Raftul Denisei

ROMAN CÂȘTIGĂTOR AL PREMIULUI GONCOURT

ROMAIN GARY

RĂDĂCINILE CERULUI

ebook HUMANITAS fiction

ROMAIN
GARY

RĂDĂCINILE CERULUI

Traducere din franceză și note de
DANIEL NICOLESCU

Colecţie coordonată de DENISA COMĂNESCU

ROMAIN GARY
LES RACINES DU CIEL
© Éditions Gallimard, 1956, 1980 for the present edition.
All rights reserved.

Acest e-book este protejat de legea drepturilor de autor. Reproducerea sa integrală sau parţială, multiplicarea sa prin orice mijloace şi sub orice formă, punerea sa la dispoziţie publică pe internet sau în reţele de calculatoare, stocarea sa temporară sau permanentă pe diverse dispozitive sau în sisteme care permit recuperarea informaţiei, gratuit sau în scop comercial, precum şi alte fapte similare, fără permisiunea scrisă a editurii reprezintă o încălcare a legislaţiei privind protecţia dreptului de autor şi se pedepsesc conform legilor în vigoare.

© HUMANITAS FICTION, 2022, pentru prezenta versiune în limba română (ediţia digitală)

ISBN: 978-606-097-129-0 (epub)

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Prefață[1]

1. La ediția din 1980 (Editions Gallimard).

S-a scris, de la apariţia acestei cărţi cu douăzeci şi cinci de ani în urmă, că a fost primul roman „ecologic“, primul apel pentru salvarea biosferei noastre ameninţate. Nici eu nu bănuiam însă, la vremea aceea, dimensiunea distrugerilor care se comiteau ori amploarea primejdiei.

În 1956, mă aflam la masa unui mare ziarist, Pierre Lazareff. Cineva rostise cuvântul „ecologie“. Din cele douăzeci de personalităţi prezente, doar patru cunoşteau înţelesul cuvântului.

În 1980, va putea fi evaluat drumul parcurs. Pe întreg pământul se mobilizează forţele, iar în fruntea acestor strădanii se află un tineret hotărât. Care nu ştie cu siguranţă numele lui Morel, pionier al acestei lupte şi erou al romanului meu. Nu are importanţă! Inima nu are nevoie de un nume adiţional. Iar oamenii au dat întotdeauna ce era mai mai bun în ei ca să ocrotească o anumită frumuseţe a vieţii. O anumită frumuseţe naturală...

Mi-am plasat povestea în ceea ce încă se numea în 1956 „Africa Ecuatorială Franceză“, pentru că am trăit acolo şi poate pentru că n-am uitat ce a fost A.E.F., care, cea dintâi, a răspuns cândva unui celebru apel împotriva renunţării şi disperării, şi pentru că refuzul eroului meu de a se supune infirmităţii de a fi om şi legii aspre pe care o îndurăm se alătura astfel în sufletul meu altor momente de legendă...

De la publicarea acestei cărţi, lucrurile nu s-au schimbat deloc: popoarele sunt în continuare controlate în numele dreptului popoarelor la autodeterminare. Trezirea conştiinţei „ecologice“ se loveşte ea însăşi de ceea ce aş numi inumanul omenescului. Acum, în momentul în care scriu, 1200 de elefanţi tocmai au fost masacraţi în Zimbabwe pentru ocrotirea habitatului altor specii... Este aici o contradicţie fundamentală pe care nici o gândire, nici o religie nu au izbutit s-o lămurească.

Cât privește aspectul mai general, universal al protecției naturii, el nu are, de bună seamă, un caracter specific african: de când lumea și pământul tot protestăm, dându-ne de ceasul morții. Ai zice că drepturile omului devin și ele niște relicve incomode ale unei epoci geologice revolute: cea a umanismului. Elefanții din romanul meu nu sunt prin urmare deloc alegorici: sunt alcătuiți din carne și sânge, exact ca drepturile omului...

Țin să le mulțumesc încă o dată celor care m-au sprijinit statornic cu prietenia lor în timp ce lucram în condiții dificile la acest roman: lui Claude Hettier de Boislambert, profesorilor J.E. de Hoorn, René Agid, precum și lui Jean de Lipowski, Roger Saint-Aubyn și Henri Hoppenot, cărora le este dedicată această carte.

1956–1980

PARTEA ÎNTÂI

I

De când se luminase de ziuă, drumul înainta pe colină printr-un hăţiş de bambuşi şi de ierburi unde calul şi călăreţul dispăreau uneori aproape complet, apoi capul iezuitului se ițea din nou de sub casca albă, cu nasul lui mare şi ciontos deasupra buzelor virile şi zeflemitoare, cu ochii săi pătrunzători care evocau mult mai multe zări nesfârşite decât paginile unui breviar. Statura lui înaltă nu prea se potrivea cu dimensiunile poneiului kirdi[2] pe care călărea; picioarele îi stăteau în unghi ascuţit faţă de sutană, proptite în nişte scăriţe prea scurte pentru el, şi se legăna uneori primejdios în şa, privind cu mişcări smucite ale profilului său de conchistador priveliştea munţilor Oulé, chip pe care nu puteai să nu recunoşti o vibraţie de fericire. Cu trei zile înainte, părăsise teritoriul unde conducea săpăturile în numele institutelor belgian şi francez de paleontologie şi, după un drum cu jeepul, mergea acum călare în urma călăuzei prin tufăriş, spre locul unde ar fi trebuit să se afle Saint-Denis. Nu dăduse cu ochii de călăuză toată dimineaţa, dar cărarea nu avea răspântii şi auzea uneori în faţă fâşâit de ierburi şi zgomot de copite. Din când în când aţipea, iar asta-i strica buna dispoziţie; nu-i plăcea să-şi aducă aminte că avea şaptezeci de ani, dar oboseala pricinuită de cele şapte ceasuri de stat în şa îi îmboldea gândurile spre o reverie căreia conştiinţa sa de om al bisericii şi spiritul său de savant îi condamnau aerul nelămurit şi, deopotrivă, mângâietor. Uneori se oprea şi aştepta ca *boy*-ul său să-l ajungă din urmă, dimpreună cu bidiviul care căra într-un cufăr câteva piese demne de atenţie, rod al ultimelor sale săpături, precum şi manuscrisele personale, de care nu se despărţea niciodată. Locul nu era prea înalt; colinele aveau pante domoale; uneori, coastele lor prindeau să tresalte, să trăiască: elefanţii. Cerul era, ca întotdeauna, de

nepătruns, diafan şi luminos, obturat de toată sudoarea pământului african. Până şi păsările păreau că rătăciseră drumul. Cărarea continua să urce şi, la o cotitură, iezuitul a văzut, dincolo de coline, savana de la poalele munţilor Ogo, cu hăţişurile încâlcite şi dese, care erau, comparate cu marea pădure ecuatorială, ceea ce devălmăşia perilor de pe trup este faţă podoaba pletelor. Calculase că va sosi la ora prânzului, dar a ajuns în vârful colinei de-abia către ora două. Acolo a zărit cortul administratorului şi pe *boy*-ul care curăţa gamelele, ciucit în faţa jarului rămas dintr-un foc. Iezuitul şi-a strecurat capul în cort şi l-a descoperit pe Saint-Denis moţăind pe patul de campanie. Nu l-a deranjat, a aşteptat să-i fie montat şi lui cortul, s-a spălat, a băut nişte ceai şi a tras un pui de somn. Când s-a trezit, şi-a simţit tot trupul cuprins de oboseală. A rămas o vreme lungit. Se gândea că-i cam trist să fii bătrân din cale-afară, că nu-i mai rămăsese, prin urmare, mult timp, şi că se cuvenea să fie mulţumit cu ceea ce deja ştia. Când a ieşit din cort, a dat peste Saint-Denis care îşi fuma pipa în faţa colnicelor pe care soarele încă nu le părăsise, dar care păreau parcă atinse de o presimţire. Era mai degrabă mărunt, cu faţa năpădită de o barbă neîngrijită, cu ochelari de oţel peste nişte ochi care-i dominau chipul uscăţiv, cu pomeţi ieşiţi în afară; umerii gârboviţi şi înguşti sugerau că se îndeletniceşte cu o muncă sedentară, iar nu cu aceea de ultim străjer al marilor turme africane. Au sporovăit o vreme despre câţiva prieteni comuni, despre zvonurile legate de război şi pace, apoi Saint-Denis l-a descusut pe părintele Tassin cu privire la săpăturile lui, întrebându-l mai cu seamă dacă era adevărat că, de când cu ultimele descoperiri din Rhodesia, se putea considera că Africa este leagănul omenirii. În cele din urmă, iezuitul i-a aruncat întrebarea. Saint-Denis nu a părut surprins că un membru eminent al Ilustrissimei Companii a lui Isus, în vârstă de şaptezeci de ani şi care avea, printre fraţii din diferitele misiuni, reputaţia că este mult mai interesat de originile ştiinţifice ale omului decât de sufletul acestuia, nu şovăise să meargă două zile călare doar ca să-l întrebe ceva despre o fată a cărei frumuseţe şi tinereţe nu atârnau totuşi prea mult în mintea unui savant obişnuit să facă socoteli de ordinul milioanelor de ani şi vârstelor geologice. I-a răspuns aşadar deschis şi a continuat să vorbească din ce în ce mai dezinvolt şi cu un ciudat sentiment de uşurare, până într-atât încât, mai târziu, i-a venit să se întrebe dacă nu cumva

părintele Tassin venise până la el doar ca să-l ajute să scape de povara singurătăţii şi amintirilor care-l chinuiau. Iezuitul asculta însă tăcut, cu o politeţe aproape distantă, neîncercând nici măcar o clipă să-i ofere vreo consolare de felul acelora pentru care religia lui era pe bună dreptate atât de faimoasă. Deşi i-a prins noaptea, Saint-Denis a continuat să vorbească şi nu s-a întrerupt decât o dată, ca să-i poruncească *boy*-ului său, N'Gola, să aprindă un foc. Lumina acestuia a alungat pe dată ceea ce mai rămăsese din cer, aşa încât s-au văzut siliţi să se îndepărteze puţin ca să regăsească tovărăşia colinelor şi pe cea a stelelor.

2. Grup de etnii din nordul Camerunului, numite astfel de către populaţiile islamizate din zonă, şi apoi de coloniştii occidentali.

II

— Nu, nu pot pretinde că am cunoscut-o cu adevărat, mai degrabă m-am gândit mult la ea, ceea este un alt mod de a nu fi singur. Cu siguranţă, nu fusese prea sinceră cu mine, ba nici măcar pe deplin onestă: din pricina ei, mi-a fost retrasă administrarea unei regiuni la care ţineam mult, şi mi-a fost încredinţată sarcina de a mă ocupa de aceste mari rezervaţii de turme africane, considerându-se, fără doar şi poate, că încrederea şi naivitatea de care dădusem dovadă în această problemă mă făceau mai potrivit să mă ocup de jivine decât de oameni. Nu mă plâng şi socotesc că au fost chiar foarte amabili cu mine: ar fi putut să mă trimită undeva departe de Africa, iar la vârsta mea există despărţiri cărora rişti să nu le poţi supravieţui. Cât îl priveşte pe Morel… Nu ştiu ce-ar mai fi de spus. Cred că a fost un om care, în materie de singurătate, a mers şi mai departe decât alţii – o adevărată faptă eroică, în treacăt fie spus – fiindcă, atunci când vine vorba să dobori recorduri de singurătate, fiecare dintre noi îşi descoperă un suflet de campion. Mă vizitează adesea, în nopţile mele de nesomn, cu aerul lui mânios, cu cele trei riduri adânci brăzdându-i fruntea dreaptă, încăpăţânată, sub claia de păr zbârlit, şi cu vestita lui servietă în mână, înţesată cu petiţii şi manifeste pentru salvarea naturii, de care nu se despărţea niciodată. Îi aud adesea vocea, repetându-mi, cu accentul ăla de mahala, cam neaşteptat la un om, după cum se zice, cu carte: „E cât se poate de simplu, câinii nu mai

sunt îndeajuns. Oamenii se simt ciudat de singuri, au nevoie de tovărăşie, au nevoie de ceva mai mare, mai vânjos, de ceva pe care să se bizuie, de ceva temeinic. Câinii nu mai sunt îndeajuns, oamenii au nevoie de elefanţi. Aşadar, vreau să fie lăsaţi în pace.“ Îmi spune toate astea cu gravitate şi izbeşte scurt cu palma patul carabinei, vrând parcă să dea mai multă greutate vorbelor sale. S-a spus despre Morel că este scos din răbdări de specia umană, că se vede silit să dezvolte împotriva ei sentimente exagerate, chiar recurgând la arme. S-a spus, cât se poate de serios, că e un anarhist, hotărât să meargă mai departe decât alţii, că voia s-o rupă nu doar cu societatea, ci şi cu însăşi specia umană – „dorinţa de ruptură“ şi „ieşirea din dimensiunile umanului“ au fost, cred, expresiile cele mai des folosite de către acei domni. Şi, de parcă toate baliverenele astea n-ar fi fost de ajuns, am găsit într-una sau în două reviste vechi care mi-au căzut în mână, la Fort Archambault, o explicaţie de-a dreptul magnifică. Se pare că elefanţii pe care-i apăra Morel erau doar simbolici şi chiar poetici, şi că bietul om visa la un fel de rezervaţie la nivelul Istoriei, comparabilă cu rezervaţiile noastre africane, unde ar fi interzisă vânătoarea şi unde toate străvechile noastre valori spirituale, stângace, oarecum monstruoase şi incapabile să se apere singure, precum şi străvechile drepturi ale omului, supravieţuitoare ale unei ere geologice revolute, ar fi conservate neştirbite pentru plăcerea ochiului şi pentru lămurirea duminicală a strănepoţilor noştri.

Saint Denis a început să râdă înfundat, clătinând din cap.

— Mă opresc însă aici. Şi eu simt nevoia să înţeleg, dar nici chiar atât de mult. La modul general, sufăr mai mult decât îmi imaginez, e o problemă de temperament – şi cred că, uneori, înţelegi mai bine în felul ăsta. Prin urmare, nu-mi cere explicaţii prea adânci. Tot ce pot să-ţi ofer sunt nişte rămăşiţe – printre care mă număr şi eu. În rest, am încredere în tine: eşti obişnuit cu săpăturile şi cu reconstituirile. Am înţeles că, în scrierile dumitale, vesteşti o înaintare a speciei noastre către o spiritualitate şi o iubire desăvârşite, o evoluţie care se va petrece curând – presupun că în limbajul paleontologiei, care nu este neapărat cel al suferinţei umane, cuvântul „curând“ vrea să însemne un fleac de câteva sute de mii de ani –, şi că atribui străvechii noastre noţiuni creştine de mântuire sensul ştiinţific de mutaţie biologică. Mărturisesc că nu prea văd ce loc poate deţine într-o

viziune atât de măreaţă o biată fată al cărei destin, pe lumea asta, pare să fi fost acela de a ostoi nişte dorinţe care nu erau tocmai spirituale. Şi cu Minna mai treacă-meargă – nu mi-e străin rolul umil, dar necesar pe care prostituatele l-au jucat în Biblie –, dar nu văd ce loc ar putea avea în teoriile şi preocupările dumitale un bărbat precum Habib, ce semnificaţie ar putea fi conferită acelui râs tăcut care îi zguduia de mai multe ori pe zi, fără vreun motiv vădit, barba lui cea neagră, în timp ce privea apele scânteietoare ale râului Logone, tolănit într-un şezlong de pe terasa de la hotelul Le Tchadien, cu o caschetă de navigator pe cap, vânturând neîncetat unul din acele evantaie care poartă semnul de culoare roşie al unui suc american, molfăind un trabuc umed şi stins. Aşadar, dacă ai venit până aici ca să afli motivele acelui râs homeric, cele două zile de mers călare n-au fost întru totul zadarnice. Pot să-ţi ofer propria mea explicaţie. Am chibzuit mult, te rog să mă crezi. Mi s-a întâmplat chiar să mă trezesc brusc, în cort, singur în faţa celui mai frumos peisaj din lume – mă refer la cerul african, noaptea – şi să mă întreb ce motive ar fi avut un ticălos precum Habib să râdă cu atâta nepăsare şi atâta veselie sinceră. Am ajuns la concluzia că libanezul nostru era un om care se înţelegea de minune cu viaţa şi că hohotele lui satisfăcute de râs celebrau o legătură perfectă cu ea, o indulgenţă reciprocă, un acord pe care nimeni nu-l tulburase, pe scurt – fericirea. El şi viaţa alcătuiau cu cuplu reuşit. S-ar putea ca, în urma acestor consideraţii, să ajungeţi la aceeaşi concluzie ca şi anumiţi tineri colegi ai mei, şi anume că Saint-Denis a devenit un bătrân acrit, singuratic, arţăgos şi rău, „că nu mai face parte dintre noi“ şi că şi-a găsit locul potrivit printre lighioanele din rezervaţiile unde l-a trimis administraţia, cu atâta grijă şi bunăvoinţă. Era totuşi greu să nu te simţi izbit de aerul de sănătate şi de veselie al firii lui Habib, de forţa lui herculeană, de picioarele lui straşnic înfipte în pământ, de clipitul lui băşcălios care nu se adresa nimănui în mod special, ci părea destinat vieţii însăşi şi, în acelaşi timp, cunoscând cariera atât de rotundă a ticălosului, să nu tragi anumite concluzii. L-ai întâlnit fără îndoială, ca şi mine, la cârma hotelului Le Tchadien de la Fort Lamy, alături de tânărul său protejat, de Vries, după ce stabilimentul îşi schimbase proprietarul a doua sau a treia oară, iar afacerile nu prea mergeau. Sau, mai bine zis, n-au mers până la sosirea lui Habib şi a lui de Vries, care au deschis înăuntru un bar,

au adus o „recepţioneră“, au amenajat un ring de dans pe terasa de deasupra fluviului, şi au oferit în scurtă vreme toate aparenţele unei prosperităţi în continuă expansiune, ale cărei adevărate resorturi aveau să fie cunoscute de-abia mult mai târziu. De Vries nu se ocupa deloc de afacere. Arareori putea fi văzut pe la Fort Lamy. Cea mai mare parte a timpului şi-o petrecea la vânătoare. Atunci când era descusut în legătură cu absenţa asociatului său, Habib îşi râdea în barbă, apoi îşi scotea trabucul dintre buze şi făcea un gest larg către fluviu, către stârcii şi pelicanii care se coborâseră la asfinţit pe bancurile de nisip, către caimanii care păreau nişte buşteni pe malurile Camerunului:

„Ce vrei, dragul de el nu prea iubeşte natura – îşi petrece mai tot timpul fugărind-o până pe ultimele ei metereze. E cel mai bun ţintaş de prin locurile astea. Şi-a dovedit îndemânarea în Legiunea Străină, iar acum e obligat să se mulţumească cu prăzi mai modeste. Un *sportsman* în toată puterea cuvântului.“

Habib vorbea întotdeauna despre asociatul lui cu un amestec de admiraţie şi de zeflemea, şi uneori aproape cu ură; era greu să nu-ţi dai seama că prietenia dintre cei doi era mai degrabă o formă de respectare a unei legături tainice, independente de voinţa lor. Nu l-am întâlnit pe de Vries decât o singură dată, mai precis ne-am intersectat pe un drum, în apropiere de Fort Archambault. Se întorcea de la o vânătoare, într-un jeep pe care-l conducea singur şi care era urmat de o camionetă. Era foarte slab, drept ca bradul, blond cârlionţat, frumuşel la chip, cu aer prusac. Şi-a întors spre mine o privire de un albastru spălăcit care m-a uimit, în ciuda întâlnirii noastre grăbite – îşi umplea rezervorul cu benzină din nişte canistre, în mijlocul drumului, şi tocmai isprăvise când am ajuns. Îmi mai amintesc şi că ţinea pe genunchi o puşcă a cărei frumuseţe m-a uluit – avea patul încrustat cu argint. A plecat din loc fără să-mi răspundă la salut, lăsând acolo camioneta: m-am oprit să schimb câteva vorbe cu Sara, şoferul, care mi-a explicat că se întorceau dintr-o expediţie în districtul Ganda şi că patronul „el vânătoare tot timpul, chiar şi când ploaie“. Mânat de nu ştiu ce curiozitate, am dat deoparte prelata de pe camionetă. Ei bine, atât mi-a trebuit! Camioneta era pur şi simplu doldora de „trofee“: fildeşi, cozi, capete şi piei. Dar lucrul cel mai uimitor erau păsările. De toate mărimile şi culorile. Iar frumuşelul

domn de Vries, cu siguranţă, nu strângea o colecţie pentru muzee, fiindcă majoritatea erau ciuruite de plumbi, până într-atât încât erau greu de recunoscut şi, în orice caz, nu erau plăcute la vedere. Regulamentul nostru de vânătoare e cum e – nu o să mă apuc eu să-l apăr –, dar nu există permis care să justifice pagubele pe care le pricinuia acest om. I-am pus câteva întrebări şoferului, care mi-a explicat, mândru nevoie mare, că „patronul, el vânătoare de plăcere“. Mi-e groază de *petit nègre*[3], care e unul din cele mai ruşinoase lucruri pe care le-am făcut în Africa, aşa că i-am vorbit în *sara*[4], iar după vreun sfert de ceas am aflat îndeajuns de multe despre isprăvile sportive ale lui de Vries încât să-i pot trânti o amendă usturătoare, când aveam să mă întorc la Fort Lamy. Ceea ce, desigur, n-avea să îndrepte deloc lucrurile: există oameni care sunt oricând dispuşi să plătească oricât ca să-şi satisfacă nevoile sufleteşti intime, aşa cum probabil ştii. Aveam, de asemenea, să-i fac o scenă protectorului lui pe terasa hotelului Le Tchadien şi l-am rugat să tempereze cât de cât excesele tânărului său prieten. A râs din toată inima. „Ce vrei, dragul meu: un suflet nobil, o formidabilă nevoie de puritate – de unde şi ciocnirea cu natura, n-are cum fi altfel, un soi de răfuială perpetuă. Membru al mai multor societăţi cinegetice, multiplu laureat, mare vânător în faţa Celui veşnic… – care, din fericire, e la adăpost, pentru că altfel…“ A râs. „Trebuie, prin urmare, să se mulţumească cu prăzi intermediare, cu mărunţişuri: hipopotami, elefanţi, păsări. Adevărata pradă, cea mare, rămâne nevăzută, El, atotprevăzătorul. Păcat, ce lovitură pe cinste ar fi! Bietul băiat, probabil c-o visează şi noaptea. Ia o limonadă, e din partea casei.“ A continuat să-şi facă vânt, tolănit în şezlong, şi n-am mai insistat, pentru că era în casa lui. Mi-a mai azvârlit, în timp ce mă îndepărtam: „Şi nu te sfii cu amenzile: când trebuie, trebuie. Afacerile ne merg bine.“

3. Sau *pitinègue* sau *forofifon naspa*. Este un pidgin folosit în perioada 1857–1954 de soldaţii vest-africani şi ofiţerii albi în anumite colonii franceze, şi reprezintă o versiune simplificată a limbii franceze. Prin extensie, expresia a fost folosită ca să desemneze şi celelalte limbi simplificate, care preiau elemente de vocabular şi anumite structuri ale unei limbi de bază, în general europeană (engleză, spaniolă, portugheză etc.). „Le petit nègre“ era predată indigenilor în armata colonială franceză. Acest limbaj este perceput astăzi ca fiind rasist.

4. Limbă a populaţiei *sara* din sudul Ciadului.

Într-adevăr, afacerile le mergeau bine.

Explicaţia acestei prosperităţi, nemaipomenită pentru cei care ştiau eşecurile financiare ale patronilor succesivi ai hotelului, a ieşit la iveală într-un mod cu totul neaşteptat. Un camion cu lăzi de limonadă a trecut printr-un accident neplăcut la est de Ogo: a avut loc o explozie care nu putea fi pusă în întregime pe seama conţinutului de gaz din limonadă. S-a descoperit că domnii Habib şi de Vries participau activ la contrabanda cu armament, care urma străvechile trasee ale negustorilor de sclavi către adâncul Africii, plecând de la câteva baze bine ştiute. Cunoaşteţi luptele surde care au drept miză bătrânul nostru continent: Islamul îşi sporeşte presiunea asupra triburilor animiste, în suprapopulata Asie mijeşte un nou vis de expansiune, iar lecţia luptei fără sfârşit pe care englezii o duc de trei ani în Kenya nu a fost chiar pentru toţi lipsită de pilde. Habib trona în toată această afacere mai confortabil decât în propriul şezlong, iar cazierul lui judiciar, atunci când în sfârşit s-a gândit cineva să-l scoată la vedere, s-a dovedit un adevărat imn triumfal adus acestei lumi abjecte. Dar în momentul respectiv, el o ştersese deja împreună cu chipeşul lui asociat, duşmanul naturii, avertizat fără doar şi poate de unul dintre acele mesaje misterioase care par să sosească întotdeauna la momentul potrivit în Africa, fără ca nimic, niciodată, să fi trădat grabă sau nelinişte pe chipurile impasibile ale unora dintre negustorii noştri arabi, aşezaţi în penumbra bine aerisită a prăvăliilor lor, visători şi blajini, complet străini, parcă, de zarva şi agitaţia acestei lumi frământate. Aşadar, oamenii noştri au dispărut, ca să se ivească din nou, într-un mod cu totul neaşteptat, dar, dacă stai bine să te gândeşti, cât se poate de firesc, de-abia în clipa când steaua lui Morel ajunsese la apogeu, ca să agonisească astfel câteva din ultimele raze ale acestei glorii pământeşti care se potrivea atât de bine cu genul lor de frumuseţe.

III

— În orice caz, Habib, de îndată ce a cumpărat Le Tchadien, transformat de-acum, graţie neonului, în *café-bar-dancing*, a fost cel care a avut ideea să învioreze atmosfera cam posacă a locului – lucru care se vedea cu precădere pe terasă, pe malul pustiit al râului Camerun, faţă în faţă cu cerul

uriaş, care părea că a fost croit pe măsura nu ştiu cărei lighioane preistorice – cel care a avut, deci, ideea, să învioreze această atmosferă cam nostalgică printr-o prezenţă feminină. Le-a împărtăşit clienţilor intenţia cu multă vreme înainte, şi o repeta de fiecare dată când se aşeza la câte o masă, făcându-şi vânt cu acel evantai publicitar de care nu se despărţea nicicând şi care părea teribil de frivol în mâna lui enormă – se aşeza, ne bătea pe umăr, vrând parcă să ne îmbărbăteze, să ne ajute să mai îndurăm niţel – avea grijă de noi – avea să aducă pe cineva – făcea parte din planul lui de reorganizare – nu o paraşută, să vă fie limpede – pur şi simplu o persoană amabilă – îşi dădea perfect seama că băieţii, mai ales cei care bat cinci sute de kilometri ca să fugă de pustietate, sunt sătui să-şi toarne de unii singuri whisky pe gât, au nevoie de companie. Se ridica anevoie şi se ducea să-şi turuie balivernele la altă masă. Trebuie spus că a izbutit destul de bine să creeze o atmosferă de curiozitate şi de aşteptare – lumea se întreba, cu un strop de ironie şi cu un pic de milă, ce fel de fată se va lăsa oare ademenită – şi sunt convins că s-au găsit printre noi câţiva amărâţi – cum vedeţi, nu vă ascund nimic – care, în cotloanele pe unde se aflau, începuseră să viseze la ea în taină. Şi uite-aşa, Minna devenise subiect de conversaţie în cele mai îndepărtate unghere din Ciad, cu mult înainte să apară, şi răgazul de care a avut nevoie ca să se întrupeze în sfârşit le-a îngăduit unora dintre noi să constate o dată în plus că anii de izolare prin hăţişuri n-au cum să înăbuşe nădejdile tenace şi că o postaţă de o sută de hectare, în plin anotimp ploios, e mai uşor de desţelenit decât anumite colţuri obscure din imaginaţia noastră. Aşa încât, atunci când într-o bună zi a coborât din avion, cu beretă, valiză, ciorapi de nailon, cu un corp amplu, impresionant şi o faţă destul de banală, cu excepţia unei anume expresii neliniştite, lesne de înţeles în condiţiile date, se poate spune că era într-adevăr aşteptată. Habib trimisese o scrisoare în Tunis, unui prieten care avea un local de noapte unde Minna îşi făcea pe vremea aceea numărul de striptease. Îi explicase exact ce voia: o fată ţeapănă, cu tot ce-i trebuie pus acolo unde trebuie, de preferinţă blondă, care să se poată ocupa de bar, să mai facă şi pe dizeuza, dar mai cu seamă să fie drăguţă cu clienţii – da, înainte de orice avea nevoie de o tipă ascultătoare – n-avea chef de belele, asta era cel mai important. Nu voia să fie curvă – nu s-ar fi potrivit cu stilul casei – ci, pur şi simplu, o fată în stare

să-i facă pe plac câte unui client pe care el, Habib, i l-ar recomanda în mod deosebit. În Tunis, patronul locandei remarcase probabil că Minna era blondă, şi-a amintit poate că era nemţoaică şi că actele ei nu erau în regulă, ceea ce reprezenta desigur o garanţie de docilitate, aşa încât i-a transmis propunerea.

„Şi aţi acceptat aşa, numaidecât?“

Cel care i-a pus această întrebare a fost căpitanul Schölscher, în timpul anchetei care viza dispariţia domnilor Habib şi de Vries, precum şi dezvăluirile privind activităţile pline de interes pe care aceştia le desfăşurau. O chemase pe Minna la el în birou, ca să-şi facă o părere despre acuzaţiile foarte ţintite pe care Orsini le făcuse la adresa ei. Ancheta era condusă de poliţie, dar şi militarii erau preocupaţi, de ceva vreme, de apariţia la frontiera libiană a celor dintâi bande de fellaghas[5] înarmate până-n dinţi, iar ramificaţiile pe care afacerea lui Habib le-ar fi putut avea în Tunis şi în alte părţi păreau să le stârnească o binemeritată atenţie. Puţini oameni cunoşteau zonele de graniţă mai bine ca Schölscher, care străbătuse timp de cincisprezece ani deşertul în fruntea companiilor mehariste[6] sahariene, din Zinder şi din Ciad până în munţii Tibesti, şi pe care toate triburile nomade veneau să le salute din depărtare, atunci când se înălţau la orizont trâmbele de nisip stârnite de cămilele lor. De un an încoace și pentru întâia oară în cariera lui, ocupa un post aproape sedentar, fiind chemat în calitate de consilier special de către guvernatorul Ciadului, îngrijorat de fluxul clandestin de arme care părea să se năpustească asupra întregului teritoriu, până în adâncurile pădurii. Minna ajunsese în biroul comandantului încadrată de doi tiraliori, complet întoarsă pe dos din pricina interogatoriului pe care îl îndurase la secția de poliție, convinsă că avea să fie expulzată din acest colț de lume de care părea că se legase ciudat de mult.

5. Cuvânt arab care înseamnă tâlhar, răufăcător.

6. Meharist – persoană care călăreşte un dromader (mehari) în raiduri, în caravane sau în unităţi militare.

„Mă simt bine, aici, pricepeți?“ îi strigase ea lui Schölscher, între două hohote de plâns, cu accentul ăla nemțesc care te făcea să strângi din dinți

fără să vrei. Dimineața, când deschid fereastra și văd miile de păsări stând pe bancurile de nisip ale râului Logone, sunt fericită. Nu-mi doresc nimic altceva… Mă simt bine aici și-apoi, unde altundeva m-aș putea duce?

Deși Schölscher nu era dintre aceia care să se piardă în meditații ironice văzând necazul oamenilor, oricare ar fi fost acesta, acum nu și-a putut înăbuși un gând hazliu: era prima oară, în îndelunga lui experiență, când cineva asimila o eventuală interdicție de sejur în A.E.F. cu o alungare din paradisul terestru. Desigur, asta implica existența unui trecut… nu foarte fericit – așa încât comandantul a vrut să se arate mai degrabă milostiv, și nimic mai mult. S-a lămurit numaidecât că Minna nu știuse nimic despre activitățile secrete ale angajatorului ei, căruia îi slujise doar ca element de recuzită, ca iluzie optică, precum, de altfel, tot restul splendidei instalații de la Le Tchadien, cu cei doi palmieri pitici așezați în ghivece pe terasă, negoțul cu limonadă, pick-upul, discurile zgâriate și puținele cupluri care se aventurau seara pe pista de dans. I-a comandat cafea și un sandvici – fusese smulsă din așternuturi la ora cinci dimineața – și nu i-a mai pus întrebări, dar ea a continuat să se explice, cu privirea înspăimântată și fața boțită, deopotrivă umilă și vehementă, ridicând uneori vocea până în pragul țipătului în dorința pătimașă de a fi crezută pe cuvânt. Poate că deslușise în privirea lui Schölscher o sensibilitate pe care n-o întâlnise, probabil, în căutătura multor bărbați, iar ea avea nevoie de afecțiune. Ținea morțiș să spună tot ce știa, a insistat ea, n-avea nimic să-și reproșeze și nu voia să mai atârne deasupra ei nici o bănuială. Înțelegea prea bine că putea trezi suspiciuni. Te puteai întreba, într-adevăr, cum de nimerise tocmai în Ciad, ea, o nemțoaică, având și niște acte care nu erau tocmai în regulă… Dar de-aici și până la a o acuza că a ajutat niște traficanți de arme și că a abuzat de ospitalitatea cu care fusese întâmpinată la Fort Lamy, într-o vreme când nu avea nici un adăpost… Buzele au început să-i tremure, și lacrimile i-au podidit iar obrajii. Schölscher s-a aplecat și i-a pus blând mâna pe umăr.

„Zău, nu vă acuză nimeni. Spuneți-mi doar de ce ați venit în Ciad și cum l-ați cunoscut pe Habib.“

Și-a ridicat fața, cu nasul în batistă și l-a privit lung pe comandant, cu o atenție șovăielnică, de parcă ar fi vrut să hotărască dacă putea să-i facă o astfel de mărturisire. Venise în Ciad, i-a explicat ea, pentru că nu mai putea

răbda – avea o nespusă nevoie de căldură –, dar şi pentru că iubea animalele. Vai, înţelegea prea bine cât de puţin convingătoare putea fi o asemenea explicaţie, dar n-avea încotro: acesta era adevărul. Schölscher nu şi-a arătat nici surprinderea, nici neîncrederea. Nu era nimic uimitor în faptul că o fiinţă umană avea nevoie de căldură şi de prietenie. Probabil însă că biata femeie fusese în ultimul hal de dărâmată dacă se mulţumise cu căldura pământului african şi cu prietenia vreunei lighioane domesticite – fără să viseze şi la altceva decât la miracolul marilor turme de elefanţi care puteau uneori fi văzute în zare. Găsea aici o dovadă de smerenie faţă de care nu avea cum să nu se arate sensibil. A socotit-o cu desăvârşire lipsită de apărare, mai rătăcită pe aceste pământuri decât toţi ceilalţi nomazi pe care avusese prilejul să-i întâlnească.

„Şi Habib?“

Ei bine, era dispusă să dea explicaţii şi în privinţa lui. Dar, ca să fie cât mai lămuritoare, se cuvenea să se întoarcă în urmă cu câţiva ani. Părinţii îi fuseseră ucişi într-un bombardament asupra Berlinului, pe când avea şaisprezece ani, şi se dusese să locuiască la un unchi pe care familia nu-l frecventase. Totuşi, acesta s-a ocupat de ea după ce a rămas singură, ba chiar a avut ideea s-o pună să cânte într-un local de noapte deşi, după propriile ei spuse, nu avea deloc voce. S-a produs deci timp de aproape un an la „Kapelle“ – războiul era ca şi pierdut, iar bărbaţii aveau nevoie de femei. Apoi capitala a fost cucerită de ruşi – iar ea a avut soarta multor alte berlineze. Situaţia s-a lungit pe mai multe zile, până când comandamentul şi-a chemat oamenii la ordine, după încheierea luptelor. Apoi… A părut stânjenită, aproape vinovată, şi a privit o clipă pe fereastra deschisă. Apoi i s-a întâmplat ceva neaşteptat. S-a îndrăgostit de un ofiţer rus. S-a întrerupt din nou şi s-a uitat la Schölscher cu sfială, de parcă i-ar fi cerut iertare. Oh, da, pricepea prea bine ce e în capul lui. Mulţi i-au scos ochii cu asta. De un rus? exclamau toţi. Cum de putuse să se îndrăgostească de un rus, după tot ce i se întâmplase? A ridicat din umeri, uşor nervoasă. Naţionalitatea nu avusese nicio legătură cu asta. Dar compatrioţii ei au privit-o cu ură. Unii vecini treceau pe stradă fără s-o salute, cu privirea încremenită. Când o întâlneau singură, cei mai curajoşi dintre ei îi spuneau în faţă ce gândesc. Cum de putuse să se îndrăgostească de un bărbat care, ca să spunem aşa,

sărise pe ea cu toţi trupeţii pe care îi comanda? Cred că oamenii care o întrebau asta vorbeau la figurat, dar ea părea s-o fi luat în sens literal. Şi nici măcar nu era sigur că-i aşa, i-a explicat ea lui Schölscher, avântată. Bine, poate că se-ntâmplase. Vorbise o dată sau de două ori cu Igor despre asta – aşa îl chema pe ofiţer – dar nici unul dintre ei nu ştia nimic, şi, de altfel, nici nu le păsa. El intrase, e drept, printr-o casă din acelea – era pe front de trei ani, familia îi fusese împuşcată de nemţi, şi mai era şi beat – iar ea una nu-şi amintea niciodată chipurile oamenilor: singurele lucruri care i se întipăriseră pe veci în minte fuseseră cataramele de la centuri. Iar bărbaţii nu pot fi judecaţi după comportamentul lor sexual, mai ales în vreme de război, când sunt cu nervii la pământ… Şi-a ridicat din nou ochii spre Schölscher, dar comandantul nu spunea nimic, pentru că nu era nimic de zis. A continuat aşadar să-i vorbească despre Igor. Îl plăcuse numaidecât: avea ceva vesel şi simpatic pe chip, precum mulţi alţi ruşi şi americani… dar şi francezi, s-a corectat ea, cam inabil. Îl întâlnise în casa unchiului ei – parterul fusese rechiziţionat de armată –, i-a făcut curte cu timiditate, aducându-i flori, împărţindu-şi cu ei raţiile de alimente… Într-o seară, în sfârşit, a sărutat-o stângaci pe obraz – Minna a zâmbit, şi-a apropiat mâna de obraz şi a lăsat-o lipită acolo, în locul acelui prim sărut – „a fost primul meu sărut“, a zis, ridicând din nou spre Schölscher o privire senină.

IV

Saint-Denis şi-a întrerupt povestirea şi a tras adânc aer în piept, de parcă ar fi avut nevoie de întreaga răcoare a nopţii,

— Mă rog, a spus el, cred că există lucruri pe care nimic nu le poate distruge şi care rămân mereu intacte. Ai zice că nimic nu-i poate cu adevărat atinge pe oameni. E o specie pe care n-o poţi doborî prea uşor.

Iezuitul s-a aplecat spre foc, a apucat o creangă şi şi-a apropiat-o de ţigară. Licăririle i s-au răzleţit peste pletele albe, peste sutană şi peste mutra colţuroasă, cioplită cu toporul, precum una dintre sculpturile acelea din piatră cărora le urmărea neobosit vestigiile prin adâncurile pământului. De când se lăsase noaptea, părea că-şi îndreaptă toată atenţia către stele, iar Saint-Denis îi era recunoscător pentru această privire care, atunci când

prefira pe boltă mătăniile nesfârşirii, părea că predică detaşarea.

— Da, părinte, aveţi fără îndoială dreptate când mă îmbiaţi la renunţare. Mărturisesc că îmi e din ce în ce mai greu să vorbesc, în loc să iscodesc, iar nopţile, chiar şi cele mai înstelate, oferă doar frumuseţe, nu şi răspunsuri. Să ne întoarcem însă la Minna, pentru că, la o primă vedere, ei îi datorăm apariţia, în plin ţinut Oulé, pe colinele acestei rezervaţii de elefanţi care mi-a fost dată în grijă, a unui eminent membru al Companiei lui Isus, ale cărui cercetări asupra preistoriei păreau să fi reprezentat, până acum, singura lui preocupare terestră. Poate însă că Ilustra Companie a primit o cerere de anchetă şi v-a însărcinat să întocmiţi un dosar – dar câte nu se spun despre iezuiţi!

Şi-a râs în barbă, iar părintele Tassin a zâmbit amabil.

— Să ne întoarcem prin urmare la Minna. Spunea că a trăit cât se poate fericită timp de şase luni, apoi ofiţerul a fost strămutat. Nici unul, nici celălalt nu luaseră în calcul această posibilitate, de altfel previzibilă. Fericirea lor era însă atât de desăvârşită, încât excludea orice grijă privind sfârşitul relaţiei. Ofiţerul a avut patruzeci şi opt de ore la dispoziţie ca să ia măsurile cuvenite, şi le-a luat de îndată. A hotărât să dezerteze şi să treacă împreună cu ea în zona franceză. Minna a explicat că aleseseră zona franceză pentru că francezii aveau reputaţia că înţeleg mai bine poveştile de dragoste. Au avut, desigur, nevoie de anumite complicităţi. Însă au făcut marea greşeală să-l pună la curent cu proiectele lor pe unchiul ei. Fiindcă era amestecat în nişte afaceri ilegale, li s-a părut că era cel mai potrivit să-i ajute. L-a ascuns pe Igor la un prieten, apoi l-a denunţat poliţiei ruse. Era imposibil de aflat care fuseseră motivele exacte ale gestului său. Poate patriotismul – pentru că totuşi asta însemna un ofiţer rus în minus – sau, dimpotrivă, dorinţa de a se pune bine cu autorităţile sovietice –, ori poate chiar ţinea la ea, în mod fizic… A făcut această ultimă remarcă în trecere, parcă, şi fără să bănuiască o clipă ce hăuri lăsase să se întrevadă. Schölscher n-a zis nici pâs. A continuat să tragă din pipă – strângând-o, simplu, în căuşul mâinii, ca să-i simtă mai bine căldura prietenoasă. De altfel, e posibil ca în momentul acela hotărârea să fi fost deja luată – acea hotărâre care o produs o mare surpriză printre cei care îl cunoşteau, cu excepţia lui Haas care, trebuie să spun, o prevăzuse de mult. „Toţi foştii meharişti nu se

gândesc decât la părintele de Foucauld, zicea el, în timpul rarelor şi scurtelor lui şederi la Fort Lamy. Iar Schölscher nu se abate de la regulă.“ Pe scurt, a spus Minna oftând, Igor a fost arestat, şi de-atunci n-a mai auzit nimic despre el. Ea s-a întors la „Kapelle“. Absenţa o costase opt zile de salariu. S-a dus să locuiască din nou la unchiul ei. În vremea aceea, era aproape imposibil să găseşti un adăpost printre ruinele Berlinului, aşa că i se păruse firesc să se întoarcă în fosta ei cameră. De altfel, nu-i mai păsa de nimic. Unchiul făcea rost de cărbuni cu uşurinţă, graţie relaţiilor lui, şi, dacă o mai atingea ceva pe atunci, asta era groaza de frig. Îndura cu greu atmosfera din Berlin. Visa să evadeze, să trăiască undeva departe, foarte departe, sub un cer mai îngăduitor. I se strângea inima la vederea oricărui soldat rus. Probabil că ducea lipsă de vitamine, fiindcă simţea că moare de frig. Cu siguranţă, i-a spus ea lui Schölscher, cu dorinţa vădită de a fi corectă şi de a da fiecăruia ce i se cuvine, unchiul ei fusese destul de draguţ şi-i instalase în cameră o ditamai soba, care duduia zi şi noapte. Dar ea visa să locuiască în Italia sau în Franţa – în timpul războiului, soldaţii care se întorcea de pe acele meleaguri îi arătau fotografii cu portocali, cu mări albastre şi cu mimoze. Precum în cântecul:

Kennst Du das Land wo die Zitronen blühen,
In dunkeln Laub die Goldorangen glühen,
Ein sanfter Wind vom blauen Himmel weht,
Die Myrthe still und hock der Lorbeer steht.
Kennst Du es wohl?
Dahin, dahin
Möcht ich mit Dir,
O mein Geliebter, ziehen.[7]

7. Versuri din cântecul *Mignon*, compus pe versuri de J.W. Goethe, ce exprimă nostalgia pentru meleagurile Italiei.

Cântase adesea pentru public versurile acestea din *Mignon*, până în ziua când, chiar la sfârşitul războiului, un ofiţer SS se repezise pe estradă şi o pălmuise; ulterior, fusese interogată de Gestapo, care o acuzase că interpretează pe un ton sarcastic cântece despre eşecurile armatei germane în Mediterana. A căutat deci o slujbă undeva în Sud şi le-a vorbit despre

asta tuturor militarilor din trupele de ocupaţie. Până la urmă, cel care a ajutat-o să-şi vadă visul cu ochii a fost pianistul de la „Kapelle“. Participase, alături de Afrika Corps, la campania din Tunisia, şi stabilise o relaţie, în timpul şederii acolo, cu proprietarul unui local de noapte – aşa încât era convins că-i va putea obţine de lucru. Cel mai anevoios a fost să-şi procure actele necesare – şi-a irosit toate economiile pentru asta, dar, slavă Domnului, a avut un pic de noroc şi, trei luni mai târziu, se afla în Tunis, unde făcea un număr de striptease la locanda Panier fleuri. A rămas acolo un an de zile, cât de cât mulţumită, în ciuda unei ierni mai reci decât se aşteptase şi a prezenţei unor clienţi care, desigur, o scoteau din sărite. Dar, în mod ciudat, continua şi acum să-şi dorească să evadeze, să plece şi mai departe, oriunde altundeva. Dintr-odată, a pufnit în râs şi l-a privit pe Schölscher. „Îmi veţi spune că nu sunt niciodată mulţumită. Dar aşa stau lucrurile: o pornire nelămurită, nevoia să nu mai fiu aici.“ Într-o seară, patronul localului, un tunisian mătăhălos care fusese destul de amabil cu ea – nu-i plăceau femeile –, a tras-o deoparte şi a întrebat-o dacă n-ar interesa-o să meargă să lucreze ca animatoare într-un hotel din Fort Lamy. Trebuia să se ocupe de bar, să cânte din când în când – nu era nevoie să aibă voce – şi, mai ales, să fie drăguţă cu clienţii. Nu, nu era genul acela de stabiliment, i-a răspuns el îngăduitor la întrebarea cu care l-a asaltat rapid. Dimpotrivă, era un loc cât se poate de cuviincios. În Ciad se aflau, pur şi simplu, o grămadă de bărbaţi singuri, care veneau din adâncul savanei şi aveau nevoie de companie. Minna ştia că Fort Lamy era departe, de cealaltă parte a deşertului, în inima Africii – într-o altă lume. Şi că ar putea în sfârşit să-şi ostoiască nevoia de căldură – chiar şi în Tunis, se iveau momente când simţea că nu mai poate. Şi uite-aşa, fără să ştie prea bine cum, s-a trezit într-o bună zi pe terasa hotelului Le Tchadien, de unde putea vedea dimineaţa, pe bancurile de nisip, mii de păsări – era primul lucru pe care-l făcea la trezire: alerga să vadă păsările. Se ocupa de bar, de ringul de dans şi, în ciuda temerilor ei de la început, Habib nu-i ceruse niciodată să se culce cu cineva, poate o singură dată, s-a corectat ea repede, şi era limpede că-i ieşise din minte. Deşi Schölscher nu îi pusese nici o întrebare, ea s-a grăbit să ofere lămuriri. Da, o dată, Habib venise la bar şi i-o trântise: „Să accepţi, dacă Sandro ţi-o cere“, şi dl Sandro i-a cerut-o, iar ea i-a zis da, desigur. A

aşteptat o clipă şi, cum Schölscher nu spunea nimic, şi-a îndreptat privirea spre el, oarecum sfidătoare, ridicând din umeri: „Ştiţi, pentru mine, chestiunile astea fiziologice nu contează. Nu asta e important“. Dar nu a precizat ce anume era de fapt important.

V

Sandro avea o întreprindere de transport care deservea locurile unde marile companii refuzau să-şi trimită camioanele, fiindcă nu aveau chef să-şi degradeze utilajele pe nişte drumuri pe care cunoscătorii le ştiau impracticabile, până la şase luni pe an, şi pe unde doar câteva vechi camioane militare erau trimise să-şi trăiască ultimele zile de viaţă. Prospectase sistematic această reţea complet neglijată de marile companii rutiere, prea prospere ca să se ocupe de mărunţişuri, la început singur, cărând cu chiu, cu vai marfa cu unicul său camion Renault tip bull-dog, pe care-l luase de ocazie, pentru ca trei ani mai târziu, în momentul de boom, să devină şeful unei afaceri cu douăzeci şi cinci de camioane care deţineau practic monopolul asupra drumurilor secundare şi cărora li se dusese vestea că muşcă din savană an de an mai adânc, în vreme ce camioanele portughezilor şi ale celor de la S.E.C.A. aşteptau prudent rapoartele experţilor privind starea noilor rute şi potenţialul lor randament comercial. Schölscher vedea limpede că Habib putea fi interesat „să se pună bine“ cu patronul unei întreprinderi care, chiar dacă cerea până şi zece la sută mai mult pe kilometru, şovăia arareori să trimită camioanele pe drumuri de unde abia se retrăsese apa şi pe unde podurile nu fuseseră supuse unui control de la ultimul anotimp secetos încoace. Destul de des, îi puteai întâlni pe şoferii lui aşteptând visători pe noroiul uscat, în faţa unui curs de apă „care nu era acolo ultima oară când am trecut“, sau înnămoliţi până la parbriz într-o mocirlă de care până şi soarele părea să fugă. Dar, orice s-ar fi întâmplat, marfa sosea până la urmă la destinaţie, acolo unde nici un alt camionagiu nu s-ar fi încumetat să se ducă în această perioadă a anului, până la triburile despre care se spunea că sunt inaccesibile pe căi rutiere, dibunii din Camerun, kreshii de la fruntariile sudaneze, sau chiar populaţiile din Oulé. O asemenea „deschidere“ în savană era, de bună seamă, extrem de

valoroasă pentru Habib, care se asigura, în felul acesta, că transporturile lui, dosite sub marca aceleiaşi răcoritoare americane care-i decora veşnicul evantai, vor ajunge unde trebuie, la câte un negustor arab sau asiatic pierdut în adâncul Africii, pentru care pionieratul unui bărbat ca Sandro reprezenta un izvor sincer de admiraţie şi de mulţumire. Marsiliezul nu prea ştia ce conţineau multe dintre transporturile care îi fuseseră încredinţate, până în ziua când unul dintre vehiculele lui a explodat, ca urmare a unei banale ciocniri într-un defileu – poliţiei i-au trebuit cincisprezece zile ca să înceapă să-şi pună întrebări, iar în ziua aceea, dacă ar fi rămas la Fort Lamy, domnii Habib şi de Vries ar fi trebuit să-i dea o grămadă de bani transportatorului în schimbul morţii şoferului lui, un negru massa. Dar, în acel moment, ei erau deja departe, aşa că tot ce a putut Sandro să facă a fost să se lămurească cu Minna, ale cărei nevinovăţie şi tulburare au ajuns până la urmă să-l umple definitiv de silă. Prin urmare, nu-l întâlnise niciodată pe Habib înainte să sosească la Fort Lamy – drept dovadă, fusese nevoită să-i trimită poza ei – şi nu-i trecuse vreodată prin cap să ajungă în A.E.F., înainte ca patronul localului din Tunis să-i propună asta.

„Şi aţi acceptat, aşa, imediat?“

Da, a acceptat fără să şovăie. Auzise vorbindu-se despre Ciad pe vremea când încă era fetiţă – tatăl ei fusese profesor de ştiinţele naturii la liceu – şi a oferit această informaţie stăruind asupra ei, de parcă ar fi vrut să sublinieze că avusese parte şi de zile mai bune. Ştia că e departe, foarte departe, într-o regiune încă virgină din Africa – şi se dusese imediat cu gândul la marile turme care încă mai rătăceau nestingherite prin savană. Nu povestise nimănui despre asta – cu excepţia unchiului ei din Berlin – şi acceptase fără ezitare. „Iubesc nespus natura şi animalele“, a conchis ea, cu entuziasm.

„E ciudat să vii în Ciad doar pentru aşa ceva“, i-a spus Schölscher prieteneşte. „Mai bine v-aţi fi luat un câine.“

Minna a luat foarte în serios această remarcă şi s-a însufleţit: era limpede că Schölscher atinsese un punct sensibil. La ce viaţă ducea ea, era greu să-şi ia un câine. În Tunis, era plătită cu săptămâna şi risca mereu să fie dată afară, nu-şi putea îngădui să-şi asume responsabilităţi. Şi-apoi, ştiţi, câinii au foarte multă stimă de sine, a subliniat ea. La Berlin, avea un vecin,

bărbat în vârstă, care se ducea în miezul zilei să scormonească prin gunoaie, însoţit de câinele lui. „Ei bine, ar fi trebuit să vedeţi ce faţă făcea câinele ăla. Se uita într-o parte, de parcă ar fi vrut să nu observe că stăpânul lui scotocea printre resturi şi sunt sigură că-i era ruşine cu el. Oarecum şi din acest motiv nu mi-am dorit niciodată un câine…“ S-a pus pe râs, cu o veselie neaşteptată, care i se potrivea de minune: Schölscher şi-a dat seama pentru prima oară că Minna putea fi atrăgătoare. „Nu m-am încumetat. Dar asta nu mă-mpiedică să-i iubesc de la distanţă. Sunt genul de om care mângâie câinii altora. Iar dacă vreţi cu adevărat să ştiţi de ce am acceptat, vă pot spune: ca să fiu liniştită. În Tunis, clienţii nu-mi dădeau niciodată pace – ştiţi cum e când te dezbraci într-un local de noapte. Chiar credeam că Ciadul e un loc unde te poţi refugia în sânul naturii, printre elefanţi şi toate celelalte mari cirezi paşnice care străbat savana. Plus păsările. Iată de ce am venit. Şi să ştiţi că n-am fost dezamăgită: îmi e de ajuns să deschid fereastra dimineaţa.“ O asemenea explicaţie, oferită de către o tânără despre care se spunea, destul de brutal şi pe nedrept, că face „zece mii de marafeţi pe noapte“, i-ar fi putut părea extravagantă şi, cu siguranţă, suspectă oricui în afară de Schölscher. Repetată pe terasa de la Le Tchadien, a stârnit râsete şi câteva clătinări de cap lehămetite. Şi a fost un prilej de bucurie pentru Orsini care, mai târziu, în momentul numit de toţi cei din Ciad „evenimentele“ – fără lămuriri suplimentare –, avea s-o citeze, cu voluptate de cunoscător, drept dovadă a naivităţii fără margini a comandantului. Dar îl ştiţi pe Schölscher: era o persoană care ştia să aleagă grâul de neghină şi pe care câteva rânjete pe la spate n-aveau cum să-l zăpăcească. A crezut-o imediat pe Minna, după ce i-a vorbit despre dragostea pentru natură şi despre nevoia ei de căldură şi de prietenie, ca explicaţii pentru venirea în Ciad şi, după câteva verificări în Tunis şi în Germania, a lăsat-o în pace.

Trebuie totuşi să adaug că singurele animale pe care le putea vedea de pe terasa hotelului, unde rămânea adesea sprijinită îndelung de balustradă, erau, după plecarea domnilor Habib şi de Vries, câţiva caimani pe bancurile de nisip, nişte pelicani şi antilopa domesticită a veterinarului municipal, care venea s-o viziteze, de obicei, la lăsatul serii, înaintea primilor clienţi.

Am văzut-o astfel, odată, la asfinţit, stând în picioare şi ţinând în căuşul palmei botul animalului, cu o asemenea expresie proaspătă, de bucurie

copilărească pe chip, încât, potrivit remarcii colonelului Babcock, care mă însoţea: „Te-ai fi crezut la o sută de mii de leghe distanţă de toată chestia asta“ –, n-a spus la ce chestie se referea, dar sunt convins că aţi priceput.

Faţa iezuitului a rămas impasibilă şi Saint-Denis, după ce a aşteptat o clipă, şi-a continuat istorisirea.

— De altfel, acelaşi colonel Babcock a fost cel care, puţin mai târziu, pe vremea când Minna devenise deja o legendă a hotelului Le Tchadien, iar amintirea ei, un fel de proprietate privată a acelui loc, a fost deci cel care s-a apropiat poate cel mai mult de adevăr – sigur, din perspectiva unui ofiţer şi gentleman cum era, ceea ce, desigur, presupunea anumite restricţii. Rămăsese o vreme singur la bar – nu vorbise cu nimeni toată seara –, apoi a lăsat jos paharul şi a achitat nota de plată. Poftindu-l pe barman să păstreze restul, a spus, fără să facă vreo trecere, şi privindu-l sever în ochi, dar parcă fără să-l vadă:

„De fapt, era o fată care avea nevoie de afecţiune.“

Nimeni nu a întors capul: nu era singurul pe care-l preocupa, în taină, toată această afacere. Asta a fost deci cu colonelul Babcock. Îmi pare rău că, acum, Compania lui Isus nu poate să-l descoasă în legătură cu „toată chestia asta“, ca să folosesc propria expresie: din păcate, e nevoie de ceva mai mult decât de un cal bun şi de un călugăr hotărât ca să ajungi la el.

Iezuitul a zâmbit: ce avea de spus colonelul nu era încă irosit, nici vorbă.

— Vedeţi, aşadar, că unii dintre noi îşi pun întrebarea dumneavoastră şi retrăiesc continuu această aventură până în cele mai mărunte detalii. Uneori mi se pare că aventura continuă undeva, în preajma noastră, într-o altă dimensiune, şi că eroii ei, astfel atinşi de eternitate, sunt condamnaţi pe veci la aceleaşi peripeţii şi greşeli, până în ceasul când vor fi în sfârşit eliberaţi de o strălucire fraternă izvorâtă din afecţiunea ce le-o purtăm. Mi se pare că ne fac semne disperate, că încearcă prin toate mijloacele să ne atragă atenţia, uneori cu o neobişnuită lipsă de pudoare, de parcă ar avea nevoie cu orice chip să ne câştige bunăvoinţa. Sunt sigur că-i vedeţi pe toţi la fel de limpede ca mine şi că vă bântuie nopţile aşa cum mi le bântuie şi mie. Drept dovadă, faptul că sunteţi aici.

Saint-Denis a tăcut şi s-a întors către tovarăşul lui, de parcă aştepta un răspuns, o confirmare. Cu braţele încrucişate pe piept, iezuitul stătea cu

capul îndreptat în sus. Luna rătăcea peste coline, stelele o ţineau una şi bună, până în buza văioagelor, cu lecţia lor uşuratică de nepăsare. Uneori se auzea cum trece câte o turmă. Părintele Tassin a scos o ţigară şi a aprins-o. S-a întrebat, uşor nervos, dacă avea în sfârşit să găsească dovezile pentru care venise, sau dacă dacă va trebui să se mulţumească cu ceea ce ştia deja. Şi-a spus că, la vârsta lui, răbdarea înceta să fie o virtute şi devenea un lux pe care şi-l putea îngădui din ce în ce mai rar. L-a ascultat, prin urmare, pe Saint-Denis cu atenţie, gata să surprindă şi cel mai mic indiciu nou, dar, în acelaşi timp, s-a întors la propriile amintiri, încercând să se lămurească o dată pentru totdeauna, şi, sprijinit de pacea aproape molipsitoare a colinelor şi de vocea călduroasă din preajma lui, s-a străduit pentru o ultimă dată să privească afacerea cu toată detaşarea şi seninătatea, aşa cum îi şade bine unui savant.

VI

N-avea deloc aerul unui „rogue“[8] – aşa îl porecliseră, ca aluzie la elefanţii singuratici care au o rană tainică şi care devin atât de răi şi de arţăgoşi, încât ajung să te atace. Era mai degrabă voinic, tare-n şale, cu o mutră energică şi cam întunecată, cu păr şaten şi cârlionţat, pe care şi-l dădea uneori într-o parte cu un gest grăbit – tot ce făcea făcea iute, precipitat –, se simţea că nu-i place codeala. Fusese văzut arareori la Fort Lamy. Mai târziu, s-a descoperit că trăise o vreme în oraşul indigenilor – dar nimeni nu-l prea luase în seamă. Dar asta, de altfel, nu pentru că ar fi încercat să treacă neobservat. Dimpotrivă, găsise cum să irite pe toată lumea cu povestea încâlcită şi caraghioasă a unei petiţii către guvern. „E o chestiune care ne priveşte pe toţi“, spunea el – îşi scotea din servietă o foaie de hârtie şi arăta cu degetul locul unde omul ar fi trebuit să-şi pună semnătura –, părea convins că nu va fi refuzat, deşi în josul textului nu exista nici măcar o semnătură. Îndeobşte, doar auzind cuvântul petiţie, oamenii îi întorceau spatele, spunând că nu-i interesează politica. „Dar nu-i vorba de politică, zău“, exclama el numaidecât, furios nevoie mare. „E o simplă problemă de omenie.“ „Desigur, desigur!“ i se răspundea, cu un ton zeflemitor, însoţit de o palmă prietenească pe spate. După care era dat la o

parte, fără menajamentele care i s-ar fi cuvenit, la urma urmei, oricărui alb din colonie. Nu insista, îşi lua vechea pălărie de fetru arsă de soare şi ieşea în tăcere, cu faţa imperturbabilă a omului care e încredinţat că va avea ultimul cuvânt. Cei care se osteneau să-i parcurgă „petiţia“ – Orsini, cel puţin, o ştia aproape pe de rost, pentru că o citise şi recitise cu o încântare posacă, alimentându-şi în acest fel ura faţă de ceea ce ura cel mai mult pe lume, cum el însuşi spunea, adică un anume soi de om care crede că îi e îngăduit orice – nu spunea exact ce anume, deci cei care-i citiseră petiţia o pomeniseră râzând la barul hotelului Le Tchadien, bucuroşi că găsesc alt subiect de conversaţie decât prăbuşirea preţului la bumbac sau ultimele atrocităţi ale rebelilor Mau-Mau din Kenya. Minna, pe care o pofteau adesea la masă, asculta aceste discuţii, supraveghindu-i în acelaşi timp pe servitorii care se duceau şi se întorceau de la terasă cu băuturile, în apusul care înghiţea rapid lumea – curând, Africa nu mai era decât un cer care părea să coboare, să se apropie vrând parcă să te vadă mai bine, să-şi dea seama de unde venea tot acel zgomot. „Închipuiţi-vă că am fost vizitat de un smintit care voia să mă pună să semnez o petiţie care interzicea vânarea elefanţilor în Africa…“ Minna privea, deasupra fluviului, spre un vultur care se rotea lent. Seară de seară, părea că semnează astfel cerul, ca să-i îngăduie, parcă, să dea pagina. Preţ de o clipă, printre trestiile de pe malul opus a apărut un călăreţ în plin galop: maiorul american părea să fugă de ceva inevitabil, poate chiar de crepuscul; de câteva luni încoace, trecea aşa în fiecare seară, de parcă s-ar fi făcut totuna cu un ac de ceasornic nevăzut care-l târa irezistibil cu el pe acel cadran căruia Minna îi cunoştea atât de bine reperele; câţiva arbori, trei colibe într-un sat de pescari, câteva pirogi, o linie a orizontului înceţoşată de ierburi, vărsarea râului Logone în Chari şi, mai departe, spre răsărit, palmierul singuratic de la Fort-Foureau, şi din nou cerul imens, ca o absenţă.

8. Cuvânt cu etimologie controversată, însemnând în franceza actuală arogant, aspru, dezagreabil, dar și, prin apropiere de sensul englezesc al cuvântului, „animal izolat și agresiv“.

— Desigur, administraţia nu ştie nimic despre ţicnitul ăla…

Kotowski, comisarul de poliţie – „Koto“ pentru subordonaţi –, fost legionar care păstra pe chip urmele unor răni de război care semănau cu

simbolurile rituale ale triburilor din Sud, a spus că „ţicnitul“ se numea Morel, că se afla la Fort Lamy de mai bine de un an, dar că-şi petrecea cea mai mare parte din timp în adâncurile savanei. Pe fişa de informaţii scrisese „dentist“ în spaţiul rezervat profesiei, dar marea lui pasiune păreau elefanţii; cândva, fraţii Huette îl văzuseră fix în mijlocul unei turme de o sută de animale, în estul Ciadului. Venise să-l sâcâie şi pe el cu petiţia. Aparent, era vorba despre un maniac blând, complet inofensiv. Şi-atunci s-a auzit din penumbră croncănitul de dispreţ, înfiorător de arţăgos şi de provocator al lui Orsini – iar toţi cei care îl cunoşteau au văzut cum se iveşte, în ciuda întunericului, mutra lui sarcastică şi ţâfnoasă, o mutră care dădea de înţeles lumii întregi că nimeni nu reuşise vreodată să-l tragă pe sfoară, pe el, pe d’Orisini d’Aquaviva – spuneţi-mi simplu Orsini, zicea el, puţin îmi pasă – că-i demascase pe toţi, îi dăduse în vileag, îi mirosise din prima clipă, că-i preţăluise, în ultimă instanţă, la adevărata lor valoare, adică la mai nimic. Era un strigăt care avea puterea ciudată de a reduce întreg orizontul uman la dimensiunea unui vârf de ac. Pentru Minna, acest rânjet triumfal părea să proclame faptul că tot ce puteai aştepta de la viaţă era ca, după aceea, să-ţi dea dreptul să te speli pe dinţi şi să-ţi clăteşti gura, şi că tot ce fac oamenii e menit să se încheie printr-o mare ticăloşie. De cum îl văzuse, refuzase constant să aibă de-a face cu el. Îi respinsese imediat şi categoric toate avansurile, cu un soi de îndârjire sălbatică, disperată. De-atunci, Orsini nu i-a mai spus decât „madam Fritz“, dar, în general, atunci când se rostea în prezenţa lui numele Minnei, amuţea dintr-odată, încheia conversaţia, privea în altă parte cu aer nepăsător. Întreaga lui atitudine părea să sugereze că ştia o grămadă de lucruri despre ea, dar că n-avea chef să-şi răcească gura de pomană: nu venise momentul. Uneori, stratagema îi reuşea, când de faţă era vreun nou-venit, care după aceea simţea nevoia insistentă să-l descoasă. Orsini se lăsa rugat o vreme, apoi îşi dădea drumul. Îşi închipuiau cumva că e fraier? Comisarul Kotowski era liber să se lase dus de nas sau să închidă ochii de bunăvoie; el, în schimb, ştia de multă vreme cum stătea treaba. Ei, oameni serioşi, cu experienţă, chiar credeau că fata asta nimerise la Fort Lamy din întâmplare, doar pentru că n-avea alt loc unde să meargă? Chiar îşi închipuiau că o tipă atât mişto – bun, lui nu-i plăceau nemţoaicele, dar trebuia să admită că fetei nu-i lipsea nimic –, cum îşi închipuiau, deci, că o

asemenea fată venise în A.E.F. doar ca să facă pe barmaniţa la hotelul Le Tchadien şi să se culce cu anumiţi indivizi – anumiţi indivizi, sublinia el, şi nu alţii, indivizi aleşi pe sprânceană? Doar Schölscher putea fi atât de naiv – ori poate se ascundea aici ceva mult mai grav decât o simplă naivitate. Şi, după părerea lui, cam ce căuta fata în Ciad? Orsini ridica din umeri, se afunda şi mai tare în fotoliu. N-avea chef să vorbească despre asta. Oricum, nu atunci. Era treaba Siguranţei Generale a Teritoriului. Pe el personal îl lăsa rece. N-avea nici o legătură cu asta. Ceea ce nu însemna că, la momentul potrivit, n-avea să vorbească, că n-avea să stabilească anumite responsabilităţi – dar, deocamdată, n-ar spune decât atât: în întrega lui viaţă de vânător nu abandonase niciodată o pistă, le urmase pe toate până la capăt. Pentru moment, doar atât avea de spus. Koto, căruia i se transmiteau regulat aceste conversaţii, le primea cu nepăsare, dar într-o zi, întâlnindu-l pe Orsini la piaţă, i-a zis în treacăt, cu puternicul lui accent slav:

— Că veni vorba, dragul meu, am o veste care o să te intereseze. Cred că o voi expulza pe micuţa Minna. Intenţionez să-i scriu guvernatorului. Au început să se plângă nevestele. Cam bate la ochi. Vă pomenesc asta, pentru că am auzit că şi dumneavoastră v-aţi plâns de situaţie – şi, mă grăbesc să spun, pe bună dreptate. Prin urmare, am s-o rog să-şi ducă nurii pe alte meleaguri.

Spunea toate astea continuând să cerceteze, cu ochii medicului de spital militar, mâinile femeilor care stăteau pe vine, în straie negre, în faţa grămezilor de arahide pe care voiau să le vândă trecătorilor. Din părul lor pomădat din cochetărie cu ulei se răspândea o duhoare violentă. Cei doi bărbaţi recurgeau la această examinare pentru că li se semnalase că una dintre femei avea lepră, cu leziuni pe mâini, aşa că arahidele alea decojite… Orsini a pălit la faţă. Înghiţea în sec spasmodic. A încercat să zâmbească.

— Bun, a zis el, măsuri energice, după cum văd.

— Uneori, mai facem şi aşa, i-a răspuns comisarul. Aţi cumpărat arahide? Am fost informat că una dintre vânzătoare are lepră.

— Nu-mi pasă, a zis Orsini, nu e molipsitor. Ştiţi, sunt de douăzeci de ani pe pământurile astea.

— Da, ştiu.

Koto luase o mână de alune şi s-a apucat să le ronţăie. Ştia că leproasa n-

avea să fie găsită, fie pentru că o ştersese la venirea lor, fie, cel mai probabil, pentru că era vorba de o simplă bârfă răspândită de negustorii sirieni, care erau în război cu pieţele în aer liber. Orsini n-a crâcnit, dar a doua zi dimineaţă, când a ajuns la birou, Koto l-a găsit şezând într-un fotoliu din sala de aşteptare.

— Aş putea să vă spun câteva vorbe despre o afacere care nu mă priveşte nicicum?

— Daţi-i drumul. Mă interesează orice părere, mai ales când vine din partea unui veteran.

— Auziţi, Koto, de ce n-o lăsaţi în pace pe fata asta?

Comisarul n-a protestat. Înţelegea prea bine. O fată singură în inima Africii, nemţoaică pe deasupra, asta putea să meargă o vreme, dar, într-o bună zi, se va vedea silită să cedeze, mai ales în faţa unui prieten de-al patronilor ei. Iar genul de ciudă pe care i-l trezea lui Orsini nu se putea risipi decât într-un singur fel.

— Aha, a spus el, văd că vă număraţi printre fericiţii aleşi.

— Nu e bine că trataţi problema atât de uşor, a continuat Orsini, cu un adevărat impuls de ură. De câte ori ai văzut o tipă atât de bine-făcută venind să facă pe barmaniţa la Fort Lamy?

— Am văzut până acum destule lucruri, printre care şi pe dumneavoastră, a zis Koto.

— Vine de la Berlin, nu-i aşa? a adăugat Orsini. Întâmplător, am câteva informaţii pe tema asta. Cânta într-un local de noapte din zona rusească. Fusese amanta unui ofiţer sovietic. Doar nu-ţi închipui că rebelii Mau-Mau s-au născut din spuma mării…

— Un motiv în plus să scăpăm de ea.

— Îngăduiţi-mi să vă spun că ar însemna să acţionaţi prosteşte. Dimpotrivă, trebuie lăsată să rămână aici, dar sub o supraveghere atentă. Să fie împiedicată să se mişte, să fie împresurată. Mai devreme sau mai târziu, o să facă un pas greşit, mai ales cu clima de-aici. Şi-atunci, o să-i umflăm pe toţi amicii ei.

— Înţeleg ce spuneţi, a răspuns Koto, cu un ton grav.

— Ca să ştiţi cum evoluează lucrurile, vă puteţi bizui pe mine. Am sursele mele de informaţii.

— Mulţumesc.

Îl privea ţintă pe Orsini. Acesta a pălit, în timp ce buzele lui, atinse de tremur, încercau să schiţeze un zâmbet.

— Dacă tot încercaţi să stabiliţi un diagnostic, Koto, care ar fi acesta? a întrebat el, cu aer sfidător. E vorba de un ticălos chipeş?

Comisarul nu i-a răspuns şi s-a prefăcut interesat de un document aflat pe birou. O clipă a amuţit şi Orsini; respiraţia lui părea să umple toată încăperea.

— Se împlinesc douăzeci de ani de când trăiesc în Africa… singur. Acum, că am găsit în sfârşit pe cineva care să-mi placă…

Comisarul continua să privească pe birou.

— Doar nu o s-o expulzaţi, Koto? Nu-mi puteţi face una ca asta. Nu poţi să-ţi afli liniştea doar omorând elefanţi o viaţă întreagă…

Şi-a luat pălăria de pai, a aşteptat preţ de o clipă un răspuns, apoi a zâmbit şi a ieşit. Koto a rămas câteva secunde cu capul plecat, cu fălcile încleştate, apoi a întins mâna ca să-şi cheme caporalul. Era un tânăr sara, cu faţa rotundă şi senină, care respira sănătate, orez şi visări domoale, oglindite într-o privire blajină. Bărbatul a rămas în poziţie în drepţi, în timp ce Koto îl privea fix, fără să scoată o vorbă. Nu s-a mirat, n-a pus întrebări, pur şi simplu a stat cu degetul mic lipit de vipuşca pantalonilor. Privirea lui Koto s-a îndestulat o clipă cu această mutră liniştitoare şi pocnind de sănătate, pe deplin mulţumită de viaţă. Când s-a mai întremat şi a putut să respire din nou cum se cuvine, i-a dat drumul să plece.

VII

Aşadar s-a făcut auzită din penumbră vocea lui Orsini – aprinderea lămpilor, cu roiurile de insecte pe care le atrăgeau, era amânată cât mai mult cu putinţă – scoţând un strigăt – care, de atâta ironie muşcătoare şi indignare băşcălioasă, era aproape liric, un strigăt care părea că populează tenebrele africane cu o nouă specie de pasăre nocturnă –, atunci când comisarul l-a categorisit drept „inofensiv“ pe acest Morel, care venise să-i vadă rând pe rând, cu privire severă, ca să le ceară să-i semneze petiţia. Instinctiv, toţi s-au întors spre acel ungher de noapte de unde se auzise

vocea: avea, cu adevărat, darul exclamaţiilor fulgerătoare, al mustrărilor guturale, ca nişte răni deschise brusc în pântecul tăcerii. Lumea a aşteptat. Din adâncul întunericului s-a ridicat atunci o voce clocotitoare, aproape un cânt al cărui accent firesc era indignarea, o indignare nemărginită, care îşi depăşea mereu obiectul imediat şi în care oamenii, planetele, fiecare fir de praf, fiecare atom singuratic de viaţă puteau fi întâmpinaţi cu toată cinstea care li se cuvenea. Inofensiv? El îşi făcuse deja o părere în această privinţă şi nimeni nu i-ar fi putut-o schimba. De bună seamă, celor puri totul li se pare pur – acest gând îi aducea un omagiu căpitanului Schölscher –, dar el nu avea cine ştie ce pretenţii de puritate. Fusese, ca toată lumea, vizitat de Morel şi îi citise petiţia cu adânc interes. La urma urmei, vânătoarea de elefanţi îl privea în oarecare măsură şi pe el. Avea trecute pe răboj vreo cinci sute de bucăţi, omologate cum se cuvine. Ca să nu mai pomenim de rinoceri, de hipopotami şi de lei: la o estimare grăbită, probabil că se apropiau de o mie de capete. Dar era vânător şi se mândrea cu asta, şi avea să-şi continue marile partide de vânătoare atât cât îl vor mai ţine plămânii să alerge pe urmele animalelor şi cât va mai avea putere să ţină în mână o puşcă. Citise aşadar petiţia, cum se poate lesne imagina, cu o deosebită atenţie. Era amintit acolo numărul de elefanţi doborâţi anual în Africa – treizeci de mii, pasămite, doar anul trecut – şi era îndelung căinată soarta bietelor animale, împinse din ce în ce mai mult către mlaştini şi condamnate să dispară cândva de pe suprafaţa acestui pământ de pe care oamenii se înverşunează să-i alunge. Mai scria acolo, iar el cita textual, că: „Era cu neputinţă să vezi marile turme gonind pe întinderile nesfârşite ale Africii fără să-ţi promiţi îndată că vei face orice ca să perpetuezi prezenţa printre noi a acestei minunăţii a naturii, a cărei imagine va aduce întotdeauna un zâmbet de bucurie pe chipul oricărui om demn de acest nume.“ Orice om demn de acest nume, a repetat Orsini, cu un strigăt aproape deznădăjduit, cu nemaipomenită duşmănie, după care a tăcut, vrând parcă să sublinieze enormitatea unei asemenea afirmaţii. Mai era proclamat acolo faptul că „vremea orgoliului a trecut“ şi că trebuie să privim cu mult mai multă smerenie şi înţelegere celelalte specii animale, „diferite, dar nu inferioare“. Diferite, dar nu inferioare! a mai repetat Orsini, cu un soi de încântare exasperată. Mai departe, petiţia continua: „Pe această planetă, omul a ajuns

în punctul în care are nevoie de întreaga prietenie posibilă şi, în singurătatea lui, îi fac trebuinţă toţi elefanţii, toţi câinii, toate păsările…“ Orsini a lăsat să se audă un râs straniu, un soi de rânjet triumfător, golit complet de veselie. „E vremea să ne dovedim nouă înşine că suntem în stare să salvăm această libertate uriaşă, stângace şi miraculoasă, care încă mai vieţuieşte alături de noi…“ Orsini a tăcut, dar i se putea ghici vocea pândind în beznă, gata să se năpustească asupra primei prăzi care se va ivi. Au răsunat câteva râsete. Cineva a atras atenţia că, dacă acesta era într-adevăr conţinutul homericului document, autorul lui trebuia desigur socotit un excentric blajin, greu de categorisit drept periculos. Orsini a ignorat observaţia, l-a exclus pur şi simplu pe recalcitrant din rândul făpturilor care se puteau bucura de atenţia lui. Iată-l deci, a continuat el, pe individul care străbătea savana de luni întregi, care se ducea în satele cele mai îndepărtate şi care, pentru că deprinsese câteva dialecte, de când tot stătea printre indigeni, începuse o operă tenace şi periculoasă de compromitere a bunului renume al albilor. Nu trebuia să fii din cale-afară de destoinic şi nici măcar să fii funcţionar plătit pentru supravegherea siguranţei teritoriului – Schölscher a zâmbit, din umbră – ca să pricepi care era ţelul acelei petiţii, care circula fără îndoială chiar în clipa aceea din sat în sat, comentată probabil de autorul ei, în termeni mai limpezi încă decât cei din documentul propriu-zis. În mod vădit, triburilor africane li se înfăţişa civilizaţia occidentală ca fiind un imens eşec, de care trebuiau cu orice preţ să scape. Iată ce imagine a Occidentului li se oferea! Mai că nu erau rugaţi să se întoarcă la canibalism, considerat un rău mai mic decât ştiinţa modernă şi armele ei de distrugere, mai că nu erau poftiţi să-şi adore idolii de piatră, cu care tocmai indivizi de felul lui Morel ghiftuiau, ca din întâmplare, muzeele din lumea întreagă. Ah! dar noi vorbeam despre elefanţi! Cei care considerau mişcarea Mau-Mau din Kenya o insurecţie spontană, fără nici o organizare prealabilă, n-aveau decât să continue să închidă ochii. El, în schimb, d’Orsini d’Aquaviva, nu propunea nimic, nu sugera nimic, ci pur şi simplu refuza să se lase dus de nas. Încă o dată, el nu era plătit să vegheze la siguranţa teritoriului. Petiţia lui Morel îşi vedea liniştită de drum prin Ciad, împodobindu-se cu tot soiul de semnături pe care, ca să zicem aşa, le ghicise dinainte… Apoi a vorbit un pic mai încet, cu o voce mai puţin

ţâfnoasă, dar mai ironică, iar ridurile care-i mărgineau gura au schiţat un fel de zâmbet. Da, în momentul când Morel îi prezentase documentul, găsise la sfârşitul textului două nume de albi – fusese, fireşte, primul lucru la care se uitase. Două nume, cel al maiorului Forsythe, un paria american îndepărtat din armata ţării sale în timpul războiului din Coreea, pentru că mărturisise de bunăvoie în captivitate că bombardase populaţia cu muşte contaminate cu holeră şi ciumă. Te puteai de altfel întreba de ce autorităţile din Ciad consideraseră de cuviinţă să ofere ospitalitate unui trădător pe care nici propria ţară nu-l voia. În privinţa celuilalt nume, lăsa aflarea lui în grija interlocutorilor… A tăcut. Şi din adâncul tăcerii echivoce care s-a lăsat, l-au simţit deodată discret, gentleman până în vârful unghiilor: cum se spune, nu se băga unde nu-i fierbea oala. Şi-atunci s-a auzit vocea liniştită a Minnei spunând:

— Era numele meu. Şi eu am semnat.

VIII

Apăruse în faţa ei, la hotelul Le Tchadien, spre asfinţit, când ea alegea, în spatele barului, discurile pentru seara respectivă. Năvălise pe ringul de dans şi se oprise, cu pumnii strânşi, privind în jurul lui, de parcă ar fi căutat o persoană cu care avea ceva de împărţit. Părea deopotrivă ameninţător şi cam rătăcit pe terasa pustie, unde însuşi cerul părea să-şi aştepte primul client. Ea i-a surâs, pentru că, în primul rând, ăsta îi era rostul acolo, şi apoi pentru că nu îl mai văzuse până atunci şi pentru că nutrea din plecare gânduri bune faţă de oamenii pe care nu-i cunoştea. Nu, nu îi arătase faimoasa lui petiţie, cel puţin nu imediat. Se îndreptase spre ea, iar ea şi-a dat seama că avea cămaşa sfâşiată, că faţa îi era plină de julituri şi că părul cârlionţat, ciufulit, i se lipea de tâmple şi de fruntea dârză, dreaptă, tăiată de trei riduri adânci. Părea că a ieşit dintr-o încăierare şi că se va năpusti într-alta. Ţinea la subraţ o servietă veche de piele.

— Aş vrea să vorbesc cu Habib.

— Nu-i aici.

Omul a părut contrariat şi s-a uitat în jur, vrând parcă să se asigure că nu fusese minţit.

— Domnul Habib e la Maidaguri. Se întoarce de-abia mâine seară. Vă pot fi de folos?

— Sunteţi nemţoaică?

— Da.

Faţa bărbatului s-a luminat. Şi-a aşezat servieta pe tejgheaua barului.

— Ei bine, aproape că suntem compatrioţi. Şi eu sunt puţin neamţ, prin naturalizare, dacă se poate spune aşa. Am fost deportat în timpul războiului şi am stat prin câteva lagăre, ba chiar era să rămân acolo pentru totdeauna. M-am ataşat de ţară.

Minna se aplecase peste discuri, stânjenită şi retrasă grabnic în defensivă, deşi oamenii de la Fort Lamy se purtau mai degrabă amabil cu ea, şi doar uneori li se deştepta o atenţie bruscă şi uşor ironică în priviri atunci când îi era pomenită naţionalitatea. Deodată, a simţit mâna bărbatului atingând-o pe a ei:

— Ei, poftim, iar am zis ceva nepotrivit. Cum trăiesc singur, mi-am pierdut obişnuinţa de a vorbi cu oamenii. Ceea ce, de altfel, nici nu-i rău.

— Sunteţi agricultor?

— Nu. Mă ocup de elefanţi.

— Prin urmare, îl cunoaşteţi pe domnul Haas? Lucrează pentru diverse grădini zoologice şi companii de circ. E specializat în capturarea elefanţilor. La Hamburg, toate animalele de la Hagenbeck erau furnizate de el.

— Îl ştiu pe domnul Haas, a spus el cu lentoare – chipul i se întunecase din nou. Sigur că îl ştiu. Sunt de mult cu ochii pe el… Într-o bună zi, domnul Haas va fi spânzurat. Nu, domnişoară, nu capturez elefanţi. Mă mulţumesc să trăiesc printre ei. Îmi petrec luni întregi urmărindu-i şi cercetându-i. Şi admirându-i, ca să fiu mai precis. Ca să nu vă ascund nimic, aş da orice să devin eu însumi elefant. E-un fel de-a spune că, spre deosebire de ce aţi crezut adineaori, n-am nimic împotriva nemţilor în mod special… E o chestie mai generală. Daţi-mi un rom.

Minna nu ştia dacă glumeşte sau dacă vorbeşte serios. Poate că nici el nu ştia. Ea simţea însă că îndărătul acestor cuvinte derutante se afla o persoană amabilă şi puţin ciudată, bunătatea te face adesea ciudat, avea ea să-i explice mai târziu lui Saint-Denis, e inevitabil.

— Pentru că Habib nu-i aici, aş putea să las ceva pentru el?

— Desigur.

— Va trebui să-mi daţi o mână de ajutor.

L-a urmat afară, întrebându-se despre ce putea fi vorba. În faţa arcului de triumf care împodobea intrarea în hotel, a recunoscut maşina lui de Vries. Morel a deschis portiera. Pe locul din spate stătea prăvălit *sportsman*-ul, cu faţa tumefiată şi cu una din mâini atârnată de gât cu o eşarfă. Era bandajat la cap şi părea incapabil să se mişte. Le-a aruncat o privire încărcată de suferinţă şi de ură.

— L-am surprins undeva în estul lacului, când tocmai ucidea al patrulea elefant pe ziua de azi. Am tras în ticălos de la patruzeci de metri, dar alergasem prea mult şi-mi tremurau mâinile, aşa că nu l-am nimerit.

Avea aerul că se scuză.

— Şi-atunci ne-am lămurit cu patul puştii. Fiţi drăguţă şi spuneţi-i lui Habib că, dacă-l mai prind pe nemernicul ăla dând târcoale vreunei turme, o să-l fac chisăliţă, mai rău decât dacă l-ar călca elefanţii în picioare. Asta-i tot. La revedere.

— Aşteptaţi.

Se întoarse.

— Nu v-aţi plătit romul.

— Cât face?

— Nici măcar nu l-aţi băut… Măcar terminaţi-l… Hai, veniţi încoace.

A urmat-o până la bar. Ea a dat nişte ordine celor câţiva *boys* care se agitau în jurul lui de Vries. Apoi au rămas o vreme fără să-şi vorbească. Sprijinită de perete, cu mâinile încrucişate, îl privea cu un aer grav. El îşi pleca fruntea, învârtind paharul pe tejghea într-un sens şi-n altul. Ea aştepta, senină, extraordinar de sigură pe sine, iar el a luptat o clipă împotriva acestei chemări tăcute. Apoi şi-a întors privirea către fluviu, către celălalt ţărm – se afla acolo, ca în orice peisaj african, un imens loc liber, un loc nesfârşit, părăsit parcă, în mod misterios, de o prezenţă colosală. Era o evocare irezistibilă a imaginii unei fiare preistorice, astăzi dispărută, pe măsura acestui spaţiu gol şi abandonat, care părea că-i cere revenirea. A zâmbit şi a început să-i vorbească molcom, dulce, cam aşa cum te adresezi copiilor. Nu i-a spus nici cine era, nici de unde venea, dar i-a povestit despre elefanţi, de parcă ar fi fost singurul lucru care conta. În fiecare an, în

Africa, a spus el, erau răpuşi cu zecile de mii – anul trecut, treizeci de mii – şi era hotărât să facă orice ca să împiedice continuarea acestor crime. Acesta era motivul pentru care venise în Ciad: pornise o campanie de protecţie a elefanţilor. Toţi cei care au văzut aceste animale minunate mărşăluind prin ultimele mari spaţii libere din lume ştiu că ele reprezintă o dimensiune a vieţii care se cuvine salvată. Conferinţa pentru protecţia faunei africane avea să aibă loc curând în Congo şi nu s-ar fi dat în lături de la nimic ca să obţină luarea măsurilor necesare. Ştia că turmele nu erau ameninţate doar de vânători – la mijloc mai erau şi despăduririle, înmulţirea suprafeţelor cultivate, progresul, ce mai încoace şi-ncolo! Dar vânătoarea reprezenta desigur cel mai mârşav element şi de-aici trebuia început. De pildă, ştia ea oare că un elefant căzut într-o cursă adesea agoniza, străpuns de ţepe, zile în şir? Că vânătoarea prin incendiere era încă utilizată de indigeni pe scară largă şi că i se întâmplase să nimerească peste hoiturile câtorva elefănţei care căzuseră victimă unor focuri din care animalele adulte izbutiseră să scape doar graţie taliei şi rapidităţii lor? Aflase oare că turme întregi de elefanți fugeau uneori din savana în flăcări, cu burţile arse, și că se chinuiau săptămâni în șir? – auzise nopți la rând strigătele acelor animale rănite. Știa că negoțul ilegal cu fildeș era practicat pe scară largă de către contrabandiști arabi și asiatici care-i îndemnau pe băștinași să recurgă la braconaj? Mii de tone de fildeș vândute anual în Hong Kong… Treizeci de mii de elefanți pe an – te puteai gândi o clipă la ce însemna asta fără să-ți vină să pui mâna pe pușcă și să te alături taberei supraviețuitorilor? Știa ea oare că un bărbat precum Haas, furnizor răsfățat al marilor grădini zoologice, îi vedea murind sub ochii lui pe cel puțin jumătate dintre elefanții pe care-i captura? Indigenii, măcar, aveau o scuză: în regimul lor alimentar nu existau suficiente proteine. Ucideau elefanţii ca să-i mănânce. Pentru ei, însemnau carne. Prin urmare, ocrotirea elefanţilor presupunea, întâi de toate, creșterea nivelului de trai în Africa, condiție prealabilă necesară oricărei campanii serioase de apărare a naturii. Dar albii? Vânătoarea „sportivă“ – de dragul iscusinței cu care nimerești ținta? Ridicase vocea, și blânda lui privire întunecată căpătase o expresie de suferință mai grăitoare decât orice cuvânt. Iar ea pricepuse numaidecât, de la primul accent și fără nici o șovăială: era încă o poveste despre singurătate. Avea s-o afirme mai târziu în fața

judecătorilor, cu gravitate, ba chiar solemn, privindu-i țintă în ochi, de parcă ar fi vrut să alunge orice îndoială privitoare la acest subiect: ei i se părea un lucru evident – și știa despre ce vorbește. Era un bărbat care suferise mult și care se simțea cât se poate de singur. Îl citise imediat pentru că nu exista nici o diferență între imboldul care-l împinsese printre elefanți și cel care o cuprindea pe ea însăși atunci când se apleca de pe terasa hotelului Le Tchadien spre malul pustiu și bancurile de nisip unde mii de păsări albe cu picioroange stăteau nemișcate, și unde fiecare tufiș răsucit, fiecare zburătoare ajungeau să pară o schimonoseală a absenței, o caricatură a ceea ce nu se afla acolo. Singura formă de tandrețe pe care o primea, singurul semn de afecțiune pe care îl întâlnea în jurul ei era botul cald al antilopei domesticite în căușul propriei palme. Era de altfel nostim să vezi ce putea deveni această nevoie ce îi era atât de bine-cunoscută atunci când începea să crească – ai fi putut arunca toți elefanții din Africa în acest gol fără să poți izbuti să-l umpli. Stătea nemișcată, sprijinită de perete, străduindu-se să nu întrerupă ori măcar să zâmbească în fața ideii că, neîndoios, nici un bărbat nu îi vorbise vreodată astfel despre elefanți unei femei. Se mai gândea, de asemenea, și că individul nimerise bine și că doar o femeie peste care bărbații se năpustiseră fără măcar să-și mai desfacă cingătorile putea să priceapă fără uimire toate întruchipările ciudate și uneori ușor caraghioase pe care le putea căpăta nevoia de prietenie și de ocrotire. Nici măcar o dată nu i-a vorbit despre altceva decât despre elefantul african, dar mai târziu avea să-i spună lui Saint-Denis, în cursul acelei nopți în care aproape că încercase o explicație, că niciodată vreun bărbat nu-i dezvăluise astfel totul despre sine. „Am vrut să-l ajut, și-atât“, conchise ea, ridicând ușor din umeri, iar Saint-Denis a fost izbit de contrastul între ceea ce femeia resimțise în mod vădit și sărăcia cuvintelor pe care le găsea ca să exprime acest lucru. Așa încât a descusut-o îndelung, aproape agresiv, dar ea nu a dus o clipă explicațiile mai departe. „Vedeam limpede că e la capătul puterilor, că avea nevoie de cineva.“ Apoi a tras în piept fumul de țigară și i-a aruncat lui Saint-Denis una dintre acele priviri lungi și stăruitoare cu care-și însoțea adesea anumite fraze, vrând parcă să le prelungească, sugerând că au un înțeles ascuns pe care te lăsa să-l descoperi. „Se știe cum e, ce să mai…“ Saint-Denis a avut dintr-odată impresia că vorbele astea tocite, că

tonul tărăgănat, ţigara din colţul gurii rujate şi picioarele acelea dezgolite, încrucişate sub capotul prea scurt, toate nu reprezentau decât modul ei de a se apăra, de a se ascunde, o pornire absolut omenească, un protest împotriva cine ştie cărui abandon nemilos: „Da, ştiu cum e. Sunt sigură că şi dumneavoastră ştiţi, domnule Saint-Denis, câtă vreme se spune că locuiţi singur în savană de treizeci de ani. Mai devreme sau mai târziu, nimeni nu mai suportă, domnule Saint-Denis, şi-atunci unul se ataşează de elefanţi, altul de-un câine, sau, cum e cazul dumneavoastră, de stele şi de coline – se zice că vă sunt de-ajuns.“

Iezuitul a suspinat şi Saint-Denis, care citase vorbele lui Mina cu un strop de amărăciune, s-a alăturat pe dată acestui oftat.

— De bună seamă, părinte, vă înţeleg gândurile în întregime. Faptul că s-a apropiat de animale ne arată, iată, cât de puţine lucruri ne-au rămas. Fără doar şi poate, l-aţi fi sfătuit să caute ceva mai mare decât blândul nostru pahiderm. Poate că, de fapt, era un om căruia îi lipsise îndrăzneala sau care, pur şi simplu, dăduse dovadă de o imaginaţie modestă.

Iezuitul a ridicat din sprâncene, uşor uimit de interpretarea care fusese dată unui fenomen respirator cât se poate de nevinovat.

— Există lângă noi un spaţiu imens, neîmplinit, pe care toate turmele Africii n-ar fi în stare să-l umple. Sufletul omului, părinte, e altceva decât continentul african care, neîndoios, e vast, dar până la urmă limitat, cuprins între mări şi oceane.

Părintele Tassin şi-a plecat uşor privirea. Se simţea întotdeauna stânjenit când i se vorbea cu atâta siguranţă despre sufletul omenesc. „Am vrut să-l ajut, şi-atât…“ Înţelegea mult mai lesne această explicaţie a Minnei.

Seara se lăsa repede, într-o tăcere uimitoare, care părea să aleagă mereu această clipă ca să se coboare peste fluviu şi peste trestii, printre ultimele păsări încă neadormite. Morel a continuat să vorbească, cu vocea aceea înfundată, dogită, plină de o patimă bine strunită. Apoi s-a întrerupt şi a ridicat privirea.

— Dar vă plictisesc cu poveştile mele.

— Nu mă plictisiţi. Nu astea sunt lucrurile care mă plictisesc.

— Trebuie să vă mai spun că am rămas, în captivitate, cu o datorie faţă de elefanţi, pe care doar încerc s-o onorez. Ideea îi aparţinuse unui coleg

care, după câteva zile de carceră – un metru şi zece pe un metru cincizeci –, atunci când simţea că zidurile aveau să-l sufoce, începea să se gândească la turmele de elefanţi aflate în libertate; în fiecare dimineaţă, nemţii îl găseau binedispus, pus pe glume: devenise de nezdruncinat. Când a ieşit de la carceră, ne-a vândut pontul şi, de fiecare dată când nu mai puteam îndura temniţa, ne-apucam să ne gândim la uriaşii aceia năpustindu-se neabătuţi prin marile spaţii deschise ale Africii. Asta ne cerea un formidabil efort de imaginaţie, dar era un efort care ne ţinea în viaţă. Rămaşi singuri, pe jumătate morţi, strângeam din dinţi, zâmbeam şi, cu ochii închişi, continuam să ne urmărim elefanţii măturând totul în calea lor, fără să poată fi ţinuţi în loc; aproape că auzeam pământul care tremura sub paşii acestei libertăţi uluitoare, şi atunci vântul depărtărilor ne umfla plămânii. Desigur, autorităţile din lagăr au fost până la urmă cuprinse de îngrijorare, moralul celor din baraca noastră era deosebit de ridicat şi înregistram mai puţini morţi. Aşa că au strâns şurubul. Îmi amintesc de-un amic, un oarecare Fluche, parizian, care îmi era vecin de pat. Îl vedeam seara, incapabil să se mişte – pulsul îi ajunsese la treizeci şi cinci de bătăi pe minut –, dar din când în când ni se întâlneau privirile: zăream în străfundul ochilor lui un licăr de veselie abia perceptibil şi ştiam că elefanţii sunt încă acolo, că îi vedea undeva în zare… Paznicii se întrebau ce-am păţit. Apoi, s-a ivit printre noi o coadă de topor care ne-a turnat. Vă daţi seama ce-a ieşit. Ideea că mai exista înlăuntrul nostru ceva ce nu putea fi atins, o ficţiune, un mit pe care nu ni-l puteau lua şi care ne ajuta să rezistăm, îi scotea din minţi. Şi s-au apucat să-şi rafineze metodele! Într-o seară, Fluche s-a târât până la baracă şi a fost nevoie să-l sprijin ca să ajungă la locul lui. A rămas acolo o vreme, lungit, cu ochii larg deschişi, de parcă încerca să vadă ceva şi apoi mi-a zis că gata, se isprăvise, că nu-i mai vedea, că nici măcar nu mai credea că există. Am făcut tot ce ne-a stat în putinţă ca să-l ajutăm să reziste. Merita să vezi trupa de schelete care eram înconjurându-l cu elan, arătând cu degetul spre un orizont imaginar, descriindu-i pe acei uriaşi pe care nici o năpastă, nici o ideologie nu-i putea alunga de pe faţa pământului. Dar junele Fluche nu mai izbutea să creadă în minunile naturii. Nu mai reuşea să-şi închipuie că mai exista încă în lume o asemenea libertate – că oamenii, fie şi în Africa, mai erau în stare să preţuiască natura. A făcut

totuşi un efort. Şi-a întors spre mine mutra amărâtă şi mi-a făcut cu ochiul. „Mi-a mai rămas unul“, a şoptit el. „L-am pitit bine, mai în spate, dar nu o să mă mai pot ocupa de el… Nu mai am ce-mi trebuie… Ia-l lângă ai tăi…“ Se chinuia groaznic să vorbească, dar licărul din priviri nu i se stinsese. „Ia-l lângă ai tăi. Îl cheamă Rodolphe.“ „E-un nume de rahat“, i-am zis. „Nu-l vreau… Ocupă-te tu de el“. Dar m-a privit într-un asemenea fel… „Bine, hai“, i-am zis, „îl iau pe Rodolphe al tău, dar când te întremezi o să ţi-l dau înapoi“. Îi ţineam însă mâna în mâna mea şi am ştiut că Rodolphe îmi rămăsese mie pe veci. De-atunci, îl car mereu cu mine. Aşa că iată, domnişoară, de ce am venit în Africa. Iată ce apăr. Şi când apare undeva un nenorocit de vânător care ucide un elefant, mă apucă un asemenea chef să-i trag un glonţ unde-i place lui mai mult, că nici nu mai pot să dorm noaptea. Şi iată, de asemenea, de ce încerc să obţin de la autorităţi adoptarea unei măsuri destul de moderate…

Şi-a deschis servieta, a scos o foaie de hârtie şi a despăturit-o meticulos pe tejghea.

— Am aici o petiţie care cere abolirea vânătorii de elefanţi sub toate formele, începând cu cea mai mârşavă, vânătoarea pentru trofee – sau de plăcere, cum i se mai zice. E primul pas şi n-ar însemna cine ştie ce. Chiar nu-i o cerere exagerată. Aş fi încântat să semnaţi aici.

A semnat.

IX

În acest fel au făcut unul spre celălalt, pe nesimţite, cei dintâi paşi ai unei aventuri care ar putea deveni o legendă în Ciad, odată cu trecerea anilor. „I-am cunoscut foarte bine“, iată o frază care-i asigura un moment de netăgăduită atenţie celui care ştia s-o pronunţe cu acel strop de nepăsare menit să aţâţe curiozitatea. La ceasurile când gâtlejurile sunt uscate de sete, fraza asta i-a slujit din plin pe unii, printre atâţia alţii, ale căror plantaţii de bumbac n-au putut să le concureze, până la urmă, pe cele din Valea Nilului, ale căror mine de aur nu mai erau decât un subiect tabu, a căror reţea rutieră panafricană nu era, în definitiv, semnalată decât printr-un şasiu ruginit de camion dintr-un ued secat. Adevărul era însă că Morel nu avea prieteni, că-şi petrecea cea mai mare parte din timp în savană şi că nimeni nu luase în seamă drumurile lui dus-întors la Fort Lamy, cu petiţia lui caraghioasă, care era ocolită cu o ridicare din umeri – nimeni, cu excepţia lui Orsini. Fiindcă, dacă a existat vreodată un om căruia evenimentele i-au dat dreptate, un om care nu făcea parte din stirpea „fraierilor“, acesta a fost Orsini, hârşitul, vânătorul, care ştia să miroasă duşmanul din preajma lui de parcă n-ar fi trăit decât pentru asta. Nu spusese el sus şi tare, încă de la început, că individul era un pericol şi că o asemenea poveste risca să devasteze Africa? Nu îşi înălţase el strigătul zadarnic, strigătul acela ciudat, deopotrivă disperat şi zeflemitor, care părea că e dintotdeauna cel al faunei de noapte din Ciad – ecou misterios al unei aspiraţii care îi era cu siguranţă străină? Şi, în cele din urmă, nu fusese el suspicios în privinţa „madamei Fritz“? Nu dibuise oare, şi aici, un element important al complotului? Da, Orsini cunoscuse momente de glorie, dar care au fost scurte, iar dacă a rămas în această legendă, asta nu s-a întâmplat în felul în care şi-a dorit-o. A săvârşit o greşeală gravă: s-a identificat prea mult cu toată povestea, şi flacăra prea intensă care-l atrăgea l-a ars. A fost primul care a simţit urmele vânatului şi care a sunat din corn – se năpustise la atac cu ardoarea celui care se simte provocat de orice manifestare a unei exigențe prea înalte față de om, de parcă omenescul se ridica la zece mii de metri deasupra pământului, zece mii de metri deasupra lui, a lui Orsini. Era hotărât să-și apere standardele,

dimensiunile proprii. În afară de el, singurul care-i acorda lui Morel o oarecare atenţie era părintele Fargue care, la modul mai degrabă general, se ocupa de leproşi. Fost prelat în aviaţia Franţei Libere, era un franciscan cu discurs violent, de o bunătate cu toane, care bătea lesne cu pumnul în masă. El, care văzuse cum îi sunt răpuşi cei mai buni camarazi în nesfârşitul marş al mareşalului Leclerc din Ciad până în Alpii bavarezi, nu mai suporta îndoiala ateistă, fiindcă aceasta l-ar fi lipsit, pur şi simplu, dincolo de mormânt, de tovărăşia fraţilor lui de arme cărora le rămăsese profund credincios. Cu barba lui roşcată şi ceafa de taur, cu vorba lui a cărei naivitate aluneca uneori în sacrilegiu, părea un călugăr dezmăţat – nu-i vina mea, zicea el, ci a ambalajului –, dar ducea o viaţă exemplară în adâncul hăţişurilor, la nord-est de Fort Archambault. Era cunoscut pentru gafele lui, cea mai celebră dintre ele figurând fără îndoială pentru eternitate în folclorul coloniei. Intrase în istorie la Bangui, la bordul vaporului care făcea, pe fluviul Congo, legătura cu Brazaville, iar grozăvia ei se datora strădaniei disperate şi supradimensionate pe care părintele Fargue o făcuse tocmai ca să evite gafele. Împrumutase din argoul escadrilei obiceiul de a se adresa oricărui individ cu care intra în discuţie cu vorba „fraiere“, bărbaţii fiind împărţiţi, după el, în „fraieri de treabă“ şi „fraieri nesuferiţi“. „Bună, fraiere“ era modul lui amabil de a-ţi da bineţe. Când a apărut Fargue pe puntea vaporului, găştile obişnuite erau deja formate. Se afla acolo şi un oarecare Ouard, a cărui reputaţie era limpede statornicită pe acele meleaguri, graţie tinerei lui soţii care-l înşela din greu, fără perdea şi fără fasoane. Fargue se apropiase de grupul respectiv şi începuse să strângă, una după alta, mâinile celor prezenţi, cu salutul lui curent. „Bună, fraiere“, spunea, luându-i la rând. „Bună, fraiere, bună fraiere, bună, fraiere…“ Dintr-odată şi-a dat seama că ţinea în palma lui cât lopata degetele bietului Ouard. Şi-atunci a crezut că se va dovedi ager nevoie mare: „Bună, domnule Ouard!“ a urlat, încântat că poate în sfârşit să arate cât e de abil, şi a continuat numaidecât, trecând la următorii: „Bună, fraiere, bună fraiere“ şi tot aşa până la ultimul. Ăsta era părintele Fargue, misionarul preferat al leproşilor şi al celor atinşi de boala somnului. Trăise prea mult în adâncul hăţişurilor, în inima întunecată a suferinţei, ca să dea dovadă de altceva decât de lipsă de răbdare atunci când a apărut un bărbat în faţa lui la Fort

Lamy, unde părintele venise să protesteze că medicamentele ajungeau cu șase săptămâni întârziere, sub pretextul că nu existau drumuri –, deci atunci când un bărbat i-a vârât sub nas o petiție ridicolă unde se vorbea de ocrotirea elefanților.

— Poți să ți-i bagi undeva pe elefanții matale, a tunat cucernicul reverend, dând dovadă de o incontestabilă măreție a viziunii. Pe continentul ăsta sunt oameni atinși de boala somnului și leproși cu nemiluita, ca să nu mai pomenesc de bolnavii de pian – și toți ăștia se fut mai mult decât halesc, așa că plozii le mor chiar la naștere, adică precum muștele – și de cei loviți de trahom, ai auzit de boala asta? Dar de spirochet sau de filarioză? Și dumneata vii să mă bați la cap cu elefanții?

Bărbatul – Fargue nu-l mai văzuse până atunci: de altfel, părea că nimerise aici direct din hăţişuri, şleampăt, în pantaloni colanţi, cu o cămaşă jegoasă şi barba nerasă de câteva zile –, i-a aruncat o privire sumbră. Până şi părintele Fargue, la care sensibilitatea nu era o trăsătură dominantă, a fost izbit de această privire vehementă, aproape violentă, în care se ascundea totuşi, neaşteptată, o scânteie de ironie nebună. Şi-a potrivit ochelarii pe nas, şi a repetat, din principiu, dar fără prea multă convingere:

— Și dumneata vii să mă bați la cap cu elefanții?

Morel nu i-a răspuns pe dată. A strâns din pumni, apoi şi-a scos din buzunar o pungă cu tutun şi a rămas tăcut o clipă, cu picioarele depărtate, răsucindu-şi o ţigară, fără îndoială ca să-şi domolească furia din degete. În cele din urmă, şi-a ridicat privirea:

— Ascultă-mă bine, cucernice. Bun, eşti popă. Misionar. Bun. Te izbeşti mereu de chestiile astea. Vreau să zic că vezi răni cu duiumul şi hidoşenie cât e ziua de lungă. Bun, de acord. Vezi tot soiul de porcării – mizeria umană, pe scurt. Şi-atunci, după ce ai văzut toate astea, după ce ai şters sârguincios omenirea la fund, nu-ţi vine să ridici privirile, să urci pe un deal, să vezi şi altceva? Ceva frumos, de data asta, ceva liber – să schimbi mediul?

— Când am chef să ridic ochii şi când am nevoie să schimb anturajul, a urlat părintele Fargue, dând puternic cu pumnul în masă, nu la elefanţi mă uit.

— Bine, părinte, e-n ordine. Ai, ca toată lumea, nevoie să priveşti în jurul

tău din când în când, ca să-ţi dovedeşti că n-a fost totul mânjit, exterminat, pustiit. Ai, ca toată lumea, nevoie să-ţi dai curaj, să-ţi spui că încă a mai rămas ceva frumos şi liber pe pământul ăsta de ticăloşi, chiar dacă n-o faci decât ca să continui să crezi în Dumnezeul tău. Aşa că semnează aici. Nu mai umbla cu şoalda, cucernice, şi nu te mai teme: nu semnezi o învoială cu necuratul. Ci doar ca să nu mai fie ucişi elefanţii. Sunt omorâţi treizeci de mii pe an.

Dintr-odată, a surâs ironic.

— Şi ţine minte, cucernice, că ei n-au nici o vină pentru toate ticăloşiile noastre. Nu sunt vinovaţi, cucernice, nu sunt vinovaţi.

— Cine? a zbierat Fargue.

— Elefanţii, cucernice – cine altcineva?

Fargue a rămas cu gura căscată.

— Fir-ar…

S-a oprit la timp. Apoi a zis:

— Aşază-te.

— Individul s-a aşezat, îi povestea mai târziu Fargue părintelui Tassin, care venise să-l vadă şi care l-a surprins şi l-a îngrijorat pentru interesul ieşit din comun pe care-l arăta acestei poveşti – era prima oară când se interesa de altceva decât de o fosilă veche de cel puţin o sută de mii de ani – individul s-a aşezat şi am rămas o clipă privindu-ne. Pricepeţi, ticălosul ăla mă lovea sub centură cu „elefanţii lui care nu erau vinovaţi“. Ce voia fraierul ăla să insinueze e că oamenii erau vinovaţi, iar eu, ca preot, ce-aş fi putut să-i răspund? Că nu-i adevărat? Dar păcatul? Păcatul originar şi toată tărăşenia, mă rog, ştiţi toate chestiile astea mai bine ca mine. Mă lovea sub centură, mă lovea în religia mea. Dar pe mine mă ştiţi cum sunt, om de acţiune: puneţi-mă în faţa unui sifilis adevărat, a unei malarii, ei bine, aici sunt în largul meu. Când vine vorba de teorie însă… Spun asta între noi. Credinţa, Cel de Sus, toate astea le am în vintre, în maţe, nu în creier. Nu sunt cerebral. Aşa că am încercat să-i ofer un pastis, dar m-a refuzat.

Preţ de o clipă, faţa iezuitului s-a luminat, şi ridurile au părut că se dizolvă în tinereţea acelui zâmbet. Fargue şi-a amintit dintr-odată că părintele nu era prea bine văzut în ordinul său, fusese împiedicat în mai multe rânduri să-şi publice lucrările; se zvonea chiar că şedea în Africa nu

tocmai de bunăvoie. Auzise că, în scrierile lui, părintele Tassin înfăţişa mântuirea ca pe o simplă transformare biologică, şi omenirea, aşa cum încă o mai ştim, ca pe o specie arhaică menită să se alăture în tenebrele evoluţiei altor specii dispărute. S-a mohorât: lucrurile astea miroseau a erezie.

— I-am spus din nou că, dacă simţea nevoia să uite de oameni, să se întoarcă spre altceva, cu adevărat măreţ, greşea alegând elefanţii. Ar face mult mai bine să apere un animal din inima oamenilor care era şi mai ameninţat cu dispariţia, adică pe Bunul Dumnezeu!

Fargue a spus asta atât de firesc şi cu o asemenea nevinovăţie, încât vorba „animal“ nu a sunat deloc ca o blasfemie, ci ca o mărturie cam necioplită şi naivă de adâncă dragoste filială.

— M-a lăsat să dau din gură, apoi mi-a zis, cu un soi de zâmbet: „Aşa o fi, cucernice, dar ce te-mpiedică să semnezi? Nimeni nu-ţi cere sufletul. Doar o semnătură. Tot ce-mi doresc e să înceteze uciderea elefanţilor. Nu-i ceva rău. Prin urmare, de ce te tot eschivezi?“ Trebuie să spun că m-a cam prins cu chestia asta. Într-adevăr, ce mă împiedica să semnez? Eram năucit. Am deschis gura, dar nu mi-am găsit cuvintele. Şi, pentru că nu înceta să-mi fluture sub nas ferfeniţa aia de hârtie, m-am înfuriat şi i-am făcut vânt afară, cu tot cu elefanţii lui. Dar chestiunea nu-mi dădea pace. De ce nu semnasem? N-avea importanţă, nu era politică, episcopul n-ar fi avut ce să-mi reproşeze… Jumătate de noapte n-am închis ochii, căutând motivul, şi până la urmă cred că am nimerit-o.

Fargue i-a aruncat iezuitului o privire şireată, vrând parcă să-i spună: „Vezi, bătrâne, nu-s chiar atât de nătâng cum se crede.“

— Problema e că, după felul în care fraierul ăla prezenta lucrurile, prea părea că nu dă doi bani pe spiţa pentru care Domnul nostru Isus îşi dăduse viaţa. Nu aveai impresia că semnezi pentru elefanţi, ci împotriva oamenilor. Nu ştiu cum se face, dar aveai chiar senzaţia că trădezi, că devii apostat. Ei, drăcie, doar n-aveam să mă las dus de nas. Am şi eu mândria mea, ce mai tura-vura… Nu ştiu dacă înţelegeţi unde bat.

Iezuitul înţelegea de minune.

— M-am gândit la toţi prietenii pe care mi i-am făcut în escadrilă şi care şi-au dat viaţa pentru un ţel stimabil şi, zău, mi s-a părut că omul exagera cu elefanţii lui. Ca să nu mai zic că nu-mi plac disperaţii.

Chipul lui Fargue s-a îmbujorat şi a izbit straşnic cu pumnul în masă.

— De fiecare dată când văd un individ disperat, îmi vine să-i dau un şut în fund. Sunt nişte porci cu toţii.

Părintele Tassin l-a întrerupt cu blândeţe.

— Aş vrea foarte mult să-l întâlnesc pe flăcăul ăsta, a spus el.

— O să-l întâlniţi, fiţi pe pace, a bodogănit Fargue. Probabil că l-a uitat Dumnezeu la Fort Lamy şi că o să vină cu siguranţă să vă fluture pe sub nas petiţia.

X

Dar omul plecase din Fort Lamy. Cât priveşte petiţia, o rupsese şi păstrase din ea doar un capăt de coală pe care se afla, cu un scris feminin, o semnătură pe care zăbovea adesea cu privirile. Minna continua să aibă grijă de bar, soarele îşi continua ocolurile pe cadranul alb al cerului african, respectând aceleaşi puncte de reper: colibele pescarilor la ora zece a dimineţii, o faleză întunecată deasupra fluviului Chari la prânz, palmierul singuratic de la Fort-Fourneau la ora patru şi, apoi, către ora cinci şi jumătate, maiorul american care trecea călare în galop năvalnic pe celălalt mal şi dispărea de aceeaşi parte cu soarele pe care părea că-l urmăreşte cu frenezie, cu părul roşcat strălucind în bătaia ultimelor raze care păreau să-l înşface ca într-un pumn. Minna îl întâlnea uneori la piaţă sau în oraşul indigen – un uriaş turbulent şi necioplit, îmbrăcat în vechea lui scurtă de aviator de care nu se despărţea niciodată –, iar într-o seară l-a găsit zăcând pe drumul spre Maiduguri, cu faţa în praf, în mijlocul unui grup de negri, care hăhăiau cu râsul acela tânăr şi sprinten cu care, în felul lor, înfruntau totul. I-a pus să-l aşeze în jeepul pe care-l conducea şi, împreună cu tovarăşul ei inert, a ajuns la colonelul Babcock, unde era poftită la cină în seara aceea. Colonelul a fost teribil de afectat de starea americanului: aşteptase cu nerăbdare această seară în doi cu Minna, pe care o invita constant la cină, o dată la trei luni. L-au lungit pe terasă, sub un pled, dar atunci când, după masă, s-au întors să vadă cum îi merge, l-au găsit în picioare, scrutând noaptea care învăluia casa cu acea transparenţă feminină în care până şi turmele de animale se simţeau în siguranţă…

— Data viitoare când mă găsiţi în mocirlă, lăsaţi-mă acolo, sau, şi mai bine, veniţi alături de mine, e foarte bine acolo. O să vă simţiţi, de altfel, ca acasă.

Ochii colonelului au aruncat scântei.

— Maşina mea e afară, a zis el. Luaţi-o şi plecaţi. Această tânără v-a salvat probabil de o pneumonie şi, normal, prima dumneavoastră grijă a fost s-o insultaţi.

Americanul s-a pus pe râs.

— Iar dumneavoastră, normal, consideraţi că remarca mea o priveşte doar pe ea, nu şi pe dumneavoastră, nu-i aşa, domnule colonel Babcock? Nu ştiu de unde li se trage englezilor această remarcabilă siguranţă de sine; fără doar şi poate nu e decât o formă de ipocrizie. Fiţi pe pace, domnule colonel, vorbeam şi pentru dumneavoastră. Nu sunteţi exclus din marea frăţie a noroiului. Diferenţa dintre englezi şi restul muritorilor e că englezii cunosc prea bine şi de vreme îndelungată adevărul despre ei înşişi, ceea ce le îngăduie întotdeauna să-l evite discret, să-l ocolească. Blestematul vostru simţ al umorului e un mod de a trişa, de a retuşa acel adevăr, în loc de a vă măsura cu el. Am avut pur şi simplu ghinionul să fiu luat prizonier de chinezi în Coreea, iar ei au avut grijă să-mi dea veşti despre mine însumi. Sau, mai precis, am aflat adevărul despre ei, ceea ce-i tot aia. Deşi sunt de baştină din Sud, în mod ciudat nu sunt rasist, aşadar mă simt obligat să recunosc că şi coreenii sunt oameni ca mine. Ştiţi, fără îndoială, că am fost dat afară ruşinos din armată, pentru că mărturisisem la radioul din China că am bombardat Coreea cu muşte contaminate şi că, prin urmare, ţara mea folosea războiul bacteriologic. Desigur, nu era adevărat, dar, în mod bizar, fie că era adevărat sau nu, consecinţele au fost aceleaşi. Fie că era vorba de o escrocherie diabolică pusă la cale de comunişti, fie că americanii chiar au răspândit holera în China, singurul lucru care contează e că dumneavoastră, colonele Babcock, sunteţi în mocirlă. Comuniştilor nu le va putea fi niciodată trecut cu vederea un merit: acela că au privit omul drept în faţă. Nu l-au trimis la Eton ca să-l înveţe să disimuleze. Chiar dacă Occidentul are o civilizaţie, comuniştii deţin în schimb un adevăr. Şi, mai ales, nu-i acuzaţi de metode inumane: la ei, totul este uman. Ne aflăm într-o mare şi frumoasă familie zoologică, să nu uităm asta! Iată, colonele Babcock, cum

se face că aţi ajuns în noroi. N-avea rost să vă refugiaţi pe o insulă, adică în Anglia, şi să băgaţi capul în nisip ca struţul: noroiul e aici, în faţa dumneavoastră, sau mai degrabă înlăuntrul dumneavoastră, pentru că vă curge prin vene. Acestea fiind spuse, numele meu este Forsythe, sunt din Charleston, Georgia – şi sunt fericit că v-am întâlnit oficial. E mai bine ca oamenii să se cunoască unii cu alţii când trăiesc în acelaşi cătun! Somn uşor!

A coborât iute treptele de la terasă şi s-a afundat în noapte. Colonelul l-a lăsat să se îndepărteze, apoi a apucat-o pe Minna de braţ şi i-a spus blând:

— Bietul băiat. Cât de tare se înşală în privinţa… Angliei.

De-atunci, de fiecare dată când vedea trecând în goana calului, la asfinţit, de cealaltă parte a râului Chari, silueta aceea înaltă, Minna o urmărea din priviri cu prietenie. A încercat în mai multe rânduri să afle veşti despre Morel, dar acesta nu mai fusese văzut de mult la Fort Lamy. Când, într-o bună zi, s-a dus călare la casa din chirpici ce-i fusese indicată în oraşul indigen, n-a dat decât peste o babă ştirbă care clătina din cap, întindea mâna şi nu ştia nimic.

XI

După aceea, evenimentele s-au precipitat într-un crescendo înspăimântător şi întreg oraşul a trecut mai întâi de la neîncredere la uluire, apoi la indignare, ca să ajungă, atunci când primii trimişi speciali ai ziarelor au început să descindă din avioane în Fort Lamy, la un soi de fudulie proprietărească: aşa ceva nu se putea întâmpla decât în Ciad, după cum cu bunăvoinţă spunea gura lumii, şi până şi cei pentru care aventura nu mai avea, de mult, decât gust de chinină şi înfăţişarea Mamei Struţ şi a Mamei Usturoi, două negrese care luau la rând anumite colibe la vremea siestei, au simţit că se deşteaptă în ei un val de nostalgie. Langevielle, care fusese autorizat să alunge turmele de elefanţi care-i distrugeau plantaţia şi grădinile de legume ale localnicilor, a fost adus cu un avion sanitar la spitalul din Fort Lamy, cu un glonţ în picior. Nu văzuse şi nu auzise nimic, pur şi simplu, în clipa când stătea să tragă în cel mai zdravăn mascul dintr-o turmă de aproape patruzeci de capete care tocmai devastau o tarla, fusese

împuşcat în piciorul stâng. Vânzoleală mare. Colonialismul îşi trăia ultimele ceasuri, dar nu voia s-o ştie. La Kano, în Nigeria britanică, se născuseră nişte tulburări politice între partizanii şi adversarii Federaţiei[9] – la est, rebelii Mau-Mau treceau prin foc şi prin sabie teritoriile cele mai paşnice ale Africii – dinspre nord se auzea zgomotul ameninţător al islamului, care folosea, şi acum, fostele drumuri ale vânzătorilor de sclavi – la sud, în cele din urmă, Africa burilor răscolea vechile răni din sufletul negrilor. Nu s-a aflat nimic. Apoi, Haas, doi metri de om, pe jumătate mâncat de ţânţari de atâţia ani de când tot străbătea desişurile de stuf din Ciad, ca să captureze pui de elefant şi să aprovizioneze cu pahiderme africane jumătate din grădinile zoologice din lume, a ajuns pe targă la infirmeria din Assua. Răcnea în olandeza lui natală ocări de o lungime fără precedent în istoria coloniei, care, de altfel, nu ducea lipsă de aşa ceva. Avea fesele făcute ferfeniţă de un glonţ de acelaşi calibru precum acela care întrerupsese atât de nefericit meşteşugita împuşcătură a lui Langevielle. Haas era un excentric, care ştia mai multe decât oricine despre obiceiurile elefanţilor. Era într-un asemenea hal de furie şi de indignare, încât i-au trebuit două zile ca să accepte să răspundă la întrebări altfel decât prin sudalme. Culcat pe burtă, cu o călugăriţă infirmieră care se ocupa permanent de fundul lui, pe care-l pudra, îl stropea şi-l ungea cu devotamentul unui înger exigent, îl blestema pe Schölscher care încerca zadarnic să-i ofere cele mai scârboase trabucuri şi, până la urmă, a ajuns să mormăie cu o silă enormă câteva explicaţii bălmăjite. Vizita, ca în fiecare seară, ţarcul unde îşi ţinea elefanţii pe care îi capturase. Prinsese unul chiar în dimineaţa aceea: un puiuţ care stătea nemişcat, întors pieziş către barieră, în ciuda neîncetatelor invitaţii la joacă ale celorlalţi captivi. Îşi ţinea trompa încolăcită pe o ramură a unui tufiş, de parcă ar fi nădăjduit ca mama lui să se întrupeze dintr-odată la capătul acestei cozi imaginare. Chiar în dimineaţa aceea, încă tropăia în urma ei, în acea poziţie familiară – parcă înlănţuiţi –, atunci când Haas a pus să se atragă în aer o salvă ca un adevărat foc de artificii, care l-a speriat cumplit pe uriaşul animal, făcându-l să-şi piardă preţ de câteva clipe orice sentiment al datoriei materne. Turma s-a împrăştiat, lăsându-l acolo pe cel mai tânăr dintre pui, încremenit, cu picioarele paralizate, urinând de groază. Haas i-a petrecut funia pe după gât şi l-a tras după el, ajutat de doi dintre

negrii lui călare. Mama fugise împreună cu turma, însă probabil că avea nervii tari, sau dimpotrivă era foarte slabă de înger, pentru că a continuat ore în şir să se năpustească la nimereală prin hăţişuri, mugind disperată, cu trompa ridicată, încercând să adulmece urmele puiului. Haas şi-a întrerupt povestea şi a ridicat spre Schölscher o privire posomorâtă.

9. Predecesor al Nigeriei moderne (1954–1963), protectorat britanic până în 1960, anul declarării independenţei.

— Ştii, sau poate nu ştii că există un limbaj al elefanţilor, a spus el. De fiecare dată când am auzit o mamă chemându-şi puiul care se afla în mâinile mele, sunetul era acelaşi. Trei note. Cam aşa…

A ridicat capul şi a scos un muget uimitor de sugestiv şi de o înfiorătoare tristeţe. Infirmiera a dat buzna în cameră ca o ghiulea de tun şi a început să se agite în jurul lui.

— Haas, bietul meu domn, străduiţi-vă să aveţi un strop de răbdare, l-a rugat ea, o să vă fac degrabă injecţia pentru noapte.

Haas a rostit câteva vorbe în olandeză şi sărmana infirmieră a ieşit rapid din cameră.

— Pe scurt, această mamă mi s-a părut deosebit de hotărâtă, aşa că mi-am luat câteva măsuri de siguranţă în privinţa ţarcului. Tabăra se afla la zece kilometri distanţă de locul capturii şi stăteam cu grijă. I-am pus pe doi dintre negri să se caţăre în nişte salcâmi, cu ordin să stea la pândă. Spre asfinţit, am venit eu însumi să mă asigur că tipii nu moţăie; ei bine, moţăiau. Puiul de elefant continua să se agaţe de creangă, şuierând trist…

Haas şuieră trist pe nas.

— I-am dat una sau două palme la fund şi, când mă pregăteam să plec, am auzit zgomotul familiar al uraganului care dă năvală spre tine cu o sută de kilometri la oră.

Haas zâmbi cu un aer încântat.

— L-am auzit de o mie de ori în viaţa mea şi l-am visat noaptea de şi mai multe, dar mereu parcă se-ntâmplă prima dată, mă tulbură ceva de speriat. Îmi vine să mă ridic drept în văzduh şi să rămân acolo, aşezat pe-un nor, ca să văd totul de sus. E un zgomot care, atunci când încetează, face ca această lume să pară un loc mai prietenos. Chiar atunci am văzut-o pe femelă

răsărind în faţa mea, cu sprinteneala unui munte gata să se prăvălească asupra ta. Am dus arma la ochi, dar chiar în clipa când să trag, am primit un glonţ în fund.

Schölscher fuma, gânditor.

— Muntele a trecut la trei metri de mine, fără să mă bage în seamă, a continuat Haas. M-a tratat cu dispreţ. Nu părea să-i pese deloc de reputaţia mea. Îi stătea gândul doar la puiul ei. A dărâmat gardurile, puiul s-a lipit strâns de ea şi au plecat amândoi tropăind voios.

— Şi glonţul?

Chipul olandezului a căpătat un aer pişicher.

— Imbecilul ăla de Abdu, a mormăit el. E ultima oară când îi dau o puşcă pe mână. Presupun că intenţia lui era să-mi salveze viaţa. Dar cum îl apucase tremuratul…

— Am vorbit cu servitorii dumitale, a spus comandantul. I-ai învăţat bine lecţia, dar subestimezi prestigiul uniformei pe care o port. Toţi ştiu doar că ai fost găsit într-o baltă de sânge şi împroşcând vorbe buruienoase.

Haas a părut că se resemnează.

— Ascultă, bătrâne, o să-ţi spun, dar să rămână între noi. Dacă se află, o să ajung de râsul coloniei.

Schölscher aştepta.

— Adevărul e că, atunci când am văzut elefantul năpustindu-se spre mine, m-am pierdut cu firea, am ţintit aiurea şi mi-am tras un glonţ în cur.

Schölscher s-a ridicat în picioare.

— Bine, zise el. Exact ce credeam. Ce nu pricep e de ce încerci să-l acoperi pe cel care a tras.

Bătrânul olandez a înălţat fruntea. Avea un aer grav şi puţin trist.

— Să ştii, Schölscher, că şi eu iubesc elefanţii, a zis el. Ba chiar cred că-i iubesc mai mult decât orice pe lume. Fac însă meseria asta pentru că îmi îngăduie, de treizeci de ani încoace, să trăiesc printre ei, să-i cunosc şi ştiu că fiecare elefant pe care-l prind înseamnă un elefant mai puţin expus vânătorilor, căpuşelor, rănilor, ţânţarilor, da, ţânţarilor. Elefanţii sunt deosebit de sensibili la ţânţari. Am văzut însă zeci de pui de elefant murind, înainte să fi învăţat să-i hrănesc, înainte să descopăr, de pildă, că, la o anumită temperatură, în lipsa apei mocirloase din fluviul Ciad, crăpau cu

toţii. Da, crăpau. Ai văzut până acum vreun elefănţel culcat într-o rână, cu trompa inertă şi privindu-te cu nişte ochi în care păreau că se adăpostiseră toate virtuţile omeneşti atât de ridicate în slăvi şi de care omenirea este atât de amarnic lipsită? Da, şi eu iubesc elefanţii, până într-atât încât, atunci când mi se întâmplă să mă rog – oricine are momentele lui de slăbiciune –, singurul lucru pe care-l cer e ca, după moartea mea, să merg împreună cu ei, acolo unde se duc. Să rămân cu ei, nu cu voi. Prin urmare, bagă-ţi în cap că n-am văzut şi n-am auzit nimic. În privinţa glonţului din fese, l-am meritat. De altfel, cine spune că e vorba de-un glonţ? Poate că e o băşină scăpată aiurea.

Îi aruncă lui Schölscher o privire sfidătoare. Comandantul se gândea la motivele care-l putuseră îndemna pe un om ca Haas să trăiască singur, vreme de treizeci de ani, printre ţânţarii din Ciad. Era întotdeauna sensibil la acea scânteie de mizantropie pe care majoritatea oamenilor o poartă în ei şi care riscă uneori să se preschimbe în vâlvătaie, luând înfăţişări uimitoare şi imprevizibile. Se gândea, de asemenea, la bătrânii chinezi care nu pleacă niciodată de-acasă fără greierele lor preferat, la tunisienii care-şi cară după ei la cafenea pasărea într-o colivie şi la indienii din Peru care stau zile întregi cu ochii pironiţi pe un bob de fasole săltăreaţă. A fost puţin mirat aflând ca Haas era credincios, părea că e o contradicţie aici: e drept, s-a gândit el, că Dumnezeu nu are un năsuc rece pe care omul să-l poată mângâia când se simte singur, că nu-l poţi scărpina după ureche, nu dă din coadă dimineaţa când te vede şi că nu te face să zâmbeşti de fericire atunci când îl vezi tropăind peste coline, cu urechile fluturând şi cu trompa în vânt. Nici măcar nu-l poţi ţine în palmă, ca pe o pipă încinsă şi, pentru că trecerea noastră pământească poate să dureze cincizeci sau şaizeci de ani, e absolut de înţeles că oamenii ajung să-şi cumpere o pipă sau o boabă de fasole săltăreaţă. El însuşi petrecuse cinci ani în Sahara, la comanda unei unităţi de meharişti, iar aceşti cinci ani fuseseră cei mai fericiţi din viaţa lui. E adevărat că în deşert aveai mai puţină nevoie de companie decât altundeva, poate şi pentru că trăiai în contact neîntrerupt şi aproape fizic cu cerul, care părea mereu că ocupă tot spaţiul. Voia să-i spună toate astea lui Haas, dar anii saharieni îl făcuseră puţin volubil; în acelaşi timp, îşi dădea seama că anumite lucruri pe care le simţea totuşi profund îşi schimbau înţelesul când

se transformau în cuvinte, aşa încât nu doar că ajungea să nu le mai poată comunica, ci chiar să nu le mai recunoască în momentul când le rostea. Aşa încât se întreba adesea dacă, totuşi, gândurile sunt de ajuns, dacă nu cumva erau doar simplă bâjbâială, dacă nu cumva adevărata înţelegere se afla în altă parte şi dacă nu existau în creierul uman nervi încă nefolosiţi care aveau să poarte cândva aceste gânduri spre tărâmuri de înţelegere nelimitată. A spus:

— Nu sunt chiar atât de convins că e vorba cu adevărat despre animale.

— Şi-atunci despre ce e vorba, în opinia dumitale?

Schölscher a fost la un pas să răspundă că nu era interzis să ai nevoie de altă companie şi să te plasezi sub o cu totul altă autoritate, dar a avut impresia că genul acesta de afirmaţii sau chiar de gânduri nu se potrivea cu uniforma pe care o purta. Probabil că i se trăgea de pe vremea când, tânăr elev la Saint-Cyr, tresa subţire de sublocotenent reprezenta singurul lui scop în viaţă. Faţa i-a rămas neclintită, dar a surâs lăuntric amintirilor din tinereţe. Vreme îndelungată, uniforma rămăsese pentru el simbolul însuşi a ceea ce, încă din zorii adolescenţei, îşi dorise cu cea mai intensă ardoare: respectarea regulilor. Ceea ce excludea anumite atitudini şi stări sufleteşti. Şi-a păstrat aşadar gândul pentru sine, cu atât mai mult cu cât, în ultimii ani, resimţea din ce în ce mai puţin nevoia să schimbe idei cu alţii, pentru că, atunci când era vorba de lucruri importante, aceste idei nu-i mai veneau sub formă de întrebări. Aşa încât nu-i rămăseseră decât curiozităţi minore.

— Şi-atunci despre ce e vorba, dacă nu despre elefanţi? a repetat Haas, ridicând vocea cu un ton ameninţător.

— Oarecum despre altceva, a răspuns Schölscher.

Olandezul îl scruta teribil de suspicios, cu un ochi pe jumătate închis.

— Ştii cum ţi se spune pe-aici? mârâi el. Călugărul soldat.

Schölscher a ridicat din umeri.

— Da, n-ai decât să ridici din umeri, că tot la Trappe ajungi, prietene. De altfel, de fiecare dată când văd un ofiţer meharist, cu burnuz alb, cu picioarele goale în sandale, ras în cap şi doritor să revină cât mai curând în deşert, îmi spun: iată încă unul pe care amintirea părintelui Foucauld nu-l lasă să doarmă. În privinţa lui Morel însă te-nşeli. De ce simţi nevoia să complici un lucru atât de simplu precum iubirea unui om pentru animale?

Schölscher s-a ridicat în picioare.

— Dacă vrei să-i faci un serviciu amărâtului ăluia, a spus, ajută-ne să-l înhățăm. Dacă nu, data viitoare o să omoare pe cineva şi nu o să mai putem face nimic pentru el. O să putrezească în puşcărie.

L-a lăsat acolo, tăcut şi posac, şi a plecat acasă întrebându-se până unde-şi puteau împinge oamenii orbirea.

XII

Şi-a petrecut zilele următoare prin hăţişurile savanei, pe urmele lui Morel, a cărui prezenţă îi era semnalată pretutindeni în acelaşi timp. Vânătorii care se întorceau din expediţii jurau că-l zăriseră în nu ştiu ce sat, fiecare conducător de district era convins că omul se ascundea pe teritoriul lui, pregătind o ticăloşie. Schölscher începea de altfel să se întrebe dacă Morel acţiona într-adevăr singur, dacă nu cumva se bucura de nişte complicităţi din interes: era greu să-ţi închipui că un alb ar fi putut să se deplaseze prin hăţişuri, aşa cum o făcea el, fără să fie ajutat. Dar de fiecare dată când îi descosea pe localnicii de prin sate, nu dădea decât peste chipuri goale de expresie: de îndată ce deschidea subiectul, nimeni nu mai părea să priceapă despre ce vorbește. S-a întors la Fort Lamy în jurul orei unu noaptea, dar nici n-a apucat bine să se culce, că a şi fost sculat din pat de un ordin trimis de guvernatorul Ciadului, care-i cerea să se prezinte urgent în fața lui. S-a îmbrăcat în grabă, a dat pe gât o cană de cafea fierbinte, a sărit în mașină și a condus, înfrigurat, printr-un Fort Lamy tăcut și acoperit de stele. A nimerit în plin consiliu de război. Guvernatorul, în ținută de ceremonie, dar în neorânduială, fiindcă omul plecase fără îndoială de la vreo recepție, cu un chiștoc care-i ieșea dintre firele de barbă, despre care nu se știa dacă era îngălbenită de tutun sau dacă aceea era culoarea ei naturală, tocmai dicta textul unor telegrame. Alături de el se aflau secretarul general Froissard, a cărui mutră de hepatic semăna cu o pernă pe care s-a dormit mult, dar nu și bine, colonelul Borrut, comandantul militar al Ciadului, aplecat peste o hartă pe care o studia cu o concentrare atât de exagerată, încât semăna mai degrabă cu o poză sau cu o eschivă prudentă decât cu un interes adevărat, și ofițerul de serviciu al garnizoanei, care avea

o supărătoare tendință de a lua poziție de drepți de îndată ce vreuna dintre personalitățile prezente lua cuvântul. Puțin retras, Laurençot, inspectorul de vânătoare care putea rareori fi văzut la Fort Lamy și care mereu umbla creanga printre coline – un colos negru, cam lipsit de simțul ierarhiei administrative, dar care, dintre toți cei pe care-i cunoștea Schölscher, era în stare să vorbească despre lei fără să cadă în ridicol –, părea când îngrijorat, când scos din sărite.

Guvernatorul l-a întâmpinat pe nou-venit cu nervozitate.

— Ah, Schölscher… în sfârșit! Presupun că nu ești la curent cu ce se-ntâmplă, ca de obicei. Froissard, informează-l!

Secretarul general a început să turuie cu viteza sacadată a unui om care și-a petrecut viața printre telegrame. Era vorba despre Ornando…

— Poate că totuși ai auzit câte ceva despre Ornando? a întrebat guvernatorul cu vocea plină de sarcasm.

Schölscher a zâmbit. De trei săptămâni, întreaga Africă Ecuatorială vuia de numele lui Ornando. Sosirea lui fusese precedată de atâtea telegrame oficiale, circulare și instrucțiuni confidențiale, încât până și țânțarii păreau să-i bâzâie numele la urechile funcționarilor exasperați. Ornando era cel mai cunoscut jurnalist din Statele Unite, un cronicar citit, ascultat la radio și admirat la televiziune, săptămânal, de către mai bine de cincizeci de milioane de americani, iar dispoziția categorică venită de la Paris era să i se creeze o bună impresie. Sperau ca, la întoarcere, va influența opinia publică americană într-un sens favorabil Uniunii Franceze[10]. Ca atare, din instrucțiuni reieșea limpede că dl Ornando nu trebuia să se molipsească de dizenterie, că trebuia să nu sufere de căldură, să nu fie prea tare zgâlțâit pe drumuri, și să nu-și rateze prada – fiindcă principalul scop al venirii lui în Africa era vânătoarea de animale mari. Cu toate că ordinele nu o spuneau explicit, se simțea totuși nevoia impetuoasă a Parisului ca sub pașii domnului Ornando să țâșnească șuvoaie de apă rece, ca pletele lui să fie mângâiate de o boare blândă și ca nici un țânțar să nu-i înțepe augusta persoană. Era un bărbat obez, enorm, cu ten lăptos, cu părul creț ca astrahanul alb, care, în zonele accidentate, cerea să fie cărat într-un soi de lectică, în timp ce arunca aceeași privire ciudat de fixă la râurile, colnicele și prăpăstiile pe deasupra cărora era transportat. Era greu să-ți dai seama ce

pornire obscură îl îmboldise să vină în Africa la vânătoare de jivine mari, pe el, care avea reputația că e în stare să ucidă un om doar din cuvinte. Protejat și călăuzit de frații Huette, cei mai destoinici ofițeri de vânătoare de pe acele meleaguri, doborâse deja doi lei, un rinocer, câteva antilope nespus de grațioase – dacă se poate vorbi despre grație, când te referi la un animal ucis – și, în cele din urmă, în zorii celei de-a treia zi, la graniţa departamentului Yala, un minunat elefant ai cărui fildeși cântăreau patruzeci de kilograme și care s-a prăbușit la picioarele lui cu toată smerenia morții. Însă după o jumătate de ceas, Ornando, care se îndepărtase de cort, de unul singur, ca să urineze, primea un glonț în piept și era dus, în mare grabă, la Fort Archambault, unde începea să delireze. Proiectilul i se înfipsese la mai puțin de doi centimetri de inimă, ceea ce i-a îngăduit unuia dintre rivalii săi din Statele Unite să-și înceapă articolul cu aceste cuvinte simple: „Prin urmare, avea inimă!“

10. Nume dat imperiului colonial francez în Constituţia din 1946.

— Asta e, a spus guvernatorul, împingând departe de el maldărul de telegrame. S-a întâmplat acum cinci zile și, de atunci, singura concluzie coerentă care se poate trage din comunicările între Paris și Brazzaville este că șefii nu sunt din cale-afară de mulțumiți de mine. E o experiență de neuitat. N-aș fi crezut niciodată că telegramele oficiale pot să ajungă la un asemenea lirism în materie de invective, poftim, alegeți la întâmplare.

Și-a însoțit cuvintele cu un gest care arăta spre grămada de telegrame de pe birou.

— Am la dispoziție patruzeci și opt de ore ca să-l arestez pe Morel. Fiindcă, desigur, lui i-am pus asta în cârcă și sper să nu-mi facă vreo figură. Imediat, versiunea noastră a fost că e vorba despre un dement, un mizantrop, care ține morțiș să-i apere pe elefanți de vânători și care a hotărât, dacă vreţi, să-şi schimbe specia, din silă față de omenire. Un alb atins de amoc din mizantropie şi care a trecut de partea elefanţilor…

A râs, dar nu era râsul lui.

— De partea naturii, cum zice el… Numai să fie vorba despre Morel: e inutil să vă spun că, dacă nu e aşa, ne-am vedea confruntaţi cu o serie de ipoteze extrem de neplăcute, mai ales acum, într-un moment când rebelii

Mau-Mau produc o oarecare agitaţie, ca să nu spun mai mult.

— S-a făcut o analiză a glonţului? întrebă Schölscher.

— E aceeaşi puşcă folosită şi în cazurile lui Haas şi Longevielle, a spus Froissard. O unică semnătură.

— Prefer să vă spun că explicaţia noastră a fost, la început, destul de prost primită, a spus guvernatorul. La Paris se dorea neapărat o variantă care să implice terorismul local. Văzând că îmi menţin versiunea, au început să mi se adreseze pe un ton cu adevărat iritat. Mi-au zis că, dacă nu era vorba despre o acţiune organizată, chiar nu am nici o scuză. Au încheiat, vă jur, dându-mi sentimentul că mi-am ratat misiunea, doar pentru că n-am izbutit să provoc câţiva Mau-Mau pe teritoriul Ciadului. De fapt, vedeţi voi, indivizii sunt convinşi că o colonizare care nu duce la o mişcare de rebeliune şi la nişte masacre nu este o colonizare reuşită. Poate că, într-un anume sens, au dreptate.

Schölscher ştia că în spatele ironiei acestui bătrân african se ascundea multă amărăciune şi o mare sfârşeală.

— Trebuie să vă spun însă că până la urmă şi-au schimbat punctul de vedere. Presa ne-a ajutat foarte mult în această poveste. Cred că e pentru întâia oară în istoria coloniei când Ciadul este marea vedetă a presei mondiale. Nu s-a vorbit niciodată nici despre drumurile noastre, nici despre lupta noastră împotriva bolilor, nici despre scăderea excepţională a mortalităţii infantile, nici despre rezistenţa noastră în timpul războiului. Dar de data asta, gata. Am primit chiar şi nişte trimişi speciali. Povestea asta pare că-i impresionează pe oameni, ceea ce dovedeşte că mizantropia sau, dacă preferaţi, iubirea pentru animale, e ceva într-adevăr foarte răspândit. Mediul, ecologia, chestiile astea: omul trebuie împiedicat să distrugă, prietenii vieţii, aşa se cheamă. Au găsit până şi titluri frumoase. Dacă aruncaţi o privire peste comunicatele de presă, veţi vedea că ziarele nu mai vorbesc decât despre „bărbatul care a trecut în cealaltă tabără“ şi despre ultimul „bandit de onoare“ – mărturisesc că nu înţeleg prea bine despre ce fel de onoare e vorba.

— E totuşi destul de limpede, nu? a replicat Laurençot.

— Vreţi să fiţi atât de amabil şi să ne lămuriţi întreaga profunzime a gândurilor dumneavoastră, Laurençot? a întrebat guvernatorul. Este ora trei

noaptea şi se cade să fii mai îngăduitor cu birocraţii.

— Domnule guvernator, tot ce vreau să spun e că, până acum, elefanţii nu au beneficiat de instrumente potrivite care să-i apere. Ceea ce a făcut ca, anul trecut, să fie exterminate în Africa treizeci de mii de exemplare.

— Continuaţi, continuaţi.

— Treizeci de mii de elefanţi abia de înseamnă trei sute de tone de fildeş. Şi cum ţelul unei bune guvernări este să sporească producţia, sunt sigur că anul acesta ne vom descurca şi mai bine. Să nu uităm că doar din Congoul belgian au fost furnizaţi în ultimii ani mai bine de şaizeci de mii de elefanţi. Dacă ne străduim un pic, o să reuşim ca, în ansamblul Africii, să doborâm o sută de mii de capete pe an, ajungând la fundul sacului, ca să zic aşa. Va trebui apoi să trecem la alte specii…

Cu trabucul în gură, guvernatorul îşi privea fix bricheta aprinsă. Schölscher a remarcat că era din fildeş. În spate, fildeşii de elefant aleşi cu dragoste de colecţionar acopereau aproape întreg peretele. Era însă vorba despre opera unora dintre predecesorii lui. Colonelul Borrut se apleca studios peste harta militară a Ciadului, cu mutra preocupată a cuiva care se bagă doar în problemele care îl privesc. Locotenentul de serviciu se estompase practic cu totul într-o uimitoare poziţie de drepţi. Doar Laurençot părea în elementul lui. Cerceta cu interes semnele disperate pe care i le făcea secretarul general.

— Continuaţi, vă rog, a spus guvernatorul, cu desăvârşită politeţe.

— Şi nu vorbesc, de bună seamă, decât despre fildeşul recent: colţii vechi de elefant, ascunşi de indigeni, au fost de mult înhăţaţi de negustori de la şefii satelor. De altfel, ştiţi la fel de bine ca mine că procesul de colonizare s-a bazat, în bună parte, pe cadavrele elefanţilor: goana după fildeş a permis negustorilor şi coloniştilor să facă faţă cheltuielilor de instalare.

— Prin urmare? a întrebat guvernatorul, cu o voce plată.

— Prin urmare, a venit vremea să isprăvim cu vânătoarea de elefanţi, domnule guvernator. Poate că Morel ăsta este uşor dus cu pluta, dar dacă izbuteşte să stârnească opinia publică, mă voi duce să-i strâng mâna în închisoare.

Guvernatorul stătea bățos îndărătul biroului. E mai bine să te ții bățos, când ești mic de statură, a cugetat Schölscher. Și nu se gândea doar la

guvernator. Secretarul general avea chipul nefericit şi anxios al omului care ştia că va rămâne aici şi când pentru ceilalţi totul se va fi încheiat. Însă când guvernatorul a răspuns în cele din urmă, a făcut-o fără furie, aproape prietenos.

— Nu vi se pare, dragă Laurençot, că la ora actuală există în lume cauze, valori, libertăţi… să zicem, care merită, un strop mai mult decât elefanţii, această admirabilă dăruire de care, atât prietenul nostru, cât şi dumneavoastră, daţi dovadă cu asupra de măsură? Mai suntem câţiva care încă refuzăm să cădem în braţele disperării, să abandonăm lupta şi să ne consolăm cu bravele animale… Chiar în momentul ăsta, există oameni care luptă şi mor, în lagărele de muncă silnică sau în temniţele totalitare… Atunci când nu e vorba de-a dreptul despre genocid. Încă mai e voie să ne interesăm în primul rând de soarta lor.

A tăcut, privindu-şi fix bricheta, pe care o răsucea în mână în toate direcţiile. Încăperea era iluminată strălucitor de o lustră, dar lumina, când ieşea pe fereastră, se oprea brusc în faţa nopţii africane pe care nu izbutea s-o străpungă. Guvernatorul îşi pierduse singurul fiu în mişcarea de Rezistenţă, şi Schölscher se întreba neliniştit dacă Laurençot ştia sau îşi mai amintea de acest amănunt.

— Ştiu, domnule guvernator, a spus Laurençot blând, aproape cu tristeţe. Dar elefanţii fac parte din această luptă. Oamenii mor ca să conserve o anumită frumuseţe a vieţii. O anumită frumuseţe *naturală*…

A urmat un moment de tăcere. Guvernatorul a scăpărat din brichetă, dar aceasta nu se aprindea. Schölscher a zâmbit, mirându-se în acelaşi timp că-i făcea o stupidă plăcere să constate neputinţa anumitor gesturi, chiar şi mărunte, ale oamenilor. Secretarul general s-a repezit să-i ofere un foc, pe care guvernatorul l-a acceptat iritat: asemenea multor fumători, avea mai multă nevoie de gest decât de ţigară.

— Şi vă mai spun ceva, Laurençot. Omenirea n-a atins încă acel grad de resemnare sau… sau de singurătate de care au nevoie bătrânele doamne ca să se consoleze cu nişte pechinezi. Sau cu nişte elefanţi, dacă preferaţi. Iubirea pentru animale e una, dar sila faţă de oameni e altceva, şi, în sensul ăsta, am şi eu o părere despre prietenul nostru. Iată de ce încerc să-l bag cât mai iute cu putinţă la zdup, şi nu fără o oarecare satisfacţie. Nu pentru că

sunt beştelit de Brazzaville sau de cei de la Paris: am o existenţă politică mai solidă decât ei. Ci pentru că nu-mi plac oamenii care-şi iau nevrozele drept viziune filozofică.

L-a cercetat pe Laurençot fără grabă, pe deasupra ochelarilor, cu severitatea unui profesor.

— De data asta, cred că ziariştii au avut dreptate. Individul ăsta se străduieşte să ne facă de băcănie. Încearcă se ne spună ce gândeşte despre noi. Pe vremuri, anarhiştii se ridicau împotriva instituţiilor, acum, prietenul nostru a făcut un pas înainte. Numai că, vedeţi dumneavoastră, sunt gloabă bătrână, merg pe şaizeci de ani, dar nu m-am deprins încă să urăsc oamenii. Poate că am eu o meteahnă. Iar cei de-un leat cu mine se scaldă în aceleaşi ape. Pesemne că suntem nişte bieţi burghezi. Prin urmare, individul ăsta, care a venit în Ciad ca să dea din mâini, o să mi ţi-l bag la răcoare de nu se vede, prietene al meu, parcă aşa se zice, pare-mi-se, domnule colonel, în limbajul ofiţerilor superiori? Luaţi un batalion de tiraliori, scotociţi între paralela a şaisprezecea şi optsprezecea, acolo unde supăratul nostru s-a arătat ultima dată. Să-i spuneţi lui Koto să-şi vâre informatorii pe fir şi că vreau rezultate, nu ca până acum.

— Un gest mult mai curajos ar fi să interziceţi vânătoarea de elefanţi, domnule guvernator, spuse Laurençot. Individul ăsta spune în felul lui ceea ce v-am tot repetat în douăzeci de rapoarte oficiale.

— Ar trebui să scrieţi poeme, Laurençot, sunt sigur că v-aţi lua o piatră de pe inimă.

S-a ridicat în picioare.

— Până una, alta, o să merg la Canossa[11], adică la Fort Archambault. Cu scuze din partea guvernului pentru domnul Ornando. De altfel, închipuiţi-vă că… domnul acesta care, după tot tămbălăul iscat, nici măcar n-a murit, m-a convocat, literalmente. Incredibil, dar adevărat. Ne întâlnim peste un ceas la aerodrom.

11. Castel din nordul Italiei, unde împăratul Henric IV al Sfântului Imperiu Roman, a obţinut prin penitenţă ridicarea excomunicării de către papa Grigore VII. Prin extensie, loc de penitenţă.

Schölscher şi Laurençot au ieşit împreună. Nu se luminase încă de ziuă. Au mers o vreme în tăcere; vântul deşertului îi învăluia în vârtejuri de nisip.

Era frig. Din când în când, întâlneau câte o siluetă care părea că pluteşte prin praf. Nişte ochi fosforescenţi sticleau uneori în beznă, dar raza luminoasă a lanternei îi transforma într-o jivină rătăcitoare care o tulea cu coada între picioare. Nişte ţărănci se îndreptau către piaţă, cu mersul lor regal, purtând pe cap o batistă înnodată în care se aflau câteva ouă sau legume. Schölscher ştia că străbăteau uneori şi treizeci de kilometri prin noapte doar ca să vândă o mână de arahide la Fort Lamy. Dar mai ştia şi că era vorba aici nu atât de mizerie, cât de viaţă tipic africană. Ceea ce progresul le pretinde implacabil oamenilor şi continentelor e să renunţe la ciudăţenia lor, să scape de mister – iar aceasta e calea pe care se află presărate osemintele ultimului elefant… Specia umană intrase în conflict cu spaţiul, cu pământul, ba chiar şi cu aerul care îi era necesar ca să trăiască. Ogoarele vor deveni treptat mai întinse decât pădurile, iar şoselele vor sfâşia din ce în ce mai mult tihna marilor turme. Se va găsi din ce în ce mai puţin loc pentru splendorile naturii. Păcat! A zâmbit, şi-a strâns puţin mai tare pipa în mână, simţind cu plăcere în jurul lui aerul rece care sporea şi mai mult confortul prietenos pe care i-l transmitea acel fir de căldură – aerul acela rece care se armoniza atât de bine cu stelele. Dintr-odată, îşi aminti vorbele lui Haas: „Închipuieşte-ţi că mi se-ntâmplă uneori să mă rog să ajung împreună cu elefanţii, acolo unde se duc ei după moarte“ şi s-a întrebat, preţ de o clipă, cum avea să se descurce fără pipă. Pe drumul care mergea drept, i-a luat în lumina farurilor un camion, de foarte departe, şi două umbre uriaşe au prins să danseze prin fuioarele de praf, cu un pas înaintea lor. La ieşirea din oraşul indigen, o umbră gigantică a dat dintr-odată năvală pe drum, s-a ridicat până la cer în lumina farurilor, pe ecranul de praf, apoi s-a strâns la dimensiunile mai umane ale maiorului american care a trecut pe lângă ei, aplecat înainte, bălăbănindu-se.

— Bietul de el, a spus Laurençot. Mă întreb ce îl frământă.

— A fost timp de un an prizonier al trupelor chineze în Coreea, a zis Schölscher. Pentru un strop de confort şi sub oarecare presiune, a cedat. A făcut parte dintre acei ofiţeri americani cărora li s-a părut mai simplu să „mărturisească“ faptul că Statele Unite dezlănţuiseră un război bacteriologic asupra populaţiei chineze. Acum, chestia asta doare. A venit să se ascundă la Fort Lamy. Încă o poveste în folosul elefanţilor.

— Credeţi că am greşit adineaori?

— Nu.

— Încercam pur şi simplu să vorbesc în calitate de naturalist. La urma urmei, pentru asta sunt plătit…

Schölscher asculta cu gândul în altă parte. Îi era cu neputinţă să vadă acele evenimente doar din unghiul ocrotirii faunei africane. Sub cerul limpede, în faţa acelui orizont ale cărui singure limite erau cele al văzului, simţea că e vorba şi de o altă miză. Poate că ziariştii nu greşiseră atunci când îl botezaseră ironic pe Morel „un bandit de onoare“. Poate că, într-adevăr, era unul dintre acei maniaci care nu văd mai sus şi dincolo de om şi care ajung să-şi facă despre el o idee care nu cunoaşte limite, grandioasă, ţesută numai din nobleţe şi generozitate, idee pe care se străduiesc să o apere. Venise aici, în inima savanei africane, să ducă o bătălie de onoare. Bietul de el. Schölscher a ridicat privirea către cer. Şalvarii albi îl făceau să aibă o siluetă ciudată în noapte. Îngândurat, a tras din pipă. Poate însă că se înşela. În mod vădit, era o poveste în care fiecare îşi urma mai ales propria inimă, şi era încredinţat că dacă atentatul împotriva lui Ornando stârnise un asemenea interes în întreaga lume, asta nu se întâmpla atât din cauza personalităţii victimei, cât pentru că teama, ura şi deziluziile ajunseseră până la urmă să picure în inimile a milioane de oameni un dram de mizantropie: aceasta îi făcea să urmărească cu simpatie, şi poate cu un sentiment de răzbunare personală, povestea acestui francez îndrăgostit de natură şi care o apăra de o persecuţie din care nici ei înşişi nu se simţeau excluşi. Nu era un proces îndeajuns de conştientizat, nici mărturisit cum se cuvine, dar cam aşa stăteau lucrurile. Îl asculta pe Laurençot cu cordialitate. Era greu să nu-ţi placă vocea aceea amplă, uşor cântată, era greu să nu-ţi placă namila aceea cu chip negru, care vorbea atât de fără perdea despre sine, crezând că vorbeşte despre fauna africană.

— Încerc doar să-mi fac meseria. Ştiţi la fel de bine ca mine că Africa va pierde, atunci când îşi va pierde elefanţii. Şi către asta ne îndreptăm. Fir-ar să fie, Schölscher, cum putem vorbi de progres, câtă vreme încă distrugem în jurul nostru cele mai frumoase şi mai nobile întruchipări ale vieții? Artiștii noștri, arhitecții noștri, savanții și gânditorii noștri se căznesc din răsputeri să ne facă viaţa mai frumoasă, în vreme ce noi ne adâncim în

ultimele păduri care ne-au mai rămas, cu mâna pe trăgaciul unei arme automate. Dacă acest Morel n-ar fi existat, trebuia inventat. Poate că va reuşi să trezească opinia publică. Doamne sfinte, mă simt gata să-i iau partea, să mă alătur comandamentului său de luptă. Fiindcă despre aşa ceva este vorba, trebuie luptat împotriva acestei degradări a ultimelor forme de autenticitate a Pământului şi a felului în care oamenii gândesc locurile unde sălăşluiesc. Suntem oare cu adevărat în stare să respectăm natura, libertatea vie, fără beneficii, fără utilitate, fără alt scop decât acela că ni se arată din când în când? Atunci, libertatea însăşi ar fi anacronică. O să-mi spuneţi că, pentru că trăiesc în pădure, m-a lovit diareea verbală, dar mă doare-n cot de ce gândiţi. Vorbesc pentru mine, ca să-mi vărs oful, fiindcă n-am curaj să fac precum Morel. Trebuie neapărat ca oamenii să mai ocrotească şi altceva decât ceea ce le slujeşte la făcutul pingelelor sau maşinilor de cusut, să-şi lase un spaţiu de siguranţă, o rezervă unde să se poată refugia din când în când. De-abia atunci vom putea începe să vorbim despre o civilizaţie. O civilizaţie exclusiv utilitară va merge întotdeauna până la capăt, adică până la lagărele de muncă silnică. Se cuvine lăsată o marjă. Şi, până la urmă, trebuie să vă spun… Nu prea avem de ce să fim mândri, nu? Doar Turnul Eiffel ne mai îngăduie cu adevărat să privim de sus restul Creaţiei. O să mă trimiteţi, precum guvernatorul, să însăilez poeme, dar ţineţi seama că niciodată oamenii n-au avut o mai mare nevoie de companie ca acum. Avem nevoie de toţi câinii, de toate pisicile, şi de toţi canarii şi de toate gângăniile care ne sunt la îndemână…

Dintr-odată, a scuipat pe jos cu putere. Apoi, cu capul plecat, de parcă nu îndrăznea să privească stelele, a spus:

— Oamenii au nevoie de prietenie.

XIII

Ornando l-a primit pe guvernator în camera lui de spital. Abia de putea să vorbească. Întins pe spate, se uita ţintă la tavan cu un ochi care şi-a regăsit un strop din duşmănia obişnuită de-abia când l-a zărit pe reprezentantul Franţei făcându-şi intrarea, în ţinută de ceremonie, cu toate decoraţiile pe piept. Secretarul, care slujea drept interpret, avea să spună mai târziu că

acea privire duşmănoasă fusese primul său semn de înzdrăvenire. De când fusese adunat de pe jos, Ornando nu se plânsese, nu rostise un cuvânt, mulţumindu-se să sângereze în tăcere; mai tot timpul avea pe chip o ciudată expresie de satisfacţie. Ai fi zis că i se părea normal, ba chiar mulţumitor, ceea ce i se întâmplase. Când, în sfârşit, cineva a avut îndrăzneala să-i vorbească despre Morel, n-a părut surprins din cale-afară şi a continuat să contemple tavanul. Apoi a cerut să fie chemat guvernatorul. Acum, îl privea cu atenţie, după ce ascultase cu indiferenţă urările de însănătoşire şi regretele exprimate de înaltul funcţionar.

— Spuneţi-i, domnule, a încheiat guvernatorul, că vinovatul îşi va primi pedeapsa meritată.

Secretarul a tradus. Dintr-odată, Ornando s-a însufleţit. A făcut un efort să se ridice, a spus iute câteva cuvinte. Secretarul a părut stupefiat.

— Domnul Ornando vă roagă să-l lăsaţi de îndată în pace pe acel bărbat, a tradus el în cele din urmă. Îşi doreşte asta în mod deosebit.

Guvernatorul a zâmbit complice.

— Domnul Ornando e foarte generos şi vă rog să-i mulţumiţi, a zis el. O să punem presa la curent în legătură cu acest gest, sunt convins că publicul lui o să-l aprecieze mult. Cu toate astea, justiţia o să-şi urmeze cursul. De altfel, domnul Ornando nu este singurul care a fost atacat de acest individ…

Ornando s-a pus brusc pe ţipat. Reuşise să se ridice într-un cot, în ciuda bandajelor, şi zbiera, scuturându-şi capul cu o furie neputincioasă, aşa cum bâţâi din picior.

— Domnul Ornando vă reaminteşte că îl ascultă săptămânal cincizeci de milioane de americani, a tradus secretarul timorat. Mă roagă să vă spun că… dacă-i clintiţi un singur fir de păr acestui om, va duce ani la rând, dacă e nevoie, o campanie împotriva Franţei, de care ţara dumneavoastră îşi va aminti vreme îndelungată. Dacă bărbatul acela nu e lăsat în pace, domnul Ornando îşi va folosi întreaga influenţă ca să năruiască prestigiul Franţei în ochii compatrioţilor săi…

Şi, repede, a adăugat cu voce rugătoare:

— Domnule guvernator, nu ştiu dacă aţi aflat ce influenţă are domnul Ornando în Statele Unite…

Ornando se mai ridicase puţin. Nişte picături de sudoare i se strânseseră

pe faţă şi i se prelingeau pe gâtul puhav. Ochii i se măriseră, încărcaţi de suferinţă, o suferinţă care nu dădea de înţeles că e pricinuită de rănile trupeşti, ci părea mai degrabă inerentă privirii, asemenea culorii ochilor. Guvernatorul stătea lângă pat, cu gura căscată. În scurtul moment de tăcere care s-a lăsat, s-au auzit din curtea spitalului vocile copiilor care repetau în cor versete din Coran.

— Şi domnul Ornando vă propune, dumneavoastră personal, douăzeci de mii de dolari dacă îl lăsaţi în pace pe acest om, a bălmăjit secretarul, speriat la culme, fără îndoială din pricina faptului că nu dobândise încă încrederea nelimitată a stăpânului său în mârşăvia umană.

Guvernatorul a prins să se răstească şi el. La început, a amintit zbierând că fiul lui murise în lupta de Rezistenţă. Apoi a urlat câteva fraze despre Franţa, apoi a răgit izbindu-se cu pumnul în Legiunea de Onoare, pe care o avea prinsă în piept.

— În orice caz, a bâiguit interpretul, pe care îl simţeai că, dacă ar fi putut, s-ar fi pitit sub pat, în orice caz, domnul Ornando a început să strângă un fond de cincizeci de mii de dolari pentru apărarea acestui om, în cazul în care ar fi prins, ceea ce… ceea ce nu doreşte să se întâmple. Domnul Ornando a făcut din asta problema lui… problema lui personală…

Ornando se prăbuşise la loc pe spate. Guvernatorul Ciadului, pornind de la cuvintele *demnitate* şi *onoare*, a mai împroşcat câteva sudalme, apoi a făcut stânga-mprejur, s-a înfundat literalmente în cascheta lui foarte albă şi s-a năpustit afară, cu pământuful bărbii înainte; a fost văzut trecând palid şi bătos, „zborşit tot“, potrivit vorbelor unui sergent din armata colonială, înăuntrul limuzinei sale care a străbătut Fort Archambault într-un nor de praf – norul părea stârnit mai degrabă de indignarea lui decât de maşină – care a plutit mult timp în urma lui, cu un soi de respect slugarnic. La aerodrom, cu o voce înţepată, pe care lumea nu i-o ştia, fiindcă era un om manierat şi mai degrabă prietenos, predispus la un blajin scepticism, care-l ferea atât de un exces de iluzii în privinţa naturii umane, cât şi de îndoieli prea mari în privinţa propriei persoane, l-a anunţat pe colonelul-comandant al garnizoanei că avea patruzeci şi opt de ore la dispoziţie ca să pună mâna pe Morel, să-l aducă la Brazzaville, încătuşat, pe „acest derbedeu, da, derbedeu, aţi auzit“?, a repetat el ridicând vocea şi ţintuindu-l pe colonel cu

nişte priviri de o severitate extremă, de parcă l-ar fi acuzat mai mult sau mai puţin de simpatie ascunsă pentru „omul care voia să-şi schimbe specia“. În avion a rămas tăcut, cu braţele încrucişate la piept, privind pe hublou cu aer ameninţător, de parcă l-ar fi bănuit pe Morel că stă tupilat îndărătul fiecărui tufiş din savană, cu puşca în mână, gata să nege demnitatea condiţiei umane. Îşi încrunta sprâncenele, molfăia între buze un chiştoc umed, de existenţa căruia uitase, fulgera din priviri fluviul Chari, savana şi toate turmele care-or fi fost prin ea, toate speciile actuale şi trecute, de la pterodactilul antediluvian până la anghinarea sălbatică, plimbând chiştocul din colţul drept al gurii la cel stâng, cu barba înţepenită de indignare, cu toată mânia unui umanist care, de altfel, ar crede şi în democraţie. Fulgera savana din priviri şi se străduia să se gândească la Michelangelo, la Shakespeare şi Einstein, la progresul tehnic, la penicilină, la abolirea mutilării genitale a femeilor în triburile de pigmei, chestiune la care contribuise personal, la izbânzile picturale şi sculpturale ale geniului creator francez, la actul al treilea din *Rigoletto*, cântat de Caruso, al cărui disc îl avea acasă. S-a gândit la Goethe, la preşedintele Herriot, la instituţiile noastre parlamentare şi, la fiecare dintre aceste gânduri, îşi plimba triumfător chiştocul dintr-un colţ în celălalt al gurii şi fulgera cu privirea savana de sub el şi pe Morel, pitit printre elefanţii sălbatici – sălbatici, insista asupra acestui aspect. De fapt, s-a înfruntat cu el, într-o luptă uimitoare, fără egal, în urma căreia s-a autodeclarat învingător. Stătea acolo, în înaltul cerului, cu braţele încrucişate, cu chiştocul din ce în ce mai jilav, şi dădea lovituri câştigătoare. A făcut un mare efort de cultură generală şi s-a simţit încântat că terminase studii umaniste. Petrarca, Ronsard, Johann Sebastian Bach, i-a luat pe toţi la rând. Era cu adevărat o luptă pentru onoare. Cu multă iscusinţă şi disciplină, cu şiretenia unui vechi militant radical-socialist, a ştiut să se ferească de toate capcanele pe care Morel, chiar dacă invizibil, i le întindea în mod vădit. A ştiut să nu se ducă cu gândul, fie şi pentru o clipă, la porcăria aia nucleară – de o sută de ori mai puternică decât e nevoie ca să ucizi orice suflare de pe pământ – simplu, şi-a plimbat chiştocul prin barbă cu o iuţeală uluitoare, dintr-un colţ în altul, şi a făcut o manevră dibace atacându-şi duşmanul chiar în vizuina lui: s-a gândit la binefacerile energiei atomice, atunci când va ajuta, cu precădere în

Africa, la fertilizarea deşerturilor. Situaţia lui de om sus-pus – era foarte sus, la trei mii de metri în văzduh, deasupra munţilor Bongo – l-a ajutat foarte mult în luptă, aşa încât, atunci când a coborât din avion la Fort Lamy, îşi recăpătase buna dispoziţie şi fredona în surdină aria din scena grădinii din *Faust*, care îi plăcea atât de mult: frumuseţea acestui avânt creator nu constituia oare, în sine, un răspuns pentru toţi detractorii omenirii, de felul lui Morel şi Ornando? Le-a declarat jurnaliştilor care-l aşteptau – trei trimişi speciali sosiţi de la Paris chiar în ziua aceea, iar Air France anunţa şi venirea altora, a doua zi – că era vorba despre o problemă de mizantropie căreia ar fi foarte greşit să i se dea conotaţii politice, despre un vizionar care acţiona de unul singur, despre un om lovit de amoc, sau, dacă cei prezenţi preferă, devenit *rogue* asemeni elefantului care se îndepărtează de turmă, în urma unei răni nevindecabile, şi devine extraordinar de agresiv şi de înverşunat. Jurnaliştii şi-au notat cuvântul *rogue* şi l-au asaltat cu întrebări pe guvernator. Le putea oare da nişte informaţii despre Morel? Ce se ştia, la urma urmei, despre el? Avea cineva vreo notă biografică? Era adevărat că fusese luptător în Rezistenţă şi că nemţii îl deportaseră pentru activitatea lui? Guvernatorul i-a aruncat o privire lui Schölscher, care a încuviinţat cu un semn din cap… Tocmai primise o telegramă de la Ministerul de Interne, unde Morel avea într-adevăr un dosar. Guvernatorul a considerat însă că e mai isteţ din partea lui să scape cu nişte glume. Deocamdată, tot ce putea afirma, a declarat el plin de cumsecădenie, e că Morel e dentist şi că explicaţia acestei poveşti caraghioase stătea în faptul că individul era obsedat de fildeşi. Câţiva au chicotit, dar guvernatorul şi-a dat seama că greşise tonul, aşa că şi-a luat un aer mai scrobit. A făcut un pas către maşină, dar jurnaliştii se ţineau scai de el. Era adevărat că încercase să-i prezinte petiţia, înainte să intre în clandestinitate, dar că el, guvernatorul, refuzase constant să-l primească? Afacerea stârnea un interes nemaipomenit în întreaga lume şi se părea că simpatia publicului se îndrepta mai degrabă spre Morel, spre elefanţi, iar nu spre… ce să-i faci, spre autorităţi. Era adevărat că, în Africa, erau omorâţi circa treizeci de mii de elefanţi anual, doar ca să se poată fabrica nişte bile de biliard şi nişte coupe-papier? Era adevărat că rezervaţiile actuale de vânătoare deveniseră insuficiente? Jurnalistul care pusese această întrebare era un tip scund şi înfierbântat, cu

sprâncene indignate îndărătul ochelarilor, el însuşi cam *rogue* şi înverşunat, care ţopăia în loc de parcă-l mâna graba să se uşureze sau, poate, să i se alăture lui Morel în lupta clandestină. Putea oare guvernatorul să le spună câteva vorbe despre ocrotirea bogăţiilor naturale din Africa? Era cam prea uşor de explicat toată această tevatură printr-o simplă pornire de mizantropie – aşa încât nu era cumva Morel un om care supraestima îndatoririle şi responsabilităţile noastre şi care, în ciuda tuturor dezamăgirilor din ultimii douăzeci ani, refuza orice compromis? Şi-a potrivit ochelarii pe nas cu un gest vioi, vrând parcă să arate că şi el se afla în prima linie a acelei lupte. De data asta, guvernatorul a fost foarte grijuliu cu răspunsul: realizase că se află pe un teren lunecos. A spus că Franţa era în mod tradiţional ataşată de elefanţi. Ţara lui dorea să le asigure întreaga protecţie de care aveau nevoie. El însuşi era un mare prieten al animalelor şi se considera în măsură să îi asigure pe jurnalişti – care, la rândul lor, puteau să-şi asigure cititorii – că fusese făcut tot ce era necesar pentru ca aceste simpatice pahiderme, pe care cu toţii am învăţat să le iubim încă din copilărie, să fie ocrotite. Până la urmă a izbutit să se suie în maşină, urmat de Froissard şi de Schölscher. Era atât de tulburat de asaltul jurnaliştilor şi de importanţa pe care, în mod vădit, o acordau acelei afaceri, încât nici măcar nu a băgat de seamă că secretarul general era livid, părea suferind, dar avea în acelaşi timp mutra înduioşătoare şi scandalizată a slujbaşilor sârguincioşi în faţa cutremurelor, inundaţiilor şi altor riscuri de irosire a unor cauze importante.

— Uf, spuse guvernatorul, ştergându-şi fruntea. Ei, bine, copii, ce spuneţi? Nici o vorbă despre Ornando! Nu-i interesează decât Morel.

— Într-adevăr, ziarele nu vorbesc decât despre el, a spus Froissard, opintit. Publicul e mereu pasionat de poveşti cu animale. Există tot ce trebuie pentru ca povestea să le pară oamenilor romantică.

— Păi da, n-am chef să fiu personajul negativ în tot tămbălăul ăsta. Ceea ce mă duce cu gândul… Fiindcă voi fi, fără îndoială, nevoit să-i primesc pe ziarişti la mine în birou, vă rog să-mi faceţi hatârul să daţi jos fildeşii de elefant de pe pereţi. Nu de alta, dar vă daţi seama ce iese dacă o să facă fotografii?

Schölscher zâmbi.

— N-aveți decât să zâmbiți, prietene, dar, după ce întrebări au pus, se vede foarte limpede încotro se îndreaptă simpatia publicului. Nu că alerg după popularitate, nu se potrivește cu firea mea, dar nu țin nici să trec drept un scârța-scârța pe hârtie, fără urmă de sensibilitate. O să vedeți, dacă nu punem repede mâna pe pușlamaua asta, o să devină un soi de erou. Ce spun cei de la Paris?

— Deocamdată, par să fi spus tot ce era de spus, domnule guvernator. În schimb…

Tocmai treceau pe lângă un centru de vaccinare. Guvernatorul a aruncat spre clădiri o privire de proprietar: de când era în funcție, mortalitatea infantilă scăzuse cu douăzeci la sută. Îi creștea întotdeauna inima când trecea pe lângă Centru. Cumva, avea sentimentul că acționase părintește. Fața i s-a iluminat. Froissard a profitat de acest surâs, ca să spună ce-l măcina.

— În schimb, avem noutăți în ceea ce-l privește pe Morel.

Guvernatorul a sărit în sus – dar poate că nu fusese decât o zgâlțâitură a maşinii.

— Aşa? Deci? Ce s-a mai întâmplat?

— A atacat o plantaţie. Plantaţia Sarkis. Sirianul nu era colo, dar i-au ars casa. Fiindcă nu mai e singur: îl însoţeşte o întreagă bandă.

În mod ciudat, guvernatorul a părut uşurat şi aproape mulţumit. Schölscher îl cerceta cu interes. Se gândea la ce se spune despre toţi creatorii adevăraţi: marile capodopere sunt tocmai acelea care le scapă de sub control.

— Ei bine, prefer să fie aşa, a spus, tărăgănat, guvernatorul. Măcar acum e limpede şi categoric. Avem de-a face cu un bandit de rând, care s-a apucat să jefuiască gospodăriile oamenilor. Da, prefer să fie aşa. Dacă era cu adevărat vorba despre elefanţi, ar fi fost aproape imposibil să facem ceva împotriva lui… E foarte greu să lupţi împotriva unor legende. Aşa însă n-avem de ce să mai şovăim. E un *desperado*, probabil ultimul aventurier alb din Africa…

Era emoţionant să vezi un om apărându-şi ce era al lui cu atâta încăpăţânare.

— Exact cum spuneţi, domnule guvernator, a zis Froissard cu

promptitudine: a mai atacat şi magazinul de fildeş Banerjee, din Bangassa. L-a legat pe indian de un copac şi i-a citit textul petiţiei…

Schölscher nu şi-a putut stăpâni un zâmbet la ideea că Banerjee, un om dintre cei mai blânzi şi un buflei dintre cei mai paşnici pe care-i întâlnise vreodată, fusese scos din aşternuturi în crucea nopţii, legat de un copac şi apoi silit să asculte acel text inimaginabil la lumina incendiului care-i mistuia prăvălia…

— Apoi l-a condamnat la şase lovituri de baston şi la confiscarea averii „în numele Comitetului Mondial pentru Apărarea Elefanţilor“, sau aşa ceva. De asemenea, l-a înştiinţat că avea de gând să se ducă într-o bună zi în India să-şi continue campania „pentru că elefanţii asiatici sunt la fel de ameninţaţi“. Banerjee – care se află în spital cu o depresie nervoasă – e convins că e vorba despre un nebun care crede cu adevărat în „misiunea“ lui, dar care e manipulat de altcineva. Până una, alta, i-au ars magazinul. I-au luat toţi banii pe care i-au găsit, armele şi muniţia. Una dintre femeile sara a fost violată. Negrii care îl însoţeau pe Morel erau toţi din tribul *oulé* şi, printre ei, servitorii recunoscuseră doi sau trei deţinuţi de drept comun, între care şi celebrul Korotoro, care evadase cu trei luni în urmă din închisoarea din Bangui. Dar Banerjee jură că mai erau şi alţi europeni cu el, iar unul dintre semnalmentele pe care le-a dat se potriveşte cu cel al naturalistului Peer Qvist, care tocmai se afla în zonă, în calitate de trimis al Muzeului de Istorie Naturală din Copenhaga…

— Prin urmare, nimic politic? a întrebat guvernatorul, domol.

— Se pare că nu. Oricum, nu direct…

Schölscher îi privea pe cei doi funcţionari care se străduiau să lupte cu atâta cutezanţă împotriva nălucii hidoase care li se apleca peste peste umăr. Nu se puteau împiedica să nu regăsească în această poveste toate obsesiile lor profunde, insomniile, spaimele şi chiar superstiţiile lor. Erau prea mândri de izbânda lor, ca să nu se simtă ameninţaţi de ea. Poate însă că reuşita lor nu era atât de completă pe cât se temeau, şi nici opera lor atât de mare şi de frumoasă încât să se însufleţească dintr-odată sub ochii lor şi să înceapă să trăiască o viaţă autonomă. Anticipau. Erau însă prea ambiţioşi şi ţinteau prea departe. Dar, brusc, le-a fost recunoscător, şi s-a simţit mânat de un elan cald şi întrucâtva fratern.

— Cred că nu trebuie să căutăm prea departe, domnule guvernator. S-ar cuveni să fim mai moderaţi, dacă mă pot exprima aşa. Poate că e greşeala noastră, dar e prematur să vedem Ciadul prin această prismă. Cred că lucrurile sunt mai simple – şi mai fantastice. Sarkis este cel mai mare vânător de elefanţi din regiune. A primit mai multe amenzi pentru că pusese la cale expediţii „de represalii“ împotriva turmelor care-i răvăşeau plantaţiile şi pentru că le organizase fără supravegherea unui ofiţer de vânătoare. Banerjee face comerţ cu fildeş… Cred că nu trebuie să scormonim mai departe. Ne confruntăm cu o aventură nemaipomenită şi, poate, cu cea mai frumoasă poveste din lume.

Froissard îi aruncă o privire dezaprobatoare.

— Da, şi tribul *oulé* e cel mai primitiv din toată Africa, spuse guvernatorul. Sunt de acord cu dumneavoastră, Schölscher. Am devenit cam impresionabili.. E caraghios să amestecăm politica în povestea asta. Acestea fiind zise…

Zâmbi amar.

— Acestea fiind zise, aşa a început şi în Kenya.

„Ce nu pricep“, se răstea scandalizat în seara aceea părintele Fargue, care îl invitase pe iezuit la cină, „este de ce toţi se poartă în povestea asta de ca şi cum ar fi ameninţaţi sau insultaţi personal. Fac nişte mutre uluitoare, de parcă amărâtul de Morel i-ar fi scuipat în ochi. Dumneavoastră înţelegeţi ceva?“ Iezuitul nu s-a putut stăpâni şi şi-a tachinat puţin gazda. „Trufia, trufia!“, spuse el. Părintele Fargue a părut îngrijorat: dacă îl îngrozea ceva pe lumea asta, era să vorbească despre chestiuni de serviciu. „E-adevărat“, a zis el iute, regretând amarnic că-şi împinsese interlocutorul către acest subiect obositor. „Mai luaţi o bucată de pui.“ Părintele Tassin zâmbi. Se înţelegeau de minune. „De altfel, e un semn bun. Oamenii încep să simtă, nedesluşit, că omenirea are un suflet, o conştiinţă – independente de fiecare individ în parte. Trufie, da, dar trufie a speciei, ceea ce e deja mai bine. Deplâng faptul că ordinul meu priveşte cu atâta… să zicem, prudenţă, ideile mele pe această temă. Mă rog, sper că manuscrisele îmi vor fi publicate după moarte. Va fi interesant de văzut, cum, într-o bună zi, omenirea va ieşi ca un întreg viu din cele două miliarde de crisalide în care se află acum.“ Lui Fargue nu i-a plăcut deloc ce-a auzit: ştia că iezuitul căra peste tot pe

unde mergea un impunător cufăr cu manuscrise. De aici până la a-i citi unul din ele nu era decât un pas și Dumnezeu știe ce tâmpenii se vor fi aflat înăuntrul lui. „Mie îmi sunt de ajuns rugăciunile!“ a declarat el cu un ton arțăgos, în acord cu obișnuita lui delicatețe, și s-a repezit asupra puiului cu o furie care excludea orice alt subiect de discuție.

XIV

Fort Lamy nu fusese niciodată un loc unde limbile să nu se dezlege. Așa încât, cu acest prilej, bârfele s-au ridicat la nivelul circumstanțelor. „El“ se afla în legătură cu rebelii Mau-Mau. „El“, în fruntea unei bande de negri, atacase un post militar izolat, le dăduse la cap ofițerului și subofițerului și-i luase după el pe soldați în lupta de rezistență – fiindcă „el“ încerca să înființeze o legiune pentru independența africană – „elefanții, până la urmă, dragul meu, doar nu credeți în ei?“. Oamenii însă credeau în ei. Păreau chiar uimiți că așa ceva nu se întâmplase mai devreme. În general, Morel se bucura de simpatia femeilor, existau regrete că nu i se acordase atenția cuvenită, era foarte romantic, foarte mișcător, bieții elefanți trebuiau lăsați în pace. De pomană explicau bărbații că nu era deloc vorba despre elefanți, ci despre un terorist care se credea vrăjmaș al speciei umane, femeile refuzau să-l vadă pe Morel altfel decât sub înfățișarea unui tânăr chipeș, cu ochii ca para focului, un fel de sfânt Francisc din Assisi, dar mai bătăios, mai vânjos. La hotelul Le Tchadien, Minna trecea pe la toate mesele, cu șalul tras pe umeri, pândind orice frântură de conversație.

— Da, exact asta făcea, a spus colonelul Babcock zâmbind discret către iezuitul care venise să-l viziteze la spital, la câteva zile după criza de inimă care-l doborâse la pat. Trecea de la o masă la alta, cu mersul acela mecanic al ființelor care n-au decât un singur gând în cap, un singur țel, apoi se așeza, dreaptă de spate, asculta veștile – desigur, nimeni nu știa nimic, dar toți aveau imaginație bogată –, rămânea așa fără să zică o vorbă, cu mâinile strânse pe capetele șalului, apoi se ridica și mergea la altă masă. Nu punea întrebări. Dar părea să aștepte ceva anume cu neliniște, cu o nerăbdare crescândă, iar acum, când stau să mă gândesc, știu, desigur, ce informație capitală urmărea să afle. Eram departe de a bănui ce se petrecea în sinea ei.

Și era normal să fie așa: chestiunea depășea limitele experienței noastre… Vorbesc, mai ales, despre mine.

Pe chipul colonelului a apărut din nou aerul acela de descumpănire și de mâhnire care sugera mai degrabă o durere sufletească decât o criză cardiacă.

— Cred că s-ar cuveni să-mi lămuresc atitudinea o dată pentru totdeauna. Bărbații de calibrul meu, din mediul meu, au primit o anume educație – ar trebui mai degrabă să spun că au căpătat a anume viziune asupra lumii. Și aceasta e cum e: nu contează. Bănuiesc că v-aș smulge un zâmbet dacă v-aș spune că am fost crescuți ca să ne ocupăm locul într-o lume de gentlemeni. Știam, de bună seamă, că riscam uneori să fim loviți sub centură, dar fuseserăm crescuți în credința că loviturile mârșave erau ilegale. Nu ne trecuse niciodată prin cap că loviturile sub centură erau lege, regulă. Dacă poftiți, mă puteți considera un bătrân imbecil demodat, dar bărbații ca mine nu știau o iotă despre împrejurările care pot da naștere unui Morel sau unei Minna. Vă mărturisesc că, până și azi, sunt aproape incapabil să văd în Morel altceva decât un excentric de altfel simpatic, hotărât să-i apere pe elefanți de vânători, și-atât. Restul…

S-a mișcat cu greu în pat, vrând parcă să-și găsească o poziție comodă.

— Ideea e că nu era vorba aici decât despre un gest – un gest de dispreţ şi de scârbă la adresa oamenilor, un fel de… fisură, de scuipat – ştiţi la fel de bine ca mine tot ce s-a spus despre asta – mi s-a părut întotdeauna şi încă mi se pare de neînţeles. Faptul că un om poate să meargă atât de departe în condamnarea, în refuzul tovărăşiei noastre, ajungând să vrea cu adevărat să-şi schimbe specia, aşa cum s-a scris… Sunt idei morbide, josnice, şi mi-e greu să cred că există în viaţă circumstanţe care să le poată justifica pe de-a-ntregul.

A aruncat spre iezuit o căutătură deznădăjduită, dar de data asta era o privire care nu avea legătură cu istovirea fizică.

— Să fiu bine înţeles. Nu sunt complet idiot, dar am fost crescut prost: nu m-a învăţat nimeni regula jocului. Desigur, am sfârşit prin a ne da seama de anumite lucruri. Au existat englezi deţinuţi în lagărele de concentrare japoneze. Au fost bombardamentele de la Londra, şi apoi povestea aceea cumplită cu camerele de gazare, pe continent. Fireşte, lucrurile nu stăteau

ca la crichet. Noi nu vedeam însă acolo decât nişte enormităţi, nişte accidente oribile ale Istoriei, nişte excepţii. Credeam în continuare că nu asta era regula jocului, ca ne aflam în faţa unor lovituri sub centură. Nu ne-a trecut prin minte că, dimpotrivă, în felul ăsta ni se dezvăluia adevărata şi autentica regulă a jocului. Multă vreme am trăit în puf moral, dar naziştii, Stalin ne-au sugerat până la urmă că adevărul despre om se afla poate la ei, iar nu pe terenurile cu gazon de la Eton. Nu prea ştiu de ce folosesc pluralul când vorbesc despre toate astea, cred că vreau pur şi simplu să arăt că în Anglia încă mai există, probabil, mulţi imbecili de felul meu. E posibil ca ceea ce numim civilizaţie să nu fie decât o prelungă străduanie de a-i păcăli pe oameni în privinţa propriilor persoane – iar Anglia chiar asta a făcut. Credem cu tărie în decenţa elementară a speciei. Dar sunt dispus să accept că suntem, poate, supravieţuitorii unei epoci revolute şi că povara realităţilor mizerabile din jur ne va face să dispărem de pe faţa planetei, oarecum ca elefanţii, dacă vreţi.

Iezuitul i-a aruncat o privire sfredelitoare, dar bolnavul nu părea să fi strecurat sensuri ascunse în acea comparaţie.

— Una peste alta, voiam doar să vă spun că eram lipsit de experienţa necesară ca să înţeleg o fiinţă ca Minna. Îmi lipsea o anume intimitate cu realitatea din jurul şi dinlăuntrul nostru; precum mulţi dintre compatrioţii mei, n-am fost năpădit de acele valuri de suferinţă care au devastat continentul. Ştiam, desigur, că fata asta trecuse prin multe necazuri, dar n-aveam nici cea mai mică idee despre noianul de resentimente pe care le adunase în inimă. În orice caz, eram foarte departe de a bănui gestul necugetat pe care avea să-l facă şi pe care tocmai îl premedita, atunci când umbla de colo-colo, cu pas grăbit, printre clienţii de la bar. Venise să se aşeze la masa mea, preţ de o clipă, şi trebuie să spun că mi-a surâs ca de obicei. Surâdea întotdeauna când mă vedea, presupun că-i păream o persoană comică. „Ei, bine, domnule colonel Babcock, ce părere aveţi despre această poveste?“ I-am răspuns că nutream dintotdeauna o oarecare simpatie pentru oamenii care iubesc animalele şi că era cât se poate de exact că elefanţii fuseseră practic stârpiţi din anumite regiuni ale Africii, dar că acest Morel proceda într-un mod cam exagerat. „În Anglia“, i-am spus, „toată chestiunea ar fi fost rezolvată printr-o scrisoare către redacţia *Times*,

după care, sub presiunea opiniei publice, parlamentul ar fi votat legile necesare protejării faunei africane“. Iată ce bătrân nerod pot să fiu: chiar credeam că era vorba despre asta. „Nu are, desigur, nici o şansă să scape basma curată“, mi-a zis ea, vrând parcă să exprime o evidenţă. I-am zis că, într-adevăr, şansele lui Morel îmi păreau aproape nule. O să-mi amintesc mereu de privirea pe care mi-a aruncat-o în acea clipă: rătăcită, sufocată, rugătoare. Am adăugat repede că n-avea cum să se lase cu mai mult de un an de închisoare, asta doar dacă între timp n-avea să omoare pe cineva, ceea ce, desigur, putea fi luat în calcul. Am întrebat-o dacă acceptă să bea un pahar cu mine, ceea ce, mărturisesc, era un mod discret de a-i aminti că mă aflam acolo de ceva vreme şi că nici un chelner nu venise să-mi ia comanda. Se făcuse ora primului meu whisky, nu voiam să renunţ la el. Cred însă că nici măcar nu m-a auzit. Stătea lângă mine, înfăşurându-se înfrigurată în şalul ei gri, gândindu-se la ceva ce nu era cu siguranţă whiskyul meu. Foarte frumoasă – remarcam asta de fiecare dată când o vedeam –, foarte frumoasă.

Colonelul tăcu o vreme.

— Păcat, a spus, fără să adauge nimic. Da, păcat.

A tăcut din nou, apoi a continuat:

— Îmi dădeam limpede seama că e preocupată. I-am zis că părea îngrijorată. Mi-a aruncat o privire mirată. Apoi mi-a zâmbit. Îmi amintesc că, dintr-odată, mi-a dat un semn de prietenie, de simpatie, şi că s-a ocupat de whiskyul meu.

Colonelul oftă.

— Fireşte, îmi cam închipui ce gândea despre mine în momentul acela. Credea probabil că sunt un bătrân nătâng, care nu înţelege nimic. Poate însă că gândea asta nu fără oarecare afecţiune, probabil că ştia că trupele pe care le comandasem nu violaseră niciodată pe nimeni. Prin urmare, s-a ocupat de whisky, apoi s-a întors, a luat loc la masă, şi apoi ştiţi ce-a făcut? Mi-a luat mâna într-a ei. Pot să spun, cu părere de rău, că nu sunt genul de bărbat pe care femeile îl iau de mână în public. Începea să se lase seara, dar, de data asta, renumitul asfinţit african, care e întotdeauna atât de repezit, nu părea să se grăbească. Majoritatea celor din bar mă ştiau şi îşi dădeau probabil seama că era o neînţelegere, dar, cu toate astea, mă simţeam stânjenit. Cu

atât mai mult cu cât nu ştiam ce să-i spun. M-am mulţumit să tuşesc şi să privesc sever în jur, cu aer ameninţător, în cazul că i-ar fi trecut cuiva prin gând să zâmbească. Dar ce era mai neplăcut de-abia acum urma. Fiindcă, în timp ce stăteam acolo cu mâna în mâna ei, fără să îndrăznesc s-o retrag ca să nu par grosolan, am simţit brusc pe spatele palmei ceva ud – erau nişte lacrimi! Plângea. Mă ţinea strâns de mână cu putere şi plângea. Am deschis gura să zic ceva, orice, încercând s-o ajut, s-o consolez, când am auzit-o râzând. Da, râzând. Trebuie să spun că am rămas complet încremenit de uimire. Şi, în aceeaşi clipă, când nu mai înţelegeam nimic, dar chiar nimic, mi-a trântit cu o voce sfâşiată, hohotind de plâns, pe care au auzit-o probabil toţi cei de pe terasă: „Of, domnule colonel Babcock, sunteţi un om atât de cumsecade!“ şi apoi, brusc, fata asta, Minna, mi-a luat mâna, a dus-o la buze şi a sărutat-o.

Colonelul a tras cu efort aer în piept.

— Ce voia să spună cu asta, ce făcusem sau nu făcusem ca să provoc un asemenea gest a rămas până astăzi un mister pentru mine. Mă întreb uneori dacă nu cumva criza de inimă mi se trage de-atunci.

Şi-a luat un răgaz şi l-a privit mustrător pe iezuit.

— Nu-mi amintesc prea bine ce-am zis sau ce-am făcut. Totuşi, cred că şi-a dat seama de situaţie şi mi-a dat drumul la mână. Ori poate îi zburase gândul în altă parte. Cred mai degrabă că despre asta era vorba şi că nici măcar nu se mai gândea la mine. „Dar ne-a mai rămas ceva vreme, nu-i aşa?“ m-a întrebat. Habar n-aveam ce voia să afle. Eram pe punctul de a-i spune că, în ciuda tuturor acţiunilor noastre, nu o să dispărem de azi pe mâine în cine ştie ce catastrofă nucleară. „Da, mai e timp“, am răspuns eu într-o doară. Era descumpănit. Tocmai se aprinseseră lămpile şi aveam impresia că suntem urmăriţi cu zâmbete. O să mă întrebaţi: de ce vă pasă atât de ceilalţi? Ei bine, nimănui nu-i place să se simtă ridicol, nici bătrânilor colonei englezi în rezervă, nici altora. O să-mi ziceţi că, la vârsta mea, lucrurile astea nu mai au deloc importanţă. Poate însă că există capitole unde nu îmbătrânim nicicând. E la fel de neplăcut, la şaizeci şi trei de ani, să simţi că o femeie nu te mai consideră bărbat, ca atunci când, la şaisprezece ani, te priveşte ca pe un copil. Pentru un bărbat, e destul de supărător să fie tratat dintr-odată ca un tată de către o tânără, când n-a fost

niciodată tratat… altfel de o femeie.

Iezuitul a dat semn că înţelege. A regretat că lumea asta trecuse pe lângă colonel fară să-i acorde puţin mai multă atenţie. Era o rămurică, un lăstar infinitezimal al evoluţiei pe care omenirea ar fi avut interesul să-l cerceteze mai atent. Decenţa: o însuşire lipsită desigur de mari ambiţii, de geniu, fără posibilităţi măreţe, dar, cu toate astea, o cotitură în faţa căreia omenirea s-ar fi cuvenit să chibzuiască mai mult. Nutrea, de asemenea, un uriaş respect faţă de umor, pentru că era una dintre cele eficiente arme făurite vreodată de om în lupta cu sine însuşi.

— Până la urmă am înţeles că-mi vorbea despre Morel, a continuat colonelul. Mi s-a luat cu adevărat o piatră de pe inimă când am realizat că se gândeşte, în sfârşit, la altceva. I-am spus că Morel ar mai fi putut să scape încă o vreme de căutări, dar că nu era decât o problemă de cel mult câteva zile.

Colonelul s-a mai foit puţin în pat.

— Îmi asculta vorbele cu atenţie maximă. Stătea aplecată peste mine, ţeapănă, încordată, cu mâinile strânse până la sânge una într-alta. Vedeţi dumneavoastră, nu-şi ascundea sentimentele, nu faţă de mine, ştia probabil că nu riscă nimic, că n-o să pricep nimic. Probabil că îşi spunea că te poţi întotdeauna bizui pe un gentleman, atunci e vorba să nu înţelegi o femeie. Mărturisesc că am îndreptăţit întru totul această încredere. Stăteam acolo, explicându-i calm că Morel n-avea nici o şansă să scape, că ajunsese probabil la capătul puterilor şi că un alb, care umblă singur prin savană, o să fie denunţat, mai devreme sau mai târziu, de către negrii din satele vecine. Mă asculta cu aceeaşi patimă cu care alţii vorbesc; mă asculta cu limbuţie, dacă mă pot exprima aşa.

Colonelul tăcu.

— Nu știu dacă vă amintiți ochii ei, a continuat el, după o vreme. Erau cenușii, un cenușiu foarte deschis, și mereu păreau că te cheamă, dureros. Exista un soi de contradicție între acești ochi și tot ce i se întâmplase. Dar, mă rog, în întuneric, probabil că soldații nu îi văzuseră, sau poate se uitau într-o parte… Aveau o nemaipomenită candoare, sau poate doar culoarea lor era de vină – erau niște ochi care văzuseră totul, dar într-un fel triumfător. Trebuie să adaug că vocea îi era foarte diferită de ochi, poate din cauza

accentului nemțesc. Avea o anumită lentoare, o anumită experiență… Dar Minna fuma mult. Așadar, eram pe cale să-i explic că arestarea lui Morel era o chestiune de zile și că, singur în savană, n-avea nici o șansă să scape, când m-a întrerupt. „Păi nu e singur“, a spus ea. „Am vorbit cu jurnaliștii și mi-au spus toți același lucru: se bucură de simpatia publicului. Dacă ar putea să-i transmită cineva asta…“ În acel moment, am făcut probabil cea mai tâmpită remarcă din cariera mea – și am patruzeci de ani de serviciu activ. „Ei bine, i-am zis, văd că și dumneata iubești elefanții.“ Mi-a zâmbit, s-a uitat o clipă la mine cu o expresie care aducea destul de mult a simpatie și mi-a atins mâna. Apoi s-a ridicat și a plecat. Am rămas stingher, cu pipa mea, străduindu-mă să par nepăsător, deși întotdeauna sufeream când pleca de lângă mine. Pe măsură ce îmbătrânesc, am din ce în ce mai multă nevoie de companie. Am mai rămas acolo ceva vreme, pentru că Minna mergea de la o masă la alta și ar fi fost posibil să se întoarcă. Uneori revenea, câteodată de două sau chiar de trei ori pe seară – ajungeam în jur de ora șase și, dacă n-aveam chef să mă duc acasă, cinam acolo; venea îndeobște când comandam masa și apoi la cafea, dar asta depindea, firește, de clienții pe care-i avea. Niciodată nu puteam ști dinainte. Sâmbătă seara nu mergeam niciodată la Le Tchadien, mi-e groază de aglomerație. Și uita de mine!… Vreau să spun că nu ajungeam să fiu servit. Luni era cea mai bună zi, Minna avea mult mai mult timp liber. În jumătatea de oră care a urmat, n-am putut decât s-o urmăresc din priviri, de la distanță. O priveam adesea – nu pentru că era frumoasă sau plină de grație, deși neîndoielnic așa era, ci ca să văd dacă se întoarce spre mine –, mi se părea că se simte cam singură și nu voiam să am aerul că mă sustrag. Așa că i-am dedicat întreaga seară – am rămas să cinez pe terasă – și am simțit că îmi e recunoscătoare. Ghiceam, nelămurit, că avea nevoie de o prezență prietenească. Am o îndelungată experienţă a singurătăţii şi ştiu cât de mult bine îţi poate face o prezenţă simpatică, chiar şi de la distanţă. Nu mă topesc după terasa hotelului Le Tchadien, în primul rând pentru că preţurile sunt scandaloase, şi apoi pentru că vezi mereu acelaşi feţe, dar mă duceam acolo aproape seară de seară pentru ea – întotdeauna îmi zâmbea când mă vedea intrând şi cred că, în felul ei, ţinea la mine. În afară de asta, locul e cam înspăimântător, cu goangele şi discurile lui, mereu aceleaşi – pe unul din ele, care se numeşte

Remember me the forgotten men, l-aş fi spart bucuros –, cu individul ăla sinistru, Orsini, a cărui voce era mereu primul lucru pe care-l auzeai la sosire.

Se cuvine să spun că fac mereu eforturi uriaşe ca să fiu cât se poate de amabil cu el, pentru că socotesc că oamenii trebuie să fie toleranţi, şi că nu e vina dihorului că miroase urât. Nu avem dreptul să le arătam celorlalţi că ne sunt nesuferiţi. Prin urmare, mă străduiam mereu să-i dau dovezi de simpatie. Până la urmă, a început să mă ţină de mare prieten – odată, chiar mi-a spus, cu voce gâtuită de emoţie, că sunt singurul lui prieten – absolut dezgustător –, ceea ce mă silea să-l invit din când pe la mine, ca să nu-l rănesc, şi uite-aşa am ajuns să-l detest atât de mult, încât doar văzându-l mă şi apuca durerea de cap. Şi asta mă obliga la eforturi şi mai mari, ca să-mi ascund adevăratele sentimente, sentimente pe care nu cred că am dreptul să le nutresc sau să le manifest faţă de o făptură umană, oricare-ar fi ea. În consecinţă, ne petreceam adesea serile împreună, la el sau la mine, pe terasă, privind stelele, şi trebuie să spun că nefericitul ăla mi-era atât de antipatic, încât mă făcuse să urăsc stelele, doar pentru că stătea acolo, alături de mine, şi le privea. Ba chiar părea că îi plac şi că le găseşte frumoase. Dar şi aici era ceva ce mi se părea greţos. Faptul că un om ca el putea să iubească stelele părea să însemne că nici astrele nu erau ceea ce credem de obicei despre ele. Prin urmare, ne petreceam adesea serile împreună şi eram obligat să-l aud vărsându-şi fierea peste tot şi peste toţi. Când stătea aşezat aici, lângă mine, privind tăcut şi visător stelele, mi se părea că se întreabă, pur şi simplu, cum să le atingă cu o flegmă. Până într-un punct, chiar reuşea, pentru că stătea mai tot timpul salivând la Minna, punându-i în cârcă tot soiul de treburi de aşternut cu diverşi indivizi – e de la sine înţeles că atunci când vorbesc despre stele referindu-mă la Minna, n-o fac dintr-un romantism caraghios, care nu se mai potriveşte cu vârsta mea, ci doar ca să sugerez că, pentru Orsini, era la fel de inaccesibilă ca orice stea îndepărtată de pe firmament, şi că omul se consola vorbind-o de rău. N-am putut niciodată să aud vorbindu-se rău despre femei. O să mă întrebaţi atunci cum de-am putut îngădui ca Orsini să facă asta de faţă cu mine, doar pentru mine, pe terasa casei mele, la cinci kilometri distanţă de orice vecin. Dar, suspicios şi răuvoitor cum era, dacă l-aş fi pus la punct, m-ar fi acuzat

de nu ştiu ce trăsnaie: de pildă, că am nişte sentimente ascunse pentru femeia aceasta. E o fiinţă de cea mai joasă speţă. Mai mult, dacă i-aş fi interzis să debiteze scorneli despre ea, cum nu era în stare să vorbească altfel, probabil că nu mi-ar mai fi vorbit deloc. Uneori, mă întrebam dacă nu cumva îi îngăduiam prezenţa la mine acasă de două sau trei ori pe săptămână, doar pentru că era singura persoană care-mi vorbea despre ea. Poate că asta îl împiedica să-şi deşerte şuvoaiele de mâzgă în alte locuri, în faţa unor oameni care s-ar fi arătat poate mai dispuşi decât mine să-l creadă. Vedeţi, aşadar, în ce situaţie stânjenitoare m-am pus. Cu atât mai mult cu cât ajunsesem să mă simt profund necinstit faţă de Orsini, ceea ce mă obliga să fiu de două ori mai amabil cu el, mai ales în public, ca să evit acuzele de ipocrizie care ni se aduc cu atâta uşurinţă, nouă, englezilor. Până la urmă, toată lumea credea că suntem prieteni, deşi, în întregul Fort Lamy, eram fără îndoială omul care-l ura cel mai mult pe Orsini. În seara aceea, se afla la celălalt capăt al terasei, tunând şi fulgerând, de faţă cu nişte *boys* negri – care pricepeau tot ce zicea –, împotriva indigenilor care, în opinia lui, îl sprijiniseră cu siguranţă pe Morel, doar că să lase impresia că în Ciad existau răzmeriţe precum în Kenya. Acesta era genul de afirmaţie tembelă care ne-a făcut atât de mult rău în Africa. Eram atât de furios pe bazaconiile lui, încât am scăpat-o pe Minna din ochi. Până la urmă am zărit-o chiar în faţa mea, aproape de o masă. M-am ridicat. Acum, că mă gândesc, îmi amintesc că inima mi-a bătut dintr-odată într-un ritm neobişnuit, ceea ce dovedeşte că era deja şubrezită în momentul acela, şi că o simplă mişcare mai bruscă o zorea peste limitele normale. Dar atunci nu i-am dat atenţie.

Colonelul Babcock a părut că stă să chibzuiască.

— Cred că lucrul cel mai izbitor la ea erau ochii. Înaltă, bine clădită, cred că pentru o doamnă se foloseşte expresia bine făcută, cu păr foarte blond, cu un chip… şi nişte buze… mă rog, cărnoase, pomeţi reliefaţi şi ochii aceia care-ţi insuflau încredere. Când o priveai, te simţeai întotdeauna puţin emoţionat. Iar când îţi vorbea, aproape că uitai că are accent. S-a aşezat în fotoliul de ratan şi a rămas nemişcată o clipă, absentă, uitându-se fix într-un punct dincolo de mine, pe celălalt mal al fluviului – era cât pe ce să întorc capul ca să văd ce o fascina atât. „Orsini susţine că e ocrotit de localnici, a zis ea. Măcar de-ar fi aşa.“ I-am spus că ideea mi se părea absurdă şi i-am

amintit că localnicii nu văd în elefanţi decât un singur lucru: carnea. Frumuseţea faunei africane îi lasă reci, te rog să mă crezi. Atunci când turmele devastează recoltele şi administraţia doboară câteva animale, în general trupurile sunt lăsate pe loc să putrezească, ca să slujească de exemplu celorlalte. De îndată însă ce ofiţerul de vânătoare nu e atent, negrii devorează carnea şi nu lasă decât scheletul. Cât priveşte frumuseţea elefantului, nobleţea, demnitatea lui et caetera, astea sunt idei exclusiv europene, ca şi dreptul popoarelor de a-şi hotărî singure soarta.

S-a întors către mine cu ţâfnă: „E un bărbat care crede în dumneavoastră, domnule colonel Babcock, care apelează la dumneavoastră încercând să salveze, să ocrotească ceva, şi tot ce găsiţi mai bun de făcut e să-i cântăriţi, la rece, şansele, de parcă toată povestea asta nu vă priveşte. Crede în natură, inclusiv în natura umană, pe care voi toţi nu faceţi decât s-o huliţi, crede că încă se mai poate face ceva, se mai poate salva ceva, că nu totul este cu desăvârşire sortit prăpădului.“

Am fost atât de surprins de această izbucnire neaşteptată, de aceste vorbe, mai ales că veneau de la ea, înţelegeţi, cu tot ce păţise, cu tot ce… în sfârşit, în sfârşit, cu tot ce văzuse, cu ochii ei, c-am scăpat pipa dintre buze. „Da, copilă dragă“, am îngăimat eu, „nu văd în ce fel grija pentru fauna africană…“ M-a întrerupt. „Pentru Dumnezeu, domnule colonel Babcock, încercaţi să înţelegeţi… Chiar nu vedeţi despre ce e vorba? Trebuie să vă daţi seama dacă aveţi încredere în dumneavoastră, în bunul dumneavoastră simţ, în inima dumneavoastră, în capacitatea dumneavoastră de a vă salva, da, de a vă salva cu toţii. Există acolo, în pădurea aceea, un bărbat care crede că sunteţi capabil de bunătate, de mărinimie, de… o… mare iubire, că există în sufletul dumneavoastră loc şi pentru cea mai amărâtă cotarlă!“ Avea ochii scăldaţi în lacrimi şi, aşa cum era, cu părul ei blond, cu faţa aceea frumoasă, mi-a dat impresia că are dreptate. „Dacă voi, englezii, nu înţelegeţi care e miza, înseamnă că Anglia nu e decât o altă minciună, o poveste de adormit copiii, *ein Wintermärchen“*, a încheiat ea, în germană. Apoi s-a ridicat, a traversat terasa şi n-am ai văzut-o toată seara. Am încercat să-mi vin în fire. *Ein Wintermärchen? Ein Wintermärchen?* Presupun că asta înseamnă basm. Nu-mi prea dădeam seama încotro bate. Chiar se aştepta ca Anglia să se năpustească, cu Sir Winston Churchill în

frunte, în apărarea elefanţilor, şi să se alăture acestui Morel, de parcă ar fi fost o uriaşă societate de ocrotire a animalelor? De altfel, Minna părea să spună că nu era vorba despre animale – şi-atunci despre ce era? Nu vedeam prea desluşit ce îmi reproşează şi, în acelaşi timp, mă simţeam vag vinovat. Ce vreţi, noi ăştia, bătrânii colonei în rezervă ca mine, nu suntem făcuţi să înfruntăm astfel de situaţii. N-am închis un ochi toată noaptea. Mă întorceam de pe-o parte pe alta în pat, îi vedeam chipul aievea şi eram sigur că avea dreptate, câtă vreme era atât de vădit tulburată. Simţeam că, în mod misterios, nu-i îndreptăţisem încrederea în mine şi, cum nu aveam pe nimeni altcineva în afara ei prin colţul ăsta de lume – mai am o verişoară îndepărtată care trăieşte în Anglia, în Devon –, mă simţeam, desigur, destul de abătut: aveam cumva sentimentul că, poate, mă nedreptăţea. Vedeţi…

Colonelul îşi ridică fruntea. Avea un aer obosit, ochii îi păreau mai adânciţi, trăsăturile mai reliefate. Însă privirea, în ciuda semnelor de suferinţă, făcea faţă situaţiei şi se refugia până la capăt în umor.

— Chiar nu ştiu cum s-o spun. Vedeţi dumneavoastră… Am sentimentul că, în viaţa mea, am respectat mereu elefanţii, dacă mă pot exprima aşa.

XV

Jurnaliştii nu mai aveau astâmpăr, se lăsau lăsau jecmăniţi de sume exorbitante de către diverşi „emisari“ care se ofereau să-i conducă până la Morel, şi care apoi dispăreau în ceaţă cu banii căpătaţi în schimbul „unor complicităţi şi al echipamentului trebuincios“ – epavele uitate ale Ciadului, care păreau să zacă de o groază de vreme undeva la o mie de metri adâncime, au ieşit din nou la suprafaţă, dându-şi nişte aere care ascundeau mai cu seamă profunda lor uluire că au izbutit încă o dată să fie luate în serios. Le-au dat jurnaliştilor întâlniri de taină – „vă rog să înţelegeţi, domnule, că nu trebuie să fim văzuţi împreună, mi-am petrecut toată viaţa încercând să câştig încrederea localnicilor, pe care, de altfel, nu am intenţia să-i trădez“ –, au plutit o vreme aşa, cu capul deasupra apei, graţie cârdăşiei zeflemitoare a întregului Fort Lamy, vreme de câteva mese civilizate, a unor apariţii de senzaţie pe terasa hotelului Le Tchadien în costume impecabile şi cu pălării de paie noi-nouţe – „echipamentul“ –, apoi dispăreau fără urmă,

după un chef de zile mari, se întorceau în mâlul lor profund, unde, fără îndoială, se instalau cu un oftat de uşurare. Între timp, se povestea că, în sud, tam-tamurile transmiteau deja prin hăţişuri isprăvile lui Morel, înflorindu-le, că indigenii, cunoscuţi pentru sentimentele lor potrivnice omului alb, şi mai cu seama Waitari, fostul deputat al regiunii Oulé, i se alăturaseră în savană şi atacau cot la cot cu el plantaţiile, că Morel era de fapt un agent comunist. Se spunea… dar ce nu se spunea? Lumea de-acolo se răcorea, punându-i în cârcă lui Morel toate temerile sale nemărturisite. Apoi a apărut Saint-Denis din colţul său pierdut de lume, de acolo de unde îşi exercita funcţia de administrator al teritoriului Oulé, cu o dăruire care îl făcea să se subţieze din an în an – nu mai rămăseseră din el decât o ţeastă cheală, o barbă neagră şi nişte ochi covârşiţi de un vis fantastic de curăţenie şi de salubritate universale – ca să confere poveştii nişte dimensiuni mai modest umane. A dat de veste că îl întâlnise pe Morel în savană şi că acesta era aproape răpus de febră, singur şi fără muniţie. Atunci când a fost întrebat unde anume îl întâlnise, a cercetat îndelung faţa interlocutorului, uşor mirat, dar fără să se supere câtuşi de puţin – apoi a oferit longitudinea şi latitudinea cu o asemenea exactitate şi bunăvoinţă, încât nimeni n-a mai insistat. Da, îl întâlnise în mijlocul savanei, şi Morel îi ceruse nişte chinină. „Şi i-aţi dat?“ Da, desigur, îi dăduse, încă nu ştia cu cine are de-a face. Nimic, a spus el cu sinceritate, uitându-se fix la jurnalist, cu privirea aceea şfichiuitoare, febrilă, mistică, în care se ascundea nu se ştie ce absenţă a lui Dumnezeu, nimic în înfăţişarea lui Morel nu trăda lipsa apartenenţei la stirpea umană. Prin urmare, îi dăduse chinină. Trebuie să descoperim într-o zi o şmecherie ca să ne permită să-i deosebim pe oameni de ceilalţi, a chibzuit el apoi cu voce tare, să stabilim un criteriu care să ne îndrituiască să spunem că da, acesta e un om, iar ăstălalt, în ciuda aparenţelor, nu este, ceva ca un soi de tabele speciale de logaritmi care să-ţi ofere imediat soluţia, ori poate nişte noi legi de la Nürnberg… Domnii jurnalişti, veniţi special de atât de departe – direct de pe piscurile civilizaţiei –, domnii jurnalişti ar putea, eventual, să rezolve această problemă, cu sprijinul ştiinţei moderne. A aşteptat apoi ca înjurăturile să se stingă şi a adăugat, înfoindu-se ca un cocoşel jumulit în mii de încăierări, dar care încă mai e bun de luptă: „I-am dat chiar şi muniţie.“ S-au auzit tot soiul de exclamaţii,

iar el a înţeles că în jumătate de oră avea să fie din nou chemat la guvernator, cu care avusese deja o întâlnire furtunoasă. „Da, i-am dat muniţie. Puneţi-vă în locul meu, nu ştiam că am de-a face cu un *rogue*, cu un turbat. Mă aflam de şase săptămâni în turneu, ca să inspectez una dintre acele celebre zone-limită, pentru care ne luptăm cu muştele ţeţe. Nu eram la curent. Un alb iese din ierburile înalte, îmi spune că şi-a pierdut muniţia de vânătoare când a trecut prin Obo şi mă întreabă dacă n-aş putea să-i dau nişte cartuşe. I-am dat câteva. Mi-a zis că e naturalist şi că studiază fauna africană: i-am răspuns că e un demers nobil, şi cu asta, basta.“ Mai târziu, când a ajuns, ca toţi ceilalţi, să despice în patru firul unei afaceri în care, în definitiv, fiecare îşi urma glasul propriei inimi, atunci când din toate astea n-au mai rămas decât lungile nopţi înstelate ale Africii, care întotdeauna au ultimul cuvânt, Saint-Denis avea să-i mărturisească iezuitului că, în momentul acela, simţise în preajma lui, cu o acuitate aproape fizică, o prezenţă feminină bântuită de nelinişte. Îl asculta – dar cu o concentrare care l-a făcut să-şi întoarcă faţa spre ea, de parcă s-ar fi auzit strigat.

Stătea în picioare în întuneric, cu ambele mâini încleştate pe şalul de caşmir gri, şi răzbătea din întreaga ei nemişcare pătimaşă tot ceea ce până atunci nu presimţisem decât prin intermediul tragediilor greceşti. De îndată ce am văzut-o aşa, verticală, încremenită îndărătul jalnicei şi măruntei haite care tocmai mă insulta pe toate vocile, de îndată ce i-am întâlnit privirea, am simţit că era şi ea amestecată, că, într-un fel sau altul, în povestea asta era vorba despre ea şi că se afla de partea lui Morel. Îmi amintesc că mi-am zis: „Ia te uită…“, ca un prost, dar nu atât cu ironie, cât ca să mă apăr de valul acela de pasiune din ochii ei, care se năpustea peste mine şi pe care mi-era cu neputinţă să-l ignor. Fireşte, atunci eram departe de a bănui ce-i trecea prin căpşorul cel frumos – spun „atunci“, cu toate că nici azi n-am aflat mai multe. Tot ce pot spune e că ne aflăm în faţa unei poveşti unde e loc din belşug, şi pentru dumneata, şi pentru mine, şi pentru turmele de elefanţi, ba chiar şi pentru alte lucruri – de pildă pentru tot ce nu s-a născut încă. Dar, desigur, atunci nu bănuiam nimic.

A aruncat câteva rămurele în foc, flăcările au tresărit, au crescut, şi apoi s-au pipernicit la loc. Iezuitul privea în beznă.

— În cele din urmă, a spus Saint-Denis, în cele din urmă, ştiţi, poate

pentru că am trăit singur vreme atât de îndelungată, cred că este în primul rând o problemă de singurătate. Cred că individul ăsta, Morel, simţea o asemenea nevoie de companie, simţea un asemenea hău în jurul lui, un asemenea vid, încât avea nevoie de toate turmele Africii ca să-l umple şi, fără îndoială, nici astea nu i-ar fi ajuns. Cum vedeţi, părinte, omul a mers foarte departe, dar sunt sigur că, în opinia dumneavoastră, asta s-a întâmplat mai cu seamă pentru că a greşit direcţia.

Preţ de o clipă, Saint-Denis a tăcut, ca să intre din nou în contact cu turma de coline, îngrămădite la picioarele lor până aproape de lună.

— Probabil că mi-au surprins privirea, fiindcă s-au întors nişte capete către Minna, s-au auzit nişte râsete şi o voce a întrebat ironic: „Ştiţi că Minna a semnat?“ Mi-au explicat treaba cu petiţia şi faptul că ea semnase. „Hai să beţi un pahar cu noi!“, i-am propus. Femeia n-avea timp, trebuia să fie cu ochii pe servitori, să se ocupe de pick-up. Mi-a întors spatele şi a plecat. Am avut, nu ştiu de ce, impresia stupidă că o pierd pentru totdeauna. S-a dus să pună un disc nou la aparat, *Remember me the forgotten men*, sau ceva de genul ăsta. Dar s-a întors aproape imediat să se aşeze la masa noastră, parcă împotriva voinţei ei. Hotărât lucru, era interesată de discuţiile noastre. Continuam, evident, să vorbim despre Morel. Că nu mai avea muniţie, în afara cartuşelor pe care i le dădusem, că nu mai putea să reziste mult în sălbăticie, că avea să se predea. Da, a adăugat cineva, a încurcat-o, şi nu prea e limpede ce-ar putea face elefanţii pentru el. Dintr-odată, am simţit că mă săturasem: în aer mirosea a vânătoare de oameni şi a Dumnezeu ştie ce răfuială a fiecăruia dintre cei din jur cu sine. Iar asta se vedea mai ales la Orsini. Nu stătea la masa mea – cred că mă dispreţuia, acuzându-mă de la ditamai înălţimea a douăzeci de veacuri de civilizaţie foarte albă, că am căpătat obiceiuri de negru –, dar vocea lui mă urmărea din partea cealaltă a terasei, acea voce pentru care nu-l puteai condamna şi pe care trebuia să ştii s-o accepţi laolaltă cu toate celelalte voci ale nopţii. Vorbea cu jurnaliştii. Formaseră în jurul lui un cerc respectuos, pentru că era primul care văzuse limpede cum stau lucrurile. Tocmai vitupera împotriva „nepăsării criminale a autorităților“ și denunța daunele ireparabile aduse prestigiului albilor în Africa. Pomenea, de asemenea, de anumite complicități „la nivel înalt“ și, aici, a rostit în legătură cu Morel o

frază uimitoare, o frază cu bătaie într-adevăr lungă. Cu vocea lui ascuțită și înfierbântată de sentimentul nedreptății – Doamne-Dumnezeule, iată-mă din nou vorbind despre vocea lui! – a exclamat, dintr-odată, cu un ton neobișnuit, deopotrivă triumfător și zeflemitor: „Și nu uitați, domnilor, că omul este, cum se zice la voi, un idealist.“ N-am auzit nicicând ura apropiindu-se atât de tare de adevăr. Fiindcă, într-un mod obscur, viclean și dușmănos precum însăși gândirea lui Orsini, mi se părea că nimerise la țintă, și că vocea lui anunțase, misterios, dar cu un ecou de netăgăduit, sfârșitul și falimentul unei alte mari turme, foarte vechi, turma acelor uriași neîndemânatici și înduioșători, ce urmăreau îndărătnic un anume ideal de demnitate umană, asta ca să nu mai vorbim de toleranță, de dreptate sau de libertate. Mai să crezi că, din eșec în eșec și din decepție în decepție, unul dintre ei, lovit de amoc și neștiind cărui țel să i se mai dedice, naufragiase în Africa neagră ca să moară alături de ultimii mari elefanți! Exista aici o trimitere la disperare și la ruină pe care Orsini n-avea cum s-o rateze. A mers însă și mai departe, mult mai departe, cu un comic irezistibil, și o să-mi amintesc mereu de ultima lui exclamație ca de unul dintre momentele extraordinare pe care le-am trăit: „Vă spun eu, domnilor, vă spun eu: e un tip umanitar.“ Am fost la un pas să mă ridic ca să-i strâng mâna. Timp de o clipă, aproape că am crezut că are simțul umorului, harul de a concentra într-o imagine comică speranța și disperarea unora dintre noi. Dar nu era așa, nici vorbă! Doar arăta cu degetul spre vrăjmaș, atâta tot. Orsini nu era capabil de umor, nu era în stare să fie curtenitor cu dușmanul. Era doar un tip care zbiera când îl durea ceva.

Saint-Denis a încuviințat din cap.

— Există totuși un lucru pe care n-o să-l pricep niciodată pe de-a-ntregul. De ce transformase oare Orsini, încă de la început, această poveste în drama lui intimă, de parcă ar fi fost o problemă de viață și de moarte? O să-mi spuneți că avea dreptate, că, în ultimă instanță, despre asta fusese vorba pentru el și că, prin urmare, nu fusese „fraierul nimănui“, ca să folosesc expresia lui favorită – dar asta nu dovedește nimic, câtă vreme presimțirea a ceea ce-l păștea ar fi trebuit, dimpotrivă, să-l împingă să stea deoparte. Poate că oferise toate aceste motive atunci când exclamase, cu profundă convingere: „e un idealist!“, însă în acest caz s-ar cuveni să atribuim un

caracter absolut dezinteresat şi aproape pur duelului pe care-l pornise cu Morel, fiindcă această obsesie ciudată de a se simți provocat de tot ceea ce, mai de aproape ori mai de departe, avea legătură cu idealismul, demonstra, orice s-ar zice, o vocație sfâșietoare. Îmi mai amintesc încă ultima lui remarcă, trântită cu acea emfază care părea s-o hărăzească unora dintre acele puteri oculte de care întotdeauna se simțea înconjurat și amenințat deopotrivă, și cărora le deslușea mereu urma în toate problemele omenirii: „În fața slăbiciunii autorităților, incapabile să acționeze din pricina anumitor infiltrări, vor apărea în curând niște bătrâni și dârji vânători, care se vor vedea siliți să rezolve ei înșiși această problemă!“ M-am îndepărtat. Mă grăbeam să dispar de-acolo, să nu mai trebuiască să îndur acea voce, acea mediocritate care ajungea să fie grandioasă și să înghită întreaga lume în meschinăria ei. Era una dintre acele clipe când ai nevoie de întreaga nemărginire pe care privirea te lasă s-o descoperi lângă tine, în cer și pe pământ, ca să te îmbărbătezi. Mă grăbeam să ies afară, să mă întorc în sfârșit la stelele mele, pentru că, nu-i așa, din ele este făcută bătrâna noastră Africă, dacă știi s-o privești cum trebuie.

Saint-Denis și-a ridicat puțin fruntea către cerul lățit pretutindeni, atât de mare, încât părea nespus de aproape.

— Mai să-l atingi cu mâna, nu-i aşa? a spus, cu o seninătate pe care vocea lui părea s-o soarbă din însuşi izvorul liniştii. Eram trist şi cred că, începând din seara aceea, de fiecare dată când m-am gândit la Orsini, am făcut-o nu cu animozitate, ci cu o înţelegere care ajungea să mă apropie de el. Parcă-l văd, îmbrăcat în alb, cu buzele schimonosite duşmănos de un soi de cunoaştere totală a lumii – o perspicacitate ticăloasă –, aşa ceva nu se putea numi surâs, protestând, cu ultimul strop de energie, împotriva tuturor celor care, precum Morel, căutau să trâmbiţeze prea sus şi prea strident onoarea de a fi om, pretinzând de la noi o generozitate în care ar fi încăput cu uşurinţă toate splendorile naturii –, da, parcă-l văd şi o să-l văd fără îndoială câte zile voi mai avea, cu ochi dramatici de câtă ură mocnea în ei, agitându-şi pumnii într-un gest care punea mai cu seamă în evidenţă neputinţa pumnilor. Incult, abia ştiind să scrie, lucru pe care îl ascundea sub o emfază verbală de nesuportat şi sub nişte fraze gata făcute, iscusit alese, fusese totuşi cel dintâi care l-a înţeles pe Morel şi care a desluşit adevărata

miză a acestei istorii: ceea ce dovedeşte clar o ciudată fraternitate. Poate că aveau amândoi aceeaşi obsesie profundă şi covârşitoare, dar unul se lăsase în voia ei, în vreme ce celălalt o înfrunta cu toată furia lui mizerabilă. Poate că erau chinuiţi, şi unul, şi altul, de aceeaşi aspiraţie, dar se revoltau împotriva ei în două feluri opuse, care-i făcuseră să se întâlnească. De altfel, nu ştiu mare lucru. În afacerea asta, totul rămâne deschis doritorilor. Se poate intra, dar vii cu mâncarea de-acasă. Uneori mi se-ntâmplă să cred că Orsini îşi apărase cu năduf, dar nu fără o oarecare cutezanţă de javră, propria micime în faţa unei viziuni prea înalte despre om – viziune care îl excludea. Orsini era fără îndoială dispus să se dispreţuiască – pentru că ştia bine câte parale face –, dar nu era cu siguranţă dispus să accepte ca această părere mai mult decât modestă despre sine să-l excludă din rândurile omenirii. Dimpotrivă. Vedea în ea un semn de apartenenţă. Trăgea spre el, din răsputeri, pătura pe care Morel o ţinea straşnic de celălalt capăt, şi încerca să se acopere, ţinea cu orice preţ să arate că nu e exclus. De fapt, suferea probabil de o sfâşietoare nevoie de fraternitate.

Saint-Denis a tăcut. Poate că simţise contradicţia între simpatia pe care aceste vorbe o vădeau şi singura fraternitate pe care el însuşi o revendica, cea a stelelor. Mai ştia însă şi că astfel de contradicţii sunt o răscumpărare a tuturor adevărurilor cât de cât umane. A ridicat din umeri.

— Vă plictisesc desigur cu Orsini. Sunt sigur că omul nu vă interesează, dar şi asta face parte din acel destin căruia i s-a împotrivit neîncetat. Ştiu, de asemenea, că storcând sufletele ca pe nişte tuburi de pastă de dinţi, izbuteşti întotdeauna să obţii şi câţiva stropi de puritate. Hai s-o lăsăm baltă cu Orsini, dacă sunteţi de acord. Nu-şi are locul pe piscurile astea. Am părăsit aşadar terasa şi m-am îndreptat spre ieşire. Mă aflam sub acel arc de triumf caraghios de la intrarea în hotel, când am simţit o mână zăbovind pe mâna mea. Am bodogănit: uneori, fetele de culoare – atunci când nu e vorba chiar de băieţi – ajung până aici cu umilele lor propuneri de servicii, bine ţintite, împlinite de obicei pe fugă printre tarabele goale din piaţă. Dar, de fapt, era Minna. „Putem vorbi o clipă?“ N-aveam chef să vorbesc cu ea. De când o cunoscusem, de fiecare dată când soseam la Fort Lamy evitam să-i vorbesc sau chiar s-o privesc prea mult. Trăiesc singur, în savană, fără amintiri, şi e foarte apăsător să te întorci în sălbăticie pentru nouă luni având în ochi

imaginea unei astfel de fete. Te zgândăreşte, te zgândăreşte, şi-ţi lasă până la urmă impresia că nu ţi-ai ales viaţa, ci că ai ratat-o. I-am spus, desigur, că da. Sper că o să trageţi concluzia că sunt o fire puternică, care nu se dă în lături când e vorba să înfrunte o primejdie.

XVI

M-a condus până la ea în cameră. Hotelul Le Tchadien fusese construit în cel mai frumos stil colonial, ca în Expoziția Internațională din 1937[12], iar camera ei se afla la capătul unei scări în spirală, într-unul din cele două turnuri pe care se sprijinea arcul de triumf despre care v-am vorbit. Trebuie spus că rânduise încăperea cu mult bun gust. Se vedea limpede ce ar fi putut să scoată dintr-o casă adevărată, dintr-o „home“, cum spun englezii… În sfârșit… „Nu-i aduc niciodată aici“, a spus ea, „niciodată“. M-a privit atent, aproape sfidător, gata să se apere, să se justifice, dar nu eram absolut deloc dispus să pornesc o asemenea discuție, nu mi se părea cu adevărat important. Țin minte că am fost izbit, în primul rând, de desenele prinse în ace pe pereți; îmi evocau nu știu ce amintire neclară din copilărie și chiar imaginea părinților mei. Da, m-am gândit, avea dreptate să nu-i aducă aici. Le putea stânjeni elanurile. Cum observați, nu eram prea binedispus. M-am întors către ea, către tânăra asta înaltă, cu păr blond încadrându-i strâns capul, nemțoaică – era imposibil să te-nșeli – cu fața foarte albă și cu niște ochi – cum să spun? – care n-aveau nici o legătură cu toate astea. Mi-a venit dintr-odată s-o întreb: ce faci aici? Ce cauți pe meleagurile astea – desigur, întrebarea asta poți s-o pui multor oameni în Ciad, așa încât nu e niciodată pusă. Mi se mai părea că băuse un pic. Îi luceau ochii, avea pleoapele roșii și chipul înflăcărat de pasiune: nu se mai stăpânea, nu se mai ascundea așa cum făcuse adineaori pe terasă, printre clienți. Nu-i mai citeai urmă de supunere în comportament și nu se mai înfășura în șal, de parcă ar fi fost singurul lucru din lume în stare s-o ocrotească, dar își ținea capul sus, cu un aer aproape triumfător, da, și sfidător. Nu știu de ce, dar m-am simțit cuprins de un fel de antipatie, de o înverșunare aproape fizică. Umbla încoace și încolo prin cameră, cu mișcări iuți și bruște, ușor mecanice. Părea că se grăbește. Pe masă se afla o sticlă de coniac și un singur pahar. Când m-am uitat mai atent la ea, și-a scuturat capul, cu un surâs aproape disprețuitor. „O, nu“, a spus, „nu sunt beată. Firește, mi se întâmplă să mai beau câte un pahar, doar așa, eu cu mine“. Nu vorbea prea bine franțuzește. În orice caz, avea un accent nemțesc puternic, rostea „șe“ în loc de „je“, iar

vocea îi era lipsită de ţinută, de discreţie, vorbea mult prea tare. „Dar în seara asta am ciocnit cu cineva care nu e aici.“ Mărturisesc că în momentul acela am făcut şi eu greşeala pe care o făcuse toată lumea. Era aşa de uşor, de comod să te-nşeli! Ştiam câte ceva din povestea acestei fete, dar mai ales cunoşteam istoria Berlinului, cu tot cu război, oraş împresurat, revanşă, ruine, trai anevoios. Şi cu bărbaţii care o folosiseră pentru măruntele lor nevoi. S-ar fi cuvenit să înţeleg de unde i se trăgea simpatia pentru Morel şi pentru campania de ocrotire a naturii dusă de el. Asemeni celorlalţi, m-am înşelat şi eu, am ales calea vulgară, cea mai uşoară atunci când trebuie să explici comportamentul uman, şi n-a fost spre cinstea mea… Asta e latura infernală a situaţiei. Credeai că e vorba despre ceilalţi, când de fapt era vorba doar despre tine. Mi-am zis deci că fata asta văzuse la douăzeci şi trei de ani tot ceea ce omenirea poate oferi ca spectacol, din punctul de vedere al mizeriei, atunci când îşi dă osteneala, şi că, acum, Minna trăia o bucurie răutăcioasă la gândul că în adâncul savanei africane se afla un bărbat care luase calea luptei împotriva noastră, care trecuse cu totul de partea elefanţilor. Deodată am văzut-o pe această… berlineză încuind uşa cu cheia, zicând apoi *Prosit!* şi ridicând paharul în sănătatea unui smintit ca şi ea, care se ridicase împotriva duşmanului comun. Ură, ce să mai vorbim. Am văzut asta numaidecât, cu o rapiditate care spune multe despre mine. Nici că se putea să mă înşel mai tare.

12. Expoziția Internațională Colonială a fost, de fapt, inaugurată în 1931, la Paris, și a avut o secțiune pentru Africa Ecuatorială Franceză, în care a fost reprezentat și Ciadul.

Bărbatul care îl asculta pe Saint-Denis în liniştea colnicelor a simţit din amărăciunea vocii bătrânului african că această greşeală o să-l însoţească veşnic.

— Nu ştiu dacă o să ajung vreodată să mă explic cum se cuvine. Desigur, aveam o prejudecată. Un soi de neîncredere instinctivă în persoanele care au avut prea mult de suferit. Iritarea aceea pe care-o resimţi fără să vrei, atunci când schilozii îţi rănesc prea mult privirea. Dar şi ideea că oamenii care au suferit prea mult nu mai sunt capabili să… să-ţi fie complici, pentru că la asta se reduce totul. Că nu mai sunt capabili de încredere, de optimism, de fericire, ideea că, într-un anume fel, i-am *compromis* definitiv.

Sunt enervanţi, desigur că le deplângi necazurile, dar îi şi învinuieşti că le-au supravieţuit. Cam de-aici au pornit teoreticienii germani care predicau exterminarea evreilor: le-am pricinuit prea multă suferinţă, aşa încât de-acum încolo nu mai puteau fi decât nişte duşmani ai speciei umane. Asta a fost prima mea reacţie – dar, recunosc, însoţită de un accent de milă. Am crezut cu sinceritate că singura legătură care exista între fata asta şi Morel era consensul în privinţa urii şi dispreţului. Mi se pare cu adevărat greu de crezut că ar fi putut fi vorba despre o poveste de demnitate umană, de încredere omenească împinsă până la capăt, dincolo de orice limită cunoscută, ori de o revoltă împotriva legii necruţătoare pe care trebuie să o îndurăm. Trebuie însă să spun că fata asta, Minna, nu ne uşura deloc viaţa. „Voiam să vă mulţumesc“, a spus ea cu un aer oarecum solemn, de parcă era pe cale să pecetluiască o legătură oficială între noi. *Ich wollte Ihnen danken*, am tradus eu în minte, fără să vreau, cu agresivitate. A luat o ţigară şi a aprins-o. „Voiam să vă mulţumesc că l-aţi ajutat. Că i-aţi dat medicamente şi muniţie, şi că nu l-aţi dat pe mâna poliţiei. Dumneavoastră, măcar, aţi înţeles.“

— Nu, Dumnezeule mare, nu înţelesesem!

Vocea lui Saint-Denis s-a înfierbântat, a devenit violent dispreţuitoare:

— Nu, nu înţelesesem nimic, dar, vă spun eu, cu fata asta n-ai viaţă uşoară. Știți ce-a făcut, așa netam-nesam? Poate că îmi citise ceva în priviri – era greu să-ți dezlipești ochii de la ea… Oricum, mi-a zâmbit – culmea e, vă jur, că avea lacrimi în ochi –, a zâmbit și și-a desfăcut cordonul, după care și-a întredeschis capotul. „Poate că doriți?“ a spus. Stătea acolo, cu mâinile în șolduri, cu capotul întredeschis, privindu-mă semeață. Asta gândea despre bărbați și ținea să-mi comunice că nici eu nu eram mai breaz. „Poate că doriți?“ a spus ea. „Pentru mine nu contează, nu se pune, n-a existat niciodată… nu mă mai murdărește. Așa încât, dacă vă face cumva plăcere…“ Mi-a zâmbit din nou, ca o infirmieră, ca o soră de caritate… Se povestește că fetele astea, după căderea Berlinului, au ajuns, cu toatele, niște dereglate sexual, niște isterice.

Saint-Denis a scuturat din cap, cu furie.

— Cum să te descurci în situația asta? Trebuia să ai condescendența specifică, nu-i așa, a rasei superioare, a Herrenvolk. „Pentru mine nu

contează, nu se pune, n-a existat niciodată… nu mă mai murdăreşte.“ Parcă o aud cum îmi declara asta împăcată, cu un accent triumfător, de parcă nimeni n-ar fi răsturnat-o cu picioarele-n sus. Ce voia să-mi transmită? Că lucrurile astea nu te pot mânji? Voia să se despartă de trecut, să-şi recapete, cumva, virginitatea? Să se elibereze de amintiri? Voia să ia înapoi Berlinul de la ruşi, sau ce? Ori poate era doar o copilă care încerca să se apere, o puştoaică neînfricată care lupta, care încerca să bagatelizeze lucrurile care o marcaseră şi o răniseră cel mai tare? În orice caz, stătea aşa în faţa mea, cu capotul întredeschis şi…

Saint-Denis şi-a încleştat violent un pumn în celălalt, de parcă ar fi vrut să strivească neantul.

— N-am atins-o. Din respect uman – până la urmă, fiecare cu elefanţii lui. Aveam nevoie să mă ştiu tare. Acestea sunt, cel puţin, justificările pe care mi le găsesc acum. Dar, mai ales, cred că am fost luat din scurt şi n-am avut replică, asta-i tot. Pe scurt, n-am petrecut o noapte de neuitat în braţele ei, şi nici măcar cele cinci minute care-i trebuie unui bărbat ca să se simtă pe deplin fericit pe acest pământ. Ba chiar cred că privirea mea a transmis un strop de compasiune, pentru că Minna şi-a încheiat cam iritată capotul, şi-a umplut până sus paharul cu coniac, precum fetiţele care vor să arate că ţin la băutură. „Bei cam mult“, i-am zis. E tot ce-am putut face ca să-i arăt că-mi păsa de ea. A lăsat jos paharul. Desigur, o apucase plânsul. „Pe unde e?“ Nu ştiu ce anume se ascundea în vocea ei, ce pasiune neaşteptată, dar îmi amintesc limpede că mi-am zis: sunt oameni pe lumea asta cărora le surâde mereu norocul. Am cincizeci de ani şi, cu toate astea, aş fi dat orice ca să fiu în locul lui Morel. Iar în clipa aceea, vă rog să mă credeţi, locul lui nu era la cinci sute de kilometri distanţă, în adâncul savanei din ţinutul Oulé, ci în vocea aceea. Şi ea mă întreba pe unde se află!

Saint-Denis l-a privit pe iezuit cu un aer aproape scandalizat, iar părintele Tassin a clătinat aprobator din cap, ca să arate că-i împărtăşea uimirea.

— Domnişoară, i-am zis, cu un pic de răutate – să mă ierte Dumnezeu! –, ştiu bine că eşti gata să dai fuga până în inima pădurii ca să-l apuci de mână şi să încerci să-l salvezi, dar trebuie să fii rezonabilă. O să-ţi mărturisesc ceva. Nu întâmplător m-am întâlnit cu el la marginea pădurii. Am întors pe dos şi cerul şi pământul ca să aflu unde este, ca să intru în contact cu el şi să

încerc să-i bag minţile-n cap. Cum vezi, n-am reuşit.

N-a zis nimic, şi-a luat din nou ţigara, şi m-a privit cu ochii ei cenuşii care se fereau să-mi arate ce credea despre mine – probabil îşi închipuia că sunt un dobitoc.

Iezuitul a clătinat din cap a negare, de parcă ar fi vrut să-şi exprime politicos dezacordul.

*

— De săptămâni întregi, am continuat eu, tam-tamurile din hăţişuri nu vorbeau decât despre el, şi sunt ultimul alb în viaţă care înţelege limbajul tobelor africane. Nu prevesteau nimic bun, nici pentru Morel, nici pentru triburi. Tocmai se întemeia o legendă, şi ştiam că lui Morel îi va fi greu să se descotorosească de ea. Graiul tam-tamurilor era cel al urii, şi vă jur că nu despre elefanţi era vorba. Asta voiam să-i spun în primul rând lui Morel. Să-i explic că tocmai era tras pe sfoară. Fiindcă pot să vă spun, şi i-am spus-o şi guvernatorului, că Morel nu mai e singur, că a căzut în labele unuia dintre acei agitatori politici cărora le-am inoculat, în şcolile şi în universităţile noastre, dar mai cu seamă prin discursurile, prejudecăţile, comportamentul şi exemplul nostru, toate relele de care ne-am molipsit de atâta vreme: rasism, naţionalism absurd, vise de dominaţie, de putere, de cotropire, pasiuni politice, nimic nu lipseşte.

Sunt de prea multă vreme pe pământurile astea, ca să nu visez şi eu, uneori, la independenţa africană, la Statele Unite ale Africii, dar aş vrea ca această rasă pe care o iubesc să fie ferită de pericolul apariţiei unor noi Germanii africane, al unor Napoleoni negri, al noilor Mussolini ai islamului, al noilor Hitler predicând rasismul în direcţie inversă. Iar urechea mea experimentată recunoscuse cu uşurinţă aceste note în ritmul tam-tamurilor. Iată de ce voiam cu orice chip să-l întâlnesc pe Morel, chiar dacă, teritorial vorbind (ori eşti birocrat, ori nu eşti), nu ţinea de circumscripţia mea. În regiunea mea, triburile sunt neatinse, se află în responsabilitatea mea de douăzeci de ani şi vă jur că, atâta vreme cât voi fi aici, n-o să le contamineze nimeni. Încă mai sunt, în zonă, unghere unde indigenii trăiesc în copaci – şi n-o să-i constrâng tocmai eu să se dea jos de-acolo. Tot ce sunt dispus să fac e să păstrez câteva crengi libere pentru cei care vor

supravieţui erei atomice. Ştiu bine că sunt suportat cu greu în centrele administrative, şi că lumea aşteaptă cu nerăbdare să mă lovească o malarie urâtă ca să scape de mine. Mai ştiu şi că sunt un înapoiat, un anacronism viu, pe deasupra nici prea deştept, şi că am deprins în Africa iubirea pentru ţăranul negru, care nu se potriveşte deloc cu dragostea faţă de progres. Am chiar naivitatea să visez că independenţa Africii va fi înfăptuită cândva în beneficiul africanilor, deşi ştiu că între islam şi U.R.S.S., între Est şi Vest, s-au deschis licitaţiile pentru sufletul african. Acest suflet african care, nu-i aşa, e un izvor nelimitat de materii prime şi o piaţă pentru produsele noastre manufacturate. Întâmplător, eu cred mai degrabă în fetişurile negrilor mei, decât în marfa politică şi industrială de doi bani cu care lumea vrea să-i inunde. Nu e nici o îndoială: sunt un anacronism, un supravieţuitor al unei ere geologice revolute – ca şi elefanţii, poftim, că tot vorbim despre ei. În fond, sunt şi eu un elefant.

Iată câteva dintre lucrurile pe care mă grăbeam să i le spun lui Morel. Să-i explic ticăloşia care îl înconjoară, să-i traduc, într-o seară, limbajul tam-tamurilor, şi mai ales să-l împiedic să se apropie prea mult de circumscripţia mea – iar dacă nu ar fi înţeles sau ar fi insistat, eram pregătit să-i trag o rafală de alice în buci. Totuşi, eram convins de buna lui credinţă, am mirosul fin şi nu mă înşel la chestii de-astea.

N-aveam nici cea mai mică idee despre locul unde se afla, pentru foarte bunul motiv că prezenţa lui era semnalată peste tot în acelaşi timp – în toate pieţele, palavragiii se lăudau că l-au văzut – în general călare pe un cal înaripat şi ţinând în mână o sabie de foc. Unii dintre ei, mereu aceiaşi, susţineau că sunt purtătorii unor mesaje îngrijorătoare venite de la el. Nu există cale mai bună de a construi un mit decât tam-tamul – am învăţat asta cu vârf şi-ndesat în Europa. Până la urmă, l-am trimis pe servitorul meu, N’Gola – care este fiul celui mai mare şi probabil ultimului şef fetişist de pe meleagurile Oulé –, la tatăl său ca să-i ceară să mă ajute. Dwala e un vechi prieten, un mare vrăjitor – poate să cheme ploaia la momentul potrivit, poate să învie anumiţi morţi, poate să alunge demonii dacă nu sălăşluiesc de prea multă vreme în tine şi dacă nu i-ai chemat chiar tu. E om de mare valoare, care ar fi făcut cinste oricărei ţări. Eram convins că va înţelege şi nu m-am înşelat.

Trei zile mai târziu, N’Gola s-a întors, spunându-mi că tatăl lui mă ruga să mă duc să-l văd.

M-am dus la Dwala.

XVII

M-a primit în umbra colibei sale, scund, bătrân, plin de riduri, şezând turceşte, cu ochii închişi. Trupul şi faţa îi erau vopsite în albastru, galben şi roşu. Am dedus că se întorsese de la o ceremonie magică. Părea complet stors de vlagă. N’Gola mi-a zis că tocmai sculase din morţi o fetiţă.

Saint-Denis s-a întrerupt, a strâns din buze şi a aruncat spre iezuit o privire furioasă.

— Mi s-a părut, părinte, că aţi zâmbit. Sunteţi liber s-o faceţi – n-aţi fi primul preot lipsit de imaginaţie –, liber să mă credeţi din cale-afară de naiv şi, poate, să mormăiţi, împreună cu unii dintre tinerii mei colegi din administraţie, că Saint-Denis s-a corcit cu totul, că, tot trăind printre negri, de atâta vreme, s-a molipsit de superstiţiile lor şi că, de altfel, e un bătrân reacţionar care se pune de-a curmezişul ideilor noi, împiedicându-le să pătrundă pe teritoriile de care răspunde. Ştiu ce se spune despre mine. Întâmplarea face că am fost eu însumi readus la viaţă de Dwala, deşi murisem de ceva vreme – două ore –, ca urmare a unei febre acute. Mi-a zis că fusese nevoit să facă un efort straşnic ca să mă aducă înapoi, pentru că eram deja departe – şi nu socotesc deloc că e ceva extraordinar în asta. Au secretele lor, noi le avem pe ale noastre, iar eu cred în Africa.

Iezuitul a făcut un gest de aprobare.

— În orice caz, tânăra asta, Minna, mă asculta cu atenţie şi fără urmă de ironie. Părea chiar că nutreşte multă simpatie pentru mine. Se aşezase pe braţul unui fotoliu, cu picioarele încrucişate, şi mi-a venit chef să-i povestesc viaţa mea. Deocamdată însă nu puteam, desigur, să-i vorbesc decât despre ceea ce o interesa: Morel. Altfel, n-aş fi avut nici un motiv să mă aflu acolo. Poate că, mai târziu, avea ea însăşi să mă întrebe despre mine. Părea că i-am intrat în graţii. În timp ce fuma ţigară după ţigară, nu mă slăbea din ochi. Eram chiar puţin tulburat. Nu înseamnă că, dacă ai ajuns moş cu barbă, nu mai eşti sensibil la atenţiile unei femei. Şi simţeam

că are încredere în mine. Când, de pildă, făcea un gest mai pripit şi capotul îi lăsa la vedere coapsele, nici că-i păsa şi, de altfel, mă feream s-o privesc, continuându-mi povestea. I-am spus cum îi vorbisem lui Dwala şi cum acesta mă ascultase, cu ochii opaci îndărătul pleoapelor întredeschise, nemişcat, cu braţele ţepene; părea că nu respiră. Nici măcar nu ştiam dacă mă auzea. Poate că plecase deja în căutarea lui Morel şi străbătea chiar acum mii de kilometri prin pădure ca să-i dea de urmă. Era, îndeobşte, un omuleţ energic şi iute, agitat, gesticulând necontenit. Smocurile de peri cenuşii de pe ţeastă şi de pe bărbie îl făceau să pară pus pe harţă. Acum însă părea cu adevărat sleit. Am continuat totuşi să vorbesc, în cazul în care totuşi m-ar auzi.

N-aveam mare lucru să-i explic.

Ne ştiam de multă vreme. Aveam încredere unul în celălalt. Îndrăgeam la fel de mult pământul nostru african, triburile noastre, dovedeam acelaşi ataşament faţă de credinţele şi tradiţiile lor, şi năzuiam amândoi să le asigurăm pacea. Mai aveam în comun neîncrederea în civilizaţie şi în otrăvurile ei. Singura diferenţă între noi era că eu cunoşteam mai bine primejdia de care era pândită lumea noastră rurală, primejdia pe care Dwala doar o presimţea, nedesluşit. Îi vorbeam adesea despre ea, dar îmi era greu să-i explic întreaga oroare a ceea ce noi numeam progres tehnic. Limba *oulé* nu avea cuvinte îndeajuns de tari ca s-o exprime. Nu exista nici un echivalent pentru termenii noştri tehnologici, pentru invenţiile noastre mereu aduse la zi, aşa că mă vedeam silit să apelez la imagini tradiţionale care aveau întotdeauna un sens magic, ca să exprim ceva total lipsit de magie. Prin urmare, vorbeam puţin, cerându-i doar să mă ajute. A continuat să-şi coboare pleoapele, dar, în clipa când am rostit numele lui Waitari, s-a însufleţit. A deschis ochii, faţa a început să-i tremure, a înşirat mânios câteva fraze grăbite şi uneori a ridicat pumnii. Waitari era trădător, a spus el – folosind cuvântul *gouanga-ala,* care înseamnă literal „cel care-şi schimbă tribul şi îşi conduce noul trib împotriva celui din care provenea“. Triburile noastre occidentale îi zic *quisling*[13]. Mi-a urlat că Waitari nu mai era un *oulé* şi că, atunci când descindea prin sate, aducea idei de om alb, idei de străin. Voia să abolească puterea bătrânilor din soborurile tribale, dorea desfiinţarea comunităţilor totemice, interzicerea ceremoniilor magice,

pedepsirea părinţilor care încă mai practicau ablaţiunea clitorisului la fetiţe – otrăvea mintea ţăranilor cu idei preluate de la francezi. Dar, mai cu seamă, Waitari nu-i lăsa pe albi să doarmă. Îi trezea brusc din somn, înspăimântându-i foarte tare, şi albii începeau să se agite, încercau să schimbe Africa, să-i dea un chip nou, chipul *lor*, să rupă legăturile cu trecutul. Bătrânul meu prieten tremura de furie, cu pumnii ridicaţi, şi dârele magice care-i erau desenate pe trup – galbene, roşii şi albastre – şiroiau de sudoare şi se amestecau între ele. Hotărât lucru, revenise pe pământ, îi dispăruse orice urmă de oboseală sau de absenţă, era de-ai noştri. Prin urmare, ce făceau francezii? ofta el. De ce-i lăsau pe nişte oameni ca Waitari să-şi caute în continuare de treabă? De ce îi încurajau, de ce stăteau de vorbă cu ei? Nu făgăduiseră oare să respecte triburile, obiceiurile şi zeii lor din moşi-strămoşi?

13. De la numele ofiţerului norvegian Vidkun Quisling, fondator al partidului fascist Nasjonal Samling, cel care l-a îndemnat pe Hitler să-i invadeze în regim de urgenţă ţara. Chiar înainte de 1940, cuvântul englez *quisling* ajunsese să desemneze trădătorii, colaboraţioniştii.

I-am spus că Waitari nu mai avea uşi deschise la autorităţi şi că i se alăturase lui Morel în luptă. Se folosea cu dibăcie de el ca să provoace tulburări. Am încercat să aduc conversaţia spre Morel. Dar mă asculta cu iritare. Pe el îl interesa Waitari. Cred că nu pricepea nimic din povestea cu Morel. În mintea lui era o doar problemă între albi. În timp ce încercam să-i explic, mi-a tăiat-o: poporul nostru a vânat elefanţi dintotdeauna. Sunt buni de mâncat. Până la urmă, l-am făcut să înţeleagă ce beneficii putea obţine Waitari de pe urma lui Morel – ştia la fel de bine ca mine ce se discuta prin târguri şi ce anume anunţau atacurile armate de pe plantaţii. Eram convins că afla zilnic şi în amănunt mişcările bandei. Îl ura pe Waitari, dar căuta, cu siguranţă, să rămână în relaţii bune cu el: nu puteai şti niciodată ce-ţi rezervă viitorul. Poate că, mâine, Waitari avea să aibă un cuvânt de spus în consiliile francezilor. Gândurile francezilor sunt de nepătruns şi dacă, de atâta amar de vreme, nu l-au spânzurat pe Waitari, înseamnă că sunt în stare de orice. Dar, la urma urmei, meseria de vrăjitor, i-am zis eu zâmbind, nu presupune păstrarea unor relaţii cuviincioase cu demonii, ca să nu fim luaţi prin surprindere?

Pe chipul vechiului meu prieten s-a ivit un soi de surâs – precum umbra

unei îndelungate experienţe a felului în care merg lucrurile, nu numai magia, pe lumea asta –, la noi acasă, asta s-ar fi numit cinism, dar eram la mare distanţă de casă. Ne înţelegeam prin frânturi de cuvinte: se făceau douăzeci de ani de când ne tot jucam împreună de-a v-aţi ascunselea. I-am spus că nu mă îndoiam o clipă de adevăratele lui sentimente faţă de Waitari, care erau foarte asemănătoare cu ale mele, dar şi că se afla în contact permanent cu el: probabil că-i trimitea regulat mei şi pui de găină, nu-i aşa? Poate chiar suplimentase micul grup care îi urma pe Morel şi pe Waitari cu unul sau doi băieţi din sat?

Ochiul stâng al lui Dwala s-a închis pe jumătate – ca o mărturisire –, după care vrăjitorul a sărbătorit prin două minute de linişte profundă vechea şi desăvârşita noastră înţelegere. M-a asigurat apoi că îl urăşte pe Waitari, căruia îi făcuse în mai multe rânduri farmece – din păcate, era necredincios şi descântecele nu îl atingeau. Era însă adevărat că trimisese un tânăr sătean în ceata lui Waitari, ca să-l supravegheze mai bine – şi că propriul fiu păstra legături constante cu acesta. M-a sfătuit să mă întorc acasă şi să aştept. N'Gola, fiul său, cunoştea toate cărările, a adăugat el, şi am înţeles din asta că-mi făcea o promisiune categorică.

Iată de ce, o săptămână mai târziu, mă aflam împreună cu N'Gola în preajma râului Galangalé, în munţii Bongo.

Ştiam regiunea, unde avusesem nişte probleme, cu câţiva ani în urmă, cu bandiţii *kreshi*, care făceau pe vremea aceea şi încă mai fac incursiuni în afara teritoriilor lor din Sudanul britanic, masacrând elefanţii din rezervaţii şi furând fildeşul.

Nu mă aşteptam să-l găsesc pe Morel acolo. Potrivit ultimelor informaţii, opera mult mai spre sud, unde fusese văzut ultima oară cu prilejul atacului asupra plantaţiei Kolb. Faptul că se putea deplasa cu atâta rapiditate şi supleţe printr-o zonă care nu ducea lipsă de sate spunea multe despre prestigiul de care încă se mai bucura Waitari. Pentru prima oară, m-am dumirit că Morel nu era, aşa cum se credea, o pradă a fostului deputat din Oulé şi că avea oarece interes să se alieze cu el.

Mărturisesc că m-am dus la întâlnire cu mare curiozitate, ba chiar cu o anumită emoţie. Mă străduiam să-mi închipui ce faţă va face Morel. Simţeam o nevoie nebună să-l văd, iar această nevoie explica poate mai

mult decât orice alt argument eforturile pe care le făcusem ca să intru în legătură cu el. Nu-ţi poţi petrece viaţa în Africa fără să capeţi faţă de elefanţi un sentiment întrucâtva apropiat de cel al unei mari afecţiuni. De fiecare dată când îi întâlneşti, în savană, scuturându-şi trompele şi urechile uriaşe, ţi se iveşte pe buze un surâs irezistibil. Masivitatea, stângăcia, monumentalitatea lor reprezintă un stei de libertate care te îndeamnă la visare. De fapt, sunt ultimii indivizi. Să mai adăugăm la asta faptul că suntem cu toţii mai mult sau mai puţin mizantropi şi că Morel făcea să vibreze în mine o fibră deosebit de sensibilă. Asta îmi trecea prin minte atunci când, după ce am părăsit drumul, N'Gola m-a făcut să merg călare preţ de două zile pe potecile prizărite ale munţilor Bongo. Apoi, într-o dimineaţă, în timp ce înaintam agale prin hăţişurile pline de ghimpi şi printre rocile vulcanice de lângă Galagalé, un negru a ieşit din desiş şi mi-a apucat calul de căpăstru. Ajunseserăm.

XVIII

Morel a venit spre mine neînsoţit, în mijlocul unei poieni împrejmuite de pereţi stâncoşi, dar mi-a fost de ajuns să-mi ridic ochii ca să văd, lângă o cascadă, un grup de bărbaţi înarmaţi, cu nişte cai alături. Mergea grăbit, croindu-şi drum prin ierburile care-i ajungeau până la piept, cu capul descoperit şi puşca în bandulieră, cu ţeava îndreptată spre pământ. Se repezea spre mine cu un aer hotărât, aproape sălbatic, pe care începusem deja să-l socotesc enervant, dar care dumneavoastră v-ar fi smuls fără îndoială doar un zâmbet indulgent, câtă vreme sunteţi membru al unei societăţi bine-cunoscute pentru absenţa sa de iluzii în privinţa atitudinii noastre exterioare. Trebuie să mărturisesc că, la prima vedere, am fost izbit de modestia personajului. Poate că, în jurul nostru, cerul era prea vast şi tumultuos, deasupra straturilor de bazalt stivuite de vremuri, şi sugera alte proporţii. Dar mai ales cred că, fără să vreau, fusesem impresionat de legenda lui Morel. De fapt, mă aşteptam să dau peste un erou. Peste cineva cu dimensiuni neobişnuite. În loc de asta, m-am trezit în faţa unui tip vânjos, un pic vulgar, cu aer îndărătnic şi posac, sub o chică ciufulită, cu fire lipite de năduşeală; avea obrajii năpădiţi de o barbă de mai multe zile şi

lăsa o impresie de forţă şi chiar de brutalitate. Ochii însă îi erau uimitori – mari, întunecaţi, sălbatici – nişte ochi care literalmente stăteau să explodeze de indignare în orbite. Mai era în el şi ceva necioplit, popular, o anume simplitate care se manifesta mai ales prin atitudinea serioasă, de om care crede cu adevărat în ceea ce face. Îmi lăsa impresia că e unul dintre acei indivizi despre care, atunci când sunt categorisiţi drept „militanţi“, nu mai e nimic de adăugat. În plus, ţinea în mână cu hotărâre o servietă de piele ticsită cu documente. Nu ştiu de ce, dar servieta aia m-a amuzat la culme, poate pentru că evoca mai degrabă o sală de conferinţe pe undeva la Geneva, ori o şedinţă sindicală într-o mahala din Paris, decât devălmăşia de hăţişuri de pe malurile râului Galangalé. Apoi am înţeles că despre asta era vorba, exact despre asta: venise să negocieze cu duşmanul şi îşi adusese dosarele. Era să izbucnesc în râs, dar ceva, în el, te îndemna să-l menajezi. Poate că era vădita lui lipsă de umor: mi s-a părut, adesea, că, în viaţă, de la un anumit grad de seriozitate, de gravitate încolo, omul devine un infirm, parcă ai vrea mereu să-l ajuţi să traverseze strada. Aşa i l-am descris Minnei, insistând fără să vreau asupra laturii lui uşor caraghioase – facem şi noi pe vitejii cum putem. A zâmbit şi, mai întâi, am avut slăbiciunea să iau acest surâs drept un omagiu adus umorului meu. Dar nu era asta. Am înţeles aproape imediat că era o formă de tandreţe şi că aproba aproape în întregime imaginea pe care i-o evocasem. Exista chiar o nuanţă de superioritate, de condescendenţă faţă de mine, de parcă ar fi vrut să-mi arate că era vorba despre ceva ce nu puteam înţelege, despre o lume aparte şi tainică în care nu-mi era îngăduit să pătrund. Cunoaşteţi impresia pe care femeile ştiu uneori atât de bine să ţi-o inoculeze: te simţi exclus, lăsat pe dinafară.

Iezuitul a făcut semn că, într-adevăr, cunoaşte acea impresie.

— Pentru că, uluit, păstram în continuare tăcerea, m-a zgâlţâit, nerăbdătoare, cu o întrebare. „Ce v-a spus?“ I-am explicat uşor iritat că eu am fost cel care a vorbit primul. Începusem prin a-l întreba dacă pornise lupta ca să slujească interesele naţionalismului african. L-am întrebat dacă era exact că predica răzvrătirea triburilor. I-am spus că îl cunoşteam pe Waitari şi că îi ştiam ambiţiile. L-am mai întrebat dacă voia să-i azvârle pe albi afară din Africa şi, în cele din urmă, ce treabă aveau elefanţii cu toate

astea. M-a ascultat cu vădită nervozitate şi lipsă de răbdare. „De-asta v-au trimis aici? Ca să-mi îndrugaţi toate astea?“ a mârâit el, cu voce surdă – se simţea că-şi pune frâu. „Chiar nu merita să vă osteniţi calul. Da, întâmplător, se află cu mine un om care se gândeşte la independenţa Africii. Dar de ce? Ca să asigure protecţia elefanţilor. Şi el e interesat de asta. Vrea ca africanii să se ocupe ei înşişi de ocrotirea naturii, câtă vreme, în ciuda tuturor conferinţelor, noi n-am izbutit… Iată tot ce avem în comun şi de ce i-am acceptat ajutorul. Vrea acelaşi lucru ca şi mine, mi-a scris de îndată ce a auzit despre acţiunea mea, şi chiar a prezentat această năzuinţă într-un proiect de constituţie redactat de el însuşi, pe care îl am aici înăuntru… “

A lovit servieta cu palma. Zadarnic aş fi încercat să găsesc ceva de zis în faţa unei asemenea naivităţi. Era gogonată şi descumpănitoare. Făcea parte din categoria acelor încăpăţânaţi pe care nici o bombă cu hidrogen, nici un lagăr de muncă forţată nu-i poate descuraja, şi care continuă netulburaţi să se încreadă în tine şi să spere. Vorbea cu satisfacţie, lovind cu palma în nepreţuita lui servietă, şi se considera, în mod vizibil, dat naibii, pentru că reuşise să se burduşească cu toate dovezile trebuincioase.

„Mie, desigur, puţin îmi pasă de naţionalişti, oricare ar fi ei, albi sau negri, roşii sau galbeni, noi sau vechi. Interesul meu se îndreaptă către ceva esenţial: protecţia naturii…“

Deodată, a scuipat, de parcă ar fi vrut să scape de un preaplin de violenţă. Modul în care se exprima era ciudat, trecea cu uşurinţă de la un limbaj îngrijit la argou, cu intonaţii uneori tărăgănate, de mahala, adesea de o vulgaritate voită. M-am gândit, atunci, că era o pavăză în slujba unei sensibilităţi exagerate. Ulterior, am avut timp să reflectez mult la el şi, în privinţa limbajului, am ajuns la o altă concluzie. Îşi petrecuse ani buni în locuri frecventate de popor, în locuri unde mânia dă în clocot: cazărmi, puşcării, meterezele partizanilor, lagăre de muncă silnică, şi de fiecare dată când simţea cu intensitate ceva, începea să vorbească exact ca acolo. Dar, poate că m-am gândit prea mult la el, într-adevăr, aşa încât a ajuns să capete în amintirile mele dimensiuni epice.

„Îi accept alături de mine pentru că mă ajută şi pentru că mi-au promis că primul lucru pe care-l vor face atunci când vor ajunge la cârmă va fi să asigure protecţia elefanţilor. Sunt dispuşi să treacă asta explicit în

programul lor, ba chiar şi în Constituţie…“

I-am aruncat o privire pătrunzătoare, ca să-mi dau seama dacă mă lua peste picior: ei bine, nu – era pur şi simplu furios.

„Toţi zic aşa“, i-am atras eu atenţia.

„Da“, a încuviinţat el cu calm, „toţi zic aşa. Dar, până atunci, ce opreşte autorităţile din Belgia, Anglia, Franţa sau din alte părţi să arate care e calea? Noua conferinţă pentru ocrotirea faunei africane va avea loc în curând la Bukavu…“

Iată că îmi vorbea din nou despre fauna africană: să nu fi avut decât asta în minte? I-am mai aruncat o privire sfredelitoare – dar de pomană căutam în străfundul ochilor lui vreo străfulgerare, vreo urmă de umor tăios. Dacă măcar ar fi încuviinţat să-l emoţioneze pe mizantropul care zace în fiecare dintre noi, să-i facă prieteneşte cu ochiul, ne-am fi simţit îndată în largul nostru – care dintre noi n-a fost niciodată cuprins de o ură pe cât de bruscă, pe atât de trecătoare faţă de specia umană? Dar el nu şi nu – părea pur şi simplu furios.

„Ticăloşii“, a spus el cu o faţă necruţătoare, coborând vocea. „Trag la grămadă, doar pentru că sunt mari şi frumoşi. E ceea ce se cheamă o ispravă pe cinste. Un trofeu. Printre animalele doborâte am găsit şi nişte femele: hai, încumetaţi-vă să-mi spuneţi că nu-i aşa!“

Aşa era.

„Totuşi, prietenii dumneavoastră au dat foc unei plantaţii“, i-am zis eu, fără prea multă convingere. „A cam început să semene a tâlhărie, pur şi simplu.“

„Într-adevăr, am incendiat o plantaţie în nord“, a spus el. „Plantaţia Sarkis. Aici e însă vorba despre o situaţie cât se poate de limpede, şi o s-o luăm de la capăt de câte ori va fi nevoie. Cunoaşteţi cazul la fel de bine ca şi mine.“

Într-adevăr, îl cunoşteam: pretextând că alungă elefanţii care le călcau pământurile în picioare, anumiţi agricultori porneau o adevărată operaţiune de nimicire a turmelor. Potrivit legii, acest tip de expediţie punitivă trebuia făcută sub conducerea unui ofiţer de vânătoare. În realitate însă, agricultorii n-aveau timp şi adesea nici chef să înştiinţeze autorităţile, aşa că luau problema în mâinile proprii, mulţumiţi că-şi pot oferi o partidă de

vânătoare.

„Aici însă e vorba despre cazuri absolut excepţionale“, i-am zis.

Nu era adevărat, şi ştiam asta. Ştiam, de pildă, că exact în clipa când îi vorbeam, autorităţile din Africa de Sud, din Rhodesia[14] şi Bechuanaland[15] exterminau sistematic o hoardă de opt sute de elefanţi prădători care, alungaţi de pretutindeni din pricina înaintării de nestăvilit a pământurilor cultivate, distrugeau recoltele în regiunea Tuli, la confluenţa fluviului Limpopo cu Shashi. Era unul dintre acele conflicte, din calea progresului, cu neputinţă de evitat, şi bunele intenţii n-aveau cum să salveze elefanţii.

14. Stat din Africa australă, care a existat sub această denumire între 1965 şi 1979, predecesor al actualului Zimbabwe.

15. Protectorat britanic până în 1966. După această dată, când şi-a cucerit independenţa, şi-a schimbat numele în Botswana.

„Oricum, sunt nişte excepţii.“

Pentru prima oară, pe mutra lui sălbatică a fluturat un zâmbet întunecat.

„N-o să ardem *toate* fermele“, a zis el.

A deschis servieta şi mi-a întins o foaie de hârtie.

„Daţi-le lista asta făcută de noi: înşiruie toate speciile ameninţate de dispariţie şi care trebuie protejate.“

Am luat lista şi, de la prima ochire, am văzut că omul nu figura acolo. Mi-era o asemenea silă de cuvântul cu pricina şi de ceea ce desemna el, încât am scăpat un oftat de uşurare, iar Morel mi-a devenit dintr-odată mai simpatic. În afară de elefant, inventarul mai conţinea gorila de munte, rinocerul alb, antilopa cu spate galben şi, în general, toate soiurile pe care pădurarii şi naturaliştii noştri le semnalau zadarnic guvernului de ani de zile. Dar, aşa cum v-am mai spus, părinte, principalul interesat nu era trecut acolo şi m-a cuprins o veselie blândă la ideea că de data asta n-o să se descurce şi că, poate, în curând aveam să scăpăm de el. L-am privit pe Morel cu subînţeles, dar am căutat în van pe mutra lui un semn de complicitate, părea doar furios, nu găseai urmă de gând ascuns, aşa încât, văzând că refuză să coopereze, buna mea dispoziţie s-a preschimbat în exasperare. În mod limpede făcea parte dintre acei oameni bine intenţionaţi, complet lipsiţi de simţul ironiei şi incapabili să gândească pe termen lung. Stătea în faţa calului meu, în iarbă, cu picioarele uşor depărtate, cu un aer

nătâng de dârzenie şi încăpăţânare, părând, cu adevărat, că nu se îndoieşte de nimic.

„Tot ce le cer, a zis el, este un decret care să interzică vânătoarea de elefanţi. După aceea, mă predau imediat. Ar putea să mă bage la puşcărie, dar ştiu că nu există tribunal francez care să mă condamne.“

Eram indignat. Eram de-a dreptul scandalizat, jignit, sufocat, cuprins de o exasperare fără margini, îmi venea să-i crăp capul, să-l cotonogesc, doar ca să-i amintesc cu cine are de-a face. Preţ de o clipă, cred că m-am gândit la cada cu apă a Gestapoului, la cuptoarele morţii, la ultimele explozii nucleare şi la toate celelalte unelte drastice şi definitive, ca să-mi revin şi să nu mă las amăgit. Fiindcă, pe deasupra, mai şi avea încredere în noi. Credea că e de ajuns să ne atragă atenţia asupra soartei ultimilor mari elefanţi, pentru ca noi să luăm numaidecât măsurile necesare care să le garanteze nemurirea. Cel mai revoltător e că părea imperturbabil convins că puteam face ceva pentru asta, că ne ţineam în propriile mâini destinul personal şi pe cel al elefanţilor, că ocrotirea naturii era o sarcină potrivită pentru mâinile omeneşti, că nu există un timp al dăinuirii şi altul al extincţiei, că încă ne mai puteam salva. Era, hotărât lucru, un ticălos, un bădăran înapoiat şi raţionalist, unul dintre acei veşnici prostiţi, care nu se prind de nimic nici când sunt prostiţi pe faţă. Vă rog să-mi scuzaţi limbajul, părinte, dar ce mă scoate din fire sunt tocmai şmecheraşii ăştia care cred că întreaga condiţie umană e doar o chestie de organizare. Nişte maniaci, nişte destrăbălaţi care nu se îndoiesc de nimic, şi care îţi vântură mereu prin faţă soluţii şi măsuri ce ar trebui luate, fără să-ţi dea pace.

Nasul lui Saint-Denis a șuierat trist în noapte. Iezuitul a aprobat grav, iar Saint-Denis l-a cercetat bănuitor din priviri, întrebându-se ce anume încuviința și cui îi dădea astfel aprobarea.

— Cu toate astea, n-am îndrăznit să-i spun nimic. Fiindcă, pe deasupra, parcă te și îndemna să-l menajezi. Dar, în același timp, simțeai nevoia să-l scuturi, să-i strigi adevărul despre noi înșine și să-l ajuți să-l infirme. Scosese din buzunar hârtie și tutun și-și răsucea o țigară, stând în fața mea, cu servieta sub braț, cu picioarele ușor depărtate, foarte sigur pe el, cu fața respirând sănătate, părul cârlionțat, cârn, privirea onestă și dreaptă, fără urmă de cinism, și continua liniștit să-mi debiteze enormități, fără cea mai

măruntă urmă de stânjeneală sau de pudoare.

„Chestia e că oamenii nu sunt informați și, de aceea, nu se împotrivesc. Când vor deschide însă ziarul, dimineața, și vor vedea că sunt uciși treizeci de mii de elefanți pe an pentru niște coupe-papiers sau pentru carne, o să vedeți ce tărăboi o să iasă. Când se vor lămuri că, din o sută de elefanți în captivitate, optzeci mor încă din primele zile, o să vedeți ce-o să spună opinia publică. Ascultați la mine, pentru așa ceva, poate să cadă un guvern. E de ajuns să afle lumea.“

Era de nesuportat. Îl ascultam cu gura căscată, înmărmurit. Individul ăsta avea o încredere totală, de neclintit în noi, într-un fel elementar, irațional precum marea sau vântul – într-un fel, zău dacă nu, care ajungea să semene leit cu însăși forța adevărului. Chiar a trebuit să fac un efort ca să mă apăr – să nu cad pradă acestei uluitoare naivități. Credea, realmente, că oamenii timpurilor noastre încă mai aveau resurse de generozitate ca să se preocupe nu doar de ei înșiși, ci și de elefanți. Că mai era încă destul loc în inima lor. Te-apuca plânsul! Am rămas mut, privindu-l, sau mai degrabă, ar trebui să spun, admirându-l, cu aerul lui mohorât, îndărătnic, și cu servieta înțesată cu toate petițiile și manifestele imaginabile. Caraghios la culme, dacă vreți, dar și dezarmant, pentru că îl simțeai pătruns de toate poveștile alea frumoase despre ei înșiși pe care oamenii și le-au spus în clipele de entuziasm. Ca să nu mai punem la socoteală că era și încăpățânat – cu o revoltătoare stăruință de dascăl care și-a pus în minte să silească omenirea să-și facă lecțiile, și care n-ar șovăi s-o pedepsească, dacă n-ar fi cuminte. Cum vedeți, e un bolnav teribil de molipsitor.

Iezuitul a zâmbit, din umbră.

— Acum înțeleg cât de nedreaptă a fost prima impresie pe care mi-am făcut-o despre el. Venisem să-l întâlnesc, așteptându-mă să găsesc un om pe măsura legendei sale, și fusesem decepționat de simplitatea lui, de faptul că era scund și că avea un aer necioplit. Dar simplitatea lui era cea a tuturor eroilor populari, ale căror pățanii și stângăcii nu vor înceta nicicând să fie povestite. Da, acum îl vedeam cu totul altfel, îi știam pe de rost aerul de încuiat, fața dârză și indignată, sub chica vâlvoi, și mi se părea că încep să aud o voce care spunea: „A fost odată ca niciodată, un băietan cam din topor, căruia îi plăceau atât de mult elefanții, încât s-a dus să trăiască printre

ei şi să-i apere de vânători…“ Tocmai îmi vorbea. Îşi luase un aer şiret şi mi se adresa pe un ton aproape confidenţial. Am crezut, mai întâi, că visez, apoi mi-a venit să-mi iau şapca, s-o dau de pământ şi să înjur cum îmi vine la gură.

„O să vedeţi ce hărmălaie o să iasă“, îmi spunea el cu satisfacţie. „Până acum, mulţi oameni se mulţumeau cu câinii. Le erau îndeajuns. De ceva vreme însă, cum lucrurile s-au schimbat, câinii nu mai satisfac cerinţele. Sunt rupţi de oboseală, nu mai pot. Vă daţi seama, de atâta dat din coadă şi întins lăbuţa pe lângă noi, s-or fi săturat…“

A râs, dar vă asigur că nu era deloc amuzant. Îşi terminase de lins ţigara şi şi-o pusese între buze, fără s-o aprindă.

„Asta e, s-au săturat. E de înţeles: au văzut prea multe. Iar oamenii se simt atât de singuri şi de părăsiţi, că au nevoie de ceva mai vânjos, care să reziste la tăvăleală. Câinii sunt o chestie depăşită, oamenii au nevoie de elefanţi. Aşa văd eu lucrurile.“

— Chiar am crezut că mă ia peste picior. De altfel, ştiţi bine: s-a tot zis că e un anarhist ţâfnos şi caustic, un fel de extremist al sarcasmului. M-au apucat şi pe mine îndoielile. L-am privit mai atent: ei bine nu, nimic, nici urmă de ironie sau de complicitate, omul era serios cu desăvârşire. Şi-a aprins ţigara şi mi-a aruncat o privire, de parcă voia să vadă dacă sunt de acord. Am încercat să rânjesc, ca să-i dau apă la moară, dar mi s-a părut că e doar surprins. Atunci am simţit un nod în stomac şi cred că m-am schimbat la faţă. Ba chiar cred că mi s-au umezit ochii: mi se păruse că a vorbit exact despre mine. Aştepta acolo, în iarba care se unduia domol, sub norii călători, şi mă privea aproape prietenos, aproape binevoitor. Nu mai ştiam ce să cred. Nici în clipa de faţă nu ştiu. Tot ce vă pot spune e că, în timp ce îi povesteam Minnei despre reacţia lui uimitoare, ea şi-a ridicat fruntea cu un licăr de triumf în ochi, şi-a încleştat violent mâinile una într-alta, părând că luptă cu o pornire de neînvins. Încă o dată, i-am zărit pe buze un zâmbet de complicitate totală. „Aşa, şi?“ m-a descusut ea. Şi-atunci, i-am zis, am bombănit ceva şi m-am lăsat păgubaş. M-am hotărât să par sec şi vag protector. I-am spus lui Morel că voi ajunge la Fort Lamy peste câteva zile, şi că voi relata autorităţilor cum a decurs întâlnirea noastră. L-am rugat să se ţină deoparte până îi voi pleda cauza. Am adăugat că isprăvile lui îi

îndârjiseră atât de tare pe anumiţi vânători, printre care şi Orsini, aşa încât elefanţii puteau ajunge să tragă ponoasele. În cele din urmă, l-am întrebat dacă avea vreun mesaj personal către cineva de la Fort Lamy, caz în care mă însărcinam să-l transmit. A şovăit. „Aproape că ne-am terminat muniţia. Puteţi să-i informaţi.“ Nu prea înţelegeam ce legătură avea asta cu oferta mea de a transmite un mesaj la Fort Lamy: doar nu-şi închipuia că aveau să-i trimită muniţie. Ba da, m-am gândit deodată, exact asta speră. Am simţit încă o dată, cu stupoare, că n-avea sentimentul că e izolat, ci, dimpotrivă, că se află în centrul simpatiei universale: era sincer convins că, doar la aflarea veştii că e lipsit de muniţie, lumea avea să dea năvală din toate zările ca să-i aducă. Cred că am început să râd. Oricum, i-am pus în braţe toată muniţia pe care o aveam, cu excepţia câtorva cartuşe de vânătoare. O să-mi spuneţi că n-aveam dreptul să aprovizionez un proscris – şi totuşi, asta am făcut. Nu-i de mirare că totul se duce dracului cu astfel de administratori şi că guvernul nu mai are pe cine să se bizuie.

Saint-Denis a oftat deznădăjduit în barbă.

— Apoi am aruncat o privire către pâlcul de bărbaţi înarmaţi, la umbra stâncii. „Aşa deci, a spus Morel. Mergeţi să vorbiţi. O să le puteţi explica şefilor dumneavoastră că aţi încercat chiar totul. Duceţi-vă singur: în felul ăsta, vor putea să vă spună fără înconjur ce gândesc despre mine…“ Pentru prima dată, chipul lui a căpătat o expresie de veselie sinceră. A luat căpăstrul poneiului din mâna călăreţului negru îmbrăcat în burnuz albastru care-l aştepta, a urcat în şa şi s-a depărtat liniştit. Mi-am mânat calul spre cascadă.

XIX

Când am venit, ştiam limpede că nu o să-l găsesc pe Morel singur. Mai ştiam şi că Africa nu ducea lipsă de aventurieri de felul lui, gata să prindă orice ocazie ca să fure, să jefuiască şi, în general, „să trăiască după pofta inimii“. Continentul nostru încă nu şi-a pierdut pe de-a-ntregul puterea de seducţie pentru bărbaţii care nu se simt cu adevărat liberi decât cu arma în mână. Mă aşteptam, deci, să găsesc în jurul lui Morel câţiva tâlhari care ne scăpaseră multă vreme printre degete. Aşteptările nu mi-au fost înşelate. Cel

dintâi pe care l-am recunoscut când m-am apropiat de trupă a fost Korotoro, prădătorul de prăvălii și târguri, care evadase cu ceva timp în urmă din pușcăria de la Bangui. Stătea ciucit, cu o mitralieră pe genunchi, gesticulând și râzând cu alt negru. Nici nu s-a uitat la mine. Dar l-am trecut repede cu vederea. Știți desigur că, atunci când am anunțat, întorcându-mă la Fort Lamy, cine erau oamenii pe care îi întâlnisem în tabăra lui Morel, am fost considerat de-a dreptul mincinos și acuzat că vreau să umflu disproporționat și complet neverosimil această poveste, transformând-o, cumva, într-o proiecție a propriei mizantropii. E posibil, desigur, ca unii dintre tovarășii lui Morel pe care nu-i cunoșteam personal să-mi fi furnizat o identitate falsă, din cauză că, de bună seamă, toate polițiile din lume visau duios la dânșii. Dar să susții, așa cum au făcut-o, că nimeni nu-i văzuse vreodată în afară de mine și că erau rodul imaginației mele de bătrân *rogue* singuratic, care încerca să-și afle o companie potrivită – ei bine, părinte, asta însemna o mare cinste pentru mine, așa că n-o să mă apuc tocmai eu să protestez. În orice caz, vă puteți închipui ce față am făcut atunci când am recunoscut în grup, de îndată, pe cineva bine-cunoscut, pe naturalistul danez Peer Qvist, despre care se știa că realizează o misiune de studii în Africa Centrală și pe care-l ajutasem în câteva rânduri în decursul călătoriilor sale. Era un om din alte vremuri – bătrân nu e cuvântul nimerit –, slab de-l sufla vântul, cu fața veșnic încremenită într-o expresie de severitate și care-și ascundea sub barba de patriarh o sensibilitate ieșită din comun. Era exact genul de personaj ale cărui sentimente umanitare ajung să semene leit cu o adevărată ură față de omenire. Nu știu precis câți ani avea, dar părea să aibă cu cincizeci mai mult. M-a privit cu ochii lui mici și reci ca niște așchii de gheață. Lângă el stătea, sprijinit în pușcă, un bărbat cu față sarcastică, a cărui identitate n-am aflat-o nici până azi și care s-a numărat tocmai printre cei care n-au fost găsiți niciodată, chiar și după ce toată afacerea s-a încheiat. Ulterior, s-a zis că reușise să fugă în Kenya, și că era unul dintre cei doi albi care luptau alături de Mau-Mau, în pădurea Aledeen. Știți de fapt legenda potrivit căreia ar exista niște albi printre Mau-Mau. Printre ei și unul care cerea să i se spună Generalul Francez. Desigur, nu se știe nimic exact pe tema asta, doar câteva cleveteli ale unor băștinași *kikuyus* aflați în captivitate, și nu se va ști nimic până nu vor fi uciși – și nici atunci, dacă nu

ne grăbim să ajungem înaintea furnicilor. Tot ce-am putut afla despre el, în răgazul unei conversaţii de două minute, se rezumă la faptul că e parizian; când am încercat să-i explic cât de nechibzuit e demersul lor, m-a întrerupt râzând:

„Fiţi atent, domnule, am fost trei ani de zile taxator pe autobuz la Paris, pe linia lui 91, şi vi-l recomand la orele de vârf. Aşa am ajuns să dobândesc o cunoaştere a oamenilor care nu-i lipsită de legătură cu îmbulzeala, şi care m-a îndemnat firește să trec de partea animalelor. Sper că vă ajunge explicaţia.“

Tovarăşul lui era un personaj neobişnuit, cu faţa îmbujorată, cu ochii uşor bulbucaţi, cu o mustăcioară grizonantă între doi obraji bombaţi care păreau că închid ceva înăuntru – un oftat, un hohot de râs sau un val de vomă –, stătea aşezat pe o stâncă, clătinându-se uşor pe fese, pradă unei cumplite buimăceli alcoolice; îmbrăcămintea lui, hărăzită cu totul altor împrejurări, păstra un pospai de eleganţă; costumul de tweed şi pălăriuţa tiroleză cu pană erau sfâşiate în mai multe locuri; ţinea pe genunchi o puşcă de vânătoare; era limpede că straiele şi proprietarul lor cunoscuseră zile mai fericite. Când am încercat să schimb câteva vorbe cu el, tovarăşul lui, cu care tocmai discutasem, a intervenit zicându-mi: „Baronul, cu toate că e de neam foarte nobil, a hotărât şi el să-şi schimbe specia şi s-o rupă definitiv cu trecutul; atât de mare îi e scârba, încât refuză până şi limbajul omenesc.“ În acel moment, aşa-zisul baron a slobozit, vrând parcă să-i confirme spusele, o rafală de pârţuri absolut uimitoare. „Vedeţi“, mi-a zis camaradul lui, „vedeţi, se exprimă doar în Morse, consideră că asta-i tot ce meritäm“. Era cât se poate de limpede că bandiţii n-aveau deloc intenţia să-mi dezvăluie adevărata lor identitate, şi, cu toate că am făcut un oarecare efort ca să-mi amintesc ultimele fişe ale criminalilor daţi în căutare care-mi soseau trimestrial de la Fort Lamy, mi-a fost îndeajuns să arunc o privire către ultimul individ din bandă, ca să uit dintr-odată de toată plevuşca.

Stătea puţin retras, la poalele stâncii, şi m-am mirat că nu i-am recunoscut din depărtare silueta uriaşă: era însă prima dată când îl vedeam pe fostul deputat din Oulé fără să aibă pe el un costum european bine croit. Stătea la bustul gol, cu o haină militară aruncată pe umeri, bosumflat şi cu o mitralieră în mână – da, era Waitari…

Saint-Denis i-a rostit numele cu o nuanţă de ironie şi de amărăciune.

— Îl cunoşteam bine: îi obţinusem, cu douăzeci de ani în urmă, bursa de studii. Mai târziu, mult mai târziu, ca deputat, făcuse nişte turnee prin circumscripţia mea şi, când s-a întors la Sionville, a avut multe de comentat în legătură cu faptul că „stau cu mâinile în sân în loc să eliberez de trecut triburile înapoiate“. Avea dreptate: într-adevăr, nu mă grăbesc să fac asta. Dimpotrivă, simt din ce în ce mai mult nevoia irezistibilă să păstrez neştirbite obiceiurile şi ritualurile din pădurea africană, la care, mai mult, uneori şi particip. Cred în ele… Dar să trecem. E de ajuns să spun că, atunci când l-am văzut stând între ierburi, înalt şi semeţ, cu arma în mână – vrând parcă să arate că totul se isprăvise între noi –, am înţeles îndată care era tâlcul afacerii şi cum dorea să profite de pe urma nebuniei lui Morel. Şi, ca întotdeauna, m-am simţit emoţionat de frumuseţea cerului african pe care se profila. M-am dus spre el. Ne-am cercetat din priviri. Se afla la câţiva paşi de cascadă, în revărsarea vaporoasă de stropi care-mi umezeau faţa şi care se răzleţeau în jurul nostru, stătea nemişcat, cu o atitudine ostilă, în armonie cu muşchii săi lucioşi şi cu devălmăşia de stânci şi de ierburi roşcate şi zbârlite. Deşi ştiam că pozează pentru un afiş al revoltei africane, sperând că am la mine un aparat de fotografiat, desluşeam acolo o autenticitate profundă: cea a frumuseţii. Avea în el, în ţinuta capului, în puterea calmă a umerilor, ceva aproape dispreţuitor: era minunatul produs al unei selecţii câtuşi de puţin naturale, câtă vreme tribul din care provenea se lepădase, timp de generaţii întregi, de subprodusele umane, lăsându-le în seama negustorilor de sclavi arabi sau portughezi. Aşteptam, privindu-l neîncrezător, în timp ce mestecam tutun.

„Sper că mă veţi ajuta să spulber anumite neînţelegeri“, a zis el, şi până şi vocea lui părea să împrumute ceva din accentele blocurilor de bazalt – poate însă că doar se străduia să acopere zgomotul cascadei. „Prezenţa mea aici e îndeajuns de lămuritoare. Se încearcă, aproape peste tot, camuflarea întregii poveşti, vor să dispărem din ochii opiniei publice – vor să arunce o perdea de fum ecologic asupra revoltei africane…“

Continuam să tac. Molfăiam tutun, aşteptând. Îl priveam, simţeam stropii de apă rece amestecându-se cu năduşeala de pe faţa mea şi mă gândeam la tot ce văzusem până acum în Africa, adevărata mea patrie, de unde nici o

putere din lume nu va izbuti vreodată să mă alunge. Mi-am scos casca şi mi-am şters fruntea. Deasupra cascadei, în vârtejul de vapori, soarele zvârlise un curcubeu între două mormane de pietre.

„Morel e un fanatic. Dar ne e folositor. Şi există cel puţin un aspect asupra căruia suntem de acord cu el: a venit vremea să punem capăt exploatării neruşinate a bogăţiilor naturale ale Africii de către capitalismul mondial. În rest…“

A aruncat o privire amuzată spre luminiş.

„E un idealist patetic şi demodat…“

„Înţeleg“, am spus.

Am adăugat, fără urmă de ironie:

„Ar trebui totuşi să-l puneţi la curent.“

Nu mă asculta. Nu era interesat de ceea ce aş fi avut de spus; avea în urma lui zece generaţii de şefi *oulé*, iar anii de parlament şi de onoruri nu-l făcuseră, nici ei, să fie dispus să plece urechea. În plus, ştia că e mai inteligent decât mine, mai instruit, că îmi e superior, până la urmă, din toate punctele de vedere. Brusc, mi-am amintit de o altă figură tragică, de Kenyatta, conducătorul spiritual al rebelilor Mau-Mau, care putrezea în adâncul unei închisori din Tanganyika. Avea aceeaşi mutră trufaşă, aceiaşi muşchi dezgoliţi, acoperiţi doar cu o piele de leopard, o suliţă în mână şi amuletele atârnate în jurul gâtului, acelaşi aer de autenticitate – atât doar că imaginea asta fotografică figura în deschiderea unei lucrări de antropologie pe care o publicase la Oxford, la vremea respectivă. Îl priveam, indiferent, continuând să mestec tutun.

„Câţi sunteţi cu toţii, în ţinutul Oulé?“ l-am întrebat în cele din urmă. „Patru? Cinci? O duzină? Triburile vă sunt împotrivă…“

O schimbare de dispoziție, o undă de nemulţumire pe chip și în voce:

„Nu se pune problema să-i îndemnăm pe cei din Oulé să se răzvrătească. E prea devreme, mult prea devreme. Dar doresc să stabilim un calendar. Și vreau ca lumea să ne audă în sfârșit – fie și numai prin vocea mea… Vreau să se audă în India, în China, în America, în U.R.S.S., chiar și în Franța… A sosit vremea ca marea tăcere a negrilor să înceteze. De altfel…“

A șovăit, dar până la urmă nu s-a putut abține:

„Știți în ce împrejurări mi-am pierdut mandatul la ultimele alegeri.

Autorităţile l-au sprijinit cu toată energia pe adversarul meu…“

Era adevărat. Dar cădea prost. Chiar foarte prost. Și-a dat și el seama.

„Nu are nici o legătură cu momentul de față, firește. Oricum, mi-aș fi onorat toate responsabilitățile.“

„Mda“, am spus, cam răutăcios. Și am adăugat: „O să ajungeți la pușcărie.“

A ridicat din umeri, din minunaţii lui umeri. M-am gândit: să am eu umerii ăștia…

„Și ce dacă? În zilele noastre, închisorile coloniale sunt niște anticamere ale ministerelor…“

A zâmbit.

„Însă nu are rost să vă faceți griji pentru soarta mea. Poate că nu vor pune niciodată mâna pe mine. Sudanul nu e chiar atât de departe… Iar la Cairo există un celebru post de radio. Nu știu dacă ciocnirea dintre lumea capitalistă și lumea nouă se va petrece azi sau mâine, dar știu cine va ieși învingător: Africa…“

„Nu v-a scăpat nimic“, i-am zis. „Ce mai face soția dumneavoastră?“

„E în Franța, la maică-sa. Știți, e franțuzoaică.“

„Știu. Fiii dumneavoastră sunt în continuare la liceul Janson de Sailly?“

„Da“, mi-a răspuns el calm. „Vreau să primească o educație solidă. O să avem nevoie de ei…“

Am încuviinţat. Nu era cinic. Ne cunoştea, şi-atât. Ştia că poate să aibă încredere în noi. Cu toate astea, am scuipat tutunul în iarbă, cu un gest uşor exagerat.

„Pot să vă rog să le transmiteţi un mesaj? m-a rugat el. Numai atât, că sunt bine.“

„O să le spun celor de la Fort Lamy. Sunt sigur că se vor grăbi să facă tot ce e necesar.“

A încuviinţat uşor din cap. I se părea normal – eram oameni civilizaţi, la urma urmei. Da, era de-al nostru. Gândea ca noi, ne împărtăşea ideile şi direcţia politică. Mi-am zis: vrei să faci din Africa un continent care să ne semene şi, din acest motiv, ai merita ca ai tăi să te jupoaie de viu. Ştiu bine că va fi o Africă totalitară, dar şi asta, mai ales asta, i se va trage tot de la noi. Aşa gândeam, dar n-am spus-o. Doar am mai scuipat o dată. Era cea

mai bună întrebuinţare pe care o puteam da salivei mele. Ce gândeam sau ce simţeam nu-l interesa. Era preocupat, în schimb, de ceea ce aveam să povestesc la Fort Lamy şi de ceea ce aveau să scrie ziarele. Iar pe mine, tot ce mă interesa de-acum înainte şi mai mult ca niciodată era să aflu dacă vechiul meu prietenul meu Dwala avea să-şi respecte promisiunea. Ştiam că are puterea să transforme un om în copac, după moarte, şi uneori chiar şi înainte de ea, şi îi smulsesem promisiunea solemnă că mă va elibera o dată pentru totdeauna de o apartenenţă de care mi-era prea silă ca să o mai pot îndura. Dintotdeauna am fost înspăimântat de gândul că m-aş putea reîntrupa tot într-o piele de om. Groaza asta mă trezea uneori noaptea, leoarcă de sudori reci. Uite-aşa ajunsesem să bat palma cu Dwala, care îmi promisese şi chiar îmi jurase să mă preschimbe data viitoare într-un arbore cu scoarţă groasă şi cu rădăcini bine înfipte în ţărâna africană – asta, în schimbul câtorva mici favoruri administrative, în primul rând, spre a se evita construirea unei şosele pe teritoriul Oulé. Speranţa asta m-a întremat şi, preţ de câteva clipe, am fost cuprins de veselie. Mi-am şters faţa şi barba – eram lac de năduşeală – şi mi-am pus la loc casca. N-am suflat o vorbă din tot ce gândeam. Şi nu că n-aş fi avut chef s-o fac! Îmi venea să-i spun: „Domnule deputat, am năzuit mereu să fiu negru, să am suflet de negru, râs de negru. Ştiţi de ce? Vă credeam diferiţi de noi. Eraţi ceva special. Voiam să scap de materialismul sec al albilor, de sexualitatea lor amărâtă, de religia tristă a albilor, de lipsa lor de bucurie, de magie. Voiam să mă descotorosesc de tot ceea ce aţi învăţat atât de bine de la noi, de lucrurile acelea pe care într-o bună zi aveaţi să le inoculaţi cu de-a sila în sufletul african – şi, ca să izbutiţi, va fi nevoie de o împilare şi de o cruzime faţă de care colonialismul se va dovedi doar parfum de roze şi pe care doar Stalin a ştiut să le instaureze; dar am încredere în dumneavoastră, ştiu că n-o să precupeţiţi nici un efort. Veţi desăvârşi cucerirea definitivă a Africii în numele Occidentului. Doriţi să injectaţi în sângele african ideile noastre, fetişurile, tabuurile, prejudecăţile, virusul naţionalismului şi otrăvurile noastre… Noi am ezitat mereu să facem această operaţie, dar voi o să ne duceţi treaba la bun sfârşit. Sunteţi agentul nostru cel mai de preţ. Desigur, noi nu înţelegem asta: suntem prea bătuţi în cap. Poate că asta e singura şansă a Africii. Poate că doar pe această cale va reuşi Africa să scape de voi

şi de noi. Dar nu e sigur. Rasiştii au tot zis că negrii nu sunt cu adevărat oameni ca noi: prin urmare, e foarte posibil să nu fi vânturat decât o altă falsă speranţă prin faţa ochilor fraţilor noştri negri.“ Asta îmi venea să-i spun, dar m-am abţinut. Nu voiam să-i regăsesc pe chip aceleaşi semne – la jumătatea drumului între dispreţ şi indulgenţă – pe care le văd pe feţele colegilor mei din Administraţie, atunci când le spun aceleaşi lucruri. „Bietul Saint-Denis, e un tip de treabă, dar complet înapoiat, la fel de anacronic şi de greoi precum elefanţii. E vremea să aducem funcţionari noi în Africa.“ Nu voiam să mă expun genului ăsta de reflecţie. Prin urmare, am deschis gura, însă doar ca să-mi mai bag înăuntru nişte frunze de tutun. Mi-a zâmbit.

„Nu vă mai apăraţi atât, Saint-Denis! Vă zbateţi în zadar, ştiţi că locul dumneavoastră e printre noi. Aţi oferit Africii tot ce aţi avut mai bun şi veţi spăla onoarea Administraţiei din care faceţi parte, dacă veţi lupta sau poate chiar dacă veţi muri alături de noi…“

Mărturisesc ca mi-au dat lacrimile. N-am prea fost răsfăţat la viaţa mea, încurajările oficiale şi semnele de recunoştinţă au fost nespus de rare în cariera mea. Cu toate astea, fie şi numai în domeniul luptei cu musca ţeţe, am redeschis regiuni întregi creşterii vitelor şi am salvat nu ştiu câte vieţi omeneşti. Singurul semn că aceste strădanii n-au trecut neobservate a fost porecla „Ţeţe“ cu care m-au binecuvântat tinerii mei colegi şi, de fapt, nici nu prea ştiu dacă în mintea lor era un compliment, ori mai degrabă un mod de a-mi aminti că sunt un bătrân cicălitor. Iată că, în cele din urmă, însuşi Waitari recunoştea serviciile istorice pe care le adusesem alor săi şi îmi întindea o mână frăţească, în sfârşit posibilă, pe care nimeni, bărbat, femeie sau copil, nu mi-o întinsese vreodată. Nu-mi doream nimic mai mult pe lume decât să fiu considerat de negrii mei ca fiind unul dintre ei, ca să-i pot feri de capcanele pe care civilizaţia le punea în calea lor. Dar nu mă lăsam păcălit. Doar nu învinsesem musca ţeţe ca să mă las prostit de un politician a cărui piele neagră nu reuşea să ascundă un om aidoma nouă. De douăzeci de ani încoace nu aveam decât un singur scop, aş zice chiar o obsesie: să-i salvez pe negrii noştri, să-i feresc de invazia ideilor noi, de contagierea materialistă, de infectarea politică, să-i ajut să-şi salveze tradiţiile tribale şi minunatele lor credinţe, să-i împiedic să ne meargă pe urme. Nimic nu-mi

făcea mai multă plăcere decât să-i văd pe negrii mei practicându-şi ritualurile şi, atunci când, în sânul unuia dintre triburile mele, vedeam deodată pe unul din tineri înlocuindu-şi nuditatea ancestrală cu o pereche de pantaloni şi o pălărie, mă osteneam personal ducându-mă să-i dau un şut în cur. Penicilina şi DDT-ul reprezentau maximul pe care-l puteam îngădui în privinţa concesiilor şi vă jur că încă nu s-a născut cel care să obţină de la mine mai mult de-atât. Împreună cu bătrânul meu Dwala, am fost mereu în linia întâi a celor care apărau Africa neagră de pătrunderea acestei odioase lighioane blindate numită Occident, şi am luptat vitejeşte ca să-i păstrăm neatinşi pe negrii noştri. Am vegheat personal ca anumite circulare obligatorii privind „educaţia politică“ să-şi afle binemeritatul sfârşit în latrinele comunale: în Africa, principala mea grijă a fost întotdeauna să împiedic propagarea toxinelor noastre, a noţiunilor noastre occidentale care slujesc drept alibi pentru exploatare, şi a ideologiilor noastre maniacale. Aşadar, n-aveam cum să mă alătur unui om care voia să lase sufletul poporului său pradă megafoanelor şi maşinăriilor totalitare, astfel încât să fie hărtănit şi strivit până va deveni un terci de nerecunoscut: masele. Am scuturat din cap cu hotărâre.

„Câtă vreme voi mai fi aici“, i-am zis, „nimeni n-o să înlocuiască ceremoniile noastre magice cu şedinţe de partid…“

A făcut un gest de dispreţ, care părea să mă mături.

„Ştiu, aveţi nevoie de culoare locală şi de pitoresc… Sunteţi reacţionar şi, pe deasupra, rasist. Îi iubiţi pe negri din mizantropie, aşa cum sunt iubite animalele. Nu ne trebuie o astfel de iubire…“

M-am simţit sleit şi oarecum rătăcit. Poate că avea dreptate. Poate că oamenii de culoare erau cu adevărat oameni ca şi noi, şi că n-aveai unde să te piteşti, către cine să te întorci. Am simţit dintr-odată că mă aflu în miezul unei uriaşe porcării, din care nu vedeam cale de ieşire. Şi că să-mi fie întărită această „agreabilă“ impresie, am văzut apărând brusc dintre arbori o caschetă murdară de marinar şi o siluetă masivă, dând pe dinafară de atâta forţă şi vitalitate, o siluetă ce mi s-a părut vag familiară, ba chiar lesne de recunoscut.

XX

Bărbatul, care purta zvârliţi pe umăr trei peşti graşi înşiraţi pe o creangă ce le străpunsese ochii, s-a oprit o clipă văzându-mă, apoi a venit spre mine cu braţele deschise, cu un hohot de râs care-i zgâlţâia barba şi mustaţa, negre precum cărbunele.

„Saint-Denis! Înghiţi-m-ar oceanul! Ce faci aici, pustnic bătrân? Ai venit să ni te-alături? Ai nevoie de tovarăşi? Ori poate ai tulit-o cu banii din circumscripţie şi cauţi să te adăposteşti cu nobleţe prin hăţişuri? Ha! Ha! Să mă înece valurile dacă nu-i cel mai ţâfnos, mai vechi şi mai turbat dintre administratorii noştri de peste mări!“

Am făcut un efort ca să-mi amintesc cine era bruta din faţa mea, pentru că simţeam din scârba pe care mi-o trezea că era fără îndoială vorba despre un prieten.

„Aşa deci, administratorul lu’ peşte, nu ne mai recunoaştem pretenarii? Uite ce-nseamnă să-ţi petreci viaţa în sălbăticie: toate feţele oamenilor ajung să semene una cu alta. Habib, căpitan de cursă lungă, singurul şef de pe vas, pe lumea asta – iar prezenţa sa aici dovedeşte că scumpul de el n-a încetat să navigheze!“

M-am mirat că nu îl recunoscusem numaidecât pe ticălos după pofta lui de viaţă şi după faţa plesnind de sănătate. Şi-a petrecut un braţ pe după umerii mei, cu toate că îmi luasem un aer mai distant decât de obicei. Korotoro şi Habib: iată genul de oameni cu care se înconjurase Waitari. Doar Morel rămăsese deranjant în toată povestea, dar el, în mod limpede, era un rătăcit. M-am simţit de îndată mult mai bine, m-am întremat. De-acum mă puteam întoarce în bârlogul meu, să stau cu mâinile-n sân, să privesc cursul evenimentelor, să mă uit după stele, cărora doar uriaşa îndepărtare le păstrează aparenţa de frumuseţe. Lucrurile intrau, de fapt, în normal. Mă aflam, evident, în faţa unei remarcabile iniţiative umane, hărăzită fatalmente aceloraşi meschinării şi compromisuri ca toate celelalte. M-am interesat, cu maximum de ironie în glas, de soarta celuilalt pelerin terestru pe care îl ştiam asociat cu Habib.

„Devotat unei cauze nobile, dragul meu, cucerit de frumuseţea unui ideal. Dispus să apere cu orice preţ splendorile naturii. Ajuns de partea elefanţilor, a sacrificat totul de dragul supravieţuirii acestei măreţe imagini a libertăţii naturale. Dornic, în egală măsură, să contribuie la nobila cauză a dreptului

popoarelor de a-şi hotărî singure soarta, preocupat să-şi înscrie numele în Istorie, lângă cel al lui Byron, al generalului China, al generalului Rusia şi al marelui Lawrence al Arabiei! Şi-a contopit aşadar suflul plăpând cu vântul răscolitor al revoltei! Prezent, ca întotdeauna, în spatele tuturor marilor cauze, negreşit vârât în ele până-n gât! A venit să mă trezească în crucea nopţii, mi s-a adresat cu vorbe alese, şi-a luat puşca Manlicher şi cianura, şi-a lăsat de izbelişte toate bunurile pământeşti, şi a tulit-o, având un avans de doar câteva ceasuri în faţa poliţiei – o mai veche deprindere, ha! ha! –, ca să salveze elefanţii. A fost imediat acuzat de toate crimele de drept comun – deşi n-avea nimic comun în felul lui de-a fi: prieten al artelor, mare dascăl al tinerilor, Oxford şi Cambridge, om de lume în întregul înţeles al cuvântului. Aşa că iată-ne din nou în sălbăticie, nărav mai vechi, cu idealul încă viu, silit uneori să mănânce rahat, dar încă în viaţă! Din păcate, suflet prea sensibil: în clipa asta zace în cort, cu o dizenterie cumplită, mă imploră să-l las să moară, nici vorbă, o să am grijă să se facă bine, am prins nişte peşti pentru el, trebuie să încercăm să ne salvăm elitele, asta-i tot, ce să mai, viaţa e frumoasă, ţi-o spune căpitanul de cursă lungă Habib – şi, Dumnezeu mi-e martor, omul chiar ştie ce vorbeşte!“

M-a mai bătut o dată umăr şi s-a îndepărtat pe picioarele lui crăcănate, cu gambe uluitor de musculoase şi robuste, foarte terestre, şi s-a dus cu peşti cu tot, cu aerul lui zdravăn şi voios, care spunea multe – dar n-aş putea preciza despre cine sau despre ce. M-am simţit dintr-odată neobişnuit de uşurat. Oricâtă singurătate aş fi îndurat până acum, încă nu eram pregătit să fac faţă unei astfel de companii. Şi vedeam acum lămurit ce se ascundea îndărătul acestei faimoase poveşti cu elefanţi şi ce anume acoperea naivitatea lui Morel. Un bărbat precum Peer Qvist venise aici mânat de pasiunea lui de naturalist, de mizantropia sa celebră, care în realitate nu era decât o furie generoasă pe care i-o pricinuiseră acţiunile îndreptate împotriva naturii, lagărele de muncă silnică, regimurile totalitare, barbaria rasistă şi toate celelalte mizerii care ameninţau frumuseţile pământului şi riscau să secătuiască înseşi izvoarele vieţii. În spate se afla Waitari, care credea în iminenţa celui de-al treilea război mondial şi care spera, după prăbuşirea Europei, să fie considerat cel dintâi erou al naţionalismului panafrican. În spatele lor aşteptau, aşa cum se întâmplă mereu la umbra

tuturor cauzelor cu adevărat umane, nişte simpli bandiţi sau asasini, ca o chezăşie a reuşitei terestre. Şi mai în spate, masa tăcută a populaţiilor de culoare, pândind atent, populaţiile de culoare care nu erau implicate, dar a căror vreme avea să vină şi ea, orice s-ar fi întâmplat. Mult mai în spate, foarte departe, şi poate doar în sufletul lui Morel, veneau elefanţii. De fapt, era o luptă de rezistenţă, una adevărată: nişte oameni bine intenţionaţi şi netrebnicii, o indignare generoasă şi nişte socoteli dibace, elefanţii din zare, dar şi scopul care scuză mijloacele. O luptă de rezistenţă, după cum vă zic, un strop de omenie, un vis generos şi toată puritatea trebuincioasă ca să fie iscate masacre masive…

Saint-Denis a tăcut o clipă. Poate din cauza aspectului său uşor mongoloid, cu ţeasta rasă, pomeţi proeminenţi şi trup îndesat, părintele Tassin şi-a zis că avea aerul unui călăreţ năucit după ce a căzut din şa.

— Mi-am luat rămas-bun şi m-am dus drept spre cai, pe care N’Gola îi pregătise de drum. Peer Qvist m-a însoţit preţ de câţiva kilometri. Stătea drept în şa, cu faţa severă, cu o bridă a scăriţei mai lungă decât cealaltă, ca să-i sprijine piciorul ţeapăn, îşi rupsese articulaţiile de la piciorul drept într-o crevasă din Arctica. Câtă vreme nu-mi adresase o vorbă, mă întrebam de ce dorise să mă însoţească atâtea minute în şir. Poate că se simţise dintr-odată mai apropiat de mine decât de ceilalţi. Caii înaintau pe drumul pieptiş dintre stânci. Soarele se lăsase după linia pădurii; bambuşii şi arborii păreau că-şi dispută rămăşiţele lui sângerii. În timp ce călăream în ritm încet, s-a auzit dinspre Galangalé un trosnet uriaş, pădurea întreagă a tresăltat lovită de un asalt furios, iar aerul s-a umplut de mugetele unei turme care îşi croia drum înspre apă. În câteva clipe, pârâitul copacilor smulşi din rădăcini, tremurul pământului şi al stâncilor, şi chemările elefanţilor au căpătat dimensiunea unui cataclism natural. Am tras cu urechea. Deşi eram obişnuit, de fiecare dată inima începea să-mi bubuie la auzul acestui tunet viu: nu era teamă, ci un soi de molipsire ciudată. Am ascultat. Pădurea părea că se frânge din toate părţile, iar vacarmul era atât puternic, încât nu-ţi puteai da seama de unde vine. Dar, de la înălţimea unde ne aflam, am văzut, de cealaltă parte a culoarului care acoperea râul, cum tremură o parte din pădure, zgâlţâită parcă de o spaimă îngrozitoare, şi cum vârfurile copacilor se pleacă brusc şi dispar spre poale; am desluşit atunci, înghesuite unele

într-altele, uriaşele forme cenuşii, dosurile mari şi rotunde pe care le cunoşteam atât de bine. Mi-am zis că în curând nu va mai rămâne loc îndeajuns, în lumea noastră modernă, pentru o asemenea nevoie de spaţiu, pentru o asemenea regală stângăcie. Şi, ca de fiecare dată când îi zăream, nu m-am putut opri să nu zâmbesc uşurat, ca şi cum imaginea lor îmi dădea certitudinea unei prezenţe esenţiale. În această epocă a neputinţei, în această epocă a interdicţiilor, inhibiţiilor şi aservirii aproape fiziologice, în care omul îşi sugrumă cele mai vechi adevăruri şi renunţă la nevoile sale cele mai profunde, mi se părea, ascultând această minunată hărmălaie, că n-am fost încă definitiv despărţiţi de izvoarele noastre, că n-am fost încă ireversibil castraţi în numele minciunii, că n-am fost complet înrobiţi. Cu toate astea, era de ajuns să asculţi acest străvechi bubuit al pământului, era de ajuns să vezi o singură dată această avalanşă vie, ca să înţelegi că, în curând, nu va mai fi loc printre noi pentru o asemenea libertate. Era însă greu să te resemnezi. În josul cărării, Peer Qvist şi-a oprit calul. M-am gândit deodată că, de când îl cunoşteam, nu văzusem pe chipul lui, cu riduri atât de adânci, încât deveniseră impunătoare, decât o singură expresie. Era o expresie de severitate fără egal, unde ochii lui mici şi albaştri păreau să fi păstrat ceva din gheţurile veşnice pe care le contemplase cândva în Arctica, alături de Fridtjof Jansen. Deasupra bărbii sure, buzele îi erau aspre şi drepte, complet neiertătoare.

„Ascultaţi-i atent“, a zis el. „E cel mai frumos zgomot de pe faţa pământului.“

„L-am auzit toată viaţa.“

„Nu vorbesc doar de elefanţi.“

Am tăcut o clipă, apoi i-am răspuns:

„Auzim zgomotul ăsta de când suntem în Africa.“

„Da, însă astăzi nu mai sunteţi la fel, Saint-Denis. Înainte, zgomotul vă ajungea doar la urechi. Astăzi, pătrunde până în inimă. Nu mai puteţi să vă împotriviţi frumuseţii lui. Pe vremuri, când nu vă lăsa să dormiţi, puneaţi mâna pe puşcă şi gata… Astăzi, puştile vă scârbesc mai mult decât vă sperie zgomotul. Presupun că asta se cheamă vârsta raţiunii. Ce-o să le spuneţi la Fort Lamy?“

„Ceea ce nu încetez să le repet de ani de zile“, i-am răspuns eu, cu ton

arţăgos. „Că, în Africa, elefantul trebuie în sfârşit respectat. Că natura trebuie protejată cu toată grija de care are nevoie“.

Faţa lui Peer Qvist a rămas neclintită. Mi-am zis că, de la o anumită vârstă încolo, chipurile tind să împietrească definitiv într-o expresie unică şi nu se lasă decât cu greu perturbate.

„Credeţi că o să le vină ideea să trimită trupe împotriva noastră?“

„În A.E.F., nu mai există aşa ceva. Dar vânătorii se agită straşnic…“

Faţa i-a rămas la fel de severă, dar vorbele pe care le-a rostit mi s-au părut hazoase:

„Cred că e amuzant să fii ucis la vârsta mea.“

„Da, e nostim foc“, l-am asigurat. „Chiar aşa, ce vârstă aveţi?“

„Sunt foarte bătrân“, a zis el grav.

Şi a adăugat, ca pe un lucru de la sine înţeles:

„Aş fi fericit să mor în Africa.“

„De ce?“

„Pentru că aici sunt rădăcinile omului. Leagănul omenirii se află în Nyassaland. A fost aproape dovedit.“

„Ciudat motiv.“

„Se moare mai bine acasă.“

„Altul care încearcă să-şi găsească un culcuş pe pământ“, m-am gândit. L-am întrebat:

„Şi Morel?“

„Toţi avem nevoie de protecţie…“

Era multă tristeţe în vocea lui.

„Bietul Morel“, a zis el. „S-a pus într-o situaţie fără ieşire. Nimeni n-a reuşit să rezolve această contradicţie: să vrei să aperi un ideal uman şi s-o faci împreună cu alţi oameni. Adio!“

XXI

În noaptea aceea, n-am dormit deloc, m-am răsucit de pe-o parte pe alta în cort: niciodată nu mă simţisem atât de singur, atât de părăsit. Poate că elefanţii înşişi sunt prea mici, m-am gândit, cu privirea pierdută în beznă, şi avem nevoie să iubim un animal mai mare şi mai afectuos. Deocamdată

însă, şi în cadrul aceleiaşi categorii, cum se zice printre boxeri, la orizont nu se vedeau decât elefanţii. M-am întors la Fort Lamy şi am avut o întrevedere explozivă cu guvernatorul; mi-a zis că mă ştie de mult, şi că n-are pic de încredere în precizia locului de pe hartă pe care i-l indicam drept cartier general al lui Morel – şi nu greşea întru totul. Am încercat să-i explic că se încăpăţânau de pomană vrând să rezolve problema cu ajutorul forţelor de ordine şi că era mult mai simplu să obţină de la Paris o modificare imediată a statutului marilor partide de vânătoare, de mult depăşit, aşa cum nu încetau să susţină toţi pădurarii şi administratorii. Şi-a ieşit din pepeni, a vorbit despre un München metafizic şi mi-a zbierat că el, cel puţin, nu era dispus să se plece în faţa drapelului mizantropiei, că încrederea lui în acţiunea umană rămânea neştirbită şi că specia noastră putea fi sigură că va avea parte de un viitor luminos. Şi-a agitat pumnul şi m-a asigurat că nu va îngădui, pe teritoriul lui, o astfel de manifestare de ură împotriva realizărilor omenirii, un asemenea efort dispreţuitor şi derizoriu de abandonare a condiţiei umane. S-a ridicat în picioare, s-a repezit spre mine cu paşi mici şi repezi şi, ridicându-se pe vârfuri, mi-a strigat că toată această campanie pentru ocrotirea naturii nu era, de altfel, decât o diversiune politică şi că, dacă în Africa va triumfa comunismul, elefanţii vor fi omorâţi cei dintâi; şi-a vârât mâinile în buzunare şi m-a întrebat sarcastic dacă ştiam că elefanţii erau de fapt ultimii indivizi – da, domnule – şi că reprezentau, se pare, ultimele drepturi fundamentale ale persoanei umane, greoi, stânjenitori, anacronici, ameninţaţi din toate părţile, şi totuşi indispensabili frumuseţii vieţii – domnule, iată ce face o anumită parte a presei franceze – a lovit violent cu pumnul în vraful de ziare de pe birou –, iată ce face o presă pasămite inteligentă din această poveste –, iar el, pe toţi aceşti mici pungaşi metafizici, pe toţi aceşti impostori defetişti ai cernelii, nu putea să-i înfrunte decât cu hohotul său de râs sănătos şi cinstit de republican încrezător în destinul omului, mereu la datorie şi plin de calmă mândrie în faţa operei sale. În acel moment, şi-a holbat ochii, şi-a arătat colţii şi s-a pus pe râs, într-un mod absolut înfiorător – aha-ha-ha-ha! După aceea, a fost nevoie să-l lungesc pe sofa şi să dau fuga după nevastă-sa.

Saint-Denis a râs pe înfundate.

— Exagerez puţin, părinte, dar e foarte greu să-ţi faci o idee despre

exasperarea în care-i cufundaseră pe cei de la Fort Lamy toate enormităţile publicate despre afacerea Morel. Îi ştiu pe unii care începuseră chiar să caute cuvântul „ecologie“ în dicţionare. Am plecat de acolo foarte încântat de mine, însoţit de Froissard, care mi-a povestit că guvernatorul nu mai reuşea să doarmă, că la Paris nu izbuteau să-i convingă pe americani că în toată povestea era într-adevăr vorba despre fauna africană, că presa acuza că Morel este o invenţie de la cap la coadă a guvernului, menită să ascundă tulburări politice grave şi că întreaga lume îşi bătea joc de naivitatea Franţei, care încă îl mai vedea în stare, la vârsta lui, să creadă în elefanţi.

XXII

Aşadar, iată ce îi povesteam Minnei, aşa cum vă povestesc dumneavoastră acum, şi cred că n-am avut niciodată în viaţa mea onoarea să fiu ascultat cu atâta intensitate de către o femeie. Şedea pe braţul fotoliului, fără un gest, în acea atitudine de neclintire totală care trădează o trăire cu greu stăpânită şi mărturisesc că mi se întâmpla să uit că nu eram nicicum obiectul acestui interes aproape rugător pe care mi-l arăta. Era imposibil să nu te simţi mişcat şi chiar uşor tulburat de acest elan de generozitate, de sensibilitatea şi simpatia care se puteau întrezări în ea. Da, e o femeie pe care cu greu o poţi lăsa singură…

Iezuitul şi-a privit tovarăşul cu oarecare uimire.

— Când am ajuns la acel mesaj homeric către omenire pe care Morel mă însărcinase cu atâta candoare să-l transmit, şi i-am repetat cuvintele: „Spuneţi-le că nu mai am aproape deloc muniţie“, buzele ei au prins să tremure, s-a ridicat brusc şi s-a dus în cealaltă parte a camerei să facă cine ştie ce gest de prisos, să mute o vază, şi a rămas aşa, cu faţa la perete, cu umerii zguduiţi de plâns. M-am simţit uşor descumpănit. Ştiam că pătimise mult în prima ei tinereţe şi am crezut mai întâi că, potrivit faimoasei ziceri a lui Morel, câinii nu-i mai erau de ajuns, că avea şi ea nevoie de o prietenie mai mare, de ceva pe măsura singurătăţii ei pământeşti şi că, iată, din acest motiv era atât de preocupată de elefanţi. Apoi mi-am dat seama că era o poveste unde locurile fuseseră deja ocupate şi că nu mai rămăsese liber aproape nici unul, în orice caz nu pentru mine. I-am spus că nu trebuia să ia

lucrurile în tragic, că Morel avea să fie probabil declarat iresponsabil de medici şi că avea să scape cu o internare de un an sau doi.

S-a întors spre mine cu o violenţă, cu o indignare care mi-au tăiat răsuflarea. Mi se întâmplă uneori să visez la ea şi o văd exact aşa, stând în picioare, cu capotul deschis, având pe dedesubt doar chiloţii şi sutienul ca s-o despartă de mine, cu părul în neorânduială, strigând ca o precupeaţă, cu accentul acela nemţesc oribil care, prin nu ştiu ce minune, o făcea imediat mai puţin frumoasă.

„Prin urmare, domnule de Saint-Denis“, mi-a trântit ea – nu înţeleg deloc de ce îmi lipea de nume particula de noblețe –, „socotiţi că un om care s-a săturat de voi, de cruzimea voastră, care s-a săturat de feţele şi de vocile şi de gesturile voastre, este neapărat nebun? Că trebuie internat pentru că nu mai vrea să aibă de-a face, în nici un chip, cu voi, cu savanţii, cu poliţia şi cu mitralierele voastre? Credeţi-mă, există mulţi ca el în ziua de azi. Nu au, fără îndoială, curajul să facă ce se cuvine, pentru că sunt prea laşi şi prea… prea osteniţi sau cinici, dar de înţeles, înţeleg prea bine. Se duc la birou, sau în taberele, în cazărmile sau în uzinele lor, pretutindeni unde sunt oameni ascultători şi alţi oameni care s-au săturat, iar cei care pot zâmbesc, gândindu-se la el, şi fac exact ca mine…“

Şi-a luat paharul.

„Şi ei ridică paharul în sănătatea lui… *Prosit! Prosit!* a repetat ea, privind un punct din spaţiu deasupra umărului meu.“

N-am putut niciodată să sufăr cuvântul ăsta nemţesc, cu atât mai mult în gura unei tinere, unde căpăta o nuanţă penibilă la culme. Minna avea, în plus, o anume vulgaritate care i se dezvăluia dintr-odată în voce, în gesturi, în capotul acela desfăcut cu o totală nepăsare – se simţea că avusese mulţi bărbaţi la viaţa ei, ce să mai vorbim…

„Copilă dragă…“ am început eu.

M-a întrerupt.

„Şi-apoi, domnule de Saint-Denis, o să vă mai spun ceva. Să ştiţi că pielea dumneavoastră nu face mai multe parale decât cea a elefanţilor. În Germania, în timpul războiului, se pare că făceam abajururi din piele de om – asta dacă nu cumva ştiaţi deja. Şi nu uitaţi, domnule de Saint-Denis, că noi, nemţii, am fost mereu nişte precursori…“

A râs.

„La urma urmei, tot noi am născocit şi alfabetul.“

Voia să spună, desigur, tiparul.

„Vai, şi nu mai faceţi mutra asta. N-am nevoie de milă. E-adevărat că m-au avut o groază de bărbaţi, dar până la urmă te împaci şi cu asta. Iar bărbaţii nu pot fi judecaţi după ce fac atunci când îşi dau jos pantalonii. Pentru adevăratele ticăloşii se îmbracă la loc.“

Şi-a aprins o ţigară. Mă simţeam complet debusolat. Şi nu înţelegeam cum de putea o fată ca ea, atât de modestă, de rezervată şi de nesociabilă, să aibă o asemenea izbucnire. Mă străduiam să-i explic că nu pricepuse cum trebuie sensul cuvintelor mele despre Morel. Ce dorisem să spun era că omul căzuse în mâinile unei bande de agitatori politici şi de tâlhari care-i exploatau buna credinţă, şi că noi nu mai puteam face nimic pentru el. M-a întrerupt, afirmând cu vehemenţă că mă înşel şi că, dacă intenţionam să-l ajut, încă mai era timp. Nu-mi cerea decât să-i transmit un mesaj prietenului meu Dwala, ca s-o pună în legătură cu Morel. Am încercat, desigur, s-o conving să se gândească mai bine. I-am amintit că avusesem nevoie de douăzeci de ani de abnegaţie ca să câştig încrederea triburilor *oulé* şi că ceea ce făcuse pentru mine bătrânul Dwala nu putea fi transmis mai departe. Eram vechi aliaţi, fideli unui cod de onoare pe care îmi era imposibil să-l nesocotesc fără să-mi subminez cu desăvârşire poziţia în zona pe care o administram. Cele câteva sate în care Waitari avea simpatizanţi erau supravegheate cu strictеţe, aşa că risca să cadă direct în mâinile primului comandant de post militar care i-ar fi ieşit în cale. De altfel, nu cred ca Waitari să fi avut mai mult de câteva zeci de prieteni, şi aceştia se aflau mai mult în oraşe: era un tip evoluat, şi indigenii ştiau asta. Făcea parte dintre ai noştri, avea capul doldora de ideile noastre, le dispreţuia ritualurile. În sfârşit, i-am adus aminte că Morel era totuşi acuzat de tentativă de omor şi că, s-o spunem pe-aia dreaptă, cel mai bun lucru pe care ea, o străină, o nemţoaică, îl putea face era să stea deoparte.

„Şi-atunci preferaţi să continue şi, până la urmă, să ucidă pe cineva, şi să nu se mai poată cu adevărat face nimic pentru el? Vorbiţi de îndatoririle dumneavoastră de administrator, dar nu înseamnă ele oare şi oprirea atentatelor şi aducerea lui Morel viu şi nevătămat? Aţi primi chiar felicitări

din partea guvernului, mi-a aruncat ea, pe un ton care nu mi-a plăcut deloc. Dacă aş putea ajunge să-i vorbesc, sunt sigură că ar accepta să m-asculte.“

Şi eu eram sigur. Avea, de bună seamă, metodele ei…

„Nu vă daţi seama, domnule de Saint-Denis, că acolo e un om care are încredere în dumneavoastră, care se bizuie pe dumneavoastră, care cere să fie ajutat? Un om care… care are nevoie… care are nevoie să fie ocrotit?“

Vocea a început să-i tremure, ochii i s-au umplut de lacrimi: era un argument în faţa căruia era greu să rezişti. Am cumpănit repede. În fond, ideea ei nu mi se mai părea atât nebunească, cu condiţia să fie luate anumite măsuri de prevedere. Nu ştiu cum să vă explic, dar eram convins că Morel avea să cedeze în faţa dojenilor ei, că avea s-o urmeze: probabil că mă puneam în locul lui. Mi s-a părut chiar că era un prilej să dau dovadă de abilitate, un prilej pe care n-aveam voie să-l ratez. Cred că mi-am închipuit că sunt un soi de Fouché, şiret nevoie mare, care se slujeşte de o femeie îndrăgostită ca să pună mâna pe un duşman periculos. La urma urmei, în treburi de-astea, iubirea e întotdeauna de mare sprijin. Toţi specialiştii din poliţie ştiu asta. Iar pe ea aveam s-o folosim ca momeală: trebuia doar să procedăm cu dibăcie, atât. Mai că nu mi-am luat, părinte, dintr-o tabacheră imaginară, o doză de tutun de prizat, să mi-o duc la nas, zâmbind ca un adevărat om de lume. În felul ăsta, nu doar că-i făceam pe plac, dar şi păream dat naibii de viclean. Adevărul e că era cu neputinţă să zici „nu“ tinereţii şi frumuseţii ei, aerului rătăcit şi dramatic pe care-l avea stând acolo, în faţa mea. I-am propus deci să-l trimit pe N’Gola la Morel să vadă dacă acesta acceptă s-o primească. Până atunci, ar fi fost mai bine să părăsească Fort Lamy şi să aştepte răspunsul la Ogo, reşedinţa regiunii mele, unde ar fi fost invitata mea, şi de unde n-ar fi trebuit să plece cu nici un chip. Dacă Morel accepta întâlnirea, trebuia stabilit un loc din afara regiunii Oulé, undeva în Oubangui. Dacă reuşea, cu atât mai bine. Dacă nu, avea să se întoarcă bine mersi la Fort Lamy, explicând că îşi petrecuse câteva zile în savană.

A avut un elan de recunoștință faţă de mine care m-a iritat, poate și pentru că era mai degrabă îndreptat către altcineva.

„Haideți, haideți,“ i-am zis, „nu-mi mulțumiți, să vedem mai întâi dacă o să reușiți. Să vedem dacă e o poveste despre singurătate – adică dacă a

devenit *rogue* pentru că ducea lipsă de cineva pe lângă el. Eu, cel puţin, aşa îl înţeleg, deşi n-am nici în clin nici în mânecă cu acest Morel al dumneavoastră.“

Şi-a mai aprins o ţigară şi a început să fumeze nervos. În orice caz, trebuia să ne mişcăm repede, mi-a spus ea: la Bangui era aşteptat un batalion de tiraliori, care urma apoi să fie deplasat imediat spre ţinutul Oulé. Era mult mai bine ca lucrurile să fie aranjate înainte de sosirea trupelor. Am fost destul de surprins: pe de-o parte, nu ştiam că guvernul considera povestea atât de serioasă încât să trimită trupe de care era cu adevărat nevoie în alt loc, şi pe de alta, nu înţelegeam cum de-i ajunsese la ureche informaţia. Probabil ascultând conversaţiile domnilor de pe terasa hotelului Le Tchadien, m-am gândit. I-am promis că-i voi da de îndată lui N’Gola ordinele necesare; în ceea ce o priveşte, putea să plece împreună cu mine; eu aveam să părăsesc Fort Lamy în câteva zile. Intervalul i s-a părut ciudat de lung. N-ar fi putut să plece spre Ogo chiar de mâine? Era mai bine să nu fim văzuţi călătorind împreună, nu voia să rişte să-mi pricinuiască neplăceri. Îmi amintesc că, spunând asta, m-a privit pentru prima dată cu o sinceră amabilitate. Bine, i-am zis, cum doriţi. De altfel, nu plănuiam să mai întârzii la Fort Lamy. N’Gola avea să plece chiar de a doua zi în zori, cu convoiul de camioane portugheze care se ducea în fiecare dimineaţă spre Bangui. După aceea, nu aveam decât să-l aşteptăm să se întoarcă.

Acum începuse să tremure, în aerul rece, şi îşi trăsese capotul peste genunchii goi. Era ora două noaptea. Dar nu reuşeam să mă dau dus. Am continuat să-i spun vrute şi nevrute: despre pădure, despre climă, despre negrii mei…

Părea epuizată şi, în mod vădit, nu asculta o vorbă din tot ce-i povesteam. Îmi amintesc chiar că, la un moment dat, m-am surprins explicându-i tot ce făcusem în districtul meu împotriva muştei ţeţe. E ciudat, de când am exterminat musca aia blestemată, nu încetez să mă gândesc la ea: mai să zici că-mi lipseşte. Totuşi, reprezenta şi ea o formă de companie. În cele din urmă, Minna mi-a întins mâna şi m-a condus până la uşă – ca să spun lucrurilor pe nume, m-a dat afară. A trebuit să şterg putina, să trec pe sub arcul de triumf de la intrare – care era bine mersi la locul lui! Am zărit, sprijinită de unul din stâlpii arcului, o siluetă palidă şi licărul roşu al unei

ţigări aprinse: Orsini. Avea o atitudine de proxenet care-şi numără muşteriii şi m-a privit cu o uluitoare expresie de cinism şi de ură. M-am întors acasă, l-am trezit pe N'Gola şi i-am transmis mesajul. A dispărut în noapte, spre destinaţia stabilită, cu aerul de nepăsare cuvenit.

XXIII

O vreme n-am mai auzit nimic de Minna. În noaptea aceea, am făcut o cumplită criză de friguri şi apoi am stat cincisprezece zile dârdâind sub plasa de ţânţari. Când izbuteam să deschid un ochi, vedeam de obicei deasupra mea mutra îngrijorată a doctorului Terrot. O dată sau de două ori mi s-a părut că văd şi chipul lui Schölscher, cu toate că relaţiile dintre noi nu îndreptăţeau deloc o asemenea solicitudine din partea lui. Apoi febra a scăzut, dar ştiam că am să mai fac o criză sau două luna asta: la mine, vin întotdeauna în serie. La primul pas pe care l-am făcut după ce m-am dat jos din pat, l-am întâlnit pe adjunctul lui Schölscher, instalat confortabil la mine pe terasă şi citind. Mi s-a părut uşor stânjenit, mi-a explicat cum comandantul încercase să vină personal să mă vadă înainte să plece în Sud, dar că medicul îi interzisese să mă deranjeze; prin urmare, îl însărcinase pe adjunctul lui să-mi pună câteva întrebări despre Morel. De trei zile, nu se clintise – ca să zic aşa – din fotoliu. I-am spus, cu oarecare acreală, că ar fi fost mai uşor să-mi plaseze o santinelă în faţa uşii. Am adăugat că le spusesem tot ce ştiam şi că, de altfel acordau o atenţie exagerată acestui simplu fapt divers. M-a ascultat politicos. Îşi ţinea o mână în buzunarul hainei şi avea eleganţa pedantă, uşor scorţoasă a ofiţerilor de cavalerie, care se potrivea de minune cu cravaşa pe care o ţinea la subraţ, cu şalvarii albi şi cu bărbia lui fercheşă. Omul nu-mi plăcea. Îmi venea să-i zic tot timpul lucruri neplăcute şi nedrepte, doar ca să contrabalansez tot ceea ce probabil auzea din gura femeilor. Locotenentul a aşteptat să-mi treacă proasta dispoziţie cu o răbdare care n-a făcut decât să mă enerveze şi mai tare, pentru că se trăgea în mod limpede din acea indulgenţă pe care oamenii îşi închipuie că o datorează bătrânilor pădureni pe care vârsta şi singurătatea au ajuns să-i facă uşor excentrici. Am fost la un pas să-l pun la punct şi să-i atrag atenţia că era, desigur, mult mai uşor să te ocupi de cuceriri feminine

decât să scapi un întreg teritoriu de musca ţeţe, dar mi-am păstrat cumpătul. Mi-a spus că Uniunea Franceză trecea prin momente dificile, că războiul sfânt se instala la graniţele noastre şi că era esenţial ca A.E.F. să dea un exemplu de calm. Teritoriul era complet golit de trupe: puteai să-l străbaţi până în Congoul belgian fără să întâlneşti un singur jandarm. În aceste condiţii, cea mai măruntă manifestare de banditism putea avea consecinţe incalculabile. El însuşi nutrea o oarecare simpatie pentru Morel; din păcate, ce nu înţelesese acesta era că lumea de azi nu mai era capabilă să fie interesată de elefanţi. Oamenii aveau alte preocupări. Sensibilitatea lor, care se atenuase de altfel destul de mult, răspundea altor chemări, mai urgente. Nu mai erau îndrăgostiţi decât de propria piele. Opinia publică nici măcar nu mai era în stare să creadă în existenţa lui Morel. La început, autorităţile franceze au oferit o versiune oficială şi autentică a afacerii, a apărut un moment de stupoare şi de curiozitate, dar astăzi hazul devenise general, iar reacţia, mai ales în Statele Unite, era: „Francezii ne consideră cu adevărat imbecili.“

Locotenentul îşi pierduse răbdarea.

„Ce vreţi“, a spus el, „trebuie să ţinem seamă de opinia publică americană. Acolo, sunt convinşi că guvernul francez l-a inventat integral pe Morel, ca să acopere adevărata cauză a răzmeriţelor, care îşi aveau rădăcina în aspiraţiile naţionaliste ale populaţiilor autohtone. De altfel, însăşi ideea cu elefanţii îi scoate din minţi la Washington; au ajuns să spună că francezii, în loc să muncească, se ocupă doar de fleacuri.“

Şi-a scărpinat uşor mustaţa cu vârful cravaşei.

„E-adevărat“, a continuat el, „că în America nu mai există elefanţi de foarte multă vreme, cu toate că au existat pe-acolo în miocen, pare-se. Era deci cât se poate de important ca Morel să fie prins şi judecat, fie şi doar pentru a demonstra că exista cu adevărat. Altminteri, va fi foarte greu să-i convingem pe americani. Amintiţi-vă ura lui Roosevelt pentru de Gaulle, în ’40; or, de Gaulle în ’40, ca şi astăzi, e oarecum, în felul lui, ca Morel şi elefanţii. Democraţiile utilitare din zilele noastre înţeleg greu acest gen de proclamaţii încăpăţânate şi lipsite de interes pentru demnitatea şi onoarea oamenilor. Şi, chiar dincolo de aceste consideraţii, e periculos să dezvălui în acest moment subţierea forţelor noastre de securitate în Africa, arătând

uşurinţa cu care bandiţii le pot scăpa printre degete.“

I-am spus, cu o ironie muşcătoare, că prelegerea lui de politică înaltă fusese strălucită şi că era amuzant să vezi cum ouăle dau lecţii găinii, dar că ştiam foarte bine care erau pericolele afacerii Morel şi că n-avea nimic nou să-mi spună despre ea.

„Ceea ce de asemenea ştiţi, fără îndoială“, mi-a spus el destul de sec, „e că fata asta, mă rog… dizeuza de la Le Tchadien a dispărut şi avem toate motivele să credem că s-a dus la Morel… Schölscher crede că aţi putea să ne daţi informaţii foarte interesante pe această temă, domnule Saint-Denis, şi să ne explicaţi, mai ales, ce făcea fata asta la dumneavoastră la Ogo, cu vreo zece zile în urmă…“

Mi-a spus că Minna fusese văzută plecând într-o dimineaţă, cu o camionetă, însoţită de maiorul american, pentru o aşa-zisă partidă de vânătoare care trebuia să dureze mai multe zile. Iniţial, nimeni nu i-a dat atenţie, dar camioneta a fost găsită abandonată la capătul unui drum, în plin ţinut Oulé… Mă cerceta cu atenţie, cu bărbia sprijinită în cravaşă. Am ridicat privirea. „Continuaţi!“ Ei bine, se simţea obligat să-mi aducă aminte că fusesem ultima persoană care stătuse de vorbă pe-ndelete cu Minna, înainte să plece, dacă era să-i dăm crezare lui Orsini. Iar Orsini părea foarte interesat de această afacere – considera că Morel era agent străin, trimis în A.E.F. ca să semene dezordine şi să organizeze o luptă de rezistenţă în vederea conflictului mondial care stătea să izbucnească, şi fata asta, Minna, i-ar fi servit drept informatoare şi drept… ispită propagandistică. Locotenentul a părut stânjenit.

„Vă bagă şi pe dumneavoastră în ciorba asta“, a adăugat el, în treacăt. „Pretinde că sunteţi de acord, sentimental vorbind, cu ideile lor. E convins că visaţi în taină la o Africă neagră despărţită de Europa, ruptă de orice contact cu o civilizaţie pe care o detestaţi.“

A ridicat mâna ca să nu protestez: nu făcea altceva decât să-l citeze pe Orsini. Iar acesta avea probabil şi alte motive să fie interesat de această fată: era destul de drăguţă, poate că remarcasem şi eu acest amănunt. N-am zis nici pâs. Apoi i-am spus, cu oarecare morgă, că nu negam faptul că avusesem un oarecare rol în afacerea asta, dar că fata se dusese la Morel doar ca să-l convingă să se predea, încercând să-l salveze. După părerea

mea, şansa noastră era s-o lăsăm să acţioneze după capul ei. Avea să ni-l servească pe tavă. Femeile, am încheiat eu cu un strop de mâhnire în glas, au la îndemână anumite mijloace de convingere de care nici cele mai bine organizate poliţii din lume nu dispun. Locotenentul m-a ascultat politicos, aşa cum se cuvine să facă un tânăr răbdător şi indulgent în faţa rătăcirilor vârstei de mijloc.

„Veţi fi surprins să aflaţi“, a spus el, „că, potrivit primelor informaţii, această fată a luat cu ea în camionetă un adevărat arsenal – arme şi lăzi de muniţie – , cât să reziste unui asediu în toată regula. Tocmai le-au folosit ca să atace şi să incendieze parţial proprietatea Wageman, la est de Batanga-Fo. Cei de la Paris ne ordonă să curăţăm zona şi sperăm să isprăvim înainte de venirea ploilor, cu puţin noroc“.

Aşadar, era cât se poate de limpede că Minna nu se dusese la Morel ca să-l convingă să se predea, ci, dimpotrivă, ca să se alăture „omului care voia să-şi schimbe specia“ şi să-l ajute să ducă lupta mai departe, aprovizionându-l cu arme şi muniţie pe care le avea probabil pregătite de mult; plecarea ei grăbită părea să indice că Morel avea urgent nevoie de ele – poate că-i trimisese un mesaj în acest sens prin cineva. Locotenentul îşi sprijinea bărbia de cravaşă şi mă privea gânditor.

XXIV

M-am gândit insistent la prietenul meu Dwala şi la promisiunea pe care mi-o făcuse, sau mai degrabă la târgul pe care îl încheiaserăm. Se întâmplase cu mai mulţi ani în urmă şi, de atunci, continuam să plătesc sârguincios preţul stabilit, o vacă şi o capră, în fiecare primăvară. Îmi aminteam atitudinea lui refractară atunci când venisem să negociez şi cât se lăsase rugat şi cum, până la urmă m-am văzut silit să mă înfurii şi să-l ameninţ cu bătaia, ceea ce nu era decât o manieră de a mă târgui, ştia bine, cu atât mai mult cu cât depindeam cu totul de bunăvoinţa lui. Stătea aşezat pe o rogojină, într-un colţ al colibei, pirpiriu, în pielea goală, uscat, boscorodind neîncetat, cu fire de păr alb de pe obraji şi ţeastă, singurele vizibile în întuneric. Mi-a spus că-l doare burta şi că ar trebui să mă întorc în altă zi; că, de altfel, nu ştia deloc dacă poate face asta pentru mine; eram

alb și creștin, nu făceam parte din tribul lui, nu eram de pe pământurile sale, și nici nu mai avea puterea să se ocupe de chestiune de dragul unui necredincios. I-am amintit toate serviciile pe care i le făcusem. Și că, deși creștin și necredincios, aveam mai multă încredere în el decât mulți dintre tinereii din propriul trib, și știa asta. A ținut-o în continuare cu *mangaja ouana*, adică du-te cu ai tăi, dar știam că zice asta doar ca să crească prețul, și știa că știu. Am început în cele din urmă să zbier la el, să-l amenințe că, dacă va refuza, aveam să aranjez să se construiască un drum în plin ținut Oulé, care, în plus, să mai și treacă prin satul lui! Știa că n-o să fac în veci așa ceva, dar amenințarea atârna totuși în negociere. A oftat, și-a ridicat pumnii spre cer, mi-a jurat că nu făcuse niciodată așa ceva pentru un alb și că era un lucru pe care nimeni nu-l făcuse înainte de el; am înțeles, din asta, că accepta. Am bătut palma în privința prețului și mi-a zis că avea să-mi aleagă un teren bun. Dar eu alesesem de mult, îmi trebuiseră luni întregi de căutări, de comparații, de rătăcit pe coline și prin păduri. Aveam nevoie de mult spațiu și, în același timp, nu voiam să fiu prea izolat, îmi trebuiau alți copaci în jur. În cele din urmă, pusesem ochii pe o colină frumoasă, cu vedere spre marele platou Oulé, care îmi plăcea nespus, și care era Africa însăși, cu turmele ei care, multă vreme de-acum încolo, nu riscau să fie alungate. Ne-a trebuit o zi și jumătate ca să ajungem acolo și, când am sosit, Dwala a luat-o de la capăt cu mormăiala, spunându-mi că era prea departe de ținutul său: nu era convins că autoritatea lui se întindea până acolo. Mi-a propus alt teren, mai aproape de sat, și care era proprietatea tribului, și-a închis pe jumătate prăpăditul lui de ochi și am înțeles că voia pur și simplu să mă pună să cumpăr un teren, câtă vreme pe acesta puteam să-l obțin de pomană. I-am zis în față ce gândeam despre propunerea lui și Dwala m-a privit cu o urmă de reproș: de ce te superi, părea să mă întrebe, trebuia să încerc. I-am arătat locul exact pe care îl alesesem. Mi-a propus o altă colină, complet golașă, unde aș fi avut mai mult spațiu. Aveam însă nevoie de priveliștea aceea și de soare în față, dimineața, și nu voiam să mai fiu izolat, aveam nevoie de niște arbori în jur. Se aflau acolo niște cedri foarte mândri și i l-am arătat pe unul din ei, ca să-i dau o idee despre ce-mi doream. A dat din cap, a bombănit, s-a lăsat din nou rugat și mi-a zis că avea să încerce, dar că trebuia să le cer frații de la misiune și, în special, părintelui Fargue,

să-şi răărească oleacă vizitele în sat: călugării îl deranjau, nu aveau o influenţă bună asupra duhurilor, şi nu era sigur că va izbuti, dacă ei ar fi continuat să vină atât de des. I-am făgăduit. Iată la ce mă gândeam, acolo pe terasă, în timp ce îmi vorbea locotenentul. Ştiam că Dwala avea puterea să te preschimbe în copac, după ce mureai, în noua ta viaţă, şi văzusem cu ochii mei arborii pe care mi-i arătase N'Gola şi care pe vremuri fuseseră membri ai tribului său. Ştia numele şi povestea fiecăruia, şi-mi spunea: „Pe ăsta l-a mâncat un leu“ sau „ăsta a fost un mare şef *oulé*“. Arborii aceia sunt încă aici şi pot să vi-i arăt. O să vedeţi cu ochii dumneavoastră că nu e loc de îndoială în privinţa acestei puteri a lui Dwala, iar dacă nu-i aşa, înseamnă nu mai poţi crede în nimic cu adevărat. Era însă prima dată când făcea aşa ceva pentru un alb şi era atât de îngrijorat de urmările gestului său, încât, pe drumul de întoarcere, într-un sat unde ne-am oprit, s-a îmbătat cu alcool de palmier. Cu toate astea, a oftat noaptea întreagă şi s-a uitat îngrozit de jur-împrejur: ştiu că se cherchelea adesea, dar, în acelaşi timp, am impresia că îşi asumase riscuri serioase cu duhurile lui, doar ca să-mi facă pe plac. Iată la ce mă gândeam, din ce în ce mai împăcat, în timp ce locotenentul continua să-mi debiteze poveşti inepte şi care deja mi se păreau îndepărtate despre o specie care aproape că nu mai era a mea.

PARTEA A DOUA

XXV

Au apărut toţi trei în vârful dealului, din iarba înaltă prin care caii înaintau încet, ridicându-şi boturile; Morel era în frunte, cu veşnica lui servietă de piele înţesată cu documente, legată de şa; îl urma Idriss, în trosnetul bambuşilor şi smocurilor de *sissongos* care se frecau de crupele cailor; cu nasul coroiat şi nările la pândă, cu ochii săi fără gene, deopotrivă iuţi şi încremeniţi sub turbanul de pe cap, atenţi la cel mai mic freamăt al savanei, îl ghiceai că e de mult deprins cu hăţişurile şi cu toate felurile de jivine; erau momente când nici măcar Habib nu se simţea în siguranţă sub privirile acelea experimentate. De trei ceasuri tot coborau pe linia colinelor spre locul de întâlnire şi căpitanul de cursă lungă, cu cascheta într-o rână, cu un chiştoc stins între buze, cu picioarele încălţate în espadrilele strecurate în scăriţele arabe, îşi păstra cu greu echilibrul în şa: nu era deloc în elementul lui. Dar Waitari îi poruncise să nu-l scape din ochi pe smintitul de Morel.

— Trebuie împiedicat să facă vreo prostie. E atât de convins că are sprijinul opiniei publice, încât e în stare să se predea autorităţilor, încredinţat fiind că va fi achitat şi aclamat. Iar în cazul ăsta, l-am pierdut: toţi îşi vor da seama că au de-a face cu un excentric care chiar crede în elefanţii lui. Morel e de folos câtă vreme rămâne o legendă: chiar în clipa asta, radioul arab îl prezintă lumii ca pe o figură inspirată a naţionalismului african. Să nu mă acuzaţi de cinism, dar în toate mişcările revoluţionare au existat întotdeauna la începuturi nişte idealişti nebuloşi şi inspiraţi; realiştii, adevăraţii constructori vin mai târziu, încet, inexorabil. Vă spun toate astea ca să înţelegeţi că e esenţial să-l împiedicăm să se lase prins… viu. Îmi place de el, e un inocent, dar, de fapt, ar fi mai bine să dispară în plină glorie, câtă vreme e o legendă. Astfel, ar intra în posteritate ca fiind primul

alb care şi-a dat viaţa pentru independenţa Africii… în loc să se dezvăluie ca un simplu iluminat.

Un semn din mână:

— E de prisos să vă spun că nu sugerez nimic.

Habib avusese mare grijă să-şi alunge de pe faţă orice urmă de bucurie. Avea o adevărată pasiune de profesionist pentru toate manifestările naturii umane. Dobândise o înţelegere foarte intimă a firii oamenilor, care se exprima cel mai adesea printr-un râs puternic şi înfundat. Îşi dădea capul pe spate, ochii i se îngustau, barba îi tremura şi îşi ducea o mână la piept, de parcă ar fi vrut să-şi domolească veselia care-l însufleţea. Fiind însă traficant de arme, se ferea să-şi arate deschis amuzamentul pe care i-l stârneau „aspiraţiile legitime ale popoarelor“, „eliberatorii“, „tribunii revoluţionari“ şi alţi apărători ai marilor principii nemuritoare de felul lui Morel: îi asigurau traiul zilnic. Din acest motiv, aştepta să fie singur. Acum, urmându-l pe Morel până la locul de întâlnire, în foşnetul ierburilor gălbui în care caii se afundau nechezând neliniştiţi uneori, îşi lăsa veselia să se reverse în spatele tovarăşilor lui, în amintirea comandantului fără trupe, singur în grotă, izolat, cu mâinile zdravene aşezate pe o hartă de „operaţiuni“ şi care povestea, cu voce de tribun, despre viitoarea federaţie africană, întinsă de la Suez până la Cape Town, al cărei şef necontestat se vedea. Putea fi desluşit aici un vis de mărire şi de putere menit să meargă, prin pulberea drumurilor, pe urmele tuturor celorlalte visuri de mărire umană. Încercase să-i împărtăşească tânărului său amic de Vries caraghioslâcul situaţiei, dar acesta, prăbuşit pe rogojină, cu ochii plini de duşmănie, chinuit de dureri intestinale, nu-şi descleşta dinţii decât ca să-i azvârle reproşuri vehemente, făcându-l responsabil pentru situaţia disperată în care se găseau – de parcă, exclama Habib în faţa acestei naivităţi tinereşti, ar fi existat cineva, pe întreg pământul, care să fie scos vinovat pentru situaţia disperată în care se aflau. De Vries însă, lipsit de rezistenţa fără cusur a libanezului, îi asculta cu exasperare discursul înflorat; sleit de colică şi de febră, de muşte, de ţânţari şi de orele de călărit, părea într-adevăr pe punctul de a-l văduvi pe Habib de companie. Până la urmă, acesta a fost cuprins de îngrijorare. S-a străduit să-l convingă pe Waitari că era în interesul lor să se ducă în Sudan: se vorbea despre o conferinţă la

Bandoeng[16], unde aveau să fie reprezentate toate popoarele coloniale, şi cu precădere cele din Africa Neagră, care fuseseră cam neglijate până în prezent. Ar fi trebuit să se retragă pentru o vreme din acţiunile directe şi să meargă în faţa areopagurilor internaţionale, ca să-şi facă auzită vocea. Ferme incendiate, o luptă de rezistenţă secretă apărând resursele naturale ale Africii de exploatarea colonială, iată tabloul care se cuvenea înfăţişat. Waitari s-a lăsat convins, cu atât mai mult cu cât era de aceeaşi părere. Stătea drept înaintea grotei, cu pumnii sprijiniţi de o hartă în faţa căreia visa uneori să fie fotografiat. „Şeful armatei pentru independenţa africană, la postul de comandă“: îşi amintea de o fotografie asemănătoare a lui Tito, din timpul războiului. Dar lui îi lipseau cadrele, partizanii, care îi puteau fi furnizaţi doar de masele conştiente politic, şi nu de către triburile primitive pe care le dispreţuia. I se întâmpla să se simtă strivit de singurătate. Practic nu ieşea din peştera aceea, care era unul dintre cele patru sau cinci „puncte de sprijin“ pe care reuşise să le amenajeze în decursul ultimelor sale turnee oficiale, în aşteptarea conflictului mondial, pe care atunci îl crezuse iminent. Săvârşise o eroare de *timing*. Conflictul nu a avut loc. Se trezise singur, fără trupe, izolat, trei din cele cinci „puncte de sprijin“ unde depozitase arme fuseseră prădate şi descoperite de autorităţi. Fusese nevoit să se refugieze la Cairo, unde vegetase în condiţii de mizerie, până când au ajuns la el veştile despre „o campanie de protejare a elefanţilor în Africa“. A înţeles numaidecât ce foloase putea trage de pe urma afacerii. Exista acolo un instrument de propagandă ideal: ar fi fost îndeajuns un simplu bobârnac pentru ca răzmeriţele să capete interpretarea dorită. Se izbise însă de o obtuzitate totală. În ciuda eforturilor radioului arab, opinia publică mondială continua să creadă în Morel şi în elefanţii lui. Da, mulţimile chiar credeau că, undeva în adâncul Africii, era un francez care apăra cu adevărat splendorile naturii. Această versiune era bineînţeles încurajată de presa colonialistă şi de autorităţi, care se fereau să atribuie poveştii un conţinut politic. Sprijinindu-se cu toată greutatea pe hartă, ascultând argumentele lui Habib, a căror inutilă destoinicie îl enerva, se simţea din ce în ce mai singur şi mai departe ca oricând de scopul său. Peştera mirosea a ţărână, a putregai şi a spaţiu închis, în ciuda a două borte prin care lumina pătrundea cu o strălucire orbitoare, ca apoi să se stingă trist pe chipuri. Lipite de perete, o

saltea pneumatică, un morman de haine, o lampă cu ulei, o mitralieră cu încărcătorul montat. Mai încolo, o ladă cu puşti-mitralieră, dar cea mai mare parte din muniţia pe care o avea era de calibru diferit de cel al armelor.

16. Bandoeng (sau Bandung), oraş din Indonezia, unde a avut loc în 1955 prima Conferinţă Afro-Asiatică. În 1957 a fost organizată la Cairo o a doua întâlnire a statelor participante.

— La Cairo, lumea abia aşteaptă să vă asculte… Dar dacă mai zăboviţi aici o vreme, fără să indicaţi opiniei publice care este direcţia cea bună, frumoasa legendă a lui Morel şi a elefanţilor lui se va înrădăcina prea adânc în imaginaţia populară ca să-i mai puteţi da o altă interpretare…

Waitari a zâmbit amar.

— Ar fi totuşi destul de caraghios şi de înspăimântător dacă francezii ar ieşi din bucluc cu câteva legi noi şi drăguţe privind protecţia naturii… Sunt în stare. Vă mărturisesc de altfel că, dacă nu l-aş cunoaşte pe Morel atât de bine, aş crede că e un agent al Biroului Doi însărcinat să arunce o perdea groasă de fum peste realităţile coloniale… Numărul mare de oameni, din Franţa şi din alte părţi, care dintr-odată sunt preocupaţi de soarta elefanţilor africani mi se pare foarte suspect…

Habib şi-a plecat privirea, aproape pudic, ca să-şi ascundă râsul interior. Acest Napoleon negru, cu o tunică militară aruncată pe umeri, stând în faţa bietei lui hărţi de „operaţiuni“, într-o grotă pierdută din ţinutul Oulé, lipsit de arme, de sprijin, de organizare, de partizani, cu vocea lui de tribun pe care doar mulţimile de francezi o puteau aprecia, cu nevoia lui de mărire, cu visul lui de a intra în Istorie, cu „I“ mare, cu pumnii lui încleştaţi, evocând atât de bine puterea la care aspira – era un spectacol care-l înveselea straşnic. Chiar în acea clipă, coborând în goană colinele pe urma paşilor lui Idriss, era zguduit de un râs enorm şi tăcut, gândindu-se la negrul acela care, în adâncul unei grote, aştepta ca lumea să devină conştientă de existenţa lui. Cu siguranţă, aveau să sfârşească toţi în puşcărie, dar asta îi trezea lui Habib sentimente deloc neplăcute: petrecuse în închisori unele dintre cele mai încântătoare momente posibile, în orice caz din punct de vedere sexual. Se bucura de un desăvârşit echilibru fizic şi moral şi i se întâmpla chiar să simtă în întregul său trup, în sânge, o uluitoare certitudine

a propriei nemuriri: răspândea atunci în jur acest sentiment de împlinire, dându-şi capul pe spate, printr-un hohot tăcut, un râs cu gura căscată, cu ochii închişi, aproape schimonosiţi, pe care nimeni nu îl înţelegea niciodată, dar care era o simplă manifestare a bucuriei sale de a trăi, a certitudinii sale că, aici, se află în elementul său. Fusese deci însărcinat de Waitari să-l supravegheze pe Morel, să se asigure că, „într-un fel sau altul“, acesta nu va cădea viu în mâinile autorităţilor, atunci când se va duce la acea întâlnire care era probabil o capcană; dar Habib nu nutrea deloc gânduri potrivnice faţă de omul care apăra splendorile naturii, ci, dimpotrivă, se simţea amuzat foarte de prezenţa lui. Voia doar să fie acolo la momentul potrivit, în clipa inevitabilă când acest visător avea să fie pus la punct. De fapt, avea suflet de educator, de moralist, îşi dorea ca zădărnicia, deşertăciunea ambiţiilor omeneşti, să fie bine înţeleasă şi asimilată. La nevoie, era dispus să dea o mână de ajutor – doar atât cât farmecul vieţii să nu se irosească de pomană. Până atunci, trebuia să se păzească de Idriss şi de privirile lui vigilente şi stăruitoare cărora, din prudenţă, le răspundea printr-un semn amical. Bătrânul era, neîndoielnic, unul dintre cei mai bun gonaci din A.E.F. şi ceea ce nu ştia el despre savană se cheamă că nu merita ştiut. Trebuia să se poarte cu băgare de seamă. Multă vreme, s-a crezut că Idriss e mort, şi vestea că s-a întors, ca să zicem aşa, de pe lumea cealaltă ca să se alăture „cauzei“ lui Morel şi să-i apere pe elefanţi împreună cu el a stârnit pe terasa de la Le Tchadien, între alte locuri, discuţii aprinse şi exclamaţii de neîncredere. Orsini, mai întâi, Orsini însuşi, care se bătuse cu pumnii în piept că ipoteza trebuia exclusă, că era imposibilă, inimaginabilă, îl folosise pe Idriss în slujba sa, îl văzuse împuţinându-se, îmbătrânind, măcinat de un rău adânc – sunt sifilitici cu toţii, ce să mai vorbim – şi, în cele din urmă, ducându-se în pădure precum toate jivinele singuratice şi bătrâne care simt că li se apropie moartea.

— Să presupunem, s-a băgat cineva în vorbă, că răul acela despre care vorbiţi a fost… un soi de remuşcare, sau o mâhnire pricinuită de contemplarea unui pământ care se golea de turmele imense pe care le avusese pe vremuri…

În faţa unei asemenea naivităţi, unei asemenea nerozii, în faţa unei necunoaşteri atât de tipice şi de crase a sufletului negrilor, vocea lui Orsini

îşi căpăta cele mai cuceritoare inflexiuni. Haha, asta e! – se vede că-şi băgaseră coada fabricanţii de legende! Asta mai lipsea – stafia lui Idriss întorcându-se pe pământ ca să apere turmele de nişte arme din ce în ce mai perfecţionate. Scotea un hohot scurt, jumătate strigăt, jumătate cântec de ură, aştepta o clipă, apoi o lua de la capăt, cu calmul fără cusur al celui care nu şi-a ratat niciodată ţinta. Ce îl izbea la toţi neisprăviţii ăştia proaspăt sosiţi în Africa era tocmai această totală necunoaştere a sufletului indigen – cuvintele „suflet indigen“, pe buzele lui Orsini, au provocat în public o oarecare stupoare şi o curiozitate aprinsă faţă de ceea ce avea de spus pe această temă. Pentru toţi cei care, de aproape patruzeci de ani, făcuseră din sufletul indigen un obiect de studiu zilnic, pentru cei care îşi făcuseră din el, într-un anume sens, o afacere personală, era limpede că în ochii negrilor elefanţii nu reprezentau decât bucăţi umblătoare de carne, haleală – o chestie cu care-ţi umpli burta, dacă poţi şi când poţi, şi cu asta basta. Ideea că un hăitaş profesionist ca Idriss ar fi putut dintr-odată să înceapă să sufere de un soi de remuşcare poetică, de spleen, de nostalgie în amintirea animalelor pe care le hăituise, o asemenea idee nu se putea naşte decât în nişte minţi decadente şi în nişte suflete rafinate – izvorul tuturor relelor de care, în treacăt fie spus, suferim aici şi în tot locul. Pentru Idriss, ca şi pentru toţi ceilalţi negri pe care îi cunoscuse – şi cunoscuse o groază! –, un elefant însemna înainte de orice cinci tone de carne – başca fildeşul, dacă aveau cum să-l dosească. Să-ţi imaginezi că Idriss ar fi putut să se întoarcă să colinde prin locurile crimei, revoltat de dispariţia Africii pe care o ştia – asta spunea multe despre halul de oameni care ne sunt trimişi în Africa şi despre cauzele decăderii noastre. Cei care au urechi de auzit să audă, mai cu seamă acel comandant însărcinat să vegheze la siguranţa teritoriului!

— Şi totuşi, a spus cineva, nu atât din convingere, cât ca să-l împingă pe Orsini pe ultimele lui metereze, acolo unde-şi adăpostea strigătele cele mai iscusite, scrâşnetele cele mai pitoreşti, imprecaţiile de ură şi de invidie, care umpleau noaptea africană cu un nou ecou – şi totuşi, n-ar fi prima oară când am vedea un vânător african scârbit şi pocăit, iar dacă Idriss chiar a fost un gonaci de excepţie, nu s-ar cădea să-i atribuim sentimente excepţionale? Şi-atunci n-ar mai fi nimic ieşit din comun în apariţia lui alături de Morel ca să apere ce-i era probabil mai drag pe lume şi care, trebuie să recunoaştem,

ajunsese pe cale de dispariţie, sub dubla ameninţare a vânătorilor şi a progresului. De altfel, sătenii din Oulé îl văzuseră cât se poate de desluşit alături de Morel, cu turbanul lui cel alb şi caftanul albastru, cei mai bătrâni îl recunoscuseră, vorbiseră cu el, şi chiar au spus că nu se schimbase, că avea în continuare acelaşi chip fără vârstă pe care i se citea sângele arab, că, într-un cuvânt, era chiar el, n-aveau nici o îndoială. Dar Orsini se ferea să aibă reacţia pe care o aşteptau de la el, avea un prea apăsat simţ teatral. Bine, n-o să insiste. Idriss nu murise – revenise pe cărările de vânătoare ca să apere pădurea strămoşilor săi, ca să ocrotească turmele ce-i erau atât de aproape de suflet, ca să se opună exploatării neruşinate a Africii sau – şi mai bine, pentru că era nevoie ca această simplă afacere subversivă şi de propagandă politică să capete un caracter de legendă, duhul lui Idriss se întorsese din lumea de dincolo şi se aşternuse la drum alături de Morel, ajutându-l să răspândească flacăra sfântă a independenţei africane şi să ridice torţa libertăţii. Ceea ce, desigur, avea să-i confere lui Morel în ochii băştinaşilor superstiţioşi un prestigiu irezistibil, un aer supranatural, spre deplinul folos al agitatorilor politici pe care-i slujea – toată povestea cu întoarcerea lui Idriss nu avea alt ţel decât acesta. Cât despre el, d’Orsini d’Aquaviva, bătrânul african – o specie de om de care, aparent, în treacăt fie spus, nimeni nu mai avea nevoie –, care-i cunoştea bine şi pe negri, şi pe elefanţi – cinci sute dintre aceştia din urmă alcătuiau colecţia lui de trofee de vânătoare, şi nu-i numărase decât pe cei mai falnici –, ei bine, el avea să se ducă la culcare, era sigur că-l vor scuza, nu se băga în troaca asta şi refuza să se lase dus de nas – îşi îngăduia să le ureze noapte bună amatorilor de legende –, nu înainte de a-i avertiza milostiv că nu făceau decât să-şi pregătească nişte zile grele, şi asta mai devreme decât credeau, aşa cum a fost cazul în Kenya. A aruncat o bancnotă pe masă – se aflau acolo oameni de la care nu era dispus să accepte ceva – şi a plecat: noaptea africană îşi pierdea astfel unele dintre cele mai încântătoare strigăte ale sale. Acum însă, printre bambuşi, Morel nu era urmat de vreun strigoi albăstriu, ci chiar de omul pe care cel mai mare dintre fraţii Huette îl supranumise „cel mai iscusit hăitaş din toate timpurile“, iar pe buzele lui asta însemna o mie de elefanţi doborâţi în patruzeci de ani. Cu caftanul lui albastru, cu turbanul alb tras peste frunte, cu faţa netedă, exceptând două riduri adânci care

mergeau de la nasul coroiat până la colţurile gurii, cu mutra aceea căreia doar un geolog ar fi putut să-i precizeze vârsta, cu ochii încremeniţi, fără gene, Idriss îl urma pretutindeni pe francez şi îl ajuta să se deplaseze prin savană, ceea ce explica uşurinţa cu care scăpa de urmăritori. Privirea lui pândea vârful ierburilor şi Habib se simţea inclus în această pândă. Cu toate astea, nu avea nicidecum intenţia să-l omoare pe Morel, ca să-l împiedice sa cadă viu în mâna autorităţilor. Puţin îi păsa de Waitari şi de ambiţiile lui, el, căpitan de cursă lungă pe care hazardul unei navigări agitate îl împinsese în aceste ape tulburi. Intrase în legătură cu Waitari pe vremea când acesta deţinea o poziţie oficială şi când îi furnizase arme pentru „punctele sale sprijin“. În preziua arestării lui la Fort Lamy, după explozia camionului care transporta grenade, i se alăturase în lupta de rezistenţă, doar pentru că nu izbutise să fugă în Sudan. I se întâmplaseră tot felul de necazuri. Boala tânărului de Vries fusese unul dintre ele – libanezul se simţea contrariat şi uşor îngrijorat, avea impresia că protejatul lui avea să-i scape printre degete, ca să zicem aşa, lipsindu-l de una dintre cele mai importante surse ale sale de plăceri pământeşti. Era nevoie de un medic, de îngrijiri, şi nu era convins că prietenul lui putea să reziste până la Khartoum, chiar cărat pe brancarde, ceea ce oricum ar fi făcut drumul şi mai anevoios. Un singur lucru nu putea înţelege Habib, anume că oamenii se pot îmbolnăvi, că se pot vedea lipsiţi de sănătate fizică sau morală, că pot întâlni greutăţi în viaţă. A plescăit din limbă a neîncredere, şi-a potrivit cascheta pe cap, apoi şi-a împuns căluţul cu călcâiul, ca să nu rămână în urmă.

XXVI

Era ora prânzului şi lumina strălucea atât de tare, încât tot ce intra în atingerea ei îşi pierdea culoarea, păstrând doar un contur cenuşiu sau negru: ierburile, mimozele, muşuroaiele de termite, bambuşii, colinele şi, mai în depărtare, la poalele dealurilor, o turmă de elefanţi nemişcaţi, moţăind de căldură. Morel şi-a oprit calul şi au rămas o vreme pe colină, în acest univers de cenuşă încinsă. Venind dinspre răsărit, palele subţiri de vânt duceau cu ele miasmele pătrunzătoare ale focului din savane, mereu prezent în împrejurimi – în Africa, focul îşi trăia viaţa regală şi clandestină în

acelaşi timp, ca o cotropire solară, devastând hăţişurile şi satele în vremea anotimpului secetos. În faţa neaşteptatelor sale izbucniri, gândul că omul se fălea că acest foc e propria lui născocire putea părea caraghios. Un tăvălug s-a rostogolit deodată pe coasta unui colnic şi a năvălit în desişul de sissongo, despicându-l: o turmă de facoceri. O barză marabu a apărut deasupra lor, s-a rotit agale părând că vrea să vadă care e situaţia, în timp ce toate vieţuitoarele care începuseră să simtă prezenţa omului au luat-o la goană, pradă unei spaime molipsitoare care, Morel o ştia prea bine, se răspândea de fiecare dată pe zeci de kilometri în jur. Ca întotdeauna, a trăit o clipă de mare dezamăgire văzând această fugă, dar a zâmbit batjocoritor vechiului său vis de a fi tolerat, de a fi acceptat, de a vedea în sfârşit nişte păsări care nu-şi iau zborul la vederea lui, nişte gazele care continuă să pască liniştite simţindu-l şi nişte turme de elefanţi care îl lasă netulburate să vină până în preajma lor, să le atingă. Habib, în spatele lui, i-a strigat cu vocea aceea profundă, pe care râsul o făcea şi mai cavernoasă:

— Ei, ce-aţi vrea, sunteţi de-ai noştri, lighioanele simt asta şi nu se sfiesc să v-o spună, fiecăruia după ce merită, hai să ne strângem mâna!

Morel ajunsese să dezvolte o adevărată simpatie pentru această canalie, ale cărei sinceritate şi cinism aveau un accent atât de convingător, încât păreau să-şi tragă seva dintr-o intimitate profesională cu speţa umană; uneori, cu capul dat pe spate, slobozea către cer un hohot de râs care părea să vină dintr-o înţelegere a lumii pe care nimic n-o putea contrazice sau zdruncina. Morel i-a aruncat aşadar o privire aproape prietenească şi s-a avântat printre ierburile care deveneau atât de stufoase, încât caii îşi ridicau capetele ca să-şi ferească nările şi pufneau, neliniştiţi de mirosul vreunei fiare sau de vecinătatea vreunei vizuine. Au ocolit pădurea de bambuşi şi au ajuns în bazinul unei mlaştini secate: ploile întârziaseră, iar din ochiurile de apă şi din izvoarele de pe costişele Oulé nu mai ieşea decât un mâl prea puţin reavăn, care se întărea rapid. În stânga lor, la vreo sută de metri, au văzut printre salcâmi şi mimoze, acolo unde începea savana şi se întindea pe mai bine de trei sute de kilometri în faţa lor, acei giganţi nemişcaţi care semănau cu nişte idoli de granit abandonaţi de adepţii unui cult dispărut. Doar vreo doi sau trei masculi cu fildeşi uriaşi se învârteau domol în cerc pe fundul crăpat al mlaştinii, ridicându-şi din când în când trompa şi

amuşinând aerul în speranţa că vor dibui o urmă de umezeală, care să vestească ploile. Morel ştia că smârcul era o etapă a deplasării sezoniere a turmelor către lacul Mamoun, în circuitul lor obişnuit în acest anotimp, de la Mamoun la Sud-Birao, la Yata, la Nguessi, la Wagaga, unde erau îndeobşte siguri că vor găsi apă, chiar şi în timpul celor mai aprige perioade de secetă. În decursul celei din 1947, administraţia declarase toată această regiune „rezervaţie“; s-a aflat acolo, preţ de câteva săptămâni, cea mai mare concentraţie de turme pe care le-a văzut vreodată ochiul omenesc, ceea ce ziarele vremii numiseră „o viziune a raiului pe pământ“ – şi era de ajuns să stai cuminte la marginea zonei interzise ca să fii sigur că pui mâna pe un trofeu de preţ. Şi-atunci au fost văzuţi năvălind din toată lumea amatorii de isprăvi cinegetice, încredinţaţi că nu vor da banii de pomană; mai mult de cincizeci de expediţii în cinci luni, o ditamai adunarea de impotenţi, de alcoolici şi de muieri a căror sexualitate se trezea de obicei pentru prima oară la coride, şi îşi atingea punctul de vârf când puneau degetul pe trăgaci sau se uitau la cornul rinocerilor ori la fildeşii unui mascul falnic – cu un vânător profesionist în spate, pentru că e bine să fii totuşi prudent. Instinctiv, Morel şi-a încleştat pumnii şi a simţit cum furia îi urcă spre nări, i le pişcă şi i le albeşte, ca întotdeauna când era copleşit de mânie; de data asta însă, n-avea de ce să se teamă, situaţia se schimbase. Incidentul cu Ornando avusese ecouri salutare, aşa încât amatorii de performanţe virile aveau să-şi împlinească poftele în altă parte. Era însă uşor de observat, după starea mlaştinii şi după nervozitatea masculilor care conduceau turma, că seceta avea să fie crâncenă, cu totul ieşită din comun; ridicându-se din noroiul uscat, trestiile golaşe şi pălite de arşiţă arătau adâncimea obişnuită a apei dispărute prin cei cincizeci de centimetri încă verzi ai tulpinii. Evaporarea fusese probabil deosebit de rapidă, şi Morel vedea că de două zile încoace turmele nu-şi mai trimiteau iscoadele să cerceteze punctele de trecere sau starea câmpurilor pe care intenţionau să le răvăşească. Dimpotrivă, păreau că se deplasează în grupuri compacte şi năucite. A încercat să-şi dea curaj gândindu-se că apa aştepta în continuare în mai multe puncte de pe traseu şi că animalele aveau să dezlănţuie acele serbări acvatice pe care, stând pitit în stuf, le zărise adesea, că se vor scălda şi se vor împroşca reciproc, sau vor sta tolănite ceasuri în şir prin bălţi,

legănându-şi languros trompele, cu oftaturi adânci de încântare. A scos o foiţă de hârtie şi tutun din buzunar şi a început să-şi învârtă o ţigară, în timp ce contempla turma, cu ochii mijiţi într-un zâmbet prietenos. Lupta pentru o marjă umană pentru o lume, oricare, dar unde să existe loc chiar şi pentru o atât de stângace, de stingheritoare libertate. Înaintarea terenurilor cultivate, electrificarea, construirea de şosele şi de oraşe, înlocuirea vechilor peisaje cu o lucrare colosală şi urgentă, dar care trebuia să rămână îndeajuns de umană totuşi, aşa încât să le poată fi pretins celor care se avântau astfel să se împovăreze, oricare ar fi fost costurile, cu aceşti uriaşi greoi pentru care părea să nu mai existe un loc în lumea care se prefigura… Îşi fuma ţigara stând neclintit în şa, privind turma cu un soi de bucurie tihnită, ca şi cum n-ar fi avut nici o altă grijă. Erau probabil acolo vreo şaizeci de capete şi, mai departe, pe coastele unei coline, vedea cele dintâi siluete ale unei alte turme. Peer Qvist estima că există cel puţin şaizeci de mii de elefanţi în A.E.F. şi în Camerun, şi aproximativ două sute de mii pe întreg continentul african. Trebuia luat în considerare faptul că, printre ei, se numărau puţini care să moară de bătrâneţe şi care să nu fi fost sau să nu fie de-acum încolo luaţi drept ţintă, de câte trei, patru sau cinci ori. Protejarea ogoarelor şi a recoltelor era o scuză absurdă, câtă vreme erau suficiente câteva petarde pentru ca elefanţii să nu mai pună vreodată piciorul acolo. În privinţa licenţelor de vânătoare, nu exista ofiţer de teren care să nu admită că, la un permis acordat, erau doborâte ilegal cinsprezece sau douăzeci de animale. În pădurea africană se simţea zilnic cum oamenii, frustraţi de o existenţă din ce în ce mai înrobitoare, mai strivitoare, se răzbună pe ultima şi cea mai impresionantă imagine a libertăţii vii care încă mai exista pe pământ. Era greu să-i ceri ţăranului african, care n-avea o porţie îndestulătoare de carne la masă, să le arate elefanţilor respectul cuvenit; iar mizeria lui fiziologică făcea ca această campanie de ocrotire a naturii să fie şi mai urgentă. Dar oricât de anevoioase şi de multe ar fi fost sarcinile pe care le avea de împlinit, trebuia să-şi asume, în ciuda oricăror obstacole, o obligaţie suplimentară: soarta elefanţilor. Iar pentru Morel, acesta nu era un subiect negociabil. Sabotor al ideii de eficacitate totală şi de randament absolut, răzvrătit împotriva sudorii şi sângelui ridicate la rang de sistem de viaţă, trebuia să facă tot ce-i stătea în putinţă pentru ca omul să rămână mereu un

băţ pus în aceste roate. Apăra un interval în care se putea refugia ceea ce nu avea nici randament utilitar, nici eficacitate tangibilă, dar rămânea în inima omului ca o nevoie veşnică. Învăţase asta îndărătul gardurilor de sârmă ghimpată din lagărele de muncă silnică, era o învăţătură, o lecţie pe care nici el, nici tovarăşii lui nu aveau s-o uite prea curând. Iată de ce dorise ca această campanie de apărare a naturii să bată la ochi. Rezultatele erau încurajatoare: se vorbea de ea peste tot, la radio, în presa scrisă; ieşise în afara legii şi căpătase popularitate, devenise un „bandit de onoare“: atinsese coarda sensibilă a opiniei publice şi, treptat, toată lumea înţelesese importanţa mizei. Fuma liniştit în continuare, privind cum moţăie turma aceea atât de chinuită. Acum, era sigur că va obţine ce voia. Era nevoie de răbdare şi era greu să fii răbdător. Numărul de animale rănite, care duceau o viaţă cumplită, uneori ani la rând, cu un glonţ în trup, cu o rană din ce în ce mai adâncă, într-o colcăială de ţânţari şi de muşte, era imposibil de măsurat, dar era de ajuns să le vorbeşti despre asta fraţilor Huette, lui Rémy, lui Vasselard, ca să afli ce gândeau despre asta. Cu trei zile înainte, Morel însuşi împuşcase un animal care avea ochiul stâng smuls de un glonţ şi se căznea cu o rană care îi dezvelise creştetul capului – îl găsise în albia râului Yala, învârtindu-se în loc, în timp ce încerca zadarnic să-şi curme suferinţa, trântindu-şi noroi umed pe frunte. Ştia că ultimii mari vânători nu mai urmăreau animalele rănite decât ca să le ia maul, şi nu doar pentru că deveniseră primejdioase. Ştia că aceşti oameni îl preţuiau în taină şi că, la nevoie, aveau să-i sară în ajutor, ajutându-l să se ascundă. Gustul unora pentru „curiozităţi“ şi „suveniruri“ africane i se părea un mister respingător. Cu câteva zile înainte, atacase și incendiase tăbăcăria unuia dintre „experții“ în marochinărie din regiune; se numea Herr Wageman și manufactura lui se afla la câțiva kilometri la nord de Gola. Ceea ce îl deosebea de ceilalți negustori de piei de leoparzi și de zebre, fie ei indieni, portughezi ori de alte naționalități, pe care Morel îi vâna cu aceeași îndârjire, era un simplu detaliu: Herr Wageman avusese o idee pentru care fabricanții de abajururi din piele de om de la Belsen l-ar fi putut invidia. Știuse să găsească articolul cu adevărat ideal. Nu era cine știe ce chestie, dar trebuia să-ți treacă prin cap. Picioarele elefanților erau tăiate la circa douăzeci de centimetri sub genunchi. Și, din acest segment, plecând de la laba piciorului, fasonat cum

se cuvine, scobit şi tăbăcit, se făceau fie coşuri pentru hârtii, fie vaze, fie suporturi pentru umbrele, fie chiar frapiere pentru şampanie. Devenise un articol foarte căutat, nu atât la faţa locului, unde lumea era mai degrabă plictisită de genul ăsta de decoraţiuni, cât în alte ţări. Herr Wageman exporta mai multe sute de bucăţi lunar, socotind şi labele de rinocer şi de hipopotam, plus mâinile de urangutan folosite ca presse-papier. Când i-a atacat depozitul, Morel găsise optzeci de labe de elefant scobite şi acelaşi număr de labe de rinoceri şi de hipopotami, stând rânduite vertical în hangar şi evocând o imagine de coşmar, imaginea animalelor dispărute, ca o turmă de năluci monstruoase.

Dăduse foc depozitului, îi aplicase bătrânului negustor douăzeci de lovituri de bici şi, pe deasupra, îl luase la pumni spărgându-i câţiva dinţi; probabil l-ar fi şi omorât dacă Habib, mai cumpătat din fire, nu l-ar fi oprit. Povestea stârnise multă vâlvă şi părea să-i fie adus simpatia multora. Mai trebuia aşteptat puţin şi, sub presiunea opiniei publice, noua conferinţă despre ocrotirea faunei avea să ia cu certitudine măsurile de protecţie necesare. S-a gândit o clipă la fraza pe care Herbier, administratorul regiunii de nord din Oulé, i-o spusese când venise să-i ceară, la începuturi, o semnătură pe petiţie – Herbier era un om echilibrat, deprins cu asprele realităţi cotidiene din Africa, în urma unor ani lungi de muncă administrativă, şi care nu prea avea chef de generalităţi. Îşi pusese ochelarii, citise petiţia, apoi o împăturise cu grijă şi o aşezase pe masă:

— Dragă domnule, v-aţi făcut o idee prea înaltă despre oameni. Până la urmă, o să deveniţi periculos.

Morel s-a ridicat în scăriţe ca să-şi dezmorţească picioarele, s-a sprijinit de şa cu o mână şi, isprăvindu-şi ţigara, a continuat să supravegheze din depărtare turmă adormită. Triburile din regiune îl porecliseră Ubaba-Giva, ceea ce însemna „strămoşul elefanţilor“, şi, chiar dacă numele îl făcea să zâmbească, nu şi-ar fi dorit unul mai potrivit sub care să fie cunoscut. Trebuia să continue să apere elefanţii din Africa şi să le lase locuitorilor din oraşele şi teritoriile poluate, cu precădere francezilor, grija de a înţelege rosturile campaniei sale. Se bizuia pe ei în privinţa asta, ştia că-i priveşte direct: era parte din tradiţiile lor. A mai rămas o vreme aşa, a stins ţigara direct de şa şi, deodată – spre mirarea lui Habib care a clătinat din cap şi a

plescăit din limbă, sedus de speranţa nesăbuită care strălucea în ochii nebunului ala de francez, atât de sigur pe el –, a început să îngâne o melodie şi, apucând iar dârlogii, şi-a strunit calul spre răsărit printre trestii, pe pământul uscat ce sărea sub copite. Când a ajuns în vârful colinei, de partea cealaltă, s-a întors încă o dată spre elefanţi, şi pe chip i s-a desenat o asemenea expresie de fericire, încât libanezul şi-a scărpinat urechea trăgând o înjurătură, cu admiraţie de cunoscător, în faţa acestei sminteli minunate ce avea un aer, de altfel înşelător, de invincibilitate. Apoi, şi-a îmboldit energic calul cu pintenul ca să meargă la locul de întâlnire pe urmele – potrivit expresiei pe care o folosise în faţa lui de Vries fără nici un alt comentariu – „celui care încă mai credea în asta“.

După două ceasuri, au ajuns în sat şi s-au îndreptat către colibe. Câţiva ţânci au dat fuga în direcţia lor, dar locuitorii se fereau să se uite la ei, cu o râvnă care ascundea o spaimă puternică şi o hotărâre de nedzdruncinat de a nu se băga în ceea ce, vădit, considerau a fi treburile albilor. Reacţia l-a întors pe dos pe Morel, şi sămânţa aceea de vrajbă l-a rănit, fiindcă şi-ar fi dorit să-i aibă pe africani de partea lui. În general, când trupa lui se apropia de vreun sat, acesta se golea şi nu mai găsea decât bătrâne şi mămici înspăimântate, ţinându-şi copiii de mână. Nu putea înţelege motivele acestei ostilităţi sau ale acestei spaime. Plătea întotdeauna pentru proviziile pe care le cerea şi, după cele câteva excese de la început, le impusese oamenilor săi, dar mai cu seamă lui Korotoro şi fârtaţilor săi, o disciplină de la care nu accepta nici o abatere. Nu apăra el, oare, însuşi sufletul Africii, integritatea şi viitorul ei? Cu toate astea, ştia că de îndată ce nu era atent, omorau elefanţi. Nu le purta pică. Era tragedia lipsei de carne şi a nevoii de proteine: iată de ce prima urgenţă pe listă – nu încetase o clipă să ceară asta în petiţii – era creşterea nivelului de trai al populaţiilor africane. Constituia o parte a luptei sale, a bătăliei sale pentru ocrotirea elefanţilor. Era cel dintâi lucru ce se cuvenea făcut, dacă se dorea salvarea giganţilor aflaţi sub ameninţare. Totuşi, nu s-a putut împiedica să nu se gândească o dată în plus la reacţia unui bătrân învăţător negru de la Fort Archambault, care-i refuzase petiţia, cu un gest de dispreţ:

— Chestia cu elefanţii e încă o trăsnaie de european îmbuibat. O idee de burghez ghiftuit. Pentru noi, elefanţii sunt bucăţi de carne umblătoare –

când o să ne daţi destui boi, destule vaci, mai vorbim…

XXVII

Aveau cu ei patru ponei, trei încărcaţi cu arme şi muniţie, cel de-al patrulea cu whisky; Johnny Forsythe habar n-avea ce-o să se întâmple când aveau să se termine ultimul cartuş şi ultima sticlă. Întuneric total, cum se zice. Îşi scărpina obrazul cu încântare în faţa unei atât de uimitoare lipse de viitor şi, din când în când, arunca o privire spre tânăra aceea care-l însoţea prin peisajul incandescent, unde până şi umbrele păreau că sunt urmărite. Nu ştia ce-i aşteaptă la capătul drumului, dar era îngăduit să spere orice. A rânjit şi a scuturat din cap. Poate că avea s-o sfârşească precum atâţia alţii, rugându-se Cerului să primească un ajutor pe care nimeni nu-l primise până acum – cel puţin când era vorba despre whisky de calitate. O zonă de umbră care putea la fel de bine să ascundă o închisoare franceză, un glonţ în cap sau faţa consulului american la Brazzaville, mâhnit, teribil de mâhnit: „Să nu uitaţi că, aici, fiecare dintre noi e responsabil pentru prestigiul ţării sale.“ Johnny Forsythe ar fi fost foarte curios să afle ce-ar fi spus acum distinsul funcţionar. Acest consul era, fără doar şi poate, cel mai izbutit exemplar de mamifer cu poziţie verticală pe care-l întâlnise vreodată. „Omul: mamifer cu postură verticală“, aceasta e definiţia pe care o găsise cândva, răsfoind un dicţionar rătăcit prin casa prietenului său, învăţătorul negru din Abéché. A rânjit din nou, scurt, şi a scuturat din cap.

— Ar trebui s-o lăsaţi mai moale cu băutura, domnule maior Forsythe, nu e posibil s-o ţineţi tot aşa.

— Nu vă fie teamă, draga mea, o să-ncetez să beau când voi ajunge printre elefanţi. Ce mă îmbie la beţie e compania semenilor mei. Pot să suport câte unul, dimineaţa, doi, cel mult, în timpul zilei, dar pe la orele patru sau cinci ale amiezii nu mai pot să suport pe nimeni şi-o dau pe băut.

De când porniseră la drum, înghiţise o cantitate de alcool suficientă cât să ucidă un om mai firav sau, pur şi simplu, unul mai puţin intoxicat. Minna se văzuse silită să conducă jeepul pe ultimul segment, pentru că el nu mai era în stare să ţină volanul. La Niamey, trebuiau să părăsească jeepul şi să-l aştepte pe ghidul trimis de Morel. Adolescentul se numea Youssef şi venise

în două rânduri să-l contacteze pe Forsythe la Fort Lamy. La adăpostul de etapă unde a oprit maşina, nu era nimeni. Pe tot parcursul acestei părţi din traseu nu-şi luaseră nici o măsură de prevedere: se aflau la nici treizeci de kilometri de drumul dintre Fort Archambault şi Fort Lamy, nimeni nu-i bănuia încă de nimic, nimeni nu ştia ce transportau: prezenţa lor acolo nu avea nimic ieşit din comun şi nu putea deştepta nici o suspiciune. Când au ajuns aproape de locul de întâlnire, noaptea s-a lăsat dintr-odată, ca un văl. Minna a oprit jeepul, l-a lăsat pe Johnny Forsythe prăbuşit în scaunul maşinii şi a coborât. Se auzeau numai voci înspăimântătoare, printre care ţârâitul continuu al gâzelor arunca singura notă familiară şi liniştitoare. Africa îşi regăsea în noapte întreg misterul, nuanţele discordante şi fără număr, strigătele, chemările şi hohotele, iar pământul se cutremura uneori la trecerea câte unei turme. În lumina farurilor se întindea drumul pustiu. Aerul, păstrând încă răcoarea deşertului, era răscolit de o palpitaţie sonoră care părea să dea voce şi suflu cerului însuşi. Brusc, stârnit parcă de vacarmul insectelor, de corul vietăţilor mărunte, un răget, pe care nici o distanţă nu îl împiedica vreodată să pară aproape, s-a ridicat în ceea ce a părut să devină deodată linişte, şi până şi norii din jurul lunii s-au pus să gonească mai iute şi mai departe. Minnei i-a sărit inima, şi-a înghiţit convulsiv saliva şi a tras o clipă cu urechea, înspăimântată şi fericită deopotrivă, la singura voce care se putea ridica fără teamă de ridicol spre nesfârşitul înstelat. I s-a părut că răgetul se apropie: s-a dat înapoi, a ieşit din noapte, s-a întors să se aşeze pe bara de protecţie a maşinii şi, acolo, despărţită de beznă prin lumina farurilor, şi-a deschis geanta; tulburată, aproape înnebunită de groază, s-a agăţat de un reflex familiar ca să-şi dea curaj: şi-a încrucişat picioarele, şi-a tras fusta peste genunchi, şi-a luat rujul de buze şi oglinda şi a început să se machieze cu un aer sfidător. Dintr-odată, s-a pus pe râs: fiecărui răget al leului îi răspundea un sforăit puternic al lui Forsythe. Apoi s-a lăsat tăcerea şi insectele s-au întors; şi-a luat şalul, şi-a acoperit umerii şi a rămas aşa, tremurând, fericită, departe de tot, legănată de valurile albastre şi fosforescente ale nopţii. Cerul era atât de limpede, încât milioanele de fluturi albi care zburau de colo-colo deasupra drumului păreau o Cale Lactee terestră, aflată la o aruncătură de băţ. Se întreba dacă Morel avea să-i îngăduie să rămână lângă el, astfel încât ea să

facă tot ce-i stătea în putinţă ca să-i sprijine campania. Fără îndoială, avea să-i ceară explicaţii, iar ea nu avea să fie în stare să i le dea. Acţionase din instinct, în primul rând pentru că iubea profund animalele; apoi, deşi nici ea nu prea vedea desluşit legătura, pentru că se simţise adesea singură şi părăsită; în sfârşit, din pricina părinţilor ei ucişi printre ruinele Berlinului, din pricina „unchiului“ ei, a războiului, a mizeriei, a iubitului ei împuşcat, din pricina a tot ce îndurase…

— Oh, până la urmă, nu ştiu de ce am făcut asta, i-a spus ea lui Schölscher ridicând din umeri şi, luând sticla de coniac de pe masă, şi-a turnat un pahar – era prima oară când bea ceva de la începutul întâlnirii lor. Toţi m-au întrebat de ce venisem şi nu m-au crezut când le-am zis că vreau şi eu să fac ceva pentru animale… Şi-apoi, ce vreţi, trebuia să-i fie alături cineva de la Berlin – *es war aber doch ganz natürlich dass ein Mensch aus Berlin bei ihm war, nicht?*…

S-a uitat întrebător în ochii lui Schölscher, ca să vadă dacă înţelegea. Aşa cum sta acolo, netulburată, cu paharul de coniac şi cu ţigara, dădea dovadă de o ingenuitate surprinzătoare. I-a spus lui Schölscher că aşteptaseră în drum – aşa i s-a părut – ore în şir şi că începuse să moţăie, aşezată între razele largi ale farurilor, când a simţit deodată o mână pe umăr: în faţă, a zărit o siluetă albă – Youssef. S-a pus din nou la volan şi, îndărătul ei, a urcat şi adolescentul. Au mers până în zori, apoi au abandonat jeepul într-un hăţiş, la capătul drumului, unde lăsase Youssef caii. Au dormit acolo, apoi au plecat, călare de data asta, spre dealuri şi, la sfârşitul după-amiezii, au văzut apărând dintre ierburile sissongo o formă foarte rotundă – şezând pe un ponei, o cască albă şi o faţă familiară care prindea lumina soarelui în firele bărbii roşcate ca într-un năvod. Părintele Fargue n-a părut prea încântat să-i vadă, a stat posomorât şi monosilabic şi i-a întrebat fără pic de interes ce fac acolo, în ţinutul acela uitat de lume… în mod evident, a fost la un pas să zică „uitat de Dumnezeu“, dar s-a oprit la timp şi a clătinat el însuşi din cap în faţa acestei blasfemii. Forsythe i-a oferit câteva explicaţii încâlcite, potrivit cărora se duceau la plantaţia lui Duparc, care-i poftise să petreacă o săptămână la el.

— Ei bine, aţi ajuns prea târziu, a mormăit misionarul. I-a ars plantaţia cu trei zile în urmă…

— Cine i-a ars-o?

— Morel, cine altcineva? L-au ciomăgit straşnic pe Duparc şi i-au dat foc la casă… Se pare că amărâtul făcuse greşeala să ucidă anul ăsta vreo douăzeci de elefanţi, care-i călcaseră în picioare recolta.

— Deci continuă? a întrebat Forsythe.

Fargue i-a aruncat o privire intrigată.

— Şi dumneata acum, asta-i întrebare?

A şoptit câteva vorbe care i s-au rătăcit, dibaci, în barbă.

— Am îndurat patru zile de mers călare printre dealuri ca să pun mâna pe porcul ăla de Morel, dar negrilor le e atât de teamă când îi aud numele, îşi iau o mutră atât de tâmpă, că-ţi vine să ţi-o bagi în ea de viaţă… Îmi cer scuze, domnişoară, nu mă luaţi în seamă. Am stat mult printre soldaţi şi m-am molipsit de limbajul lor… Ar trebui să vă petreceţi noaptea la Ada, e acolo o misiune a Călugărilor Albi[17]. E în drumul vostru şi au legume proaspete şi fragi de pădure.

17. Societatea Misionarilor din Africa, sau a Călugărilor Albi, a fost întemeiată de Monseniorul Lavigerie, arhiepiscop al Algerului, în 1868. Trăsătura ei esenţială a fost adaptarea la existenţa şi mentalitatea africanilor, în toate aspectele care puteau fi compatibile cu morala şi credinţa creştine: limbi, habitat, obiceiuri. Adoptarea veşmintelor albe arabe ţine de această intenţie şi se află la originea denumirii curente a membrilor acestei societăţi.

Nu era în drumul lor, dar asta nu trebuia spus. În seara aceea, după o duşcă sau două de vin roşu, Fargue a început să-şi verse tot focul.

— Vreau să-i explic acestui puţă, s-a răstit el dând cu pumnul în masă, de parcă ar fi încercat s-o convingă şi pe ea –, vreau să-i explic amărâtului ăsta, care s-a oprit taman în mijlocul drumului, că elefanţii sunt o chestie drăguţă; dar că există şi ceva mai presus de ei. Există ceva mai măreţ, mai frumos – şi individul nici măcar nu-şi dă seama. Fiindcă, la urma urmei, unde-i locul lui Dumnezeu în toată povestea asta?

Izbea năprasnic în masă, de parcă ar fi lovit o făptură omenească: îţi venea greu să crezi că nu-i pricinuise nici un rău.

— Lăsaţi masa aia în pace, l-a sfătuit Forsythe, n-o să priceapă în veci.

— Ehe, ştiţi, eu când lovesc, nu mă joc, a spus franciscanul cu voce posomorâtă. Există toate motivele să ţi se facă silă, recunoaşteţi. Când porţi aşa ceva în suflet, laşi totul să dospească, nu lepezi cu una-două, nu te

opreşti la elefanţi. Ptiu!

A scuipat atât de puternic, încât s-a ridicat un norişor de praf din pământul tare.

— Şi-o să vă mai zic ceva: uneori am impresia că individul are ceva cu mine în mod special…

— Cum adică?

Fargue a tăcut o clipă, apoi şi-a deschis braţele şi strigat, aproape bocind:

— Mai ştiu şi eu… Poate că porcul ăla are dreptate? Poate că nu mă străduiesc îndeajuns? Poate că leproşii şi cei ciupiţi de musca ţeţe nu înseamnă totul? Poate că ar trebui să mă ocup şi de elefanţi, peste toate celelalte?

Johnny Forsythe începea să se simtă amuzat.

— Fargue, de câtă vreme n-aţi mai închis ochii?

— De opt nopţi, a zbierat misionarul, trântind în masă un pumn care, fără îndoială, ar fi adus religiei un beneficiu mai mare dacă ar fi nimerit capul unui necredincios. De dimineaţă până seara elefanţii îmi ţopăie prin faţa ochilor! N-o să mă credeţi, dar unii dintre ei unii îmi fac şi semne cu trompa.

— Ce fel de semne?

— De unde să ştiu eu ce fel de semne? Parcă îmi zic „vino, vino“ din trompă, şi-atât!

A imitat semnul cu degetul arătător îndoit, cu un aer de ghiduşie diavolească, făcând cu ochiul.

— Ei, bine, părinte, e o chestie nostimă!

— Dac-aş şti măcar de unde vin toţi elefanţii ăştia! a oftat Fargue, mohorât. Dar cum să afli? Oricine mi-i poate trimite pe cap, şi când spun oricine, e limpede la cine mă refer!

— Ei, a zis Forsythe, câtă vreme sunt doar elefanţi şi nu negrese Foulbé în fundul gol…

— Ah, da? Aşa crezi? a spus Fargue. Ei bine, despre alea măcar ştii de unde vin şi, când îţi apar brusc noaptea în faţă, cu ţâţele înainte şi trepidând din buci…

S-a întrerupt. Forsythe îl asculta cu vădit interes. Fargue s-a îmbujorat, şi a început din nou să izbească în masă.

— Şi până la urmă, ce? Dacă trebuie să mă duc printre elefanţi, o să mă duc! a urlat el, suflecându-şi mânecile, cu mişcări de om hotărât. Dacă şefii socotesc că nu fac destul, că leproşii şi cei atinşi de somn nu înseamnă mare lucru, ei bine o să mă ocup şi de elefanţi. Şi, pe urmă, dacă va trebui să merg printre crocodili şi vipere, o să mă duc printre crocodili şi vipere! Mi se fâlfâie! Nu dau înapoi orice-ar fi! Dacă se consideră că nu fac îndeajuns…

Izbea în masă cu lovituri energice şi chitite.

— Încetaţi odată, i-a spus Forsythe râzând şi scurgând în pahare ce mai rămăsese din sticlă, cu forţa pe care aţi irosit-o împotriva mesei ăsteia puteaţi să convertiţi un trib de musulmani.

Fargue s-a oprit.

— E-adevărat, a zis, poate că aveţi dreptate. Mai bine mă stăpânesc. Trebuie să vă spun însă ceva…

S-a aplecat spre Forsythe, cu faţa subţiată de viclenie şi a clipit cu amândoi ochii:

— Măi, copii, pe mine nu mă duce nimeni cu preşul, a anunţat el. Nu mă faci pe mine cu una cu două, ţineţi minte. Înainte să merg, trebuie să aflu de unde vine chestia asta cu elefanţii. Vreau mai întâi să ştiu ce se află în spatele ei. Dacă e tot ce i-a mai rămas individului ăsta, dacă e cu adevărat ultimul lucru în care mai crede, dacă e încă unul dintre cei care se opresc la jumătatea drumului, care n-au coaie să meargă până la capăt, dacă nu e decât o şmecherie ca să se eschiveze, să se poarte de ca şi cum Dumnezeu n-ar exista şi am fi siliţi să punem altceva în locul lui – ei bine, în cazul ăsta, fir-ar să fie…

A strâns din dinţi şi a început să lovească masa cu o asemenea putere încât, dintr-odată, din adâncul nopţii, s-a pornit un sunet de tam-tam, undeva foarte departe în hăţişuri. Fargue a părut destul de mirat.

— Ce se-ntâmplă?

— Nimic, a zis Forsythe calm. V-au răspuns. Poate că, fără să vreţi, i-aţi chemat cu tam-tamul dumneavoastră la vreun război sfânt, şi mâine ne hăcuiesc pe toţi.

Fargue i-a aruncat o privire neguroasă, s-a ridicat şi a ieşit clătinându-se uşor pe picioare, după ce a spus noapte bună; Forsythe a râs, s-a dezmorţit,

s-a ridicat fără pară deloc beat: doar de atât mai era în stare, să ţină la băutură.

— Noapte bună, părinte, i-a strigat el din beznă, o să fiu tare mâhnit când veţi urca în sfârşit la cer împreună cu ultimii elefanţi şi n-o să vă mai revăd niciodată!

A ieşit la rândul lui din colibă şi a rămas aşa o vreme, contemplând cerul de parcă ar fi căutat persoana sau lucrul cărora, acolo sus, bunul franciscan ar fi putut, la momentul potrivit, să le ardă un pumn straşnic. În zori, au pornit iar la drum şi, după două ceasuri de mers călare, de-a lungul unei poteci croite prin ierburile sissongo, au văzut în vârful colinei o siluetă albastră care-i aştepta, în timp ce frunzele de palmier ţâşneau din stâncile cenuşii deasupra capetelor lor, laolaltă cu mănunchiurile de euforbie, cu profilul lor de santinele. Se aflau într-un loc cunoscut drept munţii Geiger, în cinstea tuturor exploratorilor improvizaţi care rătăciseră pe-acolo cu un contor Geiger în mână. Nu descoperiseră uraniu, dar iubitorii de miracole rămăseseră convinşi că undeva sub grămezile acelea de stânci se ascundeau zăcăminte fabuloase pe care, într-o bună zi, aveau să le scoată la iveală. Când au ajuns pe creasta colinei, l-au văzut printre cele dintâi colibe din sat pe Habib – cu mutra lui jovială şi ţinuta îngălată, avea aerul unui marinar care trăsese un chef monstru la ultima escală –, şi pe Morel, cu capul descoperit, zâmbitor, cu servieta de piele priponită de şa. Minna l-a recunoscut numaidecât. Morel i-a venit în întâmpinare cu mâna întinsă, cu acea expresie de veselie pe care era greu s-o laşi fără răspuns.

— Cum a fost?

— Foarte bine.

Forsythe s-a întors cu faţa spre coline şi le-a adresat un gest larg de salut sarcastic, uşor cam teatral – era beat de la ora zece dimineaţa.

— A sosit clipa să ne luăm rămas-bun. Am sărbătorit evenimentul din vreme… Când părăseşti o seminţie capabilă să-ţi ofere, în aceeaşi epocă, genocidul, pe „genialul tătuc al popoarelor“, radiaţiile atomice, spălarea creierului şi mărturisirile neforţate, ca să te duci în sfârşit să trăieşti în sânul naturii, îţi este îngăduit, desigur, să tragi una mică…

Morel nu-l asculta. Luase mâna Minnei în mâinile lui şi o privea cu multă bunăvoinţă şi căldură.

— Mulţumesc. E foarte curajos ce aţi făcut pentru noi, foarte folositor. Două dintre ascunzătorile noastre au fost descoperite, aproape că nu mai aveam muniție și…

I-a zâmbit.

— Și-apoi, intenția contează mai mult decât orice altceva. Dar n-o să fie ușor.

— Știu.

— Mai avem cale lungă de bătut, să știți…

A început să râdă.

— Protecția naturii nu prea îi preocupă pe politicienii de azi. Dar oamenilor de rând le stârnește interesul. Îi captivează ceea ce încercăm să obținem și se pare că toate ziarele vorbesc despre asta. Prin urmare, o să reușim. Noua conferinţă pentru apărarea faunei și a florei va avea loc în cincisprezece zile și o să mă îngrijesc să atrag… izbitor atenția lumii întregi asupra lucrărilor ei. Se vor vedea obligaţi să ia măsurile necesare. În caz contrar, va trebui să continuăm… să avem multă răbdare.

— Nu sunt grăbită…

— Să ţineţi seama că vă puteţi întoarce când doriţi. Nu o să vă facă nimic. N-ar îndrăzni. Știu cu toții că avem opinia publică de partea noastră…

Minna vorbea despre aceste prime momente ale întâlnirii lor cu o plăcere și o însufleţire care-i evocau trăirile de-atunci mai bine decât cuvintele. S-a întrerupt o clipă, și-a apropiat de buze paharul de coniac și a spus, cu privirea plecată, cu un aer misterios:

— Înţelesese că iubesc animalele poate la fel de mult ca el…

În capătul satului se afla o colibă mai mare decât celelalte, cu un soi de prispă de lut bătătorit și dependinţe. La ușă, un negru în pantaloni scurţi și cămașă kaki, cu o pălărie de fetru pe cap, avea o mitralieră în braţe și-i vorbea tandru la ureche – pe Minna a cam speriat-o și probabil că Morel a băgat de seamă, pentru că i-a zis:

— Ăsta e hoţ, întâi de toate… A evadat dintr-o pușcărie din Bangui și ne-am împrietenit…

Înăuntrul colibei lipsite de ferestre, în semiîntuneric, Minna a zărit un bărbat obez, cărunt, pe jumătate descheiat la șliț, care flutura nervos un

evantai japonez, fără îndoială nu atât ca să lupte împotriva căldurii sau a muștelor, cât ca să-și domolească spaima care i se citea pe fața lividă și în ochii rugători. Când l-a văzut intrând pe Morel, și-a agitat evantaiul în ritm de ventilator, s-a ridicat, și-a încheiat doi nasturi din grijă față donșoară, pe care recunoscut-o, fără pic de surprindere, ca fiind animatoarea de la hotelul Le Tchadien – neîndoios, nimic nu-l mai putea uimi –, apoi a spus:

— Domnule Morel, nu mai merge-așa. S-au făcut patru zile de când mă țineți prizonier în propria casă, așa că mă văd obligat să vă cer să plecați. Nu vreau să am neplăceri cu autoritățile. Nu pot îngădui să-mi transformați depozitul în cartier general pentru tâlhăria organizată. Negrul care-mi stă de pază la ușă, cu o mitralieră în mână, trebuie să precizez, e unul dintre cei mai vestiți nemernici din A.E.F., și s-a purtat cu mine într-un mod intolerabil. Am o reputație excelentă și, în timpul războiului, am fost dintre cei care au contribuit financiar și moral la adeziunea întregului teritoriu la cauza Aliaților. Nu vreau să se spună despre mine că am sprijinit niște teroriști, că am încurajat revoltele și pe agenții străini, cu atât mai mult cu cât sunt arab, iar noi, arabii, suntem mereu acuzați de nu știu ce misterioase activităţi în Africa. Vă cer să părăsiţi casa de îndată.

Morel a luat cana de apă de pe masă și a băut.

— Dacă ai fost de partea Aliaților în timpul războiului, astăzi trebuie să fii cu noi, drăguțule, i-a spus. E aceeași luptă. Trebuie să faci ceva pentru natură, pentru că asta am apărat amândoi în timpul războiului, nu-i așa?

Evantaiul s-a vânturat tumultuos deasupra zonelor lui adipoase.

— Domnule Morel, nu vreau să vă contrazic, nu vă înţeleg intenţiile, nu ştiu ce vreţi să faceţi, dar iată, s-au împlinit patru zile de când vă tot repet că mă jigniţi atunci când mă consideraţi atât de naiv, încât să cred că e vorba într-adevăr despre elefanţi în povestea asta. Vă garantez că nu sunt un imbecil, domnule Morel, nici vorbă, şi am trei fii care primesc cea mai bună educaţie la Paris, chiar acum, când vă vorbesc.

— Şi-atunci despre ce-ar fi vorba, după tine?

— Nu ştiu ce e la mijloc, domnule Morel, şi nici nu vreau să aflu. Nu fac politică.

— Desigur că nu faci politică, i-a răspuns Morel. Dar, cu toate astea, am găsit sub acoperişul tău mai bine de cincizeci de tone de fildeş gata să fie

împachetat, tăiat în bucăţi mici, cum se face atunci când vrei să-l pui pe fundul unor ghivece ca să-l scoţi din ţară şi să-l încarci pe vapor, undeva lângă Zanzibar.

— Fildeşul ăsta mi-a fost furnizat de indigeni. A fost recoltat legal de la animale căzute în pădure. Am oameni care prospectează pădurea ca să descopere cadavre. Nu a fost obţinut prin vânătoare. În plus, domnule Morel, vă rog să nu mă mai tutuiţi.

— Mă laşi? i-a zis Morel. La o sută de kilometri de-aici, savana a fost pârjolită pe o lăţime de mai bine de patruzeci de kilometri, sunt convins că n-are nici o legătură cu tine. Acum câteva nopţi, n-am putut să închid ochii pentru că, în albia fluviului Yala, animalele devastate de arsuri făceau un vacarm infernal înainte să moară. Desigur, nu e chiar ca napalmul peste sate, dar dacă cercetezi, cum am făcut eu, albia fluviului, o să vezi că a fost răscolită de elefanţii care se tăvăleau prin ea încercând să-şi potolească durerile provocate de arsuri… Şi nu e numai atât…

— Domnule Morel, vă rog încă o dată să nu mă mai insultaţi… Nu aveţi dreptul…

— …Şi nu e numai atât. Am în servietă documente oficiale, raporturi ale unor comisii de anchetă… Presupunând că vă interesează… Nimeni nu i-a văzut pe cărăuşii dumitale întorcându-se în satele de unde au fost recrutaţi…

Evantaiul s-a agitat spasmodic.

— Văd că m-ai înţeles. Se pare că un bărbat sub patruzeci de ani se vinde cu o mie cinci sute de riali în oaze – la târgul din Litz, mai precis –, şi că un tânăr de cincisprezece ani, bine făcut şi cu un anus intact, ajunge pe la vreo patru mii de riali… Sunt cifre oficiale oferite de comisia de luptă împotriva sclaviei a Naţiunilor Unite… Nu-i de mirare că băieţii dumitale nu se mai întorc niciodată acasă. Îi îmbarcaţi pe câte un *sambuk*[18], odată cu fildeşul – celor care sunt musulmani li se promite un pelerinaj la Mecca… Asta-mi cam dă dreptul să te consider ticălos, nu?

18. Corabie cu pânze tradiţională din spaţiul arab.

Minna a văzut atunci în penumbră, pentru întâia oară, stând în picioare şi sprijinindu-se de peretele de paiantă, o siluetă albă, cu un văl în jurul

gâtului şi umerilor, cu o mână în şold; când bărbatul a prins să vorbească, cu o voce poticnită şi guturală, i-a zărit în sfârşit tenul gălbui, prins între două linii de barbă neagră, care mergeau de la bărbie la buze. Probabil că spunea vorbe de ocară, pentru că tovarăşul său a părut stânjenit, şi evantaiul şi-a grăbit bătăile.

— Ce zice? a întrebat Morel.

— N-are importanţă ce zice, domnule Morel.

— Ce zice, dacă tot e un bărbat curajos?

— Vă trimite la câini.

Morel a zâmbit.

— Drăguţ. Sunt sigur că, venind din partea lui, trimiterea îmi va fi cândva de folos. Cum îl cheamă?

— Isr Eddine.

— Spune-i că de fiecare dată când o să văd o javră râioasă, o să-i spun că vin din partea lui Isr Eddine, căpetenia haitei.

— Domnule Morel, a spus traficantul, făcându-şi vânt cu un aer abătut, pe la noi se zice că vorbele pleacă iute şi se întorc cu greu.

Morel le-a aruncat celor doi cumetri o privire aproape amicală.

— Hai s-o lăsăm baltă. Ştiu de mult ce înseamnă onoarea pentru un bărbat. O să-ţi plăteşti hamalii şi o să-i trimiţi la casele lor. Până atunci, spune-i soţiei tale să ne pregătească ceva de mâncare. Şi încă ceva: să-i zici acestui gentilom al deşertului că, dacă mai aud cumva vreun băiat urlând noaptea la el în colibă, o să-i rănesc atât de tare onoarea, acolo, în locul unde o poartă, încă o să se întoarcă acasă uşurat de o mare povară. Femeile din sat au venit să-mi povestească. Noapte de noapte se aude desluşit cum sfâşie inima câte unei mame.

— Carnea uscată şi sărată îţi pune simţurile pe jar, a spus sentenţios traficantul.

S-a ridicat şi s-a dus în curte, unde o negresă voluminoasă, îmbrăcată cu o rochie de stambă indigo, stătea aplecată peste o vatră de piatră. Tovarăşul lui l-a urmat, cu alura de nobleţe pe care o dau vălurile fluturând deasupra unor sandale şi o mutră arătoasă, ţinută drept, cu toată demnitatea cuvenită. Minna şi Morel au rămas singuri. De la întâlnirea lor de pe terasa de la Le Tchadien, era prima oară când se aflau fără nimeni în preajmă. Minna i-a

mărturisit lui Schölscher că se gândise la el atât de des, încât, cum îl văzuse doar pe fugă, îi rămăsese în amintire complet transformat. În primul rând, nu avea deloc statura eroică sub care îl văzuse, iar chipul lui nu păstra deloc excepţionala nobleţe cu care îl înfrumuseţase. Era o faţă simplă, colţuroasă, destul de comună, cu excepţia ochilor care erau fermecători, foarte franţuzeşti, pe cât putea şi ea să-şi dea seama după soldaţii cu care se încurcase la Berlin. De îndată ce au ieşit cei doi bărbaţi, Morel s-a întors spre ea, şi i-a spus râzând:

— După cum constataţi, lumea mă vede în fel şi chip… Unii îmi atribuie vederi politice profunde: aş fi, pare-se, agent secret al Franţei, care încearcă să tulbure apele şi să ascundă revolta care mocneşte în Africa; pentru unii, sunt agent comunist, şi, pentru alţii, sunt plătit de Cairo ca să înteţesc flacăra naţionalistă…

A ridicat din umeri.

— Cu toate astea, lucrurile sunt mult mai simple… Din fericire, încă mai există ceva ce se cheamă suflet popular. Spre deosebire de credinţa generală, nu e o legendă, nu e doar un subiect pentru cântece… Se cuvine să ajungem la sufletul poporului, şi exact asta facem în momentul de faţă. Trebuie să mai rezistăm câteva săptămâni, până în anotimpul ploios, dacă e posibil, şi să înclinăm balanţa în favoarea noastră. Încă nu s-a vorbit suficient despre noi, mai e nevoie de puţină publicitate ca să ajungem la cât mai mulţi oameni cu putinţă, care să priceapă cât mai bine care este miza. Ocrotirea naturii îi vizează în mod direct.

Iată de ce stătea drept, plin de încredere în vârful colinelor; neclintit aşa cum avea să-l vadă adesea în zori, cu bustul gol şi carabina în mână, cu un surâs uşor zeflemitor pe buze, cu ochii în patru la uriaşii aflaţi sub ameninţare.

XXVIII

La mijlocul acestui secol XX, era o îndatorire mai urgentă şi mai anevoioasă ca niciodată şi, celor care se lăsau uneori pradă descurajării şi lipsei de încredere, aşteptând de mult un semn de îmbărbătare, protestul lui Morel le insufla un entuziasm uimitor. Potrivit vorbei unui client fidel de pe

terasa hotelului Le Tchadien, când spui că „nu toţi nemţii sunt aşa, nu toţi ruşii sunt aşa, nu toţi arabii sunt aşa, nu toţi chinezii sunt aşa, nu toţi bărbaţii sunt aşa, ai spus tot ce era de spus despre om şi degeaba mai urli după aceea: «Johann Sebastian Bach! Einstein! sau Schweitzer!» sub lumina lunii, lumina lunii e deja informată“. Deodată, a părut că toţi umaniştii decepţionaţi, dar încă umanizanţi şi care îşi puteau îngădui un bilet de avion au încercat să ajungă în A.E.F. ca să se alăture celui care devenise simbolul viu al unei speranţe care refuza să capituleze. Trebuiau cerute vize speciale ca să mergi în A.E.F. şi la Douala, la Brazzaville, la Bangui, la Fort Lamy, a fost nevoie să fie sporite controalele ca să fie depistaţi, în rândul turiştilor, „voluntarii“ care veneau „să se angajeze“ la Morel. Existau desigur printre ei câţiva dezechilibraţi de factură clasică, nerăbdători să se îmbarce spre lună, dar a existat cel puţin o „adeziune“ semnificativă şi senzaţională, care a făcut poate tot atâta vâlvă cât afacerea Morel în sine. Pe 15 martie, ziarele americane anunţaseră cu litere de-o şchioapă că profesorul Ostrach, unul dintre cei mai eminenţi fizicieni ai Statelor Unite şi unul dintre părinţii bombei cu hidrogen, a dispărut fără urmă. Venind după afacerea Pontecorvo, după dizgraţia lui Oppenheimer, după fuga lui Burgess şi Mac Lean, această ştire provocase o adevărată consternare; Ostrach cunoştea nu doar toate detaliile ce priveau bomba H, dar, de asemenea, ştia tot despre promisiunile bombei cu cobalt, o cauză sfântă la care cele mai luminate minţi ale secolului, atât din U.R.S.S., cât şi din America, trudeau zi şi noapte cu un devotament fără margini; o armă absolut hotărâtoare, câtă vreme distrugea nu doar fauna, ci şi flora, şi făcea posibilă, după o necesară adaptare, dezintegrarea integrală a oricărui element lichid de pe suprafaţa globului, de la oceane până la izvoare. Exista de asemenea speranţa fabricării unei noi bombe, capabilă să ucidă fără să antreneze distrugeri materiale. Lumea şi-a amintit că, în timpul războiului civil din Spania, Ostrach donase bani pentru copiii luptătorilor din brigăzile internaţionale şi că încercase în mai multe rânduri să-şi folosească influenţa pe care o avea asupra confraţilor ca să limiteze puterea bombei cu cobalt, astfel încât să conserve pe suprafaţa pământului câteva forme elementare de viaţă – în special planctonul, flora marină şi mediul marin în general, acolo unde începuse aventura vieţii şi unde, cine ştie, avea poate s-o ia cândva de

la capăt, în condiţii mai bune. De altfel, a comisie însărcinată cu anchetarea loialităţii sale îl absolvise de orice bănuială; iar eforturile lui de a diminua puterea devastatoare a bombei au fost calificate de anchetatori şi de către o presă indulgentă drept „o excentricitate naivă, adesea întâlnită la marii savanţi“. Aşadar, vestea dispariţiei acestui om s-a răspândit, într-o dimineaţă, în toată lumea. Până la urmă s-a aflat că zburase spre Europa sub un nume de împrumut. Timp de cincisprezece nu s-a auzit nimic despre el şi s-a acreditat ideea că se alăturase echipei de savanţi sovietici ale cărei lucrări la „raza morţii“ progresau favorabil. La începutul lunii mai însă, căpetenia unui sat Baga, la nord-est de Lai, îi semnala administratorului zonei prezenţa la popasul rutier de la kilometrul patruzeci a unui străin care părea să aştepte pe cineva – or, Morel fusese semnalat prin zonă. Străinul, înhăţat de îndată, în ciuda protestelor lui, şi transferat la Fort Lamy, a recunoscut fără nici o ezitare că era profesorul Ostrach.

În Statele Unite, ştirea a produs o asemenea senzaţie, încât numărul jurnaliştilor deja prezenţi la Fort Lamy s-a triplat în numai douăzeci şi patru de ore. Ostrach era un bărbat tânăr, cu gât lung pe care se profila un proeminent măr al lui Adam, cu părul sur tuns perie şi ochi ironici, care se prefăceau tare uimiţi de furtuna pe care o dezlănţuise. După un interogatoriu amabil, în cursul căruia n-au putut scoate nimic de la el cu excepţia faptului că nu încercase să le comunice elefanţilor nici un secret militar, s-a întâlnit cu jurnaliştii pe terasa de la Le Tchadien. Nu. Nu încercase să dea de Morel. Îşi dorise doar să facă nişte fotografii cu animale în libertate, fiind că era profund îndrăgostit de natură, şi capturile fotografice reprezentau unul dintre sporturile lui favorite. Încercase cumva să fotografieze şi elefanţi? Da, desigur, şi nu vedea nici un rău în asta. Ştia oare că partidul comunist african adoptase cuvântul *komoun*, elefant, drept stindard sub care se aduna întreaga Africă în lupta cu Occidentul? Nu, nu ştia. Dacă ar fi ştiut, cu siguranţă n-ar fi încercat să fotografieze elefanţi. De-acum, nu voia să aibă de-a face cu ei. Ţinea s-o declare sus şi categoric. Şi-a şters năduşeala de pe frunte. „Isuse Cristoase“, a zis el, „în primul rând lămuriţi lumea că nu prea am simţ politic şi că am vrut să fotografiez elefanţi fără să mă gândesc la nimic rău şi fără să calculez urmările pe care acest lucru le-ar fi putut avea. Nu toată viaţa mea am fost în centrul atenţiei,

aşa că nu sunt deprins să-mi supraveghez gesturile. Isuse, acum că mă gândesc, îmi amintesc că mi-am dus de două sau de trei ori copiii la grădina zoologică din Bronx special ca să vadă elefanţii şi că am uitat să menţionez acest amănunt în faţa comisiei senatoriale, când mi-au anchetat loialitatea. Dar, aşa cum v-am spus, nu am un simţ politic foarte dezvoltat şi nu mi-am dat seama că, ţinând seama de cercetările mele nucleare, acest lucru nu se cădea făcut. Îmi regret profund actele. Pe de altă parte, nu eu i-am închis pe elefanţii ăia la grădina zoologică şi socotesc că guvernul n-ar trebui să-i lase acolo câtă vreme au ceva subversiv. Isuse, n-ai ce face, nu te poţi gândi la toate“. „Domnule profesor Ostrach“, a întrebat un jurnalist, „sunteţi catolic?“ „Nu, sunt israelit.“ „Şi-atunci de ce invocaţi mereu numele Domnului?“ Ostrach a părut înspăimântat. „Ce s-a mai întâmplat? E şi Domnul amestecat în chestia asta? Chestia cu elefanţii, vreau să zic – a devenit şi El subversiv? Ştiţi, e doar un fel de-a vorbi şi se poate prea bine să foloseşti numele cuiva fără să gândeşti ca el…“ Omuleţul se prefăcea foarte speriat şi-l simţeai animat de un umor debordant, disperat şi care, în schimb, nu era deloc departe de subversiune. Prin urmare, nu încercase să treacă de partea elefanţilor precum Morel, stârnit de nu ştiu ce dezgust nevrotic faţă de omenire? Nu, deloc – era absurd să se creadă că omenirea îl dezgusta în aşa hal. Buzele i s-au subţiat şi mai mult. Nu, omenirea nu-l scârbea în asemenea hal. Altfel, şi-ar mai fi petrecut oare cei mai frumoşi ani din viaţă muncind cu îndârjire ca să-i ofere mai întâi o bombă cu hidrogen, şi apoi una cu cobalt? Careva dintre jurnalişti a râs scurt şi, din nou, Schölscher a văzut în ochii savantului american acel licăr de străveche şi nepieritoare veselie care garantează supravieţuirea. Considera oare că elefanţii erau singura specie ameninţată cu dispariţia? „Scuzaţi-mă“, a spus Ostrach, „dar nu pot discuta secrete care au legătură cu apărarea naţională a ţării mele“. Era adevărat că acumularea experienţelor atomice şi a radiaţiilor putea să ducă la suferinţe grave pentru întreaga omenire şi că efectele lor riscau să fie tragice pentru generaţiile viitoare? Încă o dată, îi era imposibil să vorbească despre aceste probleme legate de apărarea militară a ţării sale. Savanţii trebuiau lăsaţi să-şi continue în linişte opera, în tihna şi seninătatea laboratoarelor lor. „Da, dar ce operă?“ a strigat cineva dintr-un capăt al terasei, cu o voce aproape disperată. „Ce operă, mai exact?“ „Ne sunt

îngăduite toate speranţele“, a spus Ostrach, cu un zâmbet radios. „Nu trebuie să aşezăm piedici în calea cercetării ştiinţifice pure şi dezinteresate, unde ceea ce contează nu sunt rezultatele practice, oricare ar fi ele, ci doar manifestarea geniului uman.“ Altfel spus, dacă un savant ar arunca în aer întreaga planetă în urma unui accident de laborator, asta ar fi o manifestare dezinteresată a geniului uman? Fiind vorba de perspective atât de pesimiste, refuza să-i dea apă la moară interpelatorului său. Cercetarea ştiinţifică trebuia să rămână cu desăvârşire liberă de orice preocupare faţă de eventualele consecinţe practice… A mai rămas câteva zile la Fort Lamy, făcând numeroase plimbări prin zonă, fără îndoială doar ca să enerveze autorităţile, urmat de fiecare dată de o veritabilă caravană de jurnalişti care nu se îndoiau de intenţiile lui – nici guvernatorul nu se îndoia, de altfel, şi avea grijă ca savantul să fie escortat clipă de clipă. Aşa încât, timp de opt zile, în fiecare dimineaţă, Fort Lamy era părăsit de o caravană motorizată ce mergea pe urmele omuleţului băşcălios şi sarcastic, aflat la volanul unui pick-up care se aventura pe cele mai dificile drumuri din regiune, şi care-şi întorcea capul uneori ca să facă semne amicale jurnaliştilor şi jandarmilor care se ţineau după el blestemându-l. Nimeni n-a aflat vreodată dacă, pe parcurs, era aşteptat de vreun emisar al lui Morel. Dar Ostrach încerca, fără îndoială, nu atât să scape de jurnalişti şi să se alăture omului care lupta pentru natură, cât mai ales să dea acestei afaceri toată strălucirea şi semnificaţia care i se cuveneau: a fost o reuşită fără cusur şi s-a suit în avionul de întoarcere, salutându-i prietenește pe reprezentanţii istoviţi ai presei, cărora nu le venea să creadă că au scăpat, în timp ce pe hubloul avionului, o fețișoară deopotrivă tristă și zâmbitoare îi privea ironic.

Da, Schölscher știa că Morel nu era singur și că, din toate zările, tipi excentrici sau pur și simplu simpatizanți încercau să i se alăture ca să-i dea o mână de ajutor. La Fort Lamy, la Bangui, oficiile poștale erau sufocate de scrisorile și de telegramele ce-i erau adresate, și guvernatorul primea din toate colțurile globului și în toate limbile o corespondență în care insultele delicioase nu erau egalate decât de cele pe care le mormăia el însuși în barbă, cât era ziua de lungă. Tuturor celor care urmăreau îndeaproape actualitatea și care se săturaseră să fie ridiculizați de aberațiile politice, militare, științifice și de altă natură care erau comise în numele lor,

activitatea lui Morel părea să le atingă o coardă sensibilă şi să corespundă unui necaz sau unei năzuinţe care se transformau, atunci când citeau relatările isprăvilor sale, într-un soi de adâncă uşurare. Astfel, pentru o mare parte a publicului, Morel devenise un fel de erou, dar ar fi fost greu să găseşti pe cineva care să-l admire atât de mult ca fata aceea care îi împărtăşise aventura săptămâni la rând şi care nu cunoscuse deci acest miraj al depărtării, aproape întotdeauna indispensabil naşterii legendelor. Pe toată durata procesului, atunci când era citat numele lui Morel, ea ridica fruntea, se însufleţea şi asculta cu deosebită atenţie, uitând de publicul, de judecătorii şi de jandarmii care-i stăteau în preajmă. Atunci când un agricultor numit Duparc povestea cum fusese sculat din somn de Morel şi de un grup de negri, cum fusese tăbăcit bine şi legat de copac, în timp ce proprietatea îi era incendiată, Minna se ridicase brusc de pe bancă, cu ochii fulgerând de furie şi, cu puternicul ei accent german şi cu vocea aceea care devenea aproape vulgară când o ridica exagerat, a strigat:

— De ce nu spuneţi întreg adevărul, domnule Duparc, de vreme ce îl cunoaşteţi la fel de bine ca şi mine? Dacă vă e ruşine să-l rostiţi, ei bine, nu mi-e străin nici mie, nici dlui Peer Qvist, nici domnului Forsythe şi nici altora care sunt cu toţii aici.

Duparc a părut profund tulburat şi s-a întors spre ea.

— Nu eu am cerut să depun mărturie, a spus el încet. Dar era gata să spun adevărul până la capăt şi n-am nevoie să-mi aducă aminte de el o nemţoaică.

Minna auzise de „povestea Duparc“ de îndată ce sosise; Habib o pomenise aluziv în câteva rânduri, cu ea de faţă, lăsându-se de fiecare dată pradă unui acces de râs. Până la urmă, Minna îl descususe pe Morel, cu oarecare nelinişte:

— Ce-i cu povestea Duparc, de-i face să râdă atât de tare?

Stătea aşezat lângă ea, cu bustul gol şi lucind în lumina lămpii cu ulei, iar ea îi zărea pe umeri cicatricile de pe urma loviturilor de bici primite în lagăr, în Germania. Le-a atins uşor cu vârfurile degetelor, şi apoi şi-a lăsat îndelung mâna aşezată pe ele: era cea de-a doua mână de neamţ care le atingea.

— Într-adevăr, nu are nimic tragic, a spus el, şi cred că au dreptate să

râdă de noi. În Germania, când eram în lagăr, aveam un camarad care, în mişcarea de Rezistenţă, îşi zicea Robert şi era cel mai tare tip pe care l-am cunoscut vreodată. Un roşcovan vânjos, cu pumni şi priviri de oţel – om de nădejde. Era sufletul barăcii noastre, cel în jurul căruia veneau să se grupeze instinctiv toţi „politicii“. Pe deasupra, mereu vesel, având veselia celui care a mers până în miezul lucrurilor şi s-a întors de-acolo întremat. Atunci când ne slăbea curajul şi nu vedeam în jurul nostru decât moace triste şi spinări plecate, ne duceam la el şi el găsea mereu ceva care să ne ridice moralul. Într-o zi, de pildă, a intrat în baracă mimând atitudinea unui bărbat care merge braţ la braţ cu o femeie. Noi stăteam prăbuşiţi prin ungherele noastre, scârbiţi, disperaţi, cei care nu erau complet storşi gemeau, se plângeau şi ocărau în gura mare. Robert a traversat baraca, continuând să-i ofere braţul femeii imaginare, sub privirile noastre uluite, apoi a poftit-o, cu un gest, să se aşeze pe patul lui. În ciuda marasmului general, în ciuda sfârşelii generale, câţiva s-au arătat interesaţi. Băieţii se ridicau într-un cot şi-l priveau năuciţi pe Robert cum îi face curte femeii nevăzute. Când îi mângâia bărbia, când îi săruta mâna, când îi şoptea ceva la ureche şi se apleca uneori în faţa ei, cu stângăcie; la un moment dat, văzându-l pe Janin, care-şi scosese pantalonii şi se scărpina sub burtă, s-a apropiat de el şi i-a aruncat cu de-a sila o pătură peste foale.

— Poftim? a chirăit Janin. Ce te-a apucat? Nu mai am voie să mă scarpin?

— Un strop de bun-simţ, fir-ar să fie, i-a strigat Robert. E o doamnă respectabilă printre noi.

— Poftim? Ce?

— Ai înnebunit?

— Ce doamnă?

— Normal, a spus Robert printre dinţi. Nici nu mă miră… Unii dintre voi se prefac că n-o văd, nu-i aşa? Ca să staţi ca jegoşii, voi între voi…

Toată lumea a amuţit. Poate că o luase razna, dar şi în astfel de clipe pumnii îi erau la fel de zdraveni, şi în faţa lor până şi deţinuţii de drept comun tăceau, plini de respect. A revenit lângă doamna lui cea respectabilă şi imaginară şi i-a sărutat duios mâna. Apoi s-a întors spre tovarăşii lui complet buimăciţi, care îl priveau cu gura căscată:

— Bine. Atunci, vă previn: începând de azi, schimbăm foaia. Mai întâi, o să încetaţi cu smiorcăiala. O să vă străduiţi să vă purtaţi în faţa ei ca şi cum aţi fi nişte bărbaţi adevăraţi. Zic bine „ca şi cum“ – doar asta contează. O să vă daţi peste cap în privinţa igienei şi demnităţii, iar dacă nu, vă pocnesc. Doamna n-ar rezista nici măcar o zi în atmosfera asta împuţită, ca să nu mai spun că suntem francezi şi trebuie să ne arătăm galanţi şi politicoşi. Primul care dă dovadă de lipsă de respect, care trage o băşină, de pildă, în prezenţa ei, o să aibă de-a face cu mine…

Îl priveau cu gurile căscate, în tăcere. Apoi, unii au început să priceapă. S-au auzit câteva râsete răguşite, dar toţi simţeam nedesluşit că, la halul în care ajunseserăm, dacă nu apărea un pact al demnităţii de care să ne sprijinim, dacă nu ne agăţam de o ficţiune, de un mit, nu ne mai rămânea decât să ne lăsăm în voia soartei, să capitulăm şi chiar să devenim colaboraţionişti. Începând de-atunci, s-a petrecut ceva cu adevărat extraordinar: moralul barăcii K a urcat brusc câteva trepte. S-au înregistrat nemaivăzute eforturi pentru igienă. Într-o zi, Chatel, care ajunsese fără îndoială la capătul răbdării şi care, probabil, era pe punctul de a ceda, s-a năpustit asupra unui deţinut de drept comun sub pretextul că „nu-i arătase respectul cuvenit domnişoarei“. Explicaţia dată în faţa unui Kapo[19] uluit ne-a desfătat la culme, timp de câteva zile. În fiecare dimineaţă, unul dintre noi se ducea să ţină o pătură desfăcută într-un ungher al încăperii, „în timp ce Domnişoara se îmbrăca“, ca s-o păzească de priviri indiscrete. Rotstein, pianistul, deşi era cel mai slăbit dintre noi, îşi petrecea cele douăzeci de minute de odihnă de la ora prânzului culegând flori pentru ea. Intelectualii grupului rosteau vorbe de duh şi discursuri ca să strălucească în faţa nevăzutului şi fiecare recurgea la ultimele rămăşiţe de bărbăţie ca să se dovedească neînfrânt. Fireşte, comandantul lagărului a fost degrabă informat. Chiar în aceeaşi zi, în timpul pauzei, a venit la Robert schiţând un zâmbet într-o dungă, cum numai el ştia…

19. Abreviere a cuvintelor germane *Kamerad Polizei.* În argoul lagărelor de concentrare naziste, Kapo era deţinutul însărcinat să comande echipele de codeţinuţi care munceau în exterior sau în cadrul lagărului.

— Robert, mi s-a spus că ai adus o femeie în baracă.

— Puteţi să faceţi o percheziţie, nu?

Comandantul a oftat, a clătinat din cap.

— Pricep chestiile de genul ăsta, Robert, a spus el cu blândeţe. Le pricep foarte bine. M-am născut ca să le pricep. Asta mi-e meseria. De-asta am ajuns atât de sus în partid. Le înţeleg şi nu-mi plac. Aş spune chiar că le detest. Din acest motiv am devenit naţional-socialist. Nu cred, Robert, în atotputernicia spiritului. Nu cred în convenţiile nobile, în mitul demnităţii. Nu cred în invincibilitatea spiritului uman. Nu cred în supremaţia spiritualului. Îmi e profund nesuferit acest tip de idealism evreiesc. Ai termen până mâine s-o dai afară pe femeia asta din baracă, Robert. Mai mult încă…

Ochii i-au zâmbit îndărătul lornionului.

— Ştiu ce le poate pielea idealiştilor şi tipilor cu viziuni umanitare, Robert. De când am preluat puterea, am devenit specialist în astfel de oameni. Mă ocup personal de „valorile spirituale“. Să nu uiţi că, în esenţă, revoluţia noastră e una materialistă. Prin urmare… Mâine dimineaţă o să mă înfiinţez aici, în baracă, împreună cu doi soldaţi. O să mi-o predai pe femeia invizibilă care a făcut atât de mult ca să vă ridice moralul şi o să le explic tovarăşilor tăi că va fi dusă în cel mai apropiat bordel militar, ca să satisfacă nevoile *materiale* ale soldaţilor noştri…

În seara aceea, în corpul K domnea stupoarea. Mulţi erau dispuşi să cedeze şi s-o predea pe femeie – realiştii, cei cu judecată, şmecherii, prudenţii – cei care ştiau să se descurce, care aveau picioarele pe pământ – , dar îşi dădeau seama că nu lor o să li se ceară părerea, ci lui Robert. Şi că acesta nu o să se dea bătut. Era îndeajuns să-l vezi: jubila. Stătea jos, fericit cât încape, cu ochi zglobii; era de prisos să încerci: nu avea să cedeze. Fiindcă, dacă noi nu mai aveam suficientă vlagă sau speranţă ca să credem în propriile convingeri, în mitul pe care ni-l făurisem, în tot ceea ce ne mărturisiserăm despre noi înşine în cărţile şi în liceele noastre, el, în schimb, refuza să renunţe şi ne privea cu ochi mijiţi şi zeflemitori, prizonier al unei puteri mai covârşitoare decât cea a Germanei naziste. Şi râdea de nu mai putea, râdea gândindu-se că totul depindea numai de el, că indivizii de la S.S. nu puteau să-i răpească cu forţa acea zămislire imaterială a minţii sale, că depindea doar de el să fie de acord s-o dea pe mâna lor sau să încuviinţeze că nu exista. Ochii noştri îi trimiteau o rugă mută. Într-un

anume sens, dacă ar fi acceptat să cedeze, dacă ar fi dat exemplu de supunere, totul ar fi devenit mai uşor, mult mai uşor, deoarece, dacă am fi putut să scăpăm în sfârşit de convenţia noastră privind demnitatea, ne-ar fi fost îngăduită orice speranţă. Ba chiar n-am mai fi avut nici un motiv să nu ne înscriem în partid… Era însă de ajuns să-i priveşti mutra voioasă, ca să fii convins că n-avea să se dea bătut. Cred că, în seara aceea, deţinuţii de drept comun din corpul K ne-au crezut probabil atinşi de nebunie. Aceia dintre ei care înţelegeau despre ce e vorba afişau rânjete cinice şi priviri amuzate, indulgente, de înţelepţi, de oameni cu experienţă, de realişti care se descurcă şi ştiu să trăiască în bună înţelegere cu propria condiţie, cu propria viaţă – privirile unui Habib…

— Ce facem?

— Fiţi atenţi, am o idee. Ce-ar fi s-o lăsăm să plece mâine, şi apoi să o aducem înapoi seara?

— Nu s-ar mai întoarce, a spus molcom Rotstein. Sau n-ar mai fi aceeaşi…

Robert nu zicea nimic. Asculta, cu priviri atente.

— Ce mă enervează e că vor să-i facă vânt într-un bordel…

În cele din urmă, Émile, micuţul muncitor feroviar comunist din Belleville, care urmărise totul cu un aer profund dez-aprobator, a izbucnit:

— Păi eşti complet dus cu pluta, Robert, ai luat-o razna! Doar n-o să te agăţi de o ficţiune, de-o trăsnaie, de-o glumă, de-un mit! Doar n-o să te laşi băgat la carceră sau s-ajungi să fii judecat din pricina tâmpeniei ăsteia. Problema noastră aici e să supravieţuim, să scăpăm cu viaţă, ca să povestim celorlalţi tot ce-am îndurat, ca să facem ca porcăria asta să fie imposibilă în viitor, să construim o lume nouă, fără să stăm spânzuraţi de mituri, de năluciri idioate!

Dar Robert râdea blând, şi Émile s-a dus să se tupileze în colţul lui, întorcându-ne spatele ca să arate limpede că nu mai era unul de-ai noştri. A doua zi dimineaţă, Robert ne-a pus pe toţi în poziţie de drepţi. A sosit şi comandantul, cu doi soldaţi S.S.; ne-a măsurat prin lornion. Zâmbetul lui părea mai apăsat şi mai strâmb decât de obicei şi până şi lornionul îi părea că se distrează.

— Deci, domnule Robert? Ce se-ntâmplă cu preacinstita domnişoară?

— Rămâne aici, a spus Robert.

Comandantul a pălit uşor. Lornionul a început să-i tremure. Ştia că s-a băgat unde nu trebuie. Cei doi soldaţi nu erau decât o dovadă a neputinţei sale. Era la cheremul lui Robert. Depindea de bunăvoinţa lui. Nu existau nici o forţă, nici un soldat, nici o armă care să fie în stare să dea afară din baracă acea ficţiune: era de neatins fără consimţământul nostru, al deţinuţilor. Ofiţerul se dăduse cu capul de fidelitatea omului faţă convenţia lui; nu conta dacă era adevărată sau falsă, câtă vreme ne aducea lumina demnităţii. Abia de-a aşteptat o clipă – lucru cât se poate de abil, ca să nu-şi sublinieze şi să-şi prelungească înfrângerea.

— Bun, a zis comandantul. Aşa deci. În acest caz, urmează-mă…

Înainte să iasă, Robert ne-a făcut cu ochiul.

— V-o las în grijă, băieţi! a strigat el.

Am crezut că n-o să-l mai vedem vreodată. Ne-a fost însă adus înapoi după o lună, destul de împuţinat, cu nasul cam turtit, cu câteva unghii lipsă, dar fără să poarte în ochi urma vreunei înfrângeri. A intrat în baracă într-o dimineaţă, pierduse cel puţin douăzeci de kilograme în adâncurile regimului carceral, era mai scund şi avea faţă pământie, dar, în esenţă, rămăsese neschimbat.

— Salutare, băieţi. O lună de bulău în cinstea domniilor voastre. Un metru şi zece pe un metru jumate, nici nu te puteai lungi – dar am găsit o soluţie uluitoare. V-o cadorisesc numaidecât, pentru că văd printre voi pe unii care au mutre cam şifonate, nu întreb de ce. Uneori şi eu mă simţeam aşa, şi-mi venea să mă reped cu capul în zid, ca să ies la aer. Claustrofobie la greu!… Ei bine, până la urmă mi-a venit o idee. Când simţiţi că nu mai puteţi duce, faceţi ca mine: gândiţi-vă la nişte turme de elefanţi în libertate, alergând prin Africa, sute şi sute de animale superbe cărora nu le stă nimic în cale, nici un zid, nici o sârmă ghimpată, care se năpustesc prin marile spaţii deschise şi răvăşesc totul în calea lor, care răstoarnă tot; câtă vreme sunt în viaţă, nimic nu-i poate opri – asta da, libertate! Şi chiar când nu mai sunt în viaţă, poate continuă să alerge pe alte tărâmuri, cine ştie, la fel de liberi. Prin urmare, când dă claustrofobia peste voi, când vă apasă sârma ghimpată, betonul armat, materialismul integral, gândiţi-vă la asta, la turmele de elefanţi în deplină libertate, urmăriţi-le cu privirea, agăţaţi-vă de

ele în timp ce aleargă, şi o să vedeţi că o să vă meargă dintr-odată mai bine…

Şi, într-adevăr, le mergea. Trăind cu această imagine a libertăţii vii şi atotputernice în faţa ochilor, descopereau o exaltare ciudată şi tainică. Şi ajungeau să-i privească pe soldaţii S.S. zâmbind la gândul că, dintr-o clipă în alta, aveau să-i calce în picioare şi n-o să mai rămână nimic din ei… Mai că se simţea pământul tremurând la apropierea acestei forţe care ţâşnea chiar din inima naturii şi care nu putea fi nicicum stăvilită…

A tăcut o clipă şi a părut că trage cu urechea, de parcă ar fi pândit încă, în noaptea africană, acel cutremur îndepărtat.

— După eliberare, am uitat de Robert. Şi-apoi…

O urmă de amărăciune în glas şi o umbră peste chipul care s-a schimbat dintr-odată, apoi vocea însăşi i-a devenit mai gravă, clocotind de furie strunită, şi a început să fie aidoma imaginii pe care şi-o făcuse publicul despre el, era *rogue*, omul lovit de amoc, care lupta clandestin de şase luni încoace, cu arma în mână, din mizantropie, ocrotindu-i pe elefanţi, întorcând spatele oamenilor.

— Există o lege care-ţi îngăduie să dobori câţi elefanţi pofteşti dacă-ţi calcă în picioare câmpurile… dacă-ţi ameninţă recoltele şi culturile. Nu trebuie aduse probe: eşti crezut pe cuvânt. E o scuză pe cinste pentru vânătorii iscusiţi de pe la noi. Ajunge să dovedeşti că un elefant ţi-a străbătut plantaţia, că ţi-a devastat o tarla cu bostani, şi eşti liber să decimezi o turmă, să începi nestingherit represaliile, având binecuvântarea guvernului. Nici un administrator nu e străin de abuzurile pe care le provoacă această „toleranţă“. Nu există un singur inspector de vânătoare care să nu fi cerut un control mai strict al acestor expediţii punitive… Aşa încât m-am ocupat puţin de problemă. Voiam să arăt că elefanţii erau ocrotiţi şi să atrag atenţia asupra abuzurilor de acest fel, să sensibilizez opinia publică în ajunul conferinţei din Congo pentru protecţia faunei africane. Cu ceva vreme în urmă, aflasem că un anume Duparc, proprietar al singurei plantaţii de bumbac pe o rază de două sute de kilometri, omorâse circa douăzeci de elefanţi în decursul unor astfel de vânători „punitive“. Le organiza în mod regulat, sub pretext că plantaţia lui se găseşte pe traseul de migraţie sezonieră a turmelor care urcă spre nord în anotimpul secetos şi

care urmează mereu acelaşi drum, unde se află locul de adăpare reperat din vreme de către animale. Duparc se plângea că turmele, înaintând spre nord, păreau să-i fi ales plantaţia ca loc de întâlnire, de parcă ar fi fost sigure că acolo se află departe de orice primejdie. Doborâse circa douăzeci de animale în decurs de doi ani. Pe scurt, Duparc a fost ridicat direct din pat, într-o noapte cu lună plină – dormea cu uşile şi ferestrele deschise – şi, când am ajuns, Habib şi Waitari îi incendiaseră deja casa. Individul, în pijama, era legat de un salcâm şi privea cum îi ard bunurile cu o nemărginită uimire. M-am apropiat de el ca să-i ofer explicaţiile de rigoare, în numele comitetului mondial de apărare a elefanţilor. Ne-am privit pentru prima dată: l-am recunoscut pe Robert…

Morel a tăcut o bună bucată de vreme. Minna nu ştia dacă o făcea ca să chibzuiască sau, dimpotrivă, pentru că încerca să nu se gândească la nimic. Acum înţelegea bucuria lui Habib şi râsul candid care-i zguduia pieptul atunci când făcea aluzie la această poveste. Schölscher şi-a amintit şi el de libanez, cum stătea în picioare între doi jandarmi în boxa acuzaţilor, sprijinit de bară, desfăşurându-şi cu vădită delectare mărturia asupra incidentului şi poftind, uneori, cu un semn sau cu o schimbare de intonaţie, publicul şi judecătorii să-i guste savoarea cât se poate de pământească.

— N-am văzut niciodată doi oameni care să se privească atât de uluiţi. Luptaseră amândoi în Rezistenţă şi se împrieteniseră într-un lagăr de concentrare din Germania. Feţele le erau minunat luminate de flăcările care săreau de la o fereastră la alta – şi merita cu adevărat să le vezi expresiile feţelor. Primul care şi-a recăpătat graiul a fost Morel. „Tu!“ a bălmăjit el. „Dacă există pe lumea asta un om care ar trebui să fie de partea noastră şi să apere elefanţii, tu eşti acela! Iar tu eşti primul care-i ucide pentru că-ţi devastează câmpurile!“ Duparc îl privea fix, năucit, cu falca de jos căzută. „Îmi călcau plantaţia-n picioare“, a repetat el, „mi-au pricinuit pierderi de un milion numai anul trecut, devastează grădinile de zarzavat ale ţăranilor mei, în mod constant… Am tot dreptul să mă apăr! Iar dacă vrei să mă faci să cred că e vorba de elefanţi în toată povestea asta… mai bine uită-te cu cine te-ai înhăitat!“. „Asta“, a glumit Habib, „era pentru mine“. Apoi a început să tragă atât de tare de frânghii, că i s-a sfâşiat pijamaua, iar salcâmul a început să tremure de parcă urma să fie smuls din rădăcini. Ar fi

vrut probabil să dea fuga spre casă cu nişte găleţi de apă, asta dacă nu cumva voia să se arunce în flăcări – un sfârşit frumos, zău dacă nu, pentru un idealist –, fiindcă după trei luni de secetă, totul ardea de minune. Morel a făcut şi el un semn către casa tovarăşului său – un gest de neputinţă. Apoi şi-a plecat fruntea. „N-aveai dreptul să vânezi elefanţii“, a repetat el. „Nu tu. Nu tu. Dezlegaţi-l!“ Apoi a plecat, resemnat.

Morel îi povestise toată tărăşenia liniştit, cu voce egală, ca un om obişnuit cu astfel de lucruri, apoi a conchis:

— În sfârşit, asta e. Şi nu dovedeşte nimic. Apar neînţelegeri, dar oamenii, în general, încep să înţeleagă. Orice individ care a cunoscut foamea, frica sau munca forţată începe să înţeleagă că ocrotirea naturii îl vizează direct…

Minna îi vedea umerii brăzdaţi de cicatrice, pe care le pipăia cu degetele. Pe peretele de chirpici, o şopârlă a zbughit-o în lumina lămpii de ulei; Morel a făcut un semn cu mâna înspre lighioană:

— Chiar şi fără asta… Există un inspector de la Ape şi Păduri în Lai care a rezumat foarte bine lucrurile atunci când m-am la el cu petiţia… Mi-a spus că făcea de ani de zile raport după raport ca să obţină o protecţie mai eficientă a faunei africane… El însuşi era negru, ceea ce, poate, îl făcea să înţeleagă mai bine. Oricum, mi-a zis: „La nivelul la care ne aflăm, cu tot ce-am inventat şi cu tot ce-am învăţat despre noi înşine, avem nevoie de toţi câinii, de toate păsările şi de toate gângăniile posibile… Oamenii au nevoie de prietenie.“

Minna a repetat aceste vorbe cu un fel de solemnitate triumfătoare de parcă dovedeau o dată pentru totdeauna zădărnicia tuturor acuzaţiilor ce-i fuseseră aduse lui Morel, apoi a căutat privirea ofiţerului şi a spus cu violenţă stăpânită:

— Poftim, domnule comandant. Au încercat să facă din el un mizantrop duşmănos care ura oamenii, în vreme ce el, dimpotrivă, încerca să lupte pentru ei, să-i protejeze.

Nimeni nu cunoştea mai bine deşertul ca Schölscher, acolo unde-şi petrecuse singur atâtea nopţi pe dunele înstelate, şi nimeni nu înţelegea mai bine acea nevoie de ocrotire care strânge uneori inima oamenilor şi-i împinge să ofere unui câine ceea ei înşişi visează cu disperare să primească.

Desigur, niciodată această nevoie nu a fost mai neliniştitoare ca în epoca pulberilor radioactive, a cancerului, a genialului tătuc al popoarelor şi a maşinăriilor teleghidate, pregătite să distrugă continente întregi prin eflorescenţa acelor ciuperci monstruoase ale căror apariţii „paşnice“ erau în mod regulat fotografiate spre lămurirea oamenilor. Strigătul deopotrivă caustic şi furios care s-a ridicat deodată din străfundul Africii găsea terenul deja pregătit şi explica îndestulător motivele pentru care Morel părea avertizat din vreme în legătură cu fiecare efort al autorităţilor de a pune mâna pe el. Schölscher era sigur că a surprins până şi în ochii guvernatorului o expresie de satisfacţie abia disimulată, atunci când venise să îi aducă vestea arestării întregii „bande“, cu excepţia principalului actor.

— Aşadar, prietenul nostru ne-a scăpat iar printre degete? Toată lumea e aici, în afară de el? O să ajung să cred că are nişte cunoştinţe sus-puse…

— Da, mulţi zic asta. Eu unul cred că, dacă Morel nu poate fi prins, înseamnă că nu mai e aici…

— Adică?

— Adică a fost victima unei răfuieli politice… Un glonţ în spate, într-un hăţiş.

— Nu cred o iotă, a spus guvernatorul.

Îl privea pe ofiţer pe deasupra biroului, cu un chiştoc stins şi umed proptit în mijlocul bărbii, cu ochii holbaţi, cu tusea lui de fumător înrăit. Era un produs cât se poate de tipic al celei de-a treia Republici, fanatic al „Ligii pentru drepturile omului“, probabil francmason, anticlerical, cinic, dezabuzat şi totuşi înverşunat susţinător al vechilor principii republicane pe care francezii încă şi le înscriu pe drapel.

— Vă cam grăbiţi să-l îngropaţi, bunul meu domn. Dacă vă închipuiţi că scăpăm de el în felul ăsta, vă înşelaţi. Dacă Morel chiar a fost omorât de naţionalişti – ei bine, atunci chiar va deveni stânjenitor. Poţi înflori după cum pofteşti legenda unui om care nu mai e printre noi ca să se apere…

— Tocmai de aceea cred că nu o să-l mai găsim în viaţă….

Guvernatorul îl privea pe Schölscher aproape cu duşmănie:

— Nu ştiu care este ordinul religios căruia v-aţi dedicat, dar cred că-l ghicesc… Încrederea şi admiraţia faţă de natura umană nu par să vă dea afară din casă. În ceea ce mă priveşte, sunt convins că prietenul nostru încă

umblă nestingherit şi că o să ne pricinuiască cele mai mari neplăceri…

A spus-o cu speranţă şi aproape cu satisfacţie. Aceasta era şi părerea jurnaliştilor care trimiteau telegrame la redacţii cu informaţii dintre cele mai fanteziste, venind de la martori „demni de încredere“, care erau siguri că-l recunoscuseră pe Morel deghizat, în zece locuri deodată. Peer Qvist însuşi, după arestare, instalat în faţa unui termos cu ceai aburind, cu un trabuc între dinţi, netulburat, simţindu-se în largul lui în faţa mulţimii de ofiţeri care se îngrămădeau în biroul şefului de post din Lai unde fusese adus, îşi descoperise în vocea îndeobşte gravă accente de indulgenţă, aproape binevoitoare, şi a afirmat ironic:

— Domnilor, n-are rost să puneţi la suflet… E un tip căpos, care ştie ce vrea şi, vă rog să mă credeţi, o să vă tot dea de furcă şi de-acum încolo.

Nici Forsythe nu fusese mai puţin ferm. După ce a învârtit butonul pick-upului împrumutat, ca să-l dea mai încet, şi bâţâind din genunchi pe ritmului discului de jazz pe care-l asculta, a îndepărtat cu un gest din umeri orice bănuială potrivit căreia Morel ar fi putut păţi ceva.

— Nu ştiu unde e, pentru că ne-am despărţit cu nişte zile în urmă. De un lucru sunt însă sigur: e bine sănătos. Şi, câtă vreme nu vor fi luate măsurile necesare, vom continua să auzim de el.

Apăruse însă o rumoare care confirma temerile lui Schölscher: radioul arab anunţa că Morel fusese ucis de colonialiştii francezi în cursul unei confruntări ce avusese loc în masivul Oulé. De două, de trei, de patru ori se dusese să-l vadă în camera de la spitalul militar unde fusese transferat – fostul deputat de Sionville era sănătos tun, dar instrucţiunile de la Paris erau imperative: în timpul încarcerării trebuia ferit de orice tratamente severe. Waitari îl primea de fiecare dată cu o politeţe rece, aşa cum se cuvine între adversari civilizaţi.

— V-am spus deja tot ce ştiam. M-am despărţit de Morel cam cu o săptămâna înainte de ceea ce numiţi dispariţia lui. Se pare că un jurnalist american l-a urmat până la capăt: vorbiţi cu el. Dar pentru că, se pare, ţineţi să-mi cunoaşteţi opinia, o să v-o ofer: n-o să-l găsiţi pe Morel în viaţă.

— Păreţi mai mult decât convins: sunteţi informat.

— Colonialiştii nu pot suporta gândul ca un francez să ia parte la lupta împotriva lor, la lupta pentru independenţa Africii. Toată lumea admite că

Morel era un tip bizar şi chiar excentric, dar simpatia pe care-o purta cauzei noastre era la fel de neîndoielnică. Pentru el, elefanţii nu erau decât un simbol al libertăţii puternice şi titanice, al libertăţii noastre… Orice aţi face, nu o să ajungeţi în veci să umbriţi acest adevăr perfect limpede. Asta numea el, cu un limbaj poate ridicol, dar sincer: „apărarea minunilor naturii…“ Libertatea.

Undeva, s-a gândit Schölscher, undeva într-un hăţiş pierdut de lume, putrezea cadavrul unui bărbat pentru ca legenda lui să poată sluji unei cauze opuse propriei lui cauze, unei ideologii înguste şi lipsite de deschidere. Îl privea pe africanul care stătea în picioare în faţa lui, îmbrăcat într-un costum de flanelă gri: un bărbat din partea noastră de lume, şi-a zis el dintr-odată.

— Se spune că a apărut o ruptură între voi…

— Au fost anumite asperităţi. Nu eram întotdeauna de acord asupra metodelor… procedeelor. Aţi întâlnit aceleaşi probleme în Rezistenţa franceză, în timpul ocupaţiei, şi ele există şi azi printre partizanii tunisieni şi algerieni… Era însă de partea noastră.

— Chiar şi după ce s-a întâmplat pe malurile lacului Kuru? M-am dus şi eu acolo, după cum ştiţi. Am văzut…

— V-am mai spus că Morel era un tip excentric, ceea ce nu ştirbeşte cu nimic sinceritatea ataşamentului său la cauza independenţei africane, dar nici nu uşura raporturile cu el… Ne-am ciondănit în câteva rânduri, şi destul de violent. Dar sunt în măsură să vă asigur că nu ne despărţea nimic când era vorba despre libertate.

Iar Habib, cu mâinile încătuşate, mergând între doi soldaţi, ca să ţină piept tuturor cererilor de extrădare care începeau să curgă – între care una pentru trafic de stupefiante –, dar în continuare la fel de sigur că vechea lui complicitate cu viaţa îl va scoate basma curată, într-un fel sau altul, declara blajin:

— Ce vreţi, am fost mereu filantrop. Pentru aspiraţiile legitime ale popoarelor era nevoie de explozibili, pentru aspiraţiile legitime ale sufletului omenesc era nevoie de droguri. Cum vedeţi, mereu în linia întâi a binefăcătorilor omenirii.

…Şi tânăra asta care repeta acum indignată:

— Când te gândeşti că, la proces, au încercat să-l înfăţişeze ca fiind mizantrop, ca pe o persoană care detesta oamenii, în vreme ce el, dimpotrivă, se străduia să facă tot posibilul ca să-i ajute…

— V-a explicat vreodată exact în ce împrejurări i-a venit ideea acestei faimoase campanii de apărare a naturii?

Da, desigur, îi explicase. Nu începuse cu elefanţii. Începuse cu câinii. Ieșise din lagăr, după sosirea trupelor americane, destul de dezorientat și chiar puțin descurajat – i-a făcut această mărturisire cu un râs cam stânjenit, de parcă ar fi vrut să se scuze că se simțise descurajat, fie și pentru o clipă. Nu prea știa ce să facă, încotro s-o apuce, cum să procedeze astfel încât să n-o mai pățească niciodată – se simțea destul de plouat, și munca i se părea uneori strivitoare. Străbătea Germania ca un vagabond, împărtășea soarta a milioane de persoane strămutate și a refugiaților care rătăceau pe drumuri. Pe seară, într-un oraș, trecând prin fața fostei bănci din Hamburg – din care nu mai rămăsese decât fațada – a remarcat o fetiță pe un trotuar. Nu avea palton și plângea. Trecătorii aruncau spre micuță priviri mustrătoare: era scandalos să lași o fetiță afară, fără palton pe ea, pe un asemenea frig.

— Nu mai plânge. Nu vezi că-i enervezi pe toți cei din jur?

Micuța s-a oprit din plâns și l-a cercetat cu atenție. Se întreba, de bună seamă, cu cine are de-a face.

— Nu vă trebuie cumva un câine?

Cățelandrul era în întregime alb, stătea într-o baltă și părea să n-aibă nici el palton.

— Noi nu putem să-l păstrăm. Mama e obligată să muncească, n-avem bani. Înainte de război nu muncea, se pare că aveam chiar şi maşină.

Căţelul avea o ureche neagră. Era vag foxterier, corcit cu nu se ştie ce. Un câine poate fi de folos, şi-a zis Morel cu gravitate. Poate păzi casa, livada, poate dormi la picioarele tale lângă marele şemineu din salon, după o zi de trudă… Nu era suficient… Îţi poate ţine de cald, când doarme lângă tine, poate să se gudure când te vede şi să-şi vâre botul în palma ta… Pe scurt, poate să-ţi ţină companie. A apucat căţelandrul de ceafă, i-a aşezat funduleţul în căuşul mâinii.

— E băiat?

— Nu vezi că-i fată?

I-a aruncat fetiţei o privire nemulţumită. Acest amănunt făcea imposibil târgul. La ce viaţă ducea, o căţea ar fi putut repede deveni o povară în plus. Avea să puiască o dată la şase luni. Aşa se-ntâmpla mereu după războaie. Natura se străduia se recupereze într-o parte ceea ce pierduse în cealaltă. Nu, în mod hotărât, nu-şi putea lua pe cap căţeluşa.

— Bine, o iau, s-a hotărât el deodată. Iar tu, şterge-o acasă. Să-i spui maică-tii că e o neroadă. Asta nu-i vreme să te lase fără palton pe stradă.

— N-are nici o vină. E la muncă, nu poate să aibă grijă de mine.

— Valea!

Fetiţa a strâns căţeluşa la piept, apoi a luat-o la fugă plângând. Morel s-a simţit profund descurajat. N-ar fi trebuit să cedeze ispitei. A simţit coteiul tremurându-i în palmă. L-a băgat în buzunarul canadienei, şi-a lăsat mâna peste el, iar ghemotocul rece şi jilav s-a încălzit treptat şi a încetat să dârdâie. Uite-aşa îşi găsise companie. Băteau împreună drumurile, întâlnind alţi oameni şi alţi câini – baltici şi polonezi, nemţi şi ucraineni, o întreagă umanitate pierdută care rătăcea în căutarea unui acoperiş, a unui colţ de pâine, a unui ungher unde să se poată în sfârşit simţi acasă. Îi privea atent pe unii şi pe alţii şi se întreba ce-ar fi putut face pentru ei. Căţelandrul îi stătea cuibărit în buzunar şi-i simţea în mână boticul drăgăstos. Ar fi avut însă nevoie de un buzunar infinit mai mare, de o mână infinit mai puternică decât a lui. Ca să lupte împotriva mizeriei şi a împilării, nu i se mai părea îndeajuns să se ocupe de refugiaţi, sau să facă politică – nu, nu era suficient, trebuia să meargă mai departe, să le explice cum arăta acea deşteptare de care avea nevoie viitorul speciei, dar nu ştia cum să procedeze. Stătea adesea aşezat pe marginea drumului, cu căţeluşa alături, întrebându-se de unde să înceapă. Trebuia într-adevăr să stârnească un protest răsunător, ceva care să ajungă la oameni până la capătul lumii. Trebuia să meargă direct la esenţă, să nu se risipească, să vorbească nu doar raţiunii, ci şi inimii, pentru că una lipsită de cealaltă se dovedea neputincioasă. Stătea aşezat pe un taluz, mângâia animalul şi chibzuia, cu un pai între dinţi. Într-o dimineaţă, căţeluşa s-a dus să zburde pe câmp, şi seara nu s-a mai întors. Nici a doua zi dimineaţa. N-avea s-o mai revadă vreodată. A colindat peste tot după ea, întrebând în dreapta şi-n stânga, dar în vremurile acelea oamenilor nu le păsa de câinii pierduţi. Până la urmă, cineva l-a sfătuit să meargă la

serviciul de ecarisaj. S-a dus. Gardianul l-a poftit înăuntru. Un spaţiu de cincizeci de metri pe zece, împrejmuit cu un gard de sârmă. Înăuntru, vreo sută de câini, majoritatea corcituri – cum puteai întâlni pe toate drumurile, animale lipsite de apărare… Se uitau la el insistent, cu speranţă, cu excepţia celor descurajaţi, care nici măcar nu-şi mai ridicau capul… Dar ceilalţi – trebuia să-i vezi pe ceilalţi, pe cei care încă mai sperau să-şi găsească un stăpân…

— Ce faceţi cu ei dacă nu vine nimeni să-i revendice?

— Îi ţinem aici opt zile, şi după aceea îi băgăm la camera de gazare. Recuperăm pieile, iar din oase facem gelatină şi săpun…

O clipă, Morel a tăcut. Minna nu-i vedea faţa, doar umerii lucioşi, purtând urme de bici.

— Cred că acolo m-a apucat, deodată! La început mi-a venit să-l pocnesc pe paznic – apoi mi-am zis, nu acum, nu în felul ăsta. I-am privit atent pe câinii ăia din care aveau să facă gelatină şi săpun şi mi-am zis, staţi aşa, şleahtă de nenorociţi, vă-nvăţ eu să respectaţi natura. Vă bag eu minţile-n cap, cu camerele voastre de gazare cu tot, cu bombele voastre atomice şi cu nevoia voastră de săpun… În seara aceea am adunat vreo doi sau trei tipi de pe drumuri, doi baltici şi un evreu polonez, şi am năvălit în comando restrâns la ecarisaj – i-am bumbăcit puţin pe paznici, am eliberat câinii şi am dat foc stabilimentului. Eram sigur că am apucat-o pe drumul cel bun. Rămânea doar să continui. N-avea rost să apăr separat una sau alta, oamenii sau câinii, trebuia atacat fondul problemei, adică protecţia naturii. La început îţi spui, să zicem, că elefanţii sunt prea masivi, prea greoi, că răstoarnă stâlpii de telegraf, că pun recoltele la pământ, că sunt anacronici, şi până la urmă ajungi să spui acelaşi lucru despre libertate – libertatea şi oamenii ajung după o vreme să fie stânjenitori… Şi uite-aşa m-am pus pe treabă.

… Iar Peer Qvist, întorcând privirea spre fereastra deschisă, s-a extaziat, cu o bruscă strălucire în ochi:

— Islamul numeşte asta „rădăcinile cerului“, pentru amerindienii din Mexic este „arborele vieţii“, e ceea ce-i face şi pe unii, şi pe alţii să cadă în genunchi şi să ridice privirile, izbindu-se cu pumnii în piept, în plin zbucium. O nevoie de protecţie de care încăpăţânaţii ca Morel încearcă

scape prin petiţii, prin comitete de luptă şi asociaţii de salvgardare – încearcă să se învoiască între ei, să răspundă singuri propriei nevoi de dreptate, de libertate, de iubire –, aceste rădăcini ale cerului care le sunt atât de adânc înfipte în piepturi…

Și tânăra asta așezată în fața lui, picior peste picior, cu ciorapii ei de nailon, cu țigara ei și privirea aceea în care se citea aceeași buimăceală, aceeași chemare ca în ochii câinilor de la ecarisaj, implorând să fie ocrotiți de omul care tocmai intrase… Și părintele Fargue, furios și congestionat la volanul jeepului, plecând în căutarea celui pe care îl numea „cel mai mare păgân din A.E.F. de la guvernatorul Condé încoace“ – guvernatorul Condé diminuase subvenţiile acordate misiunilor creştine din A.E.F. şi pretinsese diplome de studii medicale surorilor din congregația Charité. Cu barba lui roşcată, luminând în soare ca jăraticul, cu puternicul lui accent marsiliez, cu sutana sumecată deasupra pulpelor goale ce-i ieşeau din pantalonii scurţi, urmărit de privirile servitorilor negri şi ale surorilor de la misiune, părea că pleacă direct într-o cruciadă – însă toate aceste amănunte caraghioase şi copilăreşti nu izbuteau să-i răpească demnitatea pe care i-o conferea iubirea. Schölscher se întreba adesea cum de-i tolerau autorităţile bisericeşti limbajul şi modul de a face binele cu de-a sila, aşa cum îi vâri pe gât un purgativ unui copil obraznic – iar răspunsul stătea în credinţa lui învederată, din care părea să-i izvorască şi forţa fizică.

— Mă duc să vi-l găsesc, răcnea părintele Fargue cu piciorul pe acceleraţie. Când mă gândesc că derbedeul stă chiar în clipa asta în vârf de deal, zdrobindu-se de grija elefanţilor, în vreme ce n-ar trebui decât să ridice ochii ca să găsească ceva mult mai măreţ şi mai frumos, îmi vine să împart pumni cu nemiluita! Ştiu la fel de bine ca el că avem nevoie de protecţie, dar pentru asta nu e suficient să împarţi petiţii şi să organizezi mitinguri, mai trebuie să şi ceri sprijin cui trebuie…

O călugăriţă a ieşit în goană de la misiune, cu fustele-n mâini, având la subraţ cartea de rugăciuni pe care Fargue o uitase acolo. Părintele a luat-o şi a băgat-o în buzunar.

— Ştiu unde să-l găsesc. Trebuie doar să luăm urma elefanţilor, va fi cu siguranţă printre ei, înflăcărat nevoie mare, iar în partea asta de an turmele se învârt în jurul locurilor de adăpare, din sudul lacului Mamoun până la

Yata, şi probabil că merge în urma lor peste tot, cu carabina în mână, stând de pază ca ciobanul de rând! Ştiu bine ce-l frământă! Dar dacă-şi închipuie că Dumnezeu, drăguţul, o să iasă din bârlog ca fitece lighioană din pustie, doar ca să-i arate că e la post şi că are grijă de Măria Sa, poate şi mângâindu-l pe frunte şi zicându-i „of, bietul de tine“, ei bine, atunci o să ia ţeapă, ascultaţi la mine!

A apăsat din răsputeri pe acceleraţie, a demarat într-un nor de praf, şi Schölscher, venit să-i pună întrebări despre întâlnirea cu Minna şi Forsythe, el fiind ultimul care-i văzuse, l-a urmărit din ochi cu căldură pe acel munte de om a cărui forţă fizică era un fleac pe lângă atotputernica credinţă care-l însufleţea.

XXIX

Odată întors la Fort Lamy, Schölscher l-a găsit pe guvernator într-o stare de spirit cât se poate de proastă; privea în silă o foaie de hârtie dactilografiată.

— Ordinul de deplasare, a spus el. Razie armată în zona Oulé, cu elicoptere şi tot tacâmul… Nu pricep însă de ce se mai chinuie să mă informeze. Cred că sunt perverşi…

— Cât de mult puteţi întârzia expediţia?

Guvernatorul l-a privit pieziş.

— Vă atrag atenţia, Schölscher, fără să vreau să vă indispun, că cererea dumneavoastră nu a fost încă aprobată. Trebuie să mai amânaţi cu câteva săptămâni clipa când vă veţi putea în sfârşit despărţi de măruntele noastre îndeletniciri omeneşti, ca să vă duceţi să vă plimbaţi printre stele. Deocamdată, încă purtaţi uniformă şi vă aflaţi în slujba legii, iar nu în aceea a graţiei divine sau a mărinimiei creştine. Încep cu adevărat să cred că Republica a creat trupele de meharişti şi unităţile din deşert doar ca să le dea ofiţerilor noştri prilejul de a-şi face iniţierea mistică. Părintele de Foucauld ne-a costat până la urmă nespus de mult în materie de ofiţeri de elită. În adâncurile Saharei, Cerul nu se mai ocupă cu recrutarea, ci cu incitarea la dezertare. Dacă înţeleg bine, sunteţi pe cale să-l recrutaţi pe Morel pentru legiunea dumneavoastră secretă…

— Aţi putea să-i lămuriţi că începerea raziilor în Oulé cu cincisprezece zile înainte de anotimpul ploios nu are nici o noimă…

— La Paris, oamenilor nu prea le pasă de ploile tropicale. Pare-se că prin ministere… nu ajunge apa. Tocmai am primit un trimis special, venit să-mi spună: Borrut face tot ce-i stă în putinţă…

— Iar folosirea trupelor în cea mai paşnică regiune a Africii ar da afacerii un caracter pe care nu îl are…

— Adică?

— Un caracter politic, a spus Schölscher.

Guvernatorul începea să-şi piardă răbdarea.

— Auzi, bătrâne, cam exagerezi. Ştii bine ce foloase trage radioul arab

din chestia asta. Ştii bine ce se petrece în Orientul Mijlociu, în Tunisia, în Maroc, în Algeria. Ciudatul dumitale şi-a găsit fix momentul ăsta ca să atace şi să incendieze ferme în munţii Oulé, alături de un extremist panafrican notoriu – şi dumneata vrei să le demonstrezi celor de la Paris că nu e nimic politic la mijloc? Ştiu că, în lumea foarte… retrasă în care trăieşti, nu prea mai există încredere în treburile omeneşti, dar îţi atrag atenţia că acest secol a cunoscut triumful unei doctrine care a cucerit jumătate din populaţia globului şi care afirmă tocmai faptul că treburile omeneşti nu sunt decât afaceri politice…

— Nu-i un motiv să le dăm şi mai multă apă la moară, a zis Schölscher.

— Până acum, am avut mult noroc. Povestea asta cu elefanţii a aprins imaginaţia populară, iar ziarele ne-au dat un sprijin serios – pe scurt, oamenii cred în ea. Guvernul, în schimb, n-a crezut o secundă. Tace, pentru că nu poţi dezminţi fără să oferi în loc o altă versiune – iar duşmanii noştri ar jubila. Pot să vă asigur însă că cei de la Paris nu cred o vorbă din explicaţiile mele. Au impresia că am găsit o stratagemă isteaţă şi care a prins – ceea ce explică faptul că mai sunt în funcţie. Vă daţi seama? Mă socotesc fenomenal de abil…

A oftat, scuturând din cap.

— Dar, dacă citiţi ziarele, ştiţi că s-a vorbit despre o tabără secretă de antrenament a armatei de independenţă africană, despre faptul că tabăra se află în regiunea Oulé şi despre faptul că Waitari ar fi comandantul luptei de rezistenţă. În plus, s-a mai zis că Morel este un simplu agent al Cominform şi că elefanţii sunt doar un şiretlic propagandistic, asemănător boicotului asupra tutunului în Africa de Nord. Şi eu, şi dumneata ştim că nu-i adevărat, dar amândoi gândim ca africanii, în vreme ce acolo oamenii gândesc în spirit european, iar când vin în Africa, îşi aduc ideile de-acasă… În fine, ce să mai vorbim, Waitari există. Da, ştiu, am primit raportul lui Herbier: se pare că Waitari se află în Sudan. Asta nu ne arată decât atât: că va vorbi la radioul arab, că va susţine conferinţe de presă şi că-şi va trage spuza pe turta lui, folosindu-l după bunul său plac pe imbecilul de Morel dimpreună cu marota lui, şi că va da acestei poveşti înţelesul politic care-i convine… În paranteză fie spus, e foarte drăguţ din partea lui Herbier că mi-a indicat felul în care Waitari şi clica lui au trecut graniţa urmând drumul

contrabandiştilor, dar ar fi făcut mai bine să-i umfle pe loc, dacă tot era aşa de bine informat…

— Herbier are la dispoziţie trei gărzi de cerc[20] pentru o regiune de 200 de kilometri pătraţi, a spus Schölscher.

20. În coloniile africane, cercul era cea mai mică unitate administrativă condusă de un european. Un cerc era compus din mai multe cantoane, care la rândul lor erau alcătuite din sate. Gărzile de cerc erau africani folosiţi ca poliţie auxiliară pentru sprijinirea administratorilor coloniali locali.

— Bine. Ce mai, toată lumea îşi face treaba de minune. E înduioşător. Mă şi mir că Parisul nu ne felicită zilnic…

A ridicat un creion:

— Altceva: ca din întâmplare, pe tot drumul pe care a apucat-o Waitari, triburile *oulé* au început să se agite. Sunteţi la curent. Ştiu, în fiecare an, la vremea serbărilor de iniţiere, se întâmplă cam la fel… Dar niciodată n-au mers aşa departe. Herbier era să fie ucis cu pietre…

Schölscher a tăcut mâlc. Guvernatorul ştia la fel de bine ca el care erau motivele pentru care, an de an, în aceeaşi perioadă, începeau să se agite triburile *oulé*, după cum se exprimase guvernatorul. Spre mijlocul anotimpului secetos, turmele îşi începeau migraţia sezonieră către punctele permanente de apă. Turmele de elefanţi treceau prin coasta satelor, zgândărindu-i peste măsură pe membrii celui mai împătimit de vânătoare trib din Africa centrală. Trei sferturi din tradiţiile *oulé* erau legate de război sau de vânătoare, or războiul devenise imposibil, iar vânătoarea fusese mai mult sau mai puţin interzisă, ori limitată prin reglementări administrative severe. La fiecare deplasare prin teritoriu, guvernatorul primea petiţii redactate într-un limbaj solemn şi emoţionant, prin care i se cereau arme şi praf de puşcă, precum şi autorizaţia de obţinere neîngrădită a cărnii de elefant. Primea, de asemenea, proteste faţă de confiscarea fildeşului luat de la animalele care fuseseră împuşcate atunci când devastau câmpurile cu dovleci – totuşi, fără aceste confiscări, vânătoarea de elefanţi realizată cu orice mijloace, inclusiv prin incendieri, şi practicată deja clandestin pe scară largă, ar fi dus la dispariţia rapidă a turmelor. Atunci când numărul de elefanţi din timpul migraţiei sezoniere devenea excesiv, cei din triburile *oulé* se pierdeau cu firea şi se întorceau uneori împotriva administratorilor sau se aruncau doar cu sulițele împotriva enormelor animale, precum

strămoșii lor. Atracția cărnii îi zăpăcea și se simțeau incapabili să reziste chemării instinctului. Cel mai important element însă în toate aceste ritualuri magice, testiculele de elefant, jucau un rol esențial, și tinerii care le puteau aduce ca trofeu erau primiți să ia loc alături de bărbați în sfaturile tribale. În fiecare an, în perioada inițierilor, tinerii erau năpădiți de un acut sentiment de devirilizare care lua uneori forma unor adevărate crize de disperare sau de nebunie colectivă. E drept că, în anul acela, dereglările fuseseră neobișnuit de grave.

— Știu, a spus guvernatorul, plictisit, fără ca Schölscher să fi deschis gura. Știu bine…

A făcut un gest către ușă.

— Încearcă numai să le explici asta. Încearcă să le explici că triburile *oulé* n-au ieșit să-și cucerească independența politică, națională, ci s-au dus după boașe de elefant. Încearcă… O să-ți placă reacția.

S-a deschis ușa și a intrat colonelul Borrut împreună cu oaspetele, un tânăr foarte sigur pe el, îmbrăcat într-un costum de flanelă, vrând parcă să semnaleze că era prea grăbit ca să se mai schimbe și să-și pună o ținută tropicală. Ținea în mână o pereche de ochelari negri. Guvernatorul s-a ridicat și a făcut prezentările. Oaspetele a intrat direct în chestiune:

— Îi spuneam domnului colonel că, dacă peste șase săptămâni vor începe ploile, avem un motiv în plus să declanșăm numaidecât operațiunea de urmărire. Dacă șase săptămâni nu sunt de ajuns ca să înhățăm o mână de teroriști, oricum sunt arhisuficiente ca să împiedicăm extinderea afacerii și la triburile vecine.

— Triburile nu sunt implicate, a spus guvernatorul. Iar în rândurile populației domnește în toată regiunea un calm desăvârșit. E o problemă care nu-i interesează. Puteți să vorbiți cu ei, să-i luați la întrebări. Pentru ei, e o chestiune între albi. Morel n-a fost înhățat până acum nu pentru că e sprijinit de triburi, ci, dimpotrivă, pentru că triburilor nu le pasă de această problemă. Pentru ei, e o afacere care nu-i privește. Firește, peste asta s-a adăugat o întreagă turbulență politică, iscată de Waitari. Am fost, de altfel, cel dintâi care a cerut întăriri din partea poliției. Dar nu o mie cinci sute de oameni cu blindate pe șenile, elicoptere și tunuri. Douăzeci de grupuri de doisprezece oameni plasate strategic prin satele *oulé* ar ajunge cu prisosință.

— Nici în Indochina n-au vrut se desfăşoare încă de la început suficiente mijloace. Politica dozelor mici a dus la dezastru.

Guvernatorul se străduia să pară amabil.

— Domnule, a spus, fie că mă credeţi, fie că nu, şi mărturisesc că e greu de crezut, dar în masivul Oulé se află un bărbat care chiar şi-a pus în cap să-i apere de vânători pe elefanţii din Africa. Are alături de el un naturalist danez care, încă de-acum patruzeci de ani, a fost aruncat în puşcărie la el în ţară pentru că-şi condusese studenţii la un atac împotriva sediului sindical al vânătorilor de balene, ca să protesteze împotriva exterminării cetaceelor din Marea Nordului. De-atunci, a fost implicat în toate luptele ecologice. Cum vine vorba despre apărarea naturii, omul se bagă-n scandal. Ei doi, cu ajutorul câtorva alţi ţicniţi, au rănit trei sau patru vânători şi-au incendiat câteva depozite de fildeş şi două sau trei plantaţii. Nu le subestimez activitatea infracţională. Dar e diferenţă mare faţă de Indochina. Repet: se află aici sau se aflau – pentru că, se pare, au trecut graniţa în Sudan – agitatori politici printre ei care încearcă să profite de o scânteie, oricât de plăpândă, ca să sufle în ea, sperând că se va isca pârjolul… Nu neg deloc asta. Waitari face parte dintre aceştia şi sunt convins că va face totul ca să scoată castanele din foc cu mâna altora… A fost membru al unuia dintre partidele noastre politice – acelaşi din care face parte şi ministrul dumneavoastră, cred – cel puţin la începuturi. Ambiţiile lui nu se potriveau cu regimul parlamentar… Tipul visează la o dominaţie, la o forţă, într-un cuvânt la o colonizare faţă de care propria colonizare n-ar fi decât un simplu basm frumos – şi Dumnezeu ştie bine câte umbre planează şi peste noi… Mai e şi un traficant de arme, un condamnat de drept comun, un aventurier oarecare – ultima oară fusese în solda Fraţilor Musulmani, doar pentru că putea pune mâna pe nişte parale. Unul sau doi legionari, recrutaţi dintre dezertorii care se aruncă în apă de pe vapoarele noastre care trec prin Canalul de Suez. Presa a acordat afacerii ăsteia o importanţă disproporţionată în raport cu realitatea…

— E şi o femeie printre ei, nu? Şi un american? Au plecat de curând netulburaţi din Fort Lamy ca să li se alăture, dacă ţin bine minte, nu-i aşa?

— Da. Au plecat direct de la mine. Ar fi însă inutil să căutaţi un înţeles politic în asta… Ziarele au făcut în jurul poveştii o întreagă hărmălaie, care

până la urmă i-a deformat sensul. Iar în halul de mizantropie în care au ajuns oamenii, în special ca urmare a minunatelor lor descoperiri ştiinţifice, potenţate de admirabila rivalitate dintre americani şi ruşi – ori poate sub influenţa condiţiei umane, în general –, povestea asta cu elefanţii a devenit pentru mulţi un excelent prilej de a se da în stambă… I-am văzut trecând prin Fort Lamy pe câţiva dintre aceştia, începând cu profesorul Ostrach…

Tânărul a ridicat mâna…

— Domnule guvernator, aţi ştiut încă de la început să prezentaţi presei această afacere cu o iscusinţă… pe care au admirat-o cu toţii. Dar ideea că acest Morel e preocupat doar de splendorile naturii mi se pare… cum să spun?… uşor naivă. Ştim cine e şi de unde vine. N-a activat în Rezistenţă de florile mărului, nu şi-a petrecut doi ani într-un lagăr din Germania de pomană… Aşadar ideea că ar putea fi altceva decât un agitator politic profesionist în slujba sovieticilor ni se pare absurdă. Încă o dată: înţelegem motivele care v-au făcut să acreditaţi această versiune… Ar fi însă periculos să ne facem iluzii: trebuie să lămurim de unde vine acest zvon. Trebuie să nu ne păcălim singuri.

Guvernatorul a părut cu desăvârşire scârbit. I-a aruncat o privire mohorâtă lui Schölscher, vrând parcă să-i spună: „Vedeţi, v-am spus eu: toţi vin cu părerile de-acasă.“ Chiar atunci când triburile *kikuyu* din Kenya, văduvite de zeii lor africani, se consolau prin ritualuri magice în care sămânţa bărbătească şi creierul de copil constituiau ingredientele esenţiale, nu puteai desluşi acolo decât frustrarea politică a unui popor care se revendica din tradiţiile sacre ale Occidentului. Şi-a plecat capul, ca să ascundă un zâmbet ironic, care putea fi greşit interpretat de oaspetele său. Aceasta continua să vorbească liniştit, cu toată stima pe care un simplu ataşat ministerial o datora unui înalt funcţionar, dar şi cu o insistenţă care sugera în mod limpede o opinie de nezdruncinat, şi care nu era doar a lui.

— Elementele acestei afaceri sunt atât de clare şi se potrivesc atât de bine, încât nu mai putem să le ascundem de ochii publicului – de altfel nici nu avem deloc intenţia asta… Aveţi o reţea de traficanţi de arme, reprezentată de acest agent despre care vorbiţi. Aveţi un american alungat din armata ţării sale, care, în Coreea, se pusese în serviciul Chinei comuniste, iar aici nu face decât să-şi continue treaba. Aveţi o nemţoaică,

fostă amantă, se pare, a unui ofiţer rus aflat la Berlin, care dispare în savană cu un jeep încărcat cu arme şi muniţie… În cele din urmă, aveţi un fost deputat de Oulé, ale cărui opinii, proclamaţii şi declaraţii sunt şi ele de notorietate publică… Deşi aceasta nu este o părere personală, trebuie să spun că uşurinţa cu care această femeie a înşelat vigilenţa poliţiei…

S-a întrerupt.

— Nu era supravegheată, a spus Schölscher. Nu aveam motive să stăm cu ohii pe ea.

— Înainte să plec de la Paris am primit mesajul dumneavoastră privind revolta din Oulé…

— Nu-i vorba de nici o revoltă, a spus guvernatorul. Dacă aţi fi citit telegrama pe care o trimisesem anul trecut în aceeaşi perioadă – niciodată dosarele nu sunt citite de-a fir a păr – aţi fi văzut o dare de seamă despre nişte manifestaţii identice, anunţate şi ele dinainte. Satele *oulé* se află în calea migraţiilor sezoniere ale elefanţilor către punctele de adăpare. În anotimpul secetos, acolo se strâng cele mai mari turme din Africa. Cu câţiva ani în urmă, am văzut cum s-au dezlănţuit ore în şir elefanţii în jurul satului unde ne aflam şi unde am stat neputincioşi, deşi aveam arme, aşteptând să fim călcaţi în picioare dintr-o clipă în alta, laolaltă cu colibele. Se întâmpla în timpul secetei din ’47. Anul ăsta avem o secetă care se anunţă cel puţin la fel de necruţătoare: în regiunea Gornon au început să fie găsite prin sate animale cu spinările frânte pe fundul puţurilor… E anotimpul când, înainte de colonizare, tinerii *oulé* plecau cu câte o suliţă la ei după o ceremonie de iniţiere rituală, iar cei care se întorceau cu testiculele unui elefant erau confirmaţi ca bărbaţi şi aveau dreptul să se căsătorească. Am întrerupt acest obicei ca să protejăm elefanţii şi ca să protejăm populaţia *oulé*. Un adolescent din trei era răpus în aceste înfruntări. Urmarea este că tinerii *oulé* nu mai primesc confirmarea, ca pe vremea străbunilor lor. Se căsătoresc, desigur, dar totdeauna le va lipsi ceva, şi, cu toate că e uşor să desfiinţezi o tradiţie magică, e foarte anevoios să umpli golurile stranii pe care ea le lasă în ceea se cheamă mentalităţile primitive… şi în ceea ce eu numesc sufletul uman. Fapt e că, în fiecare anotimp, la trecerea turmelor, populaţiile *oulé* îşi pierd minţile şi îşi manifestă cum pot frustrarea: anul ăsta a fost mai multă violenţă ca de obicei.

— Ar fi poate mai simplu să autorizăm vânătoarea de elefanţi doar o lună sau două pe an. O să le spun despre asta la Paris.

— Suntem obligaţi de acordurile internaţionale în domeniu, i-a răspuns destul de sec guvernatorul.

— Se poate rezolva. E mai bine să relaxăm regulile decât să vedem cum, an de an, se repetă tulburări care sunt desigur exploatate peste hotare în sensul pe care-l ştiţi…

În acea clipă, Schölscher nu şi-a putut stăpâni un fior de nelinişte, aproape sălbatic. Ar fi fost culmea ca actele lui Morel să ducă la o destindere şi mai mare a legilor în vigoare, deja cunoscute ca insuficiente pentru ocrotirea faunei africane! Chiar şi acum, după atâtea luni, nu s-a putut împiedica să nu zâmbească amintindu-şi scena.

— Administratorul Herbier vă întâlnise la treizeci de kilometri sud de Gola, în mijlocul unei strânsuri de *oulé* care dăduseră foc centrului profilactic mobil. E aici ceva de neînţeles pentru mine: îşi cereau ţipând dreptul să vâneze elefanţi când şi cât poftesc. Herbier a pomenit totuşi în raport că erau, fără doar şi poate, conduşi de Morel, că negrii îl aclamau, şi că el părea să fie de aceeaşi parte a baricadei cu ei…

Da, Minna îşi amintea prea bine, pentru că era prima oară când îl văzuse complet debusolat. Waitari şi Habib îi părăsiseseră cu cincisprezece zile înainte, ducându-se în Sudan, împreună cu doi traficanţi care ştiau punctele de trecere către graniţă şi cu nişte hamali care-l cărau pe o targă pe de Vries, mai mult mort decât viu. Pe drum, la fiecare popas, Waitari organizase în sate adevărate întruniri publice, în care le explica triburilor că trebuiau să se răzvrătească pentru ca, astfel, să-şi vadă împlinite revendicările legitime. Le vorbea despre Morel, care avea să le ofere „libertatea“, adică, în primul rând, dreptul să vâneze cât poftesc şi să obţină oricâtă carne vor dori. Rezultatul era că, la fiecare apariţie a lui Morel într-un sat *oulé*, tinerii se luau după el dansând şi aclamându-l, în ciuda îndemnurilor la prudenţă venite din partea bătrânilor, mult mai sceptici când era vorba de promisiuni, oricare le-ar fi fost originea şi importanţa. Era cu neputinţă să-i potoleşti. Venise vremea iniţierii şi se îmbătau cu rachiu de palmier, în plus erau înnebuniţi de trosnetele savanei care le ajungeau la urechi şi de imaginea turmelor care fugeau de secetă în exod, către lacul Kuru. Morel nu îşi

dăduse imediat seama de confuzie, se întorsese către Peer Qvist şi-i spusese cu satisfacţie:

— Cred că am început să nu le mai fim indiferenţi.

În momentul acela părăsiseră satul Ldini, pentru că deasupra lui, în câteva rânduri, venise să dea insistent ocoluri un elicopter, şi se îndreptau spre una din cele două grote pe care le amenajaseră pe coline şi de unde Morel avea să-şi lanseze faimosul „comando“ în acel atac asupra Sionville care avea să facă atâta vâlvă. Danezul, în schimb, nu părea atât de convins, asculta cu atenţie zarva făcută de tinerii care-l înconjurau dansând. Ochii lui mici şi decoloraţi ca două aşchii de gheaţă, în care părea să se întrezărească o totală lipsă de iluzii, priveau scena cu interes. Lângă el, Johnny Forsythe, purtând o eşarfă cu buline roşii în jurul gâtului, cu bustul gol sub un veston de aviator care mai păstra urmele treselor, cu pistruii ţopăindu-i cu toţii pe chip, râdea şi saluta în dreapta şi-n stânga, ridicându-şi mâinile împreunate ca un boxer victorios, în timp ce caii speriaţi se buluceau stârnind nori de praf şi scuturându-şi zăbalele.

— Ei bine, zise Forsythe, iată că am devenit în sfârşit popular. Mi-a luat ceva vreme… N-am mai trezit un asemenea interes de când m-am întors din Coreea. Dacă nu mă înşel prea tare, sunt primul gentleman sudist aclamat în felul ăsta de africani. Ce cântă acolo?

Peer Qvist nu a zis nimic şi, după ce i-a aruncat lui Morel o privire curioasă şi pătrunzătoare, şi-a mânat calul mai departe. Minna a remarcat că Morel ascultase la început cu satisfacţie, dar în scurt i s-a părut descumpănit, cu privirea fixă îndreptată înainte şi faţa impenetrabilă. De-abia la ieşirea din sat, danezul i-a tradus versurile cântecului, pe care tinerii le scandau printre dinţi:

Îl vom doborî pe marele elefant,
Îl vom mânca pe elefantul cel mare,
O să-i pătrundem în pântec
Ca să-i înfulecăm inima şi ficaţii.
Cât vor mai fi pe lume coline în Oulé
Şi elefanţi trecând printre ele,
Noi nu vom mai şti ce e foamea.

Johnny Forsythe a fost zguduit de un hohot de râs atât de puternic, că era cadă de pe cal.

— Dacă nici ăsta nu-i un imn adus libertăţii, atunci nu ştiu care e, a spus el.

Minna a crezut că Morel se va năpusti asupra lui. Preţ de o clipă, l-a văzut exact aşa cum încercaseră să-l descrie, *rogue,* bărbatul atins de amoc, cu fălcile crispate, ochii plini de ură, muşchii încordaţi pe un chip care a părut că se strânge ca un pumn.

— Ciocu’ mic, Johnny! Probabil că e foarte liniştitor să te afunzi în cinism şi să vrei să-ţi îneci propria ticăloşie într-o viziune consolatoare asupra ticăloşiei universale, e chiar mai uşor decât să faci rost de whisky şi costă mai ieftin. Oamenii ăştia se află aici pentru că li s-a interzis să mai vâneze, fără să li se ofere ceva în schimb. Când îi vezi stând aşezaţi cât e ziua de lungă în uşa colibelor, ai zice că sunt puturoşi şi nevrednici. Când îi desparţi pe oameni de propriul trecut fără să le dai nimic în loc, vor trăi cu faţa întoarsă spre acel trecut… Aş vrea să fac ceva pentru tine, micuţule…

Pentru prima oara de când îl cunoştea, vocea lui căpătase accente duşmănoase.

— Poate că o să-ţi iei o piatră de pe inimă. Pentru că te-ai târât pe burtă prin Coreea, te consideri un specimen reprezentativ al omenirii. Ceea ce e, desigur, cumplit. Dar o să te liniştesc puţin. Există, într-adevăr, şi o altă posibilitate, poate că nu eşti deloc reprezentativ, poate că eşti un nemernic ca nimeni altul şi că asta nu le opune celorlalţi nimic din ce-ai făcut sau chiar din ceea ce ţi s-a făcut, poate că oamenii n-au nici o legătură cu asta. Poate că oamenii n-au niciodată legătură cu asta, orice s-ar întâmpla, orice s-ar săvârşi în numele lor. Iar în cazul ăsta, nu prea există motive de spaimă. Sunt convins că e un raţionament tămăduitor, o să-ţi facă bine. Poate chiar o să te simţi scutit să te mai îmbeţi turtă, aşa cum obişnuieşti…

Forsythe l-a privit o clipă cu expresie care aducea a duioşie. Apoi s-a aplecat, a luat sticla de whisky din sacoşa agăţată de şa şi i-a aruncat-o lui Morel:

— Prinde, i-a strigat el prietenos. Ai mai multă nevoie ca mine.

Morel a prins sticla din zbor şi a zvârlit-o mai departe într-o stâncă, făcând-o ţăndări.

— Rahat, a spus Johnny Forsythe. Era ultima…

Pe tot drumul de la Mato la Valé, au fost întâmpinaţi cu entuziasm în satele *oulé*. La Valé, au fost înconjuraţi timp de douăzeci de minute de o mulţime care dansa şi zbiera şi din rândurile căreia cuvântul *komoun*, elefant, ţâşnea cu un aer neobişnuit de triumfal: câţiva tineri din grup sosiseră într-adevăr din satul vecin, unde luaseră parte la jefuirea centrului profilactic plasat în regiune ca urmare a unei epidemii de encefalită, îi snopiseră în bătaie pe infirmieri şi incendiaseră depozitul de medicamente. S-au luat după ei pe drum, alergând şi depăşindu-i din când în când, scoşi din minţi, cântând şi înghiontindu-se. În satul următor însă, pe Morel şi pe ai lui i-a întâmpinat o tăcere adâncă. Colibele păreau complet goale şi părăsite. Se auzea doar lătratul câtorva câini spălăciţi, iar nişte copii cu burţi umflate se uitau la ei cum trec, stând în picioare la intrarea în primele bordeie conice ridicate la liziera pădurii. De-abia pătrunseseră călare în sat, când au văzut venind spre ei, din partea opusă, un bărbat care părea că-i aşteptase în piaţa pustie. Era un alb care strângea hotărât în mâini o carabină, însoţit de doi soldaţi negri, înarmaţi fiecare cu câte o puşcă. Era Herbier, administratorul, care se afla în inspecţie prin regiune; cunoştea de mult starea de spirit a celor din triburile *oulé* la vremea serbărilor rituale şi fusese informat despre răzmeriţe de către nişte infirmieri de la centrul profilactic care-şi salvaseră pielea, bumbăciţi, speriaţi, dar întregi şi pe picioare. Herbier se repezise îndată la Gola, împreună cu trupa: doi paznici *massa*, care-i stăteau alături de trei ani. Când a văzut grupul de călăreţi intrând în sat, urmat de tinerii istoviţi după cursa de douăzeci de kilometri, dar care mai găseau încă puterea să-şi agite suliţele şi, din când în când, să sară în sus printre urlete, şi-a ridicat arma şi a pornit prin satul pustiu să-i întâmpine, cu degetul pe trăgaci şi ţeava puştii îndreptată spre ei. Cei doi negri mergeau în urma lui, cu feţe complet inexpresive şi puştile în mână. Korotoro, cu o grimasă de încântare, îl luase pe administrator în cătare când acesta se pornise spre ei, şi a rămas pe poziţie, cu Herbier în linia de miră, tot timpul cât au rămas acolo. Cu mustaţa tunsă perie, burtica rotundă, Herbier nu avea nici fizicul, nici prestanţa pe care i le cerea funcţia, dar nu puteai să nu-i preţuieşti îndrăzneala. S-au auzit câteva strigăte de ameninţare venind dinspre tineri, dar aceştia au amuţit curând şi s-au

refugiat în spatele cailor.

— Sper că nu-ţi faci iluzii legate de ceea ce te-aşteaptă, Morel, a spus administratorul. După cum îmi închipui că puţin îţi pasă. Când faci pe prostul, eşti sigur că o să câştigi. Şi-o să câştigi. Va fi vai şi-amar de pielea ta, ascultă ce-ţi spun.

— Ei bine, a spus Morel, pielea mea atât aşteaptă.

— Dacă n-aş fi avut nevastă şi patru copii, aş fi apăsat până acum pe trăgaci şi totul s-ar fi isprăvit. Aş fi fost fericit ştiind că am făcut cu adevărat ceva pentru Africa. Dar am odrasle. Prin urmare, mă văd silit să-mi pun frâu.

— Suntem cu toţi în aceeaşi oală, i-a răspuns Morel zâmbind. N-are rost să pui la inimă. Şi eu sunt obligat să-mi pun frâu. Mă limitez la protecţia elefanţilor… Sunt modest.

— Şi laş, i-a zis Herbier. Profiţi de împrejurări. Ştii că nu vrem să folosim forţa, ca să nu lăsăm impresia că în ţinutul Oulé stă să izbucnească o revoltă politică şi că am pornit represaliile… Bănuiesc că eşti plătit să creezi această impresie. La început, te credeam sincer. Acum, sunt încredinţat că sforile sunt trase la Cairo, sau chiar de mai departe.

— Nu-i nevoie să folosiţi forţa, a spus Morel, prieteneşte. Sunt gata să mă predau. Îmi cunoaşteţi condiţiile. E de ajuns să interziceţi vânătoarea de elefanţi sub toate formele şi să luaţi toate măsurile necesare pentru ocrotirea faunei africane. Atunci voi fi gata să mă prezint în faţa justiţiei. De altfel, vă provoc să găsiţi un tribunal francez dispus să mă condamne…

Herbier a izbucnit în râs. Poate că nu era râsul lui, dar se străduise din răsputeri. Apoi, foarte repede, faţa i-a redevenit la fel de mânioasă ca înainte. A întins mâna către flăcăii din Gola.

— Ştii ce vor? Hai, du-te şi întreabă-i. Descoase-i! Hai, fă cum îţi zic!

Le-a strigat câteva vorbe în graiul *oulé*. Tinerii au mai rămas o vreme în spatele cailor, apoi s-a auzit că îşi vorbesc. În cele din urmă, unul dintre ei s-a îndreptat către Morel. Avea probabil doar puţin sub douăzeci de ani. Ras în cap, cu trupul şiroind de năduşeală şi cenuşiu de atâta praf, s-a proţăpit în faţa lui Morel şi a început să vorbească repede, lovind în pământ cu suliţa. Pe măsură ce vorbea, simţindu-se ascultat, a început să se îmbete de atâta atenţie câtă i se acorda şi chiar, cu piciorul gol, l-a împroşcat pe

administrator cu un nor de praf. Herbier îl asculta încruntat, cu carabina în mână, stând neclintit. Uneori îi zvârlea câte o privire scurtă lui Morel, vrând parcă să se asigure că înţelegea. Tânărul *oulé* spunea că el şi ai lui aşteptau de ani zile să li se facă dreptate, dar că acum, mulţumită lui Ubaba-Giva, mulţumită lui Morel, aveau să capete ceea ce li se cuvenea. Francezii îi împiedicau să vâneze după pofta inimii şi le trânteau amenzi severe celor care atacau turmele. Administratorii nu le dădeau suficient praf de puşcă, erau obligaţi să-şi făurească singuri gloanţele şi, atunci când ucideau un elefant care le devastase ogoarele, li se confiscau fildeşii. Era nedrept. El şi ai lui erau nişte mari vânători, nici tribul Wongos, nici populaţiile Saras, nimeni nu se putea compara cu ei, dar guvernul îi silea să lâncezească prin satele lor ca nişte muieri, interzicându-le să se măsoare cu elefanţii. Trebuiau să stea cu braţele încrucişate, în timp ce tâlharii *kreshi* veneau nestingheriţi din Sudan şi ucideau câţi elefanţi aveau chef, plecând apoi cu fildeşii şi carnea, şi bătându-şi joc de *oulés*. Nimeni nu le zicea nimic. Tinerii *oulé* nu-şi mai puteau dovedi bărbăţia. La sărbătorile de iniţiere, erau siliţi să se mulţumească cu testicule de bivol, spre marea ruşine a străbunilor lor morţi, iar asta explica de ce se năşteau atât de puţini copii în trib şi de ce printre nou-născuţi erau mai multe fete decât băieţi. În curând nu avea să mai existe nici ţinutul Oulé, fiindcă o lume întreagă ştie că dealurile Oulé sunt de fapt nişte turme de elefanţi doborâte de vânătorii *oulé*, nişte turme peste care a crescut iarba. Vorbea sacadat, cadenţat; la sfârşit, de pe buze i s-a înălţat un adevărat cânt, furia i s-a domolit, de parcă ar fi stors-o cu totul din inimă, lăsând loc solemnităţii, numai bună să evoce felul în care se născuseră colinele. În curând, a încheiat el, arătându-l din nou pe Morel cu degetul, ai noştri vor putea din nou să bucure duhurile strămoşilor, adăugând colnicelor Oulé alte şi alte coline, care se vor umfla până-n zare pe urmele elefanţilor doborâţi. Dăduse uitării furia şi îşi înălţa vocea într-un soi de declaraţie solemnă, rostită cu chip grav: de-acum era greu să te împotriveşti credinţei că ţinutul Oulé se născuse în acest fel, aşa încât Morel a trebuit să se scuture ca să nu fie vrăjit pe de-a-ntregul: iată încă un tribun popular în pregătire.

— Poftim, a zis Herbier cu satisfacţie, eşti informat acum?

— Sunt la curent cu toate astea de ani buni, a spus Morel. Nu sunt rasist

şi, prin urmare, n-am crezut niciodată că ar exista o diferenţă esenţială între negri şi albi. Totuşi, nu e un motiv de descurajare… Şi-acum, tăticu’, dă-te-n lături să nu te călcăm…

Şi-au mânat caii înainte, lăsându-l pe administrator singur împreună cu cei doi negri al lui, în satul care părea neînsufleţit. În seara aceea însă, Morel îşi recăpătase veselia şi încrederea, şi, cum se oprise la intrarea în pădurea de bambuşi, iar colinele cenuşii ale ţinutului Oulé i se întindeau la nesfârşit la picioare, privind această uriaşă turmă împietrită care începea uneori să dea semne de viaţă şi să se mişte, s-a apropiat de Minna şi, cu picioarele depărtate, cu privirea ţintă la ţigara pe care o răsucea zâmbitor între degete, i-a vorbit cu vădită încântare despre tot ce vedeau, arătând uneori cu un gest din mână spre acest peisaj căruia părea să nu-i lipsească nimic. Păstra în voce o urmă de satisfacţie, de oarecare semeţie, şi vedeai că se bizuie, fără tăgadă, pe propria „viclenie“ ca să-şi atingă scopurile.

— Înţelegi, dacă le-aş spune pur şi simplu că-mi fac silă, că a venit vremea schimbării, că trebuie să respecte viaţa, că trebuie în sfârşit să cădem de acord în această privinţă, să păstrăm un rest de omenie unde să fie loc pentru toţi elefanţii, nu cred că i-ar deranja prea tare. S-ar mulţumi să ridice din umeri şi să spună că sunt un fanatic, un apucat, un umanitar care dă din fleancă. E nevoie, aşadar, de viclenie. Iată de ce vreau să-i las să creadă că elefanţii sunt doar un pretext, un subterfugiu şi că, în spate, există o motivaţie de ordin politic care-i vizează direct. În aceste condiţii, există fără îndoială şansa să se deştepte, să se sperie, să mişte ceva, să mă ia în serios. Or, cel mai isteţ, mai şiret lucru pe care-l au de făcut este desigur să ne lipsească de pretext, interzicând, adică, vânătoarea de elefanţi. Asta vor şi face la noua conferinţă din Congo. Şi e tot ce-mi doresc. Restul…

A făcut un semn cu mâna.

— Toate au un început…

…Iar părintele Fargue, care-şi petrecuse atâtea săptămâni bătând colinele Oulé în căutarea păgânului care voia să facă din om propriul ocrotitor, care se credea îndeajuns de mare şi de puternic încât să poată, singur, să ducă această misiune la bun sfârşit:

— Numai să-l găsesc, prietene, şi-o să-l fac să vadă atâtea stele verzi în faţa ochilor, încât până la urmă o să ajungă ca, în lumina lor, să desluşească

limpede lucrurile, o să-l învăţ să-şi adreseze cui trebuie petiţiile şi apelurile.

…Iar Peer Qvist, stând jos, drept de spate, în faţa ceaiului clocotit, după ce fusese arestat, cu acel chip pe care ridurile, atât de adânc săpate, evocau mai mult forţa decât vârsta:

— Sunt un naturalist bătrân. Apăr toate toate rădăcinile pe care Dumnezeu le-a sădit în ţărână, precum şi pe acelea pe care le-a sădit pe vecie în inima omului…

…Şi colonelul Babcock, stând lungit în camera de la spitalul militar din Fort Lamy, cu un paznic senegalez la uşă, pe verandă – de parcă un om înarmat ar fi fost în stare să zădărnicească evadarea care fusese pusă la cale. După ce a intrat, Schölscher a fost izbit de ordinea desăvârşită a aşternuturilor şi pernelor, care vorbea mai degrabă de gradul de epuizare al bolnavului decât de sinchiseala infirmierelor. Colonelul Babcock nu se mai străduia să-şi ascundă umorul, singura tentativă de insubordonare îngăduită unui ofiţer al Majestăţii Sale Britanice:

— Demnitatea, asta apăra el. Voia ca omul să fie tratat cuviincios, iar omului nu i se întâmplase nicăieri asta până acum – cu excepţia Angliei, desigur. Era un protest nemaipomenit, în faţa căruia un gentleman nu putea rămâne nepăsător…

S-a oprit să-şi tragă sufletul. În cameră s-a auzit atunci un zgomot scurt, care venea din cutia de carton de pe noptiera colonelului. Cutia era deschisă. Înăuntru era un bob de fasole săltăreaţă care mai zvâcnea din când în când. Atunci, colonelul se uita la el prietenos. Toată lumea din Fort Lamy ajunsese să-i ştie mica sminteală: de câteva luni căra peste tot după el câte un astfel de bob de fasole mexicană, în care se cuibărea câte un vierme minuscul ce încerca să scape de coaja constrângătoare prin ghionturi bruşte, ceea ce avea ca rezultat micul salt al bobului. De ceva vreme încoace, primul lucru pe care îl făcea colonelul Babcock când se aşeza pe terasa de la Le Tchadien era să deschidă cutia şi s-o pună în faţa lui pe masă. Uneori, făcea prezentările:

— *Meet my friend Toto,* spunea el şi, în general, bobul se hotăra mereu să facă un salt chiar în clipa aceea. Colonelul comanda atunci un pahar de whisky pentru cel pe care-l numise de sute ori „tovarăşul său de suferinţă“. Pe terasă, nimeni nu mai lua în seamă acest moft nevinovat: văzuseră altele

şi mai şi.

— Desigur, şi în cazul lui singurătatea a atârnat mult. Vă vorbesc în cunoştinţă de cauză: de-abia în vremea din urmă am avut prilejul să cunosc o mare, adevărată prietenie…

Bobul de fasole a făcut un mic salt în cutie, şi colonelul i-a adresat un zâmbet. Cu mutra lui descărnată, ca un adevărat „grande de Spania“, cu barbişonul sur, mâinile nemişcate, nu avea aer de terorist, deşi exact asta era: umorul e un explozibil tăcut şi politicos care te lasă să-ţi arunci în aer condiţia prezentă, de fiecare dată când te-ai săturat de ea, dar cu maximum de discreţie şi fără să împroşti în jur.

— Bietul Toto, a spus colonelul. E necăjit din pricina mea. Îl îngrijorează problemele mele cu inima. Îţi face bine la suflet să te gândeşti că o să-ţi ducă cineva lipsa. Dacă temerile lui se vor adeveri, pot să vă rog să-l adoptaţi? Vai, uitasem: viitorul dumneavoastră e deja hotărât. Toată lumea zice că o să vă retrageţi la mănăstire…

Era prea multă drăgălăşenie în ochii lui negri, ca să-i iei în nume de rău spusele.

— Cred că Morel apăra o anumită concepţie despre demnitate, felul în care suntem trataţi în lumea asta a noastră îl umplea de indignare. Ascundea, fără să ştie, un englez înlăuntrul lui. Pe scurt, mi s-a părut firesc ca un ofiţer britanic să-i ia partea…. La urma urmei, ţara noastră e vestită pentru dragostea pe care o poartă animalelor…

Toto a făcut un mic salt: părea că se distrează.

— Aşa încât, într-o dimineaţă, m-am suit în maşină, l-am luat pe Toto ăsta pe care-l vedeţi aici, fire sănătoasă şi el, am mai luat luat de asemenea ceva arme şi muniţie şi m-am îndreptat, făcând popasuri dese, către lanţul munţilor Oulé, unde se dusese vestea că se află acest francez, împreună cu alţi rebeli… După cum ştiţi, n-am ajuns prea departe. Nu ştiu dacă din pricina emoţiilor sau, pur şi simplu, din cauza acestei greşeli fiziologice care se cheamă moarte, dar am trecut printr-o serioasă criză cardiacă, puţin înainte să ajung la Gola, aşa că iacătă-mă-s cu santinelă la uşă, nu care cumva să evadez. Judecătorul m-a înştiinţat că voi fi inculpat pentru tentativă de favorizare a infractorilor…

Însă după discuţia pe care a avut-o cu doctorul, Schölscher s-a lămurit că

Babcock nu mai avea cum să se confrunte cu o asemenea eventualitate. A murit, într-adevăr, câteva zile mai târziu, şi ultimele sale dorinţe au fost conştiincios urmate, în ciuda criticilor făţişe exprimate de consulul britanic venit special de la Brazzaville ca să asiste la ceremonia funerară. Faptul că sicriul colonelului a fost învelit în steagul britanic i s-a părut cât se poate de firesc, dar că pe acelaşi steag a fost aşezat un bob de fasole săltăreaţă, care, în tot timpul ceremoniei, nu a încetat o clipă să sară mărunt-mărunt, ei bine asta i s-a părut distinsului funcţionar o culme a prostului gust, ce spunea multe despre efectele greu de îndurat ale vieţii printre francezi, pentru anumite firi care nu ştiau să se sprijine pe rigorile salvatoare ale ţării lor străvechi.

…Iar Haas, în fine, venit din stufărişul Ciadului, auzind că se pune la cale o expediţie împotriva lui Morel, a vrut să participe la ea cu orice preţ şi a declarat:

— Dacă acest ins chiar apără elefanţii, plecăciune, o să mă alătur lui. Dar dacă se slujeşte de ei ca să facă politică, sau dacă e o şmecherie, dacă e încă o găselniţă ideologică, o păcăleală, dacă e propagandă, ei bine, vreau să fiu şi eu printre hăitaşi, ca să-i bag în cap să nu mânjească ultimul lucru curat pe care oamenii îl mai au încă în ei…

Oamenii de pretutindeni aveau fiecare părerea lui despre această aventură, însă cei care o trăiseră alături de Morel au fost unanimi: singurul lui gând era să apere elefanţii. Putea sta ceasuri la rând îndărătul tufişurilor ca să-i observe pe uriaşii în libertate, cu ochi fericiţi şi râzători, şi Idriss era nevoit adesea să-i pună mâna pe umăr ca să-l împiedice să se apropie prea tare. Seara, când se întorcea în tabără, se aşeza lângă foc cu puşca între genunchi, cu pălăria dată pe ceafă, şi spunea, cu acel accent vulgar care era întotdeauna mai apăsat când se simţea fericit sau emoţionat:

— De fapt, ceea ce-mi doresc e ca, mai târziu, elevilor negri să li se spună la şcoală: cel care a salvat elefanţii, care a impus respectul faţă de natură în Africa, este Morel, un francez. Îmi doresc să se spună asta aşa cum se zice acum că Fleming a descoperit penicilina. Cum vezi, nu sunt dezinteresat. Poate că o să primesc Premiul Nobel, dacă se va institui cândva un Nobel pentru omenie…

Îşi închipuia că e popular, înconjurat de simpatie universală şi

întotdeauna vorbea de parcă existau pe lume milioane de amărâţi care n-aveau nimic mai bun de făcut decât să se ocupe de minunile naturii. De fiecare dată când vedea o turmă de antilope ţâşnind spre văzduh dintre ierburile galbene, ochii îi străluceau de bucurie şi se vedea limpede că e fericit. Minna a surâs şi ea amintindu-şi de asta, a stat puţin pe gânduri, apoi a oftat. Probabil că Morel suferise cumplit în captivitate – în „duba hingherilor“, cum îi spunea el. Fără îndoială, acesta era motivul. Într-o seară au văzut cum orizontul se împâclește de fum și i-au surprins pe niște săteni care se întorceau de la o vânătoare prin pârjolire – incendiul a continuat să se întindă timp de mai multe zile, devastând regiunea. Morel turbase și pusese să fie incendiate bordeiele tuturor notabilităților satului… Minna a ridicat privirea spre Schölscher:

— La proces, întâmplarea a fost dată ca probă de „nebunie“ a lui Morel… Am încercat să le explic, dar nici măcar nu m-au ascultat. Sunt niște indivizi care n-au suferit îndeajuns, care nu pot înțelege… Au vrut să demonstreze că suntem anarhiști, după cum tot repetau… Mi-au pus toate întrebările alea ca să arate că sunt o prostituată învrăjbită cu lumea întreagă, și-atât. Trebuia să le răspund doar cu „da, nu, da, nu“, dar, până la urmă, am ridicat din umeri și i-am lăsat să vorbească, vă dați seama că puțin îmi păsa…

În sala tribunalului penal, zumzetul ventilatoarelor nu avea alt rost decât să facă audibilă căldura.

— Prin urmare, v-ați alăturat lui Morel mânată doar de dragostea pentru natură?

— Da.

— Ca să-l sprijiniți în campania de protecție a naturii?

— Da.

— N-ați avut nici un alt motiv?

— Nici unul.

— Aţi întreţinut relații sexuale cu Morel?

— Da.

— După sau înainte să vă fi alăturat lui?

— După.

— Erați îndrăgostită de el?

— Păi…

— V-ascultăm.

— Nu știu. Nu era vorba de asta…

— Era vorba de dragostea dumneavoastră pentru natură?

— Da.

— Este adevărat, așa cum indică informațiile furnizate de poliția germană, că după căderea Berlinului ați muncit, dacă se poate spune așa, într-o casă de toleranță?

— Eu…

— Răspundeți prin da sau nu.

— Da.

— Câtă vreme?

— După ce a căzut Berlinul, soldații ruși ne-au închis într-o vilă din Ostersee. Ne violaseră. Am rămas închise acolo mai multe zile. După aceea, când ne-a găsit poliția militară, ca să fie salvate aparențele, ne-au înregistrat ca prostituate.

— După ce ați ieșit din… vilă, cum îi spuneți, v-ați întors la unchiul dumneavoastră?

— Nu, am rămas ceva vreme într-un spital.

— Erați bolnavă?

— Aveam o boală venerică și rămăsesem gravidă.

— Ați făcut un copil?

— Medicii din spital mi-au făcut un avort.

— La cererea dumneavoastră?

— Da.

— Ce vârstă aveați atunci?

— Șaptesprezece ani.

— Probabil că vi se pusese pata pe bărbați?

— Eram foarte amărâtă, dar nu purtam nimănui pică.

— Chiar nimănui?

— Nimănui.

— Așa încât, după ieșirea din spital, ați devenit amanta unui ofițer rus…

— Da.

— Câtă vreme ați trăit cu el?

— Trei luni.

— Și pe urmă?

— A fost mutat. Ca să rămână cu mine, a dezertat. Unchiul meu l-a denunțat, și de-atunci nu l-am mai văzut.

— L-ați îndemnat cumva să dezerteze?

— Nu.

— Erați îndrăgostită de el?

— Da.

— Și unchiul dumneavoastră l-a denunțat?

— Da.

— Ofițerul a fost arestat și, după cât se pare, împușcat?

— Da.

— Din pricina unchiului dumneavoastră?

— Da.

— Și-atunci v-ați trezit singură?

— Da.

— Și unde v-ați dus?

— M-am întors să locuiesc la unchiul meu.

Publicul stătea neclintit. Președintele a prelungit momentul de tăcere, ca să facă mărturisirea să atârne mai mult.

— Așadar nu v-a păsat că-l turnase pe bărbatul pe care-l iubeați?

— Ba mi-a păsat.

— Cu toate astea v-ați întors să locuiți la el?

— Era greu de găsit un acoperiș la Berlin în perioada aceea.

— Ați auzit vreodată vorbindu-se despre nihiliștii ruși?

— Nu.

— Prin urmare, v-ați întors să locuiți cu unchiul dumneavoastră?

— Ați avut raporturi sexuale cu el?

Avocatul apărării a sărit în sus.

— Domnule președinte, astfel de întrebări dezonorează justiția franceză și…

— Îi cer acuzatei să-mi răspundă. Avem în față o anchetă completă a poliției din Berlin și mărturii autentificate ale comisiei interaliate de control. Ați avut raporturi sexuale cu unchiul dumneavoastră?

— Nu era unchi bun, a spus Minna, cu voce uşor tremurată. Era unchi prin alianţă…

— Aţi avut raporturi sexuale cu el?

— Părinţii mei au fost ucişi într-un bombardament când aveam cincisprezece ani, şi el m-a luat imediat de pe drumuri. M-a silit imediat să am raporturi sexuale cu el.

— Nu v-aţi plâns la poliţie?

— Nu.

— De ce?

— Mi-a fost ruşine.

— Aţi preferat să întreţineţi în continuare raporturi sexuale cu unchiul dumneavoastră în loc să vă plângeţi la poliţie?

— Da. Şi-apoi…

— Şi-apoi?

— Nu era un capăt de ţară. Fuseseră ucişi milioane de oameni… Întreg oraşul era o ruină, şi copiii mureau pe străzi. Nu asta conta.

— Comportamentul sexual al oamenilor e lipsit de importanţă, nu?

— Nu asta contează, a repetat ea îndârjită.

— După aceea aţi făcut striptease într-un local de noapte din Berlin?

— Da.

— S-a întâmplat să aveţi raporturi sexuale cu clienţii?

— Da.

— Pentru bani?

— Da.

— Şi ăsta era un lucru căruia nu-i acordaţi importanţă? Nu conta?

Minna a aruncat priviri disperate în dreapta şi în stânga, de parcă ar fi căutat pe cineva care s-o înţeleagă şi să-i ia apărarea. În sală, Schölscher, cu chipiul pe genunchi, o privea prietenește. Aşezat între doi Călugări Albi, Saint-Denis se ridicase în picioare, apoi se aşezase la loc, palid la faţă. În boxa acuzaţilor, Peer Qvist îşi încrucişase braţele pe piept, cu o expresie deopotrivă liniştită şi severă, iar Habib părea că se distrează la culme. Forsythe stătea cu capul plecat. Doar Waitari şi tinerii care-l însoţeau nu păreau preocupaţi de ce se întâmplă, ba chiar dădeau impresia că nu ascultă. Era evident că nu-i interesa. Minna a mai bâjbâit o vreme după răspuns, şi

apoi a început să plângă.

— Dar atunci când v-aţi dus la Morel, cu arme şi muniţie, susţineţi că nu aveaţi resentimente faţă de bărbaţi?

— Am vrut să scap de toate astea… Am vrut să-l ajut…

— De asta v-aţi dus la Morel, ca să-l ajutaţi?

— Da.

— Pretindeţi în continuare că aţi acţionat fără resentimente?

— Am vrut să-l ajut să apere elefanţii…

— Eraţi îndrăgostită de el?

— Nu știu.

— Îl cunoşteaţi bine?

— Nu. Îl văzusem o singură dată.

— Şi asta a fost îndeajuns ca să vă aruncaţi cu capul înainte într-o aventură ale cărei urmări cu siguranţă nu vă erau străine?

A amuţit o vreme, cu mâinile pe bară şi scuturând atât de puternic din cap, de parcă ar fi vrut să le alunge întrebările. Totuşi, ea a fost cea care a avut ultimul cuvânt. I-a privit pe toţi stăruitor, cu aerul acela îndărătnic cu care publicul era deja obişnuit. Şi a spus:

— Era un bărbat care credea în ceva curat.

…La două sute de metri de-acolo, negustorul Araf Irnit, după ce-şi vânduse cu bine baloturile de smirnă, s-a aşezat sub un salcâm, lângă măgar, şi-a potrivit ochelarii şi şi-a luat un răgaz de tihnă, cu Sfânta Carte în mână. Buzele i se mişcau tăcute urmând versetele: „Mi-am pus încrederea în Cel Viu, care nu moare. Lăudat fie Dumnezeu cel fără de copii, fără părtaşi la domnie şi căruia nu-i trebuie ajutoare. Slava lui s-o cântăm. Tu eşti aici doar trecător. Laudă Celui care era o comoară de taină şi care s-a lăsat cunoscut şi a izvodit făptura…“ Buzele continuau să i se mişte, în timp ce privirea îi străbătea piaţa pustie, se oprea pe măgar, urmărea trei femei în văluri negre ce-şi purtau pe umeri ulcioarele, apoi buzele au prins să i se mişte mai iute, şi-a închis ochii şi şi-a lipit un pumn de piept. „Alt Acoperiş pe lume nu e, nici altă Poartă, nu există altă Frumuseţe, nici altă Duioşie. Fii Cel Bine-venit în inima mea, în ochii mei, pe buzele mele, Tu, cel care muţi stâncile din loc…“ O clipă, s-a întrebat dacă nu cumva îşi vânduse marfa prea ieftin şi s-a izbit numaidecât în piept, legănându-se uşor, apoi şi-

a scos ochelarii şi s-a şters la ochi. „Îţi aduc mulţumire că eşti Tu, pentru că eşti Bogat, iar făptura-i sărmană. Slăvit eşti, iar făptura-i netrebnică. Eşti Mare, şi făptura-i măruntă. Eşti Uriaş, şi făptura-i umilă. Eşti Puternic, în vreme ce făptura e slabă. Îţi aduc mulţumire că eşti Tu…“ Psalmodia încet, privind uneori umbra salcâmului care se lungea treptat peste piaţă, sau pe un călăreţ Gola care care trecea prin preajmă, cu faţa ascunsă sub un văl albastru, sau ceata de copii care se hârjoneau în praful înserării, şi-atunci când atenţia îi slăbea puţin, se izbea în piept, privea spre înalt, îngâna mai puternic şi se legăna. Când s-a simţit complet întremat, a pus la loc Cartea în învelitoare şi a băgat-o apoi sub burnuz, s-a suit pe măgar, l-a îmboldit cu călcâiul şi a pornit pe drum, întrebându-se dacă nu era o nesocotinţă să călătorească seara cu atâta bănet la el, cu acei Golas în preajmă, cu toţii bine-cunoscuţi tâlhari. În aceeaşi clipă, puţin mai spre sud, femeia Foulbé Fatima, al cărei soţ era tiralior în Fezzan, stătea aşezată în uşa casei, primind ofrandele şi felicitările vecinelor. Înăuntru, se afla întins trupul neînsufleţit al copilului ei, iar Fatima zâmbea atingând mâinile tuturor celor care aduceau merinde pentru călătoria celui care, deşi atât de tânăr, fusese deja ales. O caravană de cămile întorcându-se de la Murzuk şi îndreptându-se spre Fezzan, cu sacii de piele plini cu sare, se oprea la o sută de kilometri vest de primul loc de adăpare, izvorul Sarei, și în goliciunea deșertului, cincizeci de oameni – printre care și faimosul Kamzin, care condusese la destinație mai bine de cincizeci de caravane încărcate cu arme automate, pentru frontierele algeriene – îngenuncheau înfășați în albul burnuzurilor și atingeau nisipul cu fruntea, în timp ce Kazim, cu un ochi atins de albeață și o bucată de nas înghițită de lupus, șoptea la fiecare mătanie: „*Barakatum il Khadizi, la Ilahi, m’ana Tadhur Ilahi… del Khadir*, o, Dumnezeul meu, fii alături de noi, o, Dumnezeul meu, fie ca Baraka[21] lui Uwair, Baraka preaînalților stăpâni să fie cu noi…“ Schölscher îi privea, cu ochii mijiți, pe toți cei care îi îngăduiseră să-și călească în islam credința creștină. Și-a salutat propria certitudine cu un zâmbet. Știa însă că e zadarnic să-i întinzi o mână celui care e prea departe de tine. Cu o ironie cam dură, i-a întins din nou Minnei pachetul de țigări. A tras în piept fumul, și-a mai acoperit o dată genunchii cu fusta și și-a scuturat pletele cu drăgălășenie. Vai, nu le purta pică! Trebuia să-i înțelegi și pe ei. Morel le scăpase din nou printre degete,

aşa încât se răzbunau pe cei prezenţi. Aveau toate motivele să fie furioşi – se povestea că Morel plănuia un atentat în plină şedinţă de tribunal, că, deghizat cum era, fusese recunoscut în târgul arab, că avea să pornească un „comando“ ca să-i elibereze pe inculpaţi şi să-i biciuiască pe judecători –, te puteai aştepta la orice din partea aventurierului care reuşise isprava de la Sionville!

21. În sufism, *baraka* înseamnă esenţa vieţii, respiraţie.

Autorităţile nu reuşeau să înghită găluşca numită „afacerea Sionville“ – timp de o săptămână, ziarele nu vorbiseră decât despre asta –, ceea ce constituia exact scopul expediţiei, motivul pentru care Morel se încumetase s-o pună la cale. Urma să înceapă în Congo noua conferinţă pentru protejarea faunei africane, şi Morel hotărâse să dea ceea ce numea „marea lovitură“, ca să-i influenţeze pe delegaţi şi să atragă atenţia opiniei publice, în acest mod senzaţional, asupra dezbaterilor. Pe-atunci, se afla împreună cu oamenii săi într-o grotă de la marginea savanei şi de la poalele pădurii ecuatoriale, care începea cu o încâlceală de bambuşi, de stânci şi de mărăcinişuri pe coastele munţilor Oulé. Un camion urma să vină să preia comandoul în prima zi de marţi a lunii iunie din cealaltă parte a lanţului muntos, pe drumul dintre Lati şi Sionville; după ce executau raidul, cei patru bărbaţi din grup, Morel, Forsythe, Peer Qvist şi Korotoro, plus cei trei studenţi care-i aşteptau în camion, trebuiau să fugă spre graniţa sudaneză, spre Khartoum, unde Waitari discuta cu nişte reprezentanţi ai lui Nasser. Idriss trebuia să-i călăuzească până la camion şi să se întoarcă în grotă, după care s-ar fi dus împreună cu Youssef şi Mina la lacul Kuru, unde Waitari stabilise „un punct de sprijin“, cum el însuşi îi spunea. Anumite articole de ziar considerau acest punct ca fiind „centrul de antrenament al armatei pentru independenţa africană“, iar jurnaliştii îl plasau, potrivit imaginaţiei fiecăruia, în douăzeci de locuri diferite din A.E.F. Cele două segmente ale grupului urmau să se întâlnească pe malul lacului Kuru şi să străbată împreună, cu camionul, cei cincizeci de kilometri care le despărţeau de graniţa sudaneză. Potrivit formulării lui Forsythe, care, în faţa splendidei cutezanţe a planului, îşi amintise brusc de educaţia lui militară, comandoul avea „aproape tot atâtea şanse să izbutească pe câte aveam eu ca

să fiu ales preşedinte al Statelor Unite“. Între locul unde îi aştepta camionul şi Sionville, aflat la şapte ore de drum, existau două capitale de cerc administrativ. Chiar dacă reuşeau să îndeplinească operaţiunea, puteau fi siguri că aveau să fie interceptaţi pe drumul de întoarcere. I-a expus toate aceste argumente lui Morel, care i-a răspuns liniştit, continuând să-şi cureţe meticulos carabina:

— Enervant la tine e că n-ai pic de încredere în aproapele tău. Sigur că vor fi avertizaţi. Şi ce dacă? O să se uite în direcţia opusă ca să nu ne vadă trecând, şi-asta-i tot. O să poată spună după aceea că nu ne-au văzut. Lumea s-a săturat, crede-mă, fie că sunt administratori de regiune, fie că sunt civili de rând. Citesc ziarele, ştiu ce se întâmplă în lume, şi sunt gata să ne dea o mână de ajutor. Poate că nu riscă s-o facă direct, dar sunt fericiţi când altcineva încearcă să apere natura. Degeaba ai îndoieli.

Johnny Forsythe se scărpina în cap încurcat, căutând zadarnic o urmă de zeflemea în ochii lui Morel, care părea cât se poate de serios. Singurul lucru care îl preocupa era venirea ploilor. Regiunea deşertică presudaneză se întindea la răsărit de munţii Oulé până la lacul Kuru, era o *waterless track* de o sută cincizeci de kilometri, numai praf roşiatic, pietre, euforbii şi steiuri fără un ochi de apă, dar care, venind dinspre Gola, erau de netrecut după câteva ore de ploaie. Cum era de-abia început de iunie, nu căzuse un strop de apă. Africa întreagă era sleită de secetă. După ce a fost poftit să-şi spună părerea, Idriss a şovăit câteva ceasuri: privea cerul cu ochii lui ca două fante subţiri, nările largi i-au fremătat, de parcă ar fi încercat să absoarbă cea mai mică urmă de umezeală din aer, apoi s-a pronunţat: seceta nu avea să înceteze prea curând. Pădurea se golea de orice urmă de viaţă, jivinele fugiseră spre locurile de adăpare despre care credeau că sunt sigure; firicelul de apă al râului Galé dispăruse de mult printre pietre. Ei înşişi se vedeau siliţi să coboare spre puţul din câte un sat, aflat la cinci kilometri distanţă, ca să-şi umple ploştile. Turmele de elefanţi părăseau traseele sezoniere obişnuite şi se îndreptau către lacul Kuru, ale cărui ape nu secau niciodată. Era însă un drum de o sută cincizeci de kilometri fără nici un izvor şi doar animalele adulte se încumetau să-l străbată. Idriss gesticula, cu braţul gol ieşindu-i din mâneca albastră, care-i atârna largă pe umăr, şi vorbea cu o însufleţire pe care nimeni nu i-o ştia: oamenii nu mai văzuseră

aşa ceva de când lumea şi pământul, iar vorbele astea căpătau în gura lui un accent de autoritate pe care nimeni nu ar fi îndrăznit să-l conteste. Pe faţa lui mâncată de vărsat rătăcea expresia unei spaime superstiţioase, care lua înfăţişarea unei veneraţii extreme. Îşi înmulţea rugăciunile şi rămânea îndelung cu fruntea lipită de pământ; era destul de emoţionant să-l vezi pe cel mai cunoscut hăitaş din A.E.F. rugându-se pentru ocrotirea turmelor la a căror decimare contribuise. Părea năucit de dimensiunea dezastrului care se anunţa; cu burnuzul pe el, ciucit, lua din când în când câte un pumn de ţărână care i se scurgea printre degete precum nisipul, apoi clătina din cap fără să scoată o vorbă. Simţeau cu toţii că până şi aerul care îi înconjura devenise apăsător de atâta teamă. Vocile pădurii amuţiseră; în zori, nu era urmă de rouă pe pământ. Ramurile păreau să-şi fi pierdut toată seva şi se rupeau la cea mai mică apăsare. Absenţa turmelor era aproape totală: nici un bivol, într-o regiune unde văzuseră cu miile, nici o antilopă koudou pe dealuri, nici un tropăit de facocer sau de porc-spinos printre arbuşti, găsiseră mandrili morţi la poalele copacilor. Odată au văzut un elefant bătrân mergând singur prin albia râului Galé şi, în aceeaşi seară, găsiseră cadavrul animalului printre pietre, părăsit de turmă, prea bătrân ca să se aventureze mai departe. A fost anul când, pe plajele din Mozambic, nişte elefanţi scoşi din minţi, descinşi spre mare după săptămâni de însetare, mureau la câteva ceasuri după ce se umflau cu apă sărată; când cete de babuini se aruncau ciorchine prin puţurile din sate şi se înecau scheunând; când aproape toate recoltele s-au prăpădit, când, în toată Africa centrală şi până la Oceanul Indian, cuvântul „apă“ devenise o rugă unanimă, repetată fără răgaz. Morel îşi mai pierduse din siguranţa de sine şi scruta îndelung cerul, de parcă ar fi vrut să descopere în el o urmă de mărinimie. Forsythe îl privea oarecum ironic, fără să îndrăznească totuşi să i-o arate făţiş; o singură dată a pus mâna pe vechea servietă pe care Morel o căra peste tot după el, eterna servietă burduşită cu manifeste şi petiţii, şi i-a spus:

— Nu prea mai ştim cui să ne adresăm cu toate hârţoagele astea, aşa-i?

Morel şi-a plecat capul.

— Aşa-i. Există însă la noi o zicală veche – ştii tu, înţelepciunea populară –, poate există şi în America, la voi, care zice: fă ce se cuvine, fie ce-o fi…

A doua zi, în zori, micul comando de patru oameni se afunda în pădure ca

să ducă la bun sfârşit cea mai senzaţională ispravă a omului care apăra elefanţii şi care avea să-i facă şi mai răsunătoare campania în lumea întreagă.

XXX

Mai târziu, Forsythe avea să spună că cele trei zile şi două nopţi de mers pe care fuseseră nevoiţi să le facă doar ca să străbată masivul Oulé, într-o regiune unde caii nu puteau fi folosiţi, i-au lăsat o amintire doar un strop mai puţin dureroasă decât faimosul „marş al morţii“ pe care prizonierii americani trebuiseră să-l îndure în timpul campaniei din Coreea, din ordinul comandantului comunist, în clipa retragerii din Seul. Le evoca însă cu satisfacţie, ba chiar cu o anume încântare, sporită fără îndoială de lectura ziarelor, care vorbeau în termeni ditirambici despre raidul lor la Sionville – aproape că simţeai lacrimi de emoţie în inflexiunile pe care le găseau jurnaliştii ca să laude eroismul şi lupta dezinteresată a „acestui mic grup de oameni, singuri în adâncurile savanei, care dovediseră că, împresuraţi de cele mai groaznice dificultăţi, încă rămânem capabili să ne ocupăm de alte specii şi de protejarea lor, că suntem capabili de generozitate şi de dăruire“. „Ceea ce nu-l împiedică pe individul care a scris asta“, a comentat Forsythe, „să stea liniştit la locul lui, lăsându-le altora pe umeri toată treaba… Şi mai remarcaţi, vă rog, că vede o probă de altruism în faptul că oamenii se zbuciumă ca să apere natura, ceea ce dovedeşte limpede că, în mintea acestui personaj, persistă o distincţie deloc de neglijat între specia umană şi natură, şi că individul n-a avut încă răgaz să-şi dea seama că, atunci când o aperi pe una, o aperi şi pe cealaltă – pe scurt, n-a priceput o iotă din ce făcea Morel. Să trecem însă… Sunt deosebit de drăguţi că ne consideră nişte eroi, şi le sunt foarte recunoscător. Pot să vă asigur că aceste două zile de marş forţat au fost cât pe-aci să mă termine – cu atât mai mult cu cât, în timpul ultimilor doi ani, turnasem în mine o impresionantă cantitate de alcool, iar cura asta de dezintoxicare era niţeluş cam exagerată. Uneori, aveam impresia că fiecare globulă de sânge îmi urla în vene, cerându-şi raţia cuvenită. Dar m-am ţinut tare. Îmi amintesc că, la un moment dat, când nu mai reuşeam să mă ridic de jos după un sfert de ceas de odihnă, Morel s-a

apropiat de mine, cu un şip de whisky în mână – hotărât lucru, se gândea la toate. Spre uimirea mea – nu te cunoşti niciodată îndeajuns de bine pe tine însuţi–, l-am refuzat. Mi-am lăsat globulele să zbiere – le vedeam, ca să zic aşa, cu gurile căscate, erau milioane şi milioane de globule – şi m-am pus iar la drum, sub privirile încurajatoare ale lui Peer Qvist, care stătea cu ochii pe mine. În ciuda genunchiului său ruginit, lighioana asta bătrână nu dădea nici un semn vizibil de oboseală; îl vedeam în faţa mea, îi vedeam silueta înaltă care se căţăra neostenită printre lumini şi umbre, care urca şi cobora prin coridoarele pădurii, printre stânci şi bambuşi, printre trestii şi dealuri, cu o dârzenie aproape halucinantă, neobosit, nemuritor parcă, urmat de Korotoro, care-şi ţinea mitraliera spânzurată de umăr, cu antebraţul sprijinit de ţeavă, şi care-mi arăta din când în când dinţişorii lui minunaţi când îmi zâmbea ca să mă îmbărbăteze; în spate venea Idriss, al cărui burnuz albastru apărea şi dispărea printre arbori, şi, în fine, Morel, care închidea şirul, strângând cu putere faimoasa lui servietă dolodora de manifeste şi de proclamaţii, care devenise pentru mine însuşi simbolul nebuniei sale…“

Au ajuns la locul de întâlnire la ora cinci dimineaţa şi au zărit camionul. Idriss s-a afundat iar în pădure, fără să scoată o vorbă. Cei trei negri tineri care stăteau aşezaţi lângă un foc s-au ridicat dintr-un salt, cu mitralierele în mână. Morel s-a îndreptat spre ei.

— Vă purtaţi ca naiba, le-a zis. Nimeni nu ştie cine sunteţi, nimeni nu vă bănuieşte de nimic, şi voi nu şi nu, vreţi să ieşiţi în faţă. Ia pitiţi voi puşcoacele alea!

Cei trei tineri căutau pe cineva din priviri şi, până la urmă, unul din ei a rostit numele lui Waitari. Morel le-a explicat că şeful lor fusese silit să plece în Sudan mai repede decât era prevăzut, şi că-l lăsase pe el la comanda expediţiei: au părut nespus de dezamăgiţi. Se simţea că îi sunt profund devotaţi lui Waitari, că doresc să strălucească şi eventual să moară alături de el. Dispariţia lui îi îngrijora, deveniseră şovăielnici şi debusolaţi. Unul dintre ei se numea Madjumba; era un *oulé* lat în umeri; îşi ascundea nervozitatea sub o expresie mereu morocănoasă; până şi vocea lui, care transpunea în franceză – limbă căreia îi cunoştea admirabil toate nuanţele – ritmul rapid, precipitat şi gutural al graiului său natal, nu părea să cunoască alt ton decât pe cel al vehemenţei. Cel de-al doilea, Inguélé, avea un chip

fin şi plăcut, ale cărui frumuseţe visătoare şi timiditate oglindeau delicateţea sufletească şi nişte sentimente pe care ciocnirile cu realitatea le canalizaseră într-o năzuinţă secretă; prea puţin interesat de politică, stânjenit de îndată ce prietenii lui duceau discuţia pe acest tărâm, părea că li se alăturase cumva ca junii romantici care se duceau pe vremuri să moară în Grecia alături de Ipsilanti; neîndoios, de asemenea, era faptul că, având o graţie aproape feminină, se simţea obligat să dea cât mai multe dovezi de bărbăţie. Cel mai amabil dintre cei trei, cel mai cultivat şi poate cel mai înzestrat cu curaj de la natură, era totuşi în întregime dominat de tovarăşii lui şi mai cu seamă de Madjumba, pe care îl urma fără să crâcnească, mai ascultător decât ar fi fost cu însuşi Waitari; pe acesta din urmă nu-l văzuse decât o dată şi îl cunoştea mai ales din povestirile lor înflăcărate. Era învăluit de acel halou de puritate care face uneori din tinereţe unul dintre rarele momente de măreţie umană; şi iată că tocmai faţă de el Morel s-a purtat, în mod spontan, cu cea mai multă stimă, poate şi pentru că recunoscuse în Inguélé aceleaşi aspiraţii care îi însufleţiseră odinioară pe unii dintre tovarăşii lui din lagăr. Cel de-al treilea, N’Dolo, fiul unuia dintre cei mai prosperi negustori din Sionville, al cărui camion, fără ştiinţa proprietarului, fusese folosit în expediţie, era intelectualul grupului: un chip expresiv, mobil, care insista să pară detaşat şi cu sânge rece, conştient, desigur, că celor din rasa lui li se reproşa emotivitatea; era tipul de învăţat hotărât să treacă la fapte şi să pună teoriile în practică; i-a spus lui Morel că el şi tovarăşii lui îşi făcuseră o parte din studii în Franţa „pentru că erau fiii unor părinţi privilegiaţi“. După câteva minute de discuţie cu ei, Morel a părut scârbit, îngrijorat şi, ca răspuns la o grimasă a lui Forsythe, a şoptit:

— Da, şi n-au nici douăzeci de ani…

Apoi s-a suit lângă N’Dolo, care se afla la volan. Tot drumul, studentul n-a încetat o clipă să-l bată la cap, cu o revărsare de vorbe care nu aştepta răspuns şi care ascundea lipsa de siguranţă a adolescentului care încerca să trateze un bărbat de patruzeci de ani de la egal la egal. Cuvintele lui mai purtau şi urme de ostilitate şi de iritare, datorate, fără îndoială, lipsei lui Waitari şi neliniştii pe care i-o provoca prezenţa unui bărbat pe care-l socotea vizionar, dar ale cărui ţeluri i se păreau probabil incredibil de naive, lipsite de vreo legătură cu propriile năzuinţe. Nu a încetat să afirme, cu

ochii ţintă la drumul îngust dintre şirurile nesfârşite de arbori, luându-şi din când în când mâna de pe volan ca să-şi potrivească ochelarii pe şaua nasului, deşi stăteau foarte bine: pentru el, elefanţii nu erau decât o unealtă de propagandă de prim ordin, o imagine a forţei africane în plină desfăşurare, pe care, de-acum înainte, nimeni şi nimic nu o puteau stăvili. Erau o excelentă armă de luptă politică, un prilej de a da glas furiei popoarelor africane împotriva exploatării avuţiei lor naturale de către capitalismul străin. Nu uitaseră că, iniţial, colonialismul pătrunsese în Africa pentru a exploata fildeşul, după care se orientase spre jafuri şi mai bănoase. Lui personal nu-i păsa câtuşi de puţin de elefanţi. Erau mai degrabă un anacronism, o ghiulea de piciorul unei Africi moderne, industrializate şi electrificate, un vestigiu al beznei tribale. Nici nu se putea pune problema transformării continentului într-o rezervaţie ecologică. S-a întors spre Morel, care privea drept în faţă, fără să spună o vorbă. N’Dolo şi-a potrivit ochelarii pe nas şi a evitat cu puţin o viroagă. Camionul era şfichiuit de tufişuri; un leopard a traversat încet drumul, fără să se sinchisească. Uneori, dintre ramurile din faţa lor, cădeau babuini, o luau la fugă, masculul rămânea la urmă, ţipând şi ameninţând ca să-i protejeze, apoi femela înşfăca puii care i se agăţau de blană, şi toată familia dispărea chirăind printre copaci. Ne-am săturat de aşa ceva, a zis N’Dolo, arătând cu capul spre maimuţe, nu mai vrem să fim grădina zoologică a planetei, vrem uzine şi tractoare în loc de lei şi de elefanţi. Ca să ne atingem scopul, trebuie să terminăm în primul rând cu colonialismul, care se complace în această trândăvire exotică, al cărei prim avantaj este că îi oferă materii prime şi mână de lucru ieftină. Trebuie să ne descotorosim de el cu orice preţ, şi apoi să începem, cu aceeaşi energie şi fermitate, să îndoctrinăm masele largi: să nimicim trecutul tribal, să introducem, prin toate mijloacele, noile noţiuni politice în minţile întunecate de tradiţiile primitive. Câtă vreme masele populare nu sunt pregătite să preia comanda, ar fi indispensabilă o perioadă de dictatură; efortul lui Atatürk în Turcia şi cel al lui Stalin în Rusia erau justificate istoric… Morel îl asculta calm: nu mai avea de mult iluzii în privinţa viitorului Africii. Și, fără îndoială, trebuia să ia în calcul atât tinerețea, cât și impetuozitatea acestui adolescent însingurat, care se străduia să-i arate ce-i putea pielea. Vorbele lui înflăcărate erau doar

un alt fel de a cânta noaptea ca să-ți dai curaj. Păcat, și-a zis Morel, că un puști de vârsta lui e atât de puțin exigent. Când ești tânăr, trebuie să fii ambițios, să te dovedești mai generos, mai intransigent, să refuzi compromisurile, să respingi limitele… Dar încearcă numai să le explici rataților ăștia mici că trebuia nu doar să meargă tot înainte, ci să-și mai ia pe umeri și povara elefanților, să-și lege de picior o asemenea ghiulea… Te-ar considera îndată nebun, ceea ce, de altfel și ești. Ar ridica din umeri și te-ar face idealist – o noțiune mai demodată încă, mai vetustă, mai depășită și mai anacronică decât elefanții înșiși. N-ar înțelege. Poate pentru că n-au cunoscut lagărele de muncă silnică, această culme a utilitarismului și a randamentului integral ce definesc progresul. Nu-și puteau așadar închipui în ce măsură apărarea unei marje de omenesc suficient da mare și de generoase încât să includă și uriașele pahiderme putea fi singura cauză demnă de o adevărată civilizație, indiferent de sistemele, doctrinele sau ideologiile din care ne revendicăm. Își petrecuseră câțiva ani în Cartierul latin – dar mai aveau de dobândit o altfel de educație, pe care nici școlile, nici liceele, nici universitățile nu le-o puteau oferi – le rămânea să-și facă educația umană. Odată și-odată, când o să-și găsească răgaz, va încerca să le explice toate astea – deocamdată, trebuia să se mulțumească să profite de camionul lor. Noua conferință pentru apărarea faunei africane urma să înceapă peste opt zile la Bukavu; de obicei, hotărârile reuniunii nu-și aflau nici un ecou în presă. De data asta însă, avea să facă în așa fel încât situația să se schimbe… A oftat cu satisfacție, și-a băgat degetele în punguța cu tutun și a început să-și răsucească o țigară. Dintr-odată, camionul a frânat brusc și l-a proiectat pe Morel în parbriz. Zborul bezmetic al unor potârnichi roşcate, tropăitul grăbit al unui porc-spinos, apoi arborii au început să tremure, să se aplece cu un vacarm asurzitor, şi vreo douăzeci de animale au ieşit încet din pădure şi le-au blocat drumul. Se aflau la marginea parcului naţional Boiundi şi se simţeau probabil în siguranţă, sau poate seceta le făcuse nepăsătoare faţă de tot ce nu reprezenta preocuparea lor fundamentală – în orice caz n-au dat pic de atenţie camionului. Doar un elefănţel, unicul din ceată, s-a întors cu speranţă spre ei, gata de joacă, dar mama lui l-a admonestat pe dată. Uriaşii au mers o vreme de-a lungul drumului, apoi au cotit-o la dreapta, lăsând taluzul acoperit de crengi rupte,

şi cărarea plină de arbori aplecaţi sau smulşi din rădăcină. N’Dolo a făcut un gest de neputinţă.

— Cum vreţi să construiţi o ţară modernă cu aşa ceva? a exclamat el.

S-a întors spre Morel. Dar francezul, care era preocupat să-şi îndese cu degetele tutunul când s-a oprit camionul, stătea nemişcat cu foiţa de ţigară lipită de buza inferioară, iar ochii lui căprui râdeau cu atâta încântare, încât studentul a făcut un gest iritat şi a tăcut: era neîndoielnic un prăpădit, care nu putuse să treacă peste anii de detenţie – Waitari avea dreptate când încerca să-i exploateze obsesia, dar n-avea rost să vorbeşti cu el despre lucruri serioase.

Aşezat la masa pliantă din faţa colibei unde-şi stabilise comandamentul, medicul militar Ceccaldi îl asculta, absent, pe părintele Fargue, care înjura cu toată forţa indignării acumulate în decursul săptămânilor de colindat zadarnic prin ţinutul Oulé în căutarea lui Morel, când l-a avut drept unic spectator pe calul său Butor. Medicul văzuse cu o oarecare nelinişte cum namila aia de om coborâse în goană dealul îndreptându-se spre el, şi se împăcase cu gândul că avea să-i rezerve scurtul său răgaz de odihnă dintre două operaţii. Franciscanul, cu tonsura lui răspândind lumină – care, de altfel, nu era decât năduşeală – îl ocăra pe „necredincios“, pe „cel care hulise“, pe „nesimţitul“ pe care-l urmărea neostenit, ca să-i bage minţile-n cap. Niște săteni, îmbrăcați în tunici albe, ședeau direct pe pământ în fața unității de prim ajutor, așteptându-și rândul cu o răbdare născută poate din speranță, poate din resemnare. Epidemia de oncocercoză pusese A.E.F. în fața uneia dintre marile ei bătălii umane. Elicopterele armatei, aduse tocmai din Aurès[22], stropeau neîncetat cu insecticide mlaștinile și fluviile unde își afla adăpost columbaca, musculița care răspândea epidemia; molima alungase însă de-acasă mulțimi întregi de oameni; în câteva sate, jumătate din locuitori orbiseră. Ceccaldi opera chisturile practic fără întrerupere, de la începutul campaniei dormise în medie trei ceasuri pe noapte. În aceste împrejurări, interesul pe care i-l putea acorda lui Morel și elefanților lui era foarte scăzut – dar nu mai mic decât cel pe care îl arăta fostului deputat de Oulé și așa zisei sale „legiuni pentru independența africană“, despre care se vorbea de asemenea foarte mult. În schimb, părintele Fargue era un luptător hârșit împotriva răului, sub toate formele lui: așa încât doctorul îl asculta cu

toată atenţia de care mai era încă în stare.

22. Lanţ muntos din estul Algeriei.

— Duparc susţine că ţicneala asta i se trage din perioada cât a stat în lagărul de concentrare nazist. Se pare că ăsta era modul lor de a lupta acolo împotriva claustrofobiei şi gardurilor de sârmă ghimpată: visau la turme uriaşe de elefanţi gonind prin spaţiile întinse ale Africii… I s-au înrădăcinat în minte.

Ceccaldi privea şirul prelung de ţărani care mergeau prin sat. Încerca să calculeze numărul de cazuri disperate: toţi cei care erau duşi de mână sau care aveau baston… S-a întrebat de ce oare orbii privesc mereu spre cer. De o săptămână încoace, însă, numărul celor incurabili tindea să scadă.

— Se poate, a zis el absent. Într-adevăr, e posibil să fi făcut „o fixaţie“, cum îi zicem noi în jargon medical….

— Şi ce? s-a răstit Fargue. Credeţi că e singurul care visează la o libertate fără margini? Cu toţii facem asta! Şi-atunci nu-i rămâne decât să se poarte precum toată lumea, să rabde oleacă, o să izbutească, trebuie doar să aştepte. Toţi suferim de claustrofobie, ne-am săturat de puşcărie… de carapace!

S-a izbit puternic cu pumnul în piept.

— Cu toţii suntem la zdup, nu e singurul! Nu există un singur creştin adevărat pe lumea asta care să nu viseze să fie eliberat. Dar, pentru asta, stai o clipă, fluturaş! Trebuie să te pui la coadă, ca toţi ceilalţi, ridicând privirea către Cel care a izvodit sufletul şi temniţa lui, care l-a zăvorât pe cel dintâi în cealaltă. Aşa-i?

— Desigur, desigur, a spus Ceccaldi, foarte curtenitor.

S-a ridicat în picioare.

— Scuzaţi-mă, dar am pe cap un sat întreg…

Vădit încântat de marele lui efort teologic, Fargue s-a ridicat şi el.

— Haide, a zis el. Am venit aici ca să vă dau o mână ajutor.

Înăuntrul camionului, Johnny Forsythe, aşezat între Inguélé şi Korotoro, care sforăia pe umărul lui, tocmai îndura o lungă diatribă a lui Madjumba despre problema negrilor în Statelor Unite. Studentul îi cunoştea coordonatele cu o precizie impresionantă şi cita necontenit statistici şi fapte

exacte. Linşajul, segregarea, condiţia economică a negrilor în Sud şi în marile oraşe – în timp ce camionul înainta pe drumul îngust din pădurea Oulé, tânărul i le recita, indignat, luându-le la rând şi fiind la un pas să-l facă pe el personal responsabil pentru toate. Forsythe regăsea pe buzele tânărului negru, aproape cuvânt cu cuvânt, termenii rechizitoriului împotriva rasismului în America, pe care autorităţile comuniste din China îl puseseră să-l citească la radio, pe când se afla în captivitate în timpul războiului din Coreea.

— Da, a spus el. Ştiu, cunosc, e mult adevăr aici. Pe vremuri am ţinut până şi eu un discurs pe tema asta… A făcut oarecare vâlvă.

A încercat să alunge această amintire izbucnind într-un râs complet lipsit de veselie. Amabilul Inguélé a părut uşurat de acest ton conciliant. Forsythe nu prea înţelegea ce caută acest adolescent timid printre ei, cu aspectul lui graţios, cu gene prelungi şi cu acel chip ale cărui trăsături fine aveau o nobleţe care, poate, nu era decât simplă frumuseţe. Nu era efeminat, dar, ca mulţi tineri de vârsta lui, a căror virilitate nu excludea gingăşia, auzise probabil adesea glume răutăcioase pe seama sa şi poate că nu exista alt motiv pentru prezenţa lui aici, într-o aventură nebună care sfida toate şansele de izbândă, alături de aceşti naţionalişti îndârjiţi, decât, pesemne, faptul că în această alegere ideile jucau un rol mai neînsemnat decât dorinţa fierbinte a adolescentului de a-şi afirma curajul, fie şi cu preţul vieţii.

— În orice caz, sunteţi extraordinar de bine informat, a spus Forsythe. Aţi studiat desigur în Franţa, nu?

— Într-adevăr, m-am bucurat de o bună educaţie politică la Paris, a zis Madjumba. Aici, am fost elevul călugărilor, dar cu ei nu-nveţi nimic… Sunt nişte fosile, supravieţuitorii unei epoci revolute…

A tăcut şi s-a uitat repede spre Peer Qvist, uşor stânjenit, apoi şi-a plecat privirea spre micuţa Biblie pe care danezul o ţinea în mâini. Dar bătrânul aventurier nu-l auzise. Cu Biblia pe genunchi, moţăia. De multă vreme nu mai dormea cu adevărat decât o oră sau două pe noapte şi recunoştea în acest semn o îmbătrânire căreia nu-i simţea gheara nici când era vorba de voinţă, nici de suflet; astfel, i se întâmpla din ce în ce mai des să rămână în această stare de semiveghe, prins undeva între prezent şi un trecut îndepărtat. Erau clipe populate aproape în întregime de amintiri, de peisaje,

de lighioane, de păduri, de specii şi de ţinuturi ocrotite; uneori şi de chipuri de oameni de mult dispăruţi, feţe duşmănoase, sarcastice sau tâmpe care-i apăruseră în cale şi din care nu mai rămăsese nimic. Ochii îi stăteau uşor întredeschişi, cu pleoapele complet nemişcate, în timp ce revedea un soare palid ridicându-se peste ciurdele de reni din Laponia, în taigaua Nordului îndepărtat, unde frigul era cenuşiu şi albastru. Apoi vedenia se schimba: apăreau feţele înspăimântate ale copilandrilor care se îndepărtaseră iute de lângă copac, atunci când, cu un retevei în mână, dăduse pentru prima oară un semn al caracterului mizerabil care avea să-l facă renumit, apărând un cuib de micii tâlhari. Apoi, pădurile Finlandei, ciuntite puţin câte puţin pentru fabricarea hârtiei, şi în favoarea cărora pledase mai întâi pe lângă funcţionarii ţarului; cum criticile lui rămăseseră fără urmări, organizase împreună cu alţi studenţi o adevărată brigadă itinerantă de apărare, care ataca taberele de pădurari. Fireşte, s-a zis că avea scopuri politice şi că pădurile nu constituiau decât un pretext în încercarea de a smulge Finlanda din mâinile ţarilor – de altfel, până la urmă a ajuns să lupte şi pentru libertatea Finlandei, cele două lupte erau înrudite. Nu, nu a făcut niciodată compromisuri când a fost vorba de misiunea lui de naturalist şi de paznic al speciilor, singurul titlu oficial pe care nu l-a desconsiderat, şi asta i-a atras lovituri, răni, duşmani, insulte şi sarcasme, excluderi şi zile de închisoare, atât de multe, că le pierduse şirul. Campania lui împotriva masacrării focilor şi a balenelor, împotriva poluării chimice a pământurilor, a distrugerii ozonului şi oceanelor, se izbise, în 1950, de o totală nepăsare. Sprijinit de peretele camionului, cu mâinile lui mari şi bătătorite împreunate în jurul Bibliei, cu părul puţin şi cărunt lipit de tâmple sub pălăria care-i aluneca, cu carabina la picioare şi pleoapele încremenite deasupra celor două fante de lumină albastră decolorată de vârstă, revedea Marea Nordului şi balenele ei salvate poate şi pentru că devastase cândva sediul breslei vânătorilor de balene, mutra ursuleţului koala care venea să doarmă agăţat de braţul lui ca de o cracă şi faţa lui Fridtjof Nansen, care nu era doar un mare explorator polar, ci şi un bărbat animat de cea mai adâncă iubire pentru toate rădăcinile vii pe care o forţă atotputernică le sădise în pământ şi dintre care unele rămăseseră pe veci înfipte în inima oamenilor; şi el, ca şi Morel, apărase acest interval de umanitate pentru care toată viaţa se luase în beţe cu

guvernele, cu sistemele politice, cu regimurile totalitare; Fridtjof venise să-l vadă în puşcărie şi îi spusese mâhnit: „Bătrâne Peer, lumea te consideră mizantrop, dar eşti mai tânăr ca mine, şi o să trăieşti destul, şi va trebui să te ridici cândva ca să aperi o altă specie din ce în ce mai ameninţată – specia noastră…“ Nansen, care-şi dedicase ultimii ani de viaţă acestei misii, care obţinuse instituirea primului paşaport al apatrizilor şi recunoaşterea, de către toate ţările lumii, a statutului de privilegiat, Nansen avusese dreptate: a venit vremea când Peer Qvist s-a văzut nevoit să facă apel la întregul lui caracter mizerabil ca să lupte împotriva lagărelor morţii şi lagărelor de muncă silnică, împotriva bombei cu hidrogen şi a ameninţării înşelătoare, dar de-acum previzibile, a deşeurilor atomice acumulate lent pe pământ, în aer, şi pe fundul oceanelor; a trebuit să ridice vocea şi să manifesteze împotriva indiferenţei vinovate şi a indulgenţei sinistre a celor de la congresul fizicienilor din Geneva, dispuşi să plătească „progresul“ cu câteva milioane de noi îmbolnăviri cu cancer – luptă dusă cu aceeaşi înverşunare pe care, odinioară, o arătase în ciocnirile pentru ocrotirea păsărilor. Chipul prietenului său, pastorul Kai Munk, împuşcat de nazişti pentru că apărase de duşmani una dintre cele mai stăruitoare rădăcini pe care cerul le sădise vreodată în sufletul oamenilor, cea pe care o numeau libertate – şi care adastă în ei precum mângâierea mâinii divine; grupul de indieni din Wyoming la graniţa dintre secole, care mai puteau fi salvaţi, dar care au fost lăsaţi, la ei în rezervaţii, pradă alcoolului, sifilisului şi tuberculozei; barierele de coral din largul Australiei unde se dusese să-şi odihnească ochii şi să se îmbărbăteze, fiindcă omul nu reuşise încă să primejduiască aceste două mii de kilometri de coral locuit de o viaţă fabuloasă, în mare măsură apropiată de cea a timpurilor primordiale; lupta împotriva eroziunii, a pământurilor sufocate de exploatarea intensivă; Peer Qvist, cel expulzat de-aici, cel nedorit colo, dat afară din cutare institut, din cutare academie, apoi poftit la loc după zece ani, atunci când evenimentele îi dădeau dreptate – prea târziu – de parcă o recompensă oficială ar fi putut să răscumpere crima comisă – doar vârsta lui înaintată şi excentricitatea îi mai aduceau acum un soi de popularitate indulgentă şi politicoasă – îndărătnicul ăsta bătrân de Peer Qvist, căposul ăsta iar e în centrul atenţiei… Câte lupte, câte eforturi, şi totul încă rămânea de făcut, de apărat;

toate rădăcinile astea vii, ramificaţiile astea, uimitoare în diversitatea şi tenacitatea lor, cereau să fie apărate neostenit, fără răgaz… Nici măcar Organizaţia mondială pentru Apărarea Faunei şi a Florei nu mai voia să audă de el, fusese nevoit să demisioneze din comitetul director, unde „metodele“ nu îi erau deloc apreciate: i se reproşau nu doar excesele de naturalist, ci şi amestecul frecvent în luptele politice… Aşa era. Rădăcinile erau nenumărate şi infinite în varietatea şi frumuseţea lor, iar unele dintre ele erau profund ancorate în sufletul omenesc – o neîncetată şi chinuită năzuinţă îndreptată spre înalt, spre înainte – o nevoie de infinit, o sete, o presimţire a altor lumi, o nesfârşită aşteptare – tot ceea ce, redus la dimensiunea mâinilor omeneşti, se preschimbă în nevoie de demnitate. Libertate, egalitate, fraternitate… Nu existau rădăcini mai adânci de-atât, şi totuşi nici mai ameninţate. Peer Qvist nu făcuse niciodată compromisuri când a fost vorba de misiunea lui de naturalist, şi toţi cei care încercau să smulgă din pământ aceste rădăcini au văzut cum li se pune de-a curmezişul. Dar totul rămânea încă de făcut, iar el era atât de bătrân… Mă rog, şi-a zis el, se pare că răutatea te ţine tânăr. Probabil că mai am ceva timp la-ndemână. A simţit o mână pe umăr: Johnny Forsythe.

— Da?

— Tocmai îl lămuresc pe tânărul ăsta care-i rostul nostru aici. Nu crede în elefanţi. Nu crede că ne interesează cu adevărat, nu crede că, de fapt, e singurul lucru care ne interesează. Spune că, în cazul lui Morel, care e dus cu pluta, e poate adevărat, dar că există urgenţe mai mari, alte lucruri de apărat, precum aspiraţiile legitime ale popoarelor, de pildă. I-am explicat că, în ceea ce mă priveşte, mă aflu printre elefanţi doar pentru că nu ştiam unde să mă mai duc. Dar tu?

— O, eu, a spus Peer Qvist, cu tonul lui tărăgănat şi grav pe care era atât de greu să-l suspectezi de umor, eu am fost angajat în acest scop de către Muzeul de Istorie Naturală din Copenhaga. Nimic mai mult.

Puţin înainte de asfinţit, au văzut un camion sosind din sens invers, şi Morel a coborât ca să-l ajute pe N’Dolo să facă manevre pe drumul prea strâmt. Nu s-a temut că va fi recunoscut: vechile fotografii de identitate care fuseseră publicate aduceau prea puţin cu faţa lui de-acum. Şoferul camionului s-a dovedit a fi un portughez numit Sanchili, care se întorcea la

el acasă. Se aventurase pe un drum pe care doar două ore de ploaie l-ar fi putut face impracticabil, şi asta în momentul în care autorităţile se pregăteau să înăsprească peste tot controalele, pentru că nevastă-sa stătea să nască la Nguéle, unde el îşi avea depozitul de mărfuri. Era cel de-al nouălea copil al său. Au stat de vorbă o vreme în mijlocul drumului, fumând, iar portughezul i s-a plâns de cum îi merg treburile…

— Sunt exportator de fildeş, i-a spus. Aşa că mă înţelegeţi, cu toate plasticele astea…

Morel îl cerceta atent, scărpinându-şi obrazul. O secundă, a şovăit…

— Ei bine, a spus el în sfârşit, sper, de dragul celor zece copii ai dumneavoastră şi al celor care vor să mai vină, că n-o să-l întâlniţi pe Morel… V-ar scopi.

Micuţul portughez s-a topit de râs.

— Bună, asta… O să i-o spun nevesti-mii. Mărturisesc că n-aş avea chef să-l întâlnesc… Vă daţi seama: sunt cel mai mare negustor de fildeş din zonă. Bun, mi-a făcut plăcere. Poftiţi şi cartea mea de vizită, dacă vi se-ntâmplă să treceţi prin Nguélé…

— O să vin cu siguranţă, a spus Morel. Promit. Aţi spus că depozitul dumneavoastră e acolo?

— Da, cum ieşi de pe drum. N-ai cum să dai greş, e scris numele meu deasupra… Sunteţi bine-venit. Hai, noroc bun, şi să ne vedem curând.

Morel l-a privit cum se îndepărtează, şi apoi s-a suit în camion.

XXXI

Spre ora zece seara, au traversat Sionville, au mers de-a lungul fluviului, printre manghieri, apoi au apucat-o pe un drum pe care l-au urmat cinci kilometri, oprindu-se în cele din urmă pe un dâmb din faţa proprietăţii Challut. Morel a sărit jos din camion. Noaptea putea fi simţită, avea un corp, o viaţă fremătătoare; îi puteai adulmeca năduşeala, intimitatea; în desişul grădinii, corul insectelor devenise un zvâcnet puternic care dădea întunericului aripi vibrante, o respiraţie grăbită; acum, după ce camionul se oprise, Morel auzea această prezenţă în jur: Sahelul şi pustietatea lui erau departe. O mână i-a atins umărul: N’Dolo.

— Vin cu dumneavoastră…

— Nici vorbă. Rămâi la volan, cum am stabilit; dacă n-ai nervii destul de tari ca să suporţi aşteptarea, trebuia să fi spus mai devreme…

Studentul s-a întors la camion. Morel şi-a luat servieta plină hârţoage şi a înaintat spre gard. Ceilalţi îl aşteptau deja. Era singurul neînarmat. În grădină erau parcate vreo şase maşini americane. Ceea ce nu corespundea planului.

— Le tăiem cauciucurile?

— Nu. Dacă vor unii să plece, să le fie de bine… Dacă-şi găsesc cauciucurile sparte, le-ar da de bănuit. Vedem mai târziu.

În timp ce se apropiau de vila lui Challut, proprietar de ziar şi unul dintre cei mai importanţi patroni de exploatare minieră din zonă, au văzut ferestrele luminate şi au auzit muzică. Spre verandă ducea o scară dublă; ferestrele erau deschise, se vedeau nişte cupluri dansând. O clipă, Korotoro s-a oprit în loc.

— Se zbânţuie, a spus el, cu un zâmbet larg.

Ca să-l facă să înainteze, Morel a trebuit să-l bată pe umăr. Însă l-a amuzat să-l audă pe băiatul ăsta care nu ieşise niciodată din mahalalele şi din puşcăriile oraşelor din Africa vorbind dintr-odată în argou parizian. Asta da adaptare, minune, nu altceva! I-au lăsat pe Peer Qvist şi pe Inguélé în boscheţii din faţa vilei şi au mers pe alee până la tiparniţa ziarului, aflată într-un hangar din capătul grădinii. Cel dintâi a intrat Morel. Ziarul aştepta să intre la rotativă. Într-un colţ, doi negri în pantaloni scurţi jucau dame la o masă. Cel de-al treilea, un tipograf bătrân cu păr coliliu, stătea aplecat peste text.

— Salut, băieţi!

Cei doi jucători au ridicat capetele. Aveau feţe nepăsătoare, dar se vedea că făceau eforturi pentru asta. Tipograful i-a privit liniştit, peste ochelari.

— Bună seara, le-a spus el.

Cei doi nu se clinteau, unul avea încă degetele aşezate peste piesa pe care se pregătea s-o mute. Forsythe s-a apropiat de ei, politicos.

— Cine câştigă?

S-a auzit huruitul unei maşini, o frână şi nişte voci… Madjuma s-a întors spre grădină, cu mitraliera pregătită..

— Sosesc oaspeţii, puştiule, nimic mai mult, a spus bătrânul. Nu ajung niciodată aici…

Morel căuta fără grabă prin servietă.

— Pui asta pe prima pagină…

Tipograful a rămas o clipă aplecat peste text, cu creionul în mână: *Comitetul mondial pentru Apărarea Elefanţilor anunţă: următoarele sancţiuni au fost luate împotriva vânătorilor care n-au respectat somaţiile Comitetului. Haas, individul care capturează elefanţi, vânătorii Longevielle, Ornando, prinşi în flagrant delict, au primit o corecţie. Proprietăţile vânătorilor Sarkis, Duparc, magazinul de fildeş Banerjee şi tăbăcăria Wagemann care transformă picioarele elefant retezate în vaze, coşuri de hârtie, frapiere sau în alte obiecte decorative, au fost incendiate. Traficantul de fildeş Banerjee a primit zece lovituri de gârbaci. Rămâne să fie pedepsită cu o bătaie la fund în public doamna Challut, „campioană“ a marilor partide de vânătoare. Comitetul reaminteşte, spre a risipi zvonurile răuvoitoare, că nu are deloc un caracter politic şi că problemele politice, consideraţiile ideologice, doctrinare, de partid, de rasă, de clasă socială, naţionale îi sunt complet străine. Urmăreşte doar scopuri umanitare. Se adresează numai sentimentelor de demnitate ale fiecăruia, fără deosebiri, fără discriminare şi fără altă preocupare decât colaborarea în vederea protecţiei naturii, a elefanţilor, pentru început, şi a tuturor animalelor pe care manualele şcolare din lumea întreagă le numesc „prieteni ai oamenilor“ şi consideră că oamenii, oricare ar fi ei şi de unde ar proveni, pot şi trebuie să se înţeleagă asupra acestui subiect. Se cuvine ca ei să recunoască, pur şi simplu, existenţa unei marje de umanitate pe care toate guvernele, partidele, naţiunile, toţi oamenii ar trebui să-şi ia angajamentul s-o respecte, oricare va fi fiind urgenţa sau importanţa întreprinderii, a aspiraţiilor, construcţiei sau luptei lor. Acum, când la Bukavu are loc noua conferinţă pentru protecţia faunei şi florei africane, Comitetul consideră că e indispensabil să atragă atenţia opiniei publice mondiale asupra lucrărilor conferinţei, lucrări care, îndeobşte, se desfăşoară în mijlocul indiferenţei generale. Delegaţii trebuie să lucreze sub privirea atentă a opiniei publice mondiale. Comitetul se angajează solemn să-şi înceteze acţiunea de îndată ce vor fi luate măsurile absolut necesare. În numele Comitetului, semnează:*

MOREL.

Tipograful nu a părut surprins. În timp ce citea, Morel îl cerceta uşor neliniştit din priviri.

— Ei? Ce zici? Eşti de acord?

— E bine spus.

Morel a părut mulţumit.

— Atunci, dă-i drumul.

Tipograful îl privea cu seriozitate.

— Presupun că trebuie plasat în mijlocul paginii, cu chenar?

— Să fie cât mai bine!

— Cu roşu?

— Roşu să fie! Trebuie să sară în ochi…

Tipograful s-a pus pe treabă. Cei doi jucători de dame nu se clintiseră. Korotoro s-a apropiat de ei şi le-a învălmăşit piesele cu ţeava puştii. Au dat înspăimântaţi ochii peste cap, gâtlejurile au prins să le tresalte spasmodic în timp ce, continuând să tacă, îi treceau toate năduşelile. După o vreme, Forsythe a început să se agite.

— Nu există nimic de băut pe-aici? a întrebat.

Bătrânul şi-a pus creionul după ureche.

— Nu, dar dacă doriţi, pot să mă duc la bucătărie să aduc o sticlă de bere.

— Şi să-l avertizezi pe patron? i-a întors-o Madjumba. Drept cine ne iei?

Bătrânul nu l-a luat în seamă şi s-a întors către Morel, care era ocupat să-şi răsucească o ţigară.

— Du-te, i-a spus el calm.

— Aţi înnebunit? a strigat Madjumba. Dacă au telefon?

— Au telefon, a zis tipograful.

— Du-te, a repetat Morel, fără să-şi ridice privirea.

Bătrânul a plecat. Forsythe, aşezat pe un taburet cu o floare între dinţi, a clătinat din cap ironic.

— E tare frumos, a spus el. Te topeşti când vezi pe cineva atât de încrezător în firea umană… Uneori însă, zău dacă te înţeleg.

— Nu-i nimic, a spus Morel, cu o fărâmă de umor.

Timpul trecea anevoie. Faţa lui Madjumba era posacă, ostilă. Nemişcat, cu mitraliera sub cot, părea deopotrivă trufaş şi obraznic. Niciodată nu

înţelesese prea bine ce l-a împins pe Waitari să-l sprijine pe nebunul ăsta, care stătea proţăpit aici, cu servieta doldora de apeluri şi de manifeste „umanitare“, lingându-şi ţigara, netulburat de parcă ar fi asistat la o şedinţă sindicală într-o mahala pariziană; însă îşi ascultase mereu şeful fără să crâcnească, iar acum, fără îndoială, avea să dea seama pentru această fidelitate. Nesfârşita explicaţie a lui N’Dolo, atunci când Youssef a sosit cu mesajul, nu-l convinsese decât pe jumătate. „Trebuie să profităm de orice formă de dezordine“, explica N’Dolo, volubil. „Chiar şi de o încăierare între beţivi, chiar şi de chelfăneala pe care i-o trage un bărbat nevesti-sii, de fiecare pahar făcut ţăndări. Lumea trebuie să creadă că îndărătul acestor lucruri se află partidul. Aşa ne asigurăm stabilitatea. Te întăreşti atunci când oamenii te cred puternic. Povestea asta cu Morel e o ocazie unică. Nu putem s-o scăpăm. Ţara e prea potolită, prea relaxată. Triburilor puţin le pasă de independenţă, habar n-au ce înseamnă asta, cuvântul însuşi nu există încă în graiurile noastre. Nu poţi să ridici la luptă nişte mulţimi care nu sunt decât nişte cete primitive, trebuie să ne adresăm, peste capetele lor, celor în stare să ne înţeleagă, lumii din afară, opiniei publice din ţările evoluate. Trebuie să ne manifestăm, să facem cu mâna mişcărilor similare din întreaga lume, să dovedim că existăm, că suntem gata să facem şi mai mult, dacă suntem sprijiniţi, să dăm prilejul să se vorbească despre noi la radio, la Cairo, la Budapesta, să oferim prietenilor noştri de peste hotare ocazia să strige că suntem urgisiţi. Ne lipseşte militantul de bază, masele nu au încă o formaţie politică, nu ne urmează – din cincizeci de *oulés* cu studii, patruzeci sunt de partea administraţiei. De ce? Pentru că educaţia i-a făcut să se simtă mai aproape de francezi decât de tribul pe care l-au lăsat undeva departe, în urmă. Trebuie să încercăm să facem conectarea. Trebuie să începem prin a dovedi că există un naţionalism *oulé*. Trebuie să înteţim orice foc, cât de plăpând. Iată de ce e musai să-l anexăm pe Morel şi să profităm de curiozitatea pe care o trezeşte. Repet, nu putem să scăpăm un asemenea prilej. Waitari ştie ce face…“

S-a supus, sperând însă că va exista măcar o acţiune serioasă şi eroică, iar nu atmosfera asta de grevă cu mâinile-n sân. Ar fi vrut să scape măcar de tensiunea nervoasă care-l stăpânea, de lipsa de răbdare, de nevoia de a ucide sau de a fi ucis, ar fi vrut să-şi strige numele sus şi tare – la urma urmei, îi

curgea în vene sângele războinicilor care stăpâniseră timp de secole această regiune a Africii. În schimb, avea parte de această nesfârşită aşteptare şi de acest imbecil fericit care credea că nu poate să păţească nimic şi care-şi închipuia că e înconjurat de simpatia întregii planete. Bătrânul, care era o slugă a coloniştilor, avea desigur să-i trădeze, iar ei aveau să fie prinşi la-nghesuială. Ţinea degetul pe trăgaci, hotărât să nu se lase prins de viu… A auzit paşi pe pietriş. Bătrânul se întorcea cu o farfurie cu sandviciuri şi cu două sticle de bere. I-a aruncat lui Madjumba o privire zdrobitoare şi s-a apucat din nou de lucru. Într-un ungher se afla un vraf de ziare vechi din Franţa, în care Morel a prins să scormonească plin de interes. „De câteva săptămâni, presa blocului atlantic îşi inundă cititorii cu relatări senzaţionale despre ceea ce ea însăşi numeşte «nemaipomenita aventură a bărbatului care s-a dus în Africa să apere elefanţii». Cele mai proeminente titluri sunt dedicate acestui personaj mitic a cărui existenţă este, trebuie s-o spunem, mai mult decât îndoielnică… Orice mijloace sunt bune în încercarea de a deturna atenţia publică de la pregătirile, energic susţinute, pentru un război atomic…“ Era însă un ziar mai vechi. A căutat unul mai recent. „Existenţa unei mişcări armate pentru independenţa regiunii Oulé nu mai lasă loc de îndoială… Trebuie avute în vedere eforturile jalnice ale unei anumite părţi a presei, care se străduieşte să ascundă adevărul sub perdeaua de fum a unei pretinse campanii umanitare de protejare a faunei africane…“ Iar într-un număr şi mai proaspăt: „Elefantul este şi va rămâne emblema proletariatului african aflat în luptă împotriva exploatării capitaliste.“ Morel a părut teribil de satisfăcut; în timp ce citea, făcea din când în când un mic semn de încuviinţare. De fiecare dată când găsea un articol care îi era consacrat, rupea grijuliu pagina, o împăturea şi o vâra în servietă. După o nouă scotocire, a pus deoparte câteva exemplare şi i le-a întins apoi lui Forsythe.

— Ia citeşte asta, iar se vorbeşte despre tine…

Forsythe a făcut o mutră descurajată.

— Bănuiesc despre ce e vorba…

Probabil că toate puhoaiele de noroi care se revărsaseră în capul lui, după întoarcerea din Coreea şi după acea *dishonorable discharge*, se porniseră din nou… A încercat să-şi ia un aer cinic şi a despăturit ziarul. „La orice mă aşteptam, dar nu la aşa ceva“, avea el să-i spună mai târziu lui Schölscher,

în timpul primului său interogatoriu. „Nici cea mai măruntă urmă de injurie, de insultă, de delaţiune… Dimpotrivă, părea că am devenit foarte popular în Statele Unite. Dintr-odată, toată lumea părea foarte mândră că se afla şi un american printre acei «nobili aventurieri» care porniseră lupta de rezistenţă ca să apere elefanţii din Africa. Nişte oameni pe care nu-i cunoşteam, pe care nu-i văzusem niciodată, afirmau că nu se îndoiseră niciodată de mine. Era acolo un interviu dat de tatăl meu, care spunea că ar fi mândru să mă strângă în braţe, şi un altul dat de fosta mea logodnică, care mă părăsise când cu tărăşenia din Coreea: spunea că se ruga la Dumnezeu să mă întorc repede. O curviştină topită după publicitate. Fireşte, nu era greu de văzut cine se afla în spate: Ornando şi cele patruzeci de milioane de cititori ai lui pe care-i ura. Îmi dedica câte un minut din emisiunea lui în fiecare seară, spunând între alte drăgălăşenii şi faptul că eram cel mai nobil american de la Lindbergh încoace şi cerând revizuirea procesului meu, care fusese – declara el – un *frame up*, o mascaradă. Cum bine se spune în franceză, «il y avait là vraiment de quoi se marrer»[23]. Vă jur însă că nu-mi venea deloc să râd. Mi-era rău. Scârbit sau emoţionat, n-aş putea să spun… oricum, în suferinţă. Aceiaşi oameni, exact aceiaşi care mă scuipaseră, ca să nu zic mai mult, atunci când m-am întors din China… Ornando îi întorsese ca pe clătite, ba cu ziarele, ba cu televiziunea, şi-acum vorbeau despre mine cu vibrări de emoţie în glas, de-aveam impresia că-i aud. Nu ştiu dacă mă înţelegeţi, dar vă jur că n-am nutrit nicicând mai multă iubire şi prietenie faţă de elefanţi ca în clipa aceea. Eram dispus să semnez un contract ca să rămân printre ei până la sfârşitul zilelor mele, şi să-mi dau sufletul printre ei şi, dacă ar fi fost nevoie, pentru ei. Morel mă privea zâmbind: «Se pare că-ţi cresc acţiunile», a zis «Da», i-am răspuns, încercând s-o dau pe glumă, ca să respect tradiţia. «Aşa e la noi. Când sus, când jos…»“

23. Să te prăpădeşti de râs, nu alta.

Spre miezul nopţii, cele trei mii de exemplare ale ziarului erau gata. Când să părăsească hangarul, bătrânul s-a apropiat de Morel şi i-a întins mâna.

— Succes, i-a spus. Regret că sunt prea bătrân şi nu pot să fac mare lucru ca să vă ajut… O să le povestesc însă nepoţilor mei despre dumneavoastră… Am citit mult şi înţeleg despre ce este vorba.

Au cărat ziarele în camion. În grădină răsuna cântul triumfător al greierilor. N’Dolo stătea crispat la volan şi conducea paralizat de groază. A întors spre Morel o mutră care lucea în noapte, şi panica lui a părut că molipseşte deodată pulsaţia sonoră şi sacadată a gâzelor.

— Nu mai durează mult, a zis Morel. Zece minute. Du-te şi dezumflă cauciucurile. Nu mai rişti nimic. Suntem aici.

— A sosit o maşină… Nu m-au întrebat nimic, dar…

— Ştiu, ştiu. Du-te.

S-au întors în grădină, şi s-au alăturat lui Peer Qvist şi lui Inguélé în faţa vilei. Au auzit muzică şi au văzut cuplurile lunecând prin faţa ferestrei deschise de pe terasă.

— Mi-aduce aminte de primul meu bal, a zis Peer Qvist, grav.

Au urcat scara dublă ce ducea la verandă şi au intrat împreună. Vreo douăsprezece persoane, smokinguri albe şi frapiere cu şampanie. Fursecuri. Fotolii tapiţate cu piele de zebră, piele de leopard, piele de antilopă – peste tot numai piei şi câţiva fildeşi spectaculoşi de elefanţi prin colţuri –, coarne spiralate de kudu şi de okapi – piese de excepţie. Un strigăt de femeie, un zgomot de pahar spart, apoi tăcere, o tăcere în care doar *Dunărea albastră* continua să-şi depene notele, până în clipa când Madjumba a izbit acul pick-upului cu patul puştii. Nu s-a mai auzit decât clinchetul rapid de pahare de pe tava din mâinile tremurânde, cu mănuşi albe, ale unui *boy* îngrozit. Forsythe s-a apropiat de el, şi şi-a petrecut un braţ peste umerii lui.

— Hai, frumosule… O să ne ocupăm împreună de telefon.

După o vreme, iată cum descria scena doctorul Gambier, unul dintre invitaţi, cu o plăcere pe care nu căuta să şi-o ascundă: „Morel stătea puţin înaintea celorlalţi, cu un chiştoc stins, lipit de buza de jos, cu picioarele depărtate şi ne cerceta atent, pe toţi la rând. Ţinea o servietă burduşită în mână şi era singurul neînarmat. Lângă el stăteau doi negri tineri care mi s-au părut deosebit de ameninţători, cu degetul pe trăgaci – un al treilea se aşezase în spatele nostru, avea o pălărie de fetru fleşcăită şi scâlciată pe cap şi înfuleca fursecuri cu pumnul. Peer Qvist, nebunul bătrân pe care cei mai mulţi dintre noi îl cunosc – îl primisem chiar şi la mine acasă – şi, în sfârşit, dezertorul acela american, de tristă celebritate. Vândut comuniştilor în Coreea, dat afară din armata ţării sale, eşuat în Ciad şi rămas probabil fără

venituri, se pusese în solda celor din Cairo, ca instructor – cel puţin asta se zvonea –, aşa cum făcuseră câţiva dintre dezertorii noştri din Legiunea Străină, care se aruncaseră de pe vapoare în Canalul de Suez. Părea că ia totul în glumă, era râzăreţ, cu o mutră destul de simpatică, cu o batistă legată invers în jurul gâtului, cu o jachetă de piele descheiată care-i lăsa la vedere bustul gol, de roşcat, şi cu mâini uriaşe de brută, care strângeau puşca. Însă mai presus de orice, acolo era Morel. Nu semăna deloc cu cel din fotografiile care fuseseră publicate, dar n-aveai cum să te-nşeli, şi-am simţit cum nişte preafrumoase buze, de lângă mine, îmi şoptesc dintr-un suflu, parcă cel de pe urmă, dar nu lipsit de voluptate: «E Morel.» Şi-a plimbat privirea peste fotoliile tapiţate în piei de animale şi peste pereţii încărcaţi cu fildeşi de elefanţi, şi micuţul licăr de veselie din priviri i s-a stins dintr-odată. A părut cuprins de mânie, căpătase chiar un aer primejdios, a strâns din dinţi, şi-a zvârlit chiştocul pe jos şi l-a strivit cu piciorul. Prin urmare se afla chiar în faţa noastră, la mai bine de o mie de kilometri distanţă de colinele Oulé unde se presupunea că stă ascuns. Nici unul dintre noi nu s-a mişcat: ne-aminteam ce păţiseră Haas, Ornando şi alţi câţiva. Nu eram cel mai puţin îngrijorat de-acolo, dar, cu toate astea, nu mă puteam împiedica să-l privesc pe Morel cu o imensă curiozitate. Luni la rând, nu vorbisem decât despre el, şi totuşi era greu să crezi că există, pentru că părea mai mult o legendă: mulţi dintre noi erau convinşi că autorităţile îi inventaseră cu totul, pe el şi pe elefanţii lui, ca să mute atenţia de la activitatea, lipsită de altfel de orice consecinţe, a lui Waitari, care era făcut responsabil pentru răzmeriţele recente din Oulé. Spun «mulţi dintre noi», dar eu nu m-am numărat printre aceştia. Cred că în Africa miraculosul există, că aici totul este şi va fi mereu posibil, aventurierii ei mai au încă ceva de spus – şi nu e neapărat vorba despre cei care dau târcoale aurului, diamantelor şi uraniului. Întotdeauna am crezut că Africa e în stare de mult mai mult – şi iată că face mai mult chiar sub privirile mele. Nu uitaţi că în acel moment, pentru multă lume, după toată tevatura făcută de presa de senzaţie în jurul lui, Morel chiar devenise un erou popular. Credeau în el. Credeau în el şi chiar în elefanţii lui. Challut a fost desigur primul care şi-a venit în fire, ceea ce nu-i de mirare pentru un om despre care nu se poate spune că se pierde uşor cu firea. «Ce-nseamnă asta?» a bombănit el. Morel

l-a privit cu destulă amabilitate. «N-avem nimic cu dumneavoastră», i-a zis. «Avem însă să-i spunem două vorbe doamnei Challut. Comitetul pentru apărarea naturii nu poate uita că ea deţine recordul feminin la vânătoarea de elefanţi. O sută de exemplare ucise, pare-mi-se…» Vocea lui a căpătat un accent de furie reţinută. Apoi şi-a deschis tacticos servieta, a scos o foaie de hârtie şi a citit acel document incredibil, acel manifest pe care-l ştiţi şi pe care aveam să-l găsim a doua zi publicat în ziar… Trebuie să spun că efectul a fost exploziv. Când a ajuns la pasajul «rămâne să fie pedepsită cu o bătaie la fund în public doamna Challut, ‘campioană’ a marilor partide de vânătoare», s-au nişte ah-uri şi oh-uri, şi toate privirile s-au îndreptat spre persoana în cauză. A devenit lividă. O ştiţi: micuţă, vioaie, destul de arătoasă pentru cei patruzeci de ani ai ei, în ciuda unei note cam bărbătoase în gesturi şi în voce; era, cu siguranţă, ultima persoană despre care ţi-ai imagina că poate fi supusă unui asemenea tratament. Se întorsese spre soţul ei. «Doar n-o să-i îngădui aşa ceva…» a strigat ea. Din câte ştiu, era prima oară când îi cerea sprijin şi protecţie…“

Challut a făcut un pas în faţă. Era un bărbat puternic, cam necioplit, în ciuda smokingului alb, fost miner din Nord, fost căutător de aur, căruia-i plăcea să repete „am ajuns aici doar prin forţe proprii“, profund convins de ce spune. Şi-a plecat fruntea, iar demnitatea rănită l-a făcut să-şi coboare şi vocea.

— Dacă faci asta, Morel, a spus el încet, o să te găsesc şi-n gaură de şarpe, să ştiu că-mi pun pielea-n băţ pentru asta. Ştiu pentru cine lucrezi. Ştiu şi povestea cu elefanţii. Mă laşi? Practic însă, doar europenii au arme de vânătoare şi posibilitatea să obţină permise, iar ce vrei tu să spui e că suntem singurii care exploatează şi epuizează bogăţiile naturale ale Africii. De când sunt aici, tot aud melodia asta, dar adevărul e că bogăţiile astea nu sunt exploatate cât se cuvine, şi fără noi nu ar fi exploatate deloc, nici măcar nu s-ar şti că există… Fără noi, n-ar fi fost descoperit nici un zăcământ, şi populaţia nu s-ar fi dublat în doar zece ani. Când am sosit aici, nu existau decât sifilis, lepră şi boala somnului: pe negrii mei i-am vindecat, i-am hrănit, i-am îmbrăcat, le-am dat de lucru, le-am dat case, şi ambiţie, şi dorinţa să semene cu noi. Oamenii de felul meu au fost şi sunt încă fermentul Africii. Tu şi ai tăi numiţi asta „exploatare neruşinată a bogăţiilor

naturale ale Africii“. Eu spun că asta înseamnă să construieşti o Africă pentru toţi şi în primul rând pentru africani. Pentru că suntem aproape singurii care deţinem arme, care avem permise şi care facem vânătoare sportivă, ai crezut că e o mare şmecherie să transformi vânarea elefanţilor într-un simbol al al „exploatării capitaliste a bogăţiilor Africii“… Da, am citit toate chestiile astea în ziarele voastre comuniste. Şi n-am avut nevoie de o legendă explicativă. Pricepusem dinainte…

— Hmm… a reacţionat Morel.

Era limpede, după aerul lui satisfăcut, că interpretarea i se părea seducătoare. Mai târziu, avea să-i spună lui Peer Qvist: „Excelentă găselniţă. Nu-mi dăduse prin cap. Challut a născocit-o singur, aşa, firesc, cum ai râgâi. Mă rog, dacă se simţea cu musca pe căciulă… Oricum, e tare nostim să-i vezi cât sunt de îndârjiţi. Faptul că cineva îşi permite, pur şi simplu, să se sature de sforăriile lor şi să fie preocupat de subiecte mai importante, cu o respiraţie mai largă, îi depăşeşte. Nu le vine să creadă. Musai să fie ceva în spate, o chestie necurată, o porcărie, ceva croit pe măsura lor. Sunt atât de obişnuiţi să-şi miroasă jegul personal, încât, atunci când apare cineva care simte nevoia să respire aer adevărat, să-şi întoarcă faţa către ceva cu adevărat important, măreţ, care trebuie salvat cu orice preţ, nu mai fac faţă situaţiei. Trist, tare trist…“ Spunea toate astea liniştit, aşezat lângă foc, cu deplină sinceritate. Peer Qvist era la un pas să-şi piardă răbdarea. Se pregătea să-i spună că n-avea rost s-o dea pe şiretlicuri, că el, cel puţin, ştia prea bine ce anume apăra Morel cu adevărat, dar s-a împiedicat de privirea foarte atentă şi doar un strop ironică a şefului său, aşa încât, cu o sudalmă scandinavă sănătoasă pe vârful limbii, s-a înfăşurat în plasa de ţânţari şi i-a întors spatele.

— Am înţeles bine sensul acestui spectacol, da? a mârâit Challut. Bine. Atunci, până ne-om întâlni din nou, e mai bine să te cari de-aici. Iar dacă îndrăzneşti să te-atingi de-un fir de păr din capul nevesti-mii…

Un aer glumeţ, cam mârlănesc, a trecut peste chipul lui Morel. Părea că se desfată la gândul unei năzbâtii trăsnet.

— Nu, nu o să-i atingem nici un fir de păr din cap, a spus el. Dar o să primească ce merită. Și, ca să respectăm datina, o să-l alegem pe cel mai bătrân dintre noi ca să facă asta, așa, ca să n-avem vorbe…

I-a făcut un semn danezului. Peer Qvist s-a apropiat, impasibil, de doamna Challut, care a început să țipe.

— Nu mă atinge!

„…N-aveai cum să nu zâmbești“, a povestit mai târziu doctorul Gambier, „în ciuda furiei lui Challut și a zbieretelor nevesti-sii. Peer Qvist nu se purta deloc cu mănuși, dar fața serioasă cu care îi trăgea chelfăneala era irezistibilă. Cum e unul dintre cei mai bătrâni oameni pe care-i cunosc, chiar dacă-și înfloreşte vârsta, barba lui căruntă și fruntea severă făceau ca scena să n-aibă nimic scandalos, așa încât, văzând-o pe miniona Annette Challut cum se zgâlțâie, cu fundul în sus, sub mâna acelui patriarh, n-aveai cum să nu mori de râs. Chiar dacă, dar asta rămâne între noi, micuța Challut exagera. Oricine e liber să creadă ce vrea, dar o femeie a cărei bucurie supremă e să ucidă elefanți, n-are cum să nu-ți facă ușor silă. Există și alte căi prin care să-ți împlinești poftele… sau să scapi de probleme. Ca medic, nu-mi place deloc să practic genul ăsta de psihologie, dar doamna prea părea că vrea să se răzbune pe masculii mătăhăloși de elefant din pricina cuiva sau a ceva… Pe scurt, nu eram singurul care simțea că și-o merita din plin. Iar seriozitatea cu care bătrânul scandinav se achita de sarcină îmi întărea și mai mult impresia că femeia primea o lecție binemeritată. Da, în ciuda a tot ceea ce s-a spus, cred că Morel era pe deplin sincer și, să știți, vânătorii adevărați, cei bătrâni, încearcă de multă vreme și prin toate mijloacele să limiteze «stricăciunile» și nu-și mai ascund scârba față de safariuri…“

Atunci când membrii expediției punitive părăseau vila, Challut a apărut pe terasă cu carabina în mână, limpede conturat în lumina care-i venea din spate… Madjumba își ridicase deja mitraliera, dar Morel i-a zburat patul armei de pe umăr.

— De partea cui sunteți, domnule Morel? a urlat adolescentul. A noastră, sau a lor?

— Mai există și alte baricade îndărătul cărora te poți așeza, băiete, i-a zis Morel. Mai există o marjă… Iar eu chiar acolo mă plasez. Învață să-ți stăpânești nervii. O să omori câți poftești, dintr-ai tăi sau din ceilalți, când o să fii șef. Deocamdată, eu sunt șeful aici.

S-au urcat în camion și N’Dolo a pornit în trombă.

— Mai încet, nu trebuie să ne grăbim… Avem suficient avans. Le-ai dezumflat cauciucurile?

— Da.

Au zvârlit teancurile de ziare în fața ușii hotelului de unde băieții aveau să le ia pe la cinci dimineața în drum spre piață. Tocmai treceau prin mahalaua cu șandramale din tablă, scânduri și carton smolit care se întindea la est de Sionville pe un kilometru de-a lungul fluviului, când au văzut în lumina farurilor o siluetă uimitoare, stând în picioare în mijlocul drumului, cu brațele ridicate. Era un *oulé*, care trebuie să fi avut vreo doi metri înălțime. Se sprijinea într-un baston, era îmbrăcat într-un costum negru, avea o cămașă cu guler tare, o cască colonială și espadrile albe. În spatele lui, în praful purtat de vânt în direcţia lor, alte două sau trei siluete nemișcate în pantaloni scurți. N’Dolo a frânat puternic. Bărbatul s-a apropiat.

— Salutare, tovarăși, a zis el. Începuserăm să fim îngrijorați. Ne-a mai rămas foarte puțin timp ca să facem distribuirea, dar puteți fi siguri că o vom isprăvi. Tovarăși, permiteți-mi să vă felicit. E o idee bună. Sunt deprins cu bătăliile politice și pot să afirm că e o idee bună. Până și colegii noștri analfabeți, care nu au educație marxistă, au înțeles cu toții când le-am explicat cum stă treaba cu elefanţii. Iar coloniștii monopolişti, imperialişti, care instigă la război, şi slugile lor politice au înţeles la rândul lor, atunci când au dat peste cuvântul *komoun*, elefant, scris pe zidurile caselor lor. Dovadă că au priceput, poliţia lor a început deja să le şteargă. Partidul o să vă sprijine neprecupeţit. E o idee politică bună şi vom şti să ne slujim de ea.

Dintr-odată, a ridicat pumnul.

— *Komoun!*

— *Komoun*, a repetat Morel, politicos, ridicând pumnul.

Korotoro a trântit ultimul vraf de ziare la picioarele siluetei deşirate, pe care au lăsat-o acolo în noaptea africană, dreaptă, cu pumnul strâns, sprijinită în baston.

Lui Morel nu-i displăceau aceste confuzii.

Câtă vreme protecţia elefanţilor nu era decât o simplă idee umanitară, o simplă problemă de demnitate umană, de generozitate, de suflet, de marjă menită să fie prezervată, în ciuda dificultăţilor luptei, impactul nu avea cum

să fie prea mare. De îndată însă ce ameninţa să se transforme într-o idee politică, devenea explozivă, şi autorităţile se vedeau silite să o ia în serios. N-o puteau lăsa să circule, nu puteau să le permită altora să o exploateze, să scape de ea ridicând din umeri, s-o lase să se întoarcă împotriva lor. Erau obligaţi să acţioneze imediat ca s-o neutralizeze. Şi cel mai bine era, desigur, să şi-o anexeze. Altfel spus, să se ocupe cu adevărat şi energic de protejarea faunei africane, să interzică vânătoarea de elefanţi necondiţionat şi sub toate formele, să le acorde acestor uriaşi stânjenitori şi primejduiţi toată protecţia şi căldura cuvenite. Morel era convins că guvernele responsabile aveau până la urmă să înţeleagă şi să pună în aplicare acest program – asta e tot ce voia. Încă o dată, anumite şiretlicuri nu trebuiau nesocotite. Şi-a scos punguţa de tutun şi foiţa de hârtie japoneză şi, în ciuda zguduiturilor camionului şi a întunericului, şi-a răsucit o ţigară şi a aprins-o.

XXXII

Se crăpa de ziuă şi colinele începeau să se apropie de ei dinspre răsărit; lui Saint-Denis i s-a părut că trăseseră cu urechea noaptea întreagă şi că acum se îmbulzeau în jurul lui să-i pună întrebări. Vedea faţa tovarăşului său ieşind la rândul ei din umbră, o faţă pe care semnele nopţii nedormite rămâneau nevăzute, topite parcă în cele ale vârstei.

— Noaptea s-a dus de-acum şi-mi dau seama că am stat mai mult să-mi aduc aminte decât să vorbesc. Mi-aţi spus că doriţi să vă întoarceţi chiar de azi-dimineaţă pe şantier, aşa că nu voi şti nicicând ce-aţi căutat pe dealurile astea. Nu vă pot spune nimic nou despre afacerea asta, nimic faţă de ceea ce deja aţi aflat în cei patruzeci de ani de când tot scormoniţi prin ţărână după vestigiile a ceea ce au fost, acum un milion de ani, fiinţele umane: cele mai primitive arme ale lor vorbeau încă de-atunci despre curajul lor şi despre lupta pe care au dus-o încă de la începuturile preistoriei ca să-şi depăşească condiţia. Curajul, iată fără îndoială cuvântul decisiv, revolta împotriva legii necruţătoare care ne-a fost impusă încă de la începuturi. Ajunge să te uiţi la cel mai neînsemnat fragment dintr-o armă de piatră cioplită de primii hominizi, şi auzi, din străfundul epocilor geologice revolute, un fel de cânt eroic dintr-o epopee căreia Morel şi ai lui nu au făcut altceva decât să-i adauge o notă, un accent în plus. Poate însă că toate astea nu sunt decât un pretext ca să veniţi să mă vedeţi, şi că pur şi simplu aveaţi nevoie de companie. E-adevărat însă, părinte, că în privinţa asta sunteţi probabil copleşit şi că nu ar trebui să vă refugiaţi printre elefanţi. Cu toate astea, dacă aţi străbătut mai bine de cinci sute de kilometri doar pentru că doreaţi să vorbiţi cu cineva despre Morel, despre nemţoaica aceea care-l înţelesese atât de bine, poate că aţi simţit şi dumneavoastră, dintr-odată, foarte insistent, că aveam nevoie de protecţie şi că toate rugăciunile prin care am invocat această protecţie, începând cu primele ritualuri magice din peşteri, toate prosternările n-au dat deloc roade mulţumitoare. Şi poate că nu sunteţi prea ostil celor care s-au străduit atât de eroic să ia singuri în mână soarta fiinţelor şi să facă pentru ele tot ce le stătea în putinţă. Aşa poate fi explicat Morel. Curajul şi perseverenţa lui, faptul că a refuzat orice compromis. Dar

şi fata aceea care înţelesese sub dărâmăturile Berlinului că natura nu mai putea fi lipsită de protecţie şi care l-a urmat instinctiv, împinsă parcă de un simplu reflex de conservare. De când am fost însărcinat de guvern să veghez asupra acestor dealuri, asupra ultimelor mari turme din Africa, le simt alături şi am impresia că am trecut şi eu în tabăra lui Morel. S-a tot zis că Morel nu mai e, că a fost doborât din raţiuni politice de unul dintre tovarăşii săi. Nu cred o iotă. Nu au putut dovedi nimic, nici într-un sens, nici în altul, iar eu personal cred că se află în continuare pe undeva printre aceste dealuri. Avea mulţi prieteni şi, puţin câte puţin, se ţesuse în jurul lui un soi de reţea de complicităţi ocrotitoare, aşa încât mi-e greu să mi-l închipui învins. Pentru mine, e deci mereu aici, gata să ia de la capăt campania de apărare a faunei, pe scurt, nu şi-a spus ultimul cuvânt. Vine adesea să mă caute, în singurătatea mea, cu servieta lui caraghioasă, doldora de speranţe dactilografiate, şi-mi spune ironic, cu acel accent parizian nu tocmai firesc pe dealurile astea: „Câinii chiar nu mai sunt de ajuns. Oamenii se simt ciudat de singuri, au nevoie de alt fel de companie: le trebuie ceva mai mare, mai zdravăn, mai rezistent. Nu, câinii nu mai sunt de ajuns, e nevoie de elefanţi, cel puţin.“ Iar Schölscher, aşa cum mergea sub privirile curioase ale oamenilor din bazar, cu şalvarii cei albi, cu cravaşa, cu chipiul albastru-cenuşiu şi cu faţa aceea a cărei seninătate oglindea perfect inima împăcată a unui om care se bucura în sfârşit de toată prietenia pe care şi-o dorise. Se află într-o mănăstire trapistă la Chauvigny, iar la hotelul Le Tchadien decizia lui a primit felurite explicații, cu excepția uneia, cea mai evidentă. E posibil ca legătura lui intimă cu islamul, în decursul atâtor ani petrecuți în zona de frontieră, să fi jucat un rol important în această bruscă izbucnire de credință. Cred că decizia lui s-a pârguit încet, în contact cu deșertul și cu cei care-l locuiesc – în contact cu pământul Africii. E un pământ care înghite în pântecul lui, mai repede decât oricare altul, crengile rupte, ambițiile și oamenii. E, prin excelență, un loc de trecere, de popas efemer, de etapă, unde până și satele par că de-abia s-au așezat și sunt gata să dispară grabnic. Fiecare dintre noi a învățat lecția umilinței, și Schölscher a fost, desigur, mai sensibil la ea decât alții. Da, uneori îmi e de ajuns un fleac, o noapte mai străvezie, o clipă de singurătate mai apăsătoare, ca să-i văd pe toți în jurul meu și să le aud vocile. Minna, cu aerul ei îndărătnic,

scuturând înverşunată din cap, aşa cum o văzusem făcând la proces, atunci când o întrebau dacă i se alăturase lui Morel pentru că era îndrăgostită de el, şi care repeta neîncetat, încercând să-i convingă: „Venisem de capul meu. Voiam să-l ajut. Şi mai voiam să fie cineva din Berlin alături de el…“ De fapt, părinte, nu trebuie să fii isteţ din cale-afară ca să le înţelegi gestul: trebuie doar să fi suferit. Ea nu sclipea de deşteptăciune şi, cu siguranţă, nu avea prea multă şcoală – cu toate astea, chipul nu-i era lipsit de mister şi puteai uneori desluşi pe el o urmă de umor, un fel de ironie disperată, atunci când îi privea pe judecători, stând aşezată, picior peste picior, între doi jandarmi şi scuturându-şi întâmplător pletele blonde – suferise însă prea mult ca să nu priceapă, fără să şovăie, despre ce era vorba. La început, judecătorii încercaseră s-o ajute, îi neteziseră calea, mai cu seamă după mărturia mea: arătasem că plecase cu acordul meu şi că îi dusese lui Morel arme şi muniţie doar ca să-i câştige încrederea şi că principalul ei scop era să-l facă să renunţe la aventura lui nebunească şi să-l convingă să se predea autorităţilor. A îndepărtat indignată mâna care-i fusese întinsă. „Am vrut să-l ajut să apere natura“ – asta e tot ce-au reuşit să scoată de la ea, ceea ce i-a adus condamnarea la şase luni de închisoare. A refuzat, până în ultima clipă, să admită că fusese îndrăgostită de el – cu furie, de parcă oamenii aceia ar fi încercat să o văduvească de ceva, să-i diminueze importanţa gestului – până şi mărturiile care păreau să întărească ideea că întreţinuse, ca să folosesc limbajul celor din sală, „raporturi sexuale“ cu Morel, nu i-au stârnit decât o ridicare din umeri şi acea afirmaţie calmă, repetată încă o dată: „Da, am vrut să-l ajut.“ Şi Peer Qvist, cu micuţa lui Biblie în mână, afirmându-şi din nou în faţa Curţii intenţia de a continua lupta, de a nu renunţa să apere acele rădăcini infinit de diverse pe care cerul le sădise în pământ, dar şi în adâncul inimilor oamenilor şi de care acestea se agăţau ca o nesfârşită presimţire, ca o năzuinţă, ca o nevoie de dreptate, de demnitate şi de libertate. Şi Forsythe însuşi, care ajunsese să priceapă că specia umană nu era o chestie mizerabilă, ci că trebuia apărată – am citit în ziare că, după ce a ieşit din puşcărie şi s-a întors în America, a fost primit triumfal, ca un erou – şi de-atunci duce o campanie energică pentru apărarea naturii din ţara lui. Şi Habib, după proces, dus spre camion cu cătuşe, dar cumsecade în continuare, cu şapca jegoasă de căpitan într-o rână, aruncând priviri

pofticioase spre unul dintre jandarmi, zdravăn nevoie mare şi frumuşel – Habib, care, în timpul audierilor, se distrase la culme, atent la tot ce se spunea, în mod vădit încântat de strădaniile pe care aceşti neica-nimeni le făceau ca să-şi depăşească o condiţie care lui îi convenea de minune – mi-a aruncat în trecere, cu un râs convingător: „O să navighez şi de-acum încolo!“ Avea dreptate, a reuşit să evadeze în timp ce era transferat spre Douala – cu complicitatea unui paznic pe care izbutise să-l ademenească –, se zice că acum e foarte ocupat cu contrabanda cu arme în Mediterana orientală, şi că e în continuare gata să slujească „aspiraţiile legitime ale sufletului uman, în general“, aşa cum el însuşi spunea.

Saint-Denis s-a oprit o clipă şi s-a întors spre colinele atât de apropiate, de atente, de întinerite cu fiecare nou răsărit de soare. De-acum, era destulă lumină ca să poată vedea în mâna iezuitului nişte mătănii ale căror mărgele negre i se prefirau încet printre degete: a tăcut, ca să nu deranjeze ceea ce credea că este o rugăciune de dimineaţă, dar iezuitul i-a urmărit privirea şi l-a îndemnat cu un zâmbet să continue, abandonase de mult micile ritualuri ale monahismului, dar mătăniile îi ţineau degetele ocupate, ajutându-l să fumeze mai puţin.

— Să nu uităm de Orsini: nu ne-ar ierta-o. Întreaga lui viaţă n-a fost decât un lung protest împotriva lipsei sale de importanţă: asta îl făcuse, probabil, să ucidă atâtea animale minunate, dintre cele mai frumoase şi mai puternice zămislite de Creator. Într-o zi, pe când era beat, am fost martorul spovedaniei unui scriitor american care vine constant în Africa să-şi ucidă porţia de elefanţi, de lei şi de rinoceri. Îl întrebasem de unde i se trăgea această pornire şi, cum băuse destul, mi-a răspuns sincer: „Toată viaţa am tremurat de frică. Frică să trăiesc, frică să mor, frică de boală, frică să n-ajung neputincios, frică de inevitabila degradare fizică… Când devine de nesuportat, întreaga mea angoasă, întreaga mea teamă se concentrează pe rinocerul care atacă, pe leul care se ridică brusc din iarbă chiar în faţa mea, pe elefantul care-şi întoarce capul spre mine. Angoasa se preschimbă în ceva tangibil, în ceva care poate fi ucis. Apăs pe trăgaci şi, o vreme, mă simt eliberat, am parte de o linişte totală, animalul pe care l-am secerat a târât cu el în moarte toate spaimele mele laolaltă – pentru câteva ceasuri, scap de ele. După şase săptămâni, fac o cură în toată puterea cuvântului, ale

cărei efecte durează câteva luni bune…“ Probabil că asta i se întâmpla şi lui Orsini. Simţea nevoia să ucidă mulţi elefanţi şi lei ca să compenseze un sentiment de inferioritate. Să nu-l uităm deci pe Orsini: ar fi o mare greşeală. Îi simt, la poarta acestei poveşti, sufletul chinuit încercând să pătrundă înăuntru, protestând faţă de lipsa de interes cu care este tratat – străduindu-se să ia cuvântul, să-şi facă auzită vocea. Era, şi el, un bărbat căruia nu-i plăcea să se simtă singur – dar, ca să ajungă la cel mai mic numitor comun omenesc, trebuia ca acesta să fie pe măsura lui, să nu fie prea ridicat. Iată de ce, fără îndoială, urâse în întreaga lui viaţă tot ceea putea să confere omenirii atribute prea înalte sau prea nobile. Pretenţii precum cele ale lui Morel îl scoteau complet din fire. Se simţea direct vizat. Faptul că li se putea cere oamenilor să aibă idealuri cât mai înalte, să fie cât mai mărinimoşi, să aibă idealuri la fel de înalte, să fie la fel de mărinimoşi – asta îl viza pe Orsini direct în ceea ce ştia despre sine, în propria inferioritate. Ba chiar cred că toate mişcările politice îndreptate împotriva drepturilor omului, împotriva unei concepţii prea înalte despre demnitatea noastră sunt născute tocmai din această voinţă de autoamăgire a tuturor celor care se simt inferiori unei misiuni măreţe şi care-şi alimentează din micimea rănită întreaga ură sălbatică faţă de acei încăpăţânaţi care, după cum spun duşmanii lor – şi cu cât dispreţ! –, „îşi fac iluzii“. În orice caz, după incursiunea în Sionville, toţi cei care-l întâlneau pe Orsini la terasa hotelului Le Tchadien au simţit că „n-o să stea cu mâinile-n sân“, că avea să primească provocarea – era, în mod vădit, impresia pe care a încercat să ne-o lase. Şi-a schimbat complet atitudinea. Vocea nu i s-a mai auzit, nu se mai băga cu nimeni în vorbă, şi când venea cineva să se aşeze la masa lui, se prefăcea că nu-l vede şi rămânea aşa, cu nasul uşor coroiat şi veşmintele albe, cu capul ridicat semeţ, ca o statuie a meschinăriei ultragiate. Nimeni nu mai îndrăznea să-i vorbească, să-l bată pe umăr: ar fi avut impresia că întrerupe cultul pe care-l celebra, cultul urii tăcute. Ce se petrecea în capul lui, sub pălăria de paie impecabilă, am aflat de-abia mai târziu, mult mai târziu, din păcate, mult după ce făcuse convocarea „pentru o reuniune strict confidenţială, în interes comun“. Trimisese această invitaţie oarecum misterioasă celor mai mari vânători din A.E.F. – şi câţiva dintre ei chiar s-au dus la întâlnire. S-au dus mai ales pentru că nu aveau încredere în Orsini şi

pentru că nu voiau să-l lase să acţioneze în numele lor, fără să ştie exact despre ce era vorba. S-au strâns aşadar la el în bungalow, unde orice ar fi amintit de Africa fusese îndepărtat cu grijă – doar mobile de calitate din Europa şi nici un trofeu –, nu se număra printre cei care-şi împodobeau pereţii „cu păduchernițe“. Şi-a primit oaspeţii în tăcere, le-a strâns mâna viguros şi i-a privit adânc în ochi, ca pe nişte fraţi de arme – apoi i-a dat afară pe servitori, a închis uşile – o adevărată întâlnire conspirativă, toţi au simţit limpede asta. Se aflau acolo fraţii Huette, care ajungeau arareori prin Fort Lamy şi care trăiau împreună cu nevestele şi copiii lor negri în provincia de nord a Camerunului; se afla Bonnet – care-şi pierduse un braţ în Primul Război, dar care le lăsa tuturor celor care aveau două impresia că sunt infirmi – un tip rubicond şi corpolent, cu părul cărunt tuns scurt, cu dinţi de aur şi cu o mânecă vârâtă în buzunar; Gauders, pentru care vânătoarea de animale mari nu fusese decât un capitol al unei vieţi tumultuoase, care mergea de la pegra de pe Rue Fontaine, din vremea fraţilor Mauro, la faimoasa „armată privată“ a lui Popski, care opera în deşertul lui împotriva lui Rommel; Goyé, singurul, în afară de fratele cel mare Huette, care cunoscuse epoca vânătorii de fildeş profesioniste aproape libere, şi care uneori lua turişti după el, în ciuda silei pe care i-o trezeau, atunci când ducea lipsă de bani. Orsini a trecut de la unul la altul, umplând paharele, apoi s-a îndreptat de spate, i-a privit şi a început să vorbească. În anumite împrejurări, metodele obişnuite deveneau neîndestulătoare, era nevoie să faci dreptate cu mâna ta. Sosise în sfârşit ceasul – nu avea să stăruie asupra acestui aspect. De şase luni, amatorii de safariuri evitau A.E.F.. Nu puteau fi învinuiţi: doar nu era să-şi rişte pielea de dragul simplei plăceri de a vâna. Acţiunea lui Morel fusese mizerabil exploatată de către presa mondială, cu scopul de a creşte tirajele, iar în momentul acela campania ajunsese să acuze vânătoarea de animale mari, considerând-o dezonorantă. Pe scurt, profesiunea lor, una dintre cele mai frumoase şi mai nobile, risca să fie pe veci discreditată. Toate astea, pentru că politicienii aveau o slăbiciune vinovată faţă de Morel, pentru că erau mână-n mână cu Waitari şi se aflau, ca şi el, în solda Ligii Arabe, care transformase împuşcarea elefanţilor într-un simbol al aşa-zisei exploatări a Africii de către albi. Trebuia pus capăt situaţiei, şi pentru asta exista o singură soluţie:

scoaterea lui Morel din ascunzătoare. Aşa că iată ce propunere a făcut… Ceilalţi îl ascultau în tăcere. Cel dintâi a vorbit Bonnet.

„Nu, bătrâne, nu mă bag.“

„Mie mi se pare o mare porcărie“, a mormăit Goyé. „Dacă aş pune mâna pe Morel, l-aş rupe în bătaie. Nu înţeleg însă de ce trebuie elefanţii să tragă ponoasele… De fapt, individul ăsta are dreptate; ajunge cu măcelul. Turiştii n-au decât să vâneze cu aparatul de fotografiat…“

Gauders îşi molfăia trabucul, privindu-l pe Orsini zeflemitor, cu ochi mijiţi. Fraţii Huette stăteau toţi trei în picioare, lângă şemineu, fără să dea vreun semn de interes. Orsini se schimbase la faţă.

„E singurul mod în care veţi putea pune mâna pe Morel“, a spus el, cu o voce tremurând de exasperare. „Nu poate fi scos din bârlog decât într-un singur fel: omorând o groază de elefanţi, ca să-l facem să se repeadă să le sară în ajutor. Ştiu că nu e legal, dar apar situaţii pe care legea nu le-a prevăzut şi când trebuie să-ţi faci singur dreptate…“

Gaunders şi-a scos trabucul din gură.

„Una peste alta, vrei să-i trimiţi cartea ta de vizită?“

„Cam aşa.“

„Ciudat fel de a-ţi face simţită prezenţa…“

Bonnet a plecat primul, urmat de fraţii Huette, care tăcuseră toată seara. Gauders şi Goyé s-au ridicat şi ei.

„Dacă n-aveţi boaşe, o să mă duc singur“, a spus Orsini. „Vă temeţi de amendă? V-o achită Challut bucuros.“

„Nu-mi plac loviturile necinstite“, a spus Gauders. „Am fost, pe vremuri, interlop, dar până şi în lumea rău famată loviturile de felul ăsta sunt condamnate… Am ucis o groază de animale la viaţa mea, ba chiar şi oameni, dacă ţin bine minte… Nu prea am memorie. Dacă ai de rezolvat nişte probleme cu Morel, dă-i drumul, vino-i de hac, dar încearcă să n-o iei pe căi cotite… Dacă vrei însă un sfat, las-o baltă. Altfel, ne-ai face mai mult rău decât bine… În curând n-o să se mai audă nimic de Morel. O să se potolească. Oamenilor le trece repede…“

„O să mă duc singur“, a repetat Orsini. „Nu mă las cu una cu două.“

Saint-Denis a zâmbit amar.

— Trebuie să spun că, într-adevăr, nu s-a lăsat. Vestea despre marşul

triumfal al lui Orsini prin savană ne-a ajuns la urechi după zece zile, la Fort Lamy, şi cum lucrurile se petreceau la mine în circumscripţie, eu am fost cel căruia i s-a cerut să pună capăt isprăvilor lui. Nici nu era greu: făcea tot ce trebuie ca să se ştie pe unde se află. Tam-tamurile îi anunţau sosirea de la un sat la altul, şi amatorii de carne îl întâmpinau cu tot fastul la fiece popas. Orsini cobora pe firul râului Yata, doborând toţi elefanţii pe care-i întâlnea în preajma ochiurilor de apă, fără discriminare, masculi, femele cu pui – se-aştepta ca zarva iscată de isprăvile lui să ajungă la Morel. De fapt, căuta să-şi facă un nume. Nu ocolea nici rezervaţiile şi luase cu el doi-trei vânători iscusiţi, de prin satele prin care trecuse: în tot ţinutul nu se vorbea decât despre el. Devenise erou popular, era cel care împărţea carne şi-i hrănea, cel bun şi generos, omul providenţial – în câteva zile gloria lui pământească o umbrise oarecum pe cea a lui Morel. Cei care-l zăriseră în timpul marşului său triumfal – Rodriguez, la Ouassa, încercase să-l astâmpere – mi-au spus că nu se mai controla, că era aproape în transă, cu obrajii supţi, năpădiţi de o barbă soioasă, că nu închidea un ochi toată noaptea şi avea un zâmbet superior pe buze prin satele pe unde localnicii dansau în cinstea lui până-n zori, că pleca la primele ore ale dimineţii pe urmele elefanţilor pe care seceta îi izgonise spre locuri unde erau lesne de reperat – părea că, într-adevăr, între el şi uriaşii aceia bătrâni exista o răfuială personală. Patru zile după plecarea sa din Fort Lamy, la ora şapte dimineaţa, când tocmai mă aşteptam să ajung spre începutul amiezii la ultima tabără a lui Orsini – seara s-a pornit în sfârşit ploaia, recuperându-şi întârzierea cu o violenţă fără egal, am văzut pe drum, în faţa mea, ivindu-se dintre ierburi, un cortegiu ciudat. Am recunoscut, mai întâi, o siluetă familiară, casca albă şi sutana arsă de soare a părintelui Fargue – îndărătul lui, doi indivizi cu o targă şi un grup de negri cărând hălci de carne sângerânde, agăţate în nişte crengi. Fargue mi-a strâns mâna fără să zică o vorbă, iar eu m-am apropiat de brancardă. Chipul care ieşea de sub cearşaf era chiar al lui Orsini, dar mi-a trebuit o vreme să-l recunosc sub barba care-i acoperise până şi pometii ascuţiţi, singurul reper familiar fiindu-mi suferinţa cumplită ce i se citea în ochi. Am ridicat cearşaful, dar i-am dat îndată drumul la loc. Fargue m-a întrebat dacă am morfină, dar îmi lăsasem trusa medicală în jeep, la douăzeci de kilometri de-acolo. „Adevărul e că i s-a împuţinat atât de mult trupul, că nu mai are

cu ce să sufere“, a mormăit Fargue. „L-au adus în halul ăsta cu vreo şaisprezece ore în urmă… N-am mai văzut pe nimeni să se-agaţe de viaţă ca el.“ „Cum s-a-ntâmplat?“ am întrebat, mai mult din reflex decât ca să aflu cu adevărat ceva: ce văzusem sub cearşaf îmi fusese de ajuns. „L-au călcat elefanţii în picioare“, a zis Fargue. „După câte mi-au spus servitorii, ajunseseră la o sută de metri de o turmă. Orsini instalase doi ţintaşi în locul cu pricina şi se aşezase şi el puţin mai în faţă, ca să intercepteze încă un animal sau două, în clipa când avea să se pornească debandada. Restul îl ştiu de la el, poate aiura, pentru că, atunci când l-au adus la mine – trecuseră două zile de când îl căutam –, era în starea aceea de câteva ceasuri şi nu mai ştia ce spune. În orice caz, susţinea că, ajungând într-un luminiş, a presimţit dintr-odată un pericol care-l pândea din spatele tufişurilor şi că, întorcând capul, l-a văzut pe Morel la vreo cincizeci de metri de el. Se jură că era Morel, singur, cu o carabină în mâini şi complet nemişcat, de parcă s-ar fi aflat dintotdeauna acolo, de parcă l-ar fi aşteptat dintotdeauna. Orsini a ridicat arma şi a tras. A ratat ţinta – de la cincizeci de metri, ţineţi vă rog seamă, lucru destul de uimitor, în sine, din partea unuia dintre cei mai pricepuţi specialişti ai noştri la vânat de mari dimensiuni, şi care îmi întăreşte ideea că a fost victima unei halucinaţii, cauzate de oboseala nervoasă şi de obsesia lui continuă pentru Morel. Mi-a spus că a tras iar şi iar, ratând de fiecare dată. În acel moment, elefanţii, înnebuniţi de zgomotul împuşcăturilor sau, dacă preferaţi, ca să folosesc expresia pe care mi-a bâiguit-o nefericitul acela: «Ca să-i sară în ajutor lui Morel», s-au năpustit spre el şi l-au călcat în picioare. Vedeţi aici rezultatul, care nu e tocmai cel mai frumos lucru pe care l-am văzut în viaţa mea.“ M-am apropiat de Orsini. La urma urmei, trebuia să-mi scriu raportul, iar la Fort Lamy existau dispute aprinse legate de Morel, anume dacă mai era în viaţă sau dacă, aşa cum susţineau anumite persoane, fusese împuşcat de către unul dintre camarazii lui, din motive politice. M-am aplecat deasupra rănitului. „Orsini“, l-am întrebat, „sunteţi sigur că bărbatul pe care l-aţi văzut era Morel?“ Buzele pline de cheaguri negre de sânge i s-au mişcat puţin. „Sigur“, a şoptit el. „Dar…“ Era un „dar“ care răsturna complet datele problemei. „Încercaţi să răspundeţi“ „M-am gândit atât de mult la el… Chiar şi în somn… Îl vedeam tot timpul…“ Mărturia nu era concludentă.

Am simţit dintr-odată mirosul de carne sângerândă pe care sătenii o duceau acasă. Privirile lui Orsini s-au întors spre părintele Fargue, buzele i s-au mişcat ca să rostească vorbele de pe urmă – cele mai cumplite, mai atroce, mai înspăimântătoare: „Vreau să trăiesc!“ a îngânat acea rămăşiţă de om. Până şi părintele Fargue a părut tulburat. „Fir-ar să fie!“ a mormăit el, cu un nod în gât. I-a închis pleoapele. Asta a fost cu Orsini. Însă, aşa cum v-am spus, mărturia lui nu mi se pare convingătoare: Morel îi stăruia atât de mult în minte, încât e foarte posibil să fi fost victima unei halucinaţii. Pe de altă parte, nu i-am luat niciodată în serios pe cei care-l socotesc mort pe prietenul nostru, doar pentru că, de o vreme, nu mai există veşti despre el. Francezul acesta era înconjurat de prea mult entuziasm latent – oamenii din epoca noastră n-aveau cum să nu-l înţeleagă şi să nu-l ajute… S-a zvonit că până şi dumneavoastră, părinte, l-aţi ascuns o vreme pe şantierul unde făceaţi săpături – după zâmbetul dumneavoastră văd însă că e o acuzaţie complet neîntemeiată şi că n-aţi venit până aici ca să-mi cereţi informaţii şi să i le transmiteţi mai departe… Complicităţile din jurul lui erau reale – mergând de la operatorul care neglija transmiterea la timp a mesajului care-i semnala prezenţa, până la colegul şi prietenul meu Cérisot, al cărui gest de-acum celebru nu face decât să sprijine opinia curentă din străinătate potrivit căreia funcţionarii francezi din Africa nu ascultă de ordinele primite, ci fac propria politică. E un gest cât se poate de franţuzesc, după părerea mea, foarte lesne de înţeles – iar Cérisot n-a vrut să scape ocazia să-şi strige în sfârşit punctul de vedere în momentul când camionul lui Morel îi traversa oraşul de reşedinţă, după expediţia de la Sionville, în împrejurările pe care le cunoaşteţi…

De la Sionville la Yango sunt şase ceasuri de mers cu camionul, la o medie de patruzeci de kilometri pe oră. Cérisot, comandant al cercului administrativ, a primit mesajul radio care-l informa despre „raidul teroriştilor“ la tipografia ziarului din Sionville şi îl invita să ia „toate măsurile“ pe care le socotea utile ca să-i aresteze cu orice preţ pe Morel şi pe cei şase bărbaţi din banda lui pe drumul lor de întoarcere, la ora cinci dimineaţa. Abia de avea timp să se pregătească. Cérisot era un bărbat dolofan, repezit, coleric, plin de energie şi de bunăvoinţă, care stătea mereu drept de spate, desigur din pricina staturii lui mai mult decât modeste. A

împăturit cu multă grijă, ba chiar cu un aer solemn, mesajul pe care i-l adusese telegrafistul. Avea impresia că dăduse peste prilejul pe care-l aştepta de mult, poate dintotdeauna. El unul nu era chiar atât de sigur că Morel avea împingă optimismul până într-acolo încât să treacă prin Yango – îşi abandonase fără îndoială camionul la ieşirea din Sionville –, dar, dacă era atât de încrezător încât să se încumete, avea să fie primit cum se cuvine. Cérisot s-a pus imediat pe treabă. A alergat să-şi îmbrace uniforma de locotenent în rezervă, în care s-a străduit îndelung să încapă – şi nu a reuşit decât ţinându-şi răsuflarea. Apoi a mobilizat toate forţele militare de care dispunea, adică trei paznici de cerc administrativ plus telegrafistul, apoi opt săteni care făcuseră armata, le-a distribuit puşti şi i-a amplasat de-a lungul drumului. S-a aşezat în fruntea lor, cu chipiul aşezat ţanţoş într-o parte. Îşi petrecuse ziua dinainte citind ziarele şi revistele care-i soseau din Franţa de două ori pe lună, şi se afla într-o stare de spirit numai bună ca să-l întâmpine aşa cum se cuvine pe „bărbatul care voia să-şi schimbe specia“. Fusese foarte mişcat de reabilitarea, înregistrată în democraţiile populare, a oamenilor politici care fuseseră spânzuraţi şi care acum erau declaraţi fără vină chiar de către cei care-i spânzuraseră; de faptul că toţi aceia care-l proclamaseră, preţ de douăzeci de ani, „genial părinte al popoarelor“, descoperiseră acum în Stalin un călău paranoic; de moartea ultimului pescar japonez, victimă a poluării cu mercur din mediul marin; de ultimele masacre ale unor copii în numele dreptului sfânt la autodeterminare al popoarelor; de rasismul alb, negru, galben sau roşu şi chiar de răspândirea fulgerătoare a cancerului în lumea întreagă – ceea ce măcar demonstra că omul nu era singurul care trata natura cu dispreţ şi cruzime. De mult aştepta să spună ce avea de zis despre toate astea. De vreo două sau trei ori şi-a inspectat oamenii, le-a corectat sever câteva detalii din ţinută, i-a pus să facă nişte exerciţii ca să-şi antreneze reflexele. Când a văzut în sfârşit, în zare, printre copacii uriaşi, camionul celui care conducea cu atât curaj lupta pentru apărarea naturii, chipul său rotofei a prins să tremure de emoţie. S-a întors către trupă.

— Drepţi!

Camionul accelerase. Din cabină, s-a îndreptat spre ei ţeava unei mitraliere.

— Prezentaţi… arm’!

Camionul a trecut în mare viteză prin faţa celor doisprezece oameni care dădeau onorul şi a micuţului ofiţer francez pierdut în pădure, care saluta încremenit în poziţie de drepţi. Morel s-a uitat la ei aprobator, fără pic de uimire.

— Oamenii au înţeles, a spus el liniştit. Am zis tot timpul că nu trebuie să ne pierdem nădejdea.

La Banki, sergentul transmisionist a primit ordinul de interceptare în acelaşi timp cu colegul său de la Yango. Preţ de o clipă, s-a uitat la foaia de hârtie fără nici o reacţie, cu creionul în mână. Era un negru din Oubangui, de zece ani în slujbă, şi care chibzuise mult la acea problemă. Drumul trecea pe sub fereastra postului. A stat îndelung cu foaia în faţă, aruncând din când în când câte o privire spre drum. A trebuit să aştepte două ceasuri. După ce a trecut camionul lui Morel, s-a aplecat spre aparat: „Repetaţi, vă rog, ultimul mesaj. Probleme cu receptorul.“ A mai transcris o dată mesajul, a confirmat primirea şi s-a dus să predea telegrama comandantului.

Mergeau fără întrerupere, oprindu-se doar să facă plinul şi să pună ulei în bidoane. Pe tot drumul, la fiecare popas, cei trei tineri se sfătuiau în şoaptă, aruncând spre Morel priviri scandalizate. Cel mai ostil dintre ei părea Madjumba. Avea asupra celorlalţi doi un ascendent aproape fizic; nu era la fel de inteligent ca N’Dolo, nici, desigur, ca Inguélé, care era prea sensibil ca să iasă în faţă, dar degaja o voinţă sălbatică, aproape trupească, şi era uşor să observi că ceilalţi doi se simţeau stimulaţi de patosul în stare pură pe care-l descopereau în vocea lui. Morel nu le dădea atenţie, dar Peer Qvist îi supraveghea cu coada ochiului. Nu pricepea motivele ostilităţii lor mocnite, dar presimţea că, la un moment dat, aceasta va da pe dinafară. În dimineaţa aceea, după ce străbătuseră nişte păduri la primele ore, când au făcut a doua haltă ca să completeze bidoanele şi să pună la încălzit cafeaua, N’Dolo s-a apropiat de Morel. Palid, descompus, gâfâind, acesta se agita în jurul motorului supraîncălzit. Studentul şi-a potrivit ochelarii pe nas şi a spus:

— Vrem să vă cerem nişte lămuriri… Considerăm că ne-aţi tras pe sfoară. Cu ce drept aţi declarat în textul manifestului pe care l-aţi publicat

că acţiunea noastră nu are nici un caracter politic? Cine v-a autorizat? De ce nu ne-aţi arătat textul înainte de tipărire? V-am dat sprijinul necondiţionat, dar n-aveaţi dreptul să ascundeţi scopurile mişcării noastre de ochii opiniei publice…

Morel i-a aruncat o privire obosită.

— Aşa, şi? a zis el.

— Această declaraţie era în mod clar îndreptată împotriva noastră. N-aveaţi niciun drept s-o faceţi. Ne-aţi trădat. Reprezentăm o mişcare politică. Suntem un comando al armatei de independenţă. Ne-aţi sabotat acţiunea în ultima clipă, aţi văduvit-o de orice dimensiune politică.

Morel s-a ridicat, şi-a şters fruntea. Era supărat, sâcâit.

— Ascultă, băiete. Eşti tânăr, şi asta s-ar cuveni să i-o spun lui Waitari, dar dacă insişti… Singurul lucru care mă interesează e protejarea elefanţilor. Ştiu că te înfurie: dar, până la urmă, puţin îmi pasă, asta e. Am spus limpede încă de la început ce voiam, pentru ce luptam. Aţi vrut să veniţi alături de mine. Bine. Aţi spus că vă interesează şi pe voi protejarea elefanţilor. Bun, perfect. Mi-aţi propus să mă ajutaţi, fără condiţii, fără gânduri ascunse. Foarte bine, am acceptat. Făceaţi un lucru bun. Eu nu refuz pe nimeni…. Desigur, aveaţi motivele voastre, le văd prea bine: nu sunt atât de tâmpit precum par. Le am şi eu pe ale mele… Asta nu ne împiedica să mergem împreună, câtă vreme eram de acord cu obiectivele imediate. Însă nu trebuie să uitaţi că voi aţi venit la mine, că nu v-am cerut nimic, că nu eu m-am dus să vă caut. Aţi strigat mereu că nu nu voiaţi decât să-mi daţi o mână de ajutor, pentru că şi voi iubeaţi elefanţii – ei erau Africa. Mi-aţi spus chiar că, în ziua când veţi ajunge la conducere, veţi face din protejarea elefanţilor un lucru sfânt, că o s-o treceţi în constituţiile voastre. Dacă natura nu vă interesează chiar atât de mult, dacă vă e îndeajuns naţionalismul, dacă independenţa e tot ce vă trebuie – iar elefanţii pot să crape, numai s-o obţineţi –, trebuia s-o spuneţi dinainte. Eu nu fac politică. Apăr elefanţii, şi cu asta basta. Dar, ca să te consolez, o să-ţi mai spun ceva. N-are rost să te superi! Ei o să facă din asta o afacere politică. N-o să precupeţească niciun efort. Aşa că n-ai de ce să fii necăjit.

— Sunteţi sau nu pentru dreptul popoarelor de a-şi hotărî singure soarta? a strigat N’Dolo.

Morel a părut sincer îndurerat. S-a întors către Peer Qvist:

— Nu-i nimic de făcut, nu vrea să priceapă.

— Sunteţi împotriva independenţei Africii, a spus studentul. Ăsta-i adevărul.

— Ei, poftim, nu vorbesc destul limpede? a zbierat Morel. Singurul lucru care mă interesează e protecţia elefanţilor. Vreau să rămână aici, bine sănătoşi, graşi, şi lumea să-i poată vedea. Nu-mi pasă dacă Franţa va face asta, sau cehoslovacii, sau papuaşii, totul e să iasă treaba bine. Însă cel mai bun lucru ar fi să punem toţi umărul, poate că e singura cale să izbutim. Am trimis petiţia în toate ţările lumii, ba chiar şi la Naţiunile Unite, peste tot unde există birouri poştale. Deocamdată, se va ţine o conferinţă internaţională şi mă adresez participanţilor, spunându-le: e important să vă înţelegeţi între voi. Poate că problema va fi rezolvată. Altfel, dacă trebuie create noi state, noi naţiuni, africane sau neafricane, nu mă deranjează: cu condiţia să am certitudinea că vor proteja elefanţii. Vreau să fiu sigur de asta. Vreau să văd cu ochii mei. Am fost de atâtea ori traşi pe sfoară eu şi prietenii mei… În principiu, n-am încredere în ideologii: de obicei, nu mai e loc de nimic altceva din cauza lor, iar elefanţii sunt masivi, sunt stânjenitori, şi, când eşti grăbit, par complet inutili. Iar naţionalismul care se limitează la sine însuşi, aşa cum vedem pretutindeni în clipa de faţă, şi căruia puţin îi pasă de elefanţi, ei bine, e una dintre cele mai mari porcării pe care le-a inventat omul pe lumea asta – şi-a născocit destule. Acum, că ţi-am vorbit răspicat şi te-am liniştit, ai face bine să m-ajuţi cu bidoanele astea.

După ce N’Dolo s-a îndepărtat, Morel s-a întors către Peer Qvist şi l-a întrebat:

— A fost destul de limpede, nu?

— Da, a spus danezul, cu oarecare amărăciune. Fireşte. Dar nu l-ai convins. Sunt obişnuit de mult cu asemenea situaţii. În Finlanda, pe când apăram pădurile, iar funcţionarii ruşi îmi explicau răbdător că pasta pentru hârtie e mai importantă decât copacii, era acelaşi lucru… N-au băgat la cap decât atunci când au dispărut aproape de tot pădurile. Şi tot aşa. Vânătorii de cetacee îmi explicau că grăsimea de balenă e mult mai importantă decât balenele…

De-atunci, cei trei tineri n-au mai vorbit cu Morel şi nu şi-au mai ascuns

ostilitatea. Când se afla la volan, N’Dolo avea o mutră duşmănoasă, iar Morel desluşea în ochii lui, atunci când li se întâlneau privirile, un dispreţ plin de înfumurare. La un moment dat, după ce s-a uitat la el de două-trei ori cu acea privire, şi după două ceasuri de tăcere, studentul i-a spus:

— Vă spun eu cum stau lucrurile cu alibiul dumneavoastră „ecologic“. E un clenci ca să vă eschivaţi. Vă îngăduie să vă simţiţi cu conştiinţa împăcată. O perdea de fum, înţelegeţi? Îndărătul căreia faceţi, lipsit de griji, jocul colonialismului şi capitalismului.

Morel a încuviinţat liniştit:

— Poate că da.

— Mama mă-sii de viaţă, a strigat studentul exasperat, răspundeţi o dată de-a dreptul, în loc s-o daţi cotită! Sunteţi pentru libertatea popoarelor, da, sau ba?

Morel a deschis instinctiv gura să răspundă, dar s-a oprit la timp. N-avea rost. Dacă nu înţeleseseră până acum, înseamnă că n-aveau asta înlăuntrul lor. Ori o ai, ori n-o ai. Nu erau singurii care n-o aveau. Încă n-a sosit clipa, s-a gândit el cu gravitate, ca popoarele lumii să iasă în stradă şi să ceară guvernelor, oricare ar fi ele, să respecte natura. Dar asta nu e un motiv de descurajare: la urma urmei, Africa fusese dintotdeauna tărâmul aventurierilor şi al exaltaţilor, dar şi al descoperitorilor, care-şi lăsau oasele acolo încercând să ajungă mereu mai departe – iar exemplul lor trebuia urmat. În privinţa succesului final… Nu-şi pierdea nădejdea. Trebuia să continue, să încerce necontenit. Desigur, dacă oamenii nu erau în stare să stea mai aproape unul de altul ca să ocupe mai puţin loc, dacă erau într-atât de lipsiţi de generozitate, dacă nu acceptau povara elefanţilor, indiferent de scopul pe care-l urmăreau, dacă se încăpăţânau să trateze acea marjă ca pe un lux, ei bine, atunci omul însuşi avea să ajungă până la urmă un lux inutil. Lui personal, asta îi era desigur indiferent.

Mizantropia lui devenise, de altfel, celebră, era recunoscută oficial şi trâmbiţată. S-a ridicat, şi-a şters fruntea, şi licărul de veselie care nu stătea niciodată ascuns prea adânc în ochii lui a ieşit la suprafaţă: ştia că nici Peer Qvist, nici Forsythe nu se mirau de zâmbetul său, iar ceilalţi, lumea întreagă, oricum de mult îl considerau nebun.

În etapa următoare a drumului, cei trei tineri au continuat să stea

deoparte, au mâncat separat. Nu se dezlipeau de arme şi se purtau de parcă s-ar fi aşteptat să fie atacaţi de îndată ce ar fi fost întorşi cu spatele. Peer Qvist se uita la ei cu îngăduinţă. Era obişnuit cu tinerii şi le înţelegea atitudinea morocănoasă – dar cel care nu-i scăpa cu adevărat din ochi era Korotoro. Posac, cu pălăria jegoasă lăsată pe ochi, îşi ţinea mereu mitraliera pregătită pe genunchii goi. I-a spus lui Forsythe, arătând spre studenţi:

— Ăştia pun la cale ceva urât.

În cursul acestei ultime etape, Forsythe a făcut cunoştinţă mai temeinic cu Korotoro. Între ofiţerul american, descendent al uneia dintre cele mai vechi familii sudiste, şi vagabondul negru, care-şi târâse pălăria de fetru şi turul pantalonilor prin toate închisorile din Africa, exista o simpatie instinctivă, din simplul motiv că amândoi trăiseră experienţa persecuţiilor. Dormeau adesea alături, şi când unul îi dădea amical o palmă, celălalt răspundea cu zâmbetul lui cam fioros, dar fascinant. În seara aceea, pe când se opriseră printre tufele de euforbia şi, în bezna deşertului, răsunau de peste tot chemările turmelor plecate să se adape, Johnny Forsythe s-a întrebat ce anume îl împinsese pe acest derbedeu să i se alăture lui Morel, de ce îl urma cu atâta fidelitate.

— Ia spune, Koro…

Zâmbetul lui Korotoro era vizibil şi noaptea.

— S-a făcut anul de când umbli peste tot cu el… Chiar atât de mult iubeşti elefanţii?

— Mă doare-n cot de elefanţi…

— Şi-atunci? Eşti de partea celorlalţi? Pentru independenţa Africii? Eşti partizan, precum ăştia trei?

— Puţin îmi pasă…

A scuipat şi a spus, mândru de el:

— Eu mi-s dezertor din armata franceză, aşa că mă pricep…

Nu era prea deslușit, dar fusese rostit cu un accent de superioritate şi cu un gest disprețuitor la adresa celor trei studenţi care stăteau în picioare lângă camion.

— Aha! Şi-atunci de ce ai venit cu el?

Korotoro a scuipat din nou.

— Io n-am pe nimeni, a explicat el scurt.

Asta a fost tot. Iar dacă fusese vorba de recunoaşterea prieteniei ce i-o purta lui Morel, chiar nu exista motiv mai bun pe lume ca să se afle acolo. În orice caz, faptul că nu dăduseră de belea, de data asta i-l datorau lui Korotoro. Privirea atentă cu care acest prădător de pieţe şi de prăvălii siriene supraveghea şi cel mai mic gest al celor trei conspiratori îi împiedicase fără îndoială să-şi ducă mai devreme planul la îndeplinire. Forsythe şi-a reproşat amarnic că nu le acordase atenţia cuvenită – o atenţie pe care totuşi o cereau, aproape că o revendicau prin toată atitudinea lor; asemenea tuturor tinerilor, nu suportau să nu fie luaţi în serios. Convingerea că fuseseră trădaţi şi nepăsarea uşor paternă cu care erau priviţi i-au împins, în cele din urmă, la gestul decisiv şi, poate, chiar dincolo de ce îşi propuseseră iniţial. Forsythe avea să-i mărturisească lui Schölscher că nu bănuise o clipă ce puneau la cale.

— Nu le dădeam pic de atenţie. Vedeam limpede că nu erau mulţumiţi, dar asta mă făcea mai degrabă să zâmbesc. Na, eram cu gândul în altă parte. La Sionville băusem, dacă pot spune aşa, de la un izvor otrăvit: cel al speranţei…. Mă îmbătase gândul că mă puteam în sfârşit întoarce în Statele Unite cu capul sus, cum se zice, că toţi compatrioţii mei înţeleseseră şi erau gata să mă aclame ca pe un erou după ce mă scuipaseră, că auziseră ce încercam să le strig din străfundul Africii. Venind de unde veneam, urcând, ca să zic aşa, din fundul prăpastiei, am găsit, trebuie să recunoaşteţi, cu ce să-mi ocup gândurile. Stăteam culcat în nisip, privind la stele şi, vă jur, vedeam mai multe decât erau în realitate. Niciodată noaptea nu mi se păruse mai cristalină. Cred că, la un moment dat, m-am pus chiar pe cântat – pe scurt, cei trei tineri erau ultima mea preocupare. Aţipisem, în sfârşit, când am auzit brusc un huruit de motor – când am ridicat capul, am văzut camionul demarând grăbit în noapte, l-am văzut pe Koro alergând câţiva metri, apoi ridicând mitraliera şi trăgând. Din camion i-a răspuns o rafală, l-am văzut pe Koro legănându-se în loc, l-am văzut trăgând şi iar trăgând spre camionul care se îndepărta, apoi căzând fără să lase arma din mână. Îmi amintesc de pălăria lui care se rostogolise în ţărână şi de primul gest al lui Morel care, atunci când ne-am dat seama că e mort, i-a ridicat pălăria de jos şi i-a înfundat-o pe cap. Era o pălărie de fetru maro, un adevărat simbol al civilizaţiei urbane. Ţinea mult la ea, probabil că între ei doi se legase un

soi de prietenie. Ne ataşăm de toate fleacurile… Aşa l-am şi îngropat, cu pălăria pe cap, după ce am săpat în nisip cu mâinile goale. Apoi ne-am uitat unii la alţii. Mai erau încă vreo douăzeci de kilometri până la lac, însă, oricum, ştiam că, probabil, vigilenţa lui Koro ne salvase. Îi supraveghease îndeaproape pe cei trei apucaţi, aşa încât nu putuseră să-şi ducă mai devreme planul la bun sfârşit. Dacă ar fi făcut-o în etapa precedentă, cu cincizeci de kilometri înainte, am fi fost terminaţi, fără apă, fără hrană şi arme. Koro stătuse practic tot drumul cu degetul pe trăgaci, dar adormise preţ de două minute, iar tinerii doar atât au aşteptat. Îi trădaserăm, vezi bine… Îndrăzniserăm să proclamăm în faţa întregii lumi că lupta noastră nu avea legătură cu nici un partid politic… Prin urmare, o terminaseră cu noi şi se îndreptaseră direct spre graniţa sudaneză, ca să se plângă şefului lor mult iubit. Voiau să creeze o naţiune nouă, ceea ce Morel încerca să salveze li se părea ridicol, de tot râsul, demn de o sensibilitate decadentă… Trebuie să spun că Morel părea cam dărâmat… Desigur, nu i se trăgea de la faptul că trebuia să străbată douăzeci de kilometri pe jos, pe un *waterless track.* Nu-i păsa, vă jur, de eforturi, de dificultăţi, de primejdii. Dar ţinea mult la Koro, fuseseră mult timp împreună şi, cu toate că ticălosul ăla îi furase cândva ceasul – îl găsise asupra lui după ce-l scotocise prin buzunare –, se născuse între ei un fel de prietenie… Mai era însă ceva la mijloc: cei trei studenţi. Cred că Morel îşi închipuia că, dacă fuseseră crescuţi în şcoli şi universităţi franceze, dacă urmaseră studii umaniste, cum se zice la voi, s-ar fi cuvenit să priceapă ce încerca el să apere, care era adevărata miză. Dar astea sunt lucruri care nu se învaţă la şcoală. Ci pe speze proprii. Trebuie să rabzi multe ca să înţelegi ce înseamnă respectul faţă de natură. Iar băieţii ăia, până la urmă, în ciuda studiilor, se înşelau amarnic. Korotoro, în schimb, nici măcar nu ştia să citească, dar simţise probabil, instinctiv… Prietenia i se părea mai importantă decât orice altceva. Îndurase multe, iar suferinţa căleşte instinctul de conservare, sporeşte nevoia de protecţie. De altfel, Morel a admis acest lucru, ba chiar l-a spus cât se poate de clar în momentul când ne strângeam catrafusele încercând să străbatem cât mai mult drum posibil înainte de venirea arşiţei de peste zi, printre elefanţi, bivoli şi turmele de antilope care începeau să se ivească în soarele dimineţii, în direcţia falezelor roşii care creşteau în zare. „Dacă ţângăii ăştia trei nu

sunt dispuşi să-şi dea viaţa, la nevoie, pentru apărarea naturii, înseamnă că n-au suferit destul. O să ajung să cred că şcoala colonialismului n-a fost îndeajuns de aspră pentru ei, că nu i-a învăţat nimic în privinţa asta, că, la urma-urmei, colonialismul francez a tratat natura cu destul respect. Le-au rămas încă multe de învăţat, iar poporul francez nu oferă genul ăsta de lecţii. Vor avea grijă oamenii de aceeaşi rasă cu ei. Într-o zi vor avea şi ei un Stalin, un Hitler, un Napoleon, vor avea un Führer şi un Duce, iar în ziua aceea însuşi sângele lor le va striga în vene cerând să fie respectată viaţa – de-abia în ziua aceea vor înţelege.“

PARTEA A TREIA

XXXIII

Ţăcănitul mărgelelor de chihlimbar ciocnindu-se una de alta în palma interlocutorului său ajunsese să-l irite pe Waitari mai tare decât nepăsarea cu care îl asculta, stând cufundat în fotoliu. Şiragul de mătănii îi atârna moale în mână deasupra genunchilor încrucişaţi, iar loviturile scurte ale mărgelelor punctau tot ce-i spunea Waitari de o oră încoace. Avea o faţă obosită şi inteligentă, cu trăsături deopotrivă reliefate şi fine – buze care aproape se estompau când zâmbea şi, cu excepţia turbanului pus peste părul cărunt, era îmbrăcat europeneşte, într-un costum bine croit. Waitari îl vedea prima dată. În ciuda asigurărilor date de Habib, care aranjase întâlnirea, se întreba dacă personajul avea cu adevărat greutatea pe care i-o atribuia libanezul. Încerca să desluşească asta din vorbele şi atitudinea lui, ceea ce nu făcea deloc discuţia mai uşoară. Auzise numele lui rostit cu teamă în cercurile politice de la Cairo, imediat după căderea lui Faruk, în momentul în care puterea Fraţilor Musulmani părea categoric instalată şi hărăzită unei vieţi lungi. N-ar fi putut spune ce influenţă avea în momentul de faţă, după ce Nasser zdrobise mişcarea. Habib îi garantase că autoritatea lui rămăsese intactă, mai ales în privinţa repartizării armelor şi banilor, însă Waitari ar fi vrut să fie sigur de asta şi, de câteva clipe, se agăţa de speranţa că refuzul cu care tocmai fusese întâmpinat nu reprezenta neapărat poziţia comitetului din Cairo. Prezenţa sa în Sudan atunci când izbucniseră primele răzmeriţe în sud şi când urma să se decidă soarta unirii cu Egiptul era un semn care părea să confirme asigurările date de Habib. Tovarăşul lui era tânăr, îndesat, cu un gât puternic care-i ieşea din cămaşa kaki; mustaţa tunsă perie şi părul scurt îi dădeau o înfăţişare tipică de ofiţer egiptean. Poate că se afla acolo în calitate de expert sau ca să-i supravegheze pe amândoi deodată –, dar

prezenţa lui nu era nici ea încurajatoare. Nu scosese un cuvânt de-a lungul întregii întrevederi, dar părea evident că vorbise foarte mult înainte. Soarele dogorea peste pânza de cort care acoperea grădina interioară de la Hôtel du Nil din Khartoum, unde avea loc întâlnirea. În centru, fântâna îşi lăsa domol jetul de apă peste mozaicurile verzi şi albastre. De fiece parte a scării, câte un *boy*, cu tunică şi turban albe, cu o tavă de argint la subraţ, stătea nemişcat, cu un aer absent. Waitari a simţit că e cuprins de disperare. Dintr-odată, i s-a făcut silă de atmosfera aceea de toropeală orientală, unde orice idee de acţiune părea caraghioasă.

— Să înţeleg că e ultimul dumnevoastră cuvânt? a întrebat el.

Celălalt a ridicat mâna.

— Dragul meu, în politică nu există ultimul cuvânt. Să spunem că, deocamdată, ne e foarte greu să vă sprijinim în mod activ. Suntem prea ocupaţi în Tunisia, în Algeria, în Maroc, unde am început să obţinem rezultatele bune pe care le cunoaşteţi. Iar problema palestiniană e prioritară. Să ne risipim eforturile în acest moment ar fi nebunie curată. Pentru noi, meritul dumneavoastră este mare, cu atât mai mult cu cât sunteţi, se cade s-o spunem, complet singur sau aproape. Însă situaţia din Ciad nu îndreptăţeşte un ajutor material – în oameni, arme şi muniţie – atât de amplu pe cât pretindeţi. Am putea, la o adică, să antrenăm personalul – în condiţiile în care aţi avea personal. Ceea ce nu e cazul, încă. O să vină vremea şi pentru asta… Dar încă n-a venit. Aveţi ghinionul să aparţineţi unei regiuni africane care nu este… îndeajuns pregătită. Acum, fiecare cartuş şi fiecare dolar de care dispunem poate fi folosit mult mai eficient în alte zone. Şi nu avem nici un interes să iscăm tulburări sporadice şi nesemnificative în A.E.F. – asta n-ar face decât să ne scoată în evidenţă lipsa de pregătire. E mai bine ca opinia publică să aibă impresia că există o forţă latentă, decât să ne batem cu pumnii în piept pentru o forţă inexistentă… Nu putem fi peste tot în acelaşi timp. Acestea ar fi motivele refuzului nostru… pentru moment. Va veni însă vremea, vă asigur…

În vocea şi pe chipul său s-a simţit un tremur uşor. Waitari mai avea suficient sânge rece ca să aprecieze cum se cuvine acest gest de orgoliu: oricare ar fi fost poziţia interlocutorului său în Egipt pe plan intern, în privinţa acţiunii panarabe îşi păstrase întreaga influenţă. Waitari cunoştea

însă destul de bine conflictul între tradiţionaliştii războiului sfânt şi moderniştii progresului economic, aşa încât a atins direct punctul sensibil:

— Dacă înţeleg bine, vă slujiţi în primul rând credinţele religioase, a zis el tărăgănat. La Cairo mi s-a vorbit mult despre dreptul la autodeterminare al popoarelor…

Celălalt şi-a înclinat capul.

— Islamul este un ferment puternic, însă trebuie să-i dăm timp să acţioneze… În primul rând, suntem obligaţi să-l apărăm de barbaria materialistă care se năpusteşte asupra noastră dinspre Occident…

Îşi ţinea ochii pironiţi asupra mătăniilor din chihlimbar, iar buzele i s-au subţiat: zâmbea…

— De altfel, pentru noi, după cum ştiţi, marxismul este o doctrină occidentală…

Waitari ştia că legăturile lui, de altfel recente, cu partidul comunist erau cunoscute: îi dăduse întotdeauna votul de când se despărţise de mişcarea de centru, în numele căreia fusese ales iniţial.

— Nu văd legătura, a spus el, sec. Eu unul nu văd de ce-aş fi refuzat ajutorul comunist pe un teren de altfel limpede delimitat, câtă vreme dumneavoastră acceptaţi armele venite din democraţiile populare…

Un gest de descurajare: mâna lui, spre deosebire de cea a lui Waitari, era lipsită de vlagă, nespus de fină, de prelungă, de tremurătoare…

— Să nu ne avântăm în astfel de discuţii. Vreau doar să spun că e nevoie de răbdare. Înainte de orice, trebuie să pregătim terenul. Africa aşa-zis „neagră“ va fi alături de noi… Islamul face progresele pe care le ştiţi. Credinţa noastră e mai proaspătă, mai înfocată, are iuţeala şi puterea vântului din deşertul în care s-a născut – şi va triumfa. O Africă islamizată ar reprezenta în lume o forţă de neoprit. Aşa va fi…

Din nou, o însufleţire venită parcă din adânc i-a adiat pe faţă. Abia perceptibilă… Waitari cunoştea însă acele chipuri care se disimulau în lipsa de expresie, când doar pielea rămânea neclintită, în vreme ce sângele era învolburat de patimă: era un fanatic la rece, şi, mai rău, un fanatic religios; n-a mai avut îndoieli în privinţa temeiniciei spuselor lui Habib: în mod fundamental şi în ciuda insuccesului Fraţilor Musulmani, C.L.A. rămânea o mişcare religioasă. Între degetele lui fine, mărgelele şi-au reluat ţăcănitul

regulat.

— Deocamdată, trebuie să ştim să păstrăm măsura. Pătrunderea credinţei noastre dincolo de Ecuator îi lasă perplecşi pe misionarii creştini… Şcolile coranice se află în avangarda luptei noastre. Restul va veni de la sine. Ţin să adaug că, dacă recenta dumneavoastră acţiune ar fi trezit măcar un mărunt ecou, poate că am fi tratat problema din altă perspectivă… în limita mijloacelor noastre actuale.

— Citiţi totuşi ziarele, nu? a întrebat Waitari, cu o insolenţă pe care a simţit că interlocutorul o percepuse şi care încerca să-i ascundă punctul vulnerabil.

Un nou zâmbet subţire, o înceată înclinare a capului:

— Le citesc. Ba chiar le car după mine… Poftim.

A răsturnat pe masă un vraf de ziare englezeşti şi franţuzeşti. Waitari le avea pe toate la el în cameră: se gândise însă la ziarele arabe. A fost furios pe sine: era ultimul argument pe care ar fi trebuit să-l invoce. Ziarele nu vorbeau decât despre Morel. S-a prefăcut că parcurge titlurile: „Excentricul din Ciad e de negăsit…“, „Cea mai neobişnuită aventură din lume: trimisul nostru special în A.E.F. vă povesteşte demersul nebunesc al francezului care apără elefanţii de vânători“. Nu şi-a putut ascunde iritarea: presa de scandal, lipsită de interes faţă de aspiraţiile legitime ale popoarelor, îi îngropa complet efortul de a-l folosi pe Morel. Acesta devenea o perdea care-l ascundea pe Waitari de ochii lumii – o perdea de fum care trebuia risipită cât mai repede şi cu orice mijloace. A dat deoparte ziarele, dispreţuitor.

— E normal ca presa colonialistă să prezinte povestea din această perspectivă, a zis el.

— Da. După cum e normal ca presa arabă s-o prezinte într-o lumină favorabilă. Nu v-am refuzat niciodată sprijinul nostru moral.

Waitari şi-a dat dintr-odată seama că o apucase pe-o pistă greşită. La urma urmei, era mult mai puţin important pentru el să obţină arme şi „voluntari“ decât să facă vâlvă în jurul lui, să-şi impună personalitatea şi numele pe plan internaţional. Deocamdată la atât putea spera, chiar dacă dusese la bun sfârşit câteva scurte raiduri în A.E.F.. Să-şi impună numele, să stabilească un calendar, să devină, pentru cei din afară, o personalitate de prim-plan, un interlocutor indispensabil, acesta era, în momentul de faţă,

singurul obiectiv realizabil. Era mai conştient decât oricine de imposibilitatea transformării Ciadului, într-un viitor predictibil, în naţiune independentă – în afara unei federaţii africane mult mai ample, unde locul său personal era departe de a fi asigurat. Câtă vreme le erau respectate obiceiurile, triburile puteau să se mulţumească încă multă vreme cu libertatea de a fi lăsate să trăiască după cum pofteau. Fusese, în mod public, de partea independenţei în timpul războiului rece, când aparenta iminenţă a invadării întregii Europe de către Armata Roşie şi a conflictului cu Statele Unite deschidea perspective complet noi şi, ca să zicem aşa, nelimitate. Devenind disident, se gândise atunci să-şi facă un program, să se impună ca interlocutor al viitorului învingător, oricine ar fi fost acesta. Comisese, fără îndoială, o greşeală de judecată – o eroare de *timing*, cum spun englezii. Tot ce putea face acum era să dobândească statura potrivită. Trebuia să se impună în faţa lumii din afară ca o personalitate de excepţie pe harta politică africană – să se înalţe până la acele tribune internaţionale unde nimeni nu l-ar fi întrebat cât valora în materie de susţinere populară sau de posibilităţi practice, ci doar despre talentul şi elocinţa sa, despre puterea de convingere care-i emana din glas. Era încă singurul mod posibil de a ieşi din izolarea politică – şi din izolare pur şi simplu. Trebuia să „se poziţioneze“ – ca să folosim jargonul din vreme de criză de pe culoarele parlamentare –, să „se poziţioneze“ pe plan internaţional… A început să vorbească – şi a vorbit cu nemiluita… Era încântat că discuţia se purta în franceză – era singura limbă care-i îngăduia să arate ce era mai bun în el. Când a isprăvit, nu obţinuse nici banii, nici armele, nici „voluntarii“, dar n-avea nici o îndoială în privinţa rezultatelor întrevederii: interlocutorii săi plecau convinşi că bărbatul cu voce tunătoare, care înveşmânta pasiunea africană în straiele impecabil croite ale logicii franceze, era noua stea care se ridica pe firmamentul politicii africane. Era sigur de efectul produs. Din păcate, acei doi bărbaţi nu reprezentau decât un segment neînsemnat din publicul la care trebuia să ajungă. Problema rămânea nerezolvată. Cea dintâi conferinţă a reprezentanţilor popoarelor coloniale urma să aibă loc în curând la Bandoeng, iar organizatorii ei nu găsiseră de cuviinţă să-l invite. Avea să facă în aşa fel încât o asemenea omisiune – un asemenea afront – să nu se mai poată repeta în viitor. Trebuia să capete, cu orice preţ, statura

necesară, iar terorismul, chiar efemer, chiar fără urmări serioase, rămânea singura soluţie care să-i poată oferi un sprijin politic pe plan internaţional. Nu se punea problema să provoace o revoltă a triburilor ai căror şefi şi vrăjitori îi rămâneau ostili şi de care era despărţit printr-un hotar insurmontabil de ignoranţă, de superstiţii şi de practici primitive. Ar fi fost însă îndeajuns ca, în două sau trei rânduri, să ofere ziarelor câteva titluri indispensabile, dintre acelea care întâi te bagă la puşcărie, şi apoi îţi deschid uşile ministerelor… Se întorcea aşadar în acelaşi punct… Trebuia să se facă remarcat – să facă rost, cu orice preţ, de arme, să recruteze „voluntari“ bine plătiţi, să facă nişte raiduri adânci în zona franceză. Prin urmare, trebuia să facă rost de bani – şi, în complexitatea forţelor care se aflau în joc pe continentul african şi în lume, asta se putea rezolva. N-avea nici o îndoială în privinţa asta – poate şi pentru că n-avea îndoieli legate de propriul destin. Simţea cum acest destin se face simţit în propria voce, în aceea a prietenilor săi, chiar în amploarea singurătăţii lui, căreia doar puterea absolută îi putea oferi un răspuns mulţumitor. Aspiraţia nesfârşită care-l ţinea uneori treaz nopţi întregi era deopotrivă o amintire şi o formă de voinţă, amintire a celor zece generaţii de şefi *oulé* din care se trăgea, şi voinţa de a ridica întreaga Africă alături de el, afară din bezna tribală. Nu se punea problema „să creadă în steaua lui“ – departe de el asemenea superstiţii! –, ci să creadă în forţele intelectuale, morale şi fizice pe care simţea că le are. S-a sculat împins de un elan brusc şi s-a îndreptat spre scări, când un *boy* l-a oprit tăcut şi i-a întins o carte de vizită pe o tavă de argint. Nu şi-a putut stăpâni o tresărire de orgoliu: „Robert Dajeon, deputat.“ A rămas o clipă nemişcat şi zâmbitor, cu cartea de vizită în mână. Iată, şi-a zis el, că cercurile guvernamentale franceze au început să se agite… Faptul că i se trimitea discret, la Khartoum, un asemenea emisar, chiar dacă nu venea din Oubangui, însemna o victorie. L-a urmat pe *boy* până în camera de la primul etaj, pe care acesta i-a indicat-o.

XXXIV

Dajeon l-a întâmpinat îmbrăcat în pijama.

— Am crezut că preferi să nu fim văzuţi împreună.

Waitari regăsea, cu o emoţie care l-a uimit, tutuiala parlamentară. L-a năpădit dintr-odată o nostalgie adâncă după cafeneaua de pe coridoare şi chiar după lungile şedinţe nocturne, la sfârşitul cărora mergeau să mănânce o supă de ceapă la Halele pariziene. A fost nevoit să-şi exagereze expresia de răceală împinsă până la ostilitate, ca să se împotrivească acestui brusc şuvoi de amintiri. Dajeon era un bărbat voinic, fost medic în regiunea Oubangui, pe care, de la război încoace, o reprezenta în parlament. Fuseseră membri ai aceluiaşi partid de centru, luaseră masa, votaseră şi făcuseră turnee împreună. În parlament, era respectat pentru cunoaşterea temeinică a problemelor africane şi pentru că apăra, adesea pătimaş şi coleric, interesele regiunii şi tezele unei evoluţii accelerate. Waitari îl considera sincer, de inteligenţă medie, neîndemânatic şi ineficient din pricina unei bunăvoinţe încăpăţânate care nu ţinea seamă de obstacole.

— Mă aflu aici în calitate de coleg.

Waitari a zâmbit uşor.

— N-am nici o îndoială.

Şi-au strâns mâinile.

— Ia loc.

El s-a aşezat pe pat, sub ventilator. Waitari a evitat fotoliul, alegând scaunul.

— I-am văzut pe soţia ta şi pe copii la Paris…

— Primesc regulat veşti bune, mulţumesc.

— Bun, a retezat-o Dajeon. Am venit pentru că aflasem că eşti aici. Din proprie iniţiativă. Nu m-a pus nimeni. N-am nici un mandat. Nici de la guvern, nici de la partid, nici de la guvernator, de la nimeni. Dacă îţi închipui altceva, discuţia asta e inutilă.

— Nu-mi închipui nimic, a spus Waitari. Te afli aici, e perfect. Deci?

— Te rog să laşi deoparte toate astea. Vino din nou cu noi.

— Ia te uită! Păi ziceai că nu partidul te-a…

— Nu cu partidul. Cu noi toţi. Cu francezii şi africanii care încearcă să construiască ceva împreună.

Waitari a şovăit o clipă. O bătaie de inimă. Un fleac. Doar povara amintirilor… Şi era convins că faţa nu-l trădase.

— Prea târziu, a zis el.

— Din cauza poveştii ăsteia cu Morel? Nu-i un motiv, rezolvăm noi…

A râs.

— Am putea chiar să schimbăm statutul vânătorii de animale mari…

Waitari a ridicat din umeri, iritat.

— Nu-i vorba de asta, a zis el. Morel e un nebun… E lipsit de importanţă. Voi aţi pierdut însă trenul. Trenul a plecat. Nu-l mai puteţi ajunge din urmă.

Dajeon s-a mai potolit. De douăzeci de ani de când era în Africa, de fiecare dată când venea vorba despre reforme politice, nu auzea decât două coruri: cel care spunea „prea devreme“ şi cel care o tot ţinea cu „prea târziu“.

— Basme, s-a răstit el. Poveşti de presă… Nu e niciodată prea târziu pentru moderaţie şi pentru o cale de mijloc. Acolo se înfăptuieşte progresul: la mijloc…

— Scuze, a spus Waitari. Tocmai acolo nu se realizează vreodată. Poate că acolo se încheie – după câteva secole de istorie – dar nu acolo începe… Am fost alături de voi timp de trei ani: aproape cât o legislatură…. Dar când s-a pus problema să oferiţi un portofoliu unui african, l-aţi ales pe Bodango…

— Dakarul e mai important din punct de vedere politic şi economic decât Sionville, a zis Dajeon. N-a fost nimic personal, ştii bine.

— N-am luat-o personal, a zis Waitari, plin de el. Că veni vorba: aţi mişcat vreun deget pentru educaţia politică a maselor din A.E.F.?

— Las-o baltă, a spus Dajeon. Cunoşti la fel de bine ca mine datele problemei. Nu se poate face intensiv educaţie politică sau, pur şi simplu, educaţie, în lipsa unei dezvoltări economice, culturale şi sociale. Trebuie create, în acelaşi timp, elitele şi debuşeurile, adică sindicalismul şi uzinele. Dacă faci una fără cealaltă, îţi ruinezi poporul. Emanciparea politică trebuie să meargă mână în mână cu emanciparea economică, sau rezultatele vor fi dezastruoase. Am fost siliţi să ne mişcăm încet. Înaintea erei atomice nu existau, după cum nu există nici acum, resurse naţionale sau internaţionale capabile să se descurce pe ambele fronturi… Cu toate astea, am reuşit să ajungem la un minim vital. Chestie cu care anumite ţări „independente“ nu s-ar putea mândri…

— Ruşii au reuşit totuşi acest tur de forţă fără să mai aştepte miracolul atomic, a spus Waitari.

— Da, dar cu ce preţ? Am încercat şi noi: calea ferată Congo-Océan… Ne-am concentrat pe igienă, alimentaţie şi natalitate. Există un punct de plecare. Nu-i de colo.

— Congo-Océan a fost o crimă împotriva umanităţii, pentru că voi, europenii, dădeaţi ordine, iar noi, africanii, muream cu miile, răpuşi de efort, a spus Waitari, calm. Dacă africanii, stăpâni peste pământurile lor, ar fi hotărât construirea căii ferate, atunci, chiar şi cu un număr dublu de victime, Congo-Océan ar fi fost pretutindeni aclamată ca o operă de progres şi civilizaţie.

Dajeon îl privea cu gura căscată.

— Africa trebuie smulsă din starea ei arhaică, a spus Waitari, şi doar africanii au dreptul să le ceară popoarelor lor un asemenea efort, precum şi preţul a milioane de vieţi. Smulgerea Africii din noaptea tribală presupune o forţă care nu poate fi furnizată de energia atomică – iar această forţă nu poate fi căpătată în mod onorabil… Aşadar, cu voi la putere, urmează stagnarea. Sub pretextul că respectaţi rânduielile, datinile, vieţile omeneşti… Dar tot stagnare se cheamă că e. Dacă-mi lăsaţi însă mână liberă…

Şi-a arătat braţele vânjoase…

— O să vedeţi cum se schimbă iute şi obiceiurile, şi canoanele, vrăjitorii, tam-tamurile, şi mutilările rituale… Eu o să le construiesc drumuri, mine, uzine şi baraje. Pot să fac asta. Pentru că sunt eu însumi african, ştiu de ce e nevoie şi cunosc preţul schimbării. Iar preţul ăsta sunt dispus să-l plătesc. În Rusia l-au plătit şi uite unde-au ajuns…

Dajeon devenise stacojiu.

— Ştii foarte bine că, aici, ar trebui schimbat tot organismul uman şi regimul alimentar – ca să nu mai vorbesc de climă –, înainte să avem dreptul să le cerem ţăranilor africani un asemenea efort… Ar muri pe capete.

— Sclavii negri au clădit Statele Unite din Sud, iar bunicul meu îmi spunea că sclavii aceia vânduţi de noi erau dintre cei mai prăpădiţi, a zis Waitari.

— Haida-de! Era doar trudă pe plantaţie. Nu uzine, nu baraje sau mine… Şi, mai ales, nu stahanovism.

— Există în tot ce spui un damf rasist de toată frumuseţea, a spus Waitari ironic. Negrii nu sunt în stare să se adapteze efortului modern de construcţie… Ruşii, da, dar negrii… De bună seamă, o să crape. Au crăpat ei, ruşii. Când este însă vorba despre viitorul unui popor, despre un continent şi despre măreţia lui peste veacuri, n-ai dreptul să şovăi…

Dajeon tăcea. Se gândea câtă frustrare psihologică şi singurătate ascunde o asemenea voinţă de putere… Desigur, nu trebuia uitată nici ereditatea unui coborâtor din şefii *oulé*… A vrut să spună că în toate acestea exista o noţiune uitată, noţiunea de demnitate umană, de respect al omenescului, dar îşi simţea limba legată…

— Oricum, nu văd ce aştepţi şi de la cine, a zis el în cele din urmă.

Waitari s-a ridicat în picioare.

— În orice caz, nu de la voi. Omagiile mele acasă.

S-a îndreptat spre uşă, lăsându-l pe Dajeon pleoştit sub ventilator.

*

S-a întors la el în cameră, şi-a scos sacoul şi s-a întins în pat. Iniţiativa lui Dajeon era strict personală: lucru limpede şi care, de altfel, se potrivea perfect cu felul lui de a fi. Plin de bune intenţii zgomotoase, care-şi închipuie că totul poate fi rezolvat printr-un compromis. Calea de mijloc… A făcut un gest nervos. Prin urmare, nu mai avea nimic de aşteptat din direcţia aceea. S-a uitat la ceas: la ora cinci avea întâlnire cu Habib. Aceasta îi cunoştea pe toţi traficanţii de arme din Orientul Mijlociu şi poate că s-ar fi găsit o cale să obţină un credit. Din păcate, nu vedea ce garanţii le-ar fi putut oferi. Iar „voluntarii“ nu puteau fi recrutaţi cu promisiuni… Privea, prost dispus, gravurile cu scene de echitaţie de pe pereţi: în curând, singura urmă a trecerii englezilor prin Sudan… Faţa i s-a posomorât, iar mâinile lui ridicate deasupra pernei s-au agăţat de barele de la căpătâiul patului: trăia unul dintre acele momente când simţea că moare de nerăbdare. Contrastul între conştiinţa posibilităţilor sale şi izolarea politică la care era constrâns i se părea din ce în ce mai insuportabil. Întreaga lui voinţă nu-i mai slujea decât să lupte împotriva descurajării. Doar Franţa mai putea să-l înţeleagă şi

să-l preţuiască: se simţea pierdut în inima unei Africi a vrăjitorilor şi fetişurilor. Se ştia mai inteligent, mai înzestrat, mai instruit decât nouăzeci şi nouă la sută din francezi: doctor în drept şi licenţiat în litere, autor al unor lucrări notabile. Se despărţise însă în mod deliberat de Franţa, la început dintr-o greşeală de calcul, apoi, mai ales, pentru că sistemul politic francez, instituţiile şi tradiţiile sale conservatoare nu se puteau împăca deloc cu gustul său pentru putere şi cu voinţa de a-şi impune numele în istorie cu litere de neşters. Şi se simţea la fel de străin faţă de triburile africane, pentru că reprezenta o ameninţare pentru datinile lor străvechi, o revoluţie. N-avea la ce să se aştepte din direcţia asta: trebuia să ajungă, indirect, la opinia publică mondială. Dar atunci când încerca să profite de acţiunile nesăbuite ale lui Morel, străduindu-se să le confere un conţinut politic, masele populare din Europa şi din America luau în serios povestea aceea caraghioasă despre protejarea faunei africane şi se alăturau entuziast ideii de apărare a elefanţilor, continuând să ignore cauza independenţei africane pe care o întruchipa. Trebuia, cu orice preţ, să termine cu Morel şi cu mitul lui umanitar, să se dezvăluie în sfârşit în ochii lumii ca fiind adevăratul instigator al tulburărilor şi revoltei africane… Astea îi erau gândurile, când cineva i-a ciocănit în uşă; nu fără bucurie, l-a întâmpinat pe Habib, care purta cu el, oriunde mergea, acea convingere băşcălioasă potrivit căreia resursele oferite de pământ celor care ştiau să-l locuiască cu talent erau nesfârşite. Certitudinea lui se trăgea dintr-o îndelungată cunoaştere a oamenilor şi a lucrurilor, iar atunci când se uita la tine, simţeai că te priveşte ca pe un vechi camarad, că ştie tot despre tine, înainte chiar să te fi întâlnit. Da, aflase deja de eşecul întâlnirii cu reprezentantul comitetului de la Cairo. Nu trebuia să-l trateze cu mai multă gravitate decât merita. Aveau să se sfătuiască pe tema asta: era de ajuns să le demonstreze că puteau fi obţinute rezultate practice. Că existau căi prin care se puteau pune de acord. Venise cu un mic proiect încolţit în mintea genială a prietenului său de Vries, pe vremea când se plictisea în spital – da, acum îşi revenise complet, slavă Celui de Sus –, era o ocazie care li se ivise printr-un fericit concurs de împrejurări. Îi ajutase Pronia – şi nu, nu era doar un fel de-a vorbi, câtă vreme ajutorul venise de la seceta înspăimântătoare pe care întârzierea ploilor o provocase în toată Africa răsăriteană… Le-ar fi putut aduce, cu un

strop de noroc, vreo douăzeci de milioane. Era pregătit să organizeze expediţia – cu sprijinul lui de Vries, care cunoştea perfect regiunea. Se simţea întotdeauna gata să facă un serviciu unui prieten, în schimbul unui comision de 20% – cu 10% mai mult decât suma obişnuită –, dar existau riscuri şi, în plus, se angaja să facă rost de mijloacele de transport necesare şi de oameni. Doar propria autoritate ar fi putut să-i convingă pe aceştia din urmă să nu pretindă plata în avans… Vorbea cu vădită bucurie şi, în ciuda stăruinţei cu care pomenea de comision, Waitari simţea că există în el nu atât o adevărată vocaţie de aventurier, cât un simplu instinct al câştigului şi, poate, o plăcere aproape diabolică de a da câte o lecţie idealismului în legătură cu felul în care se petrec lucrurile în lumea asta a noastră…

— La subiect, la subiect, i-a tăiat-o el neiertător. Scuteşte-mă de chestiile astea… Ne ştim de ceva vreme. Despre ce e vorba?

Habib a scos o hartă din buzunar şi a despăturit-o pe pat.

— Aici, a zis el punând un deget uriaş pe o pată albastră. E un lac numit Kuru… Singurul din toată regiunea care încă mai are apă.

Waitari îl asculta atent, şezând pe pat şi fumând. A pus numaidecât la îndoială beneficiul pe care libanezul susţinea că-l va obţine din expediţie, dar asta era, la urma urmei, o problemă secundară. De fapt, Habib îi propunea un raid în adâncul teritoriului francez: ceva la care el visa de multă vreme. Era un prilej cu adevărat unic să scape o dată pentru totdeauna de Morel şi de mitul elefanţilor care ascundea revolta africană de ochii publicului, până într-atât încât, uneori, se întreba dacă nu cumva Morel era un agent al Biroului Doi francez, special însărcinat să împrăştie acest ecran de fum idealist şi umanitar asupra încercării de revoltă şi realităţilor colonialiste. Ferme incendiate, atacuri armate, toate erau înfăţişate opiniei publice ca fiind acţiunea nebunească a unui mizantrop care-şi pusese în cap să apere faună africană. Dacă propunerea lui Habib ar fi avut ca efect risipirea, cu mare zarvă, a acestui echivoc şi îndepărtarea acestei perdele de fum care-l ascundea pe el, pe Waitari, şi cauza pe care o întruchipa în ochii opiniei publice mondiale, şi tot ar fi fost de ajuns ca s-o facă demnă de a fi încuviinţată. În plus, putea să aducă şi câteva milioane, iar în situaţia lui actuală, lucrul nu era deloc neglijabil. Şi, mai ales, cu un pic de noroc, puteau spera la o încăierare cu trupele franceze şi la nişte preluări prin ziare,

în genul comunicatului regiunii Aurès, pe tema „rebelilor dispersaţi pe la graniţele sudaneze“. Era gata să meargă la închisoare în schimbul acestei publicităţi, care reprezenta cel mai bun mod de a-şi aduce numele în atenţia puterilor de la Bandoeng, care omiseseră să-l invite…

Şi-a strivit ţigara.

— Interesant, a zis el, pe un ton nepăsător. Dar te previn că abia de am cu ce să-mi achit nota de plată la hotel.

XXXV

Pe 22 iunie, spre prânz, avionul la bordul căruia reporterul american Abe Fields fotografia extraordinara concentrare de elefanţi din zona lacului Kuru se afla la câţiva metri deasupra apei, puţin mai jos de peretele stâncos de unde începea lacul în vest, întinzându-se apoi pe două sute de kilometri pătraţi de dune, stânci şi stufăriş. Avionul se rotise toată dimineaţa deasupra regiunii, aterizase o dată la El Garani, la sud de Bahr el Gazal, ca să facă plinul, apoi îşi reluase zborul. Lungit pe burtă în botul aparatului, Fields făcea fotografii una după alta, pentru unul dintre cele mai dramatice reportaje din cariera sa. Toată regiunea deşertică din estul lacului era plină de animale în agonie sau care încă se mai luptau să atingă apele lacului Kuru. Cei cincizeci de kilometri de *waterless track* – drum unic pe jumătate îngropat în nisip – erau împânziţi cu stârvuri şi, atunci când avionul cobora aproape de sol, sute de hoitari se ridicau în urma lui, pentru ca apoi să se lase din nou la pământ, într-o plutire greoaie. Bivoli, strânşi în mase compacte, stăteau multă vreme nemişcaţi în praful roşiatic, abia ridicându-şi capul când trecea avionul, apoi se urneau: lăsau de fiecare dată în urmă dobitoacele prăbuşite care nu mai puteau ţine pasul, dar care încă mai încercau să se ridice cu o mişcare spasmodică a picioarelor care semăna deja a moarte; *track*-ul era plin de pete cafenii încremenite, iar elefanţii, răspândiţi în toată regiunea începând cu mlaştinile secate de pe marginile râului Bahr Salamat, locul lor obişnuit de refugiu în anotimpul secetos, se deplasau spre Kuru în grupuri izolate sau se opreau brusc, complet storşi de vlagă. Ridicat de turmele aflate încă în mers, vestitul praf roşu al zonei – atât de dens uneori, încât reflecta lumina soarelui – făcea nespus de

anevoioasă munca fotografului. Fields nu ştia nimic despre fauna africană şi era aproape incapabil să deosebească un bivol de un tapir, dar ştia că publicul se emoţiona la culme în faţa suferinţei animalelor, aşa încât era sigur că pusese mâna pe un subiect straşnic şi se simţea în al nouălea cer. Ca să explice mai bine cititorilor săi motivele acestui uriaş exod al turmelor către lacul Kuru, fotografiase succesiv albiile principalelor râuri şi lacuri din împrejurimi, pământul crăpat de pe fundul lacurilor Mamoun şi Yro, mlaştinile de la Bahr Salamat care-şi arătau pe zeci de kilometri structura geologică, evocând acel gen de imagine de pe altă planetă după care publicul era mereu avid. Deasupra albiei secate a râului Bahr el Din, pilotul său coborâse destul de jos încât să-i permită să fotografieze vreo sută de caimani lipiţi de pământ sau cu labele în sus; matca râului era scrijelită de zvârcolirile lor agonice. Lacul Kuru însuşi îşi pierduse toată apa din meandrele exterioare, doar centrul continua să scânteieze pe vreo douăzeci de kilometri pătraţi, înconjurat de stânci roşii acoperite de ţărână şi de stuf. Mai multe sute de elefanţi rămăseseră neclintiţi în apă, printre trestii, în timp ce noroiul încă jilav al mlaştinii care se lăţea spre nord era însufleţit de o uriaşă vâltoare de păsări; era însă un spectacol imposibil de fotografiat, deoarece, de îndată ce avionul cobora, era numaidecât prins într-un nor viu din care era nevoit să iasă în grabă, ca să nu-şi piardă elicele. Fields a trebuit să se mulţumească cu o fotografie luată de la o altitudine de 200 de metri, de unde păsările nu păreau decât o imensă plantaţie colorată. Abe Fields fotografiase multe lucruri la viaţa lui, începând cu drumurile ciuruite de gloanţe ale Franţei până la prăpădul lăsat în urmă de uraganul Hazel în Caraibe, trecând prin plajele Normandiei şi soldaţii francezi aruncaţi în aer după ce călcaseră pe mine în Indochina, ca să nu mai pomenim multe alte subiecte, dar nu văzuse niciodată până atunci un asemenea spectacol. De altfel, nu îşi făcea nici o iluzie în privinţa calităţii emoţiei pe care o resimţea: era una strict profesională, datorată caracterului unic al reportajului pe care tocmai îl realiza, departe de orice concurent. De mult nu mai reacţiona altfel: văzuse prea multe şi, dacă ar fi trebuit să participe mai intim, altfel decât prin privire, la tot ce fotografiase în cariera lui de vânător de imagini, de mult ar fi sfârşit-o înecat în alcool. (Fields era primul care recunoştea că bea deja prea mult.) Dar carapacea indestructibilă, pe

care socotea că o dobândise, îi garanta acum un loc privilegiat în profesia lui, care nu ducea deloc lipsă de mâini experte şi de priviri impasibile.

Fields era un bărbat scund şi agil, care cunoscuse un început dificil de carieră. În timpul războiului, se dusese în Spania cu hotărârea înfricoşătoare să moară acolo sau să se întoarcă cu un reportaj cu adevărat senzaţional; a reuşit să surprindă, de la câţiva metri, în nişte instantanee rămase celebre, imaginea unor republicani seceraţi de gloanţele unei mitraliere în timpul primului atac de la Guadalajara: se lansase profesional. (Fusese el însuşi lovit de un glonţ în mână, dar în entuziasmul momentului nu simţise nimic.) De-atunci, singurul eveniment pe care nu izbutise să-l fotografieze a fost exterminarea familiei sale în Polonia şi, mai mult, spuneau duşmanii lui, nici n-avusese vreo vină: nu se afla acolo. Era miop, cu ochi destul de trişti, care se hotărâseră să privească lumea cu tot atâta emoţie ca şi obiectivul aparatului de fotografiat. De o vreme încoace, nu mai avea noroc: ratase primele masacre din nordul Africii, aşa că venise în Ciad cu speranţa că va face un reportaj despre Morel, dar nu avusese mai mult succes decât ceilalţi douăzeci de jurnalişti care făceau cu schimbul la Fort Lamy; se dusese apoi la Khartoum, încrezându-se în nişte informaţii care lăsau să se întrevadă o revoltă în decursul conflictului dintre partizanii şi adversarii alipirii la Egipt, dar trupele răsculate se aflau deja sub control în momentul sosirii lui. Era, cu siguranţă, la curent cu întârzierea ploilor, cu seceta care avea să urmeze, dar asta nu-i trezea în minte nici o imagine concretă; de-abia la Khartoum a auzit vorbindu-se de agonia turmelor de elefanţi, care turbaseră de sete şi ajunseseră să se arunce în ocean pe plajele din Mozambic, apoi de migraţia masivă a turmelor către ultimele puncte de adăpare. A mirosit ceva interesant aici şi s-a dus la faţa locului ca să vadă cu ochii lui. A închiriat un avion; încă de la primul zbor şi-a dat seama de comoara jurnalistică pe care o avea la dispoziţie. Acum, era în mijlocul acţiunii şi-i mulţumea cerului pentru aşa o pleaşcă. Singurul avion pe care-l găsise era un vechi Blenheim abandonat de englezi şi cu care proprietarul lui, Flight Lieutenant Davies, fost membru al R.A.F., instruia diverşi „voluntari“ pentru toate punctele nevralgice din Orientul Mijlociu; i-a închiriat şi pe unul, şi pe altul. Avionul nu părea făcut pentru altceva decât pentru nişte tururi de pistă, dar el, ca întotdeauna, trebuia să ajungă primul, iar asta nu-i lăsa răgaz să se

îngrijească de problemele de siguranţă. (Fields nu se temea de accidente: îi prilejuiseră adesea cele mai mai bune fotografii. Era de altfel convins că n-o să moară într-un accident, ci din pricina unui cancer de prostată sau de anus. Nu era în stare să spună de unde i se trăgea această certitudine. Poate de la părerea pe care o avea despre condiţia umană.) A mai făcut câteva fotografii, apoi s-a întors pe locul de lângă pilot. Şi-a debranşat masca de oxigen ca să-i poată vorbi.

— Ce nu pricep, a zis el, e ce mănâncă. Bun, există apă. Dar pământul din jur e golaş.

— Stuful, a spus Davies. E din belşug. În orice caz, elefanţii îl adoră…

În timpul războiului, Davies avusese o conduită exemplară. Prea bătrân ca să continue să servească în rândurile personalului navigant al R.A.F. şi neputând să trăiască fără să piloteze, devenise una dintre acele epave zburătoare dispuse să facă orice numai să rămână în elementul lor, care se putea afla oriunde, dar mai sus de o mie de picioare deasupra pământului. Din 1945, colinda toate barurile din Alexandria până la Khartoum, cu obrajii plini de vinişoare vineţii, cu vocea lui sonoră, cu argoul lui aviatic demodat şi mustaţa în furculiţă – dar şi cu, mai ales, profunda lui nostalgie a zborului. Până la sosirea nemţilor, fusese instructor în aviaţia egipteană, apoi a transportat arme în Tripolitania şi în Sudan, şi, în sfârşit, reuşise să pună un Blenheim şi un Beechcraft la dispoziţia clienţilor pe un teren din vecinătatea aerodromului de la Gordon’s Tree, unde cunoscuse zile mai bune. În afara cursurilor de antrenament, deservea toate locurile imposibile unde avioanele serioase de transport refuzau, de teamă, să aterizeze.

— Se hrănesc cu stuf. Se pare că trestiile sunt foarte bune când le haleşti cu tot cu rădăcină…

Motorul din stânga a început să dea rateuri, avionul a vibrat şi, în aceeaşi clipă, motorul din dreapta s-a oprit complet. Fields a înşfăcat geanta cu negative şi şi-a agăţat-o repede de gât, laolaltă cu cele două aparate de fotografiat. (Fields se obişnuise cu defecţiunile de avion şi cu aterizările forţate, aşa că era mereu pregătit.) În acel moment se aflau la cinci metri deasupra turmelor. Davies a căutat un banc de nisip pustiu şi a zărit unul chiar în faţa lui, de unde tocmai îşi luase zborul un stol de păsări; cu banii de pe asigurare va putea să-şi cumpere două aparate în stare decentă –

avionul a trecut la limită deasupra unui grup de elefanţi care stăteau în picioare în apă, dar în momentul în care se pregătea să atingă suprafaţa lacului, două alte animale, tolănite pe-o parte şi aflate pe jumătate sub apă, s-au ridicat brusc sub aripa stângă; avionul s-a răsucit în loc, şi-a izbit coada şi s-a rupt în două. Fields a fost azvârlit din carlingă şi s-a pomenit în nisip, cu sacoşa şi aparatele de fotografiat în mod miraculos neatinse. S-a ridicat îndată, şi-a pus ochelarii, a potrivit obiectivul, a fotografiat avionul cu elefanţii în fundal, şi apoi pe Davies, prăbuşit peste manete, cu pieptul zdrobit. Apoi s-a uitat în jur.

Văzut de la nivelul solului, lacul părea mult mai mare, iar turmele şi mai numeroase; elefanţii îl înconjurau din aproape toate părţile. Preţ de o clipă, Fields a fost cuprins de spaimă, dar animalele erau atât de vlăguite, încât căderea avionului nu le-a provocat nici o reacţie – cu excepţia păsărilor care îşi luaseră zborul: printre acestea din urmă, Fields a putut recunoaşte doar numeroşi marabu şi jabiruuri uriaşe, pentru că văzuse astfel de exemplare de la fereastra hotelului său din Fort Lamy. Păsările începuseră să se aşeze, iar printre ele, nişte mici picioroange care se cocoţau uneori pe spatele sau pe flancurile elefanţilor. Spre vest, lângă marea faleză roşie, mai era şi o masă compactă cafenie, vie, despre care Fields credea că sunt antilope, complet nemişcate în lumina scânteietoare a aerului, a apei şi a stâncii roşiatice. Fields a socotit că, în aceste condiţii, nu risca nimic dacă se avânta prin apă: lacul se termina la vreo sută de metri în faţa lui în nişte dune de nisip pe care se iţeau nişte colibe acoperite cu paie, unele pe jumătate prăbuşite şi părând abandonate. Erau împrăştiate pe toată duna, pe o distanţă de circa doi kilometri. În extremitatea nordică a dunei, acolo unde aceasta se isprăvea în dreptul unui perete de stuf, a zărit silueta unui bărbat care alerga spre el. A înaintat, cu băgare de seamă, spre el, ridicând geanta cu filme şi aparatele foto deasupra capului, dar a descoperit că apa nu avea nicăieri mai mult de un metru adâncime. A ajuns la dună nevătămat şi a fost iute întâmpinat de bărbatul care alergase spre el, un flăcău alb, cu păr roşcat, cu bustul gol, care avea o batistă albă cu buline roşii legată în jurul gâtului, cu nodul într-o parte: chipul său plin de pistrui i-a părut vag cunoscut.

— Mai era careva la bord?

— Da, a murit, a spus Fields într-o franceză stricată. Încerca să-şi aducă aminte unde văzuse mutra aceea. Şi-a scos ţigările din buzunarul cămăşii şi i-a întins, mecanic, pachetul. Pistruiatul s-a arătat dintr-odată fericit la culme, mult mai fericit decât ştia Fields că poate fi un fumător în nevoie.

— Ţigări americane! N-am mai văzut de…

Fields nu-l mai asculta. Recunoscuse pistruii. Fuseseră etalaţi, într-un mod ce ar putea fi considerat remarcabil, în ziarele americane din timpul războiului din Coreea, pe prima pagină, ca o imagine a mârşăviei. După o eclipsă totală de durată, pistruii reapăruseră pe pagina întâi, dar caracterul lor se schimbase: atunci când Fields a plecat de la Paris spre Ciad, deveniseră aproape eroici. De-abia atunci a înţeles reporterul unde îl călăuzise steaua lui norocoasă. O banală, dar providenţială pană de avion îi adusese brusc în faţa obiectivului ceea ce vreo douăzeci de jurnalişti încercaseră zadarnic, luni de zile, să fotografieze…

— Păstraţi pachetul! Sper ca marca să nu vă trezească amintiri prea neplăcute din ţară…

Forsythe a râs ca să-şi ascundă stânjeneala. Au schimbat câteva vorbe despre împrejurările accidentului, stând în picioare pe dună, cu mii de păsări, de bivoli, de elefanţi neclintiţi împrejur, într-un aer tremurător în care mirajele înmulţeau turmele la nesfârşit. (Fields a estimat că numărul elefanţilor din zona lacului, când a sosit el, varia între o mie şi două mii. Atunci când a developat clişeele făcute din avion, numărul elefanţilor adunaţi acolo în dimineaţa accidentului a fost estimat la aproximativ cinci sute.) S-a dat câţiva paşi în spate şi l-a fotografiat pe Forsythe. Apoi au mers pe linia dunei spre colibe. Mai târziu, Fields a spus că, începând de-atunci, nu mai avusese decât un singur gând: să pună mâna pe Morel. Îşi ţinea aparatul pregătit şi era atât de copleşit de emoţie, încât au început să-i tremure genunchii. (Evalua, în minte, la cincizeci de mii de dolari suma pe care acest reportaj i-ar fi putut-o aduce.) În acelaşi timp, lupta împotriva unui alt sentiment, mult mai profund şi mai autentic, dar căruia nu încerca să-i examineze natura mai amănunţit. Acţiunea lui Morel făcuse să vibreze în el o coardă secretă: nu poţi rămâne imun, vreme de douăzeci şi cinci de ani, în primele rânduri ale actualităţii mondiale, fără ca, până la urmă, o indignare precum aceea a „bărbatului care a schimbat tabăra“ să nu

găsească în tine un teren fertil. Îl încerca, totodată, o adevărată anxietate: nu era exclus ca Morel să fie un simplu agitator politic deosebit de iscusit, aflat în serviciul Cairoului, al U.R.S.S.-ului sau al amândurora. Inima lui Fields era împărţită între scepticism şi speranţă, ceea ce se traducea printr-o agitaţie extremă: se uita de jur-împrejur în căutarea unei siluete pe care o presimţea gigantică, legendară, brusc profilată cer, cu o carabină sub braţ, dar nu vedea decât o mulţime de elefanţi, lucru care-l interesa mult mai puţin. Răspundea absent întrebărilor lui Forsythe. Din punct de vedere profesional, făcea o ciudată greşeală: în Statele Unite, Forsythe suscita o curiozitate aprinsă. Cu el însă Fields ştia cum stau lucrurile, care era fondul problemei. În schimb, Morel îi deschidea perspective noi, unde totul aştepta să fie descoperit şi unde, poate, era vorba despre o aspiraţie foarte dragă inimii sale. În orice caz, i-a confirmat lui Forsythe ceea ce acesta ştia deja de când cu expediţia în Sionville: pentru publicul american devenise eroul momentului, un amestec de David Crockett, Lindbergh şi OZN, înfrumuseţat cu o aureolă de martir. Era una dintre acele schimbări totale de opinie cu care publicul era obişnuit şi care pe Fields nu îl mai mira de mult. Da, povestea lui coreeană nu era amintită decât ca să i se găsească scuze: faptul că nu pusese la îndoială autenticitatea „dovezilor“ oferite de duşman privind folosirea, de către aviaţia americană, a muştelor otrăvite care fuseseră răspândite în Coreea, era explicată prin curăţenia lui sufletească. Cât priveşte discursurile lui de la radio, nu făcuse altceva decât să cedeze unei indignări până la urmă de înţeles, din partea unui american brusc confruntat cu „dovezile“ folosirii de arme bacteriologice de către armata ţării sale. Iar atunci când a înţeles în sfârşit ticăloasa înşelăciune, a fost atât de scârbit, încât s-a dus să trăiască printre elefanţi, în savana africană, apărându-i cu arma în mână de o specie cu care el nu mai voia să aibă nimic în comun. Era foarte romantic, teribil de emoţionant, mai că-ţi venea să-l ajuţi cumva pe bietul băiat: cu alte cuvinte, o pistă jurnalistică sigură.

— De-atunci, „indivizii“ sunt fascinaţi de aventura pe care aţi trăit-o. S-ar cuveni să-i mulţumiţi lui Ornando, cu toate că n-a făcut-o de dragul dumneavoastră: îi place să joace pe degete mulţimile, e o parte din duşmănia pe care acestea i-o inspiră. În orice caz, „indivizii“ sunt cu tot sufletul de partea dumneavoastră.

Fields n-a spus cine erau aceşti „indivizi“, în mod evident pentru el era un cuvânt care n-avea nevoie precizări. Până la urmă, i-a revenit simţul profesional, care i-a amintit că avea la îndemână un subiect de reportaj cu succes garantat; a mai făcut una sau două fotografii, după care a început să pună întrebări. Forsythe răspundea cu o oarecare nervozitate.

— Ştiţi că am refuzat să rămân în China şi că am cerut să fiu repatriat… ştiţi, de asemenea, cum am fost primit. N-a fost ziar care să nu publice fotografia mea însoţită de comentariile pe care le ştiţi… Am fost dat afară din armată şi înfierat, aşa că m-am dus să mă ascund în Ciad, ca să uite lumea de mine – şi, mai mult, a trebuit să plec fraudulos prin Mexic, pentru că ţara mea, după ce s-a lepădat de mine, mi-a refuzat şi paşaportul, care-mi era necesar ca să pot trece graniţa. Mi-am petrecut mai tot timpul bând. Declinul clasic, ce vreţi, cu toate etapele de rigoare… Nu insist. Tatăl meu mi-a oferit o mică rentă, cu condiţia să nu se mai audă nimic despre mine: în Sud, avem un simţ al onoarei foarte dezvoltat. Nici la Fort Lamy nu mi-a mers prea bine: cândva, a trebuit să-l caftesc pe un tip care îmi dăduse de băut „ca să mă ajute să uit“… A venit însă şi ziua când am acceptat, după ce acelaşi individ mi-a mai dat un rând, e drept fără să comenteze – doar zâmbind: n-aveam bani de ajuns pentru tot alcoolul care-mi trebuia. Doar negrii erau amabili: râdeau, dar nu de mine, aşa vedeau ei lucrurile. Pe scurt, îmi mergea rău. Tocmai atunci a venit Morel cu petiţia la mine. Vă daţi seama că n-am stat pe gânduri! Nimeni pe lume nu putea înţelege problema mai bine ca mine. Ar fi prea lesne să zici că m-au înşelat comuniştii şi că, prin urmare, e suficient să scapi de comunism ca să… *et caetera*. Exista acolo, în Coreea, o comisie de savanţi de renume mondial, vreo sută de oameni de toate vârstele şi din toate ţările, care îi demonstrau riguros micuţului ofiţer aviator de douăzeci şi cinci de ani care eram, că ţara lui răspândise ciuma, holera în rândurile populaţiei civile – poftim, domnule, nişte muşte infectate, ca să te convingi… Chipuri umane, cinstite, curate, având riduri de om şi ochi omeneşti care se uitau la mine şi îmi cereau să-mi fac datoria de om denunţând această crimă… Ah! Nu ştiu dacă era comunism, fascism, democraţie sau altceva… Erau oameni. Am spus la radio tot ce voiau. Când m-am întors în Statele Unite, mi s-a demonstrat la fel de riguros că nu era nimic adevărat în toată chestia aia. Doar

propagandă, război rece… S-ar fi cuvenit să ştiu că armata din care făceam parte era incapabilă de o asemenea josnicie. Din nou mutre de oameni severi, demni, savanţi de reputaţie mondială, areopaguri internaţionale… Lucru ciudat însă, totul mi se părea lipsit de importanţă. Că americanii erau sau nu vinovaţi sau că, dimpotrivă, comuniştii erau sau nu vinovaţi, ce importanţă avea? Omul era băgat în hazna până-n gât, murdărit din cap până-n picioare. Era treabă veche şi continua… Nici mai brează nici mai urâtă decât ce făceau rebelii Mau-Mau, sau Hitler cu evreii lui. Aceeaşi poveste, povestea omului, care continua… Am priceput exact ce se străduia Morel să le bage-n cap. L-am ajutat. Când am văzut ce rezultate a avut petiţia lui, adică nimic, un râs general, am strâns nişte arme… Cunoaşteţi urmarea. Iată-ne aici…

Fields a făcut un semn cu capul, ca să arate că a înţeles. S-a scotocit după ţigări prin toate buzunarele, apoi şi-a amintit că i le dăduse lui Forsythe. I-a cerut una, fără să facă vreun comentariu, şi Forsythe s-a întrebat dacă-l ascultase. Fostul ofiţer nutrea o stimă instinctivă pentru jurnalist: mărunţelul ăla care tocmai trecuse printr-un cumplit accident de avion şi pe care-l văzuse lipăind calm în noroi printre elefanţi, cu ochelarii şi aparatele de fotografiat, de parcă s-ar fi aflat pe o trecere de pietoni. E adevărat că meseria îl călise. Văzuse atâtea la viaţa lui! E evreu, a hotărât el, în timp ce-i privea pe furiş chipul şi căutătura ciudată. Dintr-odată şi-a dat seama cu uimire că, încă de la început, lângă Morel nu s-a aflat nici un evreu. I-a spus că ajunsese în zona lacului împreună cu oamenii lui imediat după raidul de la Sionville, care îşi propusese să atragă atenţia lumii întregi asupra Conferinţei pentru protecţia faunei africane de la Bukavu; că trăiau în colibele părăsite ale unui sat de pescari *kai*, alungaţi de-acolo de inundaţiile din 1947 şi care fuseseră ajutaţi să se stabilească pe nişte locuri înalte din extremitatea vestică a lacului. Morel plecase de două zile la Gfat, răspântie a drumurilor de caravane dintre Ciad şi Sudan, de cealaltă parte a graniţei. Singurul negustor din zonă avea, se pare, un radio, şi Morel spera să afle câte ceva despre rezultatele conferinţei care tocmai se încheiase.

— Crede că vor lua măsurile necesare şi, dacă o vor face, intenționează să se predea… E convins că tribunalele franceze îl vor achita într-un cadru triumfal. Pesemne își face iluzii. Habar n-am.

A tăcut, apoi a adăugat cu o urmă de stânjeneală în glas că, în ceea ce-l privește, are intenţia să se întoarcă în Statele Unite, de îndată ce va fi posibil. Nici de data asta Fields nu a comentat. Ajunseseră de cealaltă parte a dunei, şi Fields a recunoscut-o de departe pe tânăra care-i aştepta în spatele colibelor, în preajma cailor. S-a oprit locului şi a făcut o fotografie înainte să se apropie. Auzise adesea, la hotelul Le Tchadien, vorbindu-se despre Minna şi se uitase, cu interes, la fotografiile de amator făcute de unul sau altul şi pe care toţi le arătau bucuroşi: de fapt, îi stârnise puternic imaginaţia, iar acum se simţea decepţionat. Era destul de drăguţă, dar într-un chip mai degrabă banal, doar gura ei, plată şi cărnoasă totodată, avea ceva oarecum mişcător, oarecum dureros; totuşi, era cu neputinţă să-ţi închipui că fata asta purta în ea o dușmănie sau o mizantropie atât de puternice încât s-o împingă să-i ducă arme şi muniţie celui căruia i se spunea „inamicul speciei umane“. I-a spus lui Fields că văzuse, de-acolo de pe dună, accidentul, dar că n-avusese curajul să se apropie. Crezuse că toţi cei din avion fuseseră ucişi pe loc şi a clătinat din cap, privindu-l uşor uimită pe Fields, de parcă ar fi vrut să se asigure că era într-adevăr nevătămat. Fields i-a spus că pilotul murise, dar că el personal nu păţise nimic. (O radiografie făcută la spitalul din Fort Lamy avea să dezvăluie trei coaste rupte.) I-a vorbit în nemţeşte, căutând în acelaşi timp din ochi unghiul cel mai potrivit; a rugat-o să-şi scoată pălăria cu cureluşa trecută pe sub bărbie şi a fotografiat-o: în chip de fundal erau nişte elefanţi încremeniţi în uriaşa oglindă verticală a mirajelor, stâncile presărate cu trestii şi picioroangele cu pene albe… Acceptabil, a hotărât el, potrivind filmul. În timp ce lucra, Minna i-a vorbit despre năpasta abătută peste turme cu o însufleţire, o empatie venite cu adevărat din inimă, iar Fields s-a întrebat dacă fata asta era cât de cât conştientă de ciudăţenia întâlnirii lor în acest peisaj de început de lume şi de curiozitatea pe care aventura ei o trezea pretutindeni – mai târziu avea să spună că nu avusese nici o clipă senzaţia că se afla printre terorişti, ci printre membrii unei expediţii paşnice, preocupaţi exclusiv de misiunea lor.

— De-acum, ar fi mai bine să mă ocup de amicul dumneavoastră, a zis Forsythe. Pe căldura asta…

Fields i-a promis că-l ajută, după ce avea să mai facă nişte fotografii.

Murea de nerăbdare să-l întâlnească, dar a trebuit să se resemneze să aştepte şi a acceptat cu entuziasm întrevederea cu Peer Qvist pe care i-o propusese Minna; s-a străduit să-şi amintească tot ce i se spusese despre naturalistul danez a cărui fire dificilă şi a cărui mizantropie devenite celebre găsiseră de astă dată scuza elefanţilor ca să se manifeste. Părerile despre el erau împărţite: unii susţineau că sub înfăţişarea de patriarh se ascundea un suflet de cabotin însetat de publicitate, alţii îl credeau sincer, dar nebun, în sfârşit alţii aminteau că fusese unul dintre principalii semnatari ai apelului de la Stockholm pentru interzicerea armelor atomice, că avusese de-a face cu războiul din Spania şi că, apoi, fusese trimis la închisoare de Hitler; aceştia din urmă vedeau în el un simplu agent al intrigilor comuniste din lume. (Mai târziu, Fields a avut ocazia să-i pună câteva întrebări lui Peer Qvist în privinţa semnăturii pe care şi-o pusese pe apelul de la Stockholm. Naturalistul i-a răspuns că avusese drept unic obiectiv înlăturarea consecinţelor dezastruoase ale radiaţiilor atomice asupra florei şi faunei. Nu era vorba doar despre armele de război, ci şi despre deşeurile provenite din reactoarele atomice de uz civil, care menţineau pe termen nedefinit virulenţa în aer şi în oceane, constituind astfel o ameninţare pentru fauna marină şi pentru păsări.)

În timp ce mergeau pe dună spre coliba danezului – Fields a remarcat că, aparent, toţi aleseseră să stea departe unii de alţii, lucru ce i s-a părut ciudat –, Minna i-a spus că excesul de aridităte dădea evaporării proporţiile unei maree. În fiecare dimineaţă, trestiile, dunele şi stâncile păreau să fi crescut peste noapte. Era îndeajuns să vezi în ce hal de sfârşeală erau turmele care ajungeau la lac, unde rămâneau apoi în prostraţie zile întregi, fără să mănânce, ca să-ţi imaginezi ce se întâmpla până acolo…

— *Schrecklich!* a spus ea. *So schrecklich!*[24]

24. „Îngrozitor! Atât de îngrozitor!“

Fields a zis câteva vorbe de circumstanţă. N-ar fi putut spune că nutreşte vreo afecţiune specială faţă de animale. I se întâmplase să vrea să cumpere un câine, plan irealizabil în condiţiile meseriei lui agitate, iar o dată, în Mexic, în timpul unei coride, îşi dorise din tot sufletul moartea matadorului, într-atât fusese de dezgustat la vederea taurului trecut prin sabie. De puţine

ori în viaţă fusese de partea cuiva cu toată convingerea, dar acum optase: era de partea taurului. Nu era vorba despre o deformare profesională: avea aparatul la el, dar închisese ochii. „Ia uitaţi-vă la ăsta cum a închis ochii! a spus cineva de lângă el. Să ştiţi, domnule, taurul e o halcă de carne ambulantă!“ Fields l-a privit glacial şi şi-a zis: Bronx scrie pe el, în ciuda cămăşii bălţate şi a pălăriei texane, care se potriveau cu el la fel de bine ca un trabuc înfipt într-un cur. „E greu de ştiut unde începe şi unde se termină carnea ambulantă“, i-a replicat pe un ton care nu lăsa nici o umbră de îndoială, asupra intenţiilor lui neprietenoase. Abe Fields nu îşi descoperise nici o duioşie specială faţă de animale, aşa încât s-a simţit cam şocat auzind-o pe fata aceasta cum vorbeşte despre soarta faunei africane, de parcă ar fi fost singurul lucru important din lume. Iar asta îi rănea simţul moral: într-o lume în care şaizeci la sută din oameni mureau de foame, într-atât încât cuvântul „libertate“ nu mai putea avea nici un sens pentru ei, existau totuşi cauze mai urgente de apărat decât protecţia naturii. Acest gând i-a trezit însă în minte un ecou atât de neaşteptat, încât s-a întrebat dacă fata aceea şi Morel nu rumegau cumva un gând ascuns. Această protejare a naturii, pe care o cereau atât de zgomotos, atât de tenace, nu ascundea oare o tandreţe mărinimoasă faţă de tot ceea ce suferă, rabdă şi moare, începând cu noi înşine şi mergând mult dincolo de simplitatea aparentă a scopurilor pe care le urmăreau? L-a străbătut acel fior al aşteptării încordate care îl încerca de fiecare dată când pândea vreun subiect excepţional. A încercat să-şi stăvilească surescitarea profesională: chiar dacă simţise adevărul, acesta îl lăsa rece câtă vreme nu putea fi fotografiat. Iar amărâta aceea, probabil foarte neinstruită, produs tipic al locandelor de noapte berlineze, nu putea fi bănuită că ascunde, sub frumuseţea ei destul de comună şi chiar uşor vulgară, sub privirea albastră şi stăruitoare, o asemenea înţelegere a celei mai vechi şi mai urgente totodată probleme a omului în evoluţia lui şovăitoare; era de-a dreptul imposibil s-o crezi capabilă să priceapă lucrurile astea; credea probabil cu naivitate că francezul apăra doar elefanţii în carne şi oase, şi nimic altceva; sau poate bărbatul îi căzuse pur şi simplu cu tronc. Însă atunci când Minna s-a oprit o clipă ca să privească păsările răspândite cu sutele pe bancurile de nisip şi pe frunzele stufului, în lumina aproape trandafirie a asfinţitului, i-a citit pe chip

o asemenea expresie de bucurie, încât a pus instinctiv mâna pe aparatul de fotografiat.

— Cum aţi ajuns aici? a întrebat el totuşi, ca să-şi alunge scrupulele, aproape brutal: prefera întotdeauna instantaneele.

Minna şi-a întors privirea, iar Fields a avut impresia că a făcut-o ca să-şi ascundă un zâmbet uşor ironic.

— Vă miră? Am învăţat, în timpul războiului şi… după aceea, anumite lucruri…

— Nu văd legătura.

— Da, sunt sigură că n-o vedeţi. E bine, citisem la Fort Lamy petiţiile împărţite de domnul Morel şi voiam să fac şi eu ceva pentru apărarea naturii… Vă surprinde, probabil, pentru că sunt nemţoaică şi pentru că aveţi impresia că…

— N-am nici o impresie. Nu văd ce căutaţi în povestea asta. Nu înţeleg de ce v-aţi asumat riscul să duceţi arme şi muniţie unui proscris…

— Vin din Berlin, a spus ea, cu un soi de încăpăţânare. Am văzut o groază de lucruri la Berlin… O, nu ştiu cum să explic. Chestia asta o simţi sau n-o simţi. Cred că, la un moment dat, m-am săturat. Brusc, am avut nevoie de… altceva.

Minna a ridicat din umeri. Sigur că da, şi-a zis Fields. Mai auzise asta. Altceva… Ceva diferit. Asta-i cereau tot timpul editorii. Aveau dreptate. Ar ieşi un fotoreportaj a-ntâia… Ajunseseră la capătul dunei, şi Minna i-a arătat ultima colibă din sat, care se afla un pic mai departe de celelalte.

— Aici e.

L-au găsit pe danez aţipit pe un pled aşezat pe jos, cu pleoapele întredeschise şi imobile. Fields nu-l întâlnise niciodată, dar citise adesea articole despre el, iar revistele îi publicau frecvent fotografia. Nimic uimitor, aşadar: avea în faţă exemplarul original. Un chip care dusese la extrem, pentru un european în orice caz, expresia bătrâneţii şi o anume asprime ascetică. (Fields mai văzuse aşa ceva, dacă nu chiar mai abitir, la chinezi şi la hinduşi. Singurele chipuri de albi care puteau îndura comparaţia erau cele ale anumitor misionari din Asia, dar până şi acelea îşi pierduseră orice însuşire europeană şi ajunseseră să aibă ochi migdalaţi.) Fields s-a aplecat să vadă cartea de lângă adormit: Biblia. Când ai o faţă ca

asta, nu-ţi mai trebuie carte de vizită. A făcut o fotografie, cu cartea la vedere. Danezul şi-a deschis ochii şi i-a privit fix pe cei doi: Fields a simţit însă că bărbatul era încă departe, că încă mai vedea lumea din somn. Fields i-a povestit despre accidentul de avion, i-a spus cine e şi căuta prin părţile alea. Au început să vorbească, şi Minna i-a lăsat singuri. Per Qvist afirma că o asemenea întârziere a ploilor era, după ştiinţa lui, fără precedent şi că urmările pentru pământul african aveau să fie cumplite. Vorbea cu o asemenea emoţie şi cu o asemenea expresie fanatică în pupilele spălăcite, încât Fields a simţit în ele o compasiune care depăşea simpla îngrijorare a unui naturalist.

— Da, a spus danezul după un timp, există astfel de momente când ai impresia că însuşi cerul s-a hotărât dintr-odată să-şi smulgă cele mai frumoase rădăcini din pământ…

Fields a mormăit ceva nedesluşit. Nu era credincios. L-a rugat să-l lase să facă nişte fotografii şi-atunci s-a produs o ciudată neînţelegere. Fields se gândea, desigur, la nişte fotografii cu însuşi bătrânul aventurier, dar acesta a înţeles altceva.

— Fireşte, a spus el, cu un gest larg, de stăpân, faceţi ce fotografii poftiţi. Avem aici una dintre cele mai mari concentrări de păsări pe care ochiul omenesc le-a putut vedea de multă vreme încoace. Dacă aţi putea apoi să faceţi să-mi ajungă fotografiile în Danemarca, pentru colecţia mea, v-aş fi recunoscător.

Fields a promis bucuros. Înainte să iasă, danezul a luat Biblia de pe jos şi a strecurat-o într-un buzunar. În timp ce mergeau pe dună, Fields l-a întrebat în ce condiţii intrase în contact cu Morel.

— Puteţi scrie că Muzeul de Istorie Naturală din Copenhaga m-a trimis în misiune pe lângă el, a spus danezul, cu un licăr de umor în priviri.

Nu părea să aibă prea mult la inimă organismele oficiale. Fields a insistat, iar Peer Qvist i-a explicat până la urmă că fusese unul dintre primii destinatari ai petiţiei lui Morel. Acesta îi ceruse să mobilizeze opinia publică scandinavă în favoarea elefanţilor. În scrisoarea care însoţea petiţia, Morel vorbea despre Danemarca, Suedia, Norvegia şi Finlanda, „care rezolvaseră parţial la ele acasă problema protecţiei naturii şi care, de-acum, trebuie să sprijine rezolvarea ei pretutindeni în lume“. Pentru o clipă, Peer

Qvist a tăcut.

— Într-o oarecare măsură, poate că are dreptate… Nu mă bate gândul să le spun acest lucru compatrioţilor mei, care sunt prea mulţumiţi de ei înşişi – detest să le fac plăcere –, dar e dincolo de orice îndoială că, la noi, există un respect instinctiv faţă de toate manifestările naturii…

Când primise petiţia lui Morel, se adresase mai întâi Comitetului de la Geneva – fără alt rezultat decât o rezervă prudentă… De altfel, era certat cu ei. Foarte recent, refuzaseră să-l sprijine atunci când protestase faţă de instalarea unor baze pentru rachete teleghidate în două insuliţe din Pacificul de Sud, singurul loc de popas pentru miile de păsări rare aflate în drum spre Arctica.

— Se temeau că vor fi acuzaţi că fac politică…

Până la urmă, nu s-a putut opri şi a luat avionul. Morel se afla încă la Fort Lamy, plimbându-se de colo-colo cu servieta ticsită cu statistici.

— Mi-a expus proiectele… Nu pot spune că l-am descurajat. Aveam în spate cincizeci de ani de lupte asemănătoare şi ştiam că în astfel de cazuri, înainte de orice, trebuie să trezeşti curiozitatea şi interesul publicului… De altfel, Morel nu e omul care să se lase descurajat… Am insistat totuşi asupra dificultăţilor. Mi-a zis: „Vai, ştiţi, sunt obişnuit. Am mai făcut cândva o chestie asemănătoare… Cea mai grea luptă pe care am dus-o în viaţa mea a fost cea pentru cărăbuşi…“

Peer Qvist avea de gând, evident, să se lanseze în povestea despre Morel şi cărăbuşii lui, aşa încât Fields l-a adus politicos înapoi la subiect. Cărăbuşii şi insulele din Pacific îl interesau doar pe jumătate. În mod vădit, bătrânul avea tendinţa să bată câmpii. (Câţiva ani mai târziu, când l-a întâlnit pe Qvist în Suedia, la Upsala, cu puţin timp înainte de moartea naturalistului, acesta, obsedat de amintiri, i-a spus în cele din urmă povestea cărăbuşilor, şi Fields a aflat, astfel, cât de serios o scrântise în reportajul despre Morel, în ciuda tuturor fotografiilor frumoase pe care le făcuse.) Cum Fields îl întrerupsese cât se poate de diplomatic, Peer Qvist a tăcut şi s-a uitat ironic la el.

— Mă rog, i-a zis. Văd că vă irosesc timpul. Aţi venit aici ca să faceţi fotografii, nu ca să-mi ascultaţi explicaţiile… De altfel, o să aveţi prilejul să-i puneţi întrebări chiar lui Morel. Se întoarce curând.

Fields a zărit dincolo de stufăriş un şir lung de pescari *kai*, goi din cap până-n picioare, ducând câte un coş în spate. Înaintau, cu apa până la brâu, înfigând suliţele înaintea lor, la fiecare doi paşi. Îngânau un cânt gâfâit şi sacadat, căruia îi întrerupeau ritmul cu câte un strigăt ce le însoţea fiecare smucitură a braţului. Peer Qvist i-a spus că omorau uneori până şi trei somni dintr-o astfel de lovitură cu suliţa. La început, veneau de asemenea să reteze tendoanele elefanţilor istoviţi – tip de vânătoare practicat cu mai multă vitejie de către populaţiile *kresh*, care, în sudul Sudanului, atacau turmele cu un fel de macetă. Dar Morel, încă de la sosire, îi făcuse să-şi ia gândul de la aşa ceva. În momentul când au ocolit bariera de stuf, Fields a văzut mulţimi aproape compacte de păsări ridicându-se în zbor, apoi prăbuşindu-se ca nişte bulgări de ţărână pestriţi, azvârliţi de cine ştie ce urieşesc galop. A apărut apoi un grup de cinci elefanţi, strânşi unii în alţii, într-un nor de praf roşiatic, şters de stuful care le mătura flancurile. De îndată ce au ajuns în apă, s-au împrăştiat: cei doi din centru s-au prăbuşit pur şi simplu, rămânând răsturnaţi pe-o parte, nemişcaţi, în vreme ce tovarăşii lor şi-au continuat drumul către apa mai adâncă.

— Îi sprijineau pe cei căzuţi, a spus Peer Qvist. Doar Dumnezeu ştie de câtă vreme tot mergeau aşa. De când am ajuns noi aici, sosesc între cincizeci şi o sută pe zi…

Fields le ratase sosirea, aşa că a lăsat aparatul să-i cadă la loc pe piept. (Cu trei luni înainte încheiase contractul de exclusivitate cu o revistă americană şi îşi crease propria agenţie la Paris. Reportajul despre lacul Kuru avea să-i aducă mai mult de o sută de mii de dolari – cea mai mare sumă plătită vreodată pentru un singur reportaj fotografic.) Următoarele două ceasuri şi le-a petrecut făcând fotografii color ale păsărilor care acopereau cu zecile de mii mlaştina în depărtare – o mişcare înceată în alb, negru, roşu, gri şi roz, când pestriţă, când împărţită regulat în pete mari şi uniforme de păsăret adunat laolaltă; o adevărată plantaţie vie, o faună acvatică părând mai degrabă că ţâşneşte din adâncurile pământului decât că se prăbuşeşte din cer. (Fields manifestase întotdeauna o oarecare ostilitate faţă de frumuseţe. Când îi stătea în faţa ochilor, se simţea şi mai înstrăinat. Era o fire mai degrabă blândă şi avea nevoie de pace şi de armonie, aşa că nu-i plăcea să se simtă ca o notă stridentă în mijlocul unui acord universal.

După ce a făcut un reportaj despre frescele lui Carpaccio, s-a întors complet răvăşit. Avea aceeaşi reacţie în faţa peisajele grandioase, cărora le prefera un băruleţ plin de fum, unde te puteai simţi ca acasă.) În timp ce fotografia, Peer Qvist îi preciza numele speciilor, cu mândrie de proprietar, dar Fields nu se străduia să le reţină; nu voia să-i fie distrasă atenţia: va fi mult mai simplu să arate ulterior fotografiile unui specialist, pentru identificare. (Un expert al Muzeului de Istorie Naturală din New York a recunoscut pe clişee douăzeci şi şapte de specii de păsări, mai bine de jumătate venite din Europa.) Pe furiş, l-a fotografiat în câteva rânduri şi pe danez. Imaginea acestui paznic bătrân, cu priviri pătrunzătoare sub o uriaşă pălărie sud-africană, stând drept, cu carabina în mâini, lângă o mare de păsări, era unul dintre cele mai incredibil de emoţionante lucruri pe care le văzuse în viaţa lui. Peer Qvist a părut plăcut impresionat de febrilitatea şi viteza cu care lucra jurnalistul. Pe drumul de întoarcere, a fost mai vorbăreţ, şi Fields a simţit că a crescut în ochii lui. A profitat ca să-l descoasă în legătură cu unele dintre campaniile sale pentru ocrotirea naturii şi a fost cam surprins când danezul, după o prelungă enumerare a speciilor pe care le apărase, a încheiat, destul de precipitat:

— Şi libertate, cât vezi cu ochii! – după care s-a ferecat într-o tăcere posacă, ţesută parcă din amintirile tuturor acestor lupte din trecut.

Fields începea să se deprindă cu stările de spirit al tovarăşului său, aşa încât s-a ferit să-i tulbure reveria; au mers în tăcere până la capătul dunei, în locul unde Minna tocmai pregătea masa: Forsythe glumea cu ea, stând în picioare, şi oprindu-se din vorbărie doar ca să bage direct în gură, cu un cuţit, conţinutul unei conserve americane. (Curând, Fields a descoperit că Morel îşi pregătise probabil acţiunea cu grijă şi cu multă vreme înainte. Pe lângă o mare varietate de conserve, lăzi cu muniţie, truse medicale de urgenţă şi material de cantonament, tot echipamentul lor vădea o pregătire, desigur, simplă, dar care excludea ideea unui elan de moment al unui *rogue*, aşa cum încă le plăcea tuturor să-l numească pe Morel. În timpul procesului s-a văzut că, în realitate, acest embrion de organizare fusese opera lui Waitari care, cu puţină vreme înainte să devină disident, începuse să instaleze lângă lacul Kuru o tabără de antrenament pentru viitoarea Armată de independenţă africană. Existenţa acestei tabere în A.E.F. fusese, la

vremea aceea, anunţată regulat în presă şi dezminţită de autorităţi. Waitari se apucase să pregătească puncte de sprijin pentru lupta lui de rezistenţă încă din 1948, când iminenţa unui al treilea război mondial i se păruse certă, în vremea când îşi făcea ultimele turnee ca deputat în A.E.F. şi înainte să se refugieze la Cairo, unde şi-a rostit la radio celebrul discurs prin care se despărţea de Franţa. Cu ajutorul lui Habib, putuse astfel să întemeieze trei viitoare celule de rezistenţă, foarte primitive, dar pe care îşi propusese să le dezvolte ulterior. După aceea, şefii de trib care îi dăduseră ascultare pe vremea când deţinea oficial puterea au dezvăluit autorităţilor aceste ascunzători, cu excepţia lui Ghaliti, şeful unui sat din aria lacului Kuru şi unul dintre cei mai respectaţi contrabandişti de la graniţa sudaneză. Lacul începea deja să dispară în pâcla înserării: se auzeau mugetele elefanţilor, pe care prima adiere de răcoare a nopţii îi înviora puţin. Fields se simţea cuprins de febră, îl dureau coastele şi simţea cum îl apasă toată oboseala pe care i-o pricinuiseră emoţiile de peste zi. Abia dacă a putut să se atingă de conserve şi de chiftelele de peşte amestecate cu făină de mei pe care Minna i le dăduse într-o gamelă; şi-a cerut scuze şi s-a dus să se lungească pe nisip. Îl ţinea treaz un singur gând: să fie acolo dacă Morel sosea înainte de lăsarea nopţii, ca să-l fotografieze. Cu toate astea, l-a întrebat pe Peer Qvist dacă avea mari aşteptări de la conferinţa din Bukavu.

— Cred că vor lua în sfârşit o hotărâre, a spus naturalistul. Întreaga lume le cere să se pună de acord… Şi, după cum ştiţi, am atras într-un mod destul de spectaculos atenţia publicului asupra lucrărilor lor.

Puţin mai târziu, Forsythe i-a vorbit despre soarta pilotului său.

— Nu-l puteam lăsa în carlingă… M-am gândit că lucrul cel mai bun pe care-l puteam face era, până una, alta, să-l aşezăm în apă…

I-a întins lui Fields pachetul de ţigări primit de la el.

— Le-am recuperat pe ale pilotului.

Fields s-a posomorât: uitase cu desăvârşire de Davies.

— L-am proptit între două stânci, la o adâncime de doi metri, ca să nu fie călcat în picioare de elefanţi. I-am dus obiectele personale în coliba dumneavoastră – aceea de-acolo –, în cazul în care doriţi să le expediaţi familiei.

— Ştiţi, nu-l cunoşteam prea bine, a zis Fields.

De-abia şi-a terminat vorbele că, în vârful colinei, a văzut ivindu-se trei călăreţi, dintre care unul era un bărbat alb. Fields s-a ridicat dintr-un salt şi a pus mâna pe aparat. Nu mai părea deloc obosit şi i-a făcut prima fotografie lui Morel la mai puţin de treizeci de secunde după ce l-a zărit. A calculat că, din acel moment, mai avea doar cinci sau zece minute de lumină potrivită, aşa că le-a folosit la maximum. Nu mai simţise de mult o asemenea surescitare profesională – mai precis de la primele ore de după eliberarea Parisului. (Lui Fields nu-i plăceau francezii din cale-afară, dar le adora capitala.) Chiar înainte să stabilească un contact personal cu Morel, consumase jumătate de film. Cei doi africani care-l însoţeau îl cercetau suspicioşi pe jurnalist, dar Morel a părut amuzat de cele câteva explicaţii pe care i le dădea Forsythe. A lăsat frâul calului în grija adolescentului îmbrăcat în tunică albă care-l însoţea, s-a aşezat direct pe nisip şi a început să mănânce cu poftă, dând dovadă de destulă amabilitate în timp ce era fotografiat, după cum i s-a părut lui Fields, care avea experienţă din plin. Cel mai înalt şi mai vârstnic dintre cei doi africani avea trăsături arabe destul de evidente: nas coroiat şi o linie subţire de peri suri deasupra şi dedesubtul buzelor. Fields şi-a amintit că, la Fort Lamy, uşurinţa cu care Morel le scăpa autorităţilor printre degete fusese pusă pe seama sprijinului pe care i-l dădea unul dintre cei mai buni hăitaşi din A.E.F., pe care toată lumea îl credea mort de mult. Probabil că era tocmai bărbatul de faţă. Celălalt era un adolescent cu faţă cam abătută şi concentrată. Expresia de pe chipul său avea ceva intens şi tainic deopotrivă, o violenţă strunită sub încremenirea trăsăturilor, care l-a intrigat numaidecât pe Fields – o pasiune ascunsă, o inteligenţă şi o voinţă uşor misterioasă de a părea indolent, pe care i le-a citit fără întârziere. Ceasurile dramatice care au urmat după sosirea lui pe malul lacului Kuru l-au făcut să-l dea uitării pe adolescent, aşa încât a aflat de rolul său hotărâtor în aventura lui Morel de-abia în timpul procesului. Chiar şi atunci însă, nimeni n-ar fi putut spune cu certitudine dacă francezul ieşise învingător din acea încercare sau dacă, de fapt, încrederea uşor zâmbitoare şi liniştită pe care o avea în loialitatea oamenilor îl făcuse s-o sfârşească în cine ştie ce hăţiş pierdut din pădurea ecuatorială, unde doar furnicile erau sigure că vor avea ultimul cuvânt. În timp ce mânca, Morel le relata celorlalţi rezultatele expediţiei sale la Gfat.

Negustorul de-acolo – un tip ciudat, fățarnic – avea într-adevăr un aparat de radio, dar cele două emisiuni de la Brazaville pe care le-a ascultat nu pomeniseră deloc de lucrările conferinţei pentru protecţia faunei africane. În schimb, a putut să-şi cumpere tutun, să-şi ia provizii, cămăşi şi nişte pantaloni scurţi. Cel mai bine era să i se alăture lui Waitari, aşa cum cum fusese convenit: dacă puterile reprezentate la conferinţă îşi luaseră angajamentele necesare, cu atât mai bine; dacă nu, trebuia să continue. Oricum, lucrurile nu puteau fi rezolvate rămânând acolo, pe malul lacului. În primul rând, se cuvenea măsurat entuziasmul cu care opinia publică le sprijinea campania. De-abia atunci puteau hotărî drumul ce trebuia urmat, în cunoştinţă de cauză. Fields, care îl asculta cu atenţie, se simţea destul de descumpănit. Morel avea o anume simplitate, un mod de a fi direct, care sugera mult bun simţ şi spirit practic. Era doar o impresie, însă Fields se obişnuise cu instantaneele. Morel avea aerul sigur pe el al omului care îşi vede liniştit de treabă. Cu vocea lui clară, cam de mahala, şi figura lui cu trăsături regulate, îi amintea lui Fields de cartierele populare din Paris, aşa încât i se părea ciudat să-l vadă şi să-l audă acolo, printre elefanţii din Africa. Trăsătura definitorie a feţei lui era îndărătnicia, vizibilă în conturul frunţii şi al gurii, dar care nu excludea şi o anume veselie ironică în adâncul ochilor. În cele din urmă, Fields s-a hotărât să-i pună câteva întrebări, pe care şi le pregătise în minte, de-a lungul zilei. (Nu era obişnuit cu interviurile. Atunci când reportajul avea nevoie de un text, ceea ce în cazul lui se întâmpla arareori, cineva era pus să-l ajute. Era o muncă pe care nimeni nu şi-o dorea, pentru că i se dusese vestea că face fotografii care copleşesc întotdeauna textul.) A început să-i vorbească lui Morel despre curiozitatea pe care persoana lui o stârnea pretutindeni şi despre petiţia lui care primise sute de mii de semnături…

— Sunteţi bănuit de gânduri politice ascunse… Se spune că elefanţii sunt pentru dumneavoastră simbolul independenţei africane. Naţionaliştii proclamă acest lucru în mod deschis şi vă acordă sprijinul lor…

Morel a încuviinţat.

— Am văzut. Toţi consideră că e foarte isteţ să-şi lege numele de elefanţi, dar nimeni nu face nimic pentru ei. Atenţie, mie îmi convine că fiecare asociază elefanţii cu tot ce are mai curat în el. În rest, că sunt comunişti, de-

ai lui Tito, naţionalişti, arabi sau cehoslovaci, puţin îmi pasă. Nu mă interesează. Dacă se pun de acord, îmi convine. Eu apăr o rezervă – vreau ca naţiunile, partidele, sistemele politice să se strângă puţin unele în altele, ca să lase loc pentru altceva, să lase loc unei aspiraţii care nu trebuie nicicând să fie ameninţată… Noi facem aici o muncă ţintită – ocrotirea naturii, începând cu cele mai masive odrasle ale sale… Nimic mai mult.

— Au trecut câteva luni de când duceţi lupta asta. Cum explicaţi uşurinţa cu care le-aţi scăpat mereu printre degete?

Morel s-a hlizit.

— Toată lumea îmi vrea binele!

— Aţi rănit nişte vânători, aţi dat foc unor ferme. Dar n-aţi ucis niciodată pe nimeni. E o întâmplare?

— Am ochit cât am putut de bine.

— Ca să nu ucideţi?

— Când omori pe cineva, nu-l înveţi minte. Dimpotrivă, îl faci să uite tot. Nu?

A părut foarte mândru de formulare.

— Autorităţile – şi vânătorii – afirmă, contrar declaraţiilor dumneavoastră, că elefanţii nu sunt nicidecum ameninţaţi cu dispariţia. Că, de fapt, li se acordă toată protecţia necesară.

— Şi că, prin urmare, pot fi omorâţi şi de-acum înainte?

Fields n-a ştiut ce să răspundă.

— Există regiuni întregi din care deja au dispărut, a continuat Morel. Toată lumea le cunoaşte: figurează pe hartă. Ba chiar acoperă cea mai mare parte din ea… În alte regiuni însă, sunt grav ameninţaţi… Ştiu: există rezervaţiile, dar când ajungem să lăudăm rezervaţiile, spunem tot despre ceea ce se întâmplă în afara lor. Vă pot arăta zone de cinci sau de şase ori mai întinse decât Franţa, unde nu mai întâlneşti elefanţi de două generaţii încoace, dar administraţia locală îţi spune fără nici o tresărire că sunt peste tot, că trăiesc liberi şi prosperi, şi că tu eşti de rea-credinţă şi refuzi să îi vezi…

Era pentru prima oară când i se simţea un accent de furie în voce. Lui Fields a început să-i bubuie inima. Simţea că nu mai face faţă. Înţelegea că fondul problemei se afla acolo, la îndemână, şi că era de ajuns să pună

întrebarea potrivită. Dar tot ce-a găsit de cuviinţă să zică a fost:

— Aş fi încântat dacă aţi putea să-mi precizaţi încă o dată natura relaţiilor dumneavoastră cu naţionaliştii… Noi, în America, suntem foarte interesaţi de această problemă.

— Toţi cei care doresc să mă ajute sunt bine-veniţi. Ştiţi, naţionalismul… Că e vorba de vânătorii albi sau de vânătorii negri, de cei vechi sau de cei noi, n-are importanţă. Voi fi alături de toţi cei care vor lua măsurile necesare pentru protejarea vieţii libere. Rase, clase sau naţiuni, mă doare-n cot… Dacă, lăsând Africa, Franţa ar putea să asigure respectarea elefanţilor, atunci Franţa ar rămâne în Africa pe vecie… M-ar cam mira, dar abia aştept să văd asta.

A adăugat apoi, parcă în treacăt:

— În timpul ocupaţiei, am luptat în Rezistenţă… Nu o făceam atât ca să apăr Franţa de Germania, cât ca să apăr elefanţii de vânători…

Fields îşi ţinea mâinile încleştate pe aparat. Nu se putea stăpâni. N-avea intenţia să facă vreo fotografie. De altfel, era prea întuneric. Abia de-l vedea pe Morel; doar o umbră aşezată pe întinderea de nisip. Se străduia să-şi obişnuiască ochii de miop cu stelele. Şi el stătea pe jos, în nisip, cu picioarele depărtate. Ca să se ferească de soare, îşi pusese pe cap batista, căreia îi înnodase cele patru colţuri, dar uitase s-o scoată. Aproape că nu îl mai vedea pe Morel, dar îl auzea foarte bine. Începuse să zărească şi stelele.

— Nu m-am dat niciodată în vânt după politică. Şi am fost mereu împotriva grevelor politice. Când un muncitor de la Renault intră în grevă, n-o face din motive politice, ci doar ca să trăiască omeneşte… În fond, şi el apără natura.

Pentru o clipă, a tăcut.

— Cât priveşte naţionalismul, de mult n-ar mai fi trebuit să se manifeste decât la meciurile de fotbal… Lupta mea de-aici aş putea la fel de bine s-o duc în orice altă ţară…

A început să râdă.

— Poate nu în ţările scandinave. Oricum, ar trebui să mă duc cândva acolo să văd cum stau lucrurile de-aproape. Prea fac totul altfel…

Fields căuta încă întrebarea potrivită. Simţea că ar fi suficiente doar câteva cuvinte ca să se lămurească totul. Aproape că-i stăteau pe limbă. Şi-a

zis însă că franceza lui nu era la înălţime. Avea probleme de vocabular. Sau, cel puţin, asta era scuza pe care şi-o găsise. Şi poate că totul era prea vag, prea greu de formulat. Aşa încât s-a concentrat pe o singură direcţie.

— Se pare că vă deranjează mai ales vânătorii europeni, plantatorii, iubitorii de safariuri. Am înţeles însă, din ce mi s-a spus la Fort Lamy, că indigenii omoară cei mai mulţi elefanţi…

Morel a plecat capul.

— Aşa e. Aproape cinci mii anul trecut, doar în Congo. Iar asta e cifra oficială: de fapt, numărul e cel puţin dublu… Şi mai e şi restul Africii…

În timp ce trăgea din ţigară, s-a uitat la Fields.

— Atât doar că negrii au o scuză nemaipomenită: nu prea le-ajunge mâncarea. Au nevoie de carne. E o nevoie care ne e scrisă în fire, deocamdată n-avem ce-i face. Aşadar, omoară elefanţi ca să-şi umple stomacul. Tehnic vorbind, se cheamă nevoie de proteine. Morala poveştii? Trebuie să le dăm suficiente proteine de halit, ca să-şi poată oferi luxul să respecte elefanţii. Să facem pentru ei ceea facem pentru noi înşine. De fapt, cum puteţi vedea, am şi eu un program politic: ridicarea nivelului de viaţă al negrului african. E un lucru inclus automat în protejarea naturii… Dă-le mâncare pe îndestulate, şi apoi o să le poţi explica şi restul… Când vor avea burta plină, vor pricepe. Dacă vrem să mai fie elefanţi pe pământ, dacă vrem să ne fie alături cât o mai fi lumea lume, trebuie să nu mai lăsăm oamenii să moară de foame… Sunt lucruri care merg mână-n mână. E o problemă de demnitate. Asta e, pare destul de clar, nu?

S-a ridicat şi s-a îndepărtat – o siluetă pierdută printre stele. Acum, Fields începuse înţeleagă destul de limpede toată povestea, dar avea oare să fie în stare să aştearnă totul în scris? Devenise din nou conştient de durerea care-i sfâşia coastele la cea mai mică mişcare: tensiunea care-l ţinuse în priză se risipise. Începuse deja să fie preocupat de calea cea mai rapidă şi mai sigură de a trimite fotografiile şi interviul la Paris. Era foarte impresionat de valoarea comercială a reportajului pe care-l avea în mână şi, ca de obicei, era bântuit de teama că filmele pot păţi ceva pe drum. Cea mai bună soluţie ar fi fost să meargă la Khartoum. Şi Morel voia să ajungă acolo, dar nu hotărâse când anume, aşa că Fields simţea că ar face mai bine să plece chiar atunci, de unul singur. Cu atât mai mult cu cât cei cincizeci de kilometri pe

care-i avea de străbătut până la drumul principal, în punctul numit Puţul din Gfat – acolo unde, potrivit lui Forsythe, putea spera să dea de o caravană cu care să ajungă măcar până la şoseaua spre El Fasher –, cereau un efort pe care ar fi fost mai bine să-l facă acum, înainte să se înteţească durerea, devenind de nesuportat, ceea ce în mod vădit avea să se întâmple. (Până în acel moment, Fields nu mersese niciodată călare la drum lung.) A hotărât totuşi să rămână. Era pe deplin conştient că această decizie nu avea deloc un caracter profesional: îl durea sufletul să se despartă de Morel.

XXXVI

Camioanele înaintau cu o lentoare care părea să sublinieze o dată în plus dificultatea drumului, arşiţa şi nesfârşirea acestui peisaj din Bahr el Ghazal, cu mărăcinii înalţi cât pietrele, cu smocurile de iarbă uscată, unde fiecare nor de praf ridicat de fuga piezişă a câte unei hiene reprezenta un eveniment. Lui Waitari până şi drumul în sine i se părea înşelător: singura diferenţă, câteva mănunchiuri de iarbă în plus sau în minus.

— Ar fi culmea să-nceapă ploaia, a zis el.

— Buletinul meteo n-a pomenit nimic de ploaie, a spus Habib. Vom vedea, *inch'Allah*!

De Vries conducea fără răgaz de paisprezece ore. Waitari îi vedea profilul clar desenat, cu trăsături împuţinate parcă, brutale în piperniciréa lor cărnoasă, cu linii bruşte, cu părul lipit de transpiraţie şi ochii spălăciţi, a căror privire albăstrie stătea lipită de drum. Între ei, şedea Habib, cu un trabuc stins în gură, al cărui miros rece ajunsese să-i întoarcă lui Waitari stomacul pe dos. Cabina era atât de încinsă, încât până şi stropii de năduşeală deveneau o uşurare. Era neliniştit, rupt de şale din pricina hurducăturilor şi orbit de lumina deşertului de care se dezobişnuise complet, furios pe sine că nu-i dăduse prin cap să-şi ia nişte ochelari fumurii. De fiecare dată când îl privea pe de Vries, se întreba cum de putea sta cu ochii lui aproape străvezii aţintiţi atâtea ceasuri în şir la drumul acela dogoritor, care trebuia ghicit printre pietre. Pe măsură ce se apropiau de ţintă, şansele de izbândă i se păreau din ce în ce mai improbabile. Singura garanţie erau asigurările pe care i le dăduse de Vries, care susţinea că e expert în domeniu şi care părea să cunoască într-adevăr regiunea, precum şi optimismul lui Habib, dar la acesta din urmă optimismul era o a doua natură. De-acum, era prea târziu ca să mai şovăie. Iar dacă ar fi trebuit s-o ia de la capăt, probabil ar fi acţionat la fel: era singurul fel în care putea să facă rost de o sumă importantă. Chiar dacă experienţa s-ar fi dovedit un fiasco sub raport material, încă mai exista posibilitatea să întâlnească un detaşament francez: cu patruzeci de oameni înarmaţi şi în uniformă suiţi în camioane, un comunicat de tipul „trupele noastre au atacat un grup de rebeli“ era, în

ultimă instanţă, tot ceea ce se putea întâmpla mai bine. Ceea ce trebuia evitat cu orice chip era să fie luaţi drept nişte „tâlhari“ care trecuseră graniţa Sudanului – însă el tocmai pentru aşa ceva se afla acolo, ca să pună lucrurile la punct. Iar postul de radio din Cairo avea să facă restul. Din păcate, se dezvăţase de asemenea eforturi fizice. Timp de douăzeci de ani, în afara câtorva turnee electorale, trăise prin diverse oraşe, care acum îi lipseau teribil. Cel mai mult îi plăceau dezbaterile prelungi, întrunirile publice unde îşi putea face auzită vocea aceea căreia îi cunoştea prea bine rezonanţa, şi tribunele, acele tronuri ale democraţiei. Avea nostalgia Parisului, a meselor organizate de soţia sa, îi lipsea atmosfera reuniunilor politice, unde chipul său negru atrăgea imediat atenţia. Poate că greşise. Zarurile fuseseră aruncate. Când a luat hotărârea, noul conflict mondial părea atât de aproape, încât nici măcar n-ai fi putut zice că se înşelase. Pur şi simplu fusese trădat de împrejurări. Şi, oricum, fusese combătut şi învins în alegeri, sub pretextul că îşi părăsise partidul cu doi ani înainte de încheierea legislaturii, ca să se apropie de extrema stângă. Prin urmare, nu se mai punea problema unui nou mandat parlamentar. Nu mai rămâneau decât areopagurile internaţionale, iar în clipa de faţă se afla pe singura scurtătură care-l putea duce acolo. Mai ales că nu era vorba atât despre conştiinţa naţională a populaţiilor *oulé*, care-şi vedeau în continuare de vrăjitorii şi de fetişurile lor, cât despre aceea din America, India sau Asia. Până şi în parlamentul francez nu reprezentase, cu siguranţă, concepţiile democratice ale triburilor *oulé*, ci conştiinţa francezilor despre propriile năzuinţe democratice. Oricum, când era vorba despre progres, în calcul era luată străinătatea. Aşadar, trebuia pur şi simplu să vorbească sus şi tare, ca să fie auzit de foarte departe. Trebuia să ajungă direct, fără ocolişuri, la forurile mondiale şi la reuniunile internaţionale, asemenea liderilor palestinieni. Trebuia să sară de etapa africană şi să acceadă la comenzile internaţionalei naţionaliste, al cărei liant profund era caracterul rasist şi religios, şi apoi să coboare de pe culmi spre masele africane, cu tot prestigiul pe care această descindere îl presupunea. Dacă ar fi fost să aştepte după aspiraţiile naţionaliste ale celor din Oulé, ar fi însemnat că se adresează posterităţii, renunţând la orice destin personal. În Oulé, în Massa, în Go, nu exista cuvântul „naţiune“, în schimb existau bariere între triburi.

Inclusiv cele de limbă: cea mai mare parte a activităţii sale politice şi-o dedicase răspândirii şi stimulării învăţării limbii franceze, renunţării la dialecte, astfel încât să pregătească indispensabilele căi de pătrundere ale propagandei naţionale şi unităţii. Era singurul mijloc prin care se putea face educaţia maselor şi trezi spiritul lor vindicativ. Până în prezent, singura revendicare a populaţiilor *oulé* pe care o putuse exploata cu oarecare succes fusese nevoia lor de carne – adică nevoia ancestrală a omului african şi a omului, pur şi simplu. Era o necesitate mai profundă, mai imperioasă decât aceea a unei structuri naţionale. În tinereţe văzuse adesea animale doborâte şi mâncate pe loc de către săteni, cei mai nesăţioşi înfulecând chiar şi zece livre deodată. Din Ciad până la Cape Town, pofta de carne a africanului, veşnic întreţinută de foamete, era liantul cel mai puternic şi mai fratern al continentului. Era un vis, o formă de nostalgie, o năzuinţă continuă – un strigăt fiziologic al organismului, mai puternic decât instinctul sexual. Carnea! Era aspiraţia cea mai veche, mai autentică şi mai universal răspândită a omenirii. S-a gândit la Morel şi a zâmbit amar. Pentru omul alb, elefantul însemnase vreme îndelungată doar fildeş, în timp ce pentru cel negru era doar carne, cea mai abundentă cantitate de carne pe care o lovitură iscusită de suliţă i-o putea duce. „Frumuseţea“ elefantului, „nobleţea“ lui erau nişte idei de om sătul, de om al restaurantelor, cu două mese pe zi şi vizite la muzee de artă abstractă – o viziune de spirit elitist care, în faţa realităţilor sociale oribile cărora nu e în stare să le facă faţă, se refugiază în norii din înalturi ai frumuseţii şi se îmbată cu noţiunile crepusculare şi vagi de „frumos“, de „nobil“, de „fratern“, doar pentru că atitudinea pur poetică este singura pe care istoria îi îngăduie s-o adopte. Intelectualii burghezi cereau societăţii lor decadente să-şi asume povara elefanţilor, numai pentru că, astfel, sperau să scape ei înşişi de distrugere. Se ştiau tot atât de anacronici şi de stânjenitori precum aceste animale preistorice: era doar un fel de a cere milă pentru ei înşişi, pentru că voiau să fie cruţaţi. Acesta era cazul lui Morel – un caz absolut tipic. Era mult mai comod să faci din elefanţi un simbol al libertăţii şi demnităţii umane, decât să traduci politic aceste idei, conferindu-le un conţinut real. Da, era cu adevărat comod: în numele progresului, cereau interzicerea vânătorii de elefanţi, şi apoi îi admirau duios în zare, cu conştiinţa împăcată la gândul că

i-au redat fiecărui om demnitatea. Fugeau de acţiune, dar se refugiau în gest. Era atitudinea clasică a idealistului occidental, iar Morel o ilustra la perfecţiune. Dar pentru africani, frumuseţea elefantului stătea doar în greutatea cărnii lui, iar demnitatea umană însemna să ai burta plină. Sau, mă rog, de aici începea. Când africanii vor fi sătui, poate că vor fi şi ei interesaţi de latura estetică a elefantului şi vor începe să mediteze tihnit la frumuseţile naturii, în general. Deocamdată, natura îi îndemna să spintece pântecele elefantului, să muşte cu putere şi să mănânce, să mănânce până nu mai pot, pentru că n-aveau de unde şti când o să se pricopsească cu altă bucată de carne. Astea era însă chestiuni care nu puteau fi spuse în gura mare. Deocamdată, până şi marxismul era un lux. În viitorul apropiat, noile naţionalisme aveau totul de câştigat, dacă se poziţionau pe teritoriul sentimentalismului burghez decadent, pentru care „frumuseţea ideilor“ reprezenta un argument adesea decisiv, decât pe terenul materialismului istoric care viza burghezia în viscerele ei. Aşa încât a făcut tot ce i-a stat în putinţă ca să-şi anexeze protecţia, „respectarea“ elefanţilor şi toată acţiunea lui Morel. Dar sentimentalismul mulţimilor occidentale depăşea orice limită: echivocul care ascundea importanţa sa, a lui Waitari, în ochii lumii trebuia înlăturat. Trebuia, de asemenea, să-şi procure fondurile strict necesare întemeierii unei organizaţii serioase. În cele trei camioane, avea douăzeci de oameni, înarmaţi şi echipaţi cu toţii: nici unul nu fusese plătit. Dacă expediţia avea să se încheie cu un eşec, se va trezi într-o situaţie fără ieşire. Putuse să achite, graţie unui traficant din Khartoum care acceptase plata unui avans, doar uniformele kaki, care erau un surplus din stocul armatei britanice: rămăşiţele ei pământeşti. Se afla în întregime la mâna lui Habib şi a lui de Vries. Ce ciudat să vezi cum toate marile aventuri ale omenirii depind, uneori, de nişte ticăloşi de rând. Negustori de arme, spioni, agenţi provocatori, patroni ai unor fonduri suspecte, toţi erau intim amestecaţi în câteva dintre cele mai nobile reuşite ale omului. Ceea ce, din păcate, nu însemna că prezenţa lor îţi putea asigura succesul.

S-a întors spre Habib şi l-a surprins privind aparent zeflemitor chipiul pe care Waitari şi-l ţinea pe genunchi. Era un vechi chipiu bleu-gri de locotenent în rezervă al armatei franceze, pe care îl păstrase dintotdeauna cu mare grijă, pentru că-i asigura prestigiu în faţa triburilor. Îi scosese tresele

de locotenent şi le înlocuise cu cinci stele de general. Nu stelele aurii franceze, ci unele negre, care-i fuseseră brodate pe fond azuriu. Sigur că da, un general fără trupe, gândea el îndărătul acelei priviri batjocoritoare. Dar trupele lui se aflau în India, în Asia, în America şi chiar în Franţa. Ar fi de ajuns să ridice puţin vocea ca ele să-l poată auzi.

— Nu-mi trebuie o armată, a spus el. Ideile n-au nevoie de trupe: îşi croiesc singure drumul. Dacă se iveşte însă vreo altercaţie, trebuie să porţi uniforma ca să ai parte de un comunicat serios.

Habib s-a gândit că Waitari înţelesese complet greşit sensul privirilor sale admirative. A continuat să se holbeze fascinat la la chipiul bleu-gri cu stele negre… S-a simţit, încă o dată, copleşit de o nesfârşită recunoştinţă faţă de această viaţă care-i risipise în cale belşug de minunăţii. Era un chipiu cât se poate de franţuzesc, iar cele cinci steluţe negre cusute în locul treselor de locotenent spuneau exact ce trebuia – şi, mai ales, până unde-şi puteau oamenii împinge singurătatea.

— Foarte adevărat, a zis Habib.

El, în schimb, refuzase hotărât să îmbrace uniforma şi îşi păstrase doar cascheta de marinar. Navigase de când se ştia, dacă nu sub pavilion propriu, măcar pe cont propriu, şi voia să continue. Era un aventurier înnăscut, care nu se alătura nici unei cauze, şi singurul ideal de care se simţea însufleţit era acela de a se ridica la înălţimea tuturor miraculoaselor posibilităţi pe care le oferea viaţa. Şi, în acelaşi sens, să-i pună la dispoziţie tânărului şi interesantului său prieten câteva distracţii sportive, de înţeles la vârsta lui, şi să-i îngăduie, totodată, să-şi rezolve nişte socoteli personale cu natura.

— N-o să ne încăierăm cu nimeni, a spus de Vries. Cunosc zona. Singurul post militar, cu şase oameni, e la graniţă, la două sute de kilometri spre nord.

— Şi nici n-o să plouă, a adăugat Habib. Aveţi încredere în mine… Fac minuni.

Forsythe începea să-şi piardă răbdarea. Nu înţelegea de ce Morel nu voia cu nici un chip să plece de lângă lacul Kuru. Nu vedea ce aveau de câştigat dacă rămâneau acolo. Oricât ar fi repetat Morel că regiunea era lipsită de trupe, tot făcuse o imprudenţă atunci când s-a dus la Gfat, loc de trecere cunoscut şi supravegheat al caravanelor de contrabandişti; dacă ar fi părăsit

lacul într-un răgaz rezonabil, n-ar fi avut nici o importanţă, dar Forsythe putea băga mâna-n foc că vestea prezenţei lor acolo ajunsese unde trebuie. Riscau să fie înhăţaţi prosteşte, chiar acum, când putea şi el să se întoarcă în America şi să-şi refacă viaţa. Rezultatele conferinţei din Congo erau fără îndoială cunoscute la Khartoum, şi Morel însuşi admitea că trebuiau să se ducă acolo, înainte să decidă ce anume s-ar fi cuvenit să facă mai departe. Forsythe era convins, chiar şi dacă delegaţii de la Bukavu ar fi luat în unanimitate deciziile necesare, că Morel avea să continue tot restul vieţii să dea târcoale turmelor de elefanţi. Cum nu avea nici un ban, şi ultimul zvâcnet al celebrităţii sale se stinsese, avea şi el să devină o epavă africană, una dintre multele care pot fi văzute apărând netam-nesam prin baruri, şi despre care lumea povesteşte cu un zâmbet de milă, fără măcar să se străduiască să vorbească în şoaptă. „Poftim, uite-l pe Morel. Îl credeam mort de mult. Totuşi, Dumnezeu ştie că s-a făcut multă vâlvă în jurul lui… A avut, cum se spune, ceasul lui de glorie.“ Urma o lungă poveste care deştepta în interlocutor câteva vagi amintiri, apoi un „Aha! Da, desigur, ţin minte… Bărbatul care apăra elefanţii…“, însoţit de o nouă privire amuzată către celălalt, cu o urmă de compasiune – şi mulţumit nevoie mare că el însuşi se mărginise să facă doar afaceri. Forsythe a zâmbit amar: ştia prea bine toate astea şi n-avea intenţia să se prăbuşească odată cu Morel. Ar fi putut desigur să-i lase acolo, să plece singur, dar rămăsese, după experienţa sa din Coreea, cu o nevoie aproape maladivă de loialitate. În plus, mai era şi Minna. Încerca zadarnic să-şi explice atitudinea ei, nepăsarea ei totală faţă de ce-i spunea. Zâmbea, şi-atât. De altfel, abia de se vedeau. Iar aici chiar era ceva extraordinar: locuiau toţi patru în colibe separate, fiecare în colţul lui şi, în afara momentelor când mâncau ce le pregătise ea, nu-şi vorbeau deloc. Forsythe, la care instinctul de turmă era foarte puternic – ca la toţi compatrioţii săi – şi care avea nevoie de companie, ajunsese până la urmă să fie scandalizat. Patru singurătăţi cumplite, patru oameni care refuzau să se frecventeze, să se-apropie. Până şi Ydriss şi Yussef intraseră în acest joc: locuiau separat şi nu-şi vorbeau aproape niciodată. Morel îşi petrecea timpul pe lac, printre elefanţi. Peer Qvist dispărea prin smârcuri, preocupat fără îndoială să numere zecile de mii de păsări, ca să vadă dacă nu cumva lipsea vreuna. Doar Minna rămânea pe dună, aşezată la marginea apei,

privind elefanţii cu o expresie de plăcere, dacă nu chiar de bucurie, care îl enerva, dar pe care se vedea silit s-o respecte. Şi de data asta, Forsythe se trezea că rămâne singur. Pe vremuri, i s-ar fi părut firesc. Nici el nu era din cale-afară de atras de chipurile omeneşti, de compania oamenilor. Acum însă, legătura psihologică cu ceilalţi trei era ruptă. I se părea că încăpăţânarea lui Morel, a lui Peer Qvist şi a Minnei depăşea limitele umane, că intransigenţa şi pretenţiile lor căpătaseră un aer nemărginit şi imposibil, şi că aveau să se piardă complet în fuga după un vis nelămurit, în acea luptă pentru atingerea unor orizonturi care nu mai aveau nimic omenesc în ele. Într-o dimineaţă, a încercat s-o convingă pe Minna că nu mai era posibil să rătăcească în continuare, cu toţii, prin acest *no man's land* în care nimeriseră. A găsit-o discutând cu cei doi *kais*, care veniseră, ca în fiecare dimineaţă, să-i aducă chifteluţe de peşte la vederea cărora i se întorcea stomacul pe dos. Nu înţelegea despre ce discutau: fiecare vorbea într-o limbă pe care celălalt n-o pricepea – Minna li se adresa în germană, iar ei îi răspundeau în *kai*, bălăbănind înţelept din cap şi făcând gesturi grăitoare – totul dura un sfert de oră zilnic, apoi, nespus de mulţumiţi unii de ceilalţi, se despărţeau cu zâmbete largi. I-a spus că nu mai aveau nici un motiv să stea acolo, că situaţia devenise primejdioasă, că făcuseră pentru Morel şi pentru elefanţii lui tot ce era posibil, şi că-şi propusese să plece spre Khartoum. Spre marea lui uimire, Minna a acceptat pe dată.

— Poate că o să găsiţi un camion la Gfat, i-a zis ea. Se pare că mai trece câte unul.

— Şi dumneavoastră? a întrebat el, iritat.

— Ce-i cu mine?

— Nu veniţi?

— Unde-aţi vrea să vin?

— Cu mine…

— Şi unde vreţi să merg, împreună cu dumneavoastră, domnule maior? Poate că o să mă cereţi de nevastă?

— Fireşte, a zis el, făcând un efort prea puţin convingător să redevină cinic.

După care a adăugat:

— Să ştiţi că e o treabă serioasă.

Minna i-a zâmbit, cât se poate de amabilă.

— Mulţumesc, i-a zis. Doar n-o să mă căsătoresc cu dumneavoastră doar pentru că n-am unde să mă duc… Să ştiţi, domnule maior Forsythe, că mai există şi dragoste pe lume…

— Morel? a întrebat el blând.

Minna a scuturat din cap.

— Nu, nu Morel. Morel poate că înseamnă mai mult de-atât, dar nu de asta e vorba… Nu, nu e Morel… Deocamdată… nu e nimeni.

A întors capul şi s-a îndepărtat, Forsythe a privit-o cum merge pe dună spre linia joasă a cerului de peste trestii. Se gândea la vorbele care circulau prin Fort Lamy, la poveştile despre tragica ei aventură cu ofiţerul rus care fusese împuşcat.

— Pe lacul Kuru? a repetat guvernatorul. Aproape că nu mai e în jurisdicţia mea…

Dar *încă* era. Tot la el în jurisdicţie. Avea mereu parte numai de necazuri. Atunci când un trib hotăra brusc că nu se mai poate lipsi o clipă de testiculele de elefant pentru ceremoniile magice şi, ca atare, se apuca să dărâme tot pentru că nu i se îngăduia să taie destule, era musai să fie vorba despre un trib *oulé* de la el, iar nu din Ciad, unde sunt totuşi la fel de numeroase. Când oamenilor-leopard[25] începea să li se pară că nu s-a vorbit de prea mult timp despre ei şi sfârtecau cu ghearele cinci săteni într-o lună, trebuia musai să fie la el. Atunci când un mort dispărea în mod misterios, chiar înainte să fie pictat cu verde, albastru şi galben – la origine, ritul dorea să facă trupul de neatins, să-l dedice duhurilor –, şi apoi nu erau găsite decât nişte oase roase conştiincios, trebuia să se întâmple la el, şi mai trebuia ca un jurnalist aflat în trecere să se afle chiar la locul faptei şi să-şi bage nasul, deşi un asemenea act de canibalism nu se mai produsese de cinsprezece ani încoace. În general, când un jurnalist venea să-şi bage nasul într-o afacere, se întâmpla mereu la el. Când seceta lovea Africa mai înverşunat, era musai ca informaţiile publicate să-i pomenească plantaţiile şi parcurile naţionale, ca să arate proporţiile dezastrului. Iar atunci când un mizantrop furios hotăra „să aleagă elefanţii“, îşi ducea la îndeplinire isprava cea mai senzaţională tot la el, sub nasul lui, în reşedinţa lui administrativă. S-ar fi putut duce la Du Niarque, care avea pădurile cele mai bogate şi mai

inaccesibile, şi unde s-ar fi simţit minunat, la Bardassié, care stătea cu fundul lui dolofan pe o sută de mii de kilometri nespus de primitori – dacă treceai cu vederea musca ţeţe, filarioza şi cele mai cumplite concentraţii de vipere din Africa – sau chiar la Vandarem, unde găseai, de asemenea, tot ce-ţi trebuie ca să fii fericit. Ei bine, nu: a trebuit să vină la el. De altfel, se aşteptase la asta încă de la început. De îndată ce a auzit de primele acte de vitejie ale lui Morel în Ciad, s-a simţit tulburat, de-a dreptul neliniştit: „Ia te uită“, îşi spusese, „nu cumva e la mine? Cum de s-a-ntâmplat?“. Era, în mod vădit, o neînţelegere. Probabil că Morel îşi dăduse seama. Când a hotărât să se manifeste în buricul unui oraş, a ales Sionville, iar când a simţit nevoia să administreze cuiva o bătaie la fund ca să se descarce, a ales-o pe micuţa doamnă Challut, aşa încât, la ce sprijin politic avea bărbatu-său… N-a durat prea mult. Umbla vorba că succesorul lui se suise deja în avion. Dar guvernatorul din Oulé nu şi-ar fi schimbat locul şi circumscripţia pentru nimic în lume. Asta era Africa: aici apărea întotdeauna ceva nou, neaşteptat. Degeaba o mânai, domol, într-o direcţie nouă, ea continua să te surprindă, să răbufnească scoţând la iveală ceva extraordinar, complet nesăbuit. Dacă mai exista pe lume un ţinut unde omul să poată naşte o legendă, acesta era Africa. Deşi Morel avea probabil să-l facă să-şi piardă postul, nu reuşea să-i poarte pică. De când îi tot punea beţe-n roate, apucatul ăsta ajunsese să-i trezească sentimente tandre. Era un aventurier demn de Africa, se ridica la înălţimea superstiţiilor, basmelor şi absurdităţilor ei. După el aveau să vină alţi vântură-lume, albi, arămii, negri sau galbeni, pentru că în Africa fantasticul era inepuizabil. Morel însă era un bărbat pe placul inimii lui. În privinţa succesorului… Se puteau trage nişte sfori. A zâmbit. Guvernatorul ţinutului Oulé era un om tânăr, cu faţă veselă, energică, care nu se lăsa călcat în picioare. S-a întors către Borrut. Ofiţerul fusese detaşat din Ciad, special pentru această afacere – pentru că, ce să vezi, lucrurile se întâmplau chiar în jurisdicţia lui – şi se ocupase de Morel încă de la început. Asta dovedeşte, şi-a zis guvernatorul, ceea ce ştiam deja, anume că militarii ţin mai bine la tăvăleală decât funcţionarii.

25. Societate secretă africană, ai cărei membri îşi semnau crimele cu urme de gheare de leopard.

Borrut și-a plimbat iute degetul pe hartă.

— Punctul mic şi albastru pe care-l vedeţi aici – şi care nu se află la dumneavoastră, cum ziceaţi, ci în Sudan – e puţul din Gfat… E o răspântie de drumuri pentru caravane care, pe vremea negoţului cu sclavi, nu era deloc lipsită de importanţă. Cum nu e nici acum, atât doar că marfa s-a schimbat… Drumul spre El Fasher trece mult mai la nord, dar pentru cei care au interes să evite rutele supravegheate, răscrucea asta e neprețuită… Aşadar, am plasat pe cineva acolo. Nu ştim cât o să dureze, dar, mai devreme sau mai târziu, odată cu plecarea englezilor şi cu proiectele de unificare… Nu-i uşor, dar merită… Morel s-a înfiinţat la post în urmă cu patru zile. A intrat aşa, deodată, ivit din deşert, împreună cu doi negri – se pare că unul din ei e Idriss, dar vreau să verific, pentru că Idriss se pare că a murit de mult –, s-a dus direct la aparatul de radio şi a ascultat ştirile preţ de cinci ceasuri. Ca toţi megalomanii, nu s-a putut abţine să nu afle ce se mai spune despre el…

Guvernatorul chibzuia. Tocmai se întorsese de la întrunirea bienală din Brazzaville, unde nu avusese parte decât de priviri ironice sau compătimitoare. Micuţul Santex, un tip rotofei, aparent cumsecade, cu nume de tampoane, chiar îl bătuse pe umăr, întrebându-l: „Aşadar, dragul meu, ce-ţi face protejatul?“ Până şi colegii lui îl trataseră ca pe un bolnav incurabil sau ca pe un obiect fragil. Printre ei se aflau cei care continuau să afirme că elefanţii sunt un mit, şi Morel un agent străin, iar când a încercat să susţină contrariul, majoritatea i-a fost împotrivă. Asupra unui lucru erau cu toţii de acord: ficţiunea aceasta nu trebuia distrusă cu nici un chip, câtă vreme toată lumea credea în ea, dar cei mai mulţi erau convinşi că e vorba despre o acţiune camuflată a naţionaliştilor panafricani, de altfel lipsită de vreun efect real. Şi era adevărat că opinia publică înghiţise găluşca, cum spuneau, că publicul credea în Morel şi în elefanţii lui. Soseau mii de telegrame şi de petiţii de sprijin din toate colţurile lumii. Morel era pentru ei eroul unei cauze care n-avea nimic de-a face cu naţiunile şi cu ideologiile politice, al unei cauze care n-avea legătură cu Africa şi care îi făcea să vibreze până în adâncul fiinţei lor, fără îndoială pentru că se regăseau cu toţii sub stindardul aceleiaşi ranchiune secrete, dar şi, mai ales, pentru că năzuiau cu toţii, mai mult sau mai puţin deslușit, să depăşească într-o bună zi mizeriile condiţiei umane. Cereau o marjă de omenie. Credeau în ea, aşa

cum credea și guvernatorul. Omul apăruse aici, în Africa, acum câteva milioane de ani – încă o poveste cât se poate de grăitoare – și era firesc să se întoarcă aici ca să protesteze cât mai vehement împotriva lui însuși…

— Bun, și pe urmă?

— A cumpărat niște Gauloises și o sută de pachete de tutun, care erau destinate caravanierilor noștri. Apoi și-a continuat drumul spre lacul Kuru. Amicul nostru a pus să fie urmărit, deci nu e loc de îndoială.

— Ciadul a făcut ceva?

— A trimis o companie de meharişti din Afna. Schölscher e cu ei.

— Meharişti dislocaţi la lacul Kuru?

— Știu… Dar nu există alte trupe pe o rază de cinci sute de kilometri… Nu era momentul potrivit. A fost luat în studiu un plan de reorganizare a supravegherii la graniţa cu Sudanul… Mai bine de patruzeci de ani, au fost englezii. Adică două poliţii în loc de una. Şi n-aveam de furcă decât cu hoţii de fildeş *kresh*, care făceau raiduri la sud de Bouga. Acum… Trebuie să supraveghem vreo mie trei sute de kilometri de frontieră.

Colonelul a trasat cu degetul o linie pe hartă.

— Important e să-i împiedicăm să se refugieze în Sudan. După aceea, o să-i luăm ca din oală… E o treabă de patruzeci şi opt de ore, nu mai mult.

— Mda, a mormăit guvernatorul.

Colonelul a părut ofensat.

— Mă rog, nu vă ascund că o să mă simt uşurat când se va isprăvi toată chestia asta, a zis guvernatorul mai binevoitor. A ajuns mult prea popular… În arest, o să aibă timp să-şi citească toată corespondenţa. După proces, cred că va fi declarat iresponsabil. Că veni vorba, succesorul meu a fost deja desemnat, ca să zic aşa.

Borrut a făcut o mutră de circumstanţă.

— Sayag… Mă-ntreb ce l-o fi atrăgând aici.

— E un mare vânător, a zis Borrut. Vine cel puţin o dată pe an în Africa să vâneze…

Guvernatorul a părut cuprins de curiozitate.

— Ţintaş de clasă?

— Da, de reputaţie mondială… Cu douăzeci-treizeci de ani în urmă era unul din marii vânători profesionişti de fildeş.

Faţa guvernatorului s-a luminat vizibil. L-a condus pe Borrut până la uşă cu multă amabilitate. Colonelul nu văzuse vreodată un condamnat simţindu-se mai bine. După ce a plecat, guvernatorul s-a dus în biroul alăturat şi l-a chemat pe şeful său de cabinet.

— Ia spune, au mai rămas jurnalişti pe-aici, sau au plecat cu toţii?

— Mai sunt doi sau trei. Luăm în curând masa împreună.

— Bine. Îl ştii pe Sayag?

— L-am întâlnit anul trecut la dumneavoastră. Venise la vânătoare…

— Aşa e. Îmi aduc aminte. Prin urmare, puiule, se pare că urmează să-mi ia locul. Poţi să-i anunţi de pe-acum pe jurnalişti, nu mai e nici un secret. Spune-le că e o persoană respectabilă şi că Africa n-are nici un secret pentru el… Vine să vâneze aici an de an. Încearcă să le stârneşti interesul. Tipul, se pare, e cel mai mare vânător de elefanţi pe care-l avem în Franţa. Are cel puţin cinci sute de trofee. Da, poţi să-i dai înainte. Explică-le că, având funcţia de guvernator, va putea să impulsioneze mai bine decât oricine vânătoarea turistică… Te-ai prins? Spune-le că, graţie lui, o să putem înlocui Kenya ca ţară a safariurilor… E-n regulă, văd că ai priceput. Dă-i drumul!

S-a întors la birou şi s-a aşezat, rămânând o clipă pe gânduri. Apoi l-a pufnit râsul.

*

Clipa perfectă! Nu era prea cald, iar păsările, deasupra turmelor, căpătaseră culoarea zorilor. Mii de picioroange – marabu, jabiru – se-nvârteau în jurul animalelor pe dune şi stânci, iar pelicanii îşi croiau cu greu spaţiu ca să-şi ia zborul. În fiecare dimineaţă, se vedea cum pământul roşcat iese mai mult din apă; de obicei, stâncile cu smocuri de iarbă şi trestii, pâlcurile de păsări nu erau decât nişte insule ce abia ieşeau din lac. Acum, pe lungimi de câte cinci metri, stâncile şi pământul uneau o faleză de cealaltă; puteai traversa lacul fără să te uzi. În timpul nopţii, numărul animalelor crescuse din nou. Ultimele sosite stăteau uneori patruzeci şi opt de ore fără să iasă din apă, şi rămâneau în prostraţie zile în şir. Nu era vorba, fără îndoială, doar de epuizare fizică, ci şi de o reacţie nervoasă

venită după săptămânile pe care le îndurase înainte: Morel ştia că elefanţii îşi reveneau emoţional mai greu decât celelalte animale. În articolele pe care le dedicase elefanţilor, Haas, care trăise douăzeci şi cinci de ani printre ei în Kenya, povestea că văzuse adesea cum o femelă, căreia îi luase puii, după câteva ceasuri de furie şi de goană turbată după ei, îşi pierdea brusc toată vlaga şi rămânea trântită la pământ, inertă, în vreme ce restul membrilor turmei încercau zadarnic s-o ajute, împingând-o cu fruntea, să se pună pe picioare. Pretindea că reuşise să se apropie de una dintre aceste mame prăbuşite, pe care turma, sătulă de eforturi, tocmai o părăsise, şi îi mângâiase trompa fără ca animalul să aibă vreo reacţie. Îi mângâiase trompa – aceasta era formula pe care acel om remarcabil o folosise. Ceea ce nu-l împiedica să le răpească în continuare puii, ca să-i trimită în captivitate. În captivitate. Elefanţi în captivitate… Morel a simţit că i se suie sângele la cap şi şi-a strâns carabina în mâini, cu o ură totală, sălbatică la adresa tuturor răpitorilor din lume. După ce a reuşit să-l nimerească cu un glonţ în fund pe Haas, a simţit că nu trăieşte de pomană. S-a apropiat apoi de olandez, astfel încât acesta să ştie de la cine i se trăgea. Pe sub salcâmi, servitorii stăteau la distanţă respectabilă. „Am citit articolul despre capturile dumneavoastră şi mi-am zis: o să-i adaug şi eu ceva la drepturile de autor…“ Haas a fost scuturat de un scurt hohot de râs, urmat imediat de un rânjet de durere. Apoi s-a ridicat într-un cot: „Dacă nu vă stârnesc prea multă silă, strângeţi-mi mâna!“ i-a spus el.

Elefantul era culcat pe flancul stâng; pe celălalt zăbovea încă pulberea roşie a deşertului ars de secetă. Doi stârci i se învârteau printre picioare. La început, Morel a crezut că e mort, dar când a ieşit dintre trestii, a remarcat un scurt tremur al urechii, un început de reflex de spaimă: i-a zărit un ochi mişcându-se şi fixându-şi privirea asupra lui. A atins praful de pe elefant cu un deget: animalul nu mai avea puterea să se împroaşte cu apă. În baltă abia de mai erau treizeci de centimetri de apă, pe alocuri suprafaţa noroioasă bolborosea, Morel era înconjurat de pocnete seci şi continue, un răpăit neîntrerupt; peştii de nămol părăseau lacul, împingându-se cu aripioarele caudale. Era prima oară când îi auzea deplasându-se pe timpul zilei; îndeobşte, aşteptau venirea nopţii ca să migreze. S-a întrebat unde sperau să ajungă şi de ce aşteptaseră atât de mult. Puteau să străbată astfel, în salturi,

zeci de kilometri, dar de data asta energia nu le era de ajuns. Totuşi, nu găsise decât arareori un peşte de nămol mort. S-a aşezat pe o stâncă, cu carabina pe genunchi, cu duhoarea de mâl şi de plante putrede în nări, cu zigzagul gâzelor în faţa ochilor. Îi surprinsese deja pe ţăranii *kai* retezând tendoanele animalelor izolate, de felul acestuia. După ce îi altoise bine, a crezut că n-o vor lua de la capăt. Lui nu-i rămăsese decât să stea de pază, câtă vreme, oricum, nu venise decât pentru asta… După vreo jumătate de oră, elefantul şi-a ridicat capul şi, fără vlagă, a prins să se împroaşte cu apă. Morel i-a făcut cu ochiul.

— Aşa, băiete, i-a spus. Să nu te descurajezi niciodată. Dimpotrivă: trebuie să fii nebun, dar şi prima reptilă care şi-a târât burta afară din apă ca să trăiască pe pământ, fără plămâni, dar care s-a străduit totuşi să respire, tot nebună era. Şi-uite-aşa a apărut omul. Trebuie să încerci mereu mai mult decât te ţin puterile.

S-a întrebat dacă doar gândise asta sau chiar vorbise cu adevărat şi s-a întors spre Yussef. De-un an de când hălăduiau împreună, probabil că nu-l mai mira nimic.

— Nu mai sta în apă, i-a zis Morel, sunt crocodili pe-acolo.

Adolescentul a ieşit încet dintre trestii.

— Yussef!

— Da, musiu!

— Când o să fii tu şef, va trebui să ai grijă de elefanţi…

— Bine, musiu!

Însă pe el nu-l interesau turmele. Nici măcar nu găsea de cuviinţă să se uite la ele. Morel avea chiar impresia că le nesocoteşte. Totuşi, se alăturase spontan campaniei lui de protecţie a faunei africane. Chiar de la începutul luptei, ieşise într-o zi din pădure fără să spună o vorbă, şi de-atunci îl urma peste tot, cu mitraliera în mână, ca un înger păzitor negru. Uneori, lui Morel îi treceau tot soiul de gânduri prin cap legate de Yussef. Şi-atunci îl cerceta atent, ca acum, cu priviri amuzate şi prieteneşti. Avea o expresie fără de urmă de slugărnicie, iar ochii lui mărturiseau o profunzime pasională şi o gravitate care nu puteau fi trecute cu vederea. Erau împreună de aproape un an, mâncau şi dormeau laolaltă… O dată, Morel l-a auzit pe adolescent vorbind în somn. Era o noapte limpede în Sahel, făcuse câţiva paşi în

lumina albăstrie și se oprise lângă Yussef, care stătea culcat pe-o parte, cu fața la pământ. Adolescentul rostise brusc câteva vorbe, iar Morel aflase astfel cu cine are de-a face: i-au fost de ajuns acele câteva clipe ca să cunoască forțele care se luptau pentru sufletul Africii, și s-a încredințat celei mai bune dintre ele, fără să șovăie. De-atunci, prezența lui Yussef îi amintea clipă de clipă importanța mizei – care nu era doar propria viață.

— Nu te-ai săturat să rămâi mereu în urma mea?

— Nu, musiu!

— Îmi vrei binele, desigur.

O urmă de neliniște, alungată rapid. Morel deschisese gura ca să spună în sfârșit ce bănuia, ce știa, dar s-a oprit la timp. Ar fi fost zadarnic. Nu exista o cale mai scurtă. Tânărul trebuia lăsat să-și facă singur educația umană, trebuia lăsat să reușească sau să dea greș. Avea încredere în el. N-avea de ce să dea greș. I-a zâmbit.

— Ți-e teamă să nu pățesc ceva?

Adolescentul și-a plecat privirea. Pe chipul său s-a întrezărit o luptă lăuntrică. Doar scobiturile nărilor aminteau de sângele primilor cuceritori arabi.

— Eu merg peste tot cu tine.

Peer Qvist spusese: asta e suprema încredere a Africii. Waitari îi spunea altfel: paternalism. Fidelitatea slugii față de stăpân… Morel s-a aplecat deasupra elefantului, i-a atins trompa inertă, a zâmbit ochiului care-l privea dintre cutele pielii:

— Nu-ți fie teamă, îi dovedim noi pe toți, i-a spus el. Până la unul. Că or fi albi, negri, cenușii, galbeni sau roșcovani. Le venim de hac. Mâlul nu ţine mult. Ieșim din el. Și o să vezi, o să le crească plămâni și-o să respire.

XXXVII

Fields şi-a petrecut cea de-a doua noapte în colibă, învelit în pătura pe care i-o dăduse Minna. A dormit prost, şi durerea din coaste nu i-a dat pace; fusese nevoit, în două rânduri, să se scoale ca să se ducă să verse. A treia oară a fost trezit de o prezenţă feminină în preajma lui. S-a ridicat dintr-un salt, speriat: nu era însă decât noaptea africană, cu aerul ei de femeie

înfăşurată în văluri. A rămas aşezat o vreme, încercând să-şi depăşească tulburarea: nevoia asta de feminitate venea de atât de departe dinlăuntrul lui, încât n-avea să se deprindă nicicând cu singurătatea. Când era foarte obosit, sau bolnav, nevoia devenea obsesivă. Aşa, aşezat în întuneric, a fumat o ţigară, încercând să se convingă că era pur şi simplu vorba despre instinctul său de reproducere, dar nu trebuia să se lase păcălit nici de acesta. Toate aceste raţionamente nu făceau însă decât să sublinieze caracterul disperat al acestei lupte cu singurătatea pe care o ducea de atâta amar de vreme. S-a mai întrebat şi dacă o femeie putea să împlinească o asemenea nevoie de prezenţă imanentă. Era caraghios să creadă că o pereche de braţe înlănţuite peste umerii tăi ar fi putut să te salveze. De altfel, se culcase cu un număr apreciabil de femei. Nu era vorba de aşa ceva. Şi aici se strecurase un fel de neînţelegere. A zâmbit, a stins ţigara în nisip: ce-i trebuie omului, de fapt, e un câine de treabă, care să vină din când în când să-i întindă lăbuţa. Era ora două noaptea. Mugetele elefanţilor se înălţau în beznă, năvalnice şi foarte apropiate – s-a gândit că nimic nu-i împiedica pe uriaşii aceia să vină să dărâme colibele şi să-l strivească. S-a culcat în sfârşit la loc şi a fost trezit aproape imediat – în realitate, dormise adânc trei ceasuri – de nişte împuşcături. Fields a ascultat o clipă, crezând că e încă o dată victima obsesiilor sale nocturne obişnuite: la mijloc era acel schimb de focuri de la capătul podului din Anzio, a cincea zi după debarcare, sau cel de pe plajele din Normandia – nu mai era sigur pe memoria lui. Dar nu visa. Singura explicaţie posibilă era că Morel fusese surprins de forţele de poliţie şi că se apăra. Însă asta nu explica înverşunarea cu care se trăgea. Şi-a înşfăcat aparatele de fotografiat şi geanta cu filme şi a dat fuga pe dună. În momentul acela, mai avea un film intact şi jumătate din altul, deja introdus în aparatul Rolleiflex. Nu se bizuia însă pe filmul de rezervă: principiul său era să-şi păstreze întotdeauna un film ca marjă de siguranţă, oricât de tensionate ar fi fost evenimentele. În felul acesta, reuşea, indiferent de împrejurări, să-şi menţină liniştea interioară. (Fields era obsedat de ideea că se putea produce un eveniment senzațional și aproape miraculos, nemaipomenit, fără legătură cu reportajul în curs, exact în clipa când aparatul i-ar rămâne fără film.) Deși era cu ochii scoși, atât de insomnie, cât și de somn, a făcut prima fotografie chiar înainte să fi înțeles ce se întâmpla.

În aerul dimineții – ca o formă de luciditate calmă –, părea că întregul peisaj se apropiase, iar din spatele movilelor de pământ roșiatic, al ierburilor și stufului care acopereau stâncile, niște bărbați lungiți pe burtă trăgeau în elefanți. Împușcăturile porneau din toate părțile, pe toată întinderea lacului, și Fields a văzut, de asemenea, aproape pretutindeni, siluete stând în picioare pe stânci: puneau arma la umăr fără răgaz, în soarele care lucea pe tichiile arăbești de pe capetele lor, care-i aminteau lui Fields de cele ale soldaților din poliția britanică a deșertului, în timpul războiului. Mugetele animalelor scoase din minți se amestecau într-o hărmălaie monstruoasă, ce acoperea din ce în ce mai mult focurile de armă. Vreo sută de elefanți, într-o masă cenușie și compactă, stăteau în mijlocul lacului, strânși unii într-alții, printre jerbele împrăștiate de explozii: lungiți pe stânci, vânătorii le aruncau tuburi de dinamită sub picioare. Dintr-o singură privire, Fields a văzut că scena cu pricina se repeta pe toată întinderea lacului până la mlaștinile din nord, unde toate păsările din lume păreau să fi acoperit brusc cerul, în timp ce mai multe turme se îngrămădiseră sub ultima faleză dinspre apus, în locul cel mai adânc, la trei sute de metri depărtare de cele dintâi culmi stâncoase. (Mai târziu, Fields a spus că prima lui impresie a fost că un întreg batalion de oameni înarmați fusese amplasat acolo în timpul nopții.) A făcut vreo șase fotografii și a încercat să coboare în apă pentru un *close up* cu un pâlc de șapte elefanți nemișcați, care se prăbușeau lent sub rafala continuă a armelor automate, trasă de la mai puțin de cinci metri de stâncă, dar a auzit un glonț șuierându-i pe lângă ureche și a hotărât să nu continue aventura având asupra lui neprețuitele sale filme, care riscau să ajungă pe fundul apei. Așadar s-a retras spre vârful dunei și a încercat să pună un strop de ordine în toată harababura, să vadă care ar fi fost cele mai bune fotografii care meritau făcute. Tipic pentru Fields! N-a pierdut vremea punându-și întrebări despre motivele acestui masacru sistematic al elefanților storși de vlagă, mulțumindu-se să-l înregistreze, rece, pe peliculă. (Fields avea să publice după o vreme una dintre aceste fotografii, cu o legendă care cita între ghilimele explicația pe care i-o oferise Waitari: „Am făcut asta ca să terminăm odată cu mitul elefanților. Se străduiesc să ne-ascundă lupta pentru independență îndărătul perdelei de fum a unei pretinse campanii pentru protejarea naturii. E o manevră clasică a Occidentului: disimularea

unor realităţi sinistre sub cuvinte mari şi sub mari principii umanitare. Trebuia să isprăvim odată cu această tactică. Zis şi făcut.“) Fields şi-a lăsat în sfârşit aparatul pe piept şi s-a repezit spre coliba lui Morel. În acel moment, a ratat o fotografie unică. În timp ce fugea, a zărit un elefant falnic, cu fildeşii uriaşi ridicaţi spre cer, înfruntând gloanţele trase de la doi paşi; în momentul în care Fields îşi îndrepta obiectivul spre el, animalul reuşise să-l înşface pe vânător cu trompa şi s-a prăbuşit cu el în apă. Fields a ratat scena la mustaţă, şi asta doar pentru că trupul vânătorului fusese acoperit, în cădere, de cel al elefantului. În ciuda vacarmului, auzise limpede urletul bărbatului.

Fields a estimat complet greşit numărul animalelor ucise pe lac. Întors la Fort Lamy, indicase cifra aproximativă de patru sute de elefanţi doborâţi în decursul celor două zile cât durase masacrul. Cifra oficială comunicată de Ciad autorităţilor britanice, ca urmare a raportului Inspectoratului pentru Vânătoare, reprodus şi în presă, a fost de două sute şaptezeci de elefanţi ucişi, dintre care două sute de deţinători de fildeşi. Greşeala lui Fields se explica prin starea de surescitare profesională în care se afla, precum şi prin faptul că făcuse o estimare de ansamblu pentru întregul lac Kuru pornind de la ceea ce se întâmplase în bazinul central. Cifrele oferite de el şi chiar cele citate în comunicatul oficial s-au izbit de scepticismul tuturor specialiştilor în vânătoare organizată. Utilizarea armelor automate a fost şi ea considerată neverosimilă de către profesionişti. Chiar admiţând că de Vries i-ar fi putut posta liniştit în timpul nopţii pe cei treizeci şi cinci de oameni pe care-i avea la dispoziţie pe falezele din jurul lacului, profitând de starea de amorţeală a turmelor, o medie de mai bine de şapte capete pentru un vânător ieşea din domeniul posibilului cinegetic. Cel mai mare masacru de elefanţi, consemnat în Oubangui, în 1910, a însumat şaptezeci de animale la douăzeci de oameni, şi era vorba despre o turmă aproape împotmolită în mlaştinile de la Bandou, care se mişca extrem de lent, lăsând astfel vânătorilor tot timpul de care aveau nevoie. Experţii au pus de asemenea la îndoială afirmaţia lui Fields potrivit căreia, în timpul celor două zile cât au durat operaţiunile, foarte multe animale s-au întors la lac, după ce în prealabil fugiseră de-acolo odată cu declanşarea focului. Cifrele au fost puse în discuţie şi după întoarcerea lui Schölscher, cu toate că acesta

adusese o dovadă incontestabilă. Posturile de radio arabe au citat rapoartele masacrului publicate de ziarele europene ca exemplu tipic de propagandă împotriva mişcărilor naţionaliste africane. La început, Fields a pus la îndoială cifrele lui Schölscher, care se bazau pe numărul de fildeşi ridicaţi de-acolo şi nu luau deloc în seamă animalele rănite care se îndepărtaseră de lac ca să moară. Numărul lor trebuie să fi fost considerabil – cu atât mai mult cu cât vânătorii se bizuiau mult mai mult pe intensitatea tirului decât pe precizia lui. Calităţile unui bun soldat nu coincid însă obligatoriu cu cele ale unui bun vânător, iar Habib îşi recrutase majoritatea mercenarilor dintre dezertorii unităţilor sudaneze care se revoltaseră în aprilie, şi care ulterior fuseseră adunaţi în grupuri mici, atent camuflate şi ţinute în aşteptare prin oraşe, pentru eventuale misiuni viitoare, în timpul referendumului pentru independenţă sau unire. Mai erau şi nişte dezertori din Legiunea Străină, dintre sutele care fuseseră scoşi la mal după ce săriseră din vapoare la traversarea Canalului Suez: unii lâncezeau prin Khartoum, în aşteptarea evenimentelor şi soldelor promise. Întreaga expediţie fusese de altfel organizată ca o expediţie militară, dar fără uniforme: numeroşi elefanţi fuseseră doborâţi cu rafale de mitralieră, şi nu puţini aveau capetele sfârtecate de explozibili. Mai lipsiseră doar avioanele în picaj, rachetele şi napalmul.

Fields l-a găsit pe Morel în coliba lui, stând pe jos, cu faţa însângerată, lângă tovarăşii săi. Mai târziu a aflat că, de îndată ce au început împuşcăturile, acesta pusese mâna pe carabină şi alergase spre lac. Se oprise o clipă pe dună ca să tragă un foc, apoi se repezise în lac, de unde a continuat să tragă, stând în picioare cu apa până la genunchi, printre elefanţii care se clătinau peste tot. La a treia împuşcătură a nimerit un om şi tocmai ochea din nou când a fost doborât de o lovitură în ceafă cu patul puştii. Cu puţin înainte, Forsythe şi Minna se sculaseră din somn, dar nu-l găsiseră pe Morel, care dormea înfăşurat într-o pătură, la marginea dunei, lângă elefanţi. Habib îl căutase zadarnic, când, deodată, l-a văzut apărând brusc în mijlocul turmelor, trăgând foc după foc. Cu excepţia Minnei, toţi aveau mâinile legate la spate, şi doi sudanezi ţineau mitralierele îndreptate spre grup. Între ei se afla un bărbat pe care Fields nu-l mai văzuse până atunci, dar pe care l-a recunoscut de îndată. Trăsăturile feţei sale, fine şi, în

acelaşi timp, de o severitate aproape clasică, aveau, datorită întunecimii de cărbune a pielii, o frumuseţe virilă greu de uitat. (Când l-a văzut, Fields a simţit mai întâi un sentiment de inferioritate.) Cu toate astea, nu chipul bărbatului îl fascina. Fields nu izbutea să-şi ia ochii de la chipiul care-i acoperea capul de Cezar negru. Era chipiul bleu-gri al ofiţerilor de cavalerie francezi – având pe mijloc cele cinci stele de general de comandant de armată. Stelele nu erau însă aurii, ci negre. Fields le privea cu gura căscată. Era deopotrivă înspăimântător şi patetic, unul dintre cele mai serioase cazuri de paranoia pe care le văzuse vreodată. Instinctiv, a pus mâna pe aparat şi l-a fotografiat, strigându-i în acelaşi timp: „Jurnalist, jurnalist…“, pătruns de ideea că e ultima fotografie din viaţa lui. (Cu un an înainte, Fields îl întâlnise la New York pe scriitorul de culoare George Penn, care se întorsese de la Accra. Acesta îi spusese: „În Africa Neagră, există mai mulţi oameni politici de anvergură: N’Krumach, în Accra, Azikiwe, în Nigeria, Awoluwa, din tribul Iamba şi Kenyatta, aflat la închisoare în Tanganyika. Dar mai e şi unul dintre cei mai remarcabili oameni, fie ei albi sau negri, pe care i-am întâlnit vreodată: Waitari, din A.E.F. Când se va vorbi cu adevărat despre Africa, acest nume va fi cel mai sonor. Asta doar dacă francezii nu o să-l facă, între timp, prim-ministrul lor – şi isteţ din partea lor aşa ar fi.“ În spatele lui Waitari stătea un personaj care părea să se bucure de scenă cel puţin tot atât de mult pe cât se bucura de ţigara stinsă pe care o strângea între dinţi. Purta o caschetă de marinar, o cămaşă şi nişte pantaloni de pânză albastră, pantofi alb cu negru, şi, cu aerul lui de ticălos simpatic, evoca mai degrabă un port mititel la Mediterana unde se punea la cale o operaţiune de contrabandă, decât inima Africii şi cel mai vechi conflict din toate timpurile. Peer Qvist stătea aşezat într-un colţ al colibei, lângă Idriss, cu bărbia în piept. Probabil că Forsythe li se împotrivise straşnic, deoarece scuipa sânge. La început a fost păcălit de ţinuta militară a bărbaţilor care veniseră să-l trezească cu şuturi în coaste. Crezuse că e vorba despre un detaşament de poliţie din Sudan venit să-i aresteze şi acţionând în înţelegere cu autorităţile din A.E.F. N-a priceput ce se-ntâmplă decât în momentul când i-a văzut pe Waitari şi pe Habib – şi, chiar şi atunci, a trebuit să audă primele împuşcături de pe lac, ca să fie pe deplin lămurit. S-a năpustit asupra soldaţilor care-l însoţeau şi a fost lovit nemilos. Yussef nu era acolo;

iar Minna, cu bluza ei kaki sfâşiată, cu faţa tremurând, aproape isterică, se zbătea plângând în mâinile unui sudanez care o ţinea strâns de umeri şi care zâmbea încântat, dezvelindu-şi toată dantura. Când a intrat în colibă, Fields a fost întâmpinat de mitralierele care se îndreptaseră spre el fascinant de bine coordonate, şi, după o clipă de aşteptare stânjenitoare, a pus mâna pe aparat, declinându-şi sacra calitate de ziarist american. (Fields avea o viziune de nezdruncinat despre destinul său. Convingerea că avea să moară cu siguranţă cândva din pricina unui cancer la prostată sau la anus contribuise serios la reputaţia lui de om curajos, care putea fi citită chiar şi în ochii rivalilor săi.) Singura nelinişte care-l încerca în momentul acela era legată de aparatul de fotografiat şi de filme: se-aştepta să-i fie confiscate. Dimpotrivă, Waitari a părut încântat de prezenţa lui. Toată atitudinea lui vădea o satisfacţie şi un entuziasm pe care abia de încerca să le ascundă. Fields ştia să citească de la o poştă atitudinea politicienilor faţă de el, aşa că s-a liniştit pe dată. Înţelegea cât se poate de bine că fostul deputat de Oulé era interesat să se vorbească despre el, mai cu seamă în Statele Unite. Oricum, părea că a uitat complet de Morel şi i s-a adresat lui Fields cu o curtoazie şi o străduanie de a fi seducător care arătau limpede câtă importanţă acorda calităţii sale de jurnalist. (Mai târziu, Fields avea să spună că avusese tot timpul sentimentul că vorbeşte cu un intelectual francez.)

— Sper că ne veţi face dreptate în ceea ce o să scrieţi, a spus el. (Fields a a remarcat că vorbise mai întâi cu o oarecare emfază, dar care a dispărut iute, lăsând loc unei violenţe surde, izvorâte din convingere. Încă de la început, Fields a fost sigur că omul era sincer şi că nu se-ndoia de sine. Ştia să atragă atenţia în acel mod imposibil de definit care constituie secretul marilor demagogi şi al marilor tribuni. Fields nu s-a lăsat păcălit de latura lui pur oratorică – nu întâlnise niciodată un politician care să poată uita de public atunci când se adresa unui jurnalist –, dar a fost sensibil la anvergură, poate şi pentru că era conştient că el însuşi e complet lipsit de aşa ceva, iar anvergura lui Waitari se mai sprijinea şi pe o demnitate fizică în faţa căreia Fields se simţea deopotrivă iritat şi uşor invidios.)

— Prezenţa dumneavoastră aici mă va ajuta să înlătur o neînţelegere. Nici nu vă pot spune cu ce furie şi indignare au urmărit campionii

independenţei eforturile presei colonialiste de a camufla adevăratul obiect al luptei noastre, care este libertatea Africii, şi de a-l înlocui cu această scandaloasă, ridicolă şi jignitoare versiune pe care Morel a fost special însărcinat s-o acrediteze. Ştim cine îl plăteşte şi cum a reuşit să scape printre degetele autorităţilor atâta vreme. „Campania“ lui a fost perdeaua de fum îndărătul căreia au încercat să ascundă aspiraţiile noastre naţionale. Suntem cu atât mai ofensaţi, mai scandalizaţi, cu cât ne-am săturat să fim grădina zoologică a lumii, locul de repaus al occidentalilor sastisiţi de zgârie-norii şi automobilele lor, care vin aici ca să se impregneze cu virtuţile lumii primitive şi să se înduioşeze văzându-ne nuditatea şi turmele. Ne-am săturat – până peste cap – şi vă rog să insistaţi asupra acestui aspect: vrem să scoatem Africa din sălbăticie. Vă jur că, în ochii noştri, coşurile fabricilor sunt de o mie de ori mai frumoase decât gâturile girafelor, pe care turiştii voştri puturoşi le admiră atât. Ne aflăm aici ca să punem capăt acestei confuzii. Dar şi – ţineţi seamă, e mai puţin important – ca să ne procurăm o cât mai mare cantitate de fildeş, iar cu produsul vânzării să ne cumpărăm arme, pentru că nu avem niciodată destule. Mie personal nu mi-a plăcut niciodată vânătoarea. Aş vrea chiar ca oamenii de aici să uite pe vecie că au fost un popor de vânători. E încă o legătură cu timpurile primitive, cu o epoca arhaică din care îi vom scoate cu orice preţ. Prezenţa noastră aici demonstrează că nu ne aflăm în solda nimănui. Mi s-a propus un ajutor de la Cairo: am refuzat. Dar negustorii de arme nu-şi dau marfa de pomană. Trebuie plătită. Opinia publică de la voi e înduioşată de elefanţi: soarta popoarelor africane îi este ascunsă sau îi e indiferentă. Mi-am zis să-i deştept atenţia şi mă bazez pe conştiinţa dumneavoastră profesională că veţi spune adevărul despre mişcarea noastră. Dacă ar trebui să sacrificăm toţi elefanţii din Africa numai ca să ne îndeplinim scopurile, i-am doborî fără să şovăim…

Fields trăia la Paris de mai mulţi ani, dar nu auzise pe nimeni să improvizeze în franceză cu o asemenea uşurinţă. S-a întrebat în ce limbă se adresase oare triburilor din A.E.F. în cadrul turneelor sale de propagandă. (A încercat ulterior să se informeze asupra problemei. Waitari cunoştea la perfecţie doar dialectul *oulé*.) Celelalte aproximativ douăzeci şi şapte de dialecte ale regiunii îi erau complet necunoscute. Începând din 1945, fusese

dintre cei care duseseră cu cea mai mare înverşunare campania de predare a francezei la nivelul triburilor şi de eliminare progresivă a dialectelor autohtone. Motivul era lesne de ghicit. La adăpostul acestei bariere lingvistice, vrăjitorii şi şefii de trib îşi păstrau puterea. Pentru Waitari, folosirea limbii franceze era principala armă de emancipare, de unificare şi propagandă, singurul mod de a lupta împotriva tradiţiilor. Dialectul *oulé* nu are cuvântul „naţiune“, nici cuvântul „patrie“, nici cuvântul „politică“, nici cuvintele „lucrător, muncitor, proletariat“, iar expresia „dreptul la autodeterminare al popoarelor“ devine „victorie a populaţiilor *oulé* asupra duşmanilor“. Aparentul paradox care făcuse din Waitari campionul intransigent al folosirii limbii franceze avea deci o explicaţie la îndemână.) În timp ce Waitari vorbea, pe lac continuau împuşcăturile – o ilustrare practică a spuselor lui. Precum mulţi dintre compatrioţii săi, Fields nu avea o aplecare specială către meditaţia filozofică şi, mai ales după ce primise naţionalitatea franceză, nu părea predispus la abstracţiuni. Era mai sensibil la mijloacele folosite, la lucrurile palpabile, care puteau fi fotografiate – iar acolo, pe lac, acestea n-aveau să lipsească –, decât la măreţia idealurilor urmărite. În timp ce tribunul negru evoca sub ochii lui, cu o voce vibrantă, imaginea viitoarei Africi industrializate, electrificate, eliberate de hăţişurile şi tradiţiile ei primitive, Fields era atent mai ales la împuşcăturile de-afară şi nu se putea împiedica să nu evalueze mental numărul elefanţilor doborâţi (număr mult exagerat sub efectul emoţiei). A mai făcut încă o fotografie cu Morel, Forsythe, Peer Qvist şi cu Idriss, aşezaţi pe jos, cu picioarele încrucişate şi mâinile legate la spate, în penumbra stufului des – exista în această atitudine a învinşilor un nedesluşit aer de eternitate. Lângă ei, Minna, cu bluza sfâşiată, plângea tăcut de-acum, trecându-şi din când în când mâna peste faţă. (Mai târziu, într-o micuţă cafenea pariziană unde îi plăcea să-şi mai întâlnească nişte compatrioţi, Fields a afirmat că: „Singura revoluţie în care încă mai cred este cea biologică. Cândva, omul va deveni un lucru posibil. Progresul se refugiază din ce în ce mai mult în laboratoarele de biologie.“) Morel era cel mai calm dintre toţi, nici surprins, nici revoltat. Părea evident că mai întâlnise deja astfel de situaţii, că ştia la ce să se aştepte şi că nimic nu-l putea descuraja. Era un om care nu ştia ce-nseamnă disperarea. Mai târziu, când Fields l-a întrebat destul de ţâfnos la

ce se gândea în tot timpul cât a durat masacrul elefanţilor, a răspuns liniştit, cu o undă de ironie:

— La Yussef. Totul depinde de el. El trebuie să priceapă… El o să aleagă.

(Aflat într-un du-te-vino continuu prin tabără, Fields l-a văzut în mai multe rânduri pe Yussef în preajma cailor pe care-i avea în grijă. Adolescentul stătea tolănit în nisip, turceşte. Îşi ascunsese arma sau poate îi fusese confiscată, dar, fără îndoială din pricina vârstei fragede, oamenii lui Habib îl lăsaseră în libertate. Când jurnalistul i-a adresat câteva cuvinte, adolescentul a ridicat privirile, s-a uitat la el fără să-i răspundă – poate şi fără să-l vadă –, iar Fields a fost izbit de extraordinara expresie de suferinţă pe care a surprins-o pe acea figură de obicei impasibilă. Îi tremurau buzele, ochii îi luceau dureros, trăsăturile îşi pierduseră conturul şi dezvăluiau o suferinţă, o nehotărâre, un conflict interior cărora jurnalistul a încercat zadarnic să le desluşească motivele. Şi-a plecat capul încet, fără să reacţioneze, fără să-i răspundă lui Fields.)

În timp ce Waitari îşi rostea discursul – pentru că tirada lui pătimaşă cu greu putea fi numită altfel –, Morel nu şi-a părăsit decât o singură dată aparenta indiferenţă. A zâmbit şi a făcut un semn de încuviinţare atunci când fostul deputat de Oulé a vituperat mânios:

— Desigur, sunt acuzat că sunt un simpatizant al comuniştilor. E mai comod aşa. Dar nu vreun comunist, ci un scriitor francez, Charles Mauras, a zis că dintre toate libertăţile umane, cea mai de preţ este independenţa patriei…

Singurul personaj care i-a adus lui Fields o oarecare alinare în decursul acestei confruntări a fost bărbatul cu şapcă de navigator, al cărui trabuc, înfipt în mijlocul unei bărbi în mod vizibil cănită, neagră ca antracitul, avea ceva obscen. Habib părea să savureze scena cu delicii, iar jubilaţia îi era uneori punctată printr-un râs tăcut. Forsythe asculta cu un zâmbet cinic, căruia părea să-i fi regăsit secretul, special pentru acea împrejurare. Peer Qvist a fost singurul care a încercat să intervină. I-a aruncat de mai multe ori lui Waitari nişte priviri mânioase, apoi, cu voce gâtuită de furie, cu accentul lui scandinav tărăgănat, l-a întrerupt:

— Zecile de mii de negri morţi în timpul construirii căii ferate Congo-Océan nu înseamnă nimic pe lângă ceea ce propuneţi dumneavoastră

Africii… Veţi fi unul dintre cei mai nemiloşi colonizatori ai continentului – iar culoarea pielii dumneavoastră nu contează: sunteţi un produs tipic al Occidentului, unul dintre cele mai izbutite produse ale noastre. Negrii au cunoscut negoţul cu sclavi, canibalismul, colonizarea şi pe rebelii Mau-Mau, dar toate astea nu înseamnă nimic pe lângă ceea ce vor cunoaşte datorită vouă, atunci când veţi deveni noii tirani ai Africii – şi mi se strânge inima gândindu-mă la cei care vor supravieţui…

— Păcat că au dispărut aproape toţi albii ca dumneavoastră din Africa, Peer Qvist. Misiunea noastră ar fi fost mult mai uşoară. Pentru noi, cei mai periculoşi sunt europenii care încearcă să construiască ceva, nu aceia care se mulţumesc cu o onestitate neîntinată şi cu straie de in alb… Sunteţi un anacronism până şi în Europa şi nu ne-ar ajuta cu nimic să încercăm să vă convingem. Reprezentaţi trecutul, acum nu mai contaţi. Minunata mizantropie a lui Morel, sila lui faţă mâinile omului, insuficient de curate după părerea lui – sunt o boală nervoasă tipic burgheză de care ar trebui să fim nebuni, la rândul nostru, să ne preocupăm: de mult timp nu mai văd în maladiile mintale, aşa cum fac vrăjitorii noştri, manifestarea unei prezenţe supranaturale malefice… Prietenul nostru Forsythe se află aici din motive numai de el ştiute… Idriss apără trecutul cel mai primitiv al Africii, trecutul hoardelor sălbatice aflate în libertate: lei, leoparzi, elefanţi şi bivoli cât vezi cu ochii… Această tânără, faţă de care nutresc cea mai caldă simpatie, e aici din scârbă faţă de bărbaţi: ar fi trebuit să se mulţumească, poate, cu tovărăşia unui câine. Sunteţi cu toţii produsele tipice ale unei societăţi dezechilibrate. Nu mă adresez vouă, ci unui reprezentant al opiniei publice americane, care poate face multe pentru mişcarea noastră… În ceea ce vă priveşte, Peer Qvist, vă spun încă o dată, ţin la dumnevoastră, pentru că mă amuzaţi şi pentru că ştiu care e visul tainic care vă dă ghies… Am fost elev al Călugărilor Albi. Îngăduiţi-mi să vă spun că vremea paradisului terestru s-a încheiat pentru totdeauna. Populaţiile de culoare au suferit prea mult din pricina superstiţiilor şi nevoii lor de miraculos, ca să fiţi bine-venit atunci când le adăugaţi pe ale dumneavoastră. Asemenea părintelui Fargue şi altor câţiva misionari vestiţi pe-aici, încă mai visaţi la păstorii mistici – noaptea umblaţi după steaua de la Betleem; de fiecare dată când trece prin deşert o femeie călare pe măgar, vă întrebaţi dacă nu cumva ascunde un prunc sub

văluri. Nu-i de mirare că, în clipa când vă vedeţi confruntat cu realitatea crudă a maşinilor, a proletariatului şi a condiţiilor sale de viaţă, vă ieşiţi din ţâţâni şi vă refugiaţi precum prietenul dumneavoastră Saint-Denis în inima Africii „magice“, Africa riturilor religioase şi a vrăjitorilor, sau printre turmele de elefanţi care vă fac să visaţi la vremurile biblice: nu o să-i iertaţi nicicând pe tinerii acestui ţinut năpăstuit că vor să vă lipsească de acest vis opiaceu. Știți însă care e prețul, bătrâne domn? Ignoranța, lepra, sifilisul, elefantiazisul, filarioza – toate, parte din „miraculosul“ de care vorbeam –, mortalitatea infantilă și subalimentația cronică a circa o sută de milioane de indivizi. Iată prețul plătit de poporul nostru pentru nevoia voastră de evadare și pentru elefanții de care faceți atâta caz. Ne-am bucura să-i vedem dispărând până la unul. Nu va exista nici o arcă a lui Noe. Vă sfătuiesc, Peer Qvist, să vă întoarceți la dragul dumneavoastră Muzeu de Istorie Naturală din Copenhaga… Ați fi un exponat cât se poate de potrivit.

S-a întors către Fields.

— Ne vedem numaidecât. Țin să risipesc confuzia în fața opiniei publice mondiale, care, în clipa asta, are ochii îndreptați spre Africa. Vă rog să mă sprijiniți cu deplină onestitate, să vă faceți corect meseria.

Nu avea urmă de cinism în glas, ci mai degrabă o undă de noblețe și de duioșie. Fields putea fi sigur de asta, avea o experiență profesională solidă. Negrul acesta nu era altfel decât ceilalți tribuni revoluționari care-și înscriau cuvintele „libertate“, „dreptate“, „progres“ pe stindarde și, în același timp, aruncau milioane de oameni în lagărele de muncă forțată ca să moară de-atâta trudă. Nu puteai să-i porți pică: sarcina pe care și-o asumase era copleșitoare. Acumulată trudnic de-a lungul secolelor, veșnic amânată, căpăta în cele din urmă dimensiuni titanice. Da, Fields știa prea bine toate astea. Esențial era să facă fotografii bune, fără să fie preocupat de altceva. A făcut încă o poză cu Waitari, dar trebuia să economisească pelicula și începuse deja să fie neliniștit că o să i se termine. După ce fostul deputat de Sionville a ieșit din colibă, bărbatul cu șapcă de marinar s-a apropiat de Morel, a scos pachetul de tutun din buzunar și i-a răsucit o țigară pe care i-a strecurat-o între buze, apoi i-a oferit un foc. Morel a acceptat și a tras fumul în piept. Părea că nutrește o oarecare simpatie pentru individul ăsta, poate pentru că era un lefegiu profund ticălos, complet lipsit de ideologie sau de

motive dezinteresate. Cei doi soldaţi cu feţe lucioase şi scufii galbene, stăteau cu armele îndreptate spre prizonieri, mai degrabă neliniştiţi decât ameninţători, ceea ce-i făcea şi mai primejdioşi. Fields se simţea stânjenit de statutul său privilegiat şi se întreba dacă n-ar putea să pună o vorbă bună pe lângă Waitari pentru ca Morel şi tovarăşii lui să fie dezlegaţi. Bărbatul cu şapcă de navigator, despre care Fields a aflat mai târziu că era un vânturălume numit Habib, i-a pus amical o mână pe umăr lui Morel.

— Mă tem că nu-i cea mai bună zi pentru tine, prietene, i-a spus el, cu oarece blândeţe în glas. Nu ştiu dacă eşti la curent, dar conferinţa pentru protecţia faunei africane s-a amânat acum trei zile, fără să se fi luat vreo decizie în privinţa elefanţilor… Actualul regulament de vânătoare a fost uşor schimbat, dar, în esenţă, nu există modificări…

Şi-a aprins din nou trabucul. Morel a părut mai afectat de această veste decât de ceea ce se întâmpla pe lacul Kuru. Faţa i s-a schimonosit şi şi-a plecat fruntea. Fields a simţit cât de mult se bizuise acest om – considerat de atâţia alţii un sălbatic şi un apucat – pe bunul-simţ şi generozitatea celor pe care îi înfruntase şi îi sfidase. (Mai târziu, Fields a avut prilejul să discute cu unii dintre delegaţii de la conferinţa din Bukavu. Unul dintre ei i-a prezentat situaţia în felul următor: „Misiunea noastră a fost să reexaminăm regulamentul privitor la protecţia faunei africane şi, mai cu seamă, a speciilor ameninţate de dispariţie. Nu era treaba noastră să ne pronunţăm asupra aspectului moral al marilor partide de vânătoare, asupra corectitudinii sau incorectitudinii lor, şi nici să ne ocupăm de Morel şi de ideea lui fixă. E adevărat că în anumite regiuni numărul elefanţilor africani înregistrează o scădere, dar asta e o urmare a regresului pădurilor şi a creşterii suprafeţelor cultivate. În general, la nivelul întregului continent, e complet greşit să spunem că elefanţii sunt pe cale de dispariţie. Numărul lor e în scădere – ceea ce nu e acelaşi lucru. Regulamentul va trebui modificat cândva în sensul protejării acelui număr de animale indispensabile pentru conservarea rasei. Deocamdată, sunt destul de mulţi elefanţi, şi ei reprezintă o ameninţare serioasă pentru suprafeţele cultivate. Fatalmente, va sosi clipa când numărul acestor uriaşi incomozi, care au nevoie de nesfârşite spaţii deschise, va trebui sever redus. Clipa aceea nu a sosit încă. Dar va sosi. Închipuiţi-vă următoarea situaţie: turme imense de elefanţi tropăind liber

într-una din ţările noastre industrializate. În Belgia, de pildă. Doar Dumnezeu ştie ce sacrificii ar face Nehru ca să scape India de vacile sacre. Doar n-o să tratăm acum elefanţii africani ca pe nişte animale sfinte, din pricina unui apucat…“) Tovarăşii lui au părut consternaţi, cu excepţia lui Forsythe: după o vreme, acesta i-a zis lui Fields că nu-şi făcuse mari iluzii cu privire la rezultatele conferinţei de la Bukavu. (După această întâmplare, Forsythe a făcut din nou o mică criză de cinism. I-a spus lui Fields, în câteva rânduri, cu un zâmbet scârbit: „Puţin îmi pasă. Las totul baltă. Nu-mi doresc decât să mă întorc acasă. La urma urmei, cel mai bun mod de a le întoarce tuturor spatele e să stai liniştit la tine acasă.“ Dar asta a durat doar câteva ceasuri, după care a părut că-şi recapătă figura mânioasă – ceea ce era un semn de sănătate. Habib a urmărit reacţia lui Morel cu o expresie de încântare: avea aerul că tocmai a obţinut o victorie. Poate însă că nu făcea decât să-şi savureze trabucul. Morel a ridicat brusc ochii spre Forsythe.

— Jack, individul ăla de pe faleză… Primul în care am tras… Ai văzut cumva dacă l-am nimerit?

— L-am văzut căzând în lac. Nu s-a mai ridicat. De altfel, elefanţii l-au călcat în picioare.

— Bine.

Apoi i s-a adresat lui Habib:

— Am fost sigur încă de la început că a fost ideea prietenului dumitale de Vries. Doar el cunoştea ţinutul îndeajuns de bine ca să ticluiască lovitura… Îl prevenisem. Vă prevenisem şi pe dumneavoastră. I-am zis că dacă-l mai prind dând târcoale vreunei turme, o să-i pun pielea-n băţ. Uite că i-am pus-o.

Pentru o clipă, Habib s-a pierdut. Faţa i-a devenit pământie şi a muşcat adânc din trabuc. Apoi şi-a venit în fire şi şi-a recăpătat zâmbetul şmecher. A clătinat din cap şi a apucat trabucul între degetele lui butucănoase.

— Dacă înţeleg bine, până la urmă a făcut tot cum l-a dus capul, a zis el aproape vesel. Am reuşit să-l ţin locului de două sau de trei ori, dar inevitabilul s-a produs. *Inch’Allah!* Va trebui să-mi găsesc alt tovarăş de necazuri…

A scuipat pe jos capătul de trabuc şi a căzut, parcă, pe gânduri. Apoi a izbucnit într-un râs sănătos, din toată inima.

— Haida-de! Doar n-o să rămân la ţărm pentru atâta lucru…

Când Fields a aflat, mai târziu, natura relaţiilor dintre Habib şi tânărul lui protejat, nu s-a putut împiedica să nu admire curajul şi tenacitatea acestui ticălos cu picioarele pe pământ, căruia nu-i bănuise, la prima vedere, calibrul.

(Fields avea să-l reîntâlnească pe Habib câţiva ani mai târziu la Istanbul, în barul hotelului Hilton, unde se instalase. Stătea îmbufnat în faţa unui pahar de Martini, când a auzit un râs puternic şi a simţit o mână greoaie, uriaşă, bătându-l pe umăr. Era Habib, cu barba proaspăt cănită, foarte în largul lui în uniforma de căpitan de cursă lungă al marinei comerciale dintr-o ţară a Americii Centrale – „un transport de portocale, domnule, vă vine să credeţi? De data asta, portocale adevărate, vă jur!“. Fields venise la Istanbul pe fondul tensiunilor dintre turci şi greci; erau aşteptate ciocniri, iar Habib a putut să-i ofere amănunte interesante – blocada din Cipru operată de vasele de război britanice nu putuse opri contrabanda cu arme. Părea extraordinar de bine informat. Apoi au vorbit despre Morel şi despre întâlnirea lor de la lacul Kuru. „Vă amintiţi momentul acela când v-aţi întors spre Morel să-l întrebaţi dacă îl puteţi ajuta în vreun fel? M-aţi făcut să râd. De ce? Păi pentru că îi salvaseră deja viaţa, aşa încât întrebarea mi se păruse hazlie la culme. Desigur, vă pot explica ce şi cum: tinerii discipoli ai lui Waitari, Madjumba, N’Dolo şi… al treilea, nu-mi mai amintesc cum se numea, dar era frumos din cale-afară, ei bine, hotărâseră să-l execute ca trădător. Ba chiar puseseră de-un tribunal în trei, la Khartoum, îl judecaseră şi îl condamnaseră ca trădător, înainte să ajungă la lac. Se pare că Morel îi trăsese pe sfoară când cu expediţia la Sionville şi că omisese cu desăvârşire să pomenească motivele ideologice pentru care le ceruse sprijinul. Nu vorbise despre independenţa Africii. Spusese în manifest – vă amintiţi că-l tipărise în ziarul local – spusese, deci, că acţiunea lui nu avea deloc un caracter politic, ceea ce i-a scos din minţi, pentru că ei doar pentru asta se aflau acolo. Sosiseră la Khartoum fierbând de indignare, îl judecaseră ritos şi îl condamnaseră la moarte. De îndată ce au ajuns la lac, insistaseră pe lângă Waitari să le îngăduie să-şi ducă la îndeplinire sentinţa. Dacă n-aţi fi fost acolo, Morel ar fi băgat-o pe mânecă, dar Waitari le-a explicat foarte simplu că, în prezenţa unui jurnalist celebru, nici nu se punea problema unei

execuţii. Vă amintiţi că a ieşit grăbit din colibă? O făcuse ca să-i pună la punct pe cei trei puştani… Iar dumneavoastră îl întrebaţi pe Morel dacă-l puteaţi ajuta cu ceva… Să mori de râs. Ah, ce vremuri minunate, zău aşa. Din păcate, nu întâlneşti pe toate drumurile oameni ca Morel, oameni care să-ţi aducă atâta bucurie… Păcat. Mai rar în zilele noastre asemenea prilejuri de desfătare…“ Preţ de o clipă, s-a scobit tăcut între dinţi. „Mă rog, asta-i viaţa. *Inch’Allah!*“ a încheiat el, cu un soi de părere de rău.)

Fields a mai rămas o vreme în colibă, unde toţi tăceau mâlc, încercând să găsească nişte vorbe încurajatoare. Tot ce i-a venit în minte au fost câteva vagi constatări, puţin convingătoare, asupra opiniei publice americane „care a luat foarte în serios toată afacerea şi care avea să ceară protecţia elefanţilor“, frază care a atras o privire ironică din partea lui Forsythe. Morel nu l-a luat deloc în seamă. Minna a oftat adânc şi şi-a şters ochii.

— Vom continua cât va fi nevoie, a zis Peer Qvist.

Morel a întrebat un singur lucru:

— Cu ce arme?

Apoi s-a întors către Fields.

— M-aţi întrebat adineaori cum ne puteţi ajuta. Încercaţi să-l convingeţi pe Waitari să ne lase arme şi muniţie. La urma urmei, câtă vreme nu-l interesează decât să se vorbească despre tulburările din Africa, nu văd de ce-ar refuza…

Fields a înţeles deodată că, de îndată ce aflase despre eşecul conferinţei de la Bukavu, Morel nu încetase o clipă să-şi plănuiască viitoarele campanii. Jurnalistul s-a simţit mai împăcat la gândul că are prilejul să facă ceva pentru el; a promis că se va mişca repede şi a ieşit din colibă, ferm hotărât să-i obţină lui Morel arme şi muniţie, chiar dacă ar fi trebuit să abuzeze de statutul de jurnalist şi să le fure în timpul nopţii. L-a găsit pe Waitari puţin mai jos pe dună, discutând pătimaş cu doi negri tineri, care păreau contrariaţi. Cel de-al treilea stătea puţin retras, cu un aer neliniştit şi stingherit. Vocea lui Waitari avea suişuri de furie. Când l-au văzut pe Fields, discuţia a încetat, şi cei doi tineri s-au uitat la el fără pic de amabilitate. Waitari a părut neplăcut surprins de cererea jurnalistului, dar, după o clipă de chibzuinţă, a acceptat să-i dea satisfacţie. Apoi a părut că nu-l mai interesează deloc Morel, deşi era preocupat să vadă efectul vorbelor sale şi

al evenimentelor asupra lui Fields. Acesta din urmă, simţind că devine un obiect de preţ în mâinile fostului deputat de Oulé, s-a arătat destul de rezervat şi a spus doar că nu avusese timp să se gândească la toate astea; apoi s-a dus să facă nişte fotografii cu lacul, unde împuşcăturile, chiar dacă se răriseră, continuau să se audă pe meandrele exterioare şi prin stufăriş. S-a străduit să-şi dea seama ce fel de oameni recrutase Waitari. A constatat că erau în majoritate sudanezi din sud, care păreau, cu toţii, să cunoască rudimente de engleză şi i se adresau cu „Sir“, pe un ton vag militar. Dar orice întrebare le-ar fi pus, îşi dezveleau dinţii într-un zâmbet larg şi refuzau să răspundă. A fost destul de mirat să găsească printre ei şi patru albi: doi nemţi, un baltic şi un slovac, dezertaţi cu toţii din Legiunea Străină, şi cărora de mult nu le mai păsa de ce parte a baricadei se află, câtă vreme serviciile lor profesionale erau bine plătite. Ceea ce, după toate aparenţele, Legiunea nu făcea, iar asta reprezenta, alături de durata contractului, unul dintre lucrurile pe care i le reproşau. S-au lăsat fotografiaţi fără să facă nazuri, în timp ce mâncau, ca nişte oameni cărora nu le păsa dacă sunt recunoscuţi sau nu. S-au plâns de sudanezi, care trăgeau „ca nişte militari în termen“, ceea ce, în gura slovacului blond şi vânjos, părea să fie suprema injurie; estimau că, având nişte trăgători bine antrenaţi, dată fiind lipsa de reacţie de început a elefanţilor, ar fi putut să doboare şapte până la zece animale de om, în medie. Au fost mult mai discreţi atunci când Fields a încercat să afle ce căutau la Khartoum; neamţul a zis că doar „aşteptau“, că „stăteau pe poziţii“… Fields a remarcat că expediţia părea organizată militar, cu popotar şi provizii, şi singura teamă pe care i-a auzit mărturisind-o a fost că-i va intercepta poliţia sudaneză pe drumul de întoarcere, „deşi aceasta avea alte probleme pe cap“.

Arşiţa era în toi; veniţi din toate zările, vulturii se roteau în jurul lacului. Fields a fost uimit şi de mulţimea de negri, iviţi ca din senin, care se năpustiseră în apă şi hăcuiau carnea cu cuţitele.

A încercat să calculeze numărul elefanţilor doborâţi în această primă zi, dar socoteala îi ieşea de fiecare dată altfel. Îl interesa în mod special această cifră, fiindcă încerca să evalueze, fie şi aproximativ, beneficiile la care se putea aştepta Waitari de pe urma acestei expediţii, precum şi numărul de arme folosite. După prima zi, ajunsese la următoarele rezultate provizorii: o

sută cincizeci de elefanţi împuşcaţi, dintre care optzeci şi patru înzestraţi cu fildeşi; socotind că perechea de fildeşi valora în medie cincizeci de lire, totalul ajungea la un maximum de trei mii cinci sute de lire egiptene. În acel moment, o mitralieră Thompson costa în Orientul Mijlociu cincizeci de lire; o ladă cu douăzeci şi patru de grenade, o sută de lire; un revolver, de la zece la cincisprezece lire, în funcţie de calitate; o puşcă Beretta, douăzeci de lire; şi era vorba de cifre care variau adesea şi cu cincizeci la sută, în funcţie de tendinţele pieţei şi de situaţia politică. Un dezertor din Legiunea Străină era plătit cu cincizeci de lire pe lună. Fields estima că, din roadele expediţiei sale, Waitari putea să echipeze şi să întreţină timp de trei luni circa douăzeci de „voluntari“. Desigur, asta nu se ridica la înălțimea ambițiilor lui, nu-i era nici măcar suficient ca să tulbure ordinea într-una din cele mai liniștite și mai bine administrate regiuni din Africa. Dar, pentru Waitari, cel mai important era să spulbere mitul elefanților, să se afirme în ochii lumii ca fiind adevăratul conducător al revoltei africane. La sfârşit, adresându-se omului Africii viitoare, Fields i-a aruncat destul brutal întrebarea. Acesta a încuviințat calm, vrând să arate că, bineînțeles, se gândise la asta.

— În contextul actual, nu am nici cea mai mică speranţă să pot stârni vreun tărăboi. Iar să ridic triburile la luptă, nici atât: din păcate, acestea sunt departe de a fi pregătite să mă urmeze într-o asemenea tentativă – din cauza stării de înapoiere în care sunt menținute de către șefii, regii și vrăjitorii lor, cu acordul autorităților, preocupate, nu-i așa, să apere „tradițiile“. Deocamdată, pe plan local, mă mulțumesc să stabilesc o agendă. Trebuie să se știe că mișcarea există – chiar dacă nu încă la nivel de mase, măcar printre elitele capabile să se exprime. În rest, vă spun cinstit, vreau mai cu seamă să ajung la opinia publică externă, cea care e dispusă să ne asculte. Și trebuie să terminăm odată cu mitul elefanților – vremea cuvintelor pompoase e demult apusă. Încerc să-mi fac auzită vocea, în ciuda tuturor vicleşugurilor care încearcă s-o înăbuşe. Mai târziu, va veni și restul. Și-apoi… Kenyatta e la închisoare, N’Krumah n-a ieșit de la puşcărie decât ca să preia puterea… Deci nu-i de mirare că organizatorii acestei conferințe a popoarelor coloniale, care trebuie să aibă loc, nu se știe când, la Bandoeng, n-au catadicsit să mă invite. Închisorile au devenit, în zilele noastre, anticamerele ministerelor. Pentru ce am de gând să fac, douăzeci de oameni

îmi sunt de ajuns…

Fields a dat semn că înţelege, dar probabil că a părut destul de descumpănit de atâta sinceritate, şi poate chiar uşor şocat, deşi n-avea obiceiul să-şi dezvăluie sentimentele, atunci când îşi făcea meseria. Faţa lui Waitari a căpătat din nou o expresie aproape dureroasă şi, pentru prima dată, Fields a simţit că aveau să atingă miezul problemei.

— Vă şochez, fără îndoială, a zis el, cu tristeţe aproape, şi poate credeţi că vreau să devin un Machiavelli negru, dar cum să fii altfel când eşti un negru pe deplin evoluat şi – de ce să n-o spun? – conştient de forţa lui lăuntrică şi de posibilităţile sale, într-o ţară rămasă într-un asemenea hal de dezvoltare…

A întins braţele către hoitul unui elefant rămas în apă, la vreo douăzeci de metri de locul unde se aflau: doi negri complet goi se cuibăriseră în burta deschisă şi sângerândă a animalului şi înfulecau din măruntaiele lui…

— Da, puteţi pune mâna pe aparat… pentru noi însă e un spectacol de zi cu zi…

A rămas o clipă cu mâna întinsă în direcţia aceea, apoi i-a întors spatele lui Fields şi s-a îndepărtat, cu o demnitate pe care ultima expresie de tristeţe care-i brăzdase chipul o făcea şi mai tulburătoare.

Puţin mai târziu, Waitari avea să revină încă o dată asupra subiectului. Habib le ordonase oamenilor săi să înceteze focul, astfel încât, după o noapte de linişte, turmele să fie ispitite să se întoarcă. Fields stătea jos, în nisip, pe malul apei, stors de puteri şi respirând doar pe jumătate, ca să-şi mai domolească durerea din coaste. Avea o conformaţie mai degrabă firavă şi o rezistenţă fizică naturală redusă. Când îşi făcea meseria, dădea uneori dovada unei forţe de atlet, bazată însă doar pe o surescitare nervoasă, un fel de extaz care-l cuprindea atunci când punea mâna pe un subiect interesant. Acest izvor de energie misterioasă, de care era complet lipsit în viaţa obişnuită – abia îşi mai trăgea sufletul când urca cele cinci etaje care duceau la apartamentul lui din Place Dauphine –, îi îngăduia să fie mereu în priză când venea vorba de muncă. Alergase fără răgaz toată ziua pe dune şi prin apă, cu aparatul şi geanta de filme, de care îi era cumplit de teamă să se despartă. Îi rămăsese doar jumătate de film. Simţea că va fi doborât curând de o cădere nervoasă. Era momentul când simţea mai mult ca niciodată

nevoia de alcool şi de ţigări. Era, totodată, clipa când începea să simtă nevoia unei prezenţe feminine în preajma lui. (În plus, trebuia să mai fie şi frumuşică.) De-acum se lăsase răcoarea, era aproape frig, iar schimbarea violentă de temperatură, după atâta zăduf, îl năucea complet. Stătea, deci, în lumina amurgului, aşezat în nisip, cu fruntea plecată. De fiecare dată când ridica privirile, cerul avea altă culoare, trecând de la albastru pal la galben şi violet, apoi dizolvându-se într-un întuneric care îi amintea de Golful Mexic şi de planctonul fosforescent şi lăptos care-i înconjura pe-atunci barca. Se străduia, confuz, să-şi dea seama ce căutase el într-o barcă în plin golf, şi şi-a amintit că se dusese să facă o serie de fotografii color despre viaţa marină, pentru o revistă de ecologie care scotea neîncetat numere speciale despre pământ, cer, mare, animale şi oameni, şi despre care se spunea că, într-o bună zi, îi va dedica un număr special lui Dumnezeu, ilustrat cu fotografii color. Încerca să nu asculte mugetul animalelor rănite şi aflate în agonie, care umpleau bezna. Ultima lui fotografie, înainte de lăsarea nopţii, surprinsese o grămadă de fildeşi pe care oamenii din sat îi cărau, bucată cu bucată, până la camioanele oprite în drum, la şapte kilometri distanţă. Rădăcinile colţilor de fildeş purtau încă urme de sânge. De fapt, nu era nici o diferenţă faţă de ceea ce se întâmpla în celelalte abatoare din lume. Din cauza oboselii, poate, gândurile lui Fields au apucat-o într-o direcţie pe care el însuşi o socotea „zadarnică“. Una dintre primele lui amintiri din copilărie era zâmbetul mamei sale: întâmplător, ţâncul era fascinat de un surâs care aduna toată strălucirea de aur a unor coroane dentare. De fiecare dată când îl cuprindea depresia, această amintire îi revenea în minte laolaltă cu aceea a mormanului de dinţi din aur „recuperaţi“ de naziști de la victimele camerelor de gazare şi ale crematoriilor. Stătuse ore în şir cu ochii ţintă la fotografiile cu acel morman, pe care le publicaseră ziarele vremii, căutând zâmbetul mamei sale.

La asta-i zburau gândurile, când, deodată, a văzut o siluetă venind spre el, prin limpezimea albastră. Era Waitari. Au schimbat câteva vorbe. Fields a remarcat nemaipomenita varietate de strigăte şi de zgomote care veneau dinspre lac şi, în special, pârâitul surd, aproape continuu, care se ridica din mlaştinile secate. Waitari i-a spus că acel zgomot era scos de peştii care încercau să plece din locurile secătuite şi să se apropie de apă. Îi puteai

întâlni şi la zeci de kilometri distanţă de orice ochi de apă, împingându-se în salturi cu aripioarele caudale.

— Ce ţinut uimitor!

Waitari a tăcut o clipă.

— Da. Dar a cam venit timpul să terminăm cu toate astea. Să terminăm cu preistoria… Ştiţi ce simt când văd la marginea puţinelor noastre drumuri aceste turme, singurele puncte de atracţie pentru turiştii voştri? Ruşine. Ruşine pentru că ştiu că această „frumuseţe“ vine la pachet cu fundurile goale ale negrilor noştri, cu sifilisul, cu traiul în copaci, cu superstiţiile şi ignoranţa crasă. Fiecare leu, fiecare rinocer, fiecare elefant în libertate înseamnă să aşteptăm în continuare, să îndurăm cruzimea şi primitivismul, dar şi zâmbetul superior al „tehnicienilor“ albi, care ne spun, bătându-ne pe umăr: „Iacătă, dragilor, că nu vă puteţi încă lipsi de noi…“ Însă noi vrem să fim un continent în mişcare, nu unul care zace în bezna fetişurilor sale, contemporan cu elefantul preistoric şi cu leul care încă mai vine să ne sfâşie copiii prin sate. Savana e, pentru noi, o nenorocire de care vrem să scăpăm. Nu mă încearcă nici un scrupul când dobor animalele astea pe care voi le numiţi minunate, dar care ne amintesc prea mult de înapoierea noastră. Africa va trăi o zi măreaţă atunci când va sărbători dispariţia ultimelor ei mari turme. Vom păstra câteva specimene în cuşti, astfel încât nepoţii noştri să ştie cum a fost în trecut şi să poată preţui cu mândrie drumul pe care l-am străbătut. Lumea trebuie să înceteze să ne mai socotească un loc unde miraculosul a adăstat un pic mai mult decât în alte părţi, şi unde băştinaşii, ca să fie fericiţi, n-au nevoie decât de o banană, de sex şi de o nucă de cocos… Am fost educat în Franţa, în cea mai civilizată ţară a lumii, şi am stat ani la rând în băncile parlamentului francez… Vă puteţi oare imagina cât de singur mă simt aici?

Vocea i-a tremurat şi a făcut un semn către luminile nopţii.

— Eu şi alţi câţiva? Africa nu îşi va împlini destinul decât atunci când va înceta să fie grădina zoologică a planetei… Atunci când lumea nu va mai veni aici să se holbeze la negresele noastre cu talgere-n buze, ci să ne privească oraşele şi avuţiile naturale, exploatate doar în folosul nostru. Câtă vreme se va mai vorbi despre „spaţiile noastre nesfârşite“ şi de popoarele noastre de „vânători, de agricultori şi de războinici“, vom continua să fim la

cheremul vostru – sau, şi mai rău, la remorca cuiva. America s-a izbăvit atunci când a scăpat de bizoni şi de bivoli, iar câtă vreme lupii au urmărit troicile prin stepa rusă, mujicul a murit din pricina mizeriei şi a ignoranţei. În ziua când vor dispărea leii şi elefanţii din Africa, vom avea un popor stăpân pe propriul destin. Pentru tineretul nostru, pentru elitele noastre – cu personalităţi ce pot fi numărate pe degete –, marile turme aflate în libertate dau măsura întârzierii pe care o avem de recuperat…. Suntem gata să recuperăm această întârziere, nu doar cu preţul elefanţilor, ci şi cu preţul vieţii…

În ciuda oboselii, a durerii din stânga pieptului şi a stării de năuceală, Fields îşi dădea perfect seama câtă pasiune punea fostul deputat de Sionville în încercarea de a-l convinge. Mulţi încercaseră să-l persuadeze astfel, dar niciodată cu o asemenea fervoare, cu o asemenea violenţă surdă, niciodată cu o asemenea voce, atât de tulburătoare în frumuseţea ei virilă. În plus, îl deranja o anumită neînţelegere, pe care a încercat să o lămurească.

— Ştiţi, a spus el, sunt reporter fotograf şi n-am publicat nimic toată viaţa – vreau să zic nici un text… Îmi las aparatul să vorbească. Vă înţeleg foarte bine motivaţia, dar n-aş putea în veci s-o expun atât de limpede ca dumneavoastră…

A ezitat…

— Aici e nevoie de un profesionist.

Waitari a rămas tăcut. Când a vorbit, a făcut-o cu un accent de scepticism vecin cu mânia.

— Vreţi să spuneţi că v-aţi mulţumi să publicaţi fotografii cu elefanţi împuşcaţi fără să… explicaţi nimic?

— Scrisul nu e meseria mea…

— Atunci reportajul dumneavoastră ar fi complet tendenţios. Fotografiile n-ar prezenta decât un aspect lăturalnic al problemei… Ştiţi că aş putea să le distrug, nu?

— Ştiu.

— Fiţi atent, am nevoie să mă fac auzit în America. Acolo, aveţi cei mai evoluaţi negri din lume. Cei mai bine asimilaţi.

Spunea „asimilaţi“ ca pe un compliment. Fields şi-a spus că nu văzuse vreodată un francez mai uimitor ca francezul acesta.

— Nici nu bănuiţi ce conspiraţie a tăcerii mă înconjoară… Radioul şi presa arabe nu vorbesc despre mine decât atunci când nu mai au alt subiect. Datoria dumneavoastră de jurnalist este să mă ajutaţi să fiu auzit…

— Daţi-mi o declaraţie scrisă. Pe urmă, o să fac ce-mi stă în putinţă. N-am nici un talent. Ştiu să casc ochii, atât. Trebuie mult talent…

Era să spună „pentru a justifica toate astea“, dar a tăcut.

— Înainte să plecaţi, o să vă dau toată documentaţia necesară. Vreţi să mă însoţiţi la Khartoum? Asta v-ar permite să vă expediaţi reportajul cu primul avion.

— Nu. O să rămân cu Morel.

— Din simpatie? Bănuiesc că vă interesează mult mai mult decât soarta popoarelor africane… Credeţi, fără îndoială, că e un subiect capabil să gâdile mai straşnic simţurile blazate ale cititorilor dumneavoastră…

— Nu-i vorba de asta.

— Nu văd alt motiv.

— Iar eu nu văd ce-aş putea fotografia la Khartoum.

Apoi, ca să se convingă pe sine, a spus cu brutalitate:

— Aş vrea să închei cu afacerea Morel.

Waitari a părut amuzat.

— Ei bine, nu o să aveţi mult de aşteptat… Fără mine, nu o să ajungă departe.

— Tocmai. Aş vrea să fiu de faţă.

Waitari s-a ridicat: În noaptea luminoasă – ascundea stelele cu umerii –, lui Abe Fields, care rămăsese aşezat, i s-a părut că are o statură gigantică.

— Domnule Fields, sunteţi un profesionist neînduplecat.

— Profesionist, da.

— O să vă dau mâine dimineaţă un curriculum vitae, o declaraţie şi toată documentaţia legată de mine. Nu uitaţi că, pentru o ţară ca a dumneavoastră, care încearcă să scape în Africa de propriul complex al negritudinii, aţi găsit o comoară de subiect…

S-a îndepărtat, cu acel mers zvelt care, poate, reprezenta tot ce-i rămăsese mai african. Fields şi-a spus că până şi ultima lui frază era tipic franţuzească: o auzise de mii de ori în gura confraţilor săi francezi, iritaţi de anumite campanii de presă din Statele Unite îndreptate împotriva

„colonialismului francez“. S-a gândit, dintr-odată, că poate Waitari era nu atât un naţionalist african, cât un nou exemplu de dezbinare între francezi. Până şi acel curriculum vitae pe care Waitari i l-a înmânat a doua zi, cu expunerea scopurilor şi „rostului“ acţiunii sale, era profund francez: liceele, bursele de studii menţionate cu mândrie, doctoratul în drept, articolele publicate, diversele grupări şi partide politice din care făcuse parte, plus demisiile succesive şi comisiile parlamentare – nu lipsea nimic. Nici un negru din America n-ar fi putut urma aceeaşi filieră la el în ţară, după cum n-ar fi putut să beneficieze de un asemenea grad de integrare. Waitari era o capodoperă franceză, şi singurul cusur al acestei capodopere era că izbutise să fie prea reuşită şi să rămână izolată: ambiţia îi era croită pe măsura propriei singurătăţi. Nu exista în întreg ţinutul Oulé şi nici în toată A.E.F. o poziţie în măsură să răspundă unei asemenea nevoi de mărire: educaţia îl condamnase pe Waitari să trăiască la cea mai mare altitudine. Fields şi-a amintit din nou de ceea ce spusese prietenul său, scriitorul de culoare Georgie Penn, despre deputatul de Sionville, la întoarcerea de la Accra: „Când se va vorbi cu adevărat despre Africa, acest nume va fi cel mai sonor. Asta doar dacă francezii nu o să-l facă, între timp, prim-ministrul lor – şi isteţ din partea lor aşa ar fi.“ (Fields s-a ţinut de cuvânt şi a difuzat cât de mult a putut declarația şi expunerile lui Waitari. Rezultatele au fost însă destul de modeste. Opinia publică din Statele Unite era cucerită de Forsythe şi de Morel şi refuza să vadă raţiuni politice îndărătul acţiunilor lor. Ca de obicei, publicul american reacţiona mai puternic la argumente emoționale decât la considerații ideologice. Or reportajul lui Fields despre lacul Kuru, imaginile cu elefanți împușcați în niște condiții cărora fotografiile anterioare – înfățișând seceta și suferința turmelor – le subliniau atrocitatea, atingeau sensibilitatea mult mai direct decât motivele politice care ar fi putut, la o adică, să justifice o asemenea expediție. Directorii de ziare cunoșteau prea bine simpatia și interesul imediat trezite în public de tot ceea ce avea legătură cu animalele, așa încât mizau totul pe această carte, mai ales în plină criză de subiecte. Pornind de aici, lui Fields îi plăcea să povestească următoarea anecdotă: înainte de război, publicase într-o revistă de mare tiraj un reportaj fotografic despre țestoasele uriașe care zăceau răsturnate pe spate și care apoi erau aruncate de vii în niște cazane cu apă

clocotită, ca să fie transformate în supă la conservă. După apariţie, vânzările revistei crescuseră cu cinci la sută. Fields nu a aflat niciodată care fuseseră efectele reportajului său asupra vânzării conservelor de ţestoase. Bănuia că rămăsese la acelaşi nivel ca înainte.)

XXXVIII

Cât timp a stat lângă lac, Fields a făcut tot posibilul să obțină de la Waitari o îmbunătățire a tratamentului care le era aplicat lui Morel și tovarășilor lui. Încă de la început, a protestat violent faţă de „torturile“ la care erau supuși, cu o emoție, o indignare atât de sincere, încât Waitari i-a atras atenția, cu o undă de dispreţ, că americanii aveau o tendință exagerată de a numi „tortură“ orice formă de disconfort.

— Când prizonierii americani s-au întors din Coreea, ceea ce numeau „torturi comuniste“ erau de fapt condițiile de viață, de secole, ale marii mase de popoare asiatice, pe care ei le îndurase câteva luni…

— Poate că da, a zis Abe Fields, dar problema este să știm dacă vreți să atrageți simpatia publicului american pentru mișcarea dumneavoastră sau dacă reacțiile lui vă sunt indiferente… La ora actuală, acest public vă ignoră, dar e pasionat de aventura lui Morel. Iar dumneavoastră ce faceți? În numele libertății și dreptului la autodeterminare al popoarelor, vă apucați să masacrați elefanții din motive care să sunt, să zicem, cam prea teoretice și ideologice pentru cititorii ziarelor americane – iar pe Morel, pe care presa, pe bună dreptate sau nu, l-a transformat în erou popular aproape legendar, dumneavoastră îl țineți legat de mâini și picioare, de mai bine de douăzeci și patru de ore, împreună cu toți tovarășii lui, pe o arșiță cumplită… Vă spun asta pentru că păreți sincer preocupat să sensibilizați opinia publică din Statele Unite. Știu că e o prostie, dar la noi lumea reacționează mai repede la aspectele emoționale ale ideologiilor… Eu unul sunt fotograf, iar meseria mea e să spun tot ce-am văzut, așa cum am văzut.

Waitari l-a întrerupt cu o iritare ce stătea să se transforme în furie.

— Cred că ar fi mai bine să vă pun chiar acum una sau două întrebări.

— Vă rog.

— Sunteți, sau nu pentru libertatea popoarelor africane? Sunteți pentru colonialism, sau împotriva lui? Sunteţi singurul jurnalist de-aici și v-ar veni foarte ușor să prezentați tot ce facem într-o lumină tendențioasă.

Nasul lui Abe Fields a început să emită niște șuierături nervoase.

— Ascultați-mă, domnule, a spus el, ridicând ușor vocea. Sunt, cu

siguranţă, împotriva colonialismului. Sunt pentru libertatea tuturor. Chiar şi pentru cea a francezilor, iar eu nu mă dau în vânt după francezi. Şi, în general, după nimeni. Atât doar că, de un sfert de veac încoace, fotografiez Istoria, cu I mare, iar asta ajunge să-ţi trezească, orice s-ar întâmpla, o ciudată simpatie pentru elefanţi… Nu cred că mă înşel spunând că milioane de oameni din lumea întreagă nutresc faţă de Morel mai multă afecţiune decât bănuiţi… Ar trebui să ţineţi seama de asta.. Ar fi tactica cea mai potrivită…

— Sunteţi un adevărat purtător de cuvânt al Occidentului, domnule, i-a zis Waitari.

Fusese o mică înţepătură, dar Fields era obişnuit cu intelectualii francezi.

— Nu ştiu. Nu ştiu cât de informat este publicul sovietic, de pildă, în legătură cu aventura lui Morel. Dacă este, mi se pare că un muncitor rus, care trudeşte opt ore pe zi la strâns şuruburi şi, în restul timpului, ascultă discursuri despre necesitatea de a strânge şuruburile mai repede, mai entuziast, mi se pare, deci, că acest muncitor rus ar avea o mare simpatie pentru Morel şi pentru ce încearcă el să salveze…

Discuţia avea loc într-una din colibe, pe care Waitari o transformase în cartier general. Se aşezase în faţa unei lăzi cu muniţie, care îi slujea drept masă. Pe ea stătea desfăşurată o hartă regiunii, lângă un pachet de ţigări, o brichetă şi chipiul lui bleu-gri cu cinci stele negre. Un sudanez cu tichie galbenă stătea de pază în faţa colibei. În dreapta fostului deputat de Oulé, unul dintre tinerii care-l însoţeau peste tot era încremenit într-o poziţie militară, cu mâna încleştată pe revolverul prins de o bandulieră din piele. Abe Fields trăgea cu ochiul din când în când la centura aceea grijuliu lustruită. Îi era groază de banduliere şi chiar de piele, în general: se stabilise între piele şi brutalitate o legătură intimă care venea din negura vremii. Tânărul african avea umeri laţi, chip aspru – frumos în asprimea lui, de altfel, din punctul de vedere strict personal al fotografului. Toată această punere în scenă era cu atât mai tulburătoare cu cât nu era calculată, ci corespundea unei nevoi psihologice de adâncime: iar lui Fields îi stârnea amintiri dureroase. Abe Fields era probabil cel mai mare duşman din lume al pielăriei: în timp, devenise o adevărată fobie. Se lupta cu acest sentiment de animozitate din clipa când intrase în colibă. A încercat să-şi spună că

această atmosferă de „sediu al partidului“ sau de „cartier general“ nu era obligatoriu un semn al instaurării noului anotimp al bandulierelor, ci doar al singurătății unui om care încerca în acest fel să-și dea iluzia unei apartenențe, a unei organizații, a unei frății de acțiune în jurul lui. Iar africanul acesta se adăpase prea multă vreme din tradițiile măreției militare franceze, ca să nu viseze să se ridice la nivelul ei. Chipiul albastru cu stele negre era un ultim și tragic omagiu adus Franței. Ciudat cât de bine le reușiseră francezilor cuceririle, peste tot pe unde trecuseră, a gândit Fields. Dintr-o clipă în alta, acest negru ar fi în stare să spună că se revendică din Ioana d’Arc sau din La Fayette, din Rezistența franceză, din Charles de Gaulle și din Revoluție. Probabil că Fields ar fi izbutit să facă total abstracție de această atmosferă „istorică“ apăsătoare, dacă n-ar fi fost împușcăturile de-afară și mugetele elefanților în agonie.

— Nu înțelegeți nimic, a spus Waitari.

A luat o țigară din pachet. Avea la încheietură un ceas de aur foarte complicat, cu trei cadrane interioare. Era, în mod evident, ultimul strigăt în materie de precizie modernă. Pe Fields l-a mai impresionat şi fineţea mâinilor lui. Era de-a dreptul emoţionant să vezi cât de frumoase pot fi încă, totuşi, mâinile omeneşti, şi-a zis el.

— Să ştiţi că mi-aş dori să înţeleg.

— Când îi ajunge cuţitul la os, burghezia franceză foloseşte oameni precum Morel ca să ascundă, în spatele unor perdele de fum umanitare şi idealiste, multe realităţi sinistre. Fumul acesta e făcut din vorbe mari, din mari proclamaţii sforăitoare, libertate, egalitate, fraternitate, nobila preocupare de a proteja înainte de orice fauna africană… Ăştia sunt elefanţii lui Morel. Realităţile sinistre, colonialismul, mizeria fiziologică, menţinerea în ignoranţă cruntă a două sute milioane de oameni, pentru a le împiedica emanciparea politică. Sunt pe cale să risipesc într-un mod spectaculos această perdea de ceaţă. Folosind toate mijloacele de care dispun… După cum puteţi vedea. E cât se poate de abil, de comod, să ne pui beţe în roate folosind „un erou popular“, ca să reiau expresia dumneavoastră, să pretinzi că toate aceste tulburări sunt datorate unui excentric preocupat exclusiv să apere elefanţii de vânători. O legendă frumoasă, într-adevăr, fabricată cu dibăcie, astfel încât să adoarmă opinia publică… Iată însă că realitatea

refuză să se lase păcălită. Refuzăm să mai rămânem ascunşi multă vreme în spatele acestor nori ai legendei şi fabulosului… Trebuie să fim văzuţi, trebuie ca realitatea africană să fie văzută, cu toate necazurile ei. De altfel, e posibil ca eroul dumneavoastră popular să fi fost gras plătit de colonialişti ca să işte confuzie…

— Credeţi sincer aşa ceva?

— Cum vă explicaţi altfel bunăvoinţa, cel puţin ciudată, a autorităţilor faţă de el? Să admitem că e un vizionar care chiar crede în ce face. Datoria mea e să risipesc orice neînţelegere în această privinţă. Ce contează este independenţa Africii. Nu elefanţii…

A făcut un gest brusc din mână.

— Să fim serioşi. Nouă ne pasă mult mai mult de soarta popoarelor africane decât de nişte legende frumoase. Nu spun că Morel este agent al Biroului Doi, spun că ar merita să fie. Tocmai destrămăm perdeaua de ceaţă. Nu vor să ne vadă, dar noi vom fi văzuţi.

Fields s-a întrebat cât „eu“ intra în acel „noi“.

— Acestea fiind zise şi din grijă faţă de scrupulele dumneavoastră, dacă „eroul popular“ îmi dă cuvântul lui că va sta deoparte şi că nu va încerca nimic câtă vreme ne vom afla aici, sunt dispus să-l dezleg. Nu-mi pot permite luxul să renunţ la trei oameni care să-l păzească, am nevoie de ei în altă parte.

Lui Fields nu i-a trecut o clipă prin minte că Morel va accepta această condiţie, dar, spre surprinderea lui, francezul a încuviinţat fără să facă nazuri. În mod vădit, considera această bătălie pierdută ca fiind doar un simplu incident din lupta pe care o pornise şi căreia îi acceptase din plecare suişurile şi coborâşurile. Nu părea mâhnit şi, cu atât mai puţin, descurajat. Groaznic de murdar, neras, cu mâinile legate la spate, duhnind a grajd şi având îndreptată spre el ţeava unei mitraliere mânuite de un sudanez agitat, îl simţeai că e însufleţit de o incredibilă şi neclintită încredere, de o vajnică îndărătnicie. Probabil că nebunia lui în asta stătea: să nu fie nicicând deznădăjduit. Un tâmpit, şi-a spus Abe Fields. Un imbecil fericit, care refuză să accepte evidenţa. Cu toate astea, dovezi existau din plin: nu doar mugetele elefanţilor agonizând în lac, ci şi eşecul conferinţei pentru protecţia faunei africane, care se încheiase fără să poată rezolva statutul

marilor partide de vânătoare. Elefanţii aveau să fie împuşcaţi ca şi până acum: în numele progresului, al industrializării intensive, al nevoii de carne sau de dragul vânătorii în sine. Însă Morel se purta de parcă n-ar fi ştiut asta suficient de bine. În mod limpede, nu învăţase niciodată să trăiască. În voce i se strecurase un accent de tristeţe, dar abia perceptibil.

— Va trebui inventat un ser special, a mormăit el. Sau nişte comprimate. Într-o zi, cu siguranţă se va găsi o soluţie. Am fost mereu un tip optimist. Cred în progres. Cândva, se vor pune cu certitudine în vânzare nişte pastile de omenie. Înainte să te întâlneşti cu alte persoane, trebuie luată dimineaţa o astfel de pastilă pe stomacul gol, dizolvată într-un pahar cu apă. Dintr-odată, totul va fi pasionant şi vom putea chiar face politică… Vrea să-i dau cuvântul meu că nu ies afară din bordei, dacă ne dezleagă? I-l dau. Cu condiţia să ne înapoieze caii şi să ne lase nişte arme atunci când o să plece.

— Aşa a promis.

— Bine. Ce mare brânză crede că am putea face? De altfel, suntem dezarmaţi. Am putea, desigur, să-i scuipăm, dar ar fi ineficient. Eu sunt un adept al eficienţei. Îmi plac misiunile clare, limitate, posibile… Nu sunt un visător. De aceea mă şi aflu aici.

Părea că glumeşte. Fields a văzut, pentru prima dată, că purta prinsă de cămaşă o cruciuliţă de Lorena. Era însemnul adoptat în ultimul război de către un grup de francezi care refuzaseră să accepte înfrângerea din 1940 şi care se strânseseră în jurul unui general astăzi înlăturat de la putere, Charles de Gaulle, un bărbat care, la rândul lui, credea în elefanţi. Insigna aceea micuţă explica o mulţime de lucruri şi, în orice caz, atitudinea dârză a lui Morel. Tovarăşii lui păreau că se molipsiseră de la el. Fiindcă era de-a dreptul molipsitor, iar Abe Fields nu se îndoia o clipă de asta. Începuse să se simtă şi el contagiat: inima îi zvâcnea în ritmul unei exaltări aproape indecente, iar pe buze – devenise conştient de asta – îi spânzura un zâmbet tâmp. Peer Qvist, cu o sprânceană surie lăsată peste-o pleoapă, şi cu cealaltă ridicată deasupra un sloi de gheaţă ironic, se uita cu interes la reporter. Despre bătrânul ecologist se spunea însă că ascunde sub aparenţa de patriarh un sarcasm absolut feroce, precum şi o nevoie acută de a face vâlvă în jurul lui. Era firesc să se afle acolo, în miezul scandalului, câtă vreme numele îi era intim legat de toate campaniile de protejare a faunei şi florei.

Îşi făcea meseria, îşi consolida reputaţia – cel mult te puteai întreba dacă nu cumva ţinea la reputaţia lui mai mult decât la speciile pe care le apăra, aşa cum pretindeau, fără ocolişuri, unii dintre confraţii săi. Dar despre fata aceea ce să mai zici, despre nemţoaica de lângă Morel, cu figura ei demnă, pasională, aproape fericită, de parcă ar fi descoperit în sfârşit ceva ce nimeni nu-i va mai putea lua în veci? Nu era totuşi decât o biată animatoare, aşa încât îţi venea greu să-ţi închipui că şi ea se băgase în această aventură ca să-şi dovedească vreo credinţă profundă, refuzul de a îngenunchea şi de a se lăsa pradă disperării, dar şi faptul că era posibil să fugi din Germania nazistă, dintre ruinele Berlinului şi din mâinile soldaţilor învingători, păstrându-ţi toate iluziile neştirbite şi o încredere încăpăţânată în frumuseţile naturii. Era mai simplu şi mai plauzibil să-ţi închipui că sosise aici ca simplă însoţitoare – Morel era de altfel era „băiat arătos“, în genul uşor vulgar, cu şuviţe rebele, ochi căprui, bărbie plăcută – în contrast cu obiceiul său jalnic de a-şi drege vocea hârâind – şi buze tipic franţuzeşti, al căror aer băşcălios căpăta uneori o notă de veşnicie.

(Când se întâmpla să le vorbească despre Morel compatrioţilor săi, în băruleţul american din Paris pe unde obişnuia să stea la taclale, Fields se vedea silit să-şi înăbuşe elanurile de simpatie retrospectivă. „Cineva de la Fort Lamy, nu mai ştiu cine, îi găsise lui Morel o poreclă care i se potrivea de minune: era, zicea individul, un *esperado.* O nouă specie de om ivită victorios din adâncurile mârşăviei. E inutil să vă spun că eu nu fac parte din acea specie. Cu toate astea, e bine să ştii că există cineva, undeva, care-şi ţine drumul drept, singur împotriva tuturor, iar asta te-ajută să dormi liniştit.“)

Precum toţi ceilalţi, Forsythe însuşi se molipsise de această veselie, de acest extremism al speranţei pe care nici o evidenţă potrivnică nu părea în stare s-o zdruncine. Pe faţa lui tumefiată, pistruii îşi găseau încă destul loc printre vânătăi ca să înjghebe o veselie schimonosită.

— O să vedeţi, o să fie bine, i-a strigat lui Fields. Occidentul deja ne aclamă, după cum mi-aţi spus chiar dumneavoastră. N-avem decât să aşteptăm democraţiile populare. Vă spun eu că unirea se va face în jurul nostru. Dintr-un moment în altul mă aştept să primesc o telegramă de la cei care mă „interogau“ în China şi în Coreea, redactată cam aşa: „Regretăm

sincer neplăcerea din trecut stop luăm măsuri imediate pentru protecţie elefanţi stop comisie savanţi care depus mărturie falsă privind război bacteriologic dus de fraţii noştri americani au recunoscut că sunt sabotori şi provocatori în serviciul antipartid stop membrii săi condamnaţi la muncă silnică pe viaţă stop trăiască prietenia între popoarele unite frăţeşte pentru apărarea naturii stop“.

Abe Fields şi-a verificat aparatul şi i-a făcut lui Morel o poză reuşită, cu părul roşcat spicat de razele care se strecurau printre paiele din acoperişul bordeiului, cu batista cu puncte roşii la gât, cu mutra lui de boxer între două runde şi bustul gol. A făcut fotografia mai mult ca să alunge valul de simpatie care-l copleşea, decât din alte motive.

— Puteţi aşadar să-i transmiteţi că mi-am dat cuvântul, a repetat Morel, cu condiţia să ne lase arme şi cai ca să mergem mai departe…

L-a urmărit pe Abe Fields cu priviri prieteneşti. Micuţul fotograf era un viteaz. Curajos şi dornic să dea o mână de ajutor, plin de bunăvoinţă sub aparenta lui nepăsare. N-ar trebui să insişti prea mult, dacă ar fi să-şi înlocuiască aparatul de fotografiat cu o mitralieră şi să pornească hotărât în ajutorul elefanţilor aflaţi în primejdie. Respingător, sfrijit, miop, cu păr şi nas de evreu, mult mai vătămat, desigur, de pe urma accidentului decât voia să recunoască, simţeai că e gata oricând să se repeadă în sprijinul unei cauze fundamentale. De altfel, aveau un mare noroc că se nimerise acolo şi era important să facă fotografii bune, care să impresioneze opinia publică, adică exact ce le trebuia. Fiindcă se cuvenea ca opinia publică să ştie că, în acest veac al defetismului şi resemnării, existau nişte oameni care continuau să lupte pentru demnitatea numelui de om şi pentru a da speranţelor lor confuze un nou avânt. Mai devreme sau mai târziu, această năzuinţă neformulată din sufletul lor avea să-şi croiască drum spre suprafaţă, să se întrupeze, să înflorească exploziv şi triumfător. Din Baikal până în Granada şi din Pittsburgh până în Ciad, primăvara subterană, care trăia ascunsă în profunzimea rădăcinilor, avea să ţâşnească la suprafaţa pământului cu forţa de neînfrânt a miliarde de mlădiţe firave şi şovăitoare. Aproape că putea să audă această înaintare domoală către aer şi lumină, acest foşnet timid şi clandestin. Era foarte greu să auzi acele trosnituri fine, ciudate şi abia perceptibile, ale rădăcinilor care încearcă să-şi facă drum prin tot acel

zăcământ uriaş de resemnare milenară. El avea însă o ureche foarte sensibilă şi exersată, în stare să urmărească pe toată suprafaţa globului înaintarea înceată, milimetru cu milimetru, a acestei străvechi şi capricioase primăveri…

*

CINEMATOGRAFIA SOVIETICĂ?
CUM TREBUIE SĂ FIE
CINEMATOGRAFIA NOASTRĂ SOVIETICĂ.
IATĂ CE AŞTEAPTĂ PUBLICUL SOVIETIC
DE LA CINEMATOGRAFIA SA.

Doi bărbaţi ieşeau din clădirea ziarului *Pravda* din Moscova şi înaintau cu paşi mici spre strada pe unde trecea tramvaiul. Unul era deşirat, slab, cocârjat din pricina înălţimii şi orelor petrecute la birou; mergea cu mâinile la spate, cu ochelarii pe nas, avea o bărbuţă neagră şi se numea Ivan Nikitici Tuşkin. Celălalt era mai scund şi mai puţin colţuros, avea chiar o faţă rotunjoară, destul de agreabilă; se numea Nikolai Nikolaievici Riabcikov şi, la fiecare pas făcut de prietenul său, se vedea silit să facă doi ca să nu se piardă de el, aşa că avea un mers săltat şi grăbit. De douăzeci de ani încoace, cei doi erau nedespărţiţi, stăteau faţă-n faţă la acelaşi birou, în acelaşi colţ al sălii de documentare a ziarului, unde erau angajaţi ca traducători, unul pentru engleză, celălalt pentru franceză; împărţeau, împreună cu două alte familii, un apartament de trei camere în piaţa Komsomolskaia.

— *Ddaa*… făcu Ivan Nikitici Tuşkin, care-şi începea mereu conversaţiile cu această încuviinţare, obicei căruia prietenul lui nu-i mai dădea strop de atenţie. *Ddaa*… În mod evident, milionarii de pe Wall Street nu ştiu ce să mai inventeze ca să deturneze atenţia poporului american de la ameninţările crizei economice şi de la pregătirile de război… De săptămâni întregi, prima pagină a ziarelor de la ei e dedicată aventurilor, probabil născocite de la cap la coadă, ale acelui francez care, pasămite, s-a dus în Africa centrală să apere elefanţii de asaltul vânătorilor… Iată hrana intelectuală pe care o oferă cititorilor în fiecare dimineaţă. Iar eu sunt, fireşte, obligat să înghit

asta până în cele mai mici amănunte… A devenit de-a dreptul obositor. Mi se-ntâmplă să-mi apară şi-n vise. Noaptea trecută, dacă-ţi poţi închipui, Nikolai Nikolaievici, am visat turme întregi de elefanţi în libertate năpustindu-se drept înainte prin savană, sfărâmând totul, călcând totul în picioare, zguduind pământul…

— Da, te-am auzit oftând în somn, Ivan Nikitici, i-a spus colegul său. Te-am auzit oftând şi mi-am spus: Ah! Ah! Ivan Nikitici al nostru visează frumos.

— Se-ntâmplă şi în sectorul dumitale lingvistic, Nikolai Nikolaievici? Ce spun ziarele franţuzeşti?

— E greu să-ţi faci o părere. Ziarele progresiste de la Paris au prezentat mai întâi chestiunea într-o lumină favorabilă. La început, crezuseră că e vorba despre o acţiune anticolonialistă, vânătoarea de elefanţi fiind un exemplu tipic de exploatare a bogăţiilor naturale ale Africii de către monopolurile occidentale. Acum, se pare că acest Morel este agent al Biroului Doi francez, trimis în Africa să pună la cale o manevră de diversiune: se doreşte ca atenţia opiniei publice mondiale să fie deturnată de la revolta popoarelor africane şi de la aspiraţiile lor legitime… Toate astea arată limpede dezorientarea din tabăra occidentală.

— *Ddaa*… făcu Ivan Nikitici Tuşkin.

Cei doi prieteni au mers o vreme în tăcere. În scurt timp aveau să încerce să-şi găsească un loc în tramvaiul ticsit, să stea la coadă la magazin ca să-şi ia de-ale gurii, să se întoarcă în camera lor şi să-şi aştepte rândul la bucătărie, unde aveau alocată jumătate de oră. Dar se obişnuiseră. Şi unul, şi celălalt nu aveau decât patruzeci de ani, iar taţii lor fuseseră şi ei nişte mici conţopişti prost plătiţi ai administraţiei ţariste. Duminica se duceau să se plimbe la ţară şi-şi întindeau oasele făcând canotaj împreună. Ivan Nikitici Tuşkin îşi scotea ochelarii, Nikolai Nikolaievici Riabcikov îşi sufleca mânecile, apoi se uitau unul la altul zâmbind.

— Pregătit?

— Pregătit!

Şi, apucând vâslele, porneau viguros, cu dinţii încleştaţi, privirea înverşunată, mormăind uneori înjurături, spintecând apa, cu chipuri stacojii, până simţeau că nu mai pot. A doua zi la opt dimineaţa erau la birou.

— *Ddaa*… oftă Ivan Nikitici. Ţine seamă, Nikolai Nikolaievici, elefanţii sunt nişte animale interesante. Regret că cinematografia sovietică nu ne dă mai des ocazia să-i admirăm în mediul lor natural, libertatea. Elefantul, Nikolai Nikolaievici, merită să fie studiat cu atenţie. Sunt vreo doi la grădina zoologică, mă duc uneori acolo cu nepoţii mei să se instruiască şi să vadă cam cum stă treaba, dar…

Nu şi-a încheiat fraza şi a oftat.

— Era şi un excelent număr de dresură de elefanţi la circ, iarnă trecută, a spus Nikolai Nikolaievici… Nu ştiu dacă-ţi aminteşti.

— *Ddaa*… mârâi Ivan Nikitici.

— E de-a dreptul uimitor să vezi ce poate face un dresor iscusit şi hotărât cu nişte animale atât de mari şi de puternice… Ai fi zis că sunt oi. Unii dansau, şi alţii se ridicau pe picioarele din spate, sau se culcau pe-o parte şi puteai să calci pe ei… Absolut remarcabil. Se pare că avem cei mai buni îmblânzitori din lume.

În jurul lor, viaţa Moscovei zumzăia intens: noi clădiri, izbânzi sanitare şi industriale creşteau din pământ văzând cu ochii, numărul de maşini şi de bogăţii intrate în circulaţie sporea clipă de clipă, întreg poporul avea acces la bunăstarea materială, dar Ivan Nikitici Tuşkin continua să viseze, în gura mare, la splendorile naturii.

— *Ddaa*… Mă uitam deunăzi la doi elefanţi aflaţi îndărătul grilajului, până la urmă mi s-a făcut milă de ei. Mi-am zis: e păcat. Elefanţii nu sunt făcuţi să trăiască aşa. Au nevoie de spaţiu. Menirea lor e să trăiască în libertate. Nişte animale atât de minunate trebuie să fie respectate…

— Îţi împărtăşesc părerea. M-a încercat şi pe mine în mai multe rânduri acest sentiment…

— Sigur, sunt acolo pentru ca tineretul să se instruiască. Trebuie ca tinerii din şcolile noastre să ştie cum arată, cum sunt alcătuiţi, cum trăiesc – sunt, de bună seamă, lucruri indispensabile. Îi ajută să-şi aprofundeze cunoştinţele de istorie naturală… Altfel, ar ajunge să nici nu mai ştie că există elefanţi…

Nikolai Nikolaievici a fost izbit de tonul trist din glasul prietenului său. Mergea, cu pasul lui obişnuit, spre staţia de tramvai, să se aşeze la coadă, dar privirea îi părea împâclită. Cu mâinile împreunate la spate, continua să

viseze cu voce tare la splendorile naturii.

— Cum ştii, au ceva loc în spatele gratiilor, nu-i tocmai o cuşcă… Însă nu de asta e vorba. Mai ales când ieşi de la birou şi simţi nevoia să-ţi schimbi gândurile contemplând natura. Socotesc că cinematografia sovietică e complet deficitară în privinţa asta. Ba chiar insuportabilă! Tovarăşi cineaşti, daţi-ne ce ne trebuie! Arătaţi-ne, tovarăşi, marile turme de elefanţi în libertate… O sută de elefanţi, cinci sute de elefanţi… O mie de elefanţi, lua-m-ar naiba!

— Te rog, Ivan Nikitici, nu mai ţipa… Sigur, lucrurile stau cum spui… Dar nu pe stradă…

Oprit în loc pe mijlocul trotuarului, Ivan Nikitici s-a întors către el. Trecătorii îl priveau curioşi:

— O să-mi spui: scuze, Ivan Nikitici, la noi nu e posibil aşa ceva, pământul nostru rusesc n-a cunoscut nicicând elefanţi în libertate… Prin urmare, vin şi-ţi răspund: şi cinematografia, tovarăşi? Cinematografia sovietică la ce foloseşte? Ce-aşteaptă, vin eu şi-ntreb, de ce nu ne dă odată imaginile de care avem nevoie? Ah, ce-aşteaptă?

— Te rog, Ivan Nikitici, nu mai striga…

— Nu strig. Ma exprim şi-atâta tot. Mă adresez responsabililor din cinematografia sovietică şi le zic: Destul! E nevoie, tovarăşi cineaşti, de o schimbare! De ce nu trimit studiourile noastre câteva echipe în Africa, acolo unde încă mai există elefanţi în libertate, să ni-i arate, să ni-i aducă pe ecrane, să putem privi asta măcar o dată înainte să dăm ortu’ popii?

Gesticula energic. În jurul lui se strânsese un pâlc de oameni care-l ascultau cu interes: Nikolai Nikolaievici îl trăgea nervos de mânecă. Dar Ivan Nikitici era pradă unui elan implacabil.

— Arătaţi-ne, tovarăşi cineaşti, marile spaţii deschise. Văzduhul cu milioane de păsări, savana cu girafele, leii, antilopele ei… Scoateţi la lumină leii, tovarăşi cineaşti sovietici, leii în libertate! Arătaţi-ne atotputernicul rinocer, urangutanul sălbatic, nemaipomenita varietate de păsări de pretutindeni, fiecare cu straiele ei, fiecare cântând în felul ei, fiecare cu penele, culorile, cuibul, obiceiurile, ciudăţeniile ei din înaltul cerului! Şi, mai ales, tovarăşi sovietici, aratăţi-ne elefanţii! O năvală a elefanţilor care nu cunoaşte obstacole, care răstoarnă totul, care striveşte

totul, care aruncă totul în aer şi pe care nimic, nimic nu o poate opri: pământul se cutremură, pădurile se dau la o parte în calea ei – iată ce aşteptăm de la cinematografia sovietică, tovarăşi! Poporul sovietic are totuşi dreptul să ceară de la cinematografia lui ceea ce-i lipseşte! Cinematografia noastră sovietică trebuie să fie oglinda fidelă a nevoilor şi aspiraţiilor profunde şi irezistibile ale omului sovietic…

Cineva i-a pus mâna pe umăr. Ivan Nikitici Tuşkin şi-a potrivit ochelarii pe nas. Vreo douăzeci de oameni se îngrămădeau în jurul lui şi se uitau la el plini de curiozitate. Unii râdeau. Alţii nu râdeau. Omul care-i pusese mâna pe umăr i s-a adresat cu tonul incontestabil al autorităţii.

— Te rog să circuli, tovarăşe, în loc să produci îmbulzeală…

— Păi…

— Nici un „păi“! Sau preferi să mergi cu mine la secţie?

— Îi explicam unui prieten cum ar trebui să fie, în opinia mea, cinematografia sovietică…

S-a uitat cu disperare în mulţime după mutra lui Nikolai Nikolaievici, dar acesta dispăruse. Ivan Nikitici Tuşkin şi-a şters fruntea cu o mână tremurătoare.

— Vă cer scuze, a bălmăjit el. Probabil că m-a prins o răceală…

Spinarea i s-a încovoiat mai tare şi s-a dus abătut să se aşeze la coadă.

Deputatul francez Jean Dubord stătea aşezat pe un taburet la tejgheaua unei cafenele de pe bulevardul Saint-Germain, cu pardesiul descheiat, cu fularul în jurul gâtului şi ascultându-l absent pe barmanul care îi expunea punctul său de vedere asupra acelui smintit care apăra elefanţii în Africa. Ziarele de seară nu vorbeau decât despre asta. Deputatul era preocupat. Încerca să-şi aducă aminte din ce formaţiune politică făcea parte. Partidul său se scindase în două, elementele de la extremităţile fiecărui segment repliindu-se prin diverse combinaţii către trei formaţiuni diverse, care operau o mişcare de rotaţie în jurul centrului încercând să i se substituie, în vreme ce însuşi centrul înregistra o alunecare către stânga prin elementele lui centripete şi către dreapta prin elementele sale centrifuge. Deputatul Jean Dubord era atât de dezorientat, încât ajunsese să se întrebe dacă nu cumva datoria lui patriotică era să iniţieze el însuşi formarea unei noi grupări, un fel de nucleu centru-stânga-dreapta cu afilieri periferice, care ar

fi îngăduit constituirea unui pivot stabil pentru majorităţile oscilante, independent de articulările lor interioare, şi al cărui program politic putea fi tocmai renunţarea la rolul de articulaţie şi accederea la acela de pivot. Oricum, singura cale de a se regăsi era să aibă un grup al său. A ridicat brusc spre barman nişte priviri zăpăcite.

— Ei, bine, îţi spun eu ce e cu povestea dumitale cu elefanţii. E încă o mişcare antiparlamentară…

Barmanul a părut extrem de surprins.

— Cum adică?

— Toată povestea asta cu valul din adâncuri, cu forţa de neoprit, populară, e chestie ştiută… Trebuie să fii idiot să nu pricepi ce înseamnă treaba cu elefanţii răzbunători care răvăşesc totul în cale. Vor să răstoarne regimul prin forţă.

— S-avem pardon, domnule deputat, a zis barmanul. Un individ se duce în Africa să trăiască printre elefanţi, cere să fie ocrotiţi şi îi apără de vânători. Ce legătură are asta cu regimul?

— E o şmecherie ca să poată lansa o nouă mişcare totalitară, asta e Morel al dumitale. La început zici că elefanţii sunt ameninţaţi, apoi îi pofteşti să se repeadă împotriva parlamentului… De o lună încoace, toată presa reacţionară nu vorbeşte decât despre Morel şi despre turmele lui… E cusut cu aţă albă. Vor să ridice poporul împotriva noastră. Încă un „salvator“, un „apărător“. Vor să asmută masele populare împotriva noastră…

S-a dat jos de pe taburet, a pus o sută de franci în farfurioară şi s-a îndepărtat cu mâinile vârâte în buzunarele pline de ziare, cu fularul spânzurat trist de gât… Era simplu să ia un bilet de avion şi să se ducă în Ciad, dar, odată ajuns acolo, ce putea face? Era puţin probabil să reuşească să stabilească discret un contact cu Morel şi cu atât mai puţin să se întâlnească cu el. Aveau să-i ridice în jur un zid de funcţionari amabili, iar în aceste condiţii era exclus să poată ajunge la Morel, fie şi doar pentru a da mâna cu el. A pornit-o pe stradă cu capul plecat, molfăindu-şi chiştocul şi întrebându-se dacă, la urma urmei, n-avea să facă o interpelare pe adresa guvernului privind fauna africană.

Într-o clinică privată din Neuilly, un bărbat cu un pardesiu gri aruncat pe umeri a ieşit pe culoar şi s-a oprit locului. Aproape imediat, doctorul l-a

prins din urmă şi i-a spus câteva vorbe de îmbărbătare, pe care nu le-a auzit. Era un bărbat tânăr, iar soţia lui tocmai murise de un cancer fulgerător de uter. Erau căsătoriţi de un an şi îşi adora soţia. Cel mai ciudat era că nu se simţea victimă a vreunei nedreptăţi ieşite din comun. Nedreptatea pe care o suferise era o simplă aplicare a legii, o lege biologică, la fel de ticăloasă, de cinică şi de infectă ca anumite legi ale oamenilor, precum, de pildă, cele de la Nürnberg. Era o lege care nu putea fi abrogată, ci doar evitată, iar în laboratoare cercetătorii se străduiau, cu măiestrie, s-o cunoască mai bine ca să poată face o învoială cu ea. În lumea întreagă, savanţii trudeau ca să elaboreze un compromis. Medicul îi pusese o mână pe umăr şi continua să-l îndemne să se ţină tare. Din adâncurile deznădejdii sale, bărbatul şi-a amintit dintr-odată că, undeva pe lume, exista cel puţin o persoană care refuza compromisurile, care refuza târguielile, care nu se tocmea când era vorba de nedreptate. S-a uitat la medic.

— Nu aveţi ziarul de azi?

Doctorul n-a înţeles. Tânăra tocmai murise şi, în decursul ultimelor patruzeci şi opt de ore, bărbatul acela părea să fi suferit cel puţin cât suferise şi ea. Şi uite că acum cerea ziarul…

— Ba da.

A căutat în buzunar, sub halatul alb, şi i-a întins ziarul de seară. Bărbatul l-a luat şi l-a despăturit înfrigurat. Privirile i-au alergat de pe o pagină pe alta, până s-au oprit…

— Rezistă în continuare, a spus el încântat. Ăstuia nu-i vii de hac cu una, cu două, cum credeau ei… Când te gândeşti că, de câteva zile încoace, începusem să fiu îngrijorat… Dar prietenul nostru se ţine bine.

I-a înapoiat ziarul doctorului uluit şi a pornit-o pe culoar, cu pas sigur, ţanţoş, cu pleoapele înroşite şi umflate, dar zâmbitor.

Zvonul arestării iminente a lui Morel se răspândise în Fort Lamy şi a fost preluat îndată de ziarele din toată lumea. Iar printre toţi cei care se gândeau uneori la el cu o satisfacţie ascunsă, de parcă l-ar fi desemnat tacit să-i reprezinte în tot ceea ce în fiinţa lor era avortat, ratat, acceptat, îndurat, în acea nevoie deopotrivă năvalnică şi nedesluşită de „a le vorbi într-o zi pe şleau“, de „a depăşi situaţia“, de „a le bate obrazul“, de „a isprăvi odată cu asta“, toţi cei care se săturaseră de „asta“, fără să-şi dea prea bine seama ce

dimensiuni nelimitate căpăta în context micul pronume, toţi cei care se simţeau răzbunaţi prin acest refuz de a accepta şi de a îndura, formulat în numele lor, măguliţi în adâncul sufletului de ceea ce considerau că este o expresie a dezgustului şi dispreţului care nu îi viza pe ei personal – erau, de altfel, aceiaşi oameni care se simţeau personal măguliţi atunci când căpitanul Carlsen[26] rămânea singur timp de treisprezece zile pe epava propriei nave undeva în larg –, toţi cei care de mult eşuaseră în afaceri, care încercaseră să-şi păstreze prăvălia de succes cu ieşire la stradă, dar care se mulţumeau să supravieţuiască în odaia din fund, aşteptând ora închiderii; toţi cei care în mod greşit credeau că năduful li se trage de la micile necazuri materiale, dar care năduf, de fapt, venea de mult mai departe şi le curgea prin vene amestecat cu însuşi sângele speciei, toţi aceştia, aşadar, s-au simţit zgândăriţi şi supăraţi la gândul acesta: cel care exprima atât de bine aspiraţia lor zadarnică de a-şi păcăli soarta, de a-şi depăşi condiţia, de a deveni altceva – oameni, în sfârşit! – avea să fie adus între doi jandarmi şi cu cătuşe la mâini, ca un spărgător ordinar. Existau, desigur, şi alţii, la fel de numeroşi, care se întorceau rânjind să-şi termine aperitivul în colţişorul lor şi oftau uşuraţi la ideea că avuseseră dreptate să nu încerce nimic, pentru că nu era într-adevăr „nimic de făcut“, aşa cum ziseseră încă de la început, şi că „în viaţă trebuie să ştii să te resemnezi“ – aceştia îşi decernau fireşte certificate de înţelepciune şi de cumpătare şi-şi recăpătau liniştea interioară, ceea ce, în situaţia dată, era deosebit de important. Dar tuturor celor care tânjeau spre un alt statut decât acela de jetoane de pontaj în circuitele de distribuţie, vestea arestării bărbatului care alesese elefanţii a produs un soi de consternare: nu era totuşi posibil să mărturiseşti că nu eşti mulţumit cu propria condiţie; doar scăpătaţii notorii care nu mai aveau nimic de ascuns, cei al căror eşec era la fel de vizibil ca alcoolismul în care căzuseră, ca hainele lor jegoase şi pantofii scâlciaţi, îşi puteau permite luxul să se arate mâhniţi sau indignaţi auzind că totul va reveni la normal şi că totul va fi drapat în acceptare.

26. Pe 25 decembrie 1951, vasul *Flying Entreprise*, sub pavilion american, este prins de o furtună violentă în Canalul Mânecii şi se răstoarnă, având coca fisurată în două. Henrik Kurt Carlsen, experimentatul căpitan al vasului, reuşeşte, după o anevoioasă operaţiune de alertare a vapoarelor aflate în zonă, să salveze pasagerii şi întregul echipaj. El refuză însă să părăsească vasul eşuat şi rămâne în mijlocul valurilor timp de treisprezece zile, când este finalmente salvat de un vas de

război. Presa vremii îl transformă în erou, iar preşedintele Truman îl decorează la sosirea în patrie.

În Haute-Savoie, într-un sanatoriu, veştile difuzate în ziare sau la radio despre omul care cerea un minim respect pentru natură erau afişate pe tabla neagră din holul de la intrare. Atunci când a apărut pe panou ştirea de la France Presse care anunţa că dintr-o clipă în alta era aşteptată arestarea infractorului, bolnavii au fost atât de mâhniţi şi de uluiţi, încât medicul-şef a interzis afişarea comunicatelor de presă. Majoritatea tuberculoşilor erau oameni tineri loviţi de boală în plin elan al vieţii şi speranţei. O tânără, cu un pneumotorax terapeutic la un plămân, şi cu celălalt atins şi el de ftizie, s-a uitat la panou şi a izbucnit în lacrimi. Plângea pentru prima oară de când intrase la sanatoriu. Comitetului pacienţilor hotărâse afişarea ştirilor privind cruciada de protest a lui Morel, iar medicului-şef i-a fost foarte greu să-i facă să renunţe. Un student i-a trântit o frază a cărei legătură cu afacerea Morel i s-a părut medicului destul de misterioasă. I-a spus: „N-avem de ce să ne lăsăm călcaţi în picioare fără să protestăm.“

Aproape în aceeaşi clipă, nişte albi îi făceau capul chisăliţă unui adolescent negru de paisprezece ani pentru că fluierase admirativ la trecerea unei femei albe, columbofilii ruşi detonau o bombă cu hidrogen şi pregăteau o rachetă transcontinentală capabilă să o transporte, astfel încât să pustiască o regiune mai întinsă decât Marea Britanie, rebelii Mau-Mau amestecau creierul unui nou-născut în poţiunea pe care o sorbeau atunci când jurau credinţă cauzei, adică dreptului la autodeterminare al popoarelor şi, în aceeaşi ordine de idei, ministrul reconstrucţiei asista la funeraliile copilului mort de frig într-o cocioabă din Franţa, cu ceva vreme în urmă, şi le strângea mâna părinţilor. În numele libertăţii, anumite triburi nord-africane violau copii în vârstă de şase ani, iar atunci când virilitatea lor nu mai găsea altă cale de manifestare, despicau pântecele femeilor franceze, în timp ce savanţii discutau cu ton grav încercând să stabilească dacă particulele radioactive absorbite de omenire în urma experienţelor atomice repetate aveau să ducă la naşterea unei generaţii de genii sau, dimpotrivă, de idioţi, în vreme ce în Franţa guvernul încuraja oficial pe toate căile producţia de alcool, ceea ce, evident, reprezenta o soluţie. Toţi cei care descopereau aceste informaţii în ziare şi nu-şi găseau prilej să răsufle uşuraţi decât citind veştile despre bărbatul hotărât să-şi continue campania

de ocrotire a naturii au fost uluiţi şi aproape scoşi din minţi când au aflat de arestarea lui iminentă, în care, de altfel, refuzau încă să creadă.

Pe 22 iunie, în timp ce ultimii ziarişti rămaşi la Fort Lamy culegeau în sfârşit roadele răbdării lor – fuseseră înştiinţaţi confidenţial despre „un deznodământ iminent“ al afacerii –, şi aşteptau o convocare pe terasa de la Le Tchadien, un grup de călăreţi, doi africani şi trei albi, înaintau anevoios prin savana scundă şi aspră de la sud-est de Gola, unde până şi umbra cenuşie a mimozelor proiectată pe pământ părea să-şi dea duhul şi unde întreg peisajul cu arbuşti uscaţi, cu muşuroaie de termite, copaci piperniciţi şi ierburi arse lăsa impresia că se evaporă în lumină. De-o lună încoace, în A.E.F., în Sudan, în Uganda, în anumite regiuni din Dongo, din Kenya şi din Tanganyka, orice formă de vânătoare sportivă fusese interzisă; se estima că seceta avea să pricinuiască o diminuare a turmelor care putea fi compensată în zece până la cincisprezece ani; pierderile cultivatorilor şi crescătorilor de animale necesitau pretutindeni intervenţia guvernelor; în sud, vrăjitorii ameninţau că, atâta vreme cât nu le va fi dat înapoi vechiul loc din sfaturile tribale, vor prelungi seceta; ţăranii negri părăseau masiv regiunile pustiite; pagubele înregistrate la recolta de bumbac îi ruinau pe majoritatea vânzătorilor aflaţi sub contract. Aerul nu mai avea iz de sahel, ci de deşert şi, într-o atmosferă în care ultimele urme de umiditate dispăruseră, Haas îşi regăsea în nări o uscăciune a mucoaselor care-i părea apropiată de cea provocată de vântul *khamsin.* Era foarte impresionat de acest spectacol cum nu mai văzuse nici măcar la fruntariile masivului Tibesti, unde totul, fiind plămădit pe măsura secetei, trăieşte în bună înţelegere cu ea; obişnuit cu umiditatea fetidă din Ciad, la început şi-a molfăit trabucul cu oarecare satisfacţie, simţind o asemenea curăţenie, părăsită de miasme, a aerului, dar treptat, izbit de absenţa aproape totală a vieţii, de suferinţa descărnată a animalelor întâlnite şi de privirile triste ale oamenilor din satele pe care le străbătea, a ajuns el însuşi să se posomorască. Înjura printre dinţi la vederea fiecărui stârv bâzâit de muşte, apoi a început să se gândească cu o adevărată nostalgie la ţânţari şi, nu după multă vreme, a recunoscut că lacul Ciad – pe care până atunci îl considera o baltă plină de noroaie, dar ale cărui ape nu erau infestate şi puteau ostoi setea oricui – avea anumite laturi prietenoase de dragul cărora îi puteau fi iertate multe păcate.

Însoţitorul lui, Jean de Fonsalbert, trimis special al unui mare săptămânal francez, era mai puţin sensibil la acest peisaj tragic: se afla la prima călătorie în Africa centrală şi n-avea elemente de comparaţie. Singura lui grijă era să fie primul jurnalist care-l întâlneşte pe Morel.

Haas trăia de douăzeci şi cinci de ani printre elefanţii din Ciad, pe care-i captura pentru grădinile zoologice, mai precis din timpul Primului Război Mondial, când fusese intoxicat cu gaz; mânat de remuşcări, organizase această expediţie cu scopul de a da de urma lui Morel şi de a-l duce într-un loc sigur. Ce îl enerva era faptul că existau imbecili care susţineau că Morel nu părea însufleţit doar de dragostea pentru uriaşii hăituiţi nemilos, ci că urmărea un ţel politic ascuns. Acest scepticism îi stârnea numaidecât furia bătrânului singuratic din Ciad, fiindcă el unul ştia prea bine ce înseamnă să iubeşti elefanţii şi, totodată, mai ales după ce fusese gazat, ce înseamnă să fii mizantrop. Oricum, era hotărât să lămurească situaţia. Dacă aventurierul era onest, dacă nu ascundea nimic, dacă iubea pur şi simplu aceste animale minunate, se hotărâse să-l călăuzească spre un loc unde putea fi în siguranţă. În caz contrar, dacă era vorba de încă o porcărie omenească, politică sau de alt fel, de cine ştie ce şmecherie propagandistică, avea să-l rupă în bătaie şi să se întoarcă în stufărişul lui.

Haas îl recrutase pe Verdier, cel care-i însoţea, pentru că omul anunţa pe oricine voia să-l asculte cât de simpatic îi e Morel şi, mai ales, pentru că deţinea o plantaţie părăsită în Camerun, care era un refugiu ideal, dacă izbuteai să ajungi până acolo. Haas nu dădea nici o atenţie flecărelilor lui Verdier, de care râdea toată lumea în A.E.F. Promotor al Asociaţiei Francezilor Liberi din Ciad, care susţinuse trecerea teritoriului de partea Aliaţilor în timpul războiului, era obsedat de generalul de Gaulle, faţă de care nutrea aceeaşi afecţiune pe care o avea Haas faţă de elefanţi. Bărbatul acela rotofei, pântecos îl vedea pe Morel într-un mod deopotrivă comic şi simplist, întruchipare a propriilor obsesii.

— Vă spun eu cum stă treaba, meliţa el, adresându-se jurnalistului cu un ton uşor condescendent. Dacă vă daţi osteneala să citiţi scrierile generalului de Gaulle, veţi descoperi explicaţia fenomenului Morel. Ştiu pasajul pe de rost: „Toată viaţa mi-am construit o anumită idee despre Franţa. Am fost călăuzit atât suflet, cât şi raţiune. Latura mea afectivă îşi închipuie Franţa

ca pe o prinţesă din basme sau ca pe Fecioara din picturile murale, hărăzită parcă unui destin ales, fără egal. Instinctiv, am impresia că Providenţa a sorocit-o unor izbânzi desăvârşite sau unor nenorociri exemplare. Dacă se întâmplă totuşi ca faptele şi gesturile ei să fie atinse de mediocritate, mi se pare că asist la o absurdă anomalie, de care sunt vinovate greşelile francezilor, iar nu geniul patriei…“ Ei bine, domnule, înlocuiţi „Franţa“ cu „omenire“ şi l-aţi aflat pe Morel al dumneavoastră. El vede specia umană ca pe o prinţesă din basme sau ca pe Fecioara din fresce, hărăzită parcă unui destin ales… Iar dacă aceasta îl dezamăgeşte, i se pare că asistă la o absurdă anomalie, de care sunt vinovate greşelile oamenilor, iar nu geniul speciei… Şi-atunci se supără şi încearcă să smulgă oamenilor o palidă vibraţie de generozitate şi de demnitate, o urmă de respect faţă de natură… Acesta e omul dumneavoastră. Un gaullist întârziat. Mi se pare limpede ca lumina zilei.

Haas îl asculta având pe chip expresia întregului dispreţ pe care desişul bărbii îi îngăduia să-l arate. Neîndoios, oamenii erau într-un asemenea hal de plini de ei, încât deveneau complet incapabili să înţeleagă că cineva s-ar fi putut sătura să-i tot vadă şi să-i tot miroasă şi s-ar fi hotărât să trăiască printre elefanţi, pentru că nu exista pe lume o companie mai plăcută decât a acelor făpturi.

XXXIX

Când Fields a ieşit din bordei, a văzut nişte nori mari şi negri strângându-se spre răsărit şi a fost izbit de acest plumb întunecat din zare, care părea să vestească o iminentă şi fenomenală explozie cerească: până şi Habib, care era într-un continuu du-te vino pe dună, ca un căpitan pe puntea unui vas ameninţat de furtună, era vădit impresionat de această tumefiere a orizontului, pe care o privea cu respectul unui bătrân navigator faţă de fenomenele naturii.

— Nu mai e mult, de-acum, i-a spus el lui Fields. E ultima dată când mai cred în ceva, chiar dacă nu-i vorba decât de buletinul meteorologic… Sper că vom avea totuşi timp să trecem.

A scos un răcnet puternic, pe care l-a însoţit cu câteva scatoalce aplicate

negrilor care cărau fildeşii spre camioanele aduse până aproape de lac, la marginea mlaştinii secate. Dacă soseau ploile, camioanele aveau să rămână acolo până la anul – Fields era în stare să suporte orice ca să poată fotografia spectacolul. Dar libanezul rămânea profund optimist. Umbla de colo-colo cu picioarele lui groase şi scurte, cu cascheta pe-o ureche şi restul cheliei la vedere, cu un chiştoc de trabuc stins între dinţi, pe care îl mai scotea din când în când ca să zbiere ocări la adresa hamalilor, care-i răspundeau cu hohote de râs. Văzând că Fields se uita la el cu interes, i-a spus:

— Cum vedeţi, pot să preiau şi comanda operaţiunilor terestre, dacă trebuie…

L-a bătut amical pe umăr pe american şi s-a îndepărtat, însoţit de legionarul înalt şi blond cu care părea să se fi împrietenit, ca să pună la punct plecarea camioanelor. (În afară de protejatul său, de Vries, Habib mai pierduse alţi doi oameni în timpul operaţiunilor: unul dintre ei, ridicat de pe o stâncă şi strivit de un elefant, celălalt, ucis de un glonţ rătăcit, în timpul împuşcăturilor haotice de la început.)

Fields s-a aşezat pe nisip ca să-şi tragă puţin sufletul. Coastele îl dureau din ce în ce mai mult şi începea să se întrebe dacă e în stare să-l urmeze pe Morel. Pe lac, cocoţaţi pe flancurile animalelor ucise, hoitarii ciuguleau rapid, apoi ridicau capetele, priveau roată şi-şi continuau ospăţul. Fields nu ştia ce urăşte mai tare: spinările lor arcuite sau felul în care-şi clătinau capetele, uitându-se de jur-împrejur. Elefanţii doborâţi umpleau toată suprafaţa lacului cu gorganele lor funerare, străjuite, fiecare, de câte o santinelă cenuşie şi cocârjată. De pe suprafaţa apei se ridicau râsete şi strigăte: femeile din sat şi copiii hăcuiau carnea şi o aruncau în coşuri, pe care le cărau în spate; de fiecare dată când se apropiau, hoitarii îşi scuturau clonţul, fugeau în cealaltă extremitate a cadavrului, dar nu părăseau locul decât în ultima clipă, zburând greoi ca să se aşeze pe cel mai apropiat dâmb. Câţiva elefanţi se întorseseră deja la apă, aerul era plin de mugete îndepărtate, printre care Fields încerca să le recunoască pe cele ale animalelor rănite.

Luminat de ultimele sclipiri ale soarelui aflat deasupra stufărişului, un alai de coarne se deplasa ca o flotă de catarge: antilopele veneau din nou la

adăpat. Foarte departe, spre vest, un nor de praf atins de razele apusului anunţa sosirea altor turme…

În zorii primei zile, Fields văzuse o masă compactă de bivoli ridicând o pădure ţepoasă de coarne pe locul unde, în ajun, nu se aflau decât păsări. (La Fort Lamy, când jurnalistul a vorbit despre bivolii de pe lacul Kuru, s-a auzit un strigăt unanim de protest: aşa ceva nu se mai văzuse. Dar bivolii erau acolo, cu sutele. Şi, ca s-o dovedească, le-a oferit fotografii.)

Către ora patru, Waitari s-a pregătit să plece de lângă lac şi i-a transmis lui Fields că vrea să-i vorbească. Acesta i-a văzut de departe silueta în vârful dunei, sub cerul învolburat, deasupra smârcului cu păsăret, chiar în locul unde discutase prima oară cu Peer Qvist; era însoţit de trei tineri, care nu-i adresaseră o vorbă jurnalistului cât stătuseră împreună lângă lac. Îşi pusese chipiul gri-bleu cu stele negre şi, flancat de aghiotanţii lui în uniformă militară, cu bandulieră şi revolver, i-a trezit lui Fields un puternic sentiment de *déjà-vu*. Era unul dintre cele mai tocite clişee ale omenirii. Din politeţe, le-a făcut totuşi o fotografie. (Dintotdeauna, Fields susţinuse că drama cea mai serioasă din viaţa lui Cezar nu a fost lovitura de pumnal dată de Brutus, ci absenţa fotografilor. Sigur, recupera graţie operelor statuare, dar nu era acelaşi lucru, iar partea esenţială a carierei lui Cezar se pierduse pretimpuriu.) Cei trei tineri încremeniseră într-o atitudine ostilă, în schimb Waitari i-a întins mâna.

— Am dorit să-mi iau rămas-bun.

— E cu siguranţă doar un la revedere, a spus Fields, politicos. Sunt convins că se va mai auzi multă vreme vorbindu-se despre dumneavoastră.

Fostul deputat de Oulé nu şi-a putut înfrâna un zâmbet de satisfacţie.

— O să vedem… Sper din tot sufletul să ne ciocnim cu forţele de represiune pe drumul de întoarcere. Fără aşa ceva, misiunea noastră aici ar fi parţial ratată… E neapărat nevoie să intru la închisoare. Sau să fiu ucis…

— Cred că o să ne revedem, a repetat Fields.

— Poate. În orice caz, mă bizui pe dumneavoastră şi pe presa americană.

Fields a spus câteva vorbe de circumstanţă. Spre marea lui surprindere, s-a simţit mai mişcat decât ar fi bănuit. Oricât de ambiţios ar fi fost acel bărbat, singurătatea lui era cel puţin de acelaşi nivel. Fotografia luată de jos în sus, de la poalele dunei, cu nesfârşirea cerului în fundal, avea să fie o

dată în plus mai grăitoare decât textul însoţitor. Aceasta era meseria lui Fields: să facă textul inutil.

— Africa e greu de dus, a spus Waitari, şi suntem încă destul de puţini, noi, cei care putem să ne-o punem în cârcă.

„Ce duci dumneata în spate atârnă mai greu decât Africa“, și-a zis Fields.

— Kenyatta e la închisoare… N’Krumah n-a ieșit de la pușcărie decât ca să preia puterea… Vedeți, așadar, că viitorul meu e deja pecetluit. Deocamdată însă nu am alături de mine decât patru tineri în care am deplină încredere… Mă bazez pe probitatea dumneavoastră profesională că veți explica cum se cuvine cine suntem și ce vrem…

Fields, în franceza lui șchioapă, s-a lansat într-o frază prelungă ca să-i dea toate asigurările necesare, sperând în același timp că accentul și vocabularul său sărac aveau să-i ascundă lipsa de convingere. Nu că nu i-ar fi plăcut să-l ajute pe Waitari. Era adevărat că nu prea îi iubea pe francezi, din pricina certurilor între ei, dar adora Franța, îi era imposibil să trăiască mai multă vreme în altă parte și, de asemenea, îi admira pe anumiți francezi ca Victor Hugo, Ioana d’Arc, Maurice Chevalier și La Fayette. De altfel, Waitari era o excepție, n-ai fi putut spune că e un francez ca alții. Franța prea nu avea nici un cusur, iar pentru o ambiție și o voință ca ale ei, era o țară prea limitată de tradiții și de legi, de instituții și de opinia ei publică. El avea nevoie de pământuri neexplorate, de populații lăsate de izbeliște și de sarcini titanice. Îi trebuiau o libertate de acțiune și o putere pe măsura energiei pe care o simțea în sine. Iată de ce își părăsise locul din parlamentul francez și plecase să cucerească Africa. Fără îndoială, avea să reușească, avea să colonizeze Africa, construind o lume nouă; epoca exploatării intensive și a cuceririlor era de-abia la început, iar colonizarea interioară n-avea să fie nici cea mai blândă, nici cea mai dezinteresată. Răspunsul la toate astea nu exista încă; Morel avea dreptate, lipsea o pastilă, și, prin urmare, nu rămânea decât ca viitorului dictator negru să-i fie adresate urări de succes. Ceea ce Fields a făcut cât a putut de bine. Cu toate astea, s-a simţit uşurat când Waitari s-a îndreptat în sfârşit spre camioane, urmat de trei tineri care nici măcar nu au schiţat un semn de bun rămas. E întotdeauna greu să asişti la eforturile unui om care se agaţă de un pai, mai ales când eşti tu însuţi paiul cu pricina. Aşadar, Fields l-a privit cu un dram

de simpatie şi cu multă amărăciune cum se îndepărtează. Nu era vorba doar de un comandant fără oaste sub cerul nemărginit al Africii, doar de o voinţă de putere imposibil de ostoit, de un intelectual francez care era un *oulé* sau de un african revoltat faţă de pădurea primitivă, era vorba mai ales despre un om singur – restul nu însemna nimic. Totuşi, n-a uitat să fotografieze grupul care se îndepărta.

Când se întorcea spre colibe, Fields l-a găsit pe Morel pe dună, prins într-o discuţie însufleţită cu Peer Qvist şi cu Forsythe, pe care încerca să-i convingă să plece la Khartoum şi, de acolo, în ţările lor, ca să profite de interesul cu care-i privea publicul şi ca să dea un nou impuls campaniei de protejare a elefanţilor. Minna stătea aşezată în nisip, cu bărbia în mâini, cu faţa spre lac, şi nu părea că ascultă.

— Oricum, odată cu ploile, nu o să ne mai putem clinti. Veţi fi mult mai de folos făcând zarvă în exterior. Organizaţi conferinţe, întruniri, vorbiţi la radio. Strigaţi… Cu atâta publicitate, lumea o să vă asculte… Eu plec să mă ascund vreo şase luni prin coline. Spuneţi-le că am rămas în continuare aici şi că stau la pândă… Trebuie siliţi să organizeze o nouă conferinţă, dar nu în Congo de data asta, ci într-un loc cu vizibilitate mai mare, la Geneva de pildă, unde le va fi teamă s-o zbârcească…

Şi-au petrecut restul zilei, o parte din noapte şi dimineaţa următoare încercând să găsească animalele rănite care agonizau prin stufăriş şi să le dea lovitura de graţie. Morel n-a părut descurajat decât o singură dată, atunci când înainta prin noroi, în duhoare de stârv şi bâzâit de muşte, printre vulturii care nu părăseau decât în ultima clipă dâmburile funerare, când îi vedeau apropiindu-se.

— Dumnezeule, nu se vor schimba niciodată? Durează de-o grămadă de vreme. Chiar va trebui inventată o pastilă specială. O pastilă de omenie, de demnitate. Dar şi-aşa, va trebui să le fie băgată pe gât cu forţa. Mai că-ţi vine să laşi totul baltă şi să te duci să trăieşti în Germania.

— Ce naiba să mai cauţi în Germania? a mormăit Peer Qvist, care lipăia şi el prin noroi alături de ei, cu pantalonii sumecaţi peste genunchii colţuroşi şi ţinând carabina ridicată deasupra apei.

— Să mă adâncesc în amintiri. Poate că m-ar vindeca… Probabil că naziştii spuseseră adevărul despre noi, cu multă sinceritate… Nu trebuie să

uităm. Poate că adevărul era de partea lor… Restul nu sunt decât minciuni frumoase. Cine ştie dacă tot ce fac eu aici nu e doar un mod de a minţi…

— Ptiu! scuipă danezul scandalizat.

Când îl auzea pe Morel rostind asemenea vorbe, Abe Fields se simţea tare nefericit. Îi plăcea să-l vadă pe francezul lui cu ochii injectaţi de furie, cu puşca în mâna, fără să aştepte ca pastilele de demnitate să-şi facă apariţia pe piaţă. De altfel, era foarte posibil ca organismul uman să nu le tolereze. Oricum, nu se simţea fericit decât când mergea cu aparatul de fotografiat alături de nebunul acela de francez care lua apărarea elefanţilor, oricare ar fi fost starea lui de spirit. Atunci, îşi dădea uitării coastele frânte, oboseala, lunga experienţă de convieţuire cu oamenii şi tot ce ştia deja despre cauzele pierdute. Ajungea chiar să creadă că mai e ceva de făcut. Din pudoare, încerca să se convingă că era vorba despre un entuziasm strict profesional: îi rămăsese mai bine de jumătate de film. E drept că, dacă trebuia să-şi petreacă şase luni împreună cu francezul într-o peşteră din munţii Oulé, pelicula nu i-ar fi ajuns. Chiar şi aşa, nu se simţea fericit decât când îl auzea pe Morel al lui croind planuri pentru campaniile viitoare şi proiectele de apărare a faunei africane.

— Cu un strop de perseverenţă şi cu o campanie de presă bine orchestrată, cred că vom obţine rezultate… De-asta e important să fiţi amândoi acolo şi să aţâţaţi focul… O să meargă. Trebuie doar pusă presiune pe guverne.

Până la urmă i-a cerut lui Morel permisiunea să-l însoţească până în Ciad: intenţiona să ajungă în Fort Lamy ca să-şi expedieze fotografiile de-acolo, aşa că, a spus el, era mai bine să facă drumul împreună.

(Fields s-a apărat întotdeauna vehement când i s-a reproşat că l-a urmat pe Morel din alte motive decât cele profesionale. În momentul în care a avut probleme cu autorităţile din Ciad, care refuzaseră la început să creadă versiunea lui cu accidentul de avion şi-l acuzaseră de complicitate şi de sprijin acordat criminalilor, a rămas în libertate doar datorită protestului indignat al ziariştilor încă prezenţi la Fort Lamy. Aceste acuze ale autorităţilor franceze îl făcuseră pe Fields să fie multă vreme subiect de bășcălie printre confraţii săi, cu atât mai mult cu cât voiau să-i scoată pe nas reportajul său senzaţional. Dar un Abe Fields luptător clandestin, un Abe

Fields ajuns *amoc* și apărând elefanții cu arma în mână, împotriva tuturor, un Abe Fields idealist și dezinteresat – era una dintre cele mai bune glume ale anului, și, de fiecare dată când apărea pe terasa de la Le Tchadien în cursul anchetei, îl întâmpinau cu o ploaie de urale. Lui Fields îi pica rău tratamentul, așa încât colegii îi administrau o doză și mai mare. Cât a durat interogatoriul, a citat toate precedentele ilustre care-i veneau în minte: prezența lui Thomson alături de Emiliano Zapata, a lui Strauss pe lângă Pancho Villa, a tuturor ziariștilor din jurul lui Salvatore Giuliano, din vremea când acesta teroriza Sicilia. Întoarcerea lui Schölscher, care asistase la accidentul aviatic de pe lacul Kuru, l-a scos basma curată o dată pentru totdeauna. În acest sens, Fields și-a amintit un amănunt, care-i scăpase complet din vedere, de-abia atunci când a putut să raporteze la poliție împrejurările accidentului. Avea legătură cu pilotul său, comandorul de escadrilă Davies. Și-a dus aminte pentru prima dată că Forsythe, ca să-i ferească trupul de efectele rapide ale caniculei, îl proptise între două stânci, sub apă, așteptând să-l poată înmormânta mai târziu, creștinește. Apoi, cu toate evenimentele care au urmat, nimănui nu i-a mai stat gândul la asta. Probabil că bietul om se afla şi acum acolo, îngropat printre elefanți. Fields s-a consolat spunându-și că, pentru un erou al bătăliei pentru Anglia, compania elefanţilor nu era tocmai neplăcută.)

Când i-a cerut lui Morel permisiunea să-l însoțească, acesta a zâmbit.

— Vrei să fii de față ca să faci o fotografie?

Înainte ca Fields să găsească un răspuns, a adăugat:

— Se spune că voi, marii reporteri, dobândiți în timp un soi de simț special, care vă ajută să fiți mereu pe fază, unde și când trebuie…

Fields a fost izbit de unda de tristeţe din vocea lui. S-a întrebat dacă nu cumva francezul îi atribuia un presentiment care nu îi dădea nici lui pace.

(Fields nu credea în presimţiri, iar în clipa aceea chiar nu-l încerca nici o presimţire. Nu credea nici în flerul jurnaliştilor care „sunt mereu pe fază, unde și când trebuie“. Mare parte din cele mai bune reportaje fotografice ale lui fuseseră un rod al întâmplării. În ziua când a fost asasinat Gandhi, se afla în răgazul dintre două avioane, aşteptând să fotografieze o vânătoare de tigri a unui maharajah: cele trei fotografii pe care a izbutit să le facă la câteva clipe după atentat îi aduseseră cincisprezece mii de dolari. Se

aşezase în calea convoiului doar pentru că nu avea nimic mai bun de făcut. Se afla în vacanţă în Hawaii în momentul când un uragan a distrus regiunea Jérémie, ceea ce nu doar că i-a acoperit cheltuielile, dar i-a şi asigurat chiria pe un an la Paris. În privinţa lui Morel, simţise pur şi simplu că, acesta, fiind aproape singur şi fără arme, nu putea ajunge prea departe, aşa că şi-a dorit, bineînţeles, să fie la faţa locului în clipa când avea să se încheie aventura care captivase publicul american.)

Morel stabilise plecarea la asfinţit, ca să meargă cât mai mult pe drum de noapte. Idriss şi Yussef aduseseră caii pe dună. Morel cerceta atent cerul nemişcat, unde norii urcau deasupra deşertului ca un morman de stânci negre. S-a întors spre Idriss.

— Hei! Ce crezi? O să plouă, sau nu?

Idriss a scuturat din cap. Cu tunica lui albastră, turbanul alb înfăşurat în jurul capului, cu cele două riduri adânci săpate de la nări până la colţul buzelor, cu perii suri şi rari din bărbie, îi inspira lui Fields tot atâta încredere ca şi biroul meteo din New York. (Fields făcuse câteva nopţi albe stând cu aparatul de fotografiat în calea uraganelor care, deşi anunţate, aveau să devasteze nestingherite alte regiuni decât acelea unde erau aşteptate.)

— Să sperăm. Avem nevoie de cel puţin două zile ca să traversăm…

Fields şi-a petrecut ultimele clipe dinaintea plecării în compania lui Peer Qvist, care ţinuse să facă un tur de adio prin mlaştină, printre păsări.

— N-o să mai întâlnesc vreodată aşa ceva, spusese el.

De obicei, Abe Fields nu se dădea-n vânt după contemplarea naturii, dar de data asta chiar avea ce să admire. Extraordinară, emoţionantă, pădurea de penaje acoperea smârcurile cât vedeai cu ochii şi, sub norii încremeniţi şi apăsători, un al doilea cer, mai apropiat, viu şi nemărginit, părea să fi copleşit vidul celuilalt. Păsările ţeseau astfel, aproape de pământ, un cer care putea fi atins, un cer în sfârşit accesibil. Anumite specii îi erau atât de familiare lui Fields, încât prezenţa lor la marginea deşertului african îi părea rodul unei tragice erori. Rândunele, berze, egrete, pescăruși, toată bătrâna Europă înaripată a bordeielor și porturilor pescărești părea să se fi refugiat aici, printre marabu și jabiruuri uriașe, pelicani, abumarkubuli din Bahr el Gazal, și toate celelalte specii cărora nici nu le știa numele. Peer Qvist i-a spus că acest covor viu de aproape o sută de kilometri pătraţi, care-și

schimba culoarea, se ridica în văzduh şi se cobora, se împrăştia şi se aduna la loc ca o tapiserie sclipitoare brodată şi răsbrodată chiar sub ochii săi, nu era decât o infimă parte, căzută în timpul călătoriei, a armatei de miliarde de păsări care se îndrepta spre valea Nilului şi spre mlaştinile de la Bahr el Gazal din Sudan. Danezul vorbea despre ea cu o fervoare aproape religioasă şi, atunci când şi-a întors faţa, Fields a văzut că ochii bătrânului naturalist se umeziseră. Din delicateţe, s-a prefăcut că fotografiază smârcul, deşi avea deja o serie întreagă de imagini color, iar Peer Qvist i-a reamintit că-i promisese să-i trimită şi lui câteva copii.

(Fields şi-a ţinut promisiunea. A expediat un set complet pe numele naturalistului la Muzeul de Istorie Naturală din Copenhaga. Pachetul i s-a întors având o singură menţiune însoţitoare: „Necunoscut“. Fields a considerat că acest răspuns avea măreţie. A retrimis coletul către Comitetul internaţional pentru apărarea florei şi faunei de la Geneva. I s-a întors şi de data asta, dar având următoarea specificare: „Nu mai face parte din organizaţia noastră.“ Lui Fields i-a venit atunci o idee genială. A scris pe pachet doar „Peer Qvist, Danemarca“. Câteva zile mai târziu, a primit un mesaj de mulţumire din partea destinatarului.)

Când s-au întors pe dună, ceilalţi erau deja gata de plecare. Fields s-a apropiat de calul său cu teamă, întrebându-se dacă va putea suporta călătoria. Lacul amuţise; înainte de lăsarea serii, femeile şi copiii se întorseseră prin sate, ducând în spate sau pe creştet coşurile neprețuite; în duhoarea nămolului se amesteca acum din ce în ce mai mult un alt miros, pe care Fields se străduia zadarnic să-l ignore. Unii elefanţi se întorceau către apă, alţii rătăceau prin stufăriş, mugetele lor se înălţau din tot locul, iar lui Fields i se părea că încă mai aude horcăitul celor răniţi. Morel îşi legase de şa servieta din piele, iar acum îşi aprindea o ţigară cu amnarul. Se bărbierise, îşi legase la gât eşarfa proaspăt spălată, şi îşi prinsese în piept micuţa cruce de Lorena. Părea calm şi pregătit să continue cât va fi nevoie.

(Fields nu i-a înţeles cu adevărat misterioasa forţă lăuntrică decât după câţiva ani, în momentul când s-a întâlnit cu Peer Qvist la Universitatea din Uppsala, în Suedia, unde bătrânul naturalist îşi susţinea ceea ce avea să fie ultimul său curs despre protejarea speciilor. Bântuit de amintiri, moşneagul şi-a petrecut jumătate de noapte trecându-şi în revistă trecutul – şi uite-aşa a

ajuns să-i povestească în sfârşit jurnalistului povestea lui Morel şi a cărăbuşilor săi. De-abia atunci a aflat Abe Fields care era cu adevărat fondul problemei. L-a ascultat în tăcere şi, când a ieşit afară în noaptea calmă şi înzăpezită în care până şi stelele tremurau, a început să meargă cu o vioiciune şi o încredere necunoscute, şi ar fi dat orice numai să-l poată întâlni din nou pe Morel şi să-i spună că şi el, Abe Fields, ajunsese să „creadă“ din tot sufletul.)

Deocamdată, se simţea destul de nefericit, aşa cum stătea călare, cu ochii şi chipul stacojii, cu o batistă înnodată pe cap ca să-l ferească de soare, cu cele patru colţuri ridicate în aer, întrebându-se de ce se încăpăţâna să-l urmeze pe acel proscris preţ de o sută de kilometri prin ţinuturi deşertice, riscând s-o sfârşească după gratii sau să moară de insolaţie, câtă vreme aproape că rămăsese fără peliculă. Forsythe ajunsese deja la celălalt capăt al dunei, ţinându-şi calul de dârlogi ca să evite, de bună seamă, scenele de despărţire. Făcuse tot posibilul ca s-o convingă pe Minna să nu-l urmeze pe Morel.

— Nu o să rezistaţi, orice-ar fi, la tot drumul ăsta…

— L-am mai făcut o dată.

— Nu în aceleaşi condiţii. Caii abia stau pe picioare… Chiar dacă ajungeţi în Ciad, o să fiţi arestată. Un bărbat singur ar mai putea scăpa, dar o femeie…

— Ar trebui să vă informaţi mai bine despre cât sunt femeile în stare să îndure, domnule maior Forsythe… V-aş putea povesti câte ceva pe tema asta.

— Chibzuiţi bine. Am vrut să facem o manifestaţie, să ilustrăm în felul nostru sila atâtor oameni şi protestul lor… Am reuşit mai bine decât speram. Toată lumea e cu ochii pe noi. E momentul să ne continuăm campania cu alte mijloace, profitând de atenţia şi simpatia cu care suntem înconjuraţi. Nu se poate să ne pierdem audienţa. Cu Morel, altfel stau lucrurile: chiar dacă va fi arestat, procesul lui va avea un răsunet uriaş şi va reaprinde simpatia populară. Achitarea lui va fi triumfală. Deocamdată însă îşi riscă viaţa, şi dumneavoastră la fel… E-o nebunie întreagă.

— Cum se face că aţi ajuns dintr-odată atât de rezonabil, domnule maior? Să fie oare vestea potrivit căreia vă veţi putea în sfârşit întoarce acasă, că aţi

devenit erou la dumneavoastră în țară și că, cine știe, armata americană va boteza o promoție de la West Point cu numele Forsythe?

Maiorul nu s-a putut stăpâni să nu râdă.

— Ziua aceea va fi, orice s-ar spune, o zi mare pentru elefanți… Oricum, sunteți al naibii de bine informată în privința tradițiilor noastre militare!

— M-am culcat cu o droaie de ofițeri americani…

— Dacă nu vreți să veniți cu mine, duceți-vă cu Peer Qvist în Danemarca!

Minna a clătinat din cap.

— Trebuie să rămân cu el.

— De ce?

Minna a zâmbit.

— La Berlin, trebuie să aibă pe cineva cu el, nu credeţi, domnule maior Forsythe?

I-a întors spatele şi s-a îndepărtat pe dună, cu acel mers pe care pantalonii bărbăteşti îl făceau să pară stângaci şi-i adăugau feminitate. A urmărit-o din priviri, cu o urmă de cinism pe buze. Era sigur că avea s-o mai întâlnească. Trebuia doar să aştepte. Cândva, i se va ivi ocazia: în lipsă de altceva, mănunchiul de amintiri comune va fi de ajuns ca să i-o aducă înapoi. Asta, desigur, dacă Morel nu va ceda în faţa unei asemenea dăruiri, dacă nu o va lua de soţie când vor ieşi de la închisoare, dacă nu-i va trânti nişte copii şi nu se vor instala împreună într-un oraş african, unde vor deschide un mic negoţ cu fildeş pentru turişti. „Puteţi merge să-l vedeţi şi pe Morel, e o atracţie locală, să ştiţi, a avut momentul lui de glorie, când era numit «bărbatul care apără elefanţii…». Acum are o prăvălie cu suvenire din fildeş pentru turişti. Ei, da, omul trebuie să trăiască, aşa se încheie mereu povestea… Se lasă uşor fotografiat, mai ales dacă-i cumpăraţi ceva din magazin.“

A ridicat braţul şi i-a făcut semn de bun-rămas. Minna i-a răspuns. Apoi a aşteptat să i se alăture danezul şi şi-au mânat împreună caii în direcţia şoselei care ducea spre Gfat. Aveau de străbătut mlaştina, şi păsările îşi luau zborul din calea lor: aripi albe de marabu, de berze şi de egrete tremurau în asfinţit ca nişte semne de rămas-bun. Peer Qvist şi-a tras borul pălăriei peste faţă şi nu s-a întors nici măcar o singură dată spre cele cinci siluete care se

profilau pe cer, din ce în ce mai îndepărtate. Îşi reproşa de pe-acum ceea ce i se părea un abandon, cu toate că ştia că cel mai bun mod de a-l ajuta pe francez nu mai era să-i stea în preajmă acolo, în Africa, ci să profite de simpatia populară pe care acesta o stârnea, astfel încât să încerce să obţină în sfârşit măsuri concrete de ocrotire a naturii şi de respectare a acelei marje de omenie pe care Morel o pretindea. Mai ales dacă acesta avea să fie arestat şi judecat, situaţie care era aproape inevitabilă, trebuia să fie acolo ca să stârnească protestul general şi să-i obţină achitarea, sub presiunea opiniei publice. Se simţea însă secătuit de puteri şi nefericit, aşa că, spre a-şi potoli regretele şi a uita de oboseală, a început să facă în gura mare proiecte pentru campaniile viitoare.

— Va trebui s-o luăm de la capăt cu comitetele, cu apelurile, va trebui să atragem nume care contează. Păcat că a murit bătrânul Gustaf al Suediei. Eram prieteni, ne-ar fi ajutat… Şi pastorul Kaj Munk… împuşcat de nemţi. Mare scriitor… Şi Bernadotte… şi Axel Munthe… Când trăieşti prea mult, ajungi să nu mai ştii pe nimeni.

Forsythe nu spunea nimic. Era anevoios să faci proiecte de viitor, când îţi lăsai viitorul în spate.

XL

În decursul primelor câteva ceasuri, Fields a crezut că n-o să poată suporta mai mult de-un minut consecinţele mişcărilor calului asupra coastelor lui rupte; în orele următoare, i s-a părut cu neputinţă să îndure căldura, razele soarelui reflectate în ţărâna roşie, pietrele şi praful ridicate de cai – înseşi smocurile de iarbă se preschimbaseră în sârmă ghimpată, care-i zgâria ochii – de fapt, a suportat toate astea cu energia înzecită şi oarecum monstruoasă a oamenilor obsedaţi de o idee fixă: ideea lui era să meargă după Morel până în clipa deznodământului, ca să-l prindă într-o fotografie. Atât şi nimic mai mult; refuza să vadă orice altceva, fie că era vorba de o alianţă, de o adeziune sau de o simpatie personală, el îşi făcea doar meseria. Avea noroc că pusese mâna pe un subiect excepţional şi, câtă vreme mai avea un capăt de film, nu voia să-l irosească; toţi cei care-l cunoşteau ştiau că nu-şi mai făcea iluzii în nici o privinţă, că nu mai avea

nici nobile indignări, nici iluzii umanitare, doar pelicula şi un obiectiv mereu pregătit: îi era complet indiferent ce avea să se întâmple cu lumea, câtă vreme apucase s-o fotografieze. Se prinsese de oblâncul şeii arăbeşti, cu batista pe cap şi cele patru noduri ale ei iţite ca nişte corniţe – o mai folosea ca să-şi şteargă gâtul, faţa, ochii şi obiectivul aparatului, dar şi ca să-şi sufle nasul şi să-şi facă vânt; înainta cu greu, pe calul cu harnaşament asemănător cu cel al bidiviilor fulani, prin stepa deşertică, povârnişuri, stânci de pe care se ridicau nori de praf roşu, însetat, furios, strângând din dinţi în spatele lui Morel, cu aparatul la gât, cu o îndărătnicie care-l făcea pe francez să zâmbească şi chiar să aibă porniri admirative.

— Prin urmare, fotografule, crezi că o să rezişti?

— Fireşte, răspundea Fields, pus pe harţă. Ce părere-ţi faci? Am fost în Libia, la Anzio, la Leyte, pe plajele din Normandia şi de la Corregidor. Am primit titlul de cavaler al Legiunii de Onoare în grad de ofiţer pentru eliberarea Parisului, nu ştiu dacă asta-ţi spune ceva.

— Bine, bine. Şi, tot ce-ai făcut, ai făcut doar pentru fotografii?

— Doar.

— De rest nu-ţi pasă?

— Nu-mi pasă.

— Putem s-o mierlim cu toţii?

— Fireşte.

Morel avea ochi râzăreţi. Cu pălăriuţa lui europeană de fetru decolorată de soare, cu privirea căprie şi veselă, cu cruciuliţa de Lorena[27], cu eşarfa kaki plină de praf roşiatic, care-i dădea un aer uşor militar, de spahiu, foarte colonial – „o moacă foarte franţuzească“, gândea Fields, veninos –, cu buze arcuite zeflemitor, chiar şi când nu zâmbea, însoţit de servieta cea veche, doldora de petiţii, de manifeste, de proclamaţii şi de apeluri, pe care o căra pretutindeni după el atârnată de şa, Morel nu scotea o vorbă, doar te privea într-un mod care nu era lipsit de o anume amabilitate. Era atât de diferit de tot ce se spunea despre el prin ziare, încât Abe Fields a simţit că, într-adevăr, datoria lui categorică era să aducă fotografii cât mai bune ale francezului, ca să-l arate publicului aşa cum era, fotografii fără text, fără legendă, fără comentarii – aşa cum era, adică perfect echilibrat, sigur de el într-un mod calm, fără urmă de ură sau de ranchiună, luându-te peste picior

cu un aer cât se poate de serios şi îndeletnicindu-se cu o activitate precisă, limitată, prozaică: protecţia elefanţilor, a faunei africane, adică exact ce trebuia făcut, nici mai mult, nici mai puţin, şi nu de ieri, de azi. Nu s-a putut abţine şi i-a mai făcut o poză, cu toate că, de-acum, ar fi trebuit să fie serios preocupat să-şi cruţe pelicula, dacă tot aveau să rămână mult timp împreună.

27. Simbol heraldic datând din secolul XVI, devenit simbol al Franţei Libere în 1940.

— Fotografule…

— Da.

— Pari foarte hotărât. N-oi fi şi tu atras de elefanţi?

— Mă doare-n cot de elefanţii dumitale. Îmi fac meseria, atâta tot.

— Nu te burzului… Niciodată nu trebuie să te superi. Mă vezi pe mine că mă supăr?

— Nu, nu, sigur că nu. Toată lumea ştie că nu te superi niciodată.

— Zici că ai participat la eliberarea Parisului?

— Da.

— Nu eram acolo. Aveam probleme. A fost frumos?

— O să-ţi arăt nişte fotografii.

— Mi-ai zis că ţi-ai făcut începuturile în timpul războiului civil din Spania.

— Da.

— Şi eu. Nu ne-om fi întâlnit oare?

— Se poate.

— Erau nişte elefanţi tare frumoşi pe-acolo. Spania e faimoasă pentru elefanţii ei.

— Da.

— Dar în Rusia ai fost?

— Nu încă.

— Hei, cum aşa?

— N-am primit viză.

— O să primeşti. De îndată ce vor avea elefanţi de fotografiat, o să primeşti viză. O să trimită o caleaşcă după tine. Se pare că nu-i posibil să construieşti o lume nouă cu elefanţi incomozi la tot pasul. Se pare că sunt

stânjenitori, un vestigiu al trecutului. Nu e opinia mea, dar se pare că aşa stau lucrurile. Iată de ce e atât de important ce facem noi doi…

— Eu nu, doar dumneata. Eu fotografiez.

— Nu te preocupă soarta elefanţilor?

— La altceva nu-ţi stă gândul?

— Ba da. Dar e trist ce se-ntâmplă.

— Ar trebui totuşi să încerci.

— Şi-apoi, sunt nebun, n-ai fost informat?

— Normal că eşti nebun. Nebuni erau toţi: Gandhi, când rezista pasiv şi făcea greva foamei, de Gaulle al vostru cu Franţa lui, dumneata cu elefanţii…

Şi mergea mai departe, năucit, cu pleoapele arse, cu buzele umflate, iar pulberea roşie îi pătrundea în nas, pe gât, în urechi şi chiar – era convins – în prostată, rozându-l cu ticăloşie până-n adâncuri. Din când în când arunca în jur câte o privire buimacă, zărea sute de antilope roşii stând culcate, cu coarnele nemişcate – pădure de harfe – cu câte-un vultur, santinelă cenuşie, cocoţat pe spinare, o cireadă de bivoli, a cărei masivitate plină de forţă părea atât de puţin potrivită cu o asemenea dezolare, unele animale încercând încă, spasmodic, să se ridice în picioare când îi vedeau apropiindu-se: departe, spre răsărit, acoperind zarea, nişte nori negri complet încremeniţi, coagulaţi, nişte pui de elefant morţi, zigzagul muştelor verzi, hienele furişându-se, şi, din nou, praful şi pietrele, muşuroaiele de termite de sub arborii cu spini, faţa lui Churchill urlându-şi la microfon, în 1940, hotărârea de a merge mai departe, în timp ce Fields aştepta cu aparatul de fotografiat în încăperea alăturată – ba chiar, la un moment dat, calul i s-a poticnit de hoitul sfârtecat al unui leu, cu măruntaiele roind de muşte, în faţa căruia Idriss, imperturbabilă nălucă albastră, s-a oprit locului, nevenindu-i să creadă, cu acea stimă mută pe care nu o arăta decât celor mai vechi duşmani ai săi – imaginea acestui leu mort era să-l facă pe Abe Fields să izbucnească în plâns, la gândul că-şi contemplă propria soartă. De altfel, se pare că Idriss căpătase o oarecare aversiune faţă de el şi de aparatul lui, îl privea chiondorâş şi, de fiecare dată când reporterul îşi îndrepta obiectivul spre Morel, bătrânul vânător scuipa în văzul lumii. În mai multe rânduri i-a zis *oudjana ga* şi *oudjana baga*, ceea ce, în traducerea amabilă a lui Morel,

voia să însemne: „pasăre necurată“, „pasăre piază rea“. Morel râdea. Dar Fields, cu nervii la pământ cum era, s-a simţit jignit peste poate, insultat, umilit şi indignat. Cu privirile în jos, a chibzuit îndelung asupra acelor cuvinte, şi a hotărât în cele din urmă că Idriss era antisemit. La un moment dat, văzând un vultur cum se lasă încet din văzduh, cu aripile desfăcute, pe stârvul jumătate putrezit al unui animal, şi-a spus că, de fapt, aşa era şi el: un vultur mereu gata să se repeadă cu aparatul asupra unor victime, mereu altele, ba chiar a găsit că seamănă întrucâtva cu pasărea, mai ales în privinţa nasului şi a ochilor şpanchii. A încercat să-i explice în engleză toate astea lui Idriss, arătându-i cerul unde se roteau confraţii săi, fiecare fiind preocupat să se mişte mai repede ca el şi să-i ia pâinea de la gură: nu puteau fi învinuiţi, a explicat el, trebuiau să ajungă primii la locul faptei, meseria le-o cerea. Idriss a scuipat, a părut scandalizat şi s-a dus să-l înştiinţeze pe Morel. L-au ajutat să se întindă sub o cuvertură prinsă de spinii unui arbust, şi Minna a rămas aşezată lângă el, ştergându-i fruntea cu o batistă umedă. Şi-a venit puţin în fire după care a privit ţintă spre chipul sleit al nemţoaicei, spre acea siluetă feminină neaşteptată, neverosimilă în acel peisaj al oprimării universale, o figură cu trăsături atât de ostenite, încât o făceau de nerecunoscut – doar părul blond de sub pălăria cea mare lăsată pe ceafă, prinsă într-o cureluşă petrecută pe sub bărbie, şi ochii, atât de deschişi la culoare, încât păreau nevinovaţi, rămâneau egali cu sine în strălucirea şi blândeţea lor.

— De ce n-aţi plecat în Sudan împreună cu ceilalţi? Sunteţi îndrăgostită de el?

— Încercaţi să dormiţi puţin, domnule Fields…

— Chiar atât de mult îl iubiţi?

— O să vorbim altă dată despre asta, când vom fi amândoi într-o stare mai bună… Şi eu sunt la pământ, şi m-am căptuşit cu o dizenterie.

Pe faţa ei, umbrele erau mai grele decât trăsăturile. Iată ce-nseamnă dragostea, şi-a zis Fields, cu acea cunoaştere profundă a dragostei venind din partea unui om care nu fusese niciodată iubit. De fapt, Minnei nu-i pasă deloc de elefanţi. O femeie n-ar îndura toate astea de dragul unor idei, mă pricep totuşi la femei, o femeie nu poate avea atâta curaj, perseverenţă şi nepăsare faţă de tot ce i s-ar putea întâmpla, decât dacă e îndrăgostită de un

bărbat… Mă pricep la femei, şi-a spus Fields triumfal, mă pricep bine: numai la ele îmi stă mintea. În închipuire, era tot timpul în preajma lor. În închipuire, trăise probabil unele dintre cele mai frumoase poveşti de dragoste ale acelor vremuri, făcuse cuceriri senzaţionale, uluitoare. A calculat în minte numărul de elefanţi pe care ar fi fost în stare să-i sacrifice ca să trezească într-o femeie o asemenea dragoste, un asemenea devotament: foarte rapid, a ajuns la concluzia că ar fi putut jertfi întreaga specie. Minna se apleca peste el cu un surâs uşor, care biruia totul în jur: boala, aerul incandescent, oboseala. Lovit de sfârşeală sub cortul improvizat, sufocat de căldură, cu ochii scânteind duşmănos, cu sângele şiroindu-i din nas, Fields şi-a spus că şi-ar fi dorit în mod deosebit să inspire o asemenea iubire şi un asemenea devotament unei nemţoaice, el, fiul unor părinţi gazaţi la Auschwitz: asta ar fi dovedit că omul putea fi, până la urmă, o creatură acceptabilă… Sau poate, pur şi simplu, era doar vicios.

— Îl iubiţi… E absolut evident. Nu tăgăduiţi. Nu are rost să-mi spuneţi că faceţi toate astea de dragul elefanţilor…

— Nu vă spun nimic, domnule Fields. Dumneavoastră vorbiţi prea mult, deşi ar trebui să vă odihniţi…

— Spuneţi-mi adevărul…

— Adevărul e că trebuie făcut ceva ca să-i salvăm, domnule Fields… Acum, toată lumea a înţeles, până şi eu… de vreme ce mă aflu aici. Cu toate astea, nu sunt din cale-afară de deşteaptă. Numai că am văzut asta de-aproape… în timpul războiului, la Berlin… şi mai târziu. O să vă explic însă altă dată.

Abe Fields a fluierat, la propriu, de indignare şi lehamite.

— Vă bateţi joc de mine!

— Încercaţi să dormiţi puţin, o să vă aşez batista pe ochi…

Nihilişti, asta erau, nihilişti şi anarhişti care voiau probabil să răstoarne cu forţa guvernul Statelor Unite. Niciodată, dar niciodată Abe Fields n-avea să le dea viză americană. Viza aceea pe care el însuşi o obţinuse atât de greu. Toată povestea asta era o poveste tipică de decadenţă europeană, de anarhie, o afacere subversivă de neconceput în America, unde demnitatea persoanei umane era protejată pe toate fronturile, în faţă, în spate şi pe flancuri, în aşa măsură, încât problema nici nu se mai punea; îşi dorea un

singur lucru, să se întoarcă în Statele Unite ca să-şi publice fotografiile, să denunţe nihilismul intelectualilor francezi şi germani; deocamdată însă era imobilizat în acel cort improvizat, între un cactus şi un arbust cu ghimpi, plin de praf, văzând printre pleoapele chinuite doar un soi de natură moartă cu pietre, spini şi nisip, şi picioarele lui Abe Fields, globe-trotterul, care, la întoarcere, avea să facă din această campanie de salvare a elefanţilor scopul vieţii sale. De altfel, era ultimul său reportaj. Avea să se lase de meserie – nimeni nu-l putea face să se răzgândească. (Mai târziu, Fields a pomenit adesea această hotărâre irevocabilă ca pe un semn grăitor al stării de prăbuşire fizică şi morală în care se afla pe atunci.)

Fields a petrecut ultimele douăsprezece ore de mers prin deşert într-o stare de stupoare aproape fericită, pradă unor viziuni erotice provocate, pe de-o parte, de hurducăturile călăritului şi, pe de alta, de dorinţa lui de a se agăţa de viaţă, de a-i găsi, până la urmă, un farmec tangibil. Cu toate astea, n-a uitat o clipă să facă fotografii. La un moment dat, când Minna stătea aşezată în nisip, sprijinită de-o piatră, cu ochii pe jumătate închişi – iar faţa îi părea alcătuită doar din gura aceea mare şi uşor cam plată, mereu suferindă, iar acum aproape tragică – a văzut-o întinzând mâna către poşetă, deschizând-o şi luând un tub de ruj, cu care şi-a colorat buzele. Fields s-a uitat la ea fără să-i vină a crede: tocmai se farda. A fost nespus de uimit şi, atunci când s-a ridicat în cele din urmă, ca s-o fotografieze, Minna terminase deja. Începând de-atunci, n-a mai scăpat-o din ochi. Era o imagine a zădărniciei umane pe care voia s-o transmită posterităţii. Şi-a ţinut aparatul pregătit, ştergându-i febril nisipul de pe obiectiv. Îşi pusese în cap să facă fotografia aia. Până la urmă, a reuşit. Când a mai văzut-o o dată oprindu-se în drum, deschizând poşeta, ştergându-şi faţa pe care praful, suferinţa şi năduşeala se coagulaseră într-o pastă aproape compactă, şi întinzându-şi rujul pe buze, n-a mai dat greş. Din cauza febrei, probabil, i-a mai trăsnit o idee năstruşnică. S-a gândit la mama lui mergând spre camera de gazare, la Auschwitz, şi la toate tinerele care muriseră acolo: şi-a zis, rânjind, că omenirea găsea întotdeauna mijloacele să se oprească în drum şi să se fardeze. Existau chiar şi bărbaţi, bărbaţi de seamă, cărora li se delega în mod special această misie. Cosmeticienii. În general, primeau pentru asta Premiul Nobel.

A treia zi de la plecarea de lângă lac, au intrat în savana Ciadului, care-şi risipea peste ţărână goliciunea pipernicită şi lipsită de umbră, unde până şi muşuroaiele de termite se făceau praf la atingerea copitelor. Morel nu se străduia să se ascundă şi străbătea satele Gola sau poposea în ele, fără să-i pese că putea fi văzut. Femeile care uscau maniocul pe jos, întins pe frunze mari de palmier, ridicau capetele să-l vadă trecând, un sultan centenar şi schilod a apărut din senin sprijinit de doi bărbaţi în uşa colibei sale de chirpici, cu faţa aproape ascunsă sub o grămadă de pânzeturi albe, şi s-a uitat îndelung după el, ţâncii despuiaţi îi alergau pe urme, olarii îşi lăsau deoparte amforele de lut roşu şi dădeau buzna să-l privească, iar călăreţii în straie largi se dădeau la o parte din calea lui ca să-l lase să treacă. Acolo a auzit Fields prima oară porecla care-l desemna pe Morel în întreg Ciadul: Ubaba-Giva, adică, după cum a tradus Morel, fălindu-se: „moşul elefanţilor“. E limpede că-l considerau un fel de sfânt, că-i atribuiau un caracter supranatural şi că le inspira o teamă plină de respect, ori poate teama să nu se molipsească: demonul din el era probabil dintre aceia care ies uneori prin ureche şi se strecoară în tine prin nări, când te apropii prea tare.

— Nu vă e teamă că veţi fi arestat?

— Autorităţile nu doresc chiar atât de mult să mă aresteze. Dacă m-ar aresta, ar trebui să mă târască la tribunal şi-ar fi nostim foc ca justiţia franceză să se-apuce să judece un om pentru că a luat apărarea elefanţilor… Cum ar arăta?

În mod vădit, se credea înconjurat de o protecţie universală. Fields şi-a dat seama că adevărata lui nebunie chiar în asta consta: se credea sprijinit şi popular. Poate că mai era aici și un strop de ironie disperată, dar Fields nu credea că-i vorba de asta. Părea sincer încrezător și lipsit de griji, iar reporterul i-a făcut o fotografie, preferata sa, în timp ce râdea și glumea cu potcovarul care se ocupa de caii lor. (Pe cât și-a putut aduce Fields aminte mai apoi, din cei șapte cai pe care îi avuseseră la plecare, doi fuseseră împușcați când traversau stepa deșertică și, atunci când au ajuns în primul sat Gola, dobitoacele rămase erau într-un asemenea hal, încât se vedeau siliți să se oprească din două în două ceasuri. Idriss și-a petrecut o zi întreagă târguindu-se pentru achiziționarea altor cai.) Fields se întreba de

unde mai găsea francezul atâtea resurse de energie, dar, în privința asta, n-avea decât să-și aducă aminte ce se spunea dintotdeauna despre oamenii însuflețiți de o credință. El însuși știa până unde putea merge de dragul unei fotografii izbutite. Era o chestiune de vocație. Minna însă era istovită. Sub pălăria ei cea mare de fetru, fața părea că i se subțiază pe zi ce trece, că se macină, palidă și în același timp jupuită de soare, trăsăturile își schimbaseră desenul, deveniseră colțuroase. Într-o noapte, când durerea din coaste îl silea pe reporter să stea lungit, a ieșit totuși din colibă ca să încerce să respire, în ciuda senzației că, de fiecare dată când trăgea aer în piept, vârfurile coastelor îi străpung plămânul stâng. A găsit-o pe Minna sprijinindu-se de un copac și vomând.

— Să nu-i spuneți nimic, domnule Fields.

— Ar fi mai bine să punem capăt situației. Nu mai sunteți în stare să mergeți mai departe. Cum nu sunt nici eu. Amândoi suntem buni de dus la spital. Eu aș mai putea rezista o zi sau două, dar dumneavoastră…

— O să mă străduiesc și mâine. Nu-l pot lăsa singur, domnule Fields. Știți…

I-a zâmbit ușor provocator.

— Vreau să fie cu el cineva din Berlin până la capăt…

— Nu văd ce-are a face Berlinul cu toate astea.

— Cineva ca mine, domnule Fields, care am ieșit din ruinele Berlinului, care am trecut prin multe…

— Toți am trecut prin multe. Șaptezeci la sută din oamenii de pe pământ mor de foame.

— Aș putea să vă povestesc într-o zi…

— Știu, la Fort Lamy se vorbește mult despre dumneavoastră. Ăsta nu-i un motiv să…

— Cât mă voi mai putea ține pe picioare, o să rămân alături de el, a spus ea.

— Poți iubi un bărbat fără să fie nevoie să mori de dizenterie pentru el.

A tresărit indignată.

— Nu pricepeți nimic. Pentru că sunt o damă de companie, o femeie lipsită de cultură… Mă aflu aici pentru că așa am vrut, domnule Fields. Am fost violată de soldați și…

— Erau nişte soldaţi ruşi. Şi vreme de război. Nu-i un motiv să muriţi din pricina unor elefanţi.

— Nu erau soldaţi ruşi, domnule Fields. Uniforma n-are nici o legătură. Ar trebui să ştiţi asta. Ar trebui să fiţi primul care să ştie de ce se-apucă cineva să apere natura cu o asemenea îndârjire… Deunăzi, mi-aţi mărturisit că familia dumneavoastră a fost gazată la Auschwitz…

— Aşa. Şi? Asta nu mă împiedică să fac doar fotografii. Trebuie strânsă o documentaţie solidă, e tot ce putem face. Nu văd unde bateţi…

Nu-l asculta. În vocea ei se citeau accente de-a dreptul isterice, dar era greu de ştiut dacă era pricinuite de osteneală şi de boală, ori dacă îi stăteau în fire: fata asta uimitoare, complet altfel decât o arăta fizicul ei, cu rotunjimi atât de bine potrivite, cu părul ei blond şi ochii larg deschişi, care, într-o zi, îşi părăsise în tăcere localul de noapte din Ciad ca să se alăture, într-un jeep doldora de arme şi muniţie, bărbatului care salva elefanţii, acţionase oare, potrivit spuselor ei, „pentru că aşa a vrut“, ca să manifesteze, şi ea, ca să se repeadă, şi ea, în sprijinul unei complet irealizabile, exagerate, trăsnite şi de-a dreptul inadmisibile idei despre demnitatea umană. Fără îndoială, nu era îndeajuns de inteligentă pentru asta, iar ghinionul ei era că avea un corp şi un chip care trezeau în bărbaţi nu atât dorinţa de a o înţelege, cât aceea de a-i smulge hainele. Poate că protesta şi faţă de acest lucru. În privinţa inteligenţei, Abe Fields avea părerea lui: o feminitate extremă, cu tot ce presupune asta în materie de intuiţie şi de afecţiune, era, după ştiinţa lui, ceea ce se apropia cel mai mult de adevăratul geniu. Pe care, de altfel, nu-l întâlnise niciodată la o femeie. Uneori avea impresia că sălăşluieşte în el, sub forma unei chemări înspăimântătoare. Sprijinită de salcâm, cu faţa lucioasă, năpădită de sudoare şi lacrimi, era epuizată, pustiită lăuntric, dar păstrându-şi voinţa de a rezista până la capăt. Era foarte serioasă, groaznic de lipsită de umor, ca toţi nemţii, şi cât se poate de străină de zeflemeaua acidă a lui Morel. Cu toate astea, probabil că nimeni nu-l înţelegea mai bine ca ea.

— Mai încerc şi mâine. Nu ştiu deloc ce speră, dar nu-i nimic… Grota în care ne-am adăpostit înainte a fost descoperită de soldaţi, cu tot cu medicamente, provizii, muniţie. Dacă mâine voi vedea că devin o povară pentru el, o să renunţ. O să-i spun să continue singur. Din cauza mea, a

început deja s-o apuce pe calea cea mai uşoară… Ţine drumul bătut. Ieri, Idriss l-a rugat să evite satul în care se aflau nişte infirmieri de la Cerc, dar n-a vrut s-audă, doar ca să mă pot odihni o noapte….

— Nu-i din pricina dumneavoastră, a zis Fields. E sincer convins că nu i se poate întâmpla nimic. O ţine una şi bună că e înconjurat de simpatie. Nu doar în Africa, ci în toată lumea. Nu m-ar mira să creadă că muncitorii ruşi se roagă pentru el prin uzine… Asta e nebunia lui. Dacă vreţi părerea mea, îşi închipuie că, în taină, autorităţile franceze îl protejează… că îl privesc cu mândrie. Fiindcă, pe deasupra, crede în Franţa. Dacă-l întărâţi puţin, îţi va spune că „misiunea spirituală a Franţei“ este să ocrotească elefanţii… Aşa e el, n-ai ce face. Aici stă adevărata lui nebunie. În India, poate că i-ar fi atras o aură de sfinţenie… Cred însă că, dacă o să continue, tot o să-l nimerească un glonţ. Când se va întâmpla asta, şi vă spun eu că nu mai e mult până atunci, vreau să fiu de faţă… şi să fac o fotografie. Aşa se termină mereu…

E-adevărat că Morel părea să fie însufleţit de o încredere uimitoare, uşor tulburătoare şi chiar contagioasă: fără să vrea, Fields începuse să se simtă convins că nu i se putea întâmpla nimic rău…

— Deci, fotografule, eşti obosit?

— Obosit.

— Nu te mai da peste cap. N-am terminat. Treaba asta nu se isprăveşte niciodată. Ceea ce bănuiesc că ştii, de când tot apari pretutindeni unde se întâmplă ceva… Mai ai încă destule fotografii straşnice de făcut.

— Sper din tot sufletul.

— Nu-ţi irosi pelicula…

Deşi se străduia să rămână serios, ridurile provocate de râs îi vibrau pe chip ca nişte gâze prietenoase, roind în jurul ochilor săi căprui, tineri şi afectuoşi.

— Ţine seama că e foarte greu de surprins… Nimănui nu i-a ieşit încă o poză bună.

Fields a fost cât pe ce să-i spună că reuşise o dată sau de două ori. Instantanee la zece milisecunde ca să capteze un fulger, clipa unei treceri, o tresărire – şi, uneori, licărul de demnitate umană care mai zăbovea o clipă pe câte-un chip pe care viaţa tocmai îl părăsise. Existau chiar feţe care rămâneau încremenite pentru totdeauna în această expresie, de parcă ar fi

vrut, apoi, s-o topească în ţărână. Dar n-avea să se lase păcălit. L-a înfruntat pe Morel cu privirea rece şi nepăsătoare a reporterului, privindu-l din punct de vedere strict profesional: un cap tipic franţuzesc, gen „on les aura“[28], cu ţigări Gauloises albastre, o voce tărăgănată şi, în acelaşi timp, profundă, şi acel aer militant al pichetelor de grevă la locul de muncă şi al listelor de revendicări. A încercat să-şi dea seama de ce i se părea atât de francez şi a hotărât: datorită unei anumite veselii grave şi a cutei din colţul gurii, aflată la jumătatea drumului dintre băşcălie şi ţâfnă.

28. Cel mai cunoscut afiş al propagandei franceze din timpul Primului Război Mondial înfăţişează un soldat alergând entuziast spre iureşul luptei, cu o mână ridicată spre cer. În stânga lui sunt marcate cuvintele „On les aura!“ (Le venim noi de hac!).

— Ia spune, v-au mai rămas mulţi elefanţi în America?

— În America nu mai există elefanţi din miocen.

— Deci n-au mai rămas deloc?

Fields a strâns din dinţi.

— Ba da, au mai rămas.

— Vii sau pe hârtie?

— Vii.

— Cum se face?

— Avem un preşedinte pe care-l interesează.

— A făcut ceva pentru ei?

— Da. De pildă, a abolit segrega…

S-a întrerupt. Doar n-avea să-i facă jocul. Nu voia să-i mai dea apă la moară. Morel râdea, cu capul dat pe spate, cu tot soarele Africii scânteindu-i pe chip.

— Exact. În Franţa, s-au făcut multe pentru elefanţi. Atât de multe, încât Franţa însăşi a devenit un elefant, iar acum, ca şi aceştia, e ameninţată cu dispariţia… Ia spune-mi, fotografule, continui să crezi că sunt nebun?

— Da.

— Ai dreptate. Trebuie să fii nebun… Eşti un om şcolit?

— Da.

— Îţi aminteşti de reptila care a ieşit pentru prima oară din mâl la începutul erei paleozoice? A început să trăiască în aer liber, să respire, aşteptând să-i crească nişte plămâni pe care nu-i avea?

— Nu-mi aduc aminte, dar parcă am citit pe undeva.

— Bun. Ei bine, dihania aia era şi ea nebună. Complet ţicnită. De-aia a şi încercat.

N-ar trebui totuşi să uităm că e străMoaşa noastră, a tuturor. Fără ea, n-am fi aici. Temerară cât încape, neîndoielnic. Trebuie să încercăm şi noi. Asta-nseamnă progres. Tot străduindu-ne, ca şi ea, poate că vom dobândi până la urmă organele trebuincioase, de pildă organul demnităţii, al fraternităţii. Un asemenea organ chiar că ar merita să fie fotografiat. De-aia îţi spun să mai păstrezi ceva film… Nu se ştie niciodată.

— Întotdeauna păstrez, nu poţi şti de unde sare iepurele, a răspuns Fields.

S-a străduit în câteva rânduri să comunice cu Yussef, dar s-a izbit de o tăcere aproape ostilă. De când plecaseră de lângă lac, adolescentul părea chinuit de o suferinţă ascunsă. Îl supraveghea pe Morel cu o nervozitate ciudată, nu se despărţea o clipă de puşcă şi, noaptea, rămânea multă vreme aşezat lângă francezul adormit, privindu-l în lumina stelelor, sprijinit în mitralieră. Părea să lupte cu o angoasă profundă, căreia jurnalistul a încercat zadarnic să-i desluşească motivul; până la urmă, a tras concluzia că adolescentul simţea că frumoasa lor aventură se apropia de sfârşit. Fields a încercat să-l tragă de limbă şi pe Idriss, despre care se zicea că e unul dintre cei mai buni hăitaşi din Africa – era cu adevărat greu să-l bănuieşti de vreun mobil ideologic secret. Îi făcuse câteva fotografii excelente: craniul acela primitiv, nasul coroiat, cu două cute care alunecau precum nişte crestături de cuţit spre perii suri din bărbie, cu nările la pândă şi ochii treji, care nu scrutau alte piste decât cele ale pământului african. S-a ales doar cu câteva monosilabe, dar, deodată, după ce şi-a epuizat toate şiretlicurile de ademenire, bărbatul care-şi petrecuse totuşi întreaga viaţă în savană, printre turme, i-a trântit aproape violent, cu vocea lui guturală:

— Acolo unde există elefanţi, există libertate.

Încerca, de bună seamă, doar să-i facă pe plac albului care-l angajase, iar Fields a refuzat hotărât să creadă că această fiinţă nobilă şi sălbatică putea fi şi ea contaminată de idei. Nu trebuia totuşi să uite că se aflau în Africa franceză şi că francezii ar fi putut prea bine să-i vâre în cap toate ideile lor. Colonialiştii nu respectă nimic. Luau nişte fiinţe regale în frumuseţea lor primitivă, senine în ignoranţă, nobile în simplitate, şi le deformau după

bunul plac în menghinele ideologiilor şi ale politicii. Trebuia pus capăt colonialismului o dată pentru totdeauna, iar Africii trebuia să-i fie restituit adevăratul chip. Mai exista doar un singur francez pe lume în stare să creadă, stupid, că e posibil să doreşti progresul şi, în acelaşi timp, să aperi caracterul sacru al elefanţilor. Cum să înaintezi, triumfal, pe calea progresului, când îţi luai toţi elefanţii pe cap? Era, aici, o vădită nepotrivire. Abe Fields se bălăbănea pe cal, gesticulând şi făcând tot soiul de consideraţii în gura mare, care-l amuzau pe Morel. La un moment dat, şi-a pierdut complet controlul şi s-a oprit să-i someze pe elefanţi: să se prezinte în faţa lui, pentru ca, în sfârşit, să-i fotografieze!; apoi i-a acuzat că nu există, că sunt un mit, o născocire a liberalilor şi a intelectualilor, o simplă scuză ca să-l omoare cu zile pe Abe Fields, spre marea bucurie a rivalilor săi. L-au dat jos de pe cal, l-au ajutat să se întindă sub arborii de pe marginea drumului, iar Minna a încercat să-l facă să înghită o pastilă. „Aha! Aha!“ a zis Abe Fields. „Pastile de demnitate!“ S-a înfuriat împotriva acestei încercări mârşave. Le-a spus că e un american ieşit din mâl acum douăzeci de ani – data când primise cetăţenia franceză – şi că dobândise, astfel, plămâni să respire în voie. A dormit un ceas şi apoi s-a suit din nou în şa, întrebându-se cu amărăciune cum de putea nemţoaica aia să suporte ceea ce el, Abe Fields, cel mai mare reporter în viaţă, nu mai izbutea să îndure. De fiecare dată când ieşea din somnolenţă, o vedea lângă Morel, însufleţită de o ridicolă, dar uimitoare dragoste faţă de natură. Totuşi, în timpul popasurilor, când Idriss şi Yussef îl coborau cu grijă de pe cal, şi apoi făcea câţiva paşi, cu picioarele depărtate de parcă ar fi avut o povară de o sută de kile în locul prostatei, Abe Fields vedea desluşit când se întorcea că şi Minna ajunsese la capătul puterilor. Faţa plină de năduşeală îi era pământie, iar ochii ei exprimau suferinţă fizică, singura cu adevărat insuportabilă – a hotărât Fields –, orice s-ar zice. Renunţase la orice pretenţie de feminitate, până şi în cele mai elementare gesturi de pudoare şi, atunci când se oprea, de douăzeci de ori pe zi, şi cobora de pe cal ajutată de Idriss, trebuia să întorci capul ca să n-o vezi, pentru că nu mai avea nici măcar puterea să se îndepărteze. Această biată reptilă feminină se târâse curajoasă afară din noroiul şi din ruinele Berlinului, dar trupul său, care îi pricinuise deja atâtea necazuri, avea încă o dată ultimul cuvânt.

(Fields fusese întotdeauna de părere că guvernele nu ajutau destul laboratoarele de biologie, că se preocupau prea mult de politică şi insuficient de progresele biochimiei. Un şir de douăzeci de Einstein ai biologiei ar putea uşor să ne scoată din impas, a gândit el. S-a simţit plin de speranţă şi s-a pus pe fredonat. A văzut limpede că reptilele din jurul lui clatină din cap aprobator. Mai târziu, Fields avea să spună că în momentul acela avea toate simptomele unui delirium tremens provocat de secetă şi de lipsa de alcool, şi că se vedea înconjurat de un grup confratern de reptile blindate cu solzi, cu gura larg deschisă, făcând exerciţii de respiraţie. Încerca şi el din răsputeri, dar de fiecare dată coastele păreau că-i împung plămânii, şi-atunci nu mai tânjea decât să se întoarcă înapoi în mâlul lui natal, să se târască prin balta lui sănătoasă de noroi, să se ghemuiască şi să rămână acolo, renunţând definitiv la visurile sale de demnitate umană. Şi totuşi… Abe Fields, precursorul, Abe Fields, înaintaşul oamenilor, Abe Fields, prima reptilă ieşită din mâl întru cucerirea triumfală a demnităţii… Asta da fotografie! Degeaba s-ar fi chinuit rivalii lui să-l ajungă… Pulitzer Prize, Pulitzer Prize… Şi a început să plângă de-atâta emoţie şi speranţă.)

Când febra i se mai potolea, nu se putea împiedica să nu fie înduioşat de chipul Minnei, de eforturile pe care le făcea ca să-l urmeze pe Morel pe unde se ducea, cu ochi măriţi de suferinţă şi de voinţa de a merge mai departe.

— De-aş putea măcar să găsesc nişte Vioform[29]…

29. Medicament pe bază de hidrocortizon, împotriva inflamaţiilor şi mâncărimilor cutanate.

— Nu puteţi continua în halul în care sunteţi, a spus Abe Fields care, în acea clipă, stătea la marginea drumului, strângând în braţe trunchiul unui copac, cu picioarele răşchirate, aşa cum îl dăduseră jos de pe cal, şi fiind convins că prostata avea să-i explodeze, dacă ar fi făcut cea mai mică mişcare. Trebuie să-l lăsăm să continue singur… E nebunie curată… N-are nici o noimă.

— Aş vrea să rezist măcar până la coline…

— Şi pe urmă?

— Nu-mi mai pasă. Dacă e să mor, prefer să se-ntâmple acolo.

— Şi pe urmă? a întrebat Fields cu calm.

La început a părut uimită, apoi a chibzuit, a căutat un răspuns şi, desigur – şi-a zis Fields încântat –, nu l-a găsit: nu era înarmată decât cu acel curaj caraghios, încăpăţânat, care n-o părăsea o clipă, adevărată îndărătnicie nemţească.

— Aşa e, a continuat Minna. Dar nu-i nimic. Încercarea moarte n-are.

— Ce încercare? s-a răstit Fields, cu desăvârşire exasperat de încăpăţânarea ei prostească şi de refuzul de a vedea realitatea. În numele cui? De ce? Şi în condiţiile astea, cu ce folos, Dumnezeule mare? Cui vreţi, de fapt, să-i transmiteţi ceva?

Minna stătea aşezată pe taluz, cu faţa şiroind de năduşeală, o năduşeală aproape cenuşie, cu pălăria pe genunchi, sub mâinile inerte. Când a ridicat însă ochii spre el, Fields a văzut acel lucru care-l scotea din minţi: un licăr de sfidare şi chiar de veselie, pe care-l căpătase fără îndoială stând alături de puşlamaua de Morel. Pe acel chip pustiit, căruia pometii proeminenţi îi subliniau slăbiciunea, pe acel chip redus la expresia sa cea mai simplă, acel licăr i se părea cu atât mai de nesuportat cu cât simţea că-l molipseşte şi pe el: s-a trezit râzând.

— E-n regulă, a zis el, e-n regulă. Ştiu refrenul. Poţi totuşi să iubeşti elefanţii fără să mori tâmpeşte de dizenterie pentru ei.

Minna a scuturat din cap.

— Chiar cred, să ştiţi.

— În ce anume? a răcnit Fields.

Minna a închis ochii şi a clătinat din cap, zâmbind.

La proces, Fields avea să-şi amintească, în timpul ultimelor clipe ale interogatoriului, de această neputinţă sau de acest refuz al ei de a căuta cuvintele potrivite. Minna tocmai recunoscuse că refuzase să se refugieze în Sudan după ce alesese în mod deliberat să rămână alături de Morel, care avea intenţia să-şi continue campania după anotimpul ploios, pe care dorea să şi-l petreacă pe dealurile Oulé. Preşedintele a părut foarte mulţumit.

— Prin urmare, eraţi hotărâtă să-l ajutaţi?

— Da.

Publicul a fremătat. Avocatul ei nu s-a putut stăpâni să nu-şi ridice braţele. Aşezat în fundul sălii, părintele Fargue a emis un mormăit care se voia discret, dar care s-a auzit în toată sala, probabil şi afară. Cei doi

asistenţi negri din completul de judecată, sub tocile lor roşii, au părut consternaţi: de-acum avea să fie foarte greu s-o achite. Pe banca presei, Marstall, celebrul ziarist de extremă dreapta din Chicago, s-a aplecat către vecina lui, corespondentă specială nu mai puţin faimoasă, dar cunoscută pentru poziţii centriste mai apropiate de mijloc, şi i-a spus:

— Fata asta a dus ura până la limită… Ruşii i-au făcut asta, a fost violată de nu ştiu câte ori când a căzut Berlinul.

În rândul întâi al acuzaţilor, Waitari a rămas dispreţuitor şi băţos, Peer Qvist a aprobat grav cu o mişcare din cap, iar Forsythe i-a făcut un mic semn de încurajare. În spatele lor, Madjumba, N'Dolo şi Inguélé – ultimul îşi petrecuse jumătate din arestul preventiv la spital şi avea un aer disperat – păreau nerăbdători şi iritaţi, dar, singur în ultima bancă a acuzaţilor, deasupra celorlalţi şi lungindu-şi încontinuu gâtul ca să nu piardă nimic din spectacol, Habib dădea toate semnele unei veselii sănătoase – se vedea că e bucuros că se află acolo. Fields stătea chircit pe scaun, într-o poziţie foarte incomodă pe căldura aceea, dar care-l ajuta să-şi preschimbe tensiunea nervoasă în tensiune fizică. Era acolo în calitate de martor, ceea ce îi pricinuia un serios prejudiciu, pentru că se văzuse silit să-şi abandoneze aparatul şi să asiste, neputincios şi scârbit, la vânzoleala rivalilor săi, care fotografiau după pofta inimii. Ar fi dat oricât s-o poată fotografia pe Minna aşa cum o vedea în clipa aceea, stând în picioare la bară, cu o bluză albă şi fustă de pânză, cu ochii grăitori, insistenţi, precum aceia ai muţilor care încearcă să se facă înţeleşi, şi cu pletele blonde, care acum aproape că îi ajungeau până la umeri şi care-i stăteau mult mai bine decât părul tuns scurt. Greoaie şi aproape stângace în excesul ei de feminitate. Ar fi vrut să fotografieze şi privirile publicului îndreptate spre ea: nu-i zăboveau doar pe faţă şi nu căutau doar aflarea adevărului. În acel moment a înţeles de ce era atât de uşor să te înşeli în privinţa ei, de ce se înşelase el însuşi la început: destinul acestei fete era să trezească în bărbaţi o atenţie care, în proporţie de nouă zecimi, era de origine pur fizică. Pentru rest, rămânea foarte puţin.

— Aşadar, spre deosebire de tot ceea ce aţi afirmat iniţial, n-aveaţi deloc intenţia să-l convingeţi pe Morel să se predea, ci, dimpotrivă, voiaţi să-l ajutaţi să-şi continue campania teroristă?

— Voiam să rămân cu el.

— De ce?

Minna a încercat să explice. Întâi din priviri, dar şi-a dat seama că era zadarnic.

— Nu ştiu. Poate pentru că sunt nemţoaică. Ce vreau să spun e că, după tot ce s-a povestit despre noi – o, sunt multe lucruri adevărate –, mă gândeam… îmi spuneam…

— Vă ascultăm.

— Mi-am zis: trebuie să fie alături de el şi cineva de la noi… Cineva din Berlin.

— Zău, nu văd legătura. Lămuriţi-ne!

— Ei bine, ce vreau să spun e că şi noi credeam în toate astea…

— În ce anume?

— În ce încerca Morel să facă… să apere.

— Elefanţii?

— Da. În protecţia naturii…

— Atât? Şi eraţi gata să vă riscaţi libertatea şi poate chiar viaţa, câtă vreme eraţi bolnavă, ca să apăraţi nişte animale? Asta vreţi să credem?

— Nu doar asta.

— Şi-atunci ce anume? Aţi vrea să aveţi în sfârşit amabilitatea să spuneţi acestei curţi ce „apăra“ Morel mai exact, în opinia dumneavoastră?

Minna a amuţit, încercând încă o dată, aproape disperată, să se explice printr-o privire.

— Naţionalismul african? Independenţa Africii?

— Nu…

— Şi-atunci ce?

— Nu ştiu… Nu ştiu să spun.

— Vreţi să vorbiţi în germană? Avem un traducător.

— N-aş putea să spun nici în germană.

— Îmi închipuiam eu, a spus preşedintele cu satisfacţie.

Sprijinindu-se de oblâncul şeii ca să nu-şi preseze prea tare prostata, Fields îşi spunea furios că umanitariştii erau de fapt ultimii şi cei mai insuportabili dintre aristocraţi, că nu învăţau niciodată nimic şi uitau mereu totul. Continuau să fie entuziasmaţi de splendorile naturii, să ceară fără să se descurajeze respectarea unei marje umane, oricât de anevoios ar fi fost

mersul nostru înainte, tot aşa cum, de secole, erau entuziasmaţi de libertate şi fraternitate, fără să fie deloc stânjeniţi de lagărele de muncă silnică şi de naţionalisme; cereau ocrotirea elefanţilor fără să bage în seamă muntele de fildeş care creştea în jurul lor. Cu toate astea, dispariţia elefanţilor era legată de edificarea lumii noi, a noii Africi, aşa cum fusese pe vremuri dispariţia bizonilor şi a bivolilor legată de făurirea Statelor Unite ale Americii. Era un proces ireversibil, pentru care părea absurd să acuzi atât comunismul, cât şi capitalismul american: dacă însuşi colonialismul era pe cale de dispariţie, era cel puţin probabil ca o servitute şi mai mare să-l înlocuiască. Acţiunea lui Morel nu avea sens, pentru că nu exista nimeni care să răspundă avertismentelor ei disperate. Tragedia acestui om era că nu avea alt interlocutor în afară de el însuşi. Singura soluţie, a gândit Fields, ar fi fost o revoluţie biologică, dar cercetarea ştiinţifică se risipea în alte direcţii… Păcat. Fiindcă nu lipseau nici curajul, nici o extraordinară voinţă… Spre ilustrare, era de ajuns s-o vezi pe fata asta care refuza să se lase doborâtă de necazurile ei fiziologice şi care, la fiecare popas, era din nou alături de bărbatul care credea că acest secol încă mai este capabil să-şi asume povara elefanţilor. În praful auriu, cu părul ei blond şi liniile unui trup căruia oboseala nu reuşea să-i ştirbească graţia, era o imagine pe care ar fi vrut s-o aibă de-a pururi în faţa ochilor. Fields îi vedea uneori întorcându-se unul spre celălalt ca să-şi vorbească, sau ca să schimbe acel zâmbet de complicitate ironică care-l scotea de fiecare dată din minţi. Nici măcar nu mai era vorba de încăpăţânare, ci de-a dreptul de semnul unei imbecilităţi congenitale şi molipsitoare. Păreau cu adevărat convinşi că se îndreaptă spre un viitor radios. Şi, în drum spre el, mai aveau încă obrăznicia să admire peisajul.

— Ia uite, fotografule, şesul Ogo şi, în spate, primele dealuri… Cât de frumos poate să fie! Ar trebui să faci o fotografie color.

— N-am chef să-mi irosesc ultimul film, a mormăit Fields. De altfel, nici nu mai am peliculă color.

— Păcat. Dar capătul de film rămas pentru ce-l păstrezi? Pentru când mă vor aresta?

Glumea.

— Îţi faci iluzii… Nu o să păţesc nimic.

S-au oprit într-un sat aflat la doar câţiva kilometri de primele coaste ale dealurilor Oulé, acolo unde începea pădurea de bambuşi. Toţi locuitorii se uitau cum trec. Idriss a discutat îndelung cu un bărbat scund şi uscăţiv, cu braţele brăzdate de cicatrice, pe care-l ştia de treizeci de ani, din epoca de glorie a vânătorii profesioniste. Degetele îi erau paralizate, iar urmele de răni de pe braţe şi de pe mâini erau amintirea ghearelor unui leu care-l omorâse pe Bruneau de Laboré, în Oudai, în 1936. Au aflat de la acel bărbat că, după descoperirea peşterii din Oulé, cu tot cu arme, provizii şi muniţie, un detaşament militar alcătuit din cincizeci de oameni, cu două camioane şi un jeep, fusese trimis la faţa locului şi se afla încă acolo. Idriss s-a străduit din nou să-l convingă pe Morel să se îndepărteze de drumul principal ca să evite o întâlnire, să renunţe deocamdată la ideea de a ajunge direct la colinele cu pricina şi să se ascundă prin hăţişuri vreme de câteva zile. Fields l-a văzut discutând cu însufleţire şi arătând din când în când cu degetul spre drum. Stăteau sub copacul cel mare din ocolul unde, de un veac, se ţineau sfaturile bătrânilor, înconjuraţi de nişte câini gălbejiţi, răpănoşi, veşnicii urgisiţi ai tuturor satelor africane, care alergau în jurul lor schelălăind, în timp ce locuitorii ieşiţi de prin colibe îşi ţineau copiii de mână, uitându-se la ei de la distanţă. Yussef nu spunea o vorbă, cu chip impenetrabil, stând încremenit în şa, cu mitraliera în braţe. Alunecând din copac, umbrele şi luminile se plimbau peste ei la cea mai mică mişcare. Idriss o ţinea una şi bună, gesticula vehement, vorbea mult, iar mânecile albastre îi căzeau în jos pe braţ de fiecare dată când ridica mâna. Morel îl asculta cu atenţie, dar clătina din cap. O dată sau de două ori, în timp ce Idriss se străduia să-l convingă, a aruncat o privire rapidă spre Minna. Stătea jos pe pământ, cu bărbia sprijinită de genunchi. Încerca, prin atitudine, să ascundă ceea ce era imposibil să nu vezi: ajunsese la capătul puterilor. Stropii de năduşeală din jurul buzelor ei nu mai veneau de la căldură, ci de la epuizare. Fields însuşi se ţinea la fel de tare ca o cârpă muiată, dar ştia că mai putea să îndure câtă vreme îi mai rămânea un capăt de film. Dar cum să-i ceri nefericitei, în starea în care era, să se caţăre pe stâncile din pădurea de bambuşi? În cele din urmă, după ce şi-a mai îndreptat de două ori arătătorul spre capătul drumului, Idriss a tăcut. Morel a făcut un gest de încuviinţare.

— Ştiu că mergem direct spre ei, a zis el. Atâta doar că acum şi ei ştiu

probabil că ne aflăm aici. S-ar putea să mă înşel profund, dar cred că se vor îndepărta discret de drum ca să nu dea peste noi. Au primit, fără doar şi poate, nişte ordine… Şi chiar dacă nu le-au primit, nu le-ar cădea bine să ne aresteze. La urma urmei, sunt soldaţi francezi, ce mama dracului! Ştiu cum stă treaba cu elefanţii… I-au apărat dintotdeauna, iar aici, în Africa, asta au venit să facă…

Avea o încredere şi o siguranţă cărora era imposibil să le stai împotrivă. Te simţeai copleşit de ele ca de o maree. În ochii săi căprui palpita acel mic licăr de veselie, dar licărul se afla probabil acolo dintotdeauna şi poate că era de fapt doar o fantă mai deschisă la culoare din pupile. Fields a lăsat pe mai târziu rezolvarea dilemei. Deocamdată era prea obosit, nu putea decât să-l urmeze. A văzut-o pe Minna cum se ridică şi amândoi s-au întors la locurile lor din micul grup aflat în spatele lui Yussef. Adolescentul mergea atât de aproape de Morel, încât crupele cailor li se atingeau uneori, iar mutra lui, lipsită de expresie sub efectul poleiului de sudoare, căpăta acum lucirile neliniştii în timp ce scormonea cu privirea drumul drept şi pustiu ce înainta în faţa lor printre arbori. Stătea cu arma pregătită, sub braţ.

Yussef simţea cum îl năpădeşte revolta, o revoltă care nu mai avea decât o legătură îndepărtată cu aceea care-l îndemnase cândva să i se alăture lui Waitari.

Undeva înaintea lor, pe drumul care se strecura printre primii arbori din pădure, avea să apară dintr-o clipă în alta un detaşament de soldaţi care primise ordinul, ştia el bine, orice-ar fi spus Morel, să-l aresteze pe francez şi să-l prindă viu. Cu acest prilej, Idriss avea să poată mărturisi, nestingherit, în faţa lumii întregi adevărul despre elefanţii lui caraghioşi. Revolta nu i se trăgea însă din teamă. Waitari îl plasase în preajma lui Morel încă de la început, ca să-i supravegheze cele mai mărunte gesturi şi, mai ales, ca să-l împiedice să cadă viu în mâinile autorităţilor. Trebuia, cu orice preţ, să nu poată proclama, în cursul unui proces în care toţi ochii lumii aveau să fie aţintiţi asupra sa, că tulburările pe care le provocase nu avuseseră decât un singur scop, protejarea faunei africane, şi că dusese această luptă nesăbuită doar ca să apere elefanţii, ca să ceară respectarea unui interval de umanitate în spaţiul luptelor noastre cele mai violente, indiferent de presiunea Istoriei ori de scopul urmărit. Dacă ar fi căzut viu în

mâinile poliţiei, nimic nu ar fi putut să-l oprească să-şi strige în gura mare adevărul fundamental, să afirme că independenţa Africii îl interesa doar în măsura în care garanta respectarea a ceea ce voia el să salveze, că nu avea nici un scop politic, ci doar unul umanitar, că se revendica, pur şi simplu, dintr-o anume concepţie despre umanitate. Trebuia împiedicat să pricinuiască acest prejudiciu cauzei naţionalismului african, cu atât mai mult cu cât avea să-şi însoţească discursurile cu acuze privind naţionalismele de orice fel, pentru că aşa făcea mereu. Trebuia să fie eliminat la timp, şi apoi să fie prezentat drept un erou al colonialismului african, doborât de ucigaşii colonialişti într-un colţ neştiut al Africii. Instrucţiunile primite de Yussef erau categorice, dar prezenţa jurnalistului complicase lucrurile încă de la început. În loc să se ducă la Fort Lamy, aşa cum anunţase, reporterul s-a încăpăţânat să-l urmeze pe Morel, ca şi cum voia să nu se mai despartă de el. Dar această complicaţie nu însemna nimic pe lângă frământarea care-l chinuia pe Yussef. În el creştea o tensiune care semăna foarte bine cu un refuz de a se supune ordinelor. Student la drept, trecut la cauza naţionalismului, fusese silit, ca să-i dea ascultare lui Waitari, să se deghizeze în simplu servitor şi, în această postură, trăia lângă Morel de mai bine de un an. Avea momente când se lăsa contaminat de încrederea şi speranţa care emanau din francez şi, pentru el, care se formase în universităţi franceze, era greu să nu priceapă importanţa şi urgenţa mobilurilor lui. Fiindcă în toate acestea se amesteca un număr de noţiuni vechi dobândite în liceu, la universitate, texte învăţate pe de rost, şi apoi recitate, cuvinte, nimic mai mult decât cuvinte, desigur, dar cărora francezul le dădea pentru întâia oară un conţinut adevărat. Nici măcar nu era vorba să ştii dacă scopul scuză mijloacele, el nu crezuse niciodată asta; sau dacă omul era capabil de adevărate sentimente fraterne, ori dacă avea să rămână o desăvârşită mistificare. Nu se punea problema să renunţe la independenţa Africii, dar această independenţă îi părea că nu mai poate fi separată acum de un scop mult mai important şi mult mai ameninţat. Cu toate astea, ordinul era ferm: Morel trebuia împiedicat să cadă viu în mâinile autorităţilor. Fidelitatea sa faţă de Mişcare rămăsese neştirbită, dar acum Yussef se întreba dacă această fidelitate era compatibilă cu aşteptările lui nedesluşite. Desigur, era greu să împaci aşa ceva cu o rafală de mitralieră

trasă în spatele cuiva. Totuşi, asta îi cerea Mişcarea, în numele unei logici indiscutabile şi al unor necesităţi imperioase. Aşa încât ce drept avea el să să fie preocupat de altceva decât de această voinţă a poporului african de a intra în Istorie? Singura lui scuză era prezenţa jurnalistului, un martor mai mult decât stânjenitor, dar dacă detaşamentul militar avea să apară în zare, nu ar mai fi avut de ales. Îşi ţinea aşadar arma pregătită – complet nehotărât, cu faţa impasibilă şi sufletul întors pe dos, împotrivindu-se cât putea elanului de simpatie care îl apropia de acest francez: îl urma de atâta vreme şi îl vedea mereu condamnat să fie atacat din toate părţile, el, care continua să apere cu o încredere şi un optimism atât de contagioase o cauză cu care lumea viitoare nu mai avea deloc chef să se încurce.

Drumul urca în faţa lor, într-o pantă lină care părea să sfârşească în cer.

Părăsiseră hăţişurile scunde şi, de-o parte şi de alta a taluzului, se înălţau primii arbori, din ce în ce mai deşi. Poate că din cauza experienţelor sale trecute din timpul patrulărilor în Coreea şi Malaezia, Fields lupta împotriva convingerii că tăcerea şi pustiul dimprejur ascundeau o prezenţă umană – era cea mai potrivită metodă să faci savana să amuţească.

Ar fi putut să jure că urmau să cadă într-o ambuscadă. Dar era linişte în continuare, şi drumul rămânea pustiu. Uneori, doar nişte cete de babuini ieşeau din desiş şi începeau să alerge în faţa lor. Îi găseai ciorchine, prin fundul puţurilor unde căutaseră apă, sau asfixiaţi prin chiupurile cu mei pe care încercaseră să le prăduiască şi al căror capac se închisese peste ei. Cerul era vătuit şi posac: Fields şi-a cercetat obiectivul, a schimbat diafragma şi timpul de expunere. Şi-a dat seama, în acelaşi timp, că nu era singurul care se lupta cu teama. A văzut, în mai multe rânduri, privirile pe care le arunca Yussef în jur şi care uneori se opreau asupra lui Morel, pe care aproape că-l atingea cu ţeava puştii. Fields a observat că arma era încărcată.

Detaşamentul locotenentului Sandien, care înainta în celălalt sens al drumului, se afla în momentul respectiv la treizeci de kilometri în faţa lor. Locotenentul mergea cu jeepul în frunte, urmat de două camioane de tiraliori din Oubangui. Se mişca repede, sub un cer cenuşiu care dădea în sfârşit semne că se va însenina. Se întorcea din Oulé, unde răzmeriţele se produseseră, ca în fiecare an, cu ocazia serbărilor de iniţiere – acum se

încheiaseră, şi tribul îi oferise lui Sandien şase burdufuri cu sânge de bou cald, în semn de supunere şi de căinţă. Cu doar câţiva ani înainte de Primul Război Mondial, ceremonia încă se oficia cu sânge uman. Locotenentul Sandien nu ştia de prezenţa lui Morel în zonă şi ultimele ordine pe care le primise privitor la el datau dinainte de afacerea Sionville şi precizau, pentru toţi comandanţii militari din regiune, că trebuie să-l caute şi să-l aresteze pe *rogue* cu orice mijloace. Dar era convins că aventurierul se refugiase în Sudan. Locotenentul era un flăcău înalt şi blond, cu aer sportiv, printre primii din promoţia sa la Saint-Cyr, rănit în Coreea. Mai târziu, i-a spus lui Fields, cu o notă de regret şi chiar de jenă în glas, de parcă ar fi vrut să se justifice:

— Habar n-aveam că Morel se afla şi el pe drumul acela, la doi paşi de mine, nu dădusem nici un ordin de alertă, nimic. Armele noastre nu erau încărcate, aveam doar revolverul regulamentar, iar sergentul care stătea în jeep în spatele meu avea doar o singură armă cu glonţ pe ţeavă. Când am nimerit peste voi, pot spune că a fost neaşteptat, ba chiar am crezut, atunci, că era vorba de un grup de fermieri aflaţi la plimbare. Aşa se explică surprinderea mea şi timpul pierdut. Păcat… Mi-am luat o muştruluială straşnică. Oricum, nu cred că s-ar fi schimbat ceva… Mă rog, orice s-ar spune, era probabil un tip uimitor. E minunat să vezi, în vremurile noastre şi cu toate greutăţile prin care trecem, un om care încă mai e în stare să se înflăcăreze pentru cauza elefanţilor…

Yussef stătea la un metru în spatele lui Morel, cu degetul pe trăgaci, iar Fields avea să-şi amintească până la sfârşitul zilelor lui acel chip negru acoperit cu pânzeturi albe, un chip pe care sudoarea, din pricina angoasei şi şovăielii, se scurgea în picături mari şi pe care fiecare trăsătură purta semnul unei suferinţe aproape fizice.

Drumul înainta totuşi tăcut şi pustiu printre arbori, iar Fields nu auzea nimic în afara sângelui care-i zvâcnea în urechi. Dar vechiul lui instinct profesional continua să-l alarmeze, vestindu-i prezenţa unui pericol, iminenţa unui deznodământ tragic, aşa încât, o dată la câteva secunde, îşi verifica nervos obiectivul aparatului, presimţind cu o convingere din ce mai intensă că sfârşitul aventurii se afla acolo, la câţiva paşi în faţa lor.

Schölscher aşteptase camioanele lui Waitari la cincizeci de kilometri de

graniţa sudaneză, printre îngrămădirile granitice ale defileului El Garajat, chiar în locul unde, cu aproape jumătate de secol înainte, echipa misiunii topografice a căpitanului Gentil fusese masacrată de călăreţii nubieni. Pe când se afla deja în drum spre lacul Kuru ca să-l aresteze pe Morel, Schölscher aflase dintr-un mesaj de la Gfat, retransmis din Fort Lamy, că disidenţii sudanezi trecuseră frontiera. Nu avea cu el decât douăzeci de oameni şi s-a hotărât să pună mâna pe contrabandişti când aceştia aveau să se întoarcă, în singurul loc în care configuraţia terenului îi îngăduia să-şi ascundă dromaderii şi soldaţii. Era în legătură radio cu locotenentul Dulud, care rămăsese împreună cu doisprezece oameni pe drumul spre Gfat, cu toate că era puţin probabil ca Morel să rişte s-o apuce prin acea răspântie despre care toată lumea ştia că e supravegheată. Se întreba ce căutau oare dezertorii din regimentele sudaneze răzvrătite lângă lacul Kuru. Cei mai mulţi se refugiaseră în hăţişurile din sud sau se predaseră, iar îmbunătăţirea relaţiilor cu Egiptul, precum şi iminenţa independenţei făcuseră zadarnice manevrele ultimilor partizani ai unirii. Era vorba, fără îndoială, de nişte contrabandişti de arme, care operau mai în sud decât de obicei, ca să împiedice supravegherea punctelor lor de trecere obişnuite. Pe 23 iunie, la ora trei a după-amiezii, Schölscher a văzut nişte trâmbe de nisip ridicându-se în zare, spre apus, într-o atmosferă atât de transparentă, încât a fost uimit că a avut de aşteptat jumătate de oră înainte să zărească cele trei camioane, plus încă cincisprezece minute până să ordone să se tragă în cauciucuri. Camioanele s-au oprit îndată, cu excepţia ultimului, care a cotit-o spre stânga, a luat-o printre pietrele care săreau trosnind şi s-a răsturnat sub greutatea încărcăturii de fildeş, care s-a împrăştiat pe pământ sub privirile uluite ale lui Schölscher. Din cabina celui de-al doilea camion a pornit o rafală de mitralieră, doi oameni au sărit afară şi s-au aruncat pe burtă în spatele pietrelor, mai mult ca să se pună la adăpost decât ca să riposteze, însă din camion continua să se tragă, iar gloanţele se iroseau lovind stânca. A urmat un moment de liniște totală, apoi trei tineri în uniforme kaki și cu mitraliere în mână au sărit din camion și s-au repezit spre stânci trăgând. Unul dintre ei, în plină fugă, a scos brusc un urlet prelung și strident – Schölscher a recunoscut străvechiul strigăt de luptă din Oulé: tânărul student la drept care strigase regăsea astfel, spontan, cel mai vechi reflex

războinic al tribului său. Era evident că cei trei tineri naţionalişti doreau să moară şi că duceau o luptă de onoare, încă una, pe drumul înstelat al omenirii, un gest, şi-a zis el, inspirat de cele mai nobile tradiţii ale noastre, de manualele noastre de istorie şi de tot ce i-am învăţat. S-a simţit cuprins de tristeţe, de toată acea tristeţe care te învăluie când încă mai crezi, cu orice risc, în fraternitatea umană. În spatele pietrelor însă, bătrânii meharişti ai lui Schölscher glumeau între ei, fără să tragă un foc. Tinerii şi-au golit încărcătoarele, apoi şi-au lăsat braţele în jos, abandonaţi în banalitatea întâmplării că li se cruţase viaţa şi în singurătatea speranţei. Portiera primului camion s-a deschis brutal, o mână a fluturat o caschetă de marinar, a cărei scăfârlie murdară putea fi luată, la o adică, drept un steag alb. Habib a coborât, cu mâinile ridicate, strângând încă nervos între dinţi un trabuc strivit de ciocnirea cu parbrizul. În spatele lui a apărut încet o mutră frumoasă de african, sub un chipiu gri-bleu. Schölscher i-a strâns pe sudanezii care-şi aruncaseră armele şi care stăteau cu mâinile-n sus, râzând. Printre ei se aflau trei albi – avea să se ocupe de ei mai târziu. S-a apropiat de Waitari şi de Habib: libanezul, cu toate că era uşor livid, a râs pe înfundate.

— N-am nici o vină, eram în trecere, pe cuvânt de onoare, a zis el.

Waitari i-a aruncat o privire dispreţuitoare, după care a spus:

— Suntem soldaţi în uniformă, cerem să fim trataţi ca atare.

Schölscher a trebuit să facă un efort ca să-şi desprindă ochii de la chipiul bleu-gri cu stele negre. Poate că nu existau, pe toată bolta cerească, stele mai rătăcite, mai singuratice ca acestea.

— Bună ziua, domnule deputat, a spus Schölscher.

— Am lăsat de mult în urmă funcţia şi ştiţi asta prea bine, a zis Waitari. Mă aflu aici în calitate de luptător al armatei pentru independenţa africană, faceţi-vă meseria.

Schölscher le-a aruncat o privire celor trei tineri care stăteau în spatele şefului lor – unul avea o autentică figură de intelectual de pe la noi, altul stătea cu pumnii cu strânşi, iar cel de-al treilea, cu un chip de o blândeţe şi tristeţe care l-au silit să-şi întoarcă faţa cu furie şi regret. Poate că masele ar trebui educate înaintea elitelor, şi-a zis, pentru că altfel vom produce nişte deznădăjduiţi.

— Pe câţi tineri ca aceştia vă puteţi bizui în triburile *oulé*? Câţi sunt gata să vă urmeze?

— Mă adresez opiniei publice mondiale, a spus Waitari. Încă nu mă adresez triburilor *oulé*… Opinia publică mondială, aceasta e armata mea. Faceţi-vă meseria, Schölscher, şi, mai ales, nu încercaţi să-mi daţi lecţii. Pot spune, cred, că am o experienţă politică un pic mai consistentă decât aceea unui mărunt ofiţer meharist care şi-a petrecut viaţa printre cămilele deşertului. Ştiu ce fac. Mă predau. Mâine, presa voastră va fi obligată să dea de ştire lumii că armata pentru independenţa africană a dat prima sa luptă şi că şeful ei este în închisoare. Deocamdată, îmi e de ajuns.

— Mă tem că avem o problemă, a spus Schölscher, probabil nu ştiţi că toate camioanele voastre sunt doldora de fildeş…

Fără să vrea, a zâmbit.

— Aşa încât raportul meu nu va pomeni decât de nişte hoţi de fildeş surprinşi în timp ce se întorceau dintr-un raid – nu foarte diferit de acelea pe care vechii noştri prieteni *kresh* le fac puţin mai la sud, cu mijloace, e drept, mult mai puţin perfecţionate. Păcat că trebuie să vă amestec numele în aşa ceva…

— Fildeşul e destinat să acopere măcar în parte cheltuielile pentru arme, a spus Waitari. Iar asta, contrar afirmaţiilor dumneavoastră, dovedeşte că nu sunt în solda nici unei puteri şi că nu aştept ajutor de nicăieri, cu excepţia opiniei publice mondiale. În orice, nu veţi mai putea pretinde că recentele tulburări din Africa se datorează doar unui apucat care cere ocrotirea elefanţilor… N-o să mai ţină. Se va afla în sfârşit adevărul… La proces, o să-l rostesc mai răspicat şi mai limpede.

— Admit că nu am experienţa dumneavoastră politică, a spus Schölscher, dar vă sugerez să spuneţi de asemenea că aceste camioane cu fildeş v-au fost puse în cale de autorităţile franceze, care încercau să vă discrediteze. Atâta vreme cât sunt îngăduite toate loviturile.

Waitari a ridicat din umeri şi i-a întors spatele. Între timp, Habib îşi recăpătase tupeul.

— Pe cuvânt de onoare, a zis el, făceam pur şi simplu autostopul…

Schölscher a scos de la el tot ce voia să afle despre Morel şi despre intenţiile lui. A stabilit legătura radio cu locotenentul Dulud, l-a informat

despre arestarea lui Forsythe şi a lui Peer Qvist cu treizeci şi şase de ore mai devreme, în vreme ce se pregăteau să treacă graniţa sudaneză. A trecut comanda la adjunctul său, a luat şase oameni şi camionul aflat în cea mai bună stare, a strâns benzina rămasă şi a plecat numaidecât la drum. Nu a rămas decât câteva ceasuri lângă lacul Kuru, apoi a încercat să-l prindă din urmă pe Morel, căruia i-a dat de urmă, fără osteneală, în Gola: i-a lipsit doar jumătate de oră ca să ajungă la vreme.

În momentul când Morel trecea prin faţa zidurilor care adăposteau şcoala coranică, *mullah*-ul Abdur, cu burnuzul său imaculat, şezând la umbra unui salcâm, i-a aruncat o privire prudentă. În mod explicit, interpreta în faţa clasei înţelesurile Cuvântului, dar îşi însoţea comentariul cu ştiri aduse din nord despre războiul sfânt. În faţa lui se aflau vreo douăzeci de elevi cu vârste între doisprezece şi cincisprezece ani, fermecaţi de cel care părea să fi moştenit întreaga artă a povestitorilor arabi. Prin curte cotcodăceau nişte găini, doi câini galbeni se muşcau unul pe altul de beregată, dar elevii, aşezaţi turceşte la umbra celui mai frumos salcâm din sat, îl ascultau cu gura căscată pe cel venit de departe, cu tolba plină de poveşti fascinante. Necredincioşii fugeau de mânia Celui Atotputernic – dar nu exista pe lume loc unde să te adăposteşti de Cel Neasemuit şi Omniprezent. Obida Celui Falnic, Celui Absolut, a lui Havy Lel Qayyoun, Singura Făptură Suficientă Sieşi, se manifesta pretutindeni precum vremea bună. Vedeai firele de nisip din deşert preschimbându-se în tot atâţia călăreţi înarmaţi care se năpusteau peste aşezărilor celor fără credinţă în valuri de neoprit – iată de ce bieţii întunericiţi n-au înţeles niciodată de ce exista atât de puţină apă şi atât de mult nisip în deşert… Abdo Abdur depănase povestea asta de mai bine de o sută de ori de când părăsise universitatea din Moussoro, unde se ducea an de an împreună cu zece alţi propovăduitori ai Cuvântului în rândul triburilor; aşadar, privea visător în jurul lui în timp ce vorbea, străduindu-se să nu caşte, scărpinându-şi uneori barba căruntă, cu ochi înlăcrimaţi de preaslăvirea Adevărului, dar căutând prin vecinătăţi un subiect de divertisment. Aşa l-a zărit pe Morel trecând la pas, plin de praf, urmat de o femeie şi de trei bărbaţi, dintre care unul alb. L-a recunoscut îndată – fusese nevoit să dea, de mai multe ori, informaţii despre acesta. L-a recunoscut de asemenea pe adolescentul care-l urma îndeaproape, cu mitraliera la subraţ.

A fost izbit de aspectul feţei francezului, dar a tras pur şi simplu concluzia că Ubaba-Giva, străMoşul elefanţilor, avea să moară. O a doua privire, îndreptată spre chipul adolescentului dindărătul lui, i-a întărit această impresie. Ceea ce de mult fusese scris, avea în sfârşit să se întâmple… Abdo Abdur era un agent foarte bine informat.

La Fort Lamy, guvernatorul s-a mutat de pe un loc pe altul în fotoliu şi a căutat să spună ceva. De douăsprezece ore aştepta un mesaj radio.

— Nu pricep… Schölscher trebuie să fi ajuns la lac de-azi dimineaţă… Oricum, nu mai durează mult. Sper să ni-l aducă în viaţă, ca omul să ne poată lămuri.

— Mira-m-aş, a zis Herbier.

Venise să dea seamă despre situaţia din regiunea sa, dar guvernatorul îl reţinea, sub diverse motive, de trei zile. Erau prieteni de treizeci de ani, dar norocul şi promovările în funcţie îi despărţiseră: unul ajunsese în vârf, celălalt se oprise, probabil pentru totdeauna, la un nivel intermediar.

— Te-ar mira?

Herbier şi-a scos pipa din gură. Nu face bine că se vântură peste tot cu obiectul acela, şi-a zis guvernatorul: o uriaşă pipă galbenă arcuită, din spumă de mare, cu care îşi făcea apariţia la recepţii şi întâlniri oficiale şi care sublinia exact cât trebuie latura lui cam neobişnuită şi excentrică, latura lui de „sălbatic intratabil“, care nu dădea deloc bine printre cei care vorbeau despre urgenţa cu care Africa trebuia înzestrată cu o infrastructură modernă, sau cu funcţionari însufleţiţi de gânduri novatoare. Guvernatorul voia de mult să îi vorbească despre asta, dar nu îndrăznise niciodată, de teamă că se va izbi de ironia lui, pe care i-o ştia prea bine. Acel obiect caraghios în formă de pipă devenise probabil pentru Herbier un adevărat tovarăş şi era prea târziu şi, în acelaşi timp, prea devreme să recurgă la o autopsie a carierei sale: cei doi mai aveau câţiva ani până la pensie.

— M-ar mira să se lase prins viu… Nu cred că Morel are chef să ne împărtăşească modul de viaţă… Vreau să spun condiţiile noastre biologice…

Guvernatorul a ridicat din umeri. Părea îmbătrânit şi trist.

— E cam greu să strecori asta într-un raport oficial, a zis el. Nu avem încă, la minister, un departament metafizic, unde să te poţi refugia în caz de

probleme grave. O să avem. Până atunci, vreau să-mi fie adus aici şi să se explice. Cei de la Paris cred din ce în ce mai puţin în elefanţi. Lor le e limpede: e vorba despre o provocare politică. O să vedem. O să ne spună Morel…

A zâmbit.

— Poate că te miră, dar, într-o oarecare măsură, am încredere în el. Poate părea o prostie, dar cred că are suflet curat… E un apucat, de bună seamă, un ţicnit, dar în acelaşi timp un tip sincer, care-i sătul până-n gât. Sătul de noi, de mâinile, de inimile, de bietele noastre creiere… Sătul de condiţia umană. Desigur, de asta nu scapi suindu-te în şa şi cu arma în mână. Dar nu e un fiasco. L-a lovit amocul… Şi, fie vorba-ntre noi, uneori îl înţeleg… pe scurt, vreau să vină aici, să ia loc pe scaunul ăsta şi să se explice. În rest… Cum ştii, nu mai am aşteptări de la carieră…

A ridicat braţele. Herbier a zâmbit: unul avea să iasă la pensie ca guvernator, iar celălalt ca administrator de gradul întâi. Dar Herbier iubea prea mult Africa şi populaţia ei ca să regrete că nu ajunsese niciodată să le contemple de la înălţime: ar fi fost o privelişte frumoasă, fără îndoială, dar foarte îndepărtată. În loc de imensitatea panoramelor, prefera intimitatea peisajelor. Alesese, de mult, temelia, pământul, ţăranii negri, şi rămăsese acolo, profund ancorat. Nu visase niciodată la piscuri. A spus, cu blândeţe:

— Individul ăsta are o concepţie prea nobilă despre om… Standardele de felul ăsta sunt neiertătoare. Nu poţi trăi având aşa ceva pe suflet. Şi nici măcar nu e vorba de politică, de ideologie… Din punctul lui de vedere, ne lipseşte ceva mult mai important, un organ aproape… Nu avem ce ne trebuie. Aş fi tare mirat să se lase prins de viu.

Pe terasa hotelului Le Tchadien nu era nimeni în afară de Joubert. Venise să se aşeze acolo după ce-şi trimisese ultimul raport despre afacere, poate pentru că avea nevoie să se cufunde din nou în acel peisaj care dezvăluia atât de bine esenţa problemei. Era de ajuns să priveşti în jur ca să înţelegi. Dincolo de parapet, moliciunea fluviului acoperit cu solzi de lumină, printre mănunchiurile de ierburi arse, părea să încetinească însăşi scurgerea timpului, iar palmierul singuratic de la Fort Foureau părea, într-un asemenea peisaj, că şi-a pierdut mulţi dintre membrii familiei. Ce îl fascina în revolta lui Morel era că nu fusese prima de acest fel. Existaseră şi alte

proteste. În epoca Egiptului de Jos, de pildă, mulţimile ieşiseră pe străzi şi invadaseră templele, ameninţându-i pe preoţii îngroziţi. Gloata de egipteni de acum patru mii de ani nu ceruse nici pâine, nici pace, nici libertate. Ceruse nemurire. Acţiunea lui Morel avea aproape tot atâtea şanse de izbândă. Stând drept, pe colinele Africii, gesticula, vocifera, protesta şi dădea tot soiul de semnale condamnate să rămână fără răspuns. În esenţă, condiţia umană nu era susceptibilă să primească o soluţie politică, nedreptatea era atât de mare, încât nu exista revoltă umană în stare s-o rezolve.

Pe strada Pierre Curie, la Institutul de Biologie, Wasser a recitit pentru ultima oară rezultatele cercetărilor din ziua aceea. De o lună încoace, avea impresia că e aproape de ţintă. Suma observaţiilor adunate începea să se orienteze limpede într-o singură direcţie posibilă. Încă de la început, presimţise că, în mod limpede, cancerul nu era o boală cauzată de un virus anume, ci o maladie a virusului însuşi, o deficienţă a acestuia, apărută atunci când organismul înceta să mai asigure condiţii normale de existenţă. Altfel spus, în loc să începem lupta împotriva lui, se cuvenea, dimpotrivă, să tratăm, să definim condiţiile normale de colaborare fiziologică cu virusul. Mintea îi era atât de ocupată de studiu, încât nu mai dormea decât patru ceasuri pe noapte şi nu se hrănea decât la insistenţele altora. Mânca prin cantinele studenţeşti, purta haine pe care i le ofereau prietenii, refuza sistematic să lucreze pentru industria privată. Nu era cu adevărat dezinteresat şi ştia asta. Era o problemă de amor propriu, de demnitate. Actualele condiţii biologice ale existenţei umane îi păreau un fel de josnică nedreptate. Iar ideea pe care şi-o construise despre demnitatea umană era incompatibilă cu umilinţa de a vedea milioane de oameni murind în floarea vârstei din pricina unei simple greşeli de interpretare a cauzei bolii. Lupta din răsputeri. Nu aveam nici un motiv să ne mulţumim cu condiţiile fiziologice pe care ni le oferise natura cu circa cinci sute de mii de ani în urmă. Era inadmisibil ca, după acest imens interval de timp, omul să rămână, în esenţă, într-o evidentă stare de infirmitate. Wasser credea în progres şi stătea în avangarda luptei. Ieşind de la institut, a cumpărat ziarul şi a căutat ştirile despre bărbatul care-i împărtăşea atât de manifest indignarea, precum şi refuzul de a capitula în faţa condiţiilor de viaţă care

ne erau oferite. Se simţea perfect de acord cu acel revoltat care fusese acuzat de mizantropie. Faptul că cineva îşi declara atât de răsunător refuzul de a se supune actualei condiţii umane, condiţiei de infirm, îl mişca profund. Ar fi vrut să-l ajute, dar cercetarea ştiinţifică presupunea multă răbdare, iar omenirea nu putea fi transformată din laborator cu o simplă baghetă magică: individul era prea grăbit. Era nevoie de o îndelungată răbdare, de o suită de descoperiri, de o muncă de sinteză şi de explorare, cu precădere a masei creierului, din care trei sferturi încă rămâneau nefolosite, misterioase, rezervate cine ştie cărei funcţii viitoare – şi pe care se cuvenea în sfârşit s-o exploatăm, s-o mobilizăm. Aici se afla probabil viitorul, în aceste celule încă anonime şi tainice. În ziar a găsit anunţul despre arestarea iminentă a lui Morel, dar n-a fost convins că aşa stau lucrurile: era de aşteptat ca individul să fie înconjurat de numeroase complicităţi. Şi-a vârât jurnalul în buzunar şi s-a dus calm să ia metroul.

Calul Butor se căznea acum ca niciodată în viaţă.

Fusese lăsat în pace de stăpânul lui, la Misiunea Călugărilor Albi din Nguélé, unde se bucura de o binemeritată odihnă, când franciscanul a apărut agitat şi plin de furie, stare care l-a făcut de îndată să atârne şi mai abitir în şa, poate pentru că se foia neîncetat de atâta năduf. Părintele Fargue avea o faţă uluită şi congestionată, gâfâia, mârâia, ofta şi năduşea de parcă s-ar fi aflat în ajunul întâlnirii cu Cel care avea cu siguranţă să-i pună totuşi oarece întrebări. Nu mergea singur. În spatele lui, sfrijiţi şi nervoşi pe catârii lor, doi călugări albi, pe care-i smulsese din pacea rugăciunilor, îl însoţeau cu teamă, dar şi cu o hotărâre care n-avea de-a face cu vorbele neplăcute cu care misionarul leproşilor îi ocărâse chiar în dimineaţa aceea.

— Aţi ascuns colaboraţionişti în timpul războiului, se răstise la ei părintele Fargue, împingându-i cu putere spre poarta Misiunii. Aşa că puteţi ascunde şi un adevărat răzvrătit împotriva condiţiei noastre mizerabile! Hai, gata, tăceţi odată, doar n-o să mă învăţaţi voi catehismul. Sigur, e trufaş şi hulitor, s-ar cuveni să cadă în genunchi şi să se roage, în loc să-şi arate pumnii. Însă nu e doar vina lui. Nu şi-a luat suficient avânt, asta-i tot. Are atâtea pe suflet, că n-a putut să-şi ia suficient elan, povara era prea mare. Şi-atunci s-a oprit la elefanţi. Poate însă că un şut straşnic în cur o să-i dea avântul cuvenit. Până atunci, nu vreau să fie împuşcat pe drum ca un câine

turbat, fără să fi avut timp să înţeleagă şi să-şi trimită petiţiile celor în drept. Prin urmare, o să mi-l ţineţi ascuns la Misiune cât va fi nevoie, iar eu o să mă ocup de el ca să-i dau impulsul necesar, fiţi pe pace. Îi arăt eu lui dacă mai cade în pană şi se opreşte la elefanţi! Trebuie repus în funcţiune şi asta o să fac, mă pricep la aşa ceva, zău!

— Până acum, Misiunea n-a avut niciodată probleme cu autorităţile, a spus pe un ton uşor înţepat cel mai tânăr dintre preoţi.

— Nu, i-a răspuns Fargue, cu satisfacţie, dar niciodată nu-i timpul pierdut.

Minna nu ştia dacă e o sfârşeală vremelnică, datorată febrei şi oboselii, sau dacă era ceva mai serios, un adevăr care o copleşea în sfârşit pentru că nu mai avea curajul şi tăria să i se opună. Uneori, singurul lucru care conta era ca Morel s-o ia pe după umeri, să-i mângâie faţa, s-o strângă la piept. Atunci, totul din jur înceta să existe. Era doar o oboseală trecătoare, ştia sigur, o sete de tandreţe, pricinuită de slăbiciunea ei fizică, o simplă nevoie de odihnă. A continuat să nege cu înverşunare acest adevăr şi în timpul procesului, când toată lumea refuza să înţeleagă cum de putea femeia aceea să fie acolo pe cont propriu, cum de putea, şi ea, să creadă în ceva, cum de putea să apere, cu atâta încăpăţânare şi fidelitate, acea marjă de omenie în care să încapă până şi elefanţii. Ideea îi făcea să râdă, iar preşedintele însuşi, purtând pince-nez şi arborând o severitate morocănoasă, a părut deodată hâtru şi amuzat. În ciuda pielii lui ofilite, reuşise totuşi să-şi construiască aerul unui domn care trăise îndeajuns ca să cunoască bine femeile şi chiar fetele, precum şi motivele, mereu aceleaşi, care le îmboldeau.

— Hai, încercaţi să ne spuneţi acum adevărul… La început, aţi pretins că, atunci când v-aţi dus la Morel – cu arme şi muniţie, să nu uităm – aveaţi un singur gând: să-l convingeţi să se predea. Acum, aţi mărturisit de bunăvoie că aţi rămas cu el ca să-l sprijiniţi în activitatea teroristă. Dacă ne-aţi minţit, recunoaşteţi acum, Curtea va ţine seamă…

— N-am minţit. La Fort Lamy, toţi spuneau că detestă oamenii, că era un disperat, un mizantrop… Am crezut că e adevărat… Că e foarte nefericit… Foarte… Foarte singur… Şi că aş putea, cine ştie…

— Să-l faceţi să-şi schimbe părerea?

— Da.

— Eraţi îndrăgostită d el?

— Nu-i vorba de asta… N-are nici o legătură…

— Vă era… ca să zicem aşa, simpatic?

— Da.

— Şi n-aţi mai încercat să-l faceţi să se răzgândească?

— Nu era adevărat ce spunea lumea. El nu era deloc aşa…

— Nu era aşa?

— Nu era disperat. Nu detesta oamenii câtuşi de puţin… Dimpotrivă, avea încredere în ei, râdea mult, era vesel… Iubea viaţa şi natura şi…

— Şi elefanţii, presupun…

Minna n-a zis nimic, dar zâmbetul ei abia schiţat era un răspuns.

— Aşadar aţi rămas pur şi simplu cu el?

Părea să nu-l fi auzit. Privirea, zâmbetul ei nu erau acolo, vorbea grăbit.

— N-a fost niciodată descurajat, nici măcar de eşecul conferinţei. A spus imediat că va urma o alta şi că se vor lua măsurile de ocrotire cuvenite. Acţiunile trebuiau însă continuate, pentru că lucrurile astea nu se fac de la sine, trebuie întotdeauna să lupţi ca să le obţii, din cauza inerţiei generale şi, mai ales, pentru că oamenii au nevoie să fie îmbărbătaţi şi informaţi. Iată de ce era atât de important pentru el să continue. Voia să demonstreze că se poate, să trezească oamenii, să-i împiedice să creadă mereu doar în ce-i mai rău şi să aibă impresia că nu e nimic de făcut, câtă vreme era de ajuns să nu se lase demobilizaţi.

În acel moment, a avut loc în sală un mic incident: Haas, care-şi părăsise stufărişul din Ciad special pentru această ocazie, a părut atât de mulţumit şi de triumfător la ideea că Morel nu renunţase niciodată să apere elefanţii şi că, dimpotrivă, era hotărât să ducă lupta până la capăt, încât s-a ridicat în picioare şi a început să izbească puternic cu pumnul drept în căuşul mâinii stângi, strigând „bravo!“, ceea ce a atras imediat scoaterea lui din sală. (Cu toate acestea, Haas capturase, în urmă cu opt zile, trei pui de elefant pentru grădina zoologică din Tadensee.) Aproape de uşă, Sandro, camionagiul, nu izbutea să-şi bage în cap că era vorba despre aceeaşi tânără cu care se culcase cu optsprezece luni înainte. Situaţia îl enerva şi îl cobora în propriii ochi, fără să ştie de ce. Avea impresia ciudată că-i scăpase ceva pe drum. Se

simţea cu atât mai stânjenit cu cât se îmbrăcase special pentru acest prilej, fiindcă toată lumea ştia că se culcase cu ea şi se aştepta să fie cu ochii pe el. Nimeni, însă, nu-i dăduse nici cea mai mică atenţie de la începutul procesului, lăsându-i impresia că n-a existat niciodată.

— Prin urmare, v-aţi răzgândit şi aţi hotărât să-l ajutaţi?

— N-aveam cum să-l ajut, ba chiar îl incomodam… Eram o povară… Voiam să rămân cu el până la capăt.

— Ştiaţi că putea fi arestat în orice clipă?

— Da… Ni se spusese la Gola că pe drumul nostru se afla un detaşament militar care venea spre noi din direcţia Oulé.

— Cu toate astea, aţi rămas cu el?

— Da.

— Eraţi îndrăgostită de el?

— Nu are nici o legătură.

— Eraţi amanta lui?

— V-am zis că n-are nici o legătură, a strigat Minna.

— De fapt, îi eraţi devotată… cu trup şi suflet?

— Da.

Preşedintele a lăsat să treacă o clipă.

— E adevărat ce scriu ziarele? Anume că aveţi intenţia, la sfârşitul procesului… asta-i formula pe care o folosesc acolo… să vă căsătoriţi cu maiorul Forsythe?

Forsythe şi-a ridicat puţin capul.

— Da.

— Şi totuşi aveaţi nişte sentimente atât de profunde faţă de Morel, încât n-aţi şovăit să rămâneţi cu el, deşi eraţi aproape sigură că va fi arestat?

— Da.

Fields ştia prea bine unde voia să ajungă respectabilul magistrat. Ştia în ce notă voia să-şi încheie interogatoriul. Încă de la început, acesta fusese climatul pe care dorise să-l creeze în jurul afacerii. Voia să demonstreze că era vorba despre un grup de nihilişti, de anarhişti, lipsiţi de un ţel anume, lipsiţi de principii, de morală, de credinţă, şi că ea era o fată ca oricare dintre acelea pe care le găseşti la remorca bandelor de aventurieri, culcându-se ba cu unul, ba cu altul, de la şef la adjunct, în funcţie de

împrejurări. La început, Fields fusese la un pas să facă aceeaşi greşeală: aşadar îi era peste mână să se indigneze. Totuşi, avea un chef nebun să se ridice şi să-i tragă un pumn sănătos în mutră onorabilului. În condiţii normale, s-ar fi mărginit să-i facă o fotografie. Dar cum nu avea aparatul la el, îi era foarte greu să se apere.

— Vi se pare firesc?

L-a cercetat pe magistrat oarecum curioasă, a stat o clipă pe gânduri, apoi, cu un fel de amabilitate, ca atunci când încerci să ajuţi pe cineva aflat în dificultate:

— Eu şi maiorul Forsythe avem nişte… amintiri împreună…

Fără îndoială, dorise să spună „comune“.

— Nişte amintiri care sunt foarte puternice… aşa că vom continua împreună să… să…

A tăcut.

— Să apăraţi elefanţii, bănuiesc! a spus preşedintele, sardonic.

… Parcă îl vedea, cu aerul lui cam mulţumit de sine, stând drept, ţinându-se bine pe picioarele cam scurte, în timp ce-şi răsucea o ţigară, cu expresia aceea şireată, care putea fi uneori socotită enervantă. Parcă-l auzea zicând:

„Vezi, până şi la şcoală ne-au învăţat… există anumite animale cărora li se spune «prieteni ai omului»… trebuie să le apărăm… avem nevoie de ele. Prieteni ai omului… Asta scrie în toate manualele de zoologie… Aşa se-ntâmpla, cel puţin, pe vremea mea. E cât se poate de limpede ce înseamnă…“

Publicul se întreba de ce zâmbeşte tânăra.

— Ei bine, a spus preşedintele, nu e treaba mea să ghicesc ce va hotărî această Curte, dar sper că, pentru o vreme, nu o să vă mai fie oferit prilejul să tulburaţi ordinea publică…

Lucrul care o ajutase cel mai mult să reziste, să continue, atunci când crengile copacilor începeau să i se învârtă deasupra capului şi trebuia să închidă ochii ca să facă faţă vertijului, era teama să nu-i fie pe plac, să nu pară atât de puternică precum o credea el. De fiecare dată când o descosea, uşor neliniştit, atunci când caii lor mergeau unul lângă altul, cu acelaşi pas încet, spre coline, Minna găsea întotdeauna resurse de energie ca să-i răspundă cu aparentă veselie.

— Cum te simţi?

— Nu vă faceţi probleme din pricina mea, domnule Morel… Sunt o nemţoaică zdravănă, din neam de ţărani…

— În două ceasuri, ajungem la coline. Există în zonă una sau două peşteri, pe care le-am găsit pentru situaţii de urgenţă… Evident, nu avem medicamente… şi nimic altceva. Dar, până la urmă, facem noi rost.

— Nu vă faceţi griji pentru mine.

Morel încerca să se convingă că avea nevoie de ea doar pentru că era nemţoaică şi pentru că prezenţa ei în această aventură dovedea de minune că nu trebuia să ne pierdem încrederea în poporul german. Venise vremea să facă şi ei ceva pentru elefanţi. După Auschwitz, era timpul să-şi arate şi ei dragostea faţă de natură, să sară şi ei în ajutorul acelei marje umane, să asigure apărarea acestei rezerve căreia progresul trebuia să-i asigure dimensiuni din ce în ce mai mari şi care trebuia să ne includă pe toţi, fără deosebire de rasă, naţiune sau ideologii. Nutrise dintotdeauna o pasiune stăruitoare pentru toate formele de viaţă – învăţase de la Peer Qvist cuvântul „ecologie“, pe care nu îl ştia –, iar duşmanii acestora se izbiseră mereu de el. Prin urmare, ce putea fi mai firesc decât să apere întruchiparea lor cea mai masivă şi mai ameninţată? Dacă prezenţa unor elefanţi anacronici şi stânjenitori îngreuna construcţia unei lumi noi, asta însemna doar că această construcţie era o lucrare omenească. Iar Morel simţea că e aproape de izbândă şi că va obţine rezultate, fie şi parţiale. Încă puţină gălăgie, şi nu va mai exista nici un motiv să nu se nască un vast curent de opinie care să ducă la măsuri indispensabile de salvare. După aceea… Nu s-a putut abţine să nu se întoarcă încă o dată spre ea…

— Uite, se zăresc colinele.

— Văd.

— Încă puţin şi ajungem. O să ne putem în sfârşit odihni.

Yussef şi-a suflecat mâneca braţului liber şi şi-a şters năduşeala de pe frunte. În continuare nu se vedea nimic spre capătul drumului, dar, tot aşteptând până în ultima clipă, risca mult. Avea totuşi o scuză serioasă: prezenţa jurnalistului american. Era imposibil să-l împuşte pe Morel sub ochii acestuia. Ar fi riscat să pricinuiască mult rău partidului. Primise instrucţiuni să aştepte ca Morel să fie singur. Dar reporterul abia se ţinea în

şaua calului, iar Idriss se vedea silit să-l sprijine să nu cadă. Dintr-o clipă în alta, avea să se oprească şi să se aşeze pe jos, la marginea drumului. Dacă Yussef nu executa în acel moment ordinul, tovarăşii lui aveau să considere că a trădat organizaţia. În primul rând, trebuia să nu-şi spună că scopul nu justifică mijloacele, n-ar fi fost decât un mod de a da înapoi. Din punct de vedere doctrinar, problema aceasta fusese de mult tranşată, iar în situaţia de faţă chiar nu avea de ce să şovăie. Dacă nu apăsa pe trăgaci, fie şi în ultima clipă, avea să vatăme singura fraternitate pe care o cunoscuse vreodată, cea a revoluţiei naţionale. Simţea cum patul armei îi arde palma, pe care era obligat să şi-o şteargă încontinuu. Chiar dacă jurnalistul rămânea cu ei, încă îi rămânea posibilitatea să jure că nu făcuse altceva decât să execute ordinul pe care i-l dăduse însuşi Morel, care nu dorea să fie prins în viaţă. Scruta capătul drumului cu o asemenea încordare, că începuse să vadă pete înaintea ochilor, şi de fiecare dată credea că acestea erau de fapt camioanele pe care le pândea.

În clipa aceea, detaşamentul locotenentului Sandien încă se afla la vreo zece kilometri de-acolo, adică la aproximativ un sfert de oră de mers.

Guvernatorul regiunii Oulé părăsise în mare grabă Sionville, la volanul maşinii sale, îndată ce a primit, de la şeful autohton al cercului Gola, primele informaţii legate de prezenţa lui Morel pe drumul dintre Gola şi Oulé. Detaşamentul militar încercuise probabil regiunea chiar în dimineaţa aceea, iar guvernatorul era ferm hotărât să împiedice uciderea lui Morel în cursul unei întâlniri cu soldaţii francezi. Ar fi fost un act nefiresc, în aceeaşi măsură în care ar fi fost şi uciderea lui Morel de către elefanţi. Luptau împreună de secole împotriva duşmanului comun şi nimic nu-i putea despărţi. Cu o zi înainte, guvernatorul primise o telegramă care îl reconfirma în funcţie, aşa că era gata să azvârle pe talgerul balanţei întreaga sa autoritate proaspăt reconsfinţită ca să încerce să-l salveze pe francezul care refuza să renunţe.

Singurul alb care i-a văzut trecând, la douăzeci de kilometri la sud de Gola, în locul unde drumul o taie printre plantaţiile de bumbac ca să iasă direct pe povârnişurile masivului Oulé, era un neînsemnat căutător de uraniu pe nume Junquet, care venise din Europa cu şase săptămâni înainte şi

care se întorcea cu jeepul de pe o plantaţie din vecinătate, unde încercase zadarnic să-l cointereseze pe proprietar în problema prospecţiunilor sale – potrivit propriei lui expresii, „avea nevoie de sprijin financiar“. Tocmai ieşise de pe cărarea ce mergea de la plantaţie spre drumul principal, când a fost nevoit să apese frâna până la podea ca să-i evite: i-a privit trecând, fără ca Morel să-l bage în seamă. Darea de seamă a lui Junquet despre această întâlnire neaşteptată a fost grăitoare în simplitatea ei.

— Credeam că acestor *desperados* le-a trecut vremea chiar şi în Africa. De altfel, Morel nu era înarmat. În spatele lui însă era un tânăr negru înarmat cât doi, dacă pot spune aşa. Tocmai am sosit în Africa, încă nu m-am blazat: băiatul ăla cu mitraliera, care s-a uitat la mine atent, şi mai cu seamă celălalt negru, mult mai în vârstă, cu burnuz albastru şi turban, o mutră de-a dreptul fioroasă, de om care nu-ţi vrea deloc binele, m-au întors pe dos. Mai erau şi puştanii de prin sat care alergau în urma lor, la o distanţă cuviincioasă. Morel mergea primul, cu capul descoperit, plin de praf, cu un soi de eşarfă kaki, murdară, în jurul gâtului, şi, spre deosebire de tot ceea ce credeam despre el, nu părea nici nebun, şi nici măcar întărâtat. Dar probabil era: altfel n-ar fi fost acolo în crucea zilei, pe drumul acela pe unde trec camioane chiar şi în anotimpul ăsta, în plină regiune de plantaţii. Sau îl durea-n cot, sau putem bănui că era protejat de persoane sus-puse. Nu zic, doar întreb. Cel mai tare m-a izbit fata. Arăta chiar foarte rău, se ghicea că fusese frumoasă, dar acum avea ochii duşi în fundul capului, cu cearcăne albastre, un chip pe care nu mai rămăsese decât pielea întinsă şi asudată, aş fi jurat că nu e în stare să mai facă un pas în plus… mai era şi jurnalistul ăla american cu aparate foto la gât şi o geantă din piele pe umăr – ăsta, în schimb, părea dus rău, avea o batistă legată la colţuri pe creştet… rătăcit, cu ochii ieşiţi din orbite. Şi toate astea pentru nişte elefanţi! Ca să ajungi aşa, trebuie să nu mai ai în ce crede! Am mai văzut eu din aştia, depravaţi, anarhişti, dar asta, zău, le depăşea pe toate! Trebuie să urăşti cu adevărat oamenii, trebuie să-ţi vină să-i scuipi… Nu-mi revin. Dar, ţineţi seamă, îi înţeleg pe undeva. Toţi avem în noi aşa ceva. Dar nu în halul ăla. Eu, măcar, sper să găsesc uraniu ca să mă consolez… Trebuie să crezi în ceva, nu? M-am întors imediat pe plantaţie ca să-i previn. L-am căutat pe Roubaud şi i-am povestit tot. Nu ştiu ce aşteptam de fapt de la el, ideea era că nu voiam

să ţin totul doar pentru mine. M-a ascultat liniştit. Îl cunoaşteţi doar: un grăsan cam posac. „Bine“, mi-a zis, „Morel a trecut pe-aici. Bun. Şi ce? Puţin îmi pasă: n-am nimic cu el. Te sfătuiesc să-ţi ţii gura“. Aşa stau lucrurile, domnilor. Eu numesc asta mizantropie. Nu-i de mirare că Roubaud n-a vrut să participe la prospecţiunile mele: e încă un individ care nu crede în nimic, nici în uraniu, nici în altceva… Nu m-ar mira din cale-afară dacă l-aş găsi pe Morel ascuns la el pe plantaţie…

Jonquet se înşelase când a afirmat că Minna nu mai era în stare să facă un pas în plus. A mai străbătut cinci kilometri, cu toate că a fost silită să se oprească în câteva rânduri. Nu l-a părăsit decât atunci când şi-a pierdut complet cunoştinţa. După aceea, când a deschis ochii, i-a văzut faţa aplecată asupra ei, cu o îngrijorare prietenoasă. A încercat să-i zâmbească, fiindcă asta-i apropia cel mai mult. Morel i-a răspuns.

— Biata de tine, a spus el. De data asta, ai câştigat.

— *Ich kann ja nicht mehr…*[30]

30. Nu mai pot continua (germană, în text).

O ţinea în braţe. Minna ridica spre el o faţă care purta dâre de lacrimi, pe care surâsul încă mai tremura în praf şi năduşeală, şi unde a văzut acel semn de vlăguire pe care-l ştia atât de bine, încă din vremea lagărului: o muscă i se plimba pe frunte şi pe obraz, iar ea nu avea puterea s-o alunge, poate că nici n-o simţea. Ştia prea bine cum stă treaba cu musca asta care începea să se simtă ca acasă. I-a ridicat cureluşa de sub bărbie, i-a scos pălăria de fetru şi i-a prins capul în mâini. Până şi buzele fetei, aproape pământii şi lipsite de viaţă, îşi pierduseră relieful. Şi totuşi Morel înfruntase toate pericolele ca să scurteze traseul, mersese pe un drum umblat, o luase drept înainte, deşi ştia că soldaţii veneau probabil spre ei şi, sigur, se bazase pe simpatia unora dintre ei, pe îngăduinţa altora, şi pe respectul francezilor faţă de propriile tradiţii, dar adevărul era că Minna nu mai putea continua. Grota lor din Oulé fusese descoperită. Mai aveau şi altele la dispoziţie, dar fără rezerve de medicamente, fără alte arme şi muniţii decât cele lăsate de Waitari şi care le-ar fi ajuns doar câteva zile. Cu toate astea, trebuia să meargă mai departe. Oamenii aveau nevoie să ştie că era în continuare acolo, în viaţă, la faţa locului, undeva în Africa: asta era de fapt prezenţa franceză, despre care atât

se vorbea.

— Poate dacă te-ai odihni un ceas sau două?… Am putea face un scurt popas.

Minna nu a răspuns, iar el nici măcar nu a încercat s-o convingă.

— Bine. O să te duc înapoi în sat… Poate există un dispensar. În orice caz, e o plantaţie pe-acolo… Merg să caut.

— Mă duc singură.

— Nici vorbă.

— N-o să vă opriţi din cauza mea… Vă rog, plecaţi… Mergeţi mai departe. Faceţi asta pentru mine.

— Să te las aici, în drum?

— Nu vreau să păţiţi ceva din pricina mea…

A ezitat o clipă, dar era greu să rezişti acelei priviri rugătoare şi, totodată, hotărâte. Tot ce putea face pentru ea era să continue. Pentru ea şi pentru milioane de alţi oameni care aveau atâta nevoie de prietenie, trebuia să-şi continue acţiunea, să nu se lase prins, să fie şiret, să se ascundă, să apere fără odihnă marja umană în iureşul celor mai mari greutăţi, să rămână, intangibil, undeva în adâncul savanei, printre ultimii elefanţi, ca un fel de consolare, de promisiune, ca un semn al încrederii nestrămutate în noi înşine şi în viitorul nostru! Înainte de orice, se cuvenea să fie prezent, iar dacă l-ar fi nimerit vreun glonţ, trebuia să se târască şi să moară undeva într-un colţ neştiut, printre hăţişuri, unde să nu fie găsit niciodată – iar cei care aveau nevoie de el să poată crede că e încă în viaţă. Dacă avea să fie ucis cu un glonţ în spate, potrivit datinei din acest domeniu, trebuia să nu afle nimeni, astfel încât Morel să devină o legendă, care să-i reverbereze pretutindeni prezenţa, iar lumea să-l creadă doar ascuns, dar gata să se repeadă – atunci când nimeni nu se mai aştepta, când nimeni aproape că nu mai îndrăznea să se bizuie pe el – ca să-i apere pe uriaşii ameninţaţi.

— Poate că o vreme n-o să mai auzi de mine: o să stau ascuns acolo…

A făcut un semn către pădure.

— Dar o să mă întorc.

Ochii lui şi-au recăpătat expresia de complicitate ironică.

— O să-i silim să organizeze altă conferinţă… Poate mă vor ruga să vin şi eu… Ascultă-mă pe mine, până la urmă o să ne dea dreptate… Celorlalţi,

care se vor opune, le venim noi de hac.

Abe Fields a scheunat dispreţuitor. „Le venim noi de hac…“ Avea o puternică aversiune faţă de această expresie pe care o auzise de mii de ori din gura soldaţilor francezi care nu aveau să se mai întoarcă niciodată. În ciuda febrei, Abe Fields se simţea mândru că e un american realist, cu cel mai ridicat venit naţional pe cap de locuitor, cu cel mai îndestulător nivel de trai din epoca primitivă până acum: reptilele din oceanul primordial puteau fi mândre de America, iar strămoşul care-şi târâse pentru prima oară solzii afară din mâlul său natal îşi putea dormi liniştit somnul de veci: izbândise. Numele său ar fi trebuit să fie venerat în toate şcolile, fiindcă el era adevăratul pionier, părintele liberei iniţiative, al spiritului întreprinzător, al riscului, al întregului ansamblu care încă şi azi e definitoriu pentru extraordinarul progres material al Statelor Unite. Şi-a rotit privirea triumfătoare, şi toate şopârlele aşezate în jurul lui au început să aplaude: Abe Fields a vrut să le salute şi a reuşit să nu cadă de pe cal doar graţie intervenţiei rapide a lui Idriss.

— Crezi că o să rezişti până la plantaţie? E-un drum de zece kilometri.

— O să mă ajute domnul Fields.

— S-o crezi tu! Uită-te la el, îi ies ochii din cap. E dus. Hei, fotografule!

Fields şi-a apucat aparatul.

— Eşti în stare s-o însoţeşti?

— Vreau să merg mai departe cu dumneavoastră.

— Ei, poftim! Credeam că ţi s-a isprăvit pelicula.

— Nu contează. Mă descurc.

— Şi cum o să faci fotografii? Cu curu’?

— Vreau să fiu de folos.

— Ia te uită, credeam că te doare-n cot de elefanţi!

— Toată familia mea a fost gazată la Auschwitz.

— Aha, trebuia să-mi fi spus. Numai că nu te pot lua cu mine.

— De ce?

— N-ar fi drept. Nu mai ştii ce faci. În halul în care eşti, dacă te roagă cineva cu frumosul, ai fi în stare să răstorni cu forţa guvernul Statelor Unite.

— Sunt cetăţean american şi am dreptul să apăr elefanţii oriunde sunt ameninţaţi! a răcnit Abe Fields. Jefferson, Lincoln, Eisenho…

— Da, da, ştiu.

— Am, ca toată lumea, dreptul să apăr elefanţii.

— Aşa e, du-te să-i aperi ca toată lumea.

— Vreau să mor pentru elefanţi! a zbierat Abe Fields.

— Altul care o să ajungă în faţa unei comisii de anchetă…

— Soldaţii americani au venit să apere blestemaţii voştri de elefanţi în Europa! striga Fields. Fără noi…

O durere deosebit de violentă în stânga pieptului i-a mai domolit delirul. Şi-a dus mâinile la coaste şi s-a schimonosit de suferinţă.

— O să faceţi amândoi stânga-mprejur. La câţiva kilometri de-aici e o plantaţie. M-auzi?

— Nu ştiu dacă o să rezist până acolo. Mi-au intrat coastele în plămâni.

— O să te străduieşti… ce se-ntâmplă?

— Un jeep şi nişte camioane, a strigat Yussef.

Studentul simţea cum îi şiroieşte o sudoare caldă pe chip şi pe gât: i se părea că sângerează. Strângea atât de puternic arma sub braţ, încât nu mai reuşea să-şi decontracteze muşchii. A tras adânc aer în piept, fără să scape din ochi punctele negre care creşteau în zare: în douăzeci-treizeci de minute după ce părăseau drumul aveau să ajungă la povârnişurile masivului Oulé şi la încâlceala pădurii de bambus dintre stânci. Acolo avea să rămână singur cu Morel şi cu Idriss, fără nici un martor stânjenitor. Şi-a şters faţa cu mâneca, încercând aproape violent să se convingă că decizia fusese luată, şi că totul avea să fie foarte uşor: o rafală de mitralieră şi Morel avea să intre definitiv în istorie. Avea să devină eroul naţionalismului african, cel la care se vor face mereu referiri fără teamă că ar putea fi contrazise. Numele îi va putea fi exploatat la întruniri, conferinţe, mitinguri, şi va provoca entuziasmul şi emoţia asistenţei, care îl va aclama stând în picioare, fără ca el să poată veni să-i bată la cap cu elefanţii lui caraghioşi. Avea să rămână pentru totdeauna cel dintâi alb care şi-a dat viaţa pentru cauza naţionalismului negru. Nu va mai putea niciodată să protesteze, să se ridice brusc în faţa opiniei publice şi să-şi strige sus şi tare convingerea nestrămutată, să declare că ceea ce apăra cu adevărat era în primul rând o anumită concepţie despre demnitatea umană. Va fi în sfârşit posibil să fie folosit plenar şi fără riscuri, într-un scop practic, în vederea unui rezultat

precis, care va conferi numelui său toată strălucirea dorită, fără teama că acest imbecil fericit avea să apară vreodată pe undeva, ţâfnos şi stângaci, împărţind pumni şi răcnindu-şi statornicul adevăr. Nu va mai exista niciodată riscul să fie văzut apărând la vreo reuniune, cu servieta doldora de petiţii şi de apeluri, cu chica lui ciufulită de etern militant, lovind cu pumnul în masă şi anulând toate eforturile depuse ca numele lui să fie exploatat, şi urlând: „Cu mine, lucrurile sunt simple. Nu fac nimic altceva decât să apăr natura… Spuneţi-i cum poftiţi. Libertate, demnitate, umanism, ecologie… E totuna. Fac toate astea de dragul prietenilor omului. Ne-au învăţat la şcoală ce înseamnă asta. De rest, nu-mi pasă absolut deloc.“ Câtă vreme va fi în viaţă, împiedicatul ăsta o să ne bage mereu beţe-n roate. Acum, după mai bine de un an de când erau împreună, îl înţelegea atât de bine, îi cunoştea atât de amănunţit magnifica obsesie, încât nu vedea cu adevărat alt mijloc de a lupta împotriva contagiunii pe care o răspândea, împotriva acestei încrederi senine pe care o avea în cei din jur, decât ucigându-l. Cu atât mai mult cu cât nu-ţi petreci nepedepsit cinsprezece ani de viaţă pe băncile şcolilor şi universităţilor duşmanilor tăi, fără să înghiţi până la urmă câteva dintre otrăvurile pe care ţi le-au pregătit cu atâta pricepere. Scopul nu scuză mijloacele… Marja de umanitate pe care o respecţi, indiferent de ideologii şi de brutalitatea luptei… Degeaba ştii că astea sunt doar cuvinte, vestigii dintr-o altă eră, incompatibile cu progresul istoric şi lupta de clasă, e greu să scapi cu o singură rafală de mitralieră de toată educaţia primită. Şi cel mai enervant era că, uneori, atunci când Morel întorcea capul şi vedea ţeava mitralierei îndreptată spre el, studentul avea convingerea că omul pe care-l urma ca să-l împuşte nu se lăsa amăgit, *ştia*. Şi-atunci, îi apărea în priviri un licăr batjocoritor, sfidător aproape, care-i dezvăluia perfect nebunia profundă, şi care părea să zică: „Pun prinsoare că n-o să faci aşa ceva!“ Era de nesuportat: părea că a început o luptă secretă cu tine şi că se simţea sigur că o va câştiga tocmai pentru că avea încredere în tine. Lui Yussef îi venea să-i strige în faţă ce credea despre el, să-l insulte, ba chiar să-l lovească, să-i smulgă definitiv din inimă încrederea aceea absurdă în oameni, să-i strige că el nu punea nimic presus de independenţa Africii, nici o altă grijă, nici o altă reputaţie sau demnitate şi că orice mijloace vor fi potrivite ca să-şi atingă scopul. Însă dacă trebuie să execuţi un om care are

atâta încredere în tine, e mai bine să nu ştie nimic, să poată măcar muri păstrându-şi credinţa intactă. Lupta lui Yussef cu sine însuşi era într-atât de dureroasă, încât îi venea uneori s-o pornească în galop spre convoiul acela militar, să tragă, şi apoi să se lase ucis. Calul său simţea tensiunea şi se cabra, ridicând un nor de praf care probabil putea fi văzut din camioane. Idriss a început să vorbească mânios, gesticulând energic şi arătând cu degetul spre convoi. În cele din urmă, Morel s-a hotărât.

— Bine, acum ori niciodată.

— Unde vreţi să vă duceţi? i-a strigat Fields.

— Un prieten găseşti mereu.

Abe Fields s-a uitat la el pentru ultima oară. Cu capul descoperit, cu părul cârlionţat, cu aerul lui tineresc, cu cruciuliţa de Lorena prinsă în piept, cu licărul acela băşcălios în adâncul ochilor căprui, cu acea cută ironică a buzelor, de unde mereu părea că lipseşte o ţigară gauloise şi, legată de şa, absurda servietă de veşnic militant, înţesată cu broşuri, manifeste şi petiţii. Lui Abe Fields i-a venit deodată o idee.

— Staţi, i-a strigat. Ce-o să faceţi cu toată hârţogăraia aia prin hăţişuri? O s-o atârnaţi prin copaci? Lăsaţi-mi-o mie. O să am grijă de ea.

— E-adevărat, a spus Morel. Ţine, fotograful meu scump, ţi-o încredinţez…

A desprins servieta şi a zvârlit-o în mijlocul drumului.

— Să ai mare grijă de ea… Fă ce trebuie. Într-o zi, o să vin să-ţi cer socoteală. Salutare, camarade!

Şi-a mânat calul spre taluz, urmat de Idriss şi de Yussef; au ieşit tustrei de pe drum şi au apucat-o printre copaci. Încă vreo zece kilometri, şi apoi bambuşii aveau să înlocuiască arborii, până la cele dintâi stânci cenuşii din Oulé, pe un pământ bolovănos cu tufe ţepoase şi rare, cu sate pitite în aglomerările stâncoase, cu acoperişuri ţuguiate, apoi din nou bambuşi şi savana colinelor, iarba elefanţilor acoperind o sută de mii de kilometri pătraţi, unde nici o poteră nu-i putea găsi. Puţin mai la sud se afla părintele Tassin, care-şi conducea săpăturile paleontologice şi, cu toate că părăsea situl în anotimpul ploios, nu avea să refuze, cu siguranţă, să-i adăpostească în colibele sale părăsite. Poate avea să accepte să-i ajute chiar într-un mod mai activ… Era un savant despre care se spunea că e interesat de tot ce avea

legătură cu originile omului. Sau ar putea să se întoarcă spre Camerun şi lacul Ciad şi să-i ceară adăpost lui Haas, prieten şi el al străvechii specii ameninţate. Dar era bine ca ţânţarii din Ciad să fie evitaţi în anotimpul ce se pregătea să vină. În orice caz, avea timp să chibzuiască şi să ia o decizie; nu ducea lipsă de bune intenţii, complicităţi şi chiar de protecţie. Deocamdată trebuia să se îndepărteze de drum – acelaşi drum unde, cu zece luni înainte, se trezise faţă în faţă cu administratorul Herbier, şi şi-a amintit cu plăcere de faţa lui onestă şi ultragiată, faţa aceea de om care tot timpul dă ce are mai bun în el. Oboseala îl făcea pe Morel să-şi simtă trupul ca un bolovan şi, ca întotdeauna când ajungi la capătul puterilor, amintirile deveniseră mai puternice şi mai insistente. Se gândea la tot ce spuneau ziarele despre el. Fiecare îi atribuia propriile speranţe, revoltele şi duşmăniile secrete ori propria mizantropie: degeaba le explicase, nu era nimic de făcut, continuau să-i pună în cârcă motive complicate. Cu toate astea, adevărul era cât se poate de simplu şi nu se sfiise niciodată să le-o spună. Iubea natura, şi cu asta, basta. Iubea natura şi făcuse mereu tot ce i-a stat în putinţă ca s-o apere. Cea mai grea luptă pe care o dusese în viaţa lui fusese cea în numele cărăbuşilor. Zâmbetul, acel zâmbet pe care Abe Fields îl privea atât de neîncrezător, i-a apărut pe buze şi nu s-a mai clintit. Îşi amintea cu o precizie uimitoare de lupta aceea, aşa cum i se întâmpla de fiecare dată când trecea printr-o suferinţă fizică şi părea să fi ajuns la capătul puterilor, iar amintirea îl ajuta de fiecare dată să reziste şi să meargă mai departe.

Fusese cea mai grea luptă din viaţa sa.

Povestea cu cărăbuşii se întâmplase în luna mai, după primul an petrecut în lagăr, iar el fusese cel care o iniţiase, cel dintâi care sărise în ajutorul insectelor, declanşând astfel mişcarea de sprijin.

Pe atunci munceau la cariera din Eupen, cărând saci de ciment pentru construcţia gigantică a noilor faraoni care durau clădiri milenare. Înaintau încet, în şir indian, încercând să evite orice pas greşit, ca să nu fie striviţi de povară. Se aflau acolo deţinuţi politici şi condamnaţi de drept comun, supuşi cu toţii aceluiaşi regim de reeducare prin muncă silnică, potrivit obiceiului din secolul XX, în timp ce soldaţii SS, cu mutrele deja încălzite de primele raze de soare, se lăfăiau în iarbă cu o floare între dinţi. Printre ei: Rotstein, pianistul polonez, Revel, editorul francez clandestin, a cărui barbă

creştea atât de repede încât părea la fel de ţepos ca o saltea din păr de cal şi care, ca să lupte cu duhoarea în timpul corvezilor la latrină, recita cu voce tare poeme de Mallarmé, Swabek, alt polonez – păstra asupra lui o poză cu scroafa care câştigase pentru el premiul întâi la un concurs agricol, poză pe care o arăta cu mândrie ca să demonstreze că fusese şi el cineva… Prévost, zis Émile, un muncitor feroviar la S.N.C.F., care, într-o zi, auzind şuieratul unei locomotive, s-a pus pe bocit… Era chiar şi un Durand, veşnicul Durand al tuturor serbărilor, care-şi trecea timpul sfătuindu-te ce-ar trebui să faci când îl întâlneşti, după Eliberare, pe cel dintâi Schmitt… După Eliberare s-a înfăţişat la doctorul Schmitt din Eupen, cu un revolver în buzunar, a ezitat o clipă, apoi i-a strâns mâna şi dus a fost… Era preotul Julien, care a slăbit atât de puţin în cei doi ani de lagăr, încât a fost acuzat că e alimentat pe furiş de Dumnezeul său cel mărinimos… Și alții, mulți alții, care căzuseră pe drum și ale căror nume nu mai însemnau nimic. Mergeau deci încovoiați sub povară, în timp ce paznicii, în iarbă, se bucurau de căldura primăvăratică, primind prin pantalonii descheiați mângâierile soarelui.

Dintr-odată, Morel a simțit că i se izbește ceva de obraz și-i cade apoi la picioare: și-a coborât prudent privirile, încercând să nu se dezechilibreze: era un cărăbuș.

Căzuse pe spate și-și agita picioruşele, încercând zadarnic să se întoarcă. În momentul acela se împlineau un an de când se afla în lagăr și trei săptămâni de când căra saci de ciment câte opt ore pe zi, pe burta goală.

Exista însă aici ceva ce nu putea fi trecut cu vederea. Și-a îndoit genunchiul, cu sacii în cumpănă pe umăr și, cu o mișcare a arătătorului, a pus insecta pe picioare.

Pe parcursul drumului a mai făcut de două ori aceeași operație. Cel care mergea înaintea lui, editorul Revel, a înțeles cel dintâi. A mormăit aprobator și a sărit îndată în ajutorul unui cărăbuș căzut cu picioarele-n sus. A urmat apoi Rotstein, pianistul, cu un trup atât de sfrijit, de-ai fi zis că se străduia să fie pe măsura finețiidegetelor sale. Din clipa aceea, toți „politicii“ au sărit în ajutorul cărăbușilor, în vreme ce deținuții de drept comun treceau pe lângă ei ocărând. În timpul celor douăzeci de minute de pauză ce le erau îngăduite, nici unul dintre politici nu s-a lăsat răpus de oboseală, deși, de

obicei, în acele clipe se trânteau pe jos şi rămâneau aşa, nemişcaţi, până când se auzea din nou fluierul. De data asta, păreau că găsiseră forţe proaspete. Rătăceau de colo-colo, cu privirile în pământ, căutând cărăbuşi în nevoie. De altfel, toată aventura n-a durat prea mult. A fost de ajuns să sosească sergentul Grüber. Ăsta, cel puţin, nu era o brută. Era şcolit. Înainte de război, fusese învăţător în Schleswig-Holstein. A priceput numaidecât ce se întâmplă. Recunoscuse duşmanul. Era vorba despre o manifestare scandaloasă, o profesiune de credinţă, o proclamare a demnităţii, inadmisibilă la nişte oameni echivalenţi cu zero. Da, îi trebuise doar o clipă ca să evalueze situaţia şi să înţeleagă întreaga gravitate a sfidării care fusese aruncată în faţa constructorilor lumii noi. S-a aruncat în luptă. Mai întâi s-a năpustit asupra deţinuţilor, însoţit de paznicii care nu pricepeau mare lucru, dar care erau mereu la datorie când venea vorba de ciomăgeală. Au început deci să împartă lovituri cu patul puştii şi şuturi, dar sergentul Grüber a înţeles foarte repede că nu de asta era nevoie ca să-i pună cu botul pe labe pe manifestanţi. Prin urmare s-a apucat să facă ceva respingător, dar în egală măsură jalnic în neputinţa sa de a-şi atinge scopul râvnit: a început să alerge prin iarbă, cu ochii aţintiţi în pământ şi, cum vedea un cărăbuş, îl strivea sub bocanc. Fugea încolo şi-ncoace, se învârtea, sărea cu un picior ridicat şi lovea pământul cu tocul, într-un soi de dans caraghios, aproape înduioşător în lipsa lui de noimă. Fiindcă putea să le dea la cap deţinuţilor şi putea strivi cărăbuşii, dar degeaba, fiindcă ce dorea el să nimicească era de neatins şi nu putea fi ucis. Se înhămase la o treabă pe care nici o armată, nici o trupă de poliţie, nici un partid, nici o organizaţie nu o puteau duce la bun sfârşit. Ar fi trebuit să-i omoare pe toţi oamenii, până la ultimul, de pe întreg pământul, şi tot ar mai fi rămas o dâră în urma lor, ca un zâmbet invincibil al naturii. Desigur, i-a făcut să plătească cu vârf şi-ndesat propria înfrângere. I-a pus să trudească două ore în plus în ziua aceea, iar aceste două ore reprezentau exact diferenţa între limita extremă a forţelor umane şi ceea ce se afla dincolo de aceasta. Seara, se întrebau dacă vor putea să mai suporte un asemenea consum fizic, dacă le mai rămăsese vreun strop de vlagă pentru a doua zi. Rotstein era cel mai afectat. Stătea lungit de-a curmezişul patului. Îţi venea să te-apleci peste el şi să-l întorci ca pe un cărăbuş. Să-l ajuţi să-şi ia zborul. Dar nu era nevoie să fie ajutat. Îşi lua

singur zborul seară de seară.

— Hei, Rotstein! Rotstein!

— Da.

— Mai trăieşti?

— Da. Nu mă întrerupeţi. Dau un concert.

— Ce cânţi?

— Johann Sebastian Bach.

— Eşti nebun? Un nemţotei?

— Tocmai! Ca să restabilim echilibrul. Nu putem lăsa Germania să stea veşnic pe spate. Trebuie s-o ajutăm să se întoarcă.

— Stăm cu toţii pe spate, a mârâit Revel. Aşa ne-am născut.

— Gura! Nu mai aud ce cânt.

— E public mult în seara asta?

— Destul.

— Femei frumoase?

— Astă-seară, nu. Astă seară cânt pentru sergentul Grüber.

Din ungherul unde stătea, Otto, silezianul, a gemut. Visa. Îl ştiau cu toţii, era mereu acelaşi vis: ucisese o văduvă ca s-o jefuiască şi, în fiecare noapte, visa că femeia scotea limba la el. S-a trezit brusc.

— *Immer die alte Schickse!*[31] a bălmăjit el.

31. Iar curva aia bătrână!

— Ce-i ciudat e că scoate mereu limba la tine, a spus Émile.

— Nu e ciudat. Am strâns-o de gât.

— Ah, da? Aşadar, în ziua în care o să-ţi arate curul, înseamnă că te-a iertat.

Prin crăpătura de aerisire se vedea turnul de pază, cu mitraliera îndreptată în jos.

— Ia ziceţi, băieţi, ce facem mâine dacă o să mai cadă?

— Să sperăm că n-o să mai cadă, a spus părintele Julien.

— Vai, nu! a zis Revel. Trag nădejde că o să mai cadă. Aşa, măcar putem spune ce gândim. Ne face bine.

— Aiurea! a zis Émile. Uită-te la Rotstein.

— Hei, părinte!

— Da.

— Ce-nvârte bunul Dumnezeu?

— Rahat, a zis părintele Julien. Lasă-l pe Dumnezeu în ale lui. Ce treabă are el cu toate astea?

— Nici una, ca de obicei.

— Poate-a căzut pe spate… și dă din picioare, dar nu poate să se ridice.

— Rahat, rahat și iar rahat, a zis preotul din tot sufletul.

— Preoții nu vorbesc așa.

— Nu suntem printre preoți…

— Émile!

— Da.

— Ești comunist?

— Da.

— Și-atunci de ce-ți dai atâta osteneală pentru niște cărăbuși? Nu-i deloc marxist ce faci. Nu urmează linia partidului.

— Avem totuși dreptul, din când în când, să ne lăsăm duși de val, a zis Émile.

— Émile!

— Da.

— Ești comunist?

— Gata. Ajunge.

— Prin urmare, ai impresia că într-un lagăr de muncă din Rusia sovietică ți-ar da răgaz să întorci cărăbușii?

— Nu, cu siguranță.

— Și-atunci?

— În Rusia nu există lagăre de muncă forțată.

— Aha!

— Bieții de noi…

— Ce nu pricep e de ce pică mereu cu picioarele-n sus.

— Așa se-ntâmplă în natură. Dar noi, noi de ce suntem aici?

— Atunci, chestia trebuie pusă la punct.

— Poftim? Ce chestie?

— Natura.

— Ți-o punem noi la punct, nu-ți face griji.

— Émile!

— Ce mai e?

— De ce faci asta pentru cărăbuși?

— Din milă creștinească, de-aia.

— Bravo, bun răspuns, a zis părintele Julien.

— Oh, părinte, ține-ți gura! Te-ai descalificat. Ai dat-o în bară. Mai bine taci.

— E-adevărat, a zis cineva. N-ar putea să ne dea o mână de ajutor Dumnezeul ăla al tău? Nu prea e săritor.

— Știți ce, băieți? Fac și eu ce pot, a spus părintele Julien.

— Sigur, sigur.

— Nu mă credeți?

— Ba da, ba da.

— Ar putea totuși să ne dea o mână de ajutor. Nu vede că stăm cu picioarele-n sus?

— Mă străduiesc cât pot, vă jur, a zis părintele Julien.

— Până și noi izbutim să facem ceva pentru cărăbuși.

— Hai că nu vă pasă deloc de cărăbuși, a zis părintele Julien. Faceți asta din trufie. Dacă n-ați fi în lagăr, ați călca pe cărăbuși fără măcar să vă dați seamă că există. La voi, totul se petrece în minte, nu în suflet. Trufași cât încape, asta sunteți.

— Nu-i vorba de trufie, a protestat cineva, palid, E altceva…

— Yussef!

— Da, musiu.

— Las-o-ncolo cu „musiu“! Nu mai are rost. Am aflat.

Țineau caii de căpăstru, singuri, numai ei doi, în adâncul hățișurilor, printre mărăcinii care-i umpluseră de spini și pădurea gălbuie de bambuși de deasupra lor, unul foarte bățos, cu arma pregătită, celălalt așezat pe o stâncă, cufundat în amintiri și zâmbitor, arogant sau incredibil de sigur pe el, n-aveai de unde ști… Nu se mai auzeau camioanele, ci doar roirea nebună gâzelor. Yussef îl privea din spate pe bărbatul care părea să aștepte rafala și, uneori, când acesta mișca din cap, îi zărea și profilul ușor disprețuitor, sub pălăria de fetru arsă de soare și zdrențuită. Idriss se îndepărtase, căutând un drum prin hățiș, și ei doi rămăseseră singuri, sub

lumina galbenă a bambuşilor.

— Ei bine, ce mai aştepţi? Dă-i drumul!

Faţa studentului, scăldată în sudoare, era lipsită de expresie, aproape pustie. A trebuit să facă un efort puternic ca să-şi descleşteze maxilarele:

— Cum de-aţi ştiut?

În bezna deşertului, arătarea albă se mişcase în nisip, şi Morel se oprise o clipă în faţa adolescentului adormit. În lumina albastră, faţa lui era gravă, aproape tristă. Apoi buzele au prins să-i tremure, au rostit câteva vorbe, şi Morel a rămas multă vreme nemişcat, aplecat asupra acestui chip rebel, bântuit până şi-n vise de singura certitudine din care se putea revendica omul.

— Visai în franceză, când dormeai…

— Ce spuneam?

Morel se uita în lături. Undeva departe: era o privire pe care n-o puteai zăgăzui prea uşor.

— Îndrugai ceva despre demnitatea umană…

S-a întors spre adolescent, cu acel surâs brav care se hrănea mai mult din blândeţea ochilor decât din ironia buzelor.

— Deci, cine eşti, de fapt?

— Mă numesc Yussef Lanoto şi am studiat trei ani la Facultatea de Drept din Paris…

— Şi după aia?

— Waitari m-a trimis să stau lângă dumneavoastră şi să vă supraveghez.

— Frumos din partea lui.

— Trebuia să nu cădeţi viu în mâinile autorităţilor. Aţi fi ţinut-o una şi bună cum că singurul dumneavoastră scop era ocrotirea elefanţilor…

— Adică adevărul, nu?

— După Sionville, aţi fost condamnat la moarte. Aţi abuzat de sprijinul nostru, aţi ascuns adevăratele scopuri politice ale mişcării noastre… N-am putut aplica sentinţa, din cauza jurnalistului american.

— Înţeleg.

— Trebuia să vă împuşc după ce ne despărţeam de el. Când aveam să rămânem singuri…

— Adică acum, nu? a spus Morel.

— Da, acum.

O undă de amărăciune…

— Mai târziu, v-am fi prezentat în toată lumea ca pe un erou care şi-a dat viaţa pentru independenţa Africii…

Morel şi-a plecat uşor fruntea. Buzele i s-au încreţit şi mai mult, maxilarele i s-au crispat, iar chipul şi-a recăpătat aerul îndărătnic…

— Drăguţ din partea voastră, atât doar că nu mi se potriveşte. Nu mai ţine. Cunosc alibiul naţionalist şi-mi face silă: de la Hitler la Nasser, am văzut ce ascunde. Cele mai minunate cimitire de elefanţi la ei le găseşti. Dar dacă vreţi să faceţi treaba cu mâinile voastre, n-am nimic împotrivă. E în regulă. Fie că sunteţi voi sau noi, cei galbeni sau negri, albaştri, roşii sau albi, mi-e totuna. Voi fi mereu de acord. Dar cu o condiţie. Fiindcă, pentru mine, contează un singur lucru…

Vocea lui şi-a regăsit dintr-odată tonul revoltat.

— Vreau ca elefanţii să fie respectaţi.

— Ştiu, a spus Yussef blând.

Morel s-a mai uitat o dată la ţeava armei. Aproape cu speranţă: ar fi vrut să se odihnească înainte să meargă mai departe. Era puţin obosit, nimic mai mult, şi nu-i era ruşine de asta.

— Pe scurt, trebuia să mă ucizi, a spus el cu oarecare părere de rău. Mă întreb ce te-a împiedicat. De altfel, încă mai poţi… Ba chiar e momentul cel mai potrivit.

— Nu vreau să fac asta.

— Ei, poftim, cum aşa?

Yussef s-a uitat la el prietenos. Morel era un om care trebuia să fie apărat, ocrotit, încrederea lui irezistibilă trebuia justificată, trebuia să fie ţinut în palme precum cel de pe urmă grăunte din sarea pământului…

— Cred că mai putem merge o vreme împreună, a zis el.

Abe Fields stătea în mijlocul drumului, uitându-se ţintă la servieta din piele. Zăcea în praf, ticsită cu proclamaţii, manifeste, apeluri, plină de speranţe înşelate… S-a aplecat şi a ridicat-o. Nu-i de ajuns, şi-a zis el, străduindu-se să scrâşnească cinic din dinţi ca să-şi înăbuşe emoţia. Nu ne trebuie manifeste şi petiţii, ci un efort biologic uriaş: potrivit anumitor păreri autorizate, s-ar putea să ne aflăm pe calea cea bună. Recenta

declaraţie, pe această temă, a consilierului ştiinţific al guvernului britanic, personaj cât se poate de oficial, era în mod limpede încurajatoare. Acest bărbat eminent afirmase într-adevăr că lenta acumulare de radiaţii datorate deşeurilor nucleare avea să producă, neîndoielnic, prin efectul pe termen lung asupra genelor, un număr uriaş de cretini, circa nouăzeci la sută, în rândul generaţiilor viitoare, dar poate şi zece la sută genii, care, în schimb, aveau să ofere omenirii o eră şi mai strălucitoare de progres şi prosperitate. Abe Fields s-a simţit foarte încurajat şi a început chiar să râdă. Până una, alta, a strâns puternic servieta în mână şi s-a întors spre nemţoaică. Minna plângea, uitându-se spre locul dintre copaci pe unde dispăruseră Morel şi cei doi tovarăşi ai lui. Abe Fields a luat-o de mână.

— *Wein nicht*[32], i-a zis el în idiş, crezând că vorbeşte în germană. N-are ce să păţească.

32. Nu plânge!

Încă de dimineaţă, iezuitul ţinea cărarea de pe coasta dealului, se întorcea acasă binedispus, pregătit să petreacă încă o vreme pe terenul de săpături paleontologice, adâncit în gânduri şi manuscrise: ordinul lui monahal prefera să-l ştie mai degrabă în adâncul pădurii africane decât în Europa. Nu suferea deloc din pricina acestui exil, întreţinând o corespondenţă sârguincioasă cu cei câţiva oameni, vreo şase, ale căror nume marchează o epocă şi a căror gândire, uneori profund diferită de a lui, îi aducea nepreţuitul sprijin al dezacordului. Oboselii de după o noapte nedormită i se adăuga alta, mai veche, intratabilă şi care-l cam întrista. Simţea o curiozitate foarte vie şi, în acelaşi timp, o oarecare supărare, la gândul că avea că părăsească în curând aventura umană fără să-i fi putut anticipa mai limpede noile peripeţii, la fel de accidentate şi de solitare ca dealurile pe care le străbătea începând din zori. Era îndeajuns de uman ca să regrete că părăseşte jocul fără să fi asistat la fazele lui cele mai captivante. Încerca să nu se lase prea tare copleşit de această curiozitate cam autoritară, căreia el însuşi îi condamna excesele şi lipsa de smerenie, dar care nu făcea decât să sporească o dată cu vârsta, poate pentru că, pe măsură ce se apropia sfârşitul, fiecare element de observaţie, fiecare constatare căpătau o importanţă crescută. Îi părea rău că nu adusese veşti mai încurajatoare din

expediţie, dar era obişnuit să fie răbdător, ştia că nu e loc de grabă. Se gândea la ultimele cuvinte pe care i le spusese Saint-Denis la despărţire, stând în picioare lângă cal şi ridicând spre el o privire în care părea că încă mai arde cel de pe urmă licăr al nopţii. „Se spune, părinte, că l-aţi ascuns pe prietenul nostru pe unul din şantierele dumneavoastră de săpături, şi că acum doar îşi trage sufletul, înainte să meargă mai departe, dar nu înţeleg deloc de ce aţi da dovadă de atâta afecţiune faţă de un om care se consideră apărătorul suprem al naturii. Mi se pare că asta contrazice tot ce se ştie despre ordinul dumneavoastră monahal, dar şi scrierile dumneavoastră. Dacă v-am înţeles bine, se pare că nu aşteptaţi mare lucru de la strădaniile noastre şi s-ar zice că socotiţi că harul în sine este doar o mutaţie biologică, o mutaţie care i-ar oferi în sfârşit omului mijloacele organice de a se împlini după voia lui. Dacă aşa stau lucrurile, lupta lui Morel, încercarea lui de revoltă vă par fără îndoială caraghioase şi zadarnice şi poate că nu aţi căutat, stând de vorbă cu mine şi evocând împreună acele amintiri, decât un interludiu de-o noapte. Consideraţi probabil că Morel, cu petiţiile, manifestele, broşurile, comitetele lui de apărare, şi, în fine, cu lupta lui de rezistenţă, înarmată şi organizată, cere de la noi o schimbare care, pentru multă vreme de-acum încolo, nu poate fi concepută decât ca un imn al speranţei. Eu însă nu pot să mă împac cu un asemenea scepticism şi prefer să cred că nu sunteţi lipsit de o anume simpatie secretă faţă de acest rebel care şi-a pus în minte să smulgă până şi cerului un strop de respect pentru condiţia noastră. La urma urmei, specia noastră a ieşit din mâl cu câteva milioane de ani în urmă şi va ajunge să iasă victorioasă în faţa legii aspre care ne-a fost impusă, fiindcă prietenul nostru avea dreptate: ne confruntăm, fără îndoială, cu o lege pe care a venit vremea s-o schimbăm. Şi-atunci, din infirmitatea şi din sfidarea de a fi om nu va rămâne decât încă o relicvă pe drumul nostru înainte.“

Iezuitul a făcut un semn scurt din cap, care putea fi un gest de încuviinţare, dar tot atât atât de bine o zgâlţâială provocată de cal. Cu buzele lui subţiri, dar lipsite de severitate, mereu îmblânzite la colţuri de două cute subţiri şi ironice, cu ochii lui pătrunzători şi mijiţi, cu nasul lui mare şi colţuros, avea profilul unui marinar breton obişnuit să scruteze orizontul. Duşmanilor lui le plăcea să evoce faptul că printre strămoşii săi

se numărau nişte piraţi celebri, iar el nu se ferea de aceste aluzii la sângele său de aventurier. Trăise, el însuşi, una dintre cele mai frumoase şi mai pasionante aventuri cu care o fiinţă se poate întâlni pe pământ, în absenţa îndoielii şi cu credinţa nestrămutată în împlinirea finală. Se legăna uşor, în ritmul înaintării calului, întorcând uneori capul, cu o mişcare energică, spre dealuri sau spre silueta unui copac căruia ochii săi îi mângâiau ramificaţiile nesfârşite – de multă vreme, arborele era semnul său preferat, mai presus chiar de semnul crucii. Zâmbea.

În colecţia **Raftul Denisei** au apărut

Jessie Burton, *Confesiunea*
Matteo Strukul, *Michelangelo ereticul*
Daniela Krien, *Iubirea în caz de urgenţă*
Anaïs Nin, *Henry şi June*
Romain Gary, *Lady L.*
Ann Patchett, *Casa olandeză*
Lev Tolstoi, *Anna Karenina*
Kate Morton, *Grădina uitată*
Laura Imai Messina, *Ce încredinţăm vântului*
Kate Morton, *Casa de lângă lac*
Maria Stepanova, *În amintirea memoriei*
Christian Escribà, Sílvia Tarragó, *Cofetăria cu miracole*
Ludmila Uliţkaia, *A fost doar ciumă*
J.M. Coetzee, *Moartea lui Isus*
Norris von Schirach, *Cei mai frumoşi ani din viaţa lui Anton*
Evgheni Vodolazkin, *Istoria Insulei*
Cho Nam-joo, *Kim Jiyeong, născută în 1982*
Simona Lo Iacono, *Albatrosul*
Anaïs Nin, *Delta lui Venus*
Nikos Kazantzakis, *Ascensiunea*
Heather Morris, *Poveşti despre speranţă*
Nick Bradley, *Pisica şi oraşul*
Anthony Doerr, *Despre Grace*
Kate Morton, *Casa de la Riverton*
Julie Orringer, *Portofoliul fugii*
Susana Fortes, *Iubirea nu e un vers liber*
Paula McLain, *Când stelele se întunecă*
Narine Abgarian, *Din cer au căzut trei mere*
Susan Choi, *Exerciţiu de încredere*
Akira Mizubayashi, *Inimă frântă*
Laura Lindstedt, *Prietena mea Natalia*

Romain Gary, *Marele vestiar*
Yōko Ogawa, *Poliţia Memoriei*
Etgar Keret, *Haide, zboară odată*
Care Santos, *Voi merge pe urmele paşilor tăi*
Guzel Iahina, *Trenul spre Samarkand*
Avni Doshi, *Zahăr ars*
Chris Cander, *Greutatea unui pian*
Lorenzo Marone, *Un băiat ca toţi ceilalţi*
Zülfü Livaneli, *Serenadă pentru Nadia*
Thomas Mann, *Moartea la Veneţia*
Clarice Lispector, *Cea mai mică femeie din lume. Proză scurtă 1940–1964*
Yukio Mishima, *Confesiunile unei măști*
Nikolai Leskov, *Lady Macbeth din Mţensk*
Francesc Miralles, Ángeles Doñate, *Un ceai la capătul lumii*
Yukio Mishima, *Zăpada de primăvară*
James Salter, *Un joc şi o desfătare*
Ismail Kadare, *Înfruntare la nivel înalt: Misterul convorbirii telefonice Stalin–Pasternak*
Anna Hope, *Aşteptări*
J.M. Coetzee, *Așteptându-i pe barbari*
Melanie Benjamin, *Viscolul copiilor*
Maja Lunde, *Ultimii cai din stepă*
Yukio Mishima, *Cai în galop*
Heather Morris, *Trei surori*
David Foenkinos, *Familia Martin*
Alex Schulman, *Supravieţuitorii*
Teru Miyamoto, *Vis de primăvară*
Ingeborg Bachmann, *Malina*
Quentin Tarantino, *A fost odată la Hollywood*
Aleksandr Soljeniţîn, *O zi din viaţa lui Ivan Denisovici*
Polly Samson, *Un teatru pentru visători*
Rose Tremain, *Insulele iertării*
Fiona Davis, *Leii de pe Fifth Avenue*
Yaniv Iczkovits, *Fiica măcelarului*

Natsuko Imamura, *Femeia cu fustă violet*
Anaïs Nin, *Spioană în casa dragostei*
Janice Y.K. Lee, *Profesoara de pian*
Jay Parini, *Ultima gară*
Jane Smiley, *Perestroika la Paris*
Alan Hlad, *Mesagerul secret al lui Churchill*
Cormac McCarthy, *Drumul*
Eshkol Nevo, *Ultimul interviu*
Romain Gary, *Rădăcinile cerului*